నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

వినయపిటకే

సారత్థదీపనీ-టీకా (పఠమో భాగో)

గన్థారమ్భకథా

మహాకారుణికం **బుద్ధం, ధమ్మఞ్చ** విమలం వరం;
వన్దే **అరియసఙ్ఘఞ్చ,** దక్ఖిణేయ్యం నిరఙ్గణం.

ఉళారపుఞ్ఞతేజేన, కత్వా సత్తువిమద్దనం;
పత్తరజ్జాభిసేకేన, సాసనుజ్జోతనత్థినా.

నిస్సాయ సీహళిన్దేన, యం **పరక్కమబాహునా;**
కత్వా నికాయసామగ్గిం, సాసనం సువిసోధితం.

కస్సపం తం మహాథేరం, సఙ్ఘస్స పరిణాయకం;
దీపస్మిం తమ్బపణ్ణిమ్హి, సాసనోదయకారకం.

పటిపత్తిపరాధీనం, సదారఞ్ఞనివాసినం;
పాకటం గగనే చన్ద-మణ్డలం వియ సాసనే.

సఙ్ఘస్స పితరం వన్దే, వినయే సువిసారదం;
యం నిస్సాయ వసన్తోహం, వుద్ధిప్పత్తోస్మి సాసనే.

అనుథేరం మహాపుఞ్ఞం, **సుమేధం** సుతివిస్సుతం;
అవిఖణ్డితసీలాది-పరిసుద్ధగుణోదయం.

బహుస్సుతం సతిమన్తం, దన్తం సన్తం సమాహితం;
నమామి సిరసా ధీరం, గరుం మే గణవాచకం.

ఆగతాగమతక్కేసు , సద్దసత్థనయఞ్ఞుసు;
యస్సన్తేవాసిభిక్ఖూసు, సాసనం సుప్పతిట్ఠితం.

వినయట్ఠకథాయాహం, **లీనసారత్థదీపనిం;**

కరిస్సామి సువిఞ్ఞేయ్యం, పరిపుణ్ణమనాకులం.

పోరాణేహి కతం యం తు, లీనత్థస్స పకాసనం;
న తం సబ్బత్థ భిక్ఖూనం, అత్థం సాధేతి సబ్బసో.

దువిఞ్ఞేయ్యసభావాయ, సీహళాయ నిరుత్తియా;
గణ్ఠిపదేస్వనేకేసు, లిఖితం కిఞ్చి కత్థచి.

మాగధికాయ భాసాయ, ఆరభిత్వాపి కేనచి;
భాసన్తరేహి సమ్మిస్సం, లిఖితం కిఞ్చిదేవ చ.

అసారగన్థభారోపి, తత్థేవ బహు దిస్సతి;
ఆకులఞ్చ కతం యత్థ, సువిఞ్ఞేయ్యమ్పి అత్థతో.

తతో అపరిపుణ్ణేన, తాదిసేనేత్థ సబ్బసో;
కథమత్థం విజానన్తి, నానాదేసనివాసినో.

భాసన్తరం తతో హిత్వా, సారమాదాయ సబ్బసో;
అనాకులం కరిస్సామి, పరిపుణ్ణవినిచ్ఛయన్తి.

గన్థారమ్భకథావణ్ణనా

వినయసంవణ్ణనారమ్భే రతనత్తయం నమస్సితుకామో తస్స విసిట్ఠగుణయోగసన్దస్సనత్థం ‘‘**యో కప్పకోటీహిపీ**’’తిఆదిమాహ. విసిట్ఠగుణయోగేన హి వన్దనారహభావో, వన్దనారహే చ కతా వన్దనా యథాధిప్పేతమత్థం సాధేతి. ఏత్థ చ సంవణ్ణనారమ్భే రతనత్తయపణామకరణప్పయోజనం తత్థ తత్థ బహుధా పపఞ్చేన్తి ఆచరియా. తథా హి వణ్ణయన్తి –

> ‘‘సంవణ్ణనారమ్భే రతనత్తయవన్దనా సంవణ్ణేతబ్బస్స ధమ్మస్స పభవనిస్సయవిసుద్ధిపటివేదనత్థం, తం పన ధమ్మసంవణ్ణనాసు విఞ్ఞూనం బహుమానుప్పాదనత్థం, తం సమ్మదేవ తేసం ఉగ్గహణధారణాదిక్కమలద్ధబ్బాయ సమ్మాపటిపత్తియా సబ్బహితసుఖనిప్ఫాదనత్థం. అథ వా మఙ్గలభావతో , సబ్బకిరియాసు పుబ్బకిచ్చభావతో, పణ్డితేహి సమాచరితభావతో, ఆయతిం పరేసం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనతో చ సంవణ్ణనాయం రతనత్తయపణామకిరియా’’తి.

మయం పన ఇధాధిప్పేతమేవ పయోజనం దస్సయిస్సామ. తస్మా సంవణ్ణనారమ్భే రతనత్తయపణామకరణం యథాపటిఞ్ఞాతసంవణ్ణనాయ అనన్తరాయేన పరిసమాపనత్థన్తి వేదితబ్బం. ఇదమేవ హి పయోజనం ఆచరియేన ఇధాధిప్పేతం. తథా హి వక్ఖతి –

‘‘ఇచ్చేవమచ్చన్తనమస్సనేయ్యం ,

నమస్సమానో రతనత్తయం యం;

పుఞ్ఞాభిసన్దం విపులం అలత్థం,

తస్సానుభావేన హతన్తరాయో”తి.

రతనత్తయపణామకరణేన చేత్థ యథాపటిఞ్ఞాతసంవణ్ణనాయ అనన్తరాయేన పరిసమాపనం రతనత్తయపూజాయ పఞ్ఞాపాటవభావతో, తాయ పఞ్ఞాపాటవఞ్చ రాగాదిమలవిధమనతో. వుత్తఞ్హేతం –

“యస్మిం, మహానామ, సమయే అరియసావకో తథాగతం అనుస్సరతి, నేవస్స తస్మిం సమయే రాగపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, న దోసపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, న మోహపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, ఉజుగతమేవస్స తస్మిం సమయే చిత్తం హోతీ”తిఆది (అ॰ ని॰ ౧౧.౧౧).

తస్మా రతనత్తయపూజనేన విక్ఖాలితమలాయ పఞ్ఞాయ పాటవసిద్ధి.

అథ వా రతనత్తయపూజనస్స పఞ్ఞాపదట్ఠానసమాధిహేతుత్తా పఞ్ఞాపాటవం. వుత్తఞ్హి తస్స సమాధిహేతుత్తం –

“ఏవం ఉజుగతచిత్తో ఖో, మహానామ, అరియసావకో లభతి అత్థవేదం, లభతి ధమ్మవేదం, లభతి ధమ్మూపసంహితం పామోజ్జం, పముదితస్స పీతి జాయతి, పీతిమనస్స కాయో పస్సమ్భతి, పస్సద్ధకాయో సుఖం వేదియతి, సుఖినో చిత్తం సమాధియతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧౧.౧౧.).

సమాధిస్స చ పఞ్ఞాయ పదట్ఠానభావో వుత్తోయేవ “సమాహితో యథాభూతం పజానాతీ”తి (సం॰ ని॰ ౪.౯౯; మి॰ ప॰ ౨.౧.౧౪). తతో ఏవం పటుభూతాయ పఞ్ఞాయ పటిఞ్ఞామహత్తకతం ఖేదమభిభుయ్య అనన్తరాయేన సంవణ్ణనం సమాపయిస్సతి. తేన వుత్తం “అనన్తరాయేన పరిసమాపనత్థ”న్తి.

అథ వా రతనత్తయపూజాయ ఆయువణ్ణసుఖబలవడ్ఢనతో అనన్తరాయేన పరిసమాపనం వేదితబ్బం. రతనత్తయపణామేన హి ఆయువణ్ణసుఖబలాని వడ్ఢన్తి. వుత్తఞ్హేతం –

“అభివాదనసీలిస్స , నిచ్చం వుడ్ఢాపచాయినో;

చత్తారో ధమ్మా వడ్ఢన్తి, ఆయు వణ్ణో సుఖం బల”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౧౦౯);

తతో ఆయువణ్ణసుఖబలవుడ్ఢియా హోతేవ కారియనిట్ఠానమితి వుత్తం “అనన్తరాయేన పరిసమాపనత్థ”న్తి.

అథ వా రతనత్తయగారవస్స పటిభానాపరిహానావహత్తా. అపరిహానావహఞ్హి తీసుపి రతనేసు గారవం. వుత్తఞ్హేతం –

“సత్తిమే, భిక్ఖవే, అపరిహానియా ధమ్మా. కతమే సత్త? సత్థుగారవతా ధమ్మగారవతా సఙ్ఘగారవతా సిక్ఖాగారవతా సమాధిగారవతా కల్యాణమిత్తతా సోవచస్సతా”తి (అ॰ ని॰ ౭.౩౪).

హోతేవ చ తతో పటిభానాపరిహానేన యథాపటిఞ్ఞాతపరిసమాపనం.

అథ వా పసాదవత్థూసు పూజాయ పుఞ్ఞాతిసయభావతో. వుత్తఞ్హి తస్స పుఞ్ఞాతిసయత్తం –

“పూజారహే పూజయతో, బుద్ధే యదివ సావకే;

పపఞ్చసమతిక్కన్తే, తిణ్ణసోకపరిద్దవే.

“తే తాదిసే పూజయతో, నిబ్బుతే అకుతోభయే;

న సక్కా పుఞ్ఞం సఙ్ఖాతుం, ఇమేత్తమపి కేనచీ”తి. (ధ॰ ప॰ ౧౯౫-౧౯౬; అప॰ థేర ౧.౧౦.౧-౨);

పుఞ్ఞాతిసయో చ యథాధిప్పేతపరిసమాపనుపాయో. యథాహ –

“ఏస దేవమనుస్సానం, సబ్బకామదదో నిధి;

యం యదేవాభిపత్థేన్తి, సబ్బమేతేన లబ్భతీ”తి. (ఖు॰ పా॰ ౮.౧౦);

ఉపాయేసు చ పటిపన్నస్స హోతేవ కారియనిట్ఠానం. రతనత్తయపూజా హి నిరతిసయపుఞ్ఞక్ఖేత్తసంబుద్ధియా అపరిమేయ్యప్పభవో పుఞ్ఞాతిసయోతి బహువిధన్తరాయేపి లోకసన్నివాసే అన్తరాయనిబన్ధనసకలసంకిలేసవిద్ధంసనాయ పహోతి, భయాదిఉపద్దవఞ్చ నివారేతి. తస్మా సువుత్తం “సంవణ్ణనారమ్భే రతనత్తయపణామకరణం యథాపటిఞ్ఞాతసంవణ్ణనాయ అనన్తరాయేన పరిసమాపనత్థన్తి వేదితబ్బ”న్తి.

ఏవం పన సప్పయోజనం రతనత్తయవన్దనం కత్తుకామో పఠమం తావ భగవతో వన్దనం కాతుం తమ్మూలకత్తా సేసరతనానం **“యో కప్ప…పే… మహాకారుణికస్స తస్సా”**తి ఆహ. ఏత్థ పన యస్సా దేసనాయ సంవణ్ణనం కత్తుకామో, సా యస్మా కరుణాప్పధానా, న సుత్తన్తదేసనా వియ కరుణాపఞ్ఞాప్పధానా, నాపి అభిధమ్మదేసనా వియ పఞ్ఞాప్పధానా, తస్మా కరుణాప్పధానమేవ భగవతో థోమనం ఆరద్ధం. ఏసా హి ఆచరియస్స పకతి, యదిదం ఆరమ్భానురూపథోమనా. తేనేవ సుత్తన్తదేసనాయ సంవణ్ణనారమ్భే “కరుణాసీతలహదయం, పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమ”న్తి కరుణాపఞ్ఞాప్పధానం, అభిధమ్మదేసనాయ సంవణ్ణనారమ్భే “కరుణా వియ సత్తేసు, పఞ్ఞా యస్స మహేసినో”తి పఞ్ఞాప్పధానఞ్చ థోమనం ఆరద్ధం. కరుణాపఞ్ఞాప్పధానా హి సుత్తన్తదేసనా తేసం తేసం సత్తానం ఆసయానుసయాధిముత్తిచరియాదిభేదపరిచ్ఛిన్దనసమత్థాయ పఞ్ఞాయ సత్తేసు చ మహాకరుణాయ తత్థ సాతిసయప్పవత్తితో. సుత్తన్తదేసనాయ హి మహాకరుణాసమాపత్తిబహులో వేనేయ్యసన్తానేసు తదజ్ఝాసయానులోమేన గమ్భీరమత్థపదం పతిట్ఠాపేసి. అభిధమ్మదేసనా చ కేవలం పఞ్ఞాప్పధానా పరమత్థధమ్మానం యథాసభావపటివేధసమత్థాయ పఞ్ఞాయ తత్థ సాతిసయప్పవత్తితో.

వినయదేసనా పన ఆసయాదినిరపేక్ఖం కేవలం కరుణాయ పాకతికసత్తేనపి అనోతబ్బారహం సుణన్తో అపుచ్ఛితబ్బారహం పుచ్ఛన్తో అవత్తబ్బారహఞ్చ వదన్తో భగవా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసీతి కరుణాప్పధానా. తథా హి ఉక్కంసపరియన్తగతహిరోత్తప్పోపి భగవా లోకియసాధుజనేహిపి పరిహరితబ్బాని “సిఖరణీసీ”తిఆదీని వచనాని యథాపరాధఞ్చ గరహవచనాని వినయపిటకదేసనాయ మహాకరుణాసఞ్చోదితమానసో మహాపరిసమజ్ఝే అభాసి, తంతంసిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తికారణాపేక్ఖాయ వేరఞ్జాదీసు సారీరికఞ్చ ఖేదమనుభోసి. తస్మా కిఞ్చాపి భూమన్తరపచ్చయాకారసమయన్తరకథానం వియ వినయపఞ్ఞత్తియాపి సముట్ఠాపికా పఞ్ఞా అనఞ్ఞసాధారణతాయ

అతిసయకిచ్చవతీ, కరుణాయ కిచ్చం పన తతోపి అధికన్తి కరుణాప్పధానా వినయదేసనా. కరుణాబ్యాపారాధికతాయ హి దేసనాయ కరుణాప్పధానతా. తస్మా ఆరమ్భానురూపం కరుణాప్పధానమేవ ఏత్థ థోమనం కతన్తి వేదితబ్బం.

కరుణాగ్గహణేన చ అపరిమేయ్యప్పభావా సబ్బేపి బుద్ధగుణా సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బా తంమూలకత్తా సేసబుద్ధగుణానం. మహాకరుణాయ వా ఛసు అసాధారణఞాణేసు అఞ్ఞతరత్తా తంసహచరితసేసాసాధారణఞాణానమ్పి గహణసబ్భావతో సబ్బేపి బుద్ధగుణా నయతో దస్సితావ హోన్తి. ఏసోయేవ హి నిరవసేసతో బుద్ధగుణానం దస్సనుపాయో యదిదం నయగ్గాహో. అఞ్ఞథా కో నామ సమత్థో భగవతో గుణే అనుపదం నిరవసేసతో దస్సేతుం. తేనేవాహ –

"బుద్ధోపి బుద్ధస్స భణేయ్య వణ్ణం,

కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో;

ఖీయేథ కప్పో చిరదీఘమన్తరే,

వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా"తి. (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౦౪; ౩.౧౪౧; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౪౨౫);

తేనేవ చ ఆయస్మతా సారిపుత్తత్థేరేనపి బుద్ధగుణపరిచ్ఛేదనం పతిఅనుయుత్తేన "నో హేతం, భన్తే"తి పటిక్ఖిపిత్వా "అపిచ మే, భన్తే, ధమ్మన్వయో విదితో"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౪౬) వుత్తం. తస్మా "యో కప్పకోటీహిపీ"తిఆదినా కరుణాముఖేన సఙ్ఖేపతో సకలసబ్బఞ్ఞుగుణేహి భగవన్తం అభిత్థవీతి దట్ఠబ్బం. అయమేత్థ సముదాయత్థో.

అయం పన అవయవత్థో – **యోతి** అనియమవచనం. తస్స "నాథో"తి ఇమినా సమ్బన్ధో. "కప్పకోటీహిపీ"తిఆదినా పన యాయ కరుణాయ సో "మహాకారుణికో"తి వుచ్చతి, తస్సా వసేన కప్పకోటిగణనాయపి అప్పమేయ్యం కాలం లోకహితత్థాయ అతిదుక్కరం కరోన్తస్స భగవతో దుక్ఖానుభవనం దస్సేతి. కరుణాయ బలేనేవ హి సో భగవా హత్థగతమ్పి నిబ్బానం పహాయ సంసారపఙ్కే నిముగ్గం సత్తనికాయం తతో సముద్ధరణత్థం చిన్తేతుమ్పి అసక్కుణేయ్యం నయనజీవితపుత్తభరియదానాదికం అతిదుక్కరమకాసి. **కప్పకోటీహిపి అప్పమేయ్యం కాలన్తి** కప్పకోటిగణనాయపి "ఏత్తకా కప్పకోటియో"తి పమేతుం అసక్కుణేయ్యం కాలం, కప్పకోటిగణనవసేనపి పరిచ్ఛిన్దితుమసక్కుణేయ్యత్తా అపరిచ్ఛిన్నాని కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యానీతి వుత్తం హోతి. కప్పకోటివసేనేవ హి సో కాలో అప్పమేయ్యో, అసఙ్ఖ్యేయ్యవసేన పన పరిచ్ఛిన్నోయేవ. "కప్పకోటీహిపీ"తి **అపిసద్దో** కప్పకోటివసేనపి తావ పమేతుం న సక్కా, పగేవ వస్సగణనాయాతి దస్సేతి. "అప్పమేయ్యం కాల"న్తి అచ్చన్తసంయోగే ఉపయోగవచనం "మాసమధీతే, దివసం చరతీ"తిఆదీసు వియ. **కరోన్తో అతిదుక్కరానీతి** పఞ్చమహాపరిచ్చాగాదీని అతిదుక్కరాని కరోన్తో. ఏవమతిదుక్కరాని కరోన్తో కిం విన్దీతి చే? **ఖేదం గతో,** కాయికం ఖేదముపగతో, పరిస్సమం పత్తోతి అత్థో, దుక్ఖమనుభవీతి వుత్తం హోతి. దుక్ఖఞ్హి ఖిజ్జతి సహితుమసక్కుణేయ్యన్తి "ఖేదో"తి వుచ్చతి. **లోకహితాయాతి** "అనమతగ్గే సంసారే వట్టదుక్ఖేన అచ్చన్తపీళితం సత్తలోకం తమ్హా దుక్ఖతో మోచేత్వా నిబ్బానసుఖభాగియం కరిస్సామీ"తి ఏవం సత్తలోకస్స హితకరణత్థాయాతి అత్థో. అస్స చ "అతిదుక్కరాని కరోన్తో"తి ఇమినా సమ్బన్ధో. లోకహితాయ ఖేదం గతోతి యోజనాయపి నత్థి దోసో. **మహాగణ్ఠిపదేపి** హి "అతిదుక్కరాని కరోన్తో ఖేదం గతో, కిమత్థన్తి చే? లోకహితాయా"తి వుత్తం.

యం పన ఏవం యోజనం అసమ్భావేన్తేన **కేనచి** వుత్తం "న హి భగవా లోకహితాయ సంసారదుక్ఖమనుభవతి. న హి కస్సచి దుక్ఖానుభవనం లోకస్స ఉపకారం ఆవహతీ"తి, తం తస్స మతిమత్తం. ఏవం యోజనాయపి అతిదుక్కరాని

కరోన్తస్స భగవతో దుక్ఖానుభవనం లోకహితకరణత్థాయాతి అయమత్థో విఞ్ఞాయతి, న తు దుక్ఖానుభవనేనేవ లోకహితసిద్ధీతి. పఠమం వుత్తయోజనాయపి హి న దుక్కరకరణమత్తేన లోకహితసిద్ధి. న హి దుక్కరం కరోన్తో కఞ్చి సత్తం మగ్గఫలాదీసు పతిట్ఠాపేతి, అథ ఖో తాదిసం అతిదుక్కరం కత్వా సబ్బఞ్ఞుభావం సచ్ఛికత్వా నియ్యానికధమ్మదేసనాయ మగ్గఫలాదీసు సత్తే పతిట్ఠాపేన్తో లోకస్స హితం సాధేతి.

కామఞ్చేత్థ సత్తసఙ్ఖారభాజనవసేన తివిధో లోకో, హితకరణస్స పన అధిప్పేతత్తా తంవిసయస్సేవ సత్తలోకస్స వసేన అత్థో గహేతబ్బో. సో హి లోకీయన్తి ఏత్థ పుఞ్ఞపాపాని తంవిపాకో చాతి "లోకో"తి వుచ్చతి. కత్థచి పన "సనరామరలోకగరు"న్తిఆదీసు సమూహత్థోపి లోకసద్దో సముదాయవసేన లోకీయతి పఞ్ఞాపీయతీతి. యం పనేత్థ **కేనచి** వుత్తం "ఇమినా సత్తలోకఞ్చ జాతిలోకఞ్చ సఙ్గణ్హాతి, తస్మా తస్స సత్తలోకస్స ఇధలోకపరలోకహితం, అతిక్కన్తపరలోకానం వా ఉచ్ఛిన్నలోకసముదయానం ఇధ జాతిలోకే ఓకాసలోకే వా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారసఙ్ఖాతఞ్చ హితం సమ్పిణ్డేత్వా లోకస్స, లోకానం, లోకే వా హితన్తి సరూపేకసేసం కత్వా లోకహితమిచ్చేవాహా"తి, న తం సారతో పచ్చేతబ్బం దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారసఙ్ఖాతహితస్సపి సత్తలోకవిసయత్తా, సత్తలోకగ్గహణేనేవ ఉచ్ఛిన్నమూలానం ఖీణాసవానమ్పి సఙ్గహితత్తా.

> సబ్బత్థ "**కేనచీ**"తి వుత్తే "**వజిరబుద్ధిటీకాకారేనా**"తి గహేతబ్బం. "**మహాగణ్ఠిపదే**"తి వా "**మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే**"తి వా "**చూళగణ్ఠిపదే**"తి వా వుత్తే "**సీహళగణ్ఠిపదేసూ**"తి గహేతబ్బం. కేవలం "**గణ్ఠిపదే**"తి వుత్తే "**మాగధభాసాయ లిఖితే గణ్ఠిపదే**"తి గహేతబ్బం.

నాథోతి లోకపటిసరణో, లోకసామీ లోకనాయకోతి వుత్తం హోతి. తథా హి సబ్బానత్థపరిహారపుబ్బఙ్గమాయ నిరవసేసహితసుఖవిధానతప్పరాయ నిరతిసయాయ పయోగసమ్పత్తియా సదేవమనుస్సాయ పజాయ అచ్చన్తుపకారితాయ అపరిమితనిరుపమప్పభావగుణవిసేససమఙ్గితాయ చ సబ్బసత్తుత్తమో భగవా అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం ఏకపటిసరణో పతిట్ఠా. అథ వా నాథతీతి **నాథో,** వేనేయ్యానం హితసుఖం మేత్తాయనవసేన ఆసీసతి పత్థేతీతి అత్థో. అథ వా నాథతి వేనేయ్యగతే కిలేసే ఉపతాపేతీతి అత్థో, నాథతీతి వా యాచతీతి అత్థో. భగవా హి "సాధు, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కాలేన కాలం అత్తసమ్పత్తిం పచ్చవేక్ఖేయ్యా"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౮.౭) సత్తానం తం తం హితపటిపత్తిం యాచిత్వాపి కరుణాయ సముస్సాహితో తే తత్థ నియోజేతి. పరమేన వా చిత్తిస్సరియేన సమన్నాగతో సబ్బసత్తే ఈసతి అభిభవతీతి పరమిస్సరో భగవా "నాథో"తి వుచ్చతి. సబ్బోపి చాయమత్థో సద్దసత్థానుసారతో వేదితబ్బో.

మహాకారుణికస్సాతి యో కరుణాయ కమ్పితహదయత్తా లోకహితత్థం అతిదుక్కరకిరియాయ అనేకప్పకారం తాదిసం సంసారదుక్ఖమనుభవిత్వా ఆగతో, తస్స మహాకారుణికస్సాతి అత్థో. తత్థ కిరతీతి **కరుణా,** పరదుక్ఖం విక్ఖిపతి అపనేతీతి అత్థో. దుక్ఖితేసు వా కిరీయతి పసారీయతీతి కరుణా. అథ వా కిణాతీతి కరుణా, పరదుక్ఖే సతి కారుణికం హింసతి విబాధేతి, వినాసేతి వా పరస్స దుక్ఖన్తి అత్థో. పరదుక్ఖే సతి సాధూనం కమ్పనం హదయఖేదం కరోతీతి వా కరుణా. అథ వా కమితి సుఖం, తం రున్ధతీతి కరుణా. ఏసా హి పరదుక్ఖాపనయనకామతాలక్ఖణా అత్తసుఖనిరపేక్ఖతాయ కారుణికానం సుఖం రున్ధతి విబాధేతీతి. కరుణాయ నియుత్తోతి కారుణికో యథా "దోవారికో"తి. యథా హి ద్వారట్ఠానతో అఞ్ఞత్థ వత్తమానోపి ద్వారపటిబద్ధజీవికో పురిసో ద్వారానతివత్తవుత్తితాయ ద్వారే నియుత్తోతి "దోవారికో"తి వుచ్చతి, ఏవం భగవా మేత్తాదివసేన కరుణావిహారతో అఞ్ఞత్థ వత్తమానోపి కరుణానతివత్తవుత్తితాయ కరుణాయ నియుత్తోతి "కారుణికో"తి వుచ్చతి.

మహాభినీహారతో పట్ఠాయ హి యావ మహాపరినిబ్బానా లోకహితత్థమేవ లోకనాథా తిట్ఠన్తి. మహన్తో కారుణికోతి మహాకారుణికో. సతిపి భగవతో తదఞ్ఞగుణానమ్పి వసేన మహన్తభావే కారుణికసద్దసన్నిధానేన వుత్తత్తా కరుణావసేనేత్థ మహన్తభావో వేదితబ్బో యథా "మహావేయ్యాకరణో"తి. ఏవఞ్చ కత్వా "మహాకారుణికస్సా"తి ఇమినా పదేన పుగ్గలాధిట్ఠానేన సత్థు మహాకరుణా వుత్తా హోతి.

అథ వా కరుణా కరుణాయనం సీలం పకతి ఏతస్సాతి **కారుణికో**, పథవీఫస్సాదయో వియ కక్ఖళఫుసనాదిసభావా కరుణాయనసభావో సభావభూతకరుణోతి అత్థో. సేసం పురిమసదిసమేవ. అథ వా మహావిసయతాయ మహానుభావతాయ మహాబలతాయ చ మహతీ కరుణాతి **మహాకరుణా**. భగవతో హి కరుణా నిరవసేసేసు సత్తేసు పవత్తతి, పవత్తమానా చ అనఞ్ఞసాధారణా పవత్తతి, దిట్ఠధమ్మికాదిభేదఞ్చ మహన్తమేవ సత్తానం హితసుఖం ఏకన్తతో నిప్ఫాదేతి, మహాకరుణాయ నియుత్తోతి **మహాకారుణికో**తి సబ్బం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అథ వా మహతీ పసత్థా కరుణా అస్స అత్థీతి మహాకారుణికో. పూజావచనో హేత్థ మహన్తసద్దో "మహాపురిసో"తిఆదీసు వియ. పసత్థా చ భగవతో కరుణా మహాకరుణాసమాపత్తివసేనపి పవత్తితో అనఞ్ఞసాధారణత్తాతి.

ఏవం కరుణాముఖేన సఙ్ఖేపతో సకలసబ్బఞ్ఞుగుణేహి భగవన్తం థోమేత్వా ఇదాని సద్ధమ్మం థోమేతుం "**అసమ్బుధ**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **అసమ్బుధ**న్తి పుబ్బకాలకిరియానిద్దేసో, తస్స అసమ్బుజ్ఝన్తో అప్పటివిజ్ఝన్తోతి అత్థో, యథాసభావం అప్పటివిజ్ఝనతోతి వుత్తం హోతి. హేతుఅత్థో హేత్థ అన్తసద్దో "పఠన్తో నిసీదతీ"తిఆదీసు వియ. **య**న్తి పుబ్బకాలకిరియాయ అనియమతో కమ్మనిద్దేసో. **బుద్ధనిసేవిత**న్తి తస్స విసేసనం. తత్థ బుద్ధసద్దస్స తావ "బుజ్ఝితా సచ్చానీతి బుద్ధో, బోధేతా పజాయాతి బుద్ధో"తిఆదినా (మహాని. ౧౯౨) నిద్దేసనయేన అత్థో వేదితబ్బో. అథ వా సవాసనాయ అఞ్ఞాణనిద్దాయ అచ్చన్తవిగమతో, బుద్ధియా వా వికసితభావతో బుద్ధవాతి **బుద్ధో** జాగరణవికసనత్థవసేన. అథ వా కస్సచిపి ఞేయ్యధమ్మస్స అనవబుద్ధస్స అభావేన ఞేయ్యవిసేసస్స కమ్మభావేన అగ్గహణతో కమ్మవచనిచ్ఛాయ అభావేన అవగమనత్థవసేనేవ కత్తునిద్దేసో లబ్భతీతి బుద్ధవాతి బుద్ధో. అత్థతో పన పారమితాపరిభావితో సయమ్భుఞాణేన సహ వాసనాయ విహతవిద్ధంసితనిరవసేసకిలేసో మహాకరుణాసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅపరిమేయ్యగుణగణాధారో ఖన్ధసన్తానో బుద్ధో. యథాహ "బుద్ధోతి యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో బలేసు చ వసీభావ"న్తి (మహాని. ౧౯౨; చూళని. పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేస ౯౭; పటి. మ. ౧.౧౬౧). తేన ఏవం నిరుపమప్పభావేన బుద్ధేన నిసేవితం గోచరాసేవనాభావనాసేవనాహి యథారహం నిసేవితం అనుభూతన్తి అత్థో.

తత్థ నిబ్బానం గోచరాసేవనావసేనేవ నిసేవితం, మగ్గో పన అత్తనా భావితో చ భావనాసేవనావసేన సేవితో, పరేహి ఉప్పాదితాని పన మగ్గఫలాని చేతోపరియఞాణాదినా యదా పరిజానాతి, అత్తనా ఉప్పాదితాని వా పచ్చవేక్ఖణఞాణేన పరిచ్ఛిన్దతి, తదా గోచరాసేవనావసేనపి సేవితాని హోన్తియేవ. ఏత్థ చ పరియత్తిధమ్మస్సపి పరియాయతో ధమ్మగ్గహణేన గహణే సతి సోపి దేసనాసమ్మసనఞాణగోచరతాయ గోచరాసేవనాయ సేవితోతి సక్కా గహేతుం. "అభిధమ్మనయసముద్దం అధిగచ్ఛతి, తీణి పిటకాని సమ్మసీ"తి చ అట్ఠకథాయం వుత్తత్తా పరియత్తిధమ్మస్సపి సచ్ఛికిరియాయ సమ్మసనపరియాయో లబ్భతీతి యం అసమ్బుధం అసమ్బుజ్ఝన్తో అసచ్ఛికరోన్తోతి అత్థసమ్భవతో సోపి ఇధ వుత్తో ఏవాతి

దట్ఠబ్బం. తమ్పి చ అప్పటివిజ్ఝన్తో భవాభవం గచ్ఛతి, పరిఞ్ఞాతధమ్మవినయో పన తదత్థపటిపత్తియా సమ్మాపటిపన్నో న చిరస్సేవ దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సతి. వుత్తఞ్హేతం –

> “యో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే, అప్పమత్తో విహస్సతి;
>
> పహాయ జాతిసంసారం, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సతీ”తి. (దీ. ని. ౨.౧౮౫; సం. ని. ౧.౧౮౫);

ఏత్థ చ కిఞ్చాపి మగ్గఫలనిబ్బానాని పచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకేహిపి గోచరాసేవనాదినా సేవితాని హోన్తి, తథాపి ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన “బుద్ధనిసేవిత”న్తి వుత్తం. **కేనచి** పన బుద్ధసద్దస్స సామఞ్ఞతో బుద్ధానుబుద్ధపచ్చేకబుద్ధానమ్పి ఏత్థేవ సఙ్గహో వుత్తో.

భవాభవన్తి అపరకాలకిరియాయ కమ్మనిద్దేసో, భవతో భవన్తి అత్థో. అథ వా **భవాభవ**న్తి సుగతిదుగ్గతివసేన హీనపణీతవసేన చ ఖుద్దకం మహన్తఞ్చ భవన్తి అత్థో. వుద్ధత్థోపి హి అ-కారో దిస్సతి “అసేక్ఖా ధమ్మా”తిఆదీసు వియ. తస్మా **అభవో**తి మహాభవో వుచ్చతి. అథ వా **భవో**తి వుద్ధి, **అభవో**తి హాని. **భవో**తి వా సస్సతదిట్ఠి, **అభవో**తి ఉచ్ఛేదదిట్ఠి. వుత్తప్పకారో భవో చ అభవో చ భవాభవో. తం భవాభవం. **గచ్ఛతీ**తి అపరకాలకిరియానిద్దేసో. **జీవలోకో**తి సత్తలోకో. జీవగ్గహణేన హి సఙ్ఖారభాజనలోకం నివత్తేతి తస్స భవాభవగమనాసమ్భవతో. నమో అత్థూతి పాఠసేసో దట్ఠబ్బో.

అవిజ్జాదికిలేసజాలవిద్ధంసినోతి ధమ్మవిసేసనం. తత్థ అవిన్దియం విన్దతీతి **అవిజ్జా**. పూరేతుం అయుత్తట్ఠేన కాయదుచ్చరితాది అవిన్దియం నామ, అలద్ధబ్బన్తి అత్థో. తబ్బిపరీతతో కాయసుచరితాది విన్దియం నామ, తం విన్దియం న విన్దతీతి వా అవిజ్జా, ఖన్ధానం రాసట్ఠం, ఆయతనానం ఆయతనట్ఠం, ధాతూనం సుఞ్ఞతట్ఠం, ఇన్ద్రియానం అధిపతియట్ఠం, సచ్చానం తథట్ఠం అవిదితం కరోతీతి వా అవిజ్జా, దుక్ఖాదీనం పీళనాదివసేన వుత్తం చతుబ్బిధం అత్థం అవిదితం కరోతీతిపి అవిజ్జా, అన్తవిరహితే సంసారే సబ్బయోనిగతిభవవిఞ్ఞాణట్ఠితిసత్తావాసేసు సత్తే జవాపేతీతి వా అవిజ్జా, పరమత్థతో అవిజ్జమానేసుపి ఇత్థిపురిసాదీసు జవతి, విజ్జమానేసుపి ఖన్ధాదీసు న జవతీతి వా అవిజ్జా. సా ఆది యేసం తణ్హాదీనం తే అవిజ్జాదయో, తేయేవ కిలిస్సన్తి ఏతేహి సత్తాతి **కిలేసా,** తేయేవ చ సత్తానం బన్ధనట్ఠేన జాలసదిసాతి **జాలం,** తం విద్ధంసేతి సబ్బసో వినాసేతి సీలేనాతి అవిజ్జాదికిలేసజాలవిద్ధంసీ. నను చేత్థ సపరియత్తికో నవలోకుత్తరధమ్మో అధిప్పేతో, తత్థ చ మగ్గోయేవ కిలేసే విద్ధంసేతి, నేతరేతి చే? వుచ్చతే. మగ్గస్సపి నిబ్బానమాగమ్మ కిలేసవిద్ధంసనతో నిబ్బానమ్పి కిలేసే విద్ధంసేతి నామ, మగ్గస్స కిలేసవిద్ధంసనకిచ్చం ఫలేన నిప్ఫన్నన్తి ఫలమ్పి “కిలేసవిద్ధంసీ”తి వుచ్చతి. పరియత్తిధమ్మోపి కిలేసవిద్ధంసనస్స పచ్చయత్తా “కిలేసవిద్ధంసీ”తి వత్తుమరహతీతి న కోచి దోసో.

ధమ్మవరస్స తస్సాతి పుబ్బే అనియమితస్స నియమవచనం. తత్థ యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే చతూసు అపాయేసు అపతమానే ధారేతీతి **ధమ్మో**.

> “యే కేచి ధమ్మం సరణం గతాసే, న తే గమిస్సన్తి అపాయభూమిం;
>
> పహాయ మానుసం దేహం, దేవకాయం పరిపూరేస్సన్తీ”తి. (దీ. ని. ౨.౩౩౨; సం. ని. ౧.౩౭) –

హి వుత్తం. సంసారదుక్ఖే వా అపతమానే కత్వా ధారేతీతి ధమ్మో మగ్గఫలుప్పత్తియా సత్తక్ఖత్తుపరమతాదివసేన సంసారస్స పరిచ్ఛిన్నత్తా. అపాయాదినిబ్బత్తకకిలేసవిద్ధంసనఞ్చేత్థ ధారణం. ఏవఞ్చ కత్వా అరియమగ్గో తస్స తదత్థసిద్ధిహేతుతాయ

నిబ్బానఞ్చాతి ఉభయమేవ నిప్పరియాయతో ధారేతి, అరియఫలం పన తంసముచ్ఛిన్నకిలేసపటిప్పస్సమ్భనేన తదనుగుణతాయ, పరియత్తిధమ్మో తదధిగమహేతుతాయాతి ఉభయం పరియాయతో ధారేతీతి వేదితబ్బం. వుత్తప్పకారో ధమ్మోయేవ అత్తనో ఉత్తరితరాభావేన వరో పవరో అనుత్తరోతి **ధమ్మవరో,** తస్స ధమ్మవరస్స నమో అత్థూతి సమ్బన్ధో. ఏత్తావతా చేత్థ అమ్హేహి సారత్థో పకాసితో. యం పనేత్థ **కేనచి** పపఞ్చితం, అమ్హేహి చ ఇధ న దస్సితం, న తం సారతో పచ్చేతబ్బం. ఇతో పరేసుపి ఏవమేవ దట్ఠబ్బం. తస్మా ఇతో పట్ఠాయ ఏత్తకమ్పి అవత్వా సారత్థమేవ దస్సయిస్సామ. యత్థ పన **కేనచి** అచ్చన్తవిరుద్ధం లిఖితం, తమ్పి కత్థచి దస్సయిస్సామ. ఏత్థ చ "అవిజ్జాదికిలేసజాలవిద్ధంసినో"తి ఏతేన స్వాక్ఖాతతాదీహి ధమ్మం థోమేతి, "ధమ్మవరస్సా"తి ఏతేన అఞ్ఞస్స విసిట్ఠస్స అభావదీపనతో పరిపుణ్ణతాయ. పఠమేన వా పహానసమ్పదం ధమ్మస్స దస్సేతి, దుతియేన పభావసమ్పదం.

ఏవం సఙ్ఖేపేనేవ సబ్బధమ్మగుణేహి సద్ధమ్మం థోమేత్వా ఇదాని అరియసఙ్ఘం థోమేతుం "**గుణేహి**"తిఆదిమాహ. "గుణేహీ"తి పదస్స "యుత్తో"తి ఇమినా సమ్బన్ధో. ఇదాని యేహి గుణేహి యుత్తో, తే దస్సేన్తో "**సీలసమాధీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ చతుపారిసుద్ధిసీలాది "**సీల**"న్తి వుచ్చతి. **సమాధీ**తి పఠమజ్ఝానాది. సమాధిసీసేన హి పఠమజ్ఝానాదయో వుత్తా. **పఞ్ఞా**తి మగ్గపఞ్ఞా. విముత్తి చ విముత్తిఞాణఞ్చ విముత్తివిముత్తిఞాణన్తి వత్తబ్బే ఏకదేససరూపేకసేసనయేన "విముత్తిఞాణ"న్తి వుత్తం. ఆదిసద్దపరియాయేన పభుతిసద్దేన వా విముత్తిగ్గహణం వేదితబ్బం. తత్థ **విముత్తీ**తి ఫలం. **విముత్తిఞాణ**న్తి పచ్చవేక్ఖణఞాణం. **పభుతి**-సద్దేన ఛళభిఞ్ఞాచతుపటిసమ్భిదాదయో గుణా సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బం. ఏత్థ చ సీలాదయో గుణా లోకియా లోకుత్తరా చ యథాసమ్భవం నిద్దిట్ఠాతి వేదితబ్బా. యం పనేత్థ **కేనచి** వుత్తం "సీలాదయో కిఞ్చాపి లోకియలోకుత్తరా యథాసమ్భవం లబ్భన్తి, తథాపి అన్తే 'అరియసఙ్ఘ'న్తి వచనతో సీలాదయో చత్తారో ధమ్మక్ఖన్ధా లోకుత్తరావా"తి, తం తస్స మతిమత్తం. న హి అరియసఙ్ఘస్స లోకియగుణేహిపి థోమనాయ కోచి దోసో దిస్సతి, సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్సపి తావ లోకియలోకుత్తరగుణేహి థోమనా హోతి, కిమఙ్గం పన అరియసఙ్ఘస్సాతి.

కుసలత్థికానం జనానం పుఞ్ఞస్స వుద్ధియా ఖేత్తసదిసత్తా ఖేత్తన్తి ఆహ "**ఖేత్తం జనానం కుసలత్థికాన**"న్తి. ఖిత్తం బీజం మహప్ఫలభావకరణేన తాయతీతి హి ఖేత్తం, పుబ్బణ్ణాపరణ్ణవిరుహనభూమి, తంసదిసత్తా అరియసఙ్ఘోపి "ఖేత్త"న్తి వుచ్చతి. ఇమినా అరియసఙ్ఘస్స అనుత్తరపుఞ్ఞక్ఖేత్తభావం దీపేతి. "అనుత్తరం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం లోకస్సా"తి హి వుత్తం. **తన్తి** పుబ్బే "యో"తి అనియమేన వుత్తస్స నియమవచనం. **అరియసఙ్ఘ**న్తి ఏత్థ ఆరకత్తా కిలేసేహి, అనయే న ఇరియనతో, అయే చ ఇరియనతో అరియా నిరుత్తినయేన. అథ వా సదేవకేన లోకేన సరణన్తి అరణీయతో ఉపగన్తబ్బతో ఉపగతానఞ్చ తదత్థసిద్ధితో అరియా. అరియానం సఙ్ఘో సమూహోతి **అరియసఙ్ఘో**. అథ వా అరియో చ సో యథావుత్తనయేన సఙ్ఘో చ దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతభావతోతి అరియసఙ్ఘో, అట్ఠ అరియపుగ్గలా. తం అరియసఙ్ఘం. భగవతో అపరభాగే బుద్ధధమ్మరతనానమ్పి సమధిగమో సఙ్ఘరతనాధీనోతి అరియసఙ్ఘస్స బహూపకారతం దస్సేతుం ఇధేవ "**సిరసా నమామీ**"తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

ఏవం గాథాత్తయేన సఙ్ఖేపతో సకలగుణసంకిత్తనముఖేన రతనత్తయస్స పణామం కత్వా ఇదాని తం నిపచ్చకారం యథాధిప్పేతే పయోజనే పరిణామేన్తో ఆహ "**ఇచ్చేవ**"మిచ్చాది. ఇచ్చేవం యథావుత్తనయేన **అచ్చన్తం** ఏకన్తేన **నమస్సనేయ్యం** నమస్సితబ్బం రతనత్తయం **నమస్సమానో** కాయవాచాచిత్తేహి వన్దమానో అహం విపులం యం పుఞ్ఞాభిసన్దం అలత్థన్తి సమ్బన్ధో. తత్థ బుద్ధాదయో రతిజననట్ఠేన **రతనం**. తేసఞ్హి "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదినా యథాభూతగుణే ఆవజ్జేన్తస్స అమతాధిగమహేతుభూతం అనప్పకం పీతిపామోజ్జం ఉప్పజ్జతి. యథాహ –

“యస్మిం, మహానామ, సమయే అరియసావకో తథాగతం అనుస్సరతి, నేవస్స తస్మిం సమయే రాగపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, న దోసపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, న మోహపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, ఉజుగతమేవస్స తస్మిం సమయే చిత్తం హోతి, ఉజుగతచిత్తో ఖో పన, మహానామ, అరియసావకో లభతి అత్థవేదం, లభతి ధమ్మవేదం, లభతి ధమ్మూపసంహితం పామోజ్జం, పముదితస్స పీతి జాయతీ”తిఆది (అ. ని. ౧౧.౧౧).

చిత్తీకతాదిభావో వా రతనట్ఠో. వుత్తఞ్హేతం –

“చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;

అనోమసత్తపరిభోగం, రతనం తేన వుచ్చతీ”తి. (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౩౩);

చిత్తీకతభావాదయో చ అనఞ్ఞసాధారణా బుద్ధాదీసుయేవ లబ్భన్తీతి.

“పుఞ్ఞాభిసన్దన్తి పుఞ్ఞరాసిం పుఞ్ఞప్పవత్తం వా”తి **మహాగణ్ఠిపదే** వుత్తం. **మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే** పన **చూళగణ్ఠిపదే** చ “పుఞ్ఞాభిసన్దన్తి పుఞ్ఞాభినిసంస”న్తిపి అత్థో వుత్తో. **పుఞ్ఞాభిసన్ద**న్తి పుఞ్ఞనదిం, పుఞ్ఞప్పవాహన్తి ఏవం పనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. అవిచ్ఛేదేన పవత్తియమానఞ్హి పుఞ్ఞం అభిసన్దనట్ఠేన “పుఞ్ఞాభిసన్దో”తి వుచ్చతి. తేనేవ సారత్థపకాసినియా సంయుత్తనికాయట్ఠకథాయ (సం. ని. అట్ఠ. ౩.౫.౧౦౨౭) –

“చత్తారోమే, భిక్ఖవే, పుఞ్ఞాభిసన్దా కుసలాభిసన్దా సుఖస్సాహారా. కతమే చత్తారో? ఇధ, భిక్ఖవే, అరియసావకో బుద్ధే అవేచ్చప్పసాదేన సమన్నాగతో హోతి ‘ఇతిపి సో భగవా…పే.… బుద్ధో భగవా’తి, అయం పఠమో పుఞ్ఞాభిసన్దో కుసలాభిసన్దో సుఖస్సాహారో”తి (సం. ని. ౫.౧౦౨౭) –

ఏవమాదికాయ పాళియా అత్థం దస్సేన్తో “పుఞ్ఞాభిసన్దా కుసలాభిసన్దాతి పుఞ్ఞనదియో కుసలనదియో”తి వుత్తం. యం పన **గణ్ఠిపదే** వుత్తం “పుఞ్ఞాభిసన్దన్తి పుఞ్ఞఫల”న్తి, తం న సున్దరం . న హి రతనత్తయం నమస్సమానో తస్మిం ఖణే పుఞ్ఞఫలం అలత్థ, కిన్తు అనప్పకం పుఞ్ఞరాసిం తదా అలభి, తస్స చ ఫలం పరలోకభాగీ, దిట్ఠధమ్మే తు అన్తరాయవిఘాతో తస్స చ పుఞ్ఞస్స ఆనిసంసమత్తకం, “తస్సానుభావేన హతన్తరాయో”తి చ వుత్తం, న చ పుఞ్ఞఫలే అనుప్పన్నే తస్సానుభావేన హతన్తరాయభావో న సిజ్ఝతి, న చేతం తస్మింయేవ ఖణే దిట్ఠధమ్మవేదనీయం అహోసి. తస్మా తస్స మహతో పుఞ్ఞప్పవాహస్స ఆనుభావేన హతన్తరాయోతి అయమేవ అత్థో యుజ్జతి. అథాపి పణామకిరియాయ జనితత్తా పుఞ్ఞమేవ పుఞ్ఞఫలన్తి తస్సాధిప్పాయో సియా, ఏవం సతి యుజ్జేయ్య. సో చ పుఞ్ఞప్పవాహో న అప్పమత్తకో, అథ ఖో మహన్తోయేవాతి దస్సేన్తో ఆహ “**విపుల**”న్తి, మహన్తం అనప్పకన్తి వుత్తం హోతి. **అలత్థ**న్తి అలభిం, పాపుణిన్తి అత్థో.

తస్సానుభావేనాతి తస్స యథావుత్తస్స పుఞ్ఞప్పవాహస్స ఆనుభావేన బలేన. **హతన్తరాయో**తి తంతంసమ్పత్తియా విబన్ధనవసేన సత్తసన్తానస్స అన్తరే వేమజ్ఝే ఏతి ఆగచ్ఛతీతి అన్తరాయో, దిట్ఠధమ్మికాదిఅనత్థో. పణామపయోజనే వుత్తవిధినా హతో విద్ధస్తో అన్తరాయో ఉపద్దవో అస్సాతి హతన్తరాయో. అస్స “వణ్ణయిస్సం వినయ”న్తి ఇమినా సమ్బన్ధో, హతన్తరాయో హుత్వా వినయం వణ్ణయిస్సన్తి వుత్తం హోతి. ఏతేన తస్స పుఞ్ఞప్పవాహస్స అత్తనో పసాదసమ్పత్తియా రతనత్తయస్స చ ఖేత్తభావసమ్పత్తియా అత్థసంవణ్ణనాయ ఉపఘాతకఉపద్దవానం హననే సమత్థతం దీపేతి.

ఏవం రతనత్తయస్స నిపచ్చకారకరణే పయోజనం దస్సేత్వా ఇదాని యస్స వినయపిటకస్స అత్థం సంవణ్ణేతుకామో, తస్స తావ భగవతో సాసనస్స మూలపతిట్ఠానభావం దస్సేత్వా తమ్పి థోమేన్తో ఆహ **''యస్మిం ఠితే''**తిఆది. అట్ఠితస్స సుసణ్ఠితస్స భగవతో సాసనం యస్మిం ఠితే పతిట్ఠితం హోతీతి యోజేతబ్బం. తత్థ **యస్మిన్తి** యస్మిం వినయపిటకే. **ఠితేతి** పాళితో చ అత్థతో చ అనూనం హుత్వా లజ్జీపుగ్గలేసు పవత్తనట్ఠేన ఠితేతి అత్థో. **సాసనన్తి** అధిసీలఅధిచిత్తఅధిపఞ్ఞాసఙ్ఖాతసిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సాసనం. **అట్ఠితస్సాతి** కామసుఖల్లికత్తకిలమథానుయోగసఙ్ఖాతే అన్తద్వయే అట్ఠితస్సాతి అత్థో. ''అప్పతిట్ఠం ఖ్వాహం, ఆవుసో, అనాయూహం ఓఘమతరి''న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౧) హి వుత్తం. అయఞ్చత్థో తీసుపి **సీహళగణ్ఠిపదేసు** వుత్తోయేవ. **గణ్ఠిపదే** పన ''అట్ఠితస్సాతి పరినిబ్బుతస్సపి భగవతో''తి వుత్తం.

పతిట్ఠితం హోతీతి తేసుయేవ లజ్జీపుగ్గలేసు పవత్తనట్ఠేన పతిట్ఠితం హోతి. **సుసణ్ఠితస్సాతి** ఏత్థ తావ తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** ఇదం వుత్తం ''ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనేహి సమన్నాగమనవసేన సుసణ్ఠానస్సాతి అత్థో. అనేన అస్స రూపకాయసమ్పత్తిం నిదస్సేతీ''తి. **గణ్ఠిపదే** పన ''యథాఠానే పతిట్ఠితేహి లక్ఖణేహి సమన్నాగతత్తా రూపకాయేన సుసణ్ఠితో, కాయవఙ్కాదిరహితత్తా తాదిలక్ఖణసమన్నాగతత్తా చ నామకాయేనపీ''తి వుత్తం. **కేనచి** పన ''చతుబ్రహ్మవిహారవసేన సత్తేసు సుట్ఠు సమ్మా చ ఠితస్సాతి అత్థవసేన వా సుసణ్ఠితస్స. సుసణ్ఠితత్తా హేస కేవలం సత్తానం దుక్ఖం అపనేతుకామో హితం ఉపసంహరితుకామో సమ్పత్తియా చ పముదితో అపక్ఖపతితో చ హుత్వా వినయం దేసేతి. తస్మా ఇమస్మిం వినయసంవణ్ణనాధికారే సారుప్పాయ థుతియా థోమేన్తో ఆహ 'సుసణ్ఠితస్సా'''తి వత్వా **''గణ్ఠిపదేసు** వుత్తత్థో అధిప్పేతాధికారానురూపో న హోతీ''తి వుత్తం. అయం పనేత్థ అమ్హాకం ఖన్తి – యథావుత్తకామసుఖల్లికాదిఅన్తద్వయే అట్ఠితత్తాయేవ మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ సమ్మా ఠితత్తా సుసణ్ఠితస్సాతి ఏవమత్థో గహేతబ్బోతి. ఏవఞ్హి సతి ఆరమ్భానురూపథోమనా కతా హోతి యథావుత్తఅన్తద్వయం వివజ్జేత్వా మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ వినయపఞ్ఞత్తియాయేవ యేభుయ్యేన పకాసనతో.

తన్తి పుబ్బే ''యస్మి''న్తి అనియమేత్వా వుత్తస్స నియమవచనం, తస్స ''వినయ''న్తి ఇమినా సమ్బన్ధో. **అసమ్మిస్సన్తి** భావనపుంసకనిద్దేసో, నికాయన్తరలద్ధీహి అసమ్మిస్సం కత్వా అనాకులం కత్వా వణ్ణయిస్సన్తి వుత్తం హోతి. సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా అనురూపస్స కాలమత్తస్సపి ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరసదిసేనపి దువిఞ్ఞేయ్యభావతో కేవలం బుద్ధవిసయం వినయపిటకం అత్తనో బలేన వణ్ణయిస్సామీతి వచనమత్తమ్పి అఞ్ఞేహి వత్తుమసక్కుణేయ్యత్తా **''నిస్సాయ పుబ్బాచరియానుభావ''**న్తి ఆహ. పుబ్బాచరియానుభావో నామ అత్థతో పుబ్బాచరియేహి సంవణ్ణితా అట్ఠకథా, తతోయేవ చ ''పుబ్బాచరియానుభావో అట్ఠకథా''తి సబ్బత్థ **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. తస్మా పుబ్బాచరియేహి సంవణ్ణితం అట్ఠకథం నిస్సాయ వణ్ణయిస్సం, న అత్తనోయేవ బలం నిస్సాయాతి వుత్తం హోతి.

అథ ''పోరాణట్ఠకథాసు విజ్జమానాసు పున వినయసంవణ్ణనాయ కిం పయోజన''న్తి యో వదేయ్య, తస్స పోరాణట్ఠకథాయ అనూనభావం అత్తనో చ సంవణ్ణనాయ పయోజనం దస్సేన్తో **''కామఞ్చా''**తిఆదిమాహ. **కామన్తి** ఏకన్తేన, యథిచ్ఛకం వా, సబ్బసోతి వుత్తం హోతి, తస్స ''సంవణ్ణితో''తి ఇమినా సమ్బన్ధో. కామం సంవణ్ణితోయేవ, నో న సంవణ్ణితోతి అత్థో. కేహి పన సో వినయో సంవణ్ణితోతి ఆహ **''పుబ్బాచరియాసభేహీ''**తి. మహాకస్సపత్థేరాదయో పుబ్బాచరియా ఏవ అకమ్పియట్ఠేన ఉత్తమట్ఠేన చ ఆసభా, తేహి పుబ్బాచరియాసభేహీతి వుత్తం హోతి. కీదిసా పనేతే పుబ్బాచరియాతి ఆహ **''ఞాణమ్బు''**తిఆది. అగ్గమగ్గఞాణసఙ్ఖాతేన **అమ్బునా** సలిలేన **నిద్ధోతాని** నిస్సేసతో ఆయతిం అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనేన

ధోతాని విక్ఖాలితాని విసోధితాని రాగాదీని తీణి మలాని కామాసవాదయో చ చత్తారో ఆసవా యేహి తే **ఞాణమ్బునిద్ధోతమలాసవా,** తేహీతి అత్థో. ఇమినా చ న కేవలం ఏతేసు ఆచరియభావోయేవ, అథ ఖో రాగాదిమలరహితా ఖీణాసవా విసుద్ధసత్తా ఏతేతి దస్సేతి.

ఖీణాసవభావేపి న ఏతే సుక్ఖవిపస్సకా, అథ ఖో ఏవరూపేహిపి ఆనుభావేహి సమన్నాగతాతి దస్సేన్తో ఆహ ''**విసుద్ధవిజ్జాపటిసమ్భిదేహి**''తి. విసుద్ధా అచ్చన్తపరిసుద్ధా విజ్జా చతస్సో చ పటిసమ్భిదా యేసం తే విసుద్ధవిజ్జాపటిసమ్భిదా, తేహి. ఏకదేసేన పటిసమ్భిదం అప్పత్తానం అరియానమేవ అభావతో ఏతేహి అధిగతపటిసమ్భిదా పటుతరలద్ధప్పభేదాతి దస్సేతుం **విసుద్ధ**గ్గహణం కతం. **విజ్జాతి** తిస్సో విజ్జా, అట్ఠ విజ్జా వా. తత్థ దిబ్బచక్ఖుఞాణం పుబ్బేనివాసఞాణం ఆసవక్ఖయఞాణఞ్చాతి ఇమా తిస్సో విజ్జా. అట్ఠ విజ్జా పన –

"విపస్సనాఞాణమనోమయిద్ధి ,
ఇద్ధిప్పభేదోపి చ దిబ్బసోతం;
పరస్స చేతోపరియాయఞాణం,
పుబ్బేనివాసానుగతఞ్చ ఞాణం;
దిబ్బఞ్చ చక్ఖాసవసఙ్ఖయో చ,
ఏతాని ఞాణాని ఇధట్ఠ విజ్జా"తి. –

ఏవం విపస్సనాఞాణమనోమయిద్ధీహి సద్ధిం పరిగ్గహితా ఛ అభిఞ్ఞాయేవ. అత్థపటిసమ్భిదా ధమ్మపటిసమ్భిదా నిరుత్తిపటిసమ్భిదా పటిభానపటిసమ్భిదాతి చతస్సో పటిసమ్భిదా. తత్థ సఙ్ఖేపతో హేతుఫలే ఞాణం అత్థపటిసమ్భిదా, హేతుమ్హి ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా, హేతుహేతుఫలానురూపం వోహారేసు ఞాణం నిరుత్తిపటిసమ్భిదా, ఇదం ఞాణం ఇమమత్థం జోతయతీతి ఇమినా ఆకారేన హేట్ఠా వుత్తేసు తీసు ఞాణేసు పవత్తఞాణం పటిభానపటిసమ్భిదా. ఏతాసం పన విత్థారకథా అతిపపఞ్చభావతో ఇధ న వుచ్చతి. పటిసమ్భిదాప్పత్తానం సద్ధమ్మేసు ఛేకభావతో ఆహ ''**సద్ధమ్మసంవణ్ణనకోవిదేహి**''తి. "పటిసమ్భిదాప్పత్తానమ్పి ధమ్మేసు అభియోగవసేన విసేసో హోతీతి లద్ధపటిసమ్భిదాసు సాతిసయతం దస్సేతుం ఆహా"తిపి వదన్తి. **సద్ధమ్మసంవణ్ణనకోవిదేహీ**తి పిటకత్తయసఙ్ఖాతస్స సద్ధమ్మస్స సంవణ్ణనే సబ్బసో అత్థప్పకాసనే కోవిదేహి ఛేకేహి, కుసలేహీతి అత్థో.

కిలేసజాలం పరిక్ఖారబాహుల్లం వా సంలిఖతి తనుం కరోతీతి **సల్లేఖో**. ఇధ పన ఖీణాసవాధికారత్తా పరిక్ఖారబాహుల్లస్స సల్లిఖనవసేనేవ అత్థో గహేతబ్బో, తతోయేవ చ **గణ్ఠిపదే** "సల్లేఖియే పరిమితపరిక్ఖారవుత్తియా"తి అత్థో వుత్తో. సల్లేఖస్స భావో **సల్లేఖియం,** తస్మిం సల్లేఖియే, సల్లేఖపటిపత్తియన్తి వుత్తం హోతి. **నోసులభూపమేహీ**తి అసులభూపమేహి సల్లేఖపటిపత్తియా అసుకసదిసాతి తేసం ఉపమాయ అనుచ్ఛవికపుగ్గలానం దుల్లభత్తా నత్థి సులభా ఉపమా ఏతేసన్తి నోసులభూపమా. **మహావిహారస్సా**తి చిత్తలపబ్బతఅభయగిరిసేసనికాయద్వయం పటిక్ఖిపతి. **ధజూపమేహీ**తి రథస్స సఞ్జాననహేతుకం రథే బద్ధధజం వియ అజానన్తానం "అసుకేహి చ అసుకేహి చ థేరేహి నివాసితో మహావిహారో నామా"తి ఏవం మహావిహారస్స సఞ్జాననహేతుత్తా మహావిహారస్స ధజూపమేహి. **సంవణ్ణితో**తి సమ్మా అనూనం కత్వా వణ్ణితో. సంవణ్ణితో అయం వినయోతి పదచ్ఛేదో కాతబ్బో. **చిత్తేహి నయేహీ**తి అనేకప్పభేదనయత్తా విచిత్తేహి నయేహి.

సమ్బుద్ధవరన్వయేహీతి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధవరం అనుగతేహి, భగవతో అధిప్పాయానుగతేహి నయేహీతి వుత్తం హోతి. అథ వా బుద్ధవరం అనుగతేహి పుబ్బాచరియాసభేహీతి సమ్బన్ధో కాతబ్బో.

ఏవం పోరాణట్ఠకథాయ అనూనభావం దస్సేత్వా ఇదాని అత్తనో సంవణ్ణనాయ పయోజనవిసేసం దస్సేతుం ''**సంవణ్ణనా**''తిఆదిమాహ. ఇదం వుత్తం హోతి – కిఞ్చాపి పుబ్బాచరియాసభేహి యథావుత్తగుణవిసిట్ఠేహి అయం వినయో సబ్బసో వణ్ణితో, తథాపి తేసం ఏసా సంవణ్ణనా సీహళదీపవాసీనం భాసాయ సఙ్ఖతత్తా రచితత్తా దీపన్తరే భిక్ఖుజనస్స సీహళదీపతో అఞ్ఞదీపవాసినో భిక్ఖుగణస్స కిఞ్చి అత్థం పయోజనం యస్మా నాభిసమ్భుణాతి న సమ్పాదేతి న సాధేతి, తస్మా ఇమం సంవణ్ణనం పాళినయానురూపం కత్వా బుద్ధసిరిత్థేరేన అజ్ఝిట్ఠో ఇదాని సమారభిస్సన్తి. తత్థ సంవణ్ణియతి అత్థో ఏతాయాతి **సంవణ్ణనా,** అట్ఠకథా. సా పన ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి పఠమం తీణి పిటకాని సఙ్గాయిత్వా తస్స అత్థవణ్ణనానురూపేనేవ వాచనామగ్గం ఆరోపితత్తా తిస్సో సఙ్గీతియో ఆరుళ్హోయేవ బుద్ధవచనస్స అత్థసంవణ్ణనాభూతో కథామగ్గో. సోయేవ చ మహామహిన్దత్థేరేన తమ్బపణ్ణిదీపం ఆభతో, పచ్ఛా తమ్బపణ్ణియేహి మహాథేరేహి నికాయన్తరలద్ధీహి సఙ్కరపరిహరణత్థం సీహళభాసాయ ఠపితో. తేనాహ ''**సీహళదీపకేనా**''తిఆది. సీహస్స లానతో గహణతో **సీహళో,** సీహకుమారో. తంవంసజాతతాయ తమ్బపణ్ణిదీపే ఖత్తియానం తేసం నివాసతాయ తమ్బపణ్ణిదీపస్సపి సీహళభావో వేదితబ్బో, తస్మిం సీహళదీపే భూతత్తా **సీహళదీపకేన వాక్యేన** వచనేన, సీహళభాసాయాతి వుత్తం హోతి.

పాళినయానురూపన్తి పాళినయస్స అనురూపం కత్వా, మాగధభాసాయ పరివత్తిత్వాతి వుత్తం హోతి . **అజ్ఝేసన**న్తి గరుట్ఠానియం పయిరుపాసిత్వా గరుతరం పయోజనం ఉద్దిస్స అభిపత్థనా అజ్ఝేసనా, తం అజ్ఝేసనం, ఆయాచనన్తి అత్థో. తస్స ''సమనుస్సరన్తో''తి ఇమినా సమ్బన్ధో. కస్స అజ్ఝేసనన్తి ఆహ ''**బుద్ధసిరివ్హయస్స థేరస్సా**''తి. బుద్ధసిరీతి అవ్హయో నామం యస్స సోయం **బుద్ధసిరివ్హయో,** తస్స, ఇత్థన్నామస్స థేరస్స అజ్ఝేసనం సమ్మా ఆదరేన సమనుస్సరన్తో హదయే ఠపేన్తోతి అత్థో.

ఇదాని అత్తనో సంవణ్ణనాయ కరణప్పకారం దస్సేన్తో ''**సంవణ్ణనం తఞ్చా**''తిఆదిమాహ. తత్థ తఞ్చ ఇదాని వుచ్చమానం సంవణ్ణనం సమారభన్తో సకలాయపి మహాఅట్ఠకథాయ ఇధ గహేతబ్బతో మహాఅట్ఠకథం తస్సా ఇదాని వుచ్చమానాయ సంవణ్ణనాయ సరీరం కత్వా మహాపచ్చరియం యో వినిచ్ఛయో వుత్తో, తథేవ కురున్దీనామాదీసు విస్సుతాసు అట్ఠకథాసు యో వినిచ్ఛయో వుత్తో, తతోపి వినిచ్ఛయతో యుత్తమత్థం అపరిచ్చజన్తో అన్తోగధత్థేరవాదం కత్వా సంవణ్ణనం సమారభిస్సన్తి పదత్థసమ్బన్ధో వేదితబ్బో. ఏత్థ చ అత్థో కథియతి ఏతాయాతి అత్థకథా, సాయేవ **అట్ఠకథా** త్థకారస్స ట్ఠకారం కత్వా ''దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో''తిఆదీసు (పటి॰ మ॰ ౧.౧౭; ౨.౮) వియ. **మహాపచ్చరియ**న్తి ఏత్థ **పచ్చరీ**తి ఉళుమ్పం వుచ్చతి, తస్మిం నిసీదిత్వా కతత్తా తమేవ నామం జాతం. కురున్దివల్లివిహారో నామ అత్థి, తత్థ కతత్తా **కురున్దీ**తి నామం జాతన్తి వదన్తి. ఆదిసద్దేన అన్ధకట్ఠకథం సఙ్ఖేపట్ఠకథఞ్చ సఙ్గణ్హాతి. **విస్సుతాసూ**తి సబ్బత్థ పత్థటాసు, పాకటాసూతి వుత్తం హోతి.

యుత్తమత్థన్తి ఏత్థ తావ **మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే చూళగణ్ఠిపదే** చ ఇదం వుత్తం ''యుత్తమత్థన్తి సంవణ్ణేతబ్బట్ఠానస్స యుత్తమత్థం, న పన తత్థ అయుత్తమ్పి అత్థీతి వుత్తం హోతీ''తి. **మహాగణ్ఠిపదే** పనేత్థ న కిఞ్చి వుత్తం. **కేనచి** పన ''మహాఅట్ఠకథానయేన వినయయుత్తియా వా యుత్తమత్థ''న్తి వుత్తం, తం యుత్తం వియ దిస్సతి మహాపచ్చరిఆదీసుపి కత్థచి అయుత్తస్సాపి అత్థస్స ఉపరి విభావనతో. ''అట్ఠకథంయేవ గహేత్వా సంవణ్ణనం కరిస్సామీ''తి వుత్తే అట్ఠకథాసు

వుత్తత్థేరవాదానం బాహిరభావో సియాతి తేపి అన్తోకత్తుకామో **‘‘అన్తోగధథేరవాద’’**న్తి ఆహ, థేరవాదేపి అన్తోకత్వాతి వుత్తం హోతి. **సంవణ్ణన**న్తి అపరకాలకిరియాయ కమ్మనిద్దేసో. పుబ్బే వుత్తం తు ‘‘సంవణ్ణన’’న్తి వచనం తత్థేవ ‘‘సమారభన్తో’’తి పుబ్బకాలకిరియాయ కమ్మభావేన యోజేతబ్బం. **సమ్మా**తి వత్తబ్బే గాథాబన్ధవసేన రస్సభావో కతోతి వేదితబ్బో.

ఏవం కరణప్పకారం దస్సేత్వా ఇదాని సోతూహి పటిపజ్జితబ్బవిధిం దస్సేన్తో **‘‘తం మే’’**తిఆదిమాహ. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇదాని వుచ్చమానం తం మమ సంవణ్ణనం ధమ్మపదీపస్స తథాగతస్స ధమ్మం సాసనధమ్మం పాళిధమ్మం వా సక్కచ్చం పటిమానయన్తా పూజేన్తా థిరేహి సీలక్ఖన్ధాదీహి సమన్నాగతత్తా థేరా, అచిరపబ్బజితత్తా నవా, తేసం మజ్ఝే భవత్తా మజ్ఝిమా చ భిక్ఖూ పసన్నచిత్తా యథావుత్తనయేన సప్పయోజనత్తా ఉపరి వక్ఖమానవిధినా పమాణత్తా చ సద్దహిత్వా పీతిసోమనస్సయుత్తచిత్తా ఇస్సాపకతా అహుత్వా నిసామేన్తు సుణన్తూతి. తత్థ **ధమ్మప్పదీపస్సా**తి ధమ్మోయేవ సత్తసన్తానేసు మోహన్ధకారవిధమనతో పదీపసదిసత్తా పదీపో అస్సాతి ధమ్మపదీపో, భగవా. తస్స ధమ్మపదీపస్స.

ఇదాని అత్తనో సంవణ్ణనాయ ఆగమవిసుద్ధిం దస్సేత్వా పమాణభావం దస్సేన్తో **‘‘బుద్ధేనా’’**తిఆదిమాహ. యథేవ బుద్ధేన యో ధమ్మో చ వినయో చ వుత్తో, సో తస్స బుద్ధస్స యేహి పుత్తేహి ధమ్మసేనాపతిఆదీహి తథేవ ఞాతో, తేసం బుద్ధపుత్తానం మతిమచ్చజన్తా సీహళట్ఠకథాచరియా యస్మా పురే అట్ఠకథా అకంసూతి అయమేత్థ సమ్బన్ధో. తత్థ **ధమ్మో**తి సుత్తాభిధమ్మే సఙ్గణ్హాతి, **వినయో**తి సకలం వినయపిటకం. ఏత్తావతా చ సబ్బమ్పి బుద్ధవచనం నిద్దిట్ఠం హోతి. సకలఞ్హి బుద్ధవచనం ధమ్మవినయవసేన దువిధం హోతి. **వుత్తో**తి పాళితో చ అత్థతో చ బుద్ధేన భగవతా వుత్తో. న హి భగవతా అబ్యాకతం నామ తన్తిపదం అత్థి, సబ్బేసంయేవ అత్థో కథితో, తస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధేనేవ తిణ్ణం పిటకానం అత్థవణ్ణనాక్కమోపి భాసితోతి దట్ఠబ్బం. **తత్థ తత్థ భగవతా పవత్తితా పకిణ్ణకదేసనాయేవ హి అట్ఠకథా. తథేవ ఞాతో**తి యథేవ బుద్ధేన వుత్తో, తథేవ ఏకపదమ్పి ఏకక్ఖరమ్పి అవినాసేత్వా అధిప్పాయఞ్చ అవికోపేత్వా ఞాతో విదితోతి అత్థో. **తేసం మతిమచ్చజన్తా**తి తేసం బుద్ధపుత్తానం అధిప్పాయం అపరిచ్చజన్తా. **అట్ఠకథా అకంసూ**తి అట్ఠకథాయో అకంసు. కత్థచి ‘‘అట్ఠకథామకంసూ’’తి పాఠో దిస్సతి, తత్థాపి సోయేవత్థో, మ-కారో పన పదసన్ధివసేన ఆగతోతి దట్ఠబ్బో. ‘‘అట్ఠకథా’’తి బహువచననిద్దేసేన మహాపచ్చరియాదికం సఙ్గణ్హాతి.

తస్మాతి యస్మా తేసం బుద్ధపుత్తానం అధిప్పాయం అవికోపేత్వా పురే అట్ఠకథా అకంసు, తస్మాతి అత్థో. **హీ**తి నిపాతమత్తం హేతుఅత్థస్స ‘‘తస్మా’’తి ఇమినాయేవ పకాసితత్తా. యది అట్ఠకథాసు వుత్తం సబ్బమ్పి పమాణం, ఏవం సతి తత్థ పమాదలేఖాపి పమాణం సియాతి ఆహ **‘‘వజ్జయిత్వాన పమాదలేఖ’’**న్తి. తత్థ **పమాదలేఖ**న్తి అపరభాగే పోత్థకారుళ్హకాలే పమజ్జిత్వా లిఖనవసేన పవత్తం పమాదపాఠం. ఇదం వుత్తం హోతి – పమాదేన సతిం అపచ్చుపట్ఠపేత్వా అదిన్నాదానస్స పుబ్బపయోగే ‘‘సచ్చేపి అలికేపి దుక్కట’’న్తి వుత్తవచనసదిసం యం లిఖితం, తం వజ్జయిత్వా అపనేత్వా సబ్బం పమాణన్తి. వక్ఖతి హి తత్థ –

> ‘‘మహాఅట్ఠకథాయం పన సచ్చేపి అలికేపి దుక్కటమేవ వుత్తం, తం పమాదలిఖితన్తి వేదితబ్బం. న హి అదిన్నాదానస్స పుబ్బపయోగే పాచిత్తియట్ఠానే దుక్కటం నామ అత్థీ’’తి (పారా॰ అట్ఠ॰ ౧.౯౪).

కేసం పమాణన్తి ఆహ **‘‘సిక్ఖాసు సగారవానం ఇధ పణ్డితాన’’**న్తి. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. పున ‘‘యస్మా’’తి వచనస్స కో సమ్బన్ధోతి చే? ఏత్థ తావ **మహాగణ్ఠిపదే గణ్ఠిపదే** చ న కిఞ్చి వుత్తం, **మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే** పన **చూళగణ్ఠిపదే** చ ఇదం వుత్తం

“యస్మా పమాణం, తస్మా నిసామేన్తు పసన్నచిత్తా”తి. ఏవమస్స సమ్బన్ధో దట్ఠబ్బో. యస్మా అట్ఠకథాసు వుత్తం పమాణం, తస్మా ఇధ వుత్తమ్పి పమాణమేవాతి పారిసేసం కత్వా **వజిరబుద్ధిత్థేరో** వదతి. తత్థ **ఇధాతి** ఇమిస్సా సమన్తపాసాదికాయాతి అత్థో గహేతబ్బో.

తత్థ “యస్మా”తి వచనస్స పఠమం వుత్తసమ్బన్ధవసేన అట్ఠకథాసు వుత్తం సబ్బమ్పి పమాణన్తి సాధితత్తా ఇదాని వుచ్చమానాపి సంవణ్ణనా కేవలం వచనమత్తేనేవ భిన్నా, అత్థతో పన అట్ఠకథాయేవాతి దస్సేతుం **‘‘తతో చ భాసన్తరమేవా’’**తిఆదిమాహ. పచ్ఛా వుత్తసమ్బన్ధవసేన పన ఇధ వుత్తమ్పి కస్మా పమాణన్తి చే? యస్మా వచనమత్తం ఠపేత్వా ఏసాపి అట్ఠకథాయేవ, తస్మా పమాణన్తి దస్సేతుం **‘‘తతో చ భాసన్తరమేవా’’**తిఆదిమాహ. ఏవమాకులం దుబ్బిఞ్ఞేయ్యసభావఞ్చ కత్వా **గణ్ఠిపదేసు** సమ్బన్ధో దస్సితో, అనాకులవచనో చ భదన్తబుద్ధఘోసాచరియో. న హి సో ఏవమాకులం కత్వా వత్తుమరహతి, తస్మా యథాధిప్పేతమత్థమనాకులం సువిఞ్ఞేయ్యఞ్చ కత్వా యథాఠితస్స సమ్బన్ధవసేనేవ దస్సయిస్సామ. కథం? యస్మా అట్ఠకథాసు వుత్తం పమాణం, తస్మా సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బాతి ఏవమేత్థ సమ్బన్ధో దట్ఠబ్బో. యది నామ అట్ఠకథాసు వుత్తం పమాణం, అయం పన ఇదాని వుచ్చమానా కస్మా సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బాతి ఆహ **‘‘తతో చ భాసన్తరమేవ హిత్వా’’**తిఆది. ఇదం వుత్తం హోతి – యస్మా అట్ఠకథాసు వుత్తం పమాణం, యస్మా చ అయం సంవణ్ణనాపి భాసన్తరపరిచ్చాగాదిమత్తవిసిట్ఠా, అత్థతో పన అభిన్నావ, తతోయేవ చ పమాణభూతా హేస్సతి, తస్మా సక్కచ్చం ఆదరం కత్వా అనుసిక్ఖితబ్బాతి. తథా హి పోరాణట్ఠకథానం పమాణభావో, ఇమిస్సా చ సంవణ్ణనాయ భాసన్తరపరిచ్చాగాదిమత్తవిసిట్ఠాయ అత్థతో తతో అభిన్నభావోతి ఉభయమ్పేతం సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బభావహేతూతి దట్ఠబ్బం. న హి కేవలం పోరాణట్ఠకథానం సతిపి పమాణభావే అయం సంవణ్ణనా తతో భిన్నా అత్థతో అఞ్ఞాయేవ చ సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బాతి వత్తుమరహతి, నాపి ఇమిస్సా సంవణ్ణనాయ తతోఅభిన్నభావేపి పోరాణట్ఠకథానం అసతి పమాణభావే అయం సంవణ్ణనా సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బాతి వత్తుం యుత్తరూపా హోతి, తస్మా యథావుత్తనయేన ఉభయమ్పేతం సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బభావహేతూతి దట్ఠబ్బం.

తతోతి అట్ఠకథాతో. **భాసన్తరమేవ హిత్వాతి** కఞ్చుకసదిసం సీహళభాసం అపనేత్వా. **విత్థారమగ్గఞ్చ సమాసయిత్వాతి** పోరాణట్ఠకథాసు ఉపరి వుచ్చమానమ్పి ఆనేత్వా తత్థ తత్థ పపఞ్చితం “ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన అకుప్పేన ఠానారహేన ఉపసమ్పన్నోతి భిక్ఖూ”తి (పారా. ౪౫) ఏత్థ అపలోకనాదీనం చతున్నమ్పి కమ్మానం విత్థారకథా వియ తాదిసం విత్థారమగ్గం సఙ్ఖిపిత్వా వణ్ణయిస్సామాతి అధిప్పాయో. తథా హి వక్ఖతి –

> “ఏత్థ చ ఞత్తిచతుత్థకమ్మం ఏకమేవ ఆగతం, ఇమస్మిం పన ఠానే ఠత్వా చత్తారి సఙ్ఘకమ్మాని నీహరిత్వా విత్థారతో కథేతబ్బానీతి సబ్బఅట్ఠకథాసు వుత్తం, తాని చ ‘అపలోకనకమ్మం ఞత్తికమ్మం ఞత్తిదుతియకమ్మం ఞత్తిచతుత్థకమ్మ’న్తి పటిపాటియా ఠపేత్వా విత్థారేన ఖన్ధకతో పరివారావసానే కమ్మవిభఙ్గతో చ పాళిం ఆహరిత్వా కథితాని. తాని మయం పరివారావసానే కమ్మవిభఙ్గేయేవ వణ్ణయిస్సామ. ఏవఞ్హి సతి పఠమపారాజికవణ్ణనా చ న భారియా భవిస్సతి, యథాఠితాయ చ పాళియా వణ్ణనా సువిఞ్ఞేయ్యా భవిస్సతి, తాని చ ఠానాని అసుఞ్ఞాని భవిస్సన్తి, తస్మా అనుపదవణ్ణనమేవ కరోమా”తి (పారా॰ అట్ఠ॰ ౧.౪౫ భిక్ఖుపదభాజనీయవణ్ణనా).

వినిచ్ఛయం సబ్బమసేసయిత్వాతి తంతంఅట్ఠకథాసు వుత్తం సబ్బమ్పి వినిచ్ఛయం అసేసయిత్వా సేసం అకత్వా, కిఞ్చిమత్తమ్పి అపరిచ్చజిత్వాతి వుత్తం హోతి. వణ్ణితుం యుత్తరూపం హుత్వా అనుక్కమేన ఆగతం పాళిం అపరిచ్చజిత్వా

సంవణ్ణనతో సీహళట్ఠకథాసు అయుత్తట్ఠానే వణ్ణితం యథాఠానేయేవ సంవణ్ణనతో చ వుత్తం **‘‘తన్తిక్కమం కిఞ్చి అవోక్కమిత్వా’’**తి, కిఞ్చి పాళిక్కమం అనతిక్కమిత్వా అనుక్కమేనేవ వణ్ణయిస్సామాతి అధిప్పాయో.

సుత్తన్తికానం వచనానమత్థన్తి సుత్తన్తపాళియం ఆగతానమ్పి వచనానమత్థం. సీహళట్ఠకథాసు ‘‘సుత్తన్తికానం భారో’’తి వత్వా అవుత్తానమ్పి వేరఞ్జకణ్డాదీసు ఝానకథాఆనాపానస్సతిసమాధిఆదీనం సుత్తన్తవచనానమత్థం తంతంసుత్తానురూపం సబ్బసో పరిదీపయిస్సామీతి అధిప్పాయో. **హేస్సతీ**తి భవిస్సతి, కరియిస్సతీతి వా అత్థో. ఏత్థ చ పఠమస్మిం అత్థవికప్పే భాసన్తరపరిచ్చాగాదికం చతుబ్బిధం కిచ్చం నిప్ఫాదేత్వా సుత్తన్తికానం వచనానమత్థం పరిదీపయన్తీ అయం వణ్ణనా భవిస్సతీతి వణ్ణనాయ వసేన సమానకత్తుకతా వేదితబ్బా. పచ్ఛిమస్మిం అత్థవికప్పే పన హేట్ఠావుత్తభాసన్తరపరిచ్చాగాదిం కత్వా సుత్తన్తికానం వచనానమత్థం పరిదీపయన్తీ అయం వణ్ణనా అమ్హేహి కరియిస్సతీతి ఏవం ఆచరియవసేన సమానకత్తుకతా వేదితబ్బా. **వణ్ణనాపీ**తి ఏత్థ **అపి**సద్దం గహేత్వా ‘‘తస్మాపి సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బాతి యోజేతబ్బ’’న్తి **చూళగణ్ఠిపదే** వుత్తం. తత్థ పుబ్బే వుత్తప్పయోజనవిసేసం పమాణభావఞ్చ సమ్పిణ్డేతీతి అధిప్పాయో. **మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే** పన ‘‘తస్మా సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బాపీ’’తి సమ్బన్ధో వుత్తో. ఏత్థ పన న కేవలం అయం వణ్ణనా హేస్సతి, అథ ఖో అనుసిక్ఖితబ్బాపీతి ఇమమత్థం సమ్పిణ్డేతీతి అధిప్పాయో. ఏత్థాపి యథారితవసేనేవ అపిసద్దస్స అత్థో గహేతబ్బోతి అమ్హాకం ఖన్తి. ఇదం వుత్తం హోతి – యస్మా అట్ఠకథాసు వుత్తం పమాణం, యస్మా చ అయం వణ్ణనాపి తతో అభిన్నత్తా పమాణభూతాయేవ హేస్సతి, తస్మా సక్కచ్చం అనుసిక్ఖితబ్బాతి.

గన్థారమ్భకథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

బాహిరనిదానకథా

ఇదాని ‘‘తం వణ్ణయిస్సం వినయ’’న్తి పటిఞ్ఞాతత్తా యథాపటిఞ్ఞాతవినయసంవణ్ణనం కత్తుకామో సంవరవినయపహానవినయాదివసేన వినయస్స బహువిధత్తా ఇధ సంవణ్ణేతబ్బభావేన అధిప్పేతో తావ వినయో వవత్థపేతబ్బోతి దస్సేన్తో ఆహ **‘‘తత్థా’’**తిఆది. తత్థ **తత్థా**తి తాసు గాథాసు. **తావ**-సద్దో పఠమన్తి ఇమస్మిం అత్థే దట్ఠబ్బో. తేన పఠమం వినయం వవత్థపేత్వా పచ్ఛా తస్స వణ్ణనం కరిస్సామీతి దీపేతి. **వవత్థపేతబ్బో**తి నియమేతబ్బో. **తేనేతం వుచ్చతీ**తి యస్మా వవత్థపేతబ్బో, తేన హేతునా ఏతం ‘‘వినయో నామా’’తిఆదికం నియామకవచనం వుచ్చతీతి అత్థో. **అస్సా**తి వినయస్స. **మాతికా**తి ఉద్దేసో. సో హి నిద్దేసపదానం జననీఠానే ఠితత్తా మాతా వియాతి మాతికాతి వుచ్చతి.

ఇదాని వణ్ణేతబ్బమత్థం మాతికం ఠపేత్వా దస్సేన్తో ఆహ **‘‘వుత్తం యేనా’’**తిఆది. ఇదం వుత్తం హోతి – ఏతం ‘‘తేన సమయేన బుద్ధో భగవా వేరఞ్జాయం విహరతీ’’తిఆదినిదానవచనపటిమణ్డితం వినయపిటకం యేన పుగ్గలేన వుత్తం, యస్మిం కాలే వుత్తం, యస్మా కారణా వుత్తం, యేన ధారితం, యేన చ ఆభతం, యేసు పతిట్ఠితం, ఏతం యథావుత్తవిధానం వత్వా తతో ‘‘తేన సమయేనా’’తిఆదిపాఠస్స అత్థం అనేకప్పకారతో దస్సయన్తో వినయస్స అత్థవణ్ణనం కరిస్సామీతి. ఏత్థ చ ‘‘వుత్తం యేన యదా యస్మా’’తి ఇదం వచనం ‘‘తేన సమయేన బుద్ధో భగవా’’తిఆదినిదానవచనమత్తం అపేక్ఖిత్వా వత్తుకామోపి విసుం అవత్వా ‘‘నిదానేన ఆదికల్యాణం, ‘ఇదమవోచా’తి నిగమనేన పరియోసానకల్యాణ’’న్తి చ వచనతో నిదాననిగమనానిపి సత్థుదేసనాయ అనువిధానత్తా తదన్తోగధానేవాతి నిదానస్సపి వినయపాళియంయేవ అన్తోగధత్తా

“వుత్తం యేన యదా యస్మా”తి ఇదమ్పి వినయపిటకసమ్బన్ధంయేవ కత్వా మాతికం ఠపేసి. మాతికాయ హి “ఏత”న్తి వుత్తం వినయపిటకంయేవ సామఞ్ఞతో సబ్బత్థ సమ్బన్ధముపగచ్ఛతి.

ఇదాని పన తం విసుం నీహరిత్వా దస్సేన్తో **“తత్థ వుత్తం యేనా”**తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థా**తి తేసు మాతికాపదేసు. అథ కస్మా ఇదమేవ వచనం సన్ధాయ వుత్తన్తి ఆహ **“ఇదఞ్హీ”**తిఆది. **ఇదన్తి** “తేన సమయేన బుద్ధో భగవా”తిఆదివచనం . **హి**-సద్దో యస్మాతి అత్థే దట్ఠబ్బో, యస్మా బుద్ధస్స భగవతో అత్తపచ్చక్ఖవచనం న హోతి, తస్మాతి వుత్తం హోతి. **అత్తపచ్చక్ఖవచనం న హోతీ**తి అత్తనో పచ్చక్ఖం కత్వా వుత్తవచనం న హోతి, భగవతా వుత్తవచనం న హోతీతి అధిప్పాయో. “అత్తపచ్చక్ఖవచనం న హోతీతి ఆహచ్చ భాసితం న హోతీతి అధిప్పాయో”తి **కేనచి** వుత్తం. **గణ్ఠిపదే** పన “అత్తపచ్చక్ఖవచనం న హోతీతి అత్తనో ధరమానకాలే వుత్తవచనం న హోతీ”తి లిఖితం. తదుభయమ్పి అత్థతో సమానమేవ. ఇదాని పఞ్హాకరణం వత్వా అనుక్కమేన యథావుత్తపఞ్హవిస్సజ్జనం కరోన్తో **“ఆయస్మతా”**తిఆదిమాహ. ఇమినా పుగ్గలం నియమేతి, **“తఞ్చా”**తిఆదినా కాలం నియమేతి. తఞ్చ ఉపాలిత్థేరేన వుత్తవచనం కాలతో పఠమమహాసఙ్గీతికాలే వుత్తన్తి అత్థో.

పఠమమహాసఙ్గీతికథావణ్ణనా

ఇదాని తం పఠమమహాసఙ్గీతిం దస్సేతుకామో తస్సా తన్తిఆరుళ్హాయ ఇధ వచనే కారణం దస్సేన్తో **“పఠమమహాసఙ్గీతి నామ చేసా…పే.… వేదితబ్బా”**తి ఆహ. **పఠమమహాసఙ్గీతి నామ చేసా**తి **చ**-సద్దో ఈదిసేసు ఠానేసు వత్తబ్బసమ్పిణ్డనత్థో, తఞ్చ పఠమమహాసఙ్గీతికాలే వుత్తం, ఏసా చ పఠమమహాసఙ్గీతి ఏవం వేదితబ్బాతి వుత్తం హోతి. ఉపఞ్ఞాసత్థో వా **చ**-సద్దో. **ఉపఞ్ఞాసో**తి చ వాక్యారమ్భో వుచ్చతి. ఏసా హి గన్థకారానం పకతి, యదిదం కిఞ్చి వత్వా పున పరం వత్తుమారభన్తానం చసద్దప్పయోగో. యం పన **కేనచి** వుత్తం “పఠమమహాసఙ్గీతి నామ చాతి ఏత్థ చ-సద్దో అతిరేకత్థో, తేన అఞ్ఞాపి అత్థీతి దీపేతీ”తి. తదేవ తస్స గన్థక్కమే అకోవిదతం దస్సేతి. న హేత్థ చసద్దేన అతిరేకత్థో విఞ్ఞాయతి. యది చేత్థ ఏతదత్థోయేవ చ-కారో అధిప్పేతో సియా, ఏవం సతి న కత్తబ్బోయేవ పఠమసద్దేనేవ అఞ్ఞాసం దుతియాదిసఙ్గీతీనమ్పి అత్థిభావస్స దీపితత్తా. దుతియాదిం ఉపాదాయ హి పఠమసద్దప్పయోగో దీఘాదిం ఉపాదాయ రస్సాదిసద్దప్పయోగో వియ. యథాపచ్చయం తత్థ తత్థ దేసితత్తా పఞ్ఞత్తత్తా చ విప్పకిణ్ణానం ధమ్మవినయానం సఙ్గహేత్వా గాయనం కథనం **సఙ్గీతి**. ఏతేన తంతంసిక్ఖాపదానం సుత్తానఞ్చ ఆదిపరియోసానేసు అన్తరన్తరా చ సమ్బన్ధవసేన ఠపితం సఙ్గీతికారవచనం సఙ్గహితం హోతి. మహావిసయత్తా పూజనీయత్తా చ మహతీ సఙ్గీతి **మహాసఙ్గీతి,** పఠమా మహాసఙ్గీతి **పఠమమహాసఙ్గీతి**. **నిదానకోసల్లత్థ**న్తి నిదదాతి దేసనం దేసకాలాదివసేన అవిదితం విదితం కత్వా నిదస్సేతీతి నిదానం, తత్థ కోసల్లం నిదానకోసల్లం, తదత్థన్తి అత్థో.

సత్తానం దస్సనానుత్తరియసరణాదిపటిలాభహేతుభూతాసు విజ్జమానాసుపి అఞ్ఞాసు భగవతో కిరియాసు “బుద్ధో బోధేయ్య”న్తి పటిఞ్ఞాయ అనులోమనతో వేనేయ్యానం మగ్గఫలుప్పత్తిహేతుభూతా కిరియా నిప్పరియాయేన బుద్ధకిచ్చన్తి ఆహ **“ధమ్మచక్కప్పవత్తనఞ్హి ఆదిం కత్వా”**తి. తత్థ సద్ధిన్ద్రియాదిధమ్మోయేవ పవత్తనట్ఠేన చక్కన్తి **ధమ్మచక్కం**. అథ వా చక్కన్తి ఆణా, ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మఞ్చ తం చక్కఞ్చాతి ధమ్మచక్కం, ధమ్మేన ఞాయేన చక్కన్తిపి ధమ్మచక్కం. యథాహ –

> “ధమ్మఞ్చ పవత్తేతి చక్కఞ్చాతి ధమ్మచక్కం, చక్కఞ్చ పవత్తేతి ధమ్మఞ్చాతి ధమ్మచక్కం, ధమ్మేన పవత్తేతీతి ధమ్మచక్కం, ధమ్మచరియాయ పవత్తేతీతి ధమ్మచక్క”న్తిఆది (పటి॰ మ॰ ౨.౪౦).

కతబుద్ధకిచ్చేతి కతం పరినిట్ఠాపితం బుద్ధకిచ్చం యేన, తస్మిం కతబుద్ధకిచ్చే భగవతి లోకనాథేతి సమ్బన్ధో. ఏతేన బుద్ధకత్తబ్బస్స కస్సచిపి అసేసితభావం దస్సేతి. తతోయేవ హి నో భగవా పరినిబ్బుతోతి. నను చ సావకేహి వినీతాపి వినేయ్యా భగవతాయేవ వినీతా హోన్తి, తథా హి సావకభాసితం సుత్తం బుద్ధవచనన్తి వుచ్చతి, సావకవినేయ్యా చ న తావ వినీతాతి? నాయం దోసో తేసం వినయనూపాయస్స సావకేసు ఠపితత్తా. తేనేవాహ –

> "న తావాహం పాపిమ పరినిబ్బాయిస్సామి, యావ న భిక్ఖూ వియత్తా వినీతా విసారదా బహుస్సుతా ఆగతాగమా ధమ్మధరా వినయధరా మాతికాధరా ఉప్పన్నం పరప్పవాదం సహధమ్మేన సునిగ్గహితం నిగ్గహేత్వా సప్పాటిహారియం ధమ్మం దేసేస్సన్తీ"తిఆది (దీ. ని. ౨.౧౬౮).

"కుసినారాయ"న్తిఆదినా భగవతో పరినిబ్బుతదేసకాలవిసేసదస్సనం, "అపరినిబ్బుతో భగవా"తి గాహస్స మిచ్ఛాభావదస్సనత్థం లోకే జాతసంవడ్ఢభావదస్సనత్థఞ్చ. తథా హి మనుస్సభావస్స సుపాకటకరణత్థం మహాబోధిసత్తా చరిమభవే దారపరిగ్గహాదీనిపి కరోన్తీతి. **కుసినారాయ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. సమీపత్థే చేతం భుమ్మవచనం. **ఉపవత్తనే మల్లానం సాలవనే**తి తస్స నగరస్స ఉపవత్తనభూతం మల్లరాజూనం సాలవనుయ్యానం దస్సేతి. తత్థ నగరం పవిసితుకామా ఉయ్యానతో ఉపేచ్చ వత్తన్తి గచ్ఛన్తి ఏతేనాతి ఉపవత్తనన్తి సాలవనం వుచ్చతి. యథా హి అనురాధపురస్స థూపారామో దక్ఖిణపచ్ఛిమదిసాయం, ఏవం తం ఉయ్యానం కుసినారాయ దక్ఖిణపచ్ఛిమదిసాయ హోతి. యథా చ థూపారామతో దక్ఖిణద్వారేన నగరం పవిసనమగ్గో పాచీనముఖో గన్త్వా ఉత్తరేన నివత్తతి, ఏవం ఉయ్యానతో సాలపన్తి పాచీనముఖా గన్త్వా ఉత్తరేన నివత్తా, తస్మా తం "ఉపవత్తన"న్తి వుచ్చతి. **యమకసాలానమన్తరే**తి యమకసాలానం వేమజ్ఝే. తత్థ కిర భగవతో పఞ్ఞత్తస్స పరినిబ్బానమఞ్చస్స ఏకా సాలపన్తి సీసభాగే హోతి, ఏకా పాదభాగే, తత్రాపి ఏకో తరుణసాలో సీసభాగస్స ఆసన్నో హోతి, ఏకో పాదభాగస్స, తస్మా "యమకసాలానమన్తరే"తి వుత్తం. అపి చ "యమకసాలా నామ మూలక్ఖన్ధవిటపపత్తేహి అఞ్ఞమఞ్ఞం సంసిబ్బేత్వా ఠితసాలా"తిపి **మహాఅట్ఠకథాయం** వుత్తం.

అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయాతి ఉపాదీయతే కమ్మకిలేసేహీతి ఉపాది, విపాకక్ఖన్ధా కటత్తా చ రూపం. సో పన ఉపాది కిలేసాభిసఙ్ఖారమారనిమ్మథనేన నిబ్బానప్పత్తియం అనోస్సట్ఠో, ఇధ ఖన్ధమచ్చుమారనిమ్మథనేన ఓస్సట్ఠో నిసేసితోతి అయం అనుపాదిసేసా నిబ్బానధాతు నత్థి ఏతిస్సా ఉపాదిసేసోతి కత్వా. **నిబ్బానధాతూ**తి చేత్థ నిబ్బుతిమత్తం అధిప్పేతం, ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చాయం కరణనిద్దేసో. **పరినిబ్బానే**తి పరినిబ్బానట్ఠానే, నిమిత్తత్థే వా భుమ్మవచనం, పరినిబ్బానహేతు సన్నిపతితానన్తి అత్థో. సఙ్ఘస్స థేరో **సఙ్ఘత్థేరో**. సో పన సఙ్ఘో కింపరిమాణోతి ఆహ "**సత్తన్నం భిక్ఖుసతసహస్సాన**"న్తి. నిచ్చసాపేక్ఖత్తా హి ఈదిసేసు సమాసో హోతియేవ యథా "దేవదత్తస్స గరుకుల"న్తి. **సత్తన్నం భిక్ఖుసతసహస్సాన**న్తి చ సఙ్ఘత్థేరానంయేవ సత్తన్నం భిక్ఖుసతసహస్సానం. తదా హి "సన్నిపతితా భిక్ఖూ ఏత్తకా"తి పమాణరహితా. తథా హి వేళువగామే వేదనావిక్ఖమ్భనతో పట్ఠాయ "న చిరేన భగవా పరినిబ్బాయిస్సతీ"తి సుత్వా తతో తతో ఆగతేసు భిక్ఖూసు ఏకభిక్ఖుపి పక్కన్తో నామ నత్థి, తస్మా గణనం వీతివత్తో సఙ్ఘో అహోసి. ఆయస్మా మహాకస్సపో ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసీతి సమ్బన్ధో.

తత్థ **మహాకస్సపో**తి మహన్తేహి సీలక్ఖన్ధాదీహి సమన్నాగతత్తా మహన్తో కస్సపోతి మహాకస్సపో, అపిచ కుమారకస్సపత్థేరం ఉపాదాయ అయం మహాథేరో "మహాకస్సపో"తి వుచ్చతి. అథ కిమత్థం ఆయస్మా మహాకస్సపో ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం ఉస్సాహం జనేసీతి ఆహ "**సత్తాహపరినిబ్బుతే**"తిఆది. సత్త అహాని సమాహటాని సత్తాహం,

సత్తాహం పరినిబ్బుతస్స అస్సాతి **సత్తాహపరినిబ్బుతో**, భగవా, తస్మిం సత్తాహపరినిబ్బుతే భగవతి, భగవతో పరినిబ్బానదివసతో పట్ఠాయ సత్తాహే వీతివత్తేతి వుత్తం హోతి. సుభద్దేన వుడ్ఢపబ్బజితేన వుత్తవచనం సమనుస్సరన్తోతి సమ్బన్ధో. తత్థ **సుభద్దో**తి తస్స నామం, వుడ్ఢకాలే పన పబ్బజితత్తా **వుడ్ఢపబ్బజితో**తి వుచ్చతి. **"అలం ఆవుసో"**తిఆదినా తేన వుత్తవచనం నిదస్సేతి. సో హి సత్తాహపరినిబ్బుతే భగవతి ఆయస్మతా మహాకస్సపత్థేరేన సద్ధిం పావాయ కుసినారం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నేసు పఞ్చమత్తేసు భిక్ఖుసతేసు అవీతరాగే భిక్ఖూ అన్తరామగ్గే దిట్ఠఆజీవకస్స సన్తికా భగవతో పరినిబ్బానం సుత్వా పత్తచీవరాని ఛడ్డేత్వా బాహా పగ్గయ్హ నానప్పకారం పరిదేవన్తే దిస్వా ఏవమాహ.

కస్మా పన సో ఏవమాహ? భగవతి ఆఘాతేన. అయం కిర సో **ఖన్ధకే** (మహావ. ౩౦౩) ఆగతే ఆతుమావత్థుస్మిం నహాపితపుబ్బకో వుడ్ఢపబ్బజితో భగవతి కుసినారతో నిక్ఖమిత్వా అడ్ఢతేళసేహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం ఆతుమం గచ్ఛన్తే "భగవా ఆగచ్ఛతీ"తి సుత్వా ఆగతకాలే "యాగుదానం కరిస్సామీ"తి సామణేరభూమియం ఠితే ద్వే పుత్తే ఏతదవోచ "భగవా కిర తాతా ఆతుమం ఆగచ్ఛతి మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం అడ్ఢతేళసేహి భిక్ఖుసతేహి, గచ్ఛథ తుమ్హే తాతా ఖురభణ్డం ఆదాయ నాళియావాపకేన అనుఘరకం అనుఘరకం ఆహిణ్డథ, లోణమ్పి తేలమ్పి తణ్డులమ్పి ఖాదనీయమ్పి సంహరథ, భగవతో ఆగతస్స యాగుదానం కరిస్సామీ"తి. తే తథా అకంసు. అథ భగవతి ఆతుమం ఆగన్త్వా భుసాగారకం పవిట్ఠే సుభద్దో సాయన్హసమయం గామద్వారం గన్త్వా మనుస్సే ఆమన్తేత్వా "హత్థకమ్మమత్తం మే దేథా"తి హత్థకమ్మం యాచిత్వా "కిం భన్తే కరోమా"తి వుత్తే "ఇదఞ్చిదఞ్చ గణ్హథా"తి సబ్బూపకరణాని గాహాపేత్వా విహారే ఉద్ధనాని కారేత్వా ఏకం కాళకం కాసావం నివాసేత్వా తాదిసమేవ పారుపిత్వా "ఇదం కరోథ, ఇదం కరోథా"తి సబ్బరత్తిం విచారేన్తో సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా భోజ్జయాగుఞ్చ మధుగోళకఞ్చ పటియాదాపేసి. **భోజ్జయాగు** నామ భుఞ్జిత్వా పాతబ్బయాగు, తత్థ సప్పిమధుఫాణితమచ్ఛమంసపుప్ఫఫలరసాది యం కిఞ్చి ఖాదనీయం నామ అత్థి, తం సబ్బం పవిసతి, కీళితుకామానం సీసమక్ఖనయోగ్గా హోతి సుగన్ధగన్ధా.

అథ భగవా కాలస్సేవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో పిణ్డాయ చరితుం ఆతుమాభిముఖో పాయాసి. మనుస్సా తస్స ఆరోచేసుం "భగవా పిణ్డాయ గామం పవిసతి, తయా కస్స యాగు పటియాదితా"తి. సో యథానివత్థపారుతేహేవ తేహి కాళకకాసావేహి ఏకేన హత్థేన దబ్బిఞ్చ కటచ్ఛుఞ్చ గహేత్వా బ్రహ్మా వియ దక్ఖిణజాణుమణ్డలం భూమియం పతిట్ఠాపేత్వా వన్దిత్వా "పటిగ్గణ్హాతు మే భన్తే భగవా యాగు"న్తి ఆహ. తతో "జానన్తాపి తథాగతా పుచ్ఛన్తీ"తి **ఖన్ధకే** (మహావ. ౩౦౩) ఆగతనయేన భగవా పుచ్ఛిత్వా చ సుత్వా చ తం వుడ్ఢపబ్బజితం విగరహిత్వా తస్మిం వత్థుస్మిం అకప్పియసమాదాపనసిక్ఖాపదం ఖురభణ్డపరిహారణసిక్ఖాపదఞ్చాతి ద్వే సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞపేత్వా "భిక్ఖవే అనేకకప్పకోటియో భోజనం పరియేసన్తేహేవ వీతినామితా, ఇదం పన తుమ్హాకం అకప్పియం, అధమ్మేన ఉప్పన్నభోజనం ఇమం పరిభుఞ్జిత్వా అనేకాని అత్తభావసహస్సాని అపాయేస్వేవ నిబ్బత్తిస్సన్తి, అపేథ మా గణ్హథా"తి భిక్ఖాచారాభిముఖో అగమాసి, ఏకభిక్ఖునాపి న కిఞ్చి గహితం.

సుభద్దో అనత్తమనో హుత్వా "అయం 'సబ్బం జానామీ'తి ఆహిణ్డతి, సచే న గహేతుకామో పేసేత్వా ఆరోచేతబ్బం అస్స, పక్కాహారో నామ సబ్బచిరం తిట్ఠన్తో సత్తాహమత్తం తిట్ఠేయ్య, ఇదఞ్చ మమ యావజీవం పరియత్తం అస్స, సబ్బం తేన నాసితం, అహితకామో అయం మయ్హ"న్తి భగవతి ఆఘాతం బన్ధిత్వా దసబలే ధరమానే కిఞ్చి వత్తుం నాసక్ఖి. ఏవం కిరస్స అహోసి "అయం ఉచ్చకులా పబ్బజితో మహాపురిసో, సచే కిఞ్చి వక్ఖామి, మమఞ్ఞేవ సన్తజ్జేస్సతీ"తి. స్వాయం అజ్జ

మహాకస్సపత్థేరేన సద్ధిం ఆగచ్ఛన్తో "పరినిబ్బుతో భగవా"తి సుత్వా లద్ధస్సాసో వియ హట్ఠతుట్ఠో ఏవమాహ. థేరో పన తం సుత్వా హదయే పహారం వియ మత్థకే పతితసుక్కాసనిం వియ మఞ్ఞి, ధమ్మసంవేగో చస్స ఉప్పజ్జి "సత్తాహమత్తపరినిబ్బుతో భగవా, అజ్జాపిస్స సువణ్ణవణ్ణం సరీరం ధరతియేవ, దుక్ఖేన భగవతా ఆరాధితసాసనే నామ ఏవం లహుం మహన్తం పాపకసటం కణ్టకో ఉప్పన్నో, అలం ఖో పనేస పాపో వడ్ఢమానో అఞ్ఞేపి ఏవరూపే సహాయే లభిత్వా సాసనం ఓసక్కాపేతు"న్తి.

తతో థేరో చిన్తేసి "సచే ఖో పనాహం ఇమం మహల్లకం ఇధేవ పిలోతికం నివాసేత్వా ఛారికాయ ఓకిరాపేత్వా నీహరాపేస్సామి, మనుస్సా 'సమణస్స గోతమస్స సరీరే ధరమానేయేవ సావకా వివదన్తీ'తి అమ్హాకం దోసం దస్సేస్సన్తి, అధివాసేమి తావ. భగవతా హి దేసితధమ్మో అసఙ్గహితపుప్ఫరాసిసదిసో, తత్థ యథా వాతేన పహటపుప్ఫాని యతో వా తతో వా గచ్ఛన్తి, ఏవమేవ ఏవరూపానం వసేన గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే కాలే వినయే ఏకం ద్వే సిక్ఖాపదాని నస్సిస్సన్తి వినస్సిస్సన్తి, సుత్తే ఏకో ద్వే పఞ్హవారా నస్సిస్సన్తి, అభిధమ్మే ఏకం ద్వే భూమన్తరాని నస్సిస్సన్తి, ఏవం అనుక్కమేన మూలే నట్ఠే పిసాచసదిసా భవిస్సామ, తస్మా ధమ్మవినయసఙ్గహం కరిస్సామి, ఏవం సతి దళ్హసుత్తేన సఙ్గహితపుప్ఫాని వియ అయం ధమ్మవినయో నిచ్చలో భవిస్సతి. ఏతదత్థఞ్హి భగవా మయ్హం తీణి గావుతాని పచ్చుగ్గమనం అకాసి, తీహి ఓవాదేహి ఉపసమ్పదం అకాసి, కాయతో చీవరపరివత్తనం అకాసి, ఆకాసే పాణిం చాలేత్వా చన్దోపమపటిపదం కథేన్తో మఞ్ఞేవ సక్ఖిం కత్వా కథేసి, తిక్ఖత్తుం సకలసాసనరతనం పటిచ్ఛాపేసి, మాదిసే భిక్ఖుమ్హి తిట్ఠమానే అయం పాపో సాసనే వడ్ఢిం మా అలత్థ, యావ అధమ్మో న దిప్పతి, ధమ్మో న పటిబాహీయతి, అవినయో న దిప్పతి, వినయో న పటిబాహీయతి, అధమ్మవాదినో న బలవన్తో హోన్తి, ధమ్మవాదినో న దుబ్బలా హోన్తి, అవినయవాదినో న బలవన్తో హోన్తి, వినయవాదినో న దుబ్బలా హోన్తి, తావ ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయిస్సామి, తతో భిక్ఖూ అత్తనో అత్తనో పహోనకం గహేత్వా కప్పియాకప్పియే కథేస్సన్తి, అథాయం పాపో సయమేవ నిగ్గహం పాపుణిస్సతి, పున సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్ఖిస్సతి, సాసనం ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చ భవిస్సతీ"తి. చిన్తేత్వా సో "ఏవం నామ మయ్హం చిత్తం ఉప్పన్న"న్తి కస్సచి అనారోచేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం సమస్సాసేత్వా అథ పచ్ఛా ధాతుభాజనదివసే ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసి. తేన వుత్తం "ఆయస్మా మహాకస్సపో సత్తాహపరినిబ్బుతే...పే.... ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసీ"తి.

తత్థ **అల**న్తి పటిక్ఖేపవచనం. **ఆవుసో**తి పరిదేవన్తే భిక్ఖూ ఆలపతి. **మా సోచిత్థా**తి చిత్తే ఉప్పన్నబలవసోకేన మా సోచిత్థ. **మా పరిదేవిత్థా**తి వాచాయ మా పరిదేవిత్థ "పరిదేవనం విలాపో"తి వచనతో. ఇదాని అసోచనాదీసు కారణం దస్సేన్తో **"సుముత్తా మయ"**న్తిఆదిమాహ. **తేన మహాసమణేనా**తి నిస్సక్కే కరణవచనం, తతో మహాసమణతో సుట్ఠు ముత్తా మయన్తి అత్థో, ఉపద్దుతా చ హోమ తదాతి అధిప్పాయో. **హోమా**తి వా అతీతత్థే వత్తమానవచనం, అహుమ్హాతి అత్థో, అనుస్సరన్తో ధమ్మసంవేగవసేనాతి అధిప్పాయో. ధమ్మసభావచిన్తావసేన పవత్తం సహోత్తప్పఞాణం ధమ్మసంవేగో. వుత్తఞ్హేతం –

"సబ్బసఙ్ఖతధమ్మేసు, ఓత్తప్పాకారసణ్ఠితం;
ఞాణమోహితభారానం, ధమ్మసంవేగసఞ్ఞిత"న్తి.

ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతీతి తిట్ఠతి ఏత్థ ఫలం తదాయత్తవుత్తితాయాతి ఠానం, హేతు. **ఖో**తి అవధారణే, ఏతం కారణం విజ్జతేవ, నో న విజ్జతీతి అత్థో. కిం తం కారణన్తి ఆహ **"యం పాపభిక్ఖూ"**తిఆది. ఏత్థ **య**న్తి నిపాతమత్తం, కారణనిద్దేసో వా, యేన కారణేన అన్తరధాపేయ్యుం, తదేతం కారణం విజ్జతీతి అత్థో. **పాపభిక్ఖూ**తి పాపికాయ లామికాయ ఇచ్ఛాయ

సమన్నాగతా భిక్ఖూ. అతీతో అతిక్కన్తో సత్థా ఏత్థ, ఏతస్సాతి వా **అతీతసత్థుకం,** పావచనం. పధానం వచనం **పావచనం,** ధమ్మవినయన్తి వుత్తం హోతి. **పక్ఖం లభిత్వాతి** అలజ్జీపక్ఖం లభిత్వా. **న చిరస్సేవాతి** న చిరేనేవ. **యావ చ ధమ్మవినయో తిట్ఠతీతి** యత్తకం కాలం ధమ్మో చ వినయో చ లజ్జీపుగ్గలేసు తిట్ఠతి.

వుత్తఞ్హేతం భగవతాతి పరినిబ్బానమఞ్చకే నిపన్నేన భగవతా భిక్ఖూ ఓవదన్తేన ఏతం వుత్తన్తి అత్థో. **దేసితో పఞ్ఞత్తోతి** ధమ్మోపి దేసితో చేవ పఞ్ఞత్తో చ. సుత్తాభిధమ్మసఙ్గహితస్స హి ధమ్మస్స అభిసజ్జనం పబోధనం దేసనా, తస్సేవ పకారతో ఞాపనం వినేయ్యసన్తానే ఠపనం పఞ్ఞాపనం, తస్మా ధమ్మోపి దేసితో చేవ పఞ్ఞత్తో చాతి వుత్తో. **పఞ్ఞత్తోతి** చ ఠపితోతి అత్థో. వినయోపి దేసితో చేవ పఞ్ఞత్తో చ. వినయతన్తిసఙ్గహితస్స హి అత్థస్స కాయవాచానం వినయనతో వినయోతి లద్ధాధివచనస్స అతిసజ్జనం పబోధనం దేసనా, తస్సేవ పకారతో ఞాపనం అసఙ్కరతో ఠపనం పఞ్ఞాపనం, తస్మా వినయోపి దేసితో చేవ పఞ్ఞత్తో చాతి వుచ్చతి.

సో వో మమచ్చయేనాతి సో ధమ్మవినయో తుమ్హాకం మమచ్చయేన సత్థా. ఇదం వుత్తం హోతి – మయా వో ఠితేనేవ "ఇదం లహుకం, ఇదం గరుకం, ఇదం సతేకిచ్ఛం, ఇదం అతేకిచ్ఛం, ఇదం లోకవజ్జం, ఇదం పణ్ణత్తివజ్జం. అయం ఆపత్తి పుగ్గలస్స సన్తికే వుట్ఠాతి, అయం గణస్స, అయం సఙ్ఘస్స సన్తికే వుట్ఠాతీ"తి సత్తన్నం ఆపత్తిక్ఖన్ధానం అవీతిక్కమనీయతావసేన ఓతిణ్ణవత్థుస్మిం సఖన్ధకపరివారో ఉభతోవిభఙ్గో మహావినయో నామ దేసితో, తం సకలమ్పి వినయపిటకం మయి పరినిబ్బుతే తుమ్హాకం సత్థుకిచ్చం సాధేస్సతి "ఇదం వో కత్తబ్బం, ఇదం వో న కత్తబ్బ"న్తి కత్తబ్బాకత్తబ్బస్స విభాగేన అనుసాసనతో. ఠితేనేవ చ మయా "ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గాని, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో"తి తేన తేన వినేయ్యానం అజ్ఝాసయానురూపేన పకారేన ఇమే సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మే విభజిత్వా సుత్తన్తపిటకం దేసితం, తం సకలమ్పి సుత్తన్తపిటకం మయి పరినిబ్బుతే తుమ్హాకం సత్థుకిచ్చం సాధేస్సతి తంతంచరియానురూపం సమ్మాపటిపత్తియా అనుసాసనతో. ఠితేనేవ చ మయా "పఞ్చక్ఖన్ధా, ద్వాదసాయతనాని, అట్ఠారస ధాతుయో, చత్తారి సచ్చాని, బావీసతిన్ద్రియాని, నవ హేతూ, చత్తారో ఆహారా, సత్త ఫస్సా, సత్త వేదనా, సత్త సఞ్ఞా, సత్త చేతనా, సత్త చిత్తాని, తత్రాపి ఏత్తకా ధమ్మా కామావచరా, ఏత్తకా రూపావచరా, ఏత్తకా అరూపావచరా, ఏత్తకా పరియాపన్నా, ఏత్తకా అపరియాపన్నా, ఏత్తకా లోకియా, ఏత్తకా లోకుత్తరా"తి ఇమే ధమ్మే విభజిత్వా అభిధమ్మపిటకం దేసితం, తం సకలమ్పి అభిధమ్మపిటకం మయి పరినిబ్బుతే తుమ్హాకం సత్థుకిచ్చం సాధేస్సతి, ఖన్ధాదివిభాగేన ఞాయమానం చతుసచ్చసమ్బోధావహత్తా సత్థారా సమ్మాసమ్బుద్ధేన కత్తబ్బకిచ్చం నిప్ఫాదేస్సతి. ఇతి సబ్బమ్పేతం అభిసమ్బోధితో యావ పరినిబ్బానా పఞ్చచత్తాలీస వస్సాని భాసితం లపితం, తీణి పిటకాని, పఞ్చ నికాయా, నవఙ్గాని, చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీతి ఏవం మహప్పభేదం హోతి. ఇతి ఇమాని చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని తిట్ఠన్తి, అహం ఏకోవ పరినిబ్బాయామి, అహఞ్చ పనిదాని ఏకోవ ఓవదామి అనుసాసామి, మయి పరినిబ్బుతే ఇమాని చతురాసీతి బుద్ధసహస్సాని తుమ్హే ఓవదిస్సన్తి అనుసాసిస్సన్తి ఓవాదానుసాసనీకిచ్చస్స నిప్ఫాదనతోతి.

సాసనన్తి పరియత్తిపటిపత్తిపటివేధవసేన తివిధం సాసనం, నిప్పరియాయతో పన సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మా. **అద్ధనియన్తి** అద్ధానమగ్గగామీతి అద్ధనియం, అద్ధానక్ఖమన్తి అత్థో. **చిరట్ఠితికన్తి** చిరం ఠితి ఏతస్సాతి చిరట్ఠితికం, సాసనం,

అస్స భవేయ్యాతి సమ్బన్ధో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా యేన పకారేన ఇదం సాసనం దీఘమద్ధానం పవత్తితుం సమత్థం, తతోయేవ చిరట్ఠితికం అస్స, తథా తేన పకారేన ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యన్తి.

ఇదాని సమ్మాసమ్బుద్ధేన అత్తనో కతం అనుగ్గహవిసేసం విభావేన్తో ఆహ ''**యఞ్చాహం భగవతా**''తిఆది. తత్థ "యఞ్చాహ"న్తి ఏతస్స "అనుగ్గహితో"తి ఏతేన సమ్బన్ధో. తత్థ **యన్తి** యస్మా, యేన కారణేనాతి వుత్తం హోతి. కిరియాపరామసనం వా ఏతం, తేన "అనుగ్గహితో"తి ఏత్థ అనుగ్గణ్హనం పరామసతి. **ధారేస్ససీతి**ఆదికం పన భగవా అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే మహాకస్సపత్థేరేన పఞ్ఞత్తసఙ్ఘాటియం నిసిన్నో తం చీవరం వికసితపదుమపుప్ఫవణ్ణేన పాణినా అన్తరే పరామసన్తో ఆహ. వుత్తఞ్హేతం **కస్సపసంయుత్తే** (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪) మహాకస్సపత్థేరేనేవ ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేత్వా కథేన్తేన –

> "అథ ఖో, ఆవుసో, భగవా మగ్గా ఓక్కమ్మ యేన అఞ్ఞతరం రుక్ఖమూలం తేనుపసఙ్కమి, అథ ఖ్వాహం, ఆవుసో, పటపిలోతికానం సఙ్ఘాటిం చతుగ్గుణం పఞ్ఞాపేత్వా భగవన్తం ఏతదవోచం 'ఇధ, భన్తే, భగవా నిసీదతు, యం మమస్స దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా'తి. నిసీది ఖో, ఆవుసో, భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే, నిసజ్జ ఖో మం, ఆవుసో, భగవా ఏతదవోచ 'ముదుకా ఖో త్యాయం కస్సప పటపిలోతికానం సఙ్ఘాటీ'తి. 'పటిగ్గణ్హాతు మే, భన్తే, భగవా పటపిలోతికానం సఙ్ఘాటిం అనుకమ్పం ఉపాదాయా'తి. 'ధారేస్ససి పన మే త్వం కస్సప సాణాని పంసుకూలాని నిబ్బసనానీ'తి. 'ధారేస్సామహం, భన్తే, భగవతో సాణాని పంసుకూలాని నిబ్బసనానీ'తి. సో ఖ్వాహం, ఆవుసో, పటపిలోతికానం సఙ్ఘాటిం భగవతో పాదాసిం, అహం పన భగవతో సాణాని పంసుకూలాని నిబ్బసనాని పటిపజ్జి"న్తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪).

తత్థ (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౨.౧౫౪) **ముదుకా ఖో త్యాయన్తి** ముదుకా ఖో తే అయం. కస్మా భగవా ఏవమాహాతి? థేరేన సహ చీవరం పరివత్తేతుకామతాయ. కస్మా పరివత్తేతుకామో జాతోతి? థేరం అత్తనో ఠానే ఠపేతుకామతాయ. కిం సారిపుత్తమోగ్గల్లానా నత్థీతి? అత్థి, ఏవం పనస్స అహోసి "ఇమే న చిరం ఠస్సన్తి, కస్సపో పన వీసవస్ససతాయుకో, 'సో మయి పరినిబ్బుతే సత్తపణ్ణిగుహాయం వసిత్వా ధమ్మవినయసఙ్గహం కత్వా మమ సాసనం పఞ్చవస్ససహస్సపరిమాణం కాలం పవత్తనకం కరిస్సతీ'తి అత్తనో నం ఠానే ఠపేమి, ఏవం భిక్ఖూ కస్సపస్స సుస్సూసితబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీ"తి, తస్మా ఏవమాహ. థేరో పన యస్మా చీవరస్స వా పత్తస్స వా వణ్ణే కథితే "ఇమం తుమ్హాకం గణ్హథా"తి చారిత్తమేవ, తస్మా "పటిగ్గణ్హాతు మే భన్తే భగవా"తి ఆహ. **ధారేస్ససి పన మే త్వం కస్సపాతి** కస్సప త్వం ఇమాని పరిభోగజిణ్ణాని పంసుకూలాని పారుపితుం సక్ఖిస్ససీతి వదతి. తఞ్చ ఖో న కాయబలం సన్ధాయ, పటిపత్తిపూరణం పన సన్ధాయ ఏవమాహ. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – అహం ఇమం చీవరం పుణ్ణం నామ దాసిం పారుపిత్వా ఆమకసుసానే ఛడ్డితం తుమ్బమత్తేహి పాణకేహి సమ్పరికిణ్ణం తే పాణకే విధునిత్వా మహాఅరియవంసే ఠత్వా అగ్గహేసిం, తస్స మే ఇమం చీవరం గహితదివసే దససహస్సచక్కవాళే మహాపథవీ మహారవం విరవమానా కమ్పిత్థ, ఆకాసం తటతటాయి, చక్కవాళదేవతా సాధుకారం అదంసు "ఇమం చీవరం గణ్హన్తేన భిక్ఖునా జాతిపంసుకూలికేన జాతిఆరఞ్ఞికేన జాతిఏకాసనికేన జాతిసపదానచారికేన భవితుం వట్టతి, త్వం ఇమస్స చీవరస్స అనుచ్ఛవికం కాతుం సక్ఖిస్ససీ"తి. థేరోపి అత్తనా పఞ్చన్నం హత్థీనం బలం ధారేతి. సో తం అతక్కయిత్వా "అహమేతం పటిపత్తిం పూరేస్సామీ"తి ఉస్సాహేన సుగతచీవరస్స అనుచ్ఛవికం కాతుకామో

“ధారేస్సామహం భన్తే”తి ఆహ. **పటిపజ్జిన్తి** పటిపన్నోసిం. ఏవం పన చీవరపరివత్తనం కత్వా థేరేన పారుతచీవరం భగవా పారుపి, సత్థు చీవరం థేరో. తస్మిం సమయే మహాపథవీ ఉదకపరియన్తం కత్వా ఉన్నదన్తీ కమ్పిత్థ.

సాణాని పంసుకూలానీతి మతకళేవరం పరివేఠేత్వా ఛడ్డితాని తుమ్బమత్తే కిమీ పప్ఫోటేత్వా గహితాని సాణవాకమయాని పంసుకూలచీవరాని. రథికసుసానసఙ్కారకూటాదీనం యత్థ కత్థచి పంసూనం ఉపరి ఠితత్తా అబ్భుగ్గతట్ఠేన తేసు పంసుకూలమివాతి **పంసుకూలం**. అథ వా పంసు వియ కుచ్ఛితభావం ఉలతి గచ్ఛతీతి పంసుకూలన్తి పంసుకూలసద్దస్స అత్థో దట్ఠబ్బో. **నిబ్బసనానీ**తి నిట్ఠితవసనకిచ్చాని, పరిభోగజిణ్ణానీతి అత్థో. ఏత్థ “కిఞ్చాపి ఏకమేవ తం చీవరం, అనేకావయవత్తా పన బహువచనం కత”న్తి **మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే** వుత్తం. **చీవరే సాధారణపరిభోగేనా**తి ఏత్థ అత్తనా సాధారణపరిభోగేనాతి విఞ్ఞాయమానత్తా విఞ్ఞాయమానత్థస్స చ-సద్దస్స పయోగే కామాచారత్తా “అత్తనా”తి న వుత్తం. “ధారేస్ససి పన మే త్వం, కస్సప, సాణాని పంసుకూలానీ”తి హి వుత్తత్తా అత్తనావ సాధారణపరిభోగో విఞ్ఞాయతి, నాఞ్ఞేన. న హి కేవలం సద్దతోయేవ సబ్బత్థ అత్థనిచ్ఛయో భవిస్సతి అత్థపకరణాదినాపి యేభుయ్యేన అత్థస్స నియమేతబ్బత్తా. **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** పనేత్థ ఇదం వుత్తం “చీవరే సాధారణపరిభోగేనాతి ఏత్థ అత్తనా సమసమట్ఠపనేనాతి ఇధ అత్తనాసద్దం ఆనేత్వా చీవరే అత్తనా సాధారణపరిభోగేనా”తి యోజేతబ్బం.

> “యస్స యేన హి సమ్బన్ధో, దూరట్ఠమ్పి చ తస్స తం;
> అత్థతో హ్యసమానానం, ఆసన్నత్తమకారణ”న్తి.

అథ వా భగవతా చీవరే సాధారణపరిభోగేన భగవతా అనుగ్గహితోతి యోజనీయం ఏకస్సాపి కరణనిద్దేసస్స సహాయోగకత్తుత్థజోతకత్తసమ్భవతోతి. సబ్బత్థ **“ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేనా”**తి వుత్తే సుత్తన్తటీకాకారేనాతి గహేతబ్బం. సమానం ధారణమేతస్సాతి **సాధారణో,** పరిభోగో. సాధారణపరిభోగేన చేవ సమసమట్ఠపనేన చ అనుగ్గహితోతి సమ్బన్ధో.

ఇదాని (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౨) –

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి వితక్కవిచారానం వూపసమా అజ్ఝత్తం సమ్పసాదనం చేతసో ఏకోదిభావం అవితక్కం అవిచారం సమాధిజం పీతిసుఖం దుతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి వితక్కవిచారానం వూపసమా…పే॰… దుతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి పీతియా చ విరాగా ఉపేక్ఖకో చ విహరామి, సతో చ సమ్పజానో సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేమి, యం తం అరియా ఆచిక్ఖన్తి ‘ఉపేక్ఖకో సతిమా సుఖవిహారీ’తి, తతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి పీతియా చ విరాగా ఉపేక్ఖకో చ విహరతి…పే॰… తతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి సుఖస్స చ పహానా దుక్ఖస్స చ పహానా పుబ్బేవ సోమనస్సదోమనస్సానం అత్థఙ్గమా అదుక్ఖమసుఖం ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిం చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి సుఖస్స చ పహానా దుక్ఖస్స చ పహానా పుబ్బేవ...పే.... చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం , భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా పటిఘసఞ్ఞానం అత్థఙ్గమా నానత్తసఞ్ఞానం అమనసికారా ‘అనన్తో ఆకాసో’తి ఆకాసానఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా...పే.... ఆకాసానఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి సబ్బసో ఆకాసానఞ్చాయతనం సమతిక్కమ ‘అనన్తం విఞ్ఞాణ’న్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి సబ్బసో ఆకాసానఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ...పే.... విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం , భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి సబ్బసో విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మ ‘నత్థి కిఞ్చీ’తి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి...పే.... ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి సబ్బసో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి...పే.... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి సబ్బసో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ సఞ్ఞావేదయితనిరోధం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి...పే.... సఞ్ఞావేదయితనిరోధం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి అనేకవిహితం ఇద్ధివిధం పచ్చనుభోమి, ఏకోపి హుత్వా బహుధా హోమి, బహుధాపి హుత్వా ఏకో హోమి, ఆవిభావం తిరోభావం తిరోకుట్టం తిరోపాకారం తిరోపబ్బతం అసజ్జమానో గచ్ఛామి సేయ్యథాపి ఆకాసే, పథవియాపి ఉమ్ముజ్జనిముజ్జం కరోమి సేయ్యథాపి ఉదకే, ఉదకేపి అభిజ్జమానే గచ్ఛామి సేయ్యథాపి పథవియం, ఆకాసేపి పల్లఙ్కేన కమామి సేయ్యథాపి పక్ఖీ సకుణో, ఇమేపి చన్దిమసూరియే ఏవంమహిద్ధికే ఏవంమహానుభావే పాణినా పరిమసామి పరిమజ్జామి, యావ బ్రహ్మలోకాపి కాయేన వసం వత్తేమి. కస్సపోపి భిక్ఖవే యావదే ఆకఙ్ఖతి అనేకవిహితం ఇద్ధివిధం పచ్చనుభోతి...పే.... యావ బ్రహ్మలోకాపి కాయేన వసం వత్తేతి.

“అహం , భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి దిబ్బాయ సోతధాతుయా విసుద్ధాయ అతిక్కన్తమానుసికాయ ఉభో సద్దే సుణామి దిబ్బే చ మానుసే చ యే దూరే సన్తికే చ. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి దిబ్బాయ సోతధాతుయా... పే.... యే దూరే సన్తికే చ.

“అహం , భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి పరసత్తానం పరపుగ్గలానం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి, సరాగం వా చిత్తం ‘సరాగం చిత్త’న్తి పజానామి, వీతరాగం వా చిత్తం ‘వీతరాగం చిత్త’న్తి పజానామి, సదోసం వా చిత్తం…పే॰… వీతదోసం వా చిత్తం…పే॰… సమోహం వా చిత్తం…పే॰… వీతమోహం వా చిత్తం…పే॰… సంఖిత్తం వా చిత్తం…పే॰… విక్ఖిత్తం వా చిత్తం…పే॰… మహగ్గతం వా చిత్తం…పే॰… అమహగ్గతం వా చిత్తం…పే॰… సఉత్తరం వా చిత్తం…పే॰… అనుత్తరం వా చిత్తం…పే॰… సమాహితం వా చిత్తం…పే॰… అసమాహితం వా చిత్తం…పే॰… విముత్తం వా చిత్తం…పే॰… అవిముత్తం వా చిత్తం ‘అవిముత్తం చిత్త’న్తి పజానామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి పరసత్తానం పరపుగ్గలానం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానాతి, సరాగం వా చిత్తం ‘సరాగం చిత్త’న్తి పజానాతి…పే॰… అవిముత్తం వా చిత్తం ‘అవిముత్తం చిత్త’న్తి పజానాతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరామి. సేయ్యథిదం – ఏకమ్పి జాతిం ద్వేపి జాతియో తిస్సోపి జాతియో చతస్సోపి జాతియో పఞ్చపి జాతియో దసపి జాతియో వీసమ్పి జాతియో తింసమ్పి జాతియో చత్తాలీసమ్పి జాతియో పఞ్ఞాసమ్పి జాతియో జాతిసతమ్పి జాతిసహస్సమ్పి జాతిసతసహస్సమ్పి అనేకేపి సంవట్టకప్పే అనేకేపి వివట్టకప్పే అనేకేపి సంవట్టవివట్టకప్పే ‘అముత్రాసిం ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో, సో తతో చుతో అముత్ర ఉదపాదిం, తత్రాపాసిం ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో, సో తతో చుతో ఇధూపపన్నో’తి. ఇతి సాకారం సఉద్దేసం అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి. సేయ్యథిదం – ఏకమ్పి జాతిం…పే॰… ఇతి సాకారం సఉద్దేసం అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి.

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సత్తే పస్సామి చవమానే ఉపపజ్జమానే హీనే పణీతే సువణ్ణే దుబ్బణ్ణే సుగతే దుగ్గతే, యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానామి ‘ఇమే వత భోన్తో సత్తా కాయదుచ్చరితేన సమన్నాగతా వచీదుచ్చరితేన సమన్నాగతా మనోదుచ్చరితేన సమన్నాగతా అరియానం ఉపవాదకా మిచ్ఛాదిట్ఠికా మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా, తే కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా. ఇమే వా పన భోన్తో సత్తా కాయసుచరితేన సమన్నాగతా వచీసుచరితేన సమన్నాగతా మనోసుచరితేన సమన్నాగతా అరియానం అనుపవాదకా సమ్మాదిట్ఠికా సమ్మాదిట్ఠికమ్మసమాదానా, తే కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపన్నా’తి. ఇతి దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సత్తే పస్సామి చవమానే ఉపపజ్జమానే హీనే పణీతే సువణ్ణే దుబ్బణ్ణే సుగతే దుగ్గతే, యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సత్తే పస్సతి చవమానే ఉపపజ్జమానే హీనే పణీతే సువణ్ణే దుబ్బణ్ణే సుగతే దుగ్గతే, యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానాతి.

“అహం, భిక్ఖవే, ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం

దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ"తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౨) –

ఏవం నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాప్పభేదే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే అత్తనా సమసమట్ఠపనత్థాయ భగవతా వుత్తం కస్సపసంయుత్తే ఆగతం పాళిమిమం పేయ్యాలముఖేన ఆదిగ్గహణేన చ సఙ్ఖిపిత్వా దస్సేన్తో ఆహ "**అహం భిక్ఖవే**"తిఆది.

తత్థ **యావదే ఆకఙ్ఖామీ**తి యావదేవ ఇచ్ఛామీతి అత్థో. తతోయేవ హి **మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే చూళగణ్ఠిపదే** చ "యావదేతి యావదేవాతి వుత్తం హోతీ"తి లిఖితం. **సంయుత్తనికాయట్ఠకథాయమ్పి** "యావదే ఆకఙ్ఖామీతి యావదేవ ఇచ్ఛామీ"తి అత్థో వుత్తో. తథా హి తత్థ లీనత్థపకాసనియం **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేనేవ** వుత్తం "యావదేవాతి ఇమినా సమానత్థం యావదేతి ఇదం పద"న్తి. పోత్థకేసు పన కత్థచి "యావదేవా"తి అయమేవ పాఠో దిస్సతి. యాని పన ఇతో పరం "వివిచ్చేవ కామేహీ"తిఆదినా నయేన చత్తారి రూపావచరకిరియఝానాని, "సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా"తిఆదినా నయేన చతస్సో అరూపసమాపత్తియో, "సబ్బసో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ సఞ్ఞావేదయితనిరోధ"న్తిఆదినా నయేన నిరోధసమాపత్తి, "అనేకవిహితం ఇద్ధివిధ"న్తిఆదినా నయేన అభిఞ్ఞా చ వుత్తా. తత్థ యం వత్తబ్బం సియా, తం అనుపదవణ్ణనాయ చేవ భావనావిధానేన చ సద్ధిం **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౬౯-౭౦) సబ్బసో విత్థారితం. ఇధాపి చ వేరఞ్జకణ్డే చత్తారి రూపావచరఝానాని తిస్సో చ విజ్జా ఆవి భవిస్సన్తి, తస్మా తత్థ యం వత్తబ్బం, తం తత్థేవ వణ్ణయిస్సామ.

నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాప్పభేదేతి ఏత్థ **నవానుపుబ్బవిహారా** నామ అనుపటిపాటియా సమాపజ్జితబ్బభావతో ఏవంసఞ్ఞితా నిరోధసమాపత్తియా సహ అట్ఠ సమాపత్తియో. **ఛళభిఞ్ఞా** నామ ఆసవక్ఖయఞాణేన సద్ధిం పఞ్చాభిఞ్ఞాయోతి ఏవం లోకియలోకుత్తరభేదా సబ్బా అభిఞ్ఞాయో. **ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే**తి ఉత్తరిమనుస్సానం ఝాయీనఞ్చేవ అరియానఞ్చ ధమ్మో ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో. అథ వా ఉత్తరి మనుస్సధమ్మాతి ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో, మనుస్సధమ్మో నామ దసకుసలకమ్మపథధమ్మో. సో హి వినా భావనామనసికారేన పకతియావ మనుస్సేహి నిబ్బత్తేతబ్బతో మనుస్సత్తభావావహతో వా "మనుస్సధమ్మో"తి వుచ్చతి, తతో ఉత్తరి పన ఝానాదీని "ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో"తి వేదితబ్బాని. **అత్తనా సమసమట్ఠపనేనా**తి అహం యత్తకం కాలం యత్తకే వా సమాపత్తివిహారే అభిఞ్ఞాయో చ వళఞ్జేమి, తథా కస్సపోపీతి ఏవం యథావుత్తఉత్తరిమనుస్సధమ్మే అత్తనా సమసమం కత్వా ఠపనేన. ఇదఞ్చ నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాదిభావసామఞ్ఞేన పసంసామత్తం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. న హి ఆయస్మా మహాకస్సపో భగవా వియ దేవసికం చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖా సమాపత్తియో సమాపజ్జతి, యమకపాటిహారియాదివసేన వా అభిఞ్ఞాయో వళఞ్జేతి. ఏత్థ చ "ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే అత్తనా సమసమట్ఠపనేనా"తి ఇదం నిదస్సనమత్తన్తి వేదితబ్బం. తథా హి –

> "ఓవద కస్సప భిక్ఖూ, కరోహి కస్సప భిక్ఖూనం ధమ్మిం కథం, అహం వా కస్సప భిక్ఖూ ఓవదేయ్యం త్వం వా, అహం వా కస్సప భిక్ఖూనం ధమ్మిం కథం కరేయ్యం త్వం వా"తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౪౯).

ఏవమ్పి అత్తనా సమసమట్ఠానే ఠపేతియేవ, తస్స కిమఞ్ఞం ఆణణ్యం భవిస్సతి అఞ్ఞత్ర ధమ్మవినయసఙ్గాయనాతి అధిప్పాయో. తత్థ "తస్సాతి తస్స అనుగ్గహస్సా"తి **మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే** వుత్తం. తస్స మేతి వా అత్థో గహేతబ్బో. పోత్థకేసు హి కత్థచి "తస్స మే"తి పాఠోయేవ దిస్సతి, ధమ్మవినయసఙ్గాయనం ఠపేత్వా అఞ్ఞం కిం నామ తస్స మే ఆణణ్యం అణణభావో భవిస్సతీతి అత్థో. "**నను మం భగవా**"తిఆదినా వుత్తమేవత్థం ఉపమావసేన విభావేతి. **సకకవచఇస్సరియానుప్పదానేనా**తి ఏత్థ చీవరస్స నిదస్సనవసేన కవచస్స గహణం కతం, సమాపత్తియా నిదస్సనవసేన ఇస్సరియం గహితం.

కులవంసప్పతిట్ఠాపకన్తి కులవంసస్స కులప్పవేణియా పతిట్ఠాపకం. “మే సద్ధమ్మవంసప్పతిట్ఠాపకో”తి నిచ్చసాపేక్ఖత్తా సమాసో దట్ఠబ్బో, మే సద్ధమ్మవంసస్స పతిట్ఠాపకో పవత్తకోతి వుత్తం హోతి. వుత్తవచనమనుస్సరన్తో అనుగ్గహేసీతి చిన్తయన్తో ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసీతి సమ్బన్ధో, ధాతుభాజనదివసే తత్థ సన్నిపతితానం భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసీతి అత్థో.

ఇదాని యథావుత్తమత్థం పాళియా విభావేన్తో ఆహ ‘‘**యథాహ**’’తిఆది. తత్థ **ఏకమిదాహ**న్తి ఏత్థ **ఇద**న్తి నిపాతమత్తం. **ఏకం సమయ**న్తి చ భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనం, ఏకస్మిం సమయేతి వుత్తం హోతి. **పావాయా**తి పావానగరతో, తత్థ పిణ్డాయ చరిత్వా కుసినారం గమిస్సామీతి అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నోతి వుత్తం హోతి. **అద్ధానమగ్గో**తి చ దీఘమగ్గో వుచ్చతి. దీఘపరియాయో హేత్థ అద్ధానసద్దో. **మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధి**న్తి గుణమహత్తేనపి సఙ్ఖ్యామహత్తేనపి మహతా. భిక్ఖూనం సఙ్ఘేన భిక్ఖుసఙ్ఘేన, సమణగణేన సద్ధిం ఏకతోతి అత్థో. ‘‘**పఞ్చమత్తేహి**’’తిఆదినా సఙ్ఖ్యామహత్తం విభావేతి. **మత్త**-సద్దో చేత్థ పమాణవచనో “భోజనే మత్తఞ్ఞుతా”తిఆదీసు వియ. **సబ్బం సుభద్దకణ్డం విత్థారతో వేదితబ్బ**న్తి సబ్బం సుభద్దకణ్డం ఇధ ఆనేత్వా విత్థారతో దస్సేతబ్బన్తి అధిప్పాయో.

“తతో పరన్తి తతో భిక్ఖూనం ఉస్సాహజననతో పర”న్తి **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** వుత్తం. **మహాగణ్ఠిపదే** పన “తతో పరన్తి సుభద్దకణ్డతో పర”న్తి వుత్తం. ఇదమేవేత్థ సారతో పచ్చేతబ్బన్తి నో తక్కో. అయమేవ హి ఉస్సాహజననప్పకారో, యదిదం “హన్ద మయం, ఆవుసో, ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామ, పురే అధమ్మో దిప్పతీ”తిఆది, తస్మా ఉస్సాహజననతో పరన్తి న వత్తబ్బం హేట్ఠా ఉస్సాహజననప్పకారస్స పాళియం అవుత్తత్తా. అయఞ్హేత్థ పాళిక్కమో –

> “అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి, ఏకమిదాహం, ఆవుసో, సమయం పావాయ కుసినారం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి. అథ ఖ్వాహం, ఆవుసో, మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీదిం.
>
> “తేన ఖో పన సమయేన అఞ్ఞతరో ఆజీవకో కుసినారాయ మన్దారవపుప్ఫం గహేత్వా పావం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో హోతి. అద్దసం ఖో అహం, ఆవుసో, తం ఆజీవకం దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం, దిస్వాన తం ఆజీవకం ఏతదవోచం ‘అపావుసో, అమ్హాకం సత్థారం జానాసీ’తి ? ‘ఆమ, ఆవుసో, జానామి. అజ్జ సత్తాహపరినిబ్బుతో సమణో గోతమో, తతో మే ఇదం మన్దారవపుప్ఫం గహిత’న్తి. తత్రావుసో, యే తే భిక్ఖూ అవీతరాగా, అప్పేకచ్చే బాహా పగ్గయ్హ కన్దన్తి, ఛిన్నపాతం పపతన్తి ఆవట్టన్తి వివట్టన్తి, ‘అతిఖిప్పం భగవా పరినిబ్బుతో, అతిఖిప్పం సుగతో పరినిబ్బుతో, అతిఖిప్పం చక్ఖుం లోకే అన్తరహిత’న్తి. యే పన తే భిక్ఖూ వీతరాగా, తే సతా సమ్పజానా అధివాసేన్తి ‘అనిచ్చా సఙ్ఖారా, తం కుతేత్థ లబ్భా’”తి.
>
> “అథ ఖ్వాహం, ఆవుసో, తే భిక్ఖూ ఏతదవోచం – ‘అలం, ఆవుసో, మా సోచిత్థ మా పరిదేవిత్థ, నన్వేతం, ఆవుసో, భగవతా పటికచ్చేవ అక్ఖాతం ‘సబ్బేహేవ పియేహి మనాపేహి నానాభావో వినాభావో అఞ్ఞథాభావో. తం కుతేత్థ, ఆవుసో, లబ్భా, యం తం జాతం భూతం సఙ్ఖతం పలోకధమ్మం, తం వత మా పలుజ్జీ’తి నేతం ఠానం విజ్జతీ”తి.

“తేన ఖో పన సమయేన, ఆవుసో, సుభద్దో నామ వుడ్ఢపబ్బజితో తస్సం పరిసాయం నిసిన్నో హోతి. అథ ఖో ఆవుసో సుభద్దో వుడ్ఢపబ్బజితో తే భిక్ఖూ ఏతదవోచ ‘అలం, ఆవుసో, మా సోచిత్థ మా పరిదేవిత్థ, సుముత్తా మయం తేన మహాసమణేన, ఉపద్దుతా చ మయం హోమ’ ‘ఇదం వో కప్పతి, ఇదం వో న కప్పతీ’తి, ‘ఇదాని పన మయం యం ఇచ్ఛిస్సామ, తం కరిస్సామ, యం న ఇచ్ఛిస్సామ, న తం కరిస్సామా’తి. హన్ద మయం ఆవుసో ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామ, పురే అధమ్మో దిప్పతి, ధమ్మో పటిబాహీయతి, అవినయో పురే దిప్పతి, వినయో పటిబాహీయతి, పురే అధమ్మవాదినో బలవన్తో హోన్తి, ధమ్మవాదినో దుబ్బలా హోన్తి, పురే అవినయవాదినో బలవన్తో హోన్తి, వినయవాదినో దుబ్బలా హోన్తీ”తి.

“‘తేన హి, భన్తే, థేరో భిక్ఖూ ఉచ్చినతూ’తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఏకేనూనపఞ్చఅరహన్తసతాని ఉచ్చిని. భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం మహాకస్సపం ఏతదవోచుం ‘అయం, భన్తే, ఆయస్మా ఆనన్దో కిఞ్చాపి సేక్ఖో, అభబ్బో ఛన్దా దోసా మోహా భయా అగతిం గన్తుం, బహు చానేన భగవతో సన్తికే ధమ్మో చ వినయో చ పరియత్తో. తేన హి, భన్తే, థేరో ఆయస్మన్తమ్పి ఆనన్దం ఉచ్చినతూ’”తిఆది (చూళవ॰ ౪౩౭).

తస్మా **తతో పర**న్తి ఏత్థ సుభద్దకణ్డతో పరన్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. “సబ్బం సుభద్దకణ్డం విత్థారతో వేదితబ్బ”న్తి హి ఇమినా “యం న ఇచ్ఛిస్సామ, న తం కరిస్సామా”తి ఏతం పరియన్తం సుభద్దకణ్డపాళిం దస్సేత్వా ఇదాని అవసేసం ఉస్సాహజననప్పకారప్పవత్తం పాళిమేవ దస్సేన్తో “**హన్ద మయం ఆవుసో**”తిఆదిమాహ.

తత్థ **పురే అధమ్మో దిప్పతీ**తి ఏత్థ అధమ్మో నామ దసకుసలకమ్మపథధమ్మపటిపక్ఖభూతో అధమ్మో. **పురే దిప్పతీ**తి అపి నామ దిప్పతి. అథ వా యావ అధమ్మో ధమ్మం పటిబాహితుం సమత్థో హోతి, తతో పురేతరమేవాతి అత్థో. ఆసన్నే హి అనాగతే అయం పురేసద్దో. **దిప్పతీ**తి దిప్పిస్సతి. పురే-సద్దయోగేన హి అనాగతత్థే అయం వత్తమానపయోగో యథా “పురా వస్సతి దేవో”తి. కేచి పనేత్థ ఏవం వణ్ణయన్తి “పురేతి పచ్ఛా అనాగతే యథా అద్ధానం గచ్ఛన్తస్స గన్తబ్బమగ్గో ‘పురే’తి వుచ్చతి, తథా ఇధ దట్ఠబ్బ”న్తి. **అవినయో**తి పహానవినయసంవరవినయానం పటిపక్ఖభూతో అవినయో. “వినయవాదినో దుబ్బలా హోన్తీ”తి ఏవం ఇతి-సద్దోపి ఏత్థ దట్ఠబ్బో, “తతో పరం ఆహా”తి ఇమినా సమ్బన్ధో. పోత్థకేసు పన కత్థచి ఇతి-సద్దో న దిస్సతి, పాళియం పన దీఘనికాయట్ఠకథాయఞ్చ అత్థేవ ఇతి-సద్దో.

తేన హీతి ఉయ్యోజనత్థే నిపాతో. ఉచ్చిననే ఉయ్యోజేన్తా హి తం మహాకస్సపత్థేరం ఏవమాహంసు. **భిక్ఖూ ఉచ్చినతూ**తి సఙ్గీతియా అనురూపే భిక్ఖూ ఉచ్చినిత్వా గణ్హాతూతి అత్థో. “సకలనవఙ్గ…పే॰… పరిగ్గహేసీ”తి ఏతేన సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవపరియన్తానం యథావుత్తపుగ్గలానం సతిపి ఆగమాధిగమసబ్భావే సహ పటిసమ్భిదాహి తేవిజ్జాదిగుణయుత్తానం ఆగమాధిగమసమ్పత్తియా ఉక్కంసగతత్తా సఙ్గీతియా బహూపకారతం దస్సేతి. తత్థ **సకలనవఙ్గసత్థుసాసనపరియత్తిధరే**తి సకలం సుత్తగేయ్యాది నవఙ్గం ఏత్థ, ఏతస్స వా అత్థీతి సకలనవఙ్గం, సత్థుసాసనం. అత్థకామేన పరియాపుణితబ్బతో దిట్ఠధమ్మికాదిపురిసత్థపరియత్తభావతో చ పరియత్తీతి తీణి పిటకాని వుచ్చన్తి, తం సకలనవఙ్గసత్థుసాసనసఙ్ఖాతం పరియత్తిం ధారేన్తీతి సకలనవఙ్గసత్థుసాసనపరియత్తిధరా, తాదిసేతి అత్థో. బహూనం నానప్పకారానం కిలేసానం సక్కాయదిట్ఠియా చ అవిహతత్తా తా జనేన్తి, తాహి వా జనితాతి **పుథుజ్జనా**. దువిధా పుథుజ్జనా అన్ధపుథుజ్జనా కల్యాణపుథుజ్జనాతి. తత్థ యేసం ఖన్ధధాతుఆయతనాదీసు ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాసవనధారణపచ్చవేక్ఖణాని నత్థి,

తే అన్ధపుథుజ్జనా. యేసం తాని అత్థి, తే కల్యాణపుథుజ్జనా. తే ఇధ "పుథుజ్జనా"తి అధిప్పేతా. సమథభావనాసినేహాభావేన సుక్ఖా లూఖా అసినిద్ధా విపస్సనా ఏతేసన్తి **సుక్ఖవిపస్సకా.**

తిపిటకసబ్బపరియత్తిప్పభేదధరేతి తిణ్ణం పిటకానం సమాహారో తిపిటకం, తిపిటకసఙ్ఖాతం నవఙ్గాదివసేన అనేకధా భిన్నం సబ్బపరియత్తిప్పభేదం ధారేన్తీతి తిపిటకసబ్బపరియత్తిప్పభేదధరా, తాదిసేతి అత్థో. అను అను తంసమఙ్గీనం భావేతి వడ్ఢేతీతి అనుభావో, అనుభావో ఏవ ఆనుభావో, పభావో. మహన్తో ఆనుభావో యేసం తే **మహానుభావా. తేవిజ్జాదిభేదేతి** తిస్సో విజ్జాయేవ తేవిజ్జా, తా ఆది యేసం ఛళభిఞ్ఞాదీనం తే తేవిజ్జాదయో, తే భేదా అనేకప్పకారా భిన్నా ఏతేసన్తి తేవిజ్జాదిభేదా, ఖీణాసవా, తాదిసేతి అత్థో. అథ వా తిస్సో విజ్జా ఏతస్స అత్థీతి తేవిజ్జో, సో ఆది యేసం ఛళభిఞ్ఞాదీనం తే తేవిజ్జాదయో, తే భేదా యేసం ఖీణాసవానం తే తేవిజ్జాదిభేదా, తాదిసేతి అత్థో. **యే సన్ధాయ ఇదం వుత్తన్తి** యే భిక్ఖూ సన్ధాయ ఇదం "అథ ఖో ఆయస్మా"తిఆదివచనం **సఙ్గీతిక్ఖన్ధకే** (చూళవ. ४३८) వుత్తన్తి అత్థో.

కిస్స పనాతి కస్మా పన. సిక్ఖతీతి **సేక్ఖో,** అథ వా సిక్ఖనం సిక్ఖా, సాయేవ తస్స సీలన్తి సేక్ఖో. సో హి అపరియోసితసిక్ఖత్తా చ తదధిముత్తత్తా చ ఏకన్తేన సిక్ఖనసీలో న అసేక్ఖో వియ పరినిట్ఠితసిక్ఖో తత్థ పటిపస్సద్ధుస్సాహో, నాపి విస్సట్ఠసిక్ఖో పచురజనో వియ తత్థ అనధిముత్తో. అథ వా అరియాయ జాతియా తీసు సిక్ఖాసు జాతో, తత్థ వా భవోతి సేక్ఖో. అథ వా ఇక్ఖతి ఏతాయాతి ఇక్ఖా, మగ్గఫలసమ్మాదిట్ఠి. సహ ఇక్ఖాయాతి సేక్ఖో. ఉపరిమగ్గత్తయకిచ్చస్స అపరియోసితత్తా సహ కరణీయేనాతి **సకరణీయో. అస్సాతి** అనేన. **అసమ్ముఖా పటిగ్గహితం నామ నత్థీతి** నను చ –

> "ద్వాసీతి బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో;
> చతురాసీతి సహస్సాని, యే మే ధమ్మా పవత్తినో"తి. (థేరగా. ౧౦౨౭) –

వుత్తత్తా కథమేతం యుజ్జతీతి? ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతోతి వుత్తమ్పి భగవతో సన్తికే పటిగ్గహితమేవాతి కత్వా వుత్తన్తి నాయం విరోధో. **బహుకారత్తాతి** బహుఉపకారత్తా. ఉపకారవచనో హేత్థ కారసద్దో. **అస్సాతి** భవేయ్య.

అతివియ విస్సత్థోతి అతివియ విస్సాసికో. **నన్తి** ఆనన్దత్థేరం, "ఓవదతీ"తి ఇమినా సమ్బన్ధో. ఆనన్దత్థేరస్స యేభుయ్యేన నవకాయ పరిసాయ విబ్భమనేన మహాకస్సపత్థేరో ఏవమాహ **"న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ"**తి. తథా హి పరినిబ్బుతే సత్థరి మహాకస్సపత్థేరో సత్థుపరినిబ్బానే సన్నిపతితస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మజ్ఝే నిసీదిత్వా ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం పఞ్చసతే భిక్ఖూ ఉచ్చినిత్వా "ఆవుసో, రాజగహే వస్సం వసన్తా ధమ్మవినయం సఙ్గాయేయ్యామ, తుమ్హే పురే వస్సూపనాయికాయ అత్తనో అత్తనో పలిబోధం పచ్ఛిన్దిత్వా రాజగహే సన్నిపతథా"తి వత్వా అత్తనా రాజగహం గతో. ఆనన్దత్థేరోపి భగవతో పత్తచీవరమాదాయ మహాజనం సఞ్ఞాపేన్తో సావత్థిం గన్త్వా తతో నిక్ఖమ్మ రాజగహం గచ్ఛన్తో దక్ఖిణగిరిస్మిం చారికం చరి. తస్మిం సమయే ఆనన్దత్థేరస్స తింసమత్తా సద్ధివిహారికా యేభుయ్యేన కుమారభూతా ఏకవస్సికదువస్సికభిక్ఖూ చేవ అనుపసమ్పన్నా చ విబ్భమింసు. కస్మా పనేతే పబ్బజితా, కస్మా విబ్భమింసూతి? తేసం కిర మాతాపితరో చిన్తేసుం "ఆనన్దత్థేరో సత్థువిస్సాసికో అట్ఠ వరే యాచిత్వా ఉపట్ఠహతి, ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానం సత్థారం గహేత్వా గన్తుం సక్కోతి, అమ్హాకం దారకే ఏతస్స సన్తికే పబ్బాజేస్సామ, సో సత్థారం గహేత్వా ఆగమిస్సతి, తస్మిం ఆగతే మయం మహాసక్కారం కాతుం లభిస్సామా"తి ఇమినా తావ కారణేన నేసం ఞాతకా తే పబ్బాజేసుం. సత్థరి పన పరినిబ్బుతే తేసం సా పత్థనా ఉపచ్ఛిన్నా, అథ నే ఏకదివసేనేవ ఉప్పబ్బాజేసుం.

అథ ఆనన్దత్థేరం దక్ఖిణగిరిస్మిం చారికం చరిత్వా రాజగహమాగతం దిస్వా మహాకస్సపత్థేరో ఏవమాహ “న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ”తి. వుత్తఞ్హేతం కస్సపసంయుత్తే –

> “అథ కిఞ్చరహి త్వం, ఆవుసో ఆనన్ద, ఇమేహి నవేహి భిక్ఖూహి ఇన్ద్రియేసు అగుత్తద్వారేహి భోజనే అమత్తఞ్ఞూహి జాగరియం అననుయుత్తేహి సద్ధిం చారికం చరసి, సస్సఘాతం మఞ్ఞే చరసి, కులూపఘాతం మఞ్ఞే చరసి, ఓలుజ్జతి ఖో తే, ఆవుసో ఆనన్ద, పరిసా, పలుజ్జన్తి ఖో తే ఆవుసో నవప్పాయా, న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీతి.

> “అపి మే భన్తే కస్సప సిరస్మిం పలితాని జాతాని, అథ చ పన మయం అజ్జాపి ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స కుమారకవాదా న ముచ్చామాతి. తథా హి పన త్వం, ఆవుసో ఆనన్ద, ఇమేహి నవేహి భిక్ఖూహి ఇన్ద్రియేసు అగుత్తద్వారేహి భోజనే అమత్తఞ్ఞూహి జాగరియం అననుయుత్తేహి సద్ధిం చారికం చరసి, సస్సఘాతం మఞ్ఞే చరసి, కులూపఘాతం మఞ్ఞే చరసి, ఓలుజ్జతి ఖో తే, ఆవుసో ఆనన్ద, పరిసా, పలుజ్జన్తి ఖో తే ఆవుసో నవప్పాయా, న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ”తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪).

తత్థ (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౨.౧౫౪) **సస్సఘాతం మఞ్ఞేచరసీ**తి సస్సం ఘాతేన్తో వియ ఆహిణ్డసి. **కులూపఘాతం మఞ్ఞే చరసీ**తి కులాని ఉపఘాతేన్తో వియ హనన్తో వియ ఆహనన్తో వియ ఆహిణ్డసి. **ఓలుజ్జతీ**తి పలుజ్జతి భిజ్జతి. **పలుజ్జన్తి ఖో తే ఆవుసో నవప్పాయా**తి, ఆవుసో, ఏవం ఏతే తుయ్హం పాయేన యేభుయ్యేన నవకా ఏకవస్సికదువస్సికదహరా చేవ సామణేరా చ పలుజ్జన్తి. **న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ**తి అయం కుమారకో అత్తనో పమాణం న వత జానాతీతి థేరం తజ్జేన్తో ఆహ. **కుమారకవాదా న ముచ్చామా**తి కుమారకవాదతో న ముచ్చామ. **తథా హి పన త్వ**న్తి ఇదమస్స ఏవం వత్తబ్బతాయ కారణదస్సనత్థం వుత్తం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – యస్మా త్వం ఇమేహి నవకేహి భిక్ఖూహి ఇన్ద్రియసంవరరహితేహి సద్ధిం విచరసి, తస్మా కుమారకేహి సద్ధిం చరన్తో “కుమారకో”తి వత్తబ్బతం అరహాసీతి.

“న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ”తి ఏత్థ **వా**-సద్దో పదపూరణే. **వా**-సద్దో హి ఉపమానసముచ్చయసంసయవవస్సగ్గపదపూరణవికప్పాదీసు బహూసు అత్థేసు దిస్సతి. తథా హేస “పణ్డితో వాపి తేన సో”తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౬౩) ఉపమానే దిస్సతి, సదిసభావేతి అత్థో. “తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తీ”తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౨౧౩) సముచ్చయే. “కే వా ఇమే కస్స వా”తిఆదీసు (పారా॰ ౨౯౬) సంసయే. “అయం వా ఇమేసం సమణబ్రాహ్మణానం సబ్బబాలో సబ్బమూళ్హో”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౧౮౧) వవస్సగ్గే. “యే హి కేచి, భిక్ఖవే, సమణా వా బ్రాహ్మణా వా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౭౦; సం॰ ని॰ ౨.౧౩) వికప్పేతి. ఇధ పన పదపూరణే దట్ఠబ్బో. తేనేవ చ **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** వుత్తం “వాసద్దస్స అత్థుద్ధారం కరోన్తేన ‘న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ’తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪) పదపూరణే”తి. అట్ఠకథాయమ్పి (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౨.౧౫౪) ఏత్తకమేవ వుత్తం “న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీతి అయం కుమారకో అత్తనో పమాణం న వత జానాతీతి థేరం తజ్జేన్తో ఆహా”తి. ఏత్థాపి **వతా**తి వచనసిలిట్ఠతాయ వుత్తం. యం పనేత్థ **కేనచి** వుత్తం “న వాయన్తి ఏత్థ వాతి విభాసా, అఞ్ఞాసిపి న అఞ్ఞాసిపీతి అత్థో”తి . తం తస్స మతిమత్తన్తి దట్ఠబ్బం. న హేత్థ అయమత్థో సమ్భవతి, తస్మా అత్తనో పమాణం నాఞ్ఞాసీతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. **తత్రా**తి ఏవం సతి. **ఛన్దాగమనం వియా**తి ఏత్థ ఛన్దా ఆగమనం వియాతి పదచ్ఛేదో కాతబ్బో, ఛన్దేన ఆగమనం పవత్తనం వియాతి అత్థో, ఛన్దేన అకత్తబ్బకరణం వియాతి వుత్తం

హోతి. ఛన్దం వా ఆగచ్ఛతి సమ్పయోగవసేనాతి ఛన్దాగమనం, తథా పవత్తో అపాయగమనీయో అకుసలచిత్తుప్పాదో. అథ వా అననురూపం గమనం అగమనం, ఛన్దేన అగమనం ఛన్దాగమనం, ఛన్దేన సినేహేన అననురూపం గమనం పవత్తనం అకత్తబ్బకరణం వియాతి వుత్తం హోతి. **అసేక్ఖపటిసమ్భిదాప్పత్తే**తి అసేక్ఖభూతా పటిసమ్భిదా అసేక్ఖపటిసమ్భిదా, తం పత్తే, పటిలద్ధఅసేక్ఖపటిసమ్భిదేతి అత్థో. **అనుమతియా**తి అనుఞ్ఞాయ, యాచనాయాతి వుత్తం హోతి.

“కిఞ్చాపి సేక్ఖో”తి ఇదం న సేక్ఖానం అగతిగమనసబ్భావేన వుత్తం, అసేక్ఖానంయేవ పన ఉచ్చినితత్తాతి దట్ఠబ్బం. పఠమమగ్గేనేవ హి చత్తారి అగతిగమనాని పహీయన్తి, తస్మా కిఞ్చాపి సేక్ఖో, తథాపి థేరో ఆయస్మన్తమ్పి ఆనన్దం ఉచ్చినతూతి ఏవమేత్థ సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. న పన కిఞ్చాపి సేక్ఖో, తథాపి అభబ్బో అగతిం గన్తున్తి యోజేతబ్బం. “అభబ్బో”తిఆదినా పన ధమ్మసఙ్గీతియా తస్స అరహభావం దస్సేన్తా విజ్జమానే గుణే కథేన్తి. తత్థ **ఛన్దా**తి ఛన్దేన, సినేహేనాతి అత్థో. **అగతిం గన్తు**న్తి అగన్తబ్బం గన్తుం, అకత్తబ్బం కాతున్తి వుత్తం హోతి. ఇమాని పన చత్తారి అగతిగమనాని భణ్డభాజనీయే చ వినిచ్ఛయట్ఠానే చ లబ్భన్తి. తత్థ భణ్డభాజనీయే తావ అత్తనో భారభూతానం భిక్ఖూనం అమనాపే భణ్డే సమ్పత్తే తం పరివత్తిత్వా మనాపం దేన్తో ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి నామ. అత్తనో పన అభారభూతానం మనాపే భణ్డే సమ్పత్తే తం పరివత్తిత్వా అమనాపం దేన్తో దోసాగతిం గచ్ఛతి నామ. భణ్డేసు భాజనీయవత్థుఞ్చ ఠితికఞ్చ అజానన్తో మోహాగతిం గచ్ఛతి నామ. ముఖరానం వా రాజాదినిస్సితానం వా “ఇమే మే అమనాపే భణ్డే దిన్నే అనత్థం కరేయ్యు”న్తి భయేన పరివత్తిత్వా మనాపం దేన్తో భయాగతిం గచ్ఛతి నామ. యో పన ఏవం న గచ్ఛతి, సబ్బేసం తులాభూతో పమాణభూతో మజ్ఝత్తోవ హుత్వా యం యస్స పాపుణాతి, తదేవ తస్స దేతి, అయం చతుబ్బిధమ్పి అగతిం న గచ్ఛతి నామ. వినిచ్ఛయట్ఠానే పన అత్తనో భారభూతస్స గరుకాపత్తిం లహుకాపత్తిం కత్వా కథేన్తో ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి నామ. ఇతరస్స లహుకాపత్తిం గరుకాపత్తిం కత్వా కథేన్తో దోసాగతిం గచ్ఛతి నామ. ఆపత్తివుట్ఠానం పన సముచ్చయక్ఖన్ధకఞ్చ అజానన్తో మోహాగతిం గచ్ఛతి నామ. ముఖరస్స వా రాజపూజితస్స వా “అయం మే గరుకం కత్వా ఆపత్తిం కథేన్తస్స అనత్థమ్పి కరేయ్యా”తి గరుకమేవ లహుకాపత్తిం కథేన్తో భయాగతిం గచ్ఛతి నామ. యో పన సబ్బేసం యథాభూతమేవ కథేసి, అయం చతుబ్బిధమ్పి అగతిగమనం న గచ్ఛతి నామ. థేరోపి తాదిసో చతున్నమ్పి అగతిగమనానం పఠమమగ్గేనేవ పహీనత్తా, తస్మా సఙ్గాయనవసేన ధమ్మవినయవినిచ్ఛయే సమ్పత్తే ఛన్దాదివసేన అఞ్ఞథా అకథేత్వా యథాభూతమేవ కథేతీతి వుత్తం **“అభబ్బో...పే.... అగతిం గన్తు”**న్తి. **పరియత్తో**తి అధీతో, ఉగ్గహితోతి అత్థో.

ఉచ్చినితేనాతి ఉచ్చినిత్వా గహితేన. **ఏతదహోసీ**తి ఏతం పరివితక్కనం అహోసి. **రాజగహం ఖో మహాగోచర**న్తి ఏత్థ “రాజగహన్తి రాజగహసామన్తం గహేత్వా వుత్త”న్తి **చూళగణ్ఠిపదే మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే** చ వుత్తం. గావో చరన్తి ఏత్థాతి గోచరో, గోచరో వియ గోచరో, భిక్ఖాచరణట్ఠానం. సో మహన్తో అస్స, ఏత్థాతి వా మహాగోచరం, రాజగహం. **థావరకమ్మ**న్తి చిరట్ఠాయికమ్మం. **విసభాగపుగ్గలో** సుభద్దసదిసో. **ఉక్కోటేయ్యా**తి నివారేయ్యాతి అత్థో. **ఞత్తిదుతియేన కమ్మేన సావేసీ**తి –

> “సుణాతు మే, ఆవుసో, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం, సఙ్ఘో ఇమాని పఞ్చ భిక్ఖుసతాని సమ్మన్నేయ్య ‘రాజగహే వస్సం వసన్తాని ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బ’న్తి, ఏసా ఞత్తి.
>
> “సుణాతు మే, ఆవుసో, సఙ్ఘో, సఙ్ఘో ఇమాని పఞ్చ భిక్ఖుసతాని సమ్మన్నతి ‘రాజగహే వస్సం వసన్తాని ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బ’న్తి, యస్సాయస్మతో ఖమతి

ఇమేసం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం సమ్ముతి 'రాజగహే వస్సం వసన్తానం ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బ'న్తి, సో తుణ్హస్స. యస్స నక్ఖమతి, సో భాసేయ్య.

"సమ్మతాని సఙ్ఘేన ఇమాని పఞ్చ భిక్ఖుసతాని 'రాజగహే వస్సం వసన్తాని ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయితుం, న అఞ్ఞేహి భిక్ఖూహి రాజగహే వస్సం వసితబ్బ'న్తి, ఖమతి సఙ్ఘస్స, తస్మా తుణ్హీ, ఏవమేతం ధారయామీ"తి (చూళవ. ౪౩౭) –

ఏవం ఞత్తిదుతియేన కమ్మేన సావేసి. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం "తం సఙ్గీతిక్ఖన్ధకే వుత్తనయేనేవ ఞాతబ్బ"న్తి.

అయం పన కమ్మవాచా తథాగతస్స పరినిబ్బానతో ఏకవీసతిమే దివసే కతా. వుత్తఞ్హేతం **దీఘనికాయట్ఠకథాయం** (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.పఠమసఙ్గీతికథా) "అయం పన కమ్మవాచా తథాగతస్స పరినిబ్బానతో ఏకవీసతిమే దివసే కతా. భగవా హి విసాఖపుణ్ణమాయం పచ్చూససమయే పరినిబ్బుతో, అథస్స సత్తాహం సువణ్ణవణ్ణం సరీరం గన్ధమాలాదీహి పూజయింసు. ఏవం సత్తాహం సాధుకీళనదివసా నామ అహేసుం. తతో సత్తాహం చితకాయ అగ్గినా ఝాయి, సత్తాహం సత్తిపఞ్జరం కత్వా సన్ధాగారసాలాయం ధాతుపూజం కరింసూతి ఏకవీసతి దివసా గతా. జేట్ఠమూలసుక్కపక్ఖపఞ్చమియం పన ధాతుయో భాజయింసు. ఏతస్మిం ధాతుభాజనదివసే సన్నిపతితస్స మహాభిక్ఖుసఙ్ఘస్స సుభద్దేన వుడ్ఢపబ్బజితేన కతం అనాచారం ఆరోచేత్వా వుత్తనయేనేవ భిక్ఖూ ఉచ్చినిత్వా అయం కమ్మవాచా కతా. ఇమఞ్చ పన కమ్మవాచం కత్వా థేరో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి 'ఆవుసో ఇదాని తుమ్హాకం చత్తాలీసదివసా ఓకాసో, తతో పరం అయం నామ నో పలిబోధో అత్థీతి వత్తుం న లబ్భా, తస్మా ఏత్థన్తరే యస్స రోగపలిబోధో వా ఆచరియుపజ్ఝాయపలిబోధో వా మాతాపితుపలిబోధో వా అత్థి, పత్తం వా పన పచితబ్బం చీవరం వా కాతబ్బం, సో తం పలిబోధం ఛిన్దిత్వా కరణీయం కరోతూ'తి. ఏవఞ్చ పన వత్వా థేరో అత్తనో పఞ్చసతాయ పరిసాయ పరివుతో రాజగహం గతో, అఞ్ఞేపి మహాథేరా అత్తనో అత్తనో పరివారం గహేత్వా సోకసల్లసమప్పితం మహాజనం అస్సాసేతుకామా తం తం దిసం పక్కన్తా. పుణ్ణత్థేరో పన సత్తసతభిక్ఖుపరివారో 'తథాగతస్స పరినిబ్బానట్ఠానం ఆగతాగతం మహాజనం అస్సాసేస్సామీ'తి కుసినారాయమేవ అట్ఠాసి. ఆయస్మా ఆనన్దో యథా పుబ్బే అపరినిబ్బుతస్స, ఏవం పరినిబ్బుతస్సపి భగవతో సయమేవ పత్తచీవరమాదాయ పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం యేన సావత్థి తేన చారికం పక్కామి. గచ్ఛతో పనస్స పరివారా భిక్ఖూ గణనపథం వీతివత్తా"తి. తస్మా తథాగతస్స పరినిబ్బానతో తీసు సత్తాహేసు అతిక్కన్తేసు ఏకవీసతిమే దివసే ఇమం కమ్మవాచం సావేత్వా థేరో రాజగహం పక్కన్తోతి వేదితబ్బం.

యది ఏవం కస్మా పన ఇధ **మఙ్గలసుత్తట్ఠకథాయఞ్చ** (ఖు. పా. అట్ఠ. ౫.పఠమమహాసఙ్గీతికథా) "సత్తసు సాధుకీళనదివసేసు సత్తసు చ ధాతుపూజాదివసేసు వీతివత్తేసూ"తి వుత్తం? సత్తసు ధాతుపూజాదివసేసు గహితేసు తదవినాభావతో మజ్ఝే చితకాయ ఝాపనసత్తాహమ్పి గహితమేవాతి కత్వా విసుం న వుత్తం వియ దిస్సతి. యది ఏవం అథ కస్మా "అడ్ఢమాసో అతిక్కన్తో, దియడ్ఢమాసో సేసో"తి చ వుత్తన్తి? నాయం దోసో. అప్పకఞ్హి ఊనమధికం వా గణనూపగం న హోతి, తస్మా సముదాయో అప్పకేన అధికోపి అనధికో వియ హోతీతి కత్వా అడ్ఢమాసతో అధికేపి పఞ్చ దివసే "అడ్ఢమాసో అతిక్కన్తో"తి వుత్తం "ద్వాసీతిఖన్ధకవత్తానం కత్థచి అసీతిఖన్ధకవత్తానీ"తి వచనం వియ. తథా అప్పకేన ఊనోపి చ సముదాయో అనూనో వియ హోతీతి కత్వా "దియడ్ఢమాసతో ఊనేపి పఞ్చ దివసే దియడ్ఢమాసో సేసో"తి చ వుత్తం. **సతిపట్ఠానవిభఙ్గట్ఠకథాయఞ్హి** (విభ. అట్ఠ. ౩౫౬) ఛమాసతో ఊనేపి అడ్ఢమాసే "ఛ మాసే సజ్ఝాయో కాతబ్బో"తి వుత్తవచనం

వియ. తత్థ హి తచపఞ్చకాదీసు చతూసు పఞ్చకేసు ద్వీసు చ ఛక్కేసు ఏకేకస్మిం అనులోమతో పఞ్చాహం, పటిలోమతో పఞ్చాహం, అనులోమపటిలోమతో పఞ్చాహం, తథా పురిమపురిమేహి పఞ్చకఛక్కేహి సద్ధిం అనులోమతో పఞ్చాహం, పటిలోమతో పఞ్చాహం, అనులోమపటిలోమతో పఞ్చాహన్తి ఏవం విసుం తిపఞ్చాహం ఏకతో తిపఞ్చాహఞ్చ సజ్ఝాయం కత్వా ఛమాసం సజ్ఝాయో కాతబ్బోతి వచనం వియ. తత్థ హి వక్కపఞ్చకాదీసు తీసు పఞ్చకేసు ద్వీసు చ ఛక్కేసు విసుం హేట్ఠిమేహి ఏకతో చ సజ్ఝాయే పఞ్చన్నం పఞ్చన్నం పఞ్చకానం వసేన పఞ్చమాసపరిపుణ్ణా లబ్భన్తి, తచపఞ్చకే పన విసుం తిపఞ్చాహమేవాతి అడ్ఢమాసోయేవేకో లబ్భతీతి అడ్ఢమాసాధికపఞ్చమాసా లబ్భన్తి.

ఏవం సతి యథా తత్థ అడ్ఢమాసే ఊనేపి మాసపరిచ్ఛేదేన పరిచ్ఛిజ్జమానే సజ్ఝాయే ఛ మాసా పరిచ్ఛేదకా హోన్తీతి పరిచ్ఛిజ్జమానస్స సజ్ఝాయస్స సత్తమాసాదిమాసన్తరగమననివారణత్థం ఛమాసగ్గహణం కతం, న సకలఛమాసే సజ్ఝాయప్పవత్తిదస్సనత్థం, ఏవమిధాపి మాసవసేన కాలే పరిచ్ఛిజ్జమానే ఊనేపి పఞ్చదివసే దియడ్ఢమాసో పరిచ్ఛేదకో హోతీతి పరిచ్ఛిజ్జమానస్స కాలస్స ద్విమాసాదిమాసన్తరగమననివారణత్థం "దియడ్ఢమాసో సేసో"తి దియడ్ఢమాసగ్గహణం కతన్తి ఏవమేత్థ అత్థో గహేతబ్బో. అఞ్ఞథా చ అట్ఠకథావచనానం అఞ్ఞమఞ్ఞవిరోధో ఆపజ్జతి. ఏకాహమేవ వా భగవతో సరీరం చితకాయ ఝాయీతి ఖుద్దకభాణకానం అధిప్పాయోతి గహేతబ్బం. ఏవఞ్హి సతి పరినిబ్బానతో సత్తసు సాధుకీళనదివసేసు వీతివత్తేసు అట్ఠమియం చితకాయ భగవతో సరీరం ఝాపేత్వా తతో పరం సత్తసు దివసేసు ధాతుపూజం అకంసూతి అడ్ఢమాసో అతిక్కన్తో, గిమ్హానం దియడ్ఢో చ మాసో సేసో హోతి. పరినిబ్బానసుత్తన్తపాళియమ్పి హి చితకాయ ఝాపనసత్తాహం న ఆగతం, ద్వేయేవ సత్తాహాని ఆగతాని, ఉపపరిక్ఖిత్వా పన యం రుచ్చతి, తం గహేతబ్బం. ఇతో అఞ్ఞేన వా పకారేన యథా న విరుజ్ఝతి, తథా కారణం పరియేసితబ్బం. యం పనేత్థ **కేనచి** వుత్తం "అడ్ఢమాసో అతిక్కన్తోతి ఏత్థ ఏకో దివసో నట్ఠో. సో పాటిపదదివసో కోలాహలదివసో నామ, తస్మా ఇధ న గహితో"తి. తం న సున్దరం పరినిబ్బానసుత్తన్తపాళియం పాటిపదదివసతోయేవ పట్ఠాయ సత్తాహస్స వుత్తత్తా అట్ఠకథాయఞ్చ పరినిబ్బానదివసేనపి సద్ధిం తిణ్ణం సత్తాహానం గహితత్తా. తథా హి పరినిబ్బానదివసేన సద్ధిం తిణ్ణం సత్తాహానం గహితత్తా జేట్ఠమూలసుక్కపఞ్చమీ ఏకవీసతిమో దివసో హోతి.

సత్తసు సాధుకీళనదివసేసూతి ఏత్థ సాధుకీళనం నామ సంవేగవత్థుం కిత్తేత్వా కిత్తేత్వా అనిచ్చతాపటిసంయుత్తాని గీతాని గాయిత్వా పూజావసేన కీళనతో సున్దరం కీళనన్తి **సాధుకీళనం**. అథ వా సపరహితసాధనట్ఠేన సాధు, తేసం సంవేగవత్థుం కిత్తేత్వా కిత్తేత్వా కీళనం సాధుకీళనం, ఉళారపుఞ్ఞపసవనతో సమ్పరాయికత్థావిరోధికీళావిహారోతి అత్థో. ఏత్థ చ పురిమస్మిం సత్తాహే సాధుకీళాయ ఏకదేసేన కతత్తా సాధుకీళనదివసా నామ తే జాతా. విసేసతో పన ధాతుపూజాదివసేసుయేవ సాధుకీళనం అకంసు. తతోయేవ చ మహాపరినిబ్బానసుత్తన్తపాళియం –

> "అథ ఖో కోసినారకా మల్లా భగవతో సరీరాని సత్తాహం సన్ధాగారే సత్తిపఞ్జరం కరిత్వా ధనుపాకారం పరిక్ఖిపాపేత్వా నచ్చేహి గీతేహి వాదితేహి మాలేహి గన్ధేహి సక్కరింసు గరుం కరింసు మానేసుం పూజేసు"న్తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౩౫).

ఏతస్స అట్ఠకథాయం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౨౩౫) వుత్తం –

“కస్మా పనేతే ఏవమకంసూతి? ఇతో పురిమేసు ద్వీసు సత్తాహేసు తే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దాననిసజ్జోకాసం కరోన్తా ఖాదనీయభోజనీయాదీని సంవిదహన్తా సాధుకీళికాయ ఓకాసం న లభింసు. తతో నేసం అహోసి ‘ఇమం సత్తాహం సాధుకీళితం కీళిస్సామ, దానం ఖో పనేతం విజ్జతి, యం అమ్హాకం పమత్తభావం ఇత్వా కోచిదేవ ఆగన్త్వా ధాతుయో గణ్హేయ్య, తస్మా ఆరక్ఖం ఠపేత్వా కీళిస్సామా’తి, తేన తే ఏవమకంసూ”తి.

తస్మా విసేసతో సాధుకీళికా ధాతుపూజాదివసేసుయేవాతి దట్ఠబ్బం. తే పన ధాతుపూజాయ కతత్తా “ధాతుపూజాదివసా”తి పాకటా జాతాతి ఆహ **‘‘సత్తసు చ ధాతుపూజాదివసేసూ’’**తి. **ఉపకట్ఠా**తి ఆసన్నా. వస్సం ఉపనేన్తి ఉపగచ్ఛన్తి ఏత్థాతి **వస్సూపనాయికా. ఏకం మగ్గం గతో**తి చారికం చరిత్వా మహాజనం అస్సాసేతుం ఏకేన మగ్గేన గతో. ఏవం అనురుద్ధత్థేరాదయోపి తేసు తేసు జనపదేసు చారికం చరిత్వా మహాజనం అస్సాసేన్తా గతాతి దట్ఠబ్బం. **యేన సావత్థి, తేన చారికం పక్కామీ**తి యత్థ సావత్థి, తత్థ చారికం పక్కామి, యేన వా దిసాభాగేన సావత్థి పక్కమితబ్బా హోతి, తేన దిసాభాగేన చారికం పక్కామీతి అత్థో.

తత్రాతి తస్సం సావత్థియం. **సుద**న్తి నిపాతమత్తం. **అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తాయా**తి “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తిఆదినయప్పవత్తాయ. అసముచ్ఛిన్నతణ్హానుసయత్తా అవిజ్జాతణ్హాభిసఙ్ఖతేన కమ్మునా భవయోనిగతిఠితిసత్తావాసేసు ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతం అత్తభావం జనేతి అభినిబ్బత్తేతీతి జనో, కిలేసే జనేతి, అజని, జనిస్సతీతి వా జనో, మహన్తో జనోతి **మహాజనో,** తం మహాజనం, బహుజనన్తి అత్థో. **సఞ్ఞాపేత్వా**తి సమస్సాసేత్వా. **గన్ధకుటియా ద్వారం వివరిత్వా**తి పరిభోగచేతియభావతో గన్ధకుటిం వన్దిత్వా గన్ధకుటియా ద్వారం వివరీతి వేదితబ్బం. తేనేవ దీఘనికాయట్ఠకథాయం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.పఠమమహాసఙ్గీతికథా) “గన్ధకుటిం వన్దిత్వా”తి వుత్తం. మిలాతం మాలాకచవరం **మిలాతమాలాకచవరం. యథాఠానే ఠపేత్వా**తి పఠమఠితట్ఠానం అనతిక్కమిత్వా యథాఠితట్ఠానేయేవ ఠపేత్వాతి అత్థో. **భగవతో ఠితకాలే కరణీయం వత్తం సబ్బమకాసీ**తి సేనాసనే కత్తబ్బవత్తం సన్ధాయ వుత్తం. కరోన్తో చ న్హానకోట్ఠకే సమ్మజ్జనఉదకూపట్ఠానాదికాలేసు గన్ధకుటిం గన్త్వా “నను భగవా అయం తుమ్హాకం న్హానకాలో, అయం ధమ్మదేసనాకాలో, అయం భిక్ఖూనం ఓవాదదానకాలో, అయం సీహసేయ్యం కప్పనకాలో, అయం ముఖధోవనకాలో”తిఆదినా నయేన పరిదేవమానోవ అకాసి. తమేనం అఞ్ఞతరా దేవతా “భన్తే ఆనన్ద, తుమ్హే ఏవం పరిదేవమానా కథం అఞ్ఞే అస్సాసయిస్సథా”తి సంవేజేసి. సో తస్సా వచనేన సంవిగ్గహదయో సన్థమ్భిత్వా తథాగతస్స పరినిబ్బానతో పభుతి ఠాననిసజ్జబహులతాయ ఉస్సన్నధాతుకం కాయం సమస్సాసేతుం ఖీరవిరేచనం పివి. ఇదాని తం దస్సేన్తో **‘‘అథ థేరో’’**తిఆదిమాహ.

ఉస్సన్నధాతుకన్తి ఉపచితసేమ్హాదిధాతుకం కాయం. **సమస్సాసేతు**న్తి సన్తప్పేతుం. **దుతియదివసే**తి దేవతాయ సంవేజితదివసతో. “జేతవనవిహారం పవిట్ఠదివసతో వా దుతియదివసే”తి వదన్తి. విరిచ్చతి ఏతేనాతి విరేచనం, ఓసధపరిభావితం ఖీరమేవ విరేచనన్తి **ఖీరవిరేచనం. యం సన్ధాయా**తి యం భేసజ్జపానం సన్ధాయ. అఙ్గసుభతాయ సుభోతి ఏవం లద్ధనామత్తా **సుభేన మాణవేన. పహితం మాణవక**న్తి “సత్థా పరినిబ్బుతో ఆనన్దత్థేరో కిరస్స పత్తచీవరం గహేత్వా ఆగతో, మహాజనో చ తం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమతీ”తి సుత్వా “విహారం ఖో పన గన్త్వా మహాజనమజ్ఝే న సక్కా సుఖేన పటిసన్థారం వా కాతుం ధమ్మకథం వా సోతుం, గేహం ఆగతంయేవ నం దిస్వా సుఖేన పటిసన్థారం కరిస్సామి, ఏకా చ మే కఙ్ఖా అత్థి, తమ్పి నం పుచ్ఛిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా సుభేన మాణవేన పేసితం మాణవకం. **ఏతదవోచా**తి ఏతం “అకాలో

ఖో"తిఆదికం ఆనన్దత్థేరో అవోచ. **అకాలో ఖోతి** అజ్జ గన్తుం యుత్తకాలో న హోతి. కస్మాతి చే ఆహ "**అత్థి మే అజ్జా**"తిఆది. **భేసజ్జమత్తాతి** అప్పమత్తకం భేసజ్జం. అప్పత్థో హి అయం మత్తాసద్దో "మత్తా సుఖపరిచ్చాగా"తిఆదీసు వియ.

దుతియదివసేతి ఖీరవిరేచనం పీతదివసతో దుతియదివసే. **చేతకత్థేరేనాతి** చేతియరట్ఠే జాతత్తా "చేతకో"తి ఏవంలద్ధనామేన. **సుభేన మాణవేన పుట్ఠోతి** "యేసు ధమ్మేసు భవం గోతమో ఇమం లోకం పతిట్ఠాపేసి, తే తస్స అచ్చయేన నట్ఠా ను ఖో, ధరన్తి, సచే ధరన్తి, ఆనన్దో జానిస్సతి, హన్ద నం పుచ్ఛామీ"తి ఏవం చిన్తేత్వా "యేసం నో భవం గోతమో ధమ్మానం వణ్ణవాదీ అహోసి, యత్థ చ ఇమం జనతం సమాదపేసి నివేసేసి పతిట్ఠాపేసి, కతమేసానం ఖో భో ఆనన్ద ధమ్మానం నో భవం గోతమో వణ్ణవాదీ అహోసీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౭) సుభేన మాణవేన పుట్ఠో. అథస్స థేరో తీణి పిటకాని సీలక్ఖన్ధాదీహి తీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహేత్వా దస్సేన్తో "తిణ్ణం ఖో, మాణవ, ఖన్ధానం నో భగవా వణ్ణవాదీ"తిఆదినా సుభసుత్తమభాసి. తం సన్ధాయ వుత్తం "**దీఘనికాయే సుభసుత్తం నామ దసమం సుత్తమభాసీ**"తి.

ఖణ్డఫుల్లపటిసఙ్ఖరణన్తి ఏత్థ **ఖణ్డన్తి** ఛిన్నం. **ఫుల్లన్తి** భిన్నం. తేసం **పటిసఙ్ఖరణం** పున సమ్మా పాకతికకరణం, అభినవకరణన్తి వుత్తం హోతి. **రాజగహన్తి** ఏవంనామకం నగరం. తఞ్హి మన్ధాతుమహాగోవిన్దాదీహి పరిగ్గహితత్తా "రాజగహ"న్తి వుచ్చతి. **ఛడ్డితపతితఉక్లాపాతి** ఛడ్డితా చ పతితా చ ఉక్లాపా చ అహేసున్తి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – భగవతో పరినిబ్బానట్ఠానం గచ్ఛన్తేహి భిక్ఖూహి ఛడ్డితా విస్సట్ఠా, తతోయేవ చ ఉపచికాదీహి ఖాదితత్తా ఇతో చితో చ పతితా, సమ్మజ్జనాభావేన ఆకిణ్ణకచవరత్తా ఉక్లాపా చ అహేసున్తి. ఇమమేవత్థం దస్సేన్తో ఆహ "**భగవతో హీ**"తిఆది. పరిచ్ఛేదవసేన వేణియతి దిస్సతీతి **పరివేణం. తత్థాతి** తేసు విహారేసు. ఖణ్డఫుల్లపటిసఙ్ఖరణన్తి ఇమినా సమ్బన్ధో. **పఠమం మాసన్తి** వస్సానస్స పఠమం మాసం, అచ్చన్తసంయోగే చేతం ఉపయోగవచనం. సేనాసనవత్తానం పఞ్ఞత్తత్తా **సేనాసనక్ఖన్ధకే** చ సేనాసనపటిబద్ధానం బహూనం వచనతో "భగవతా…పే॰… వణ్ణిత"న్తి వుత్తం.

దుతియదివసేతి "ఖణ్డఫుల్లపటిసఙ్ఖరణం కరోమా"తి చిన్తితదివసతో దుతియదివసే. సో చ వస్సూపనాయికదివసతో దుతియదివసోతి వేదితబ్బో. తే హి థేరా ఆసాళ్హీపుణ్ణమాయ ఉపోసథం కత్వా పాటిపదే సన్నిపతిత్వా వస్సం ఉపగన్త్వా ఏవం చిన్తేసుం. **అజాతసత్తు రాజాతి** అజాతో హుత్వా పితునో పచ్చత్థికో జాతోతి "అజాతసత్తూ"తి లద్ధవోహారో రాజా. తస్మిం కిర కుచ్ఛిగతే దేవియా ఏవరూపో దోహళో ఉప్పజ్జి "అహో వతాహం రఞ్ఞో దక్ఖిణబాహుతో లోహితం పివేయ్య"న్తి . అథ తస్సా కథేతుం అసక్కోన్తియా కిసభావం దుబ్బణ్ణభావఞ్చ దిస్వా రాజా సయమేవ పుచ్ఛిత్వా ఞత్వా చ వేజ్జే పక్కోసాపేత్వా సువణ్ణసత్థకేన బాహుం ఫాలేత్వా సువణ్ణసరకేన లోహితం గహేత్వా ఉదకేన సమ్భిన్దిత్వా పాయేసి. నేమిత్తకా తం సుత్వా "ఏస గబ్భో రఞ్ఞో సత్తు భవిస్సతి, ఇమినా రాజా హఞ్ఞిస్సతీ"తి బ్యాకరింసు, తస్మా "అజాతోయేవ రఞ్ఞో సత్తు భవిస్సతీ"తి నేమిత్తకేహి నిద్దిట్ఠత్తా అజాతసత్తు నామ జాతో. **కిన్తి** కారణపుచ్ఛనత్థే నిపాతో, కస్మాతి అత్థో. **పటివేదేసున్తి** నివేదేసుం, జానాపేసున్తి అత్థో. **విస్సత్థాతి** నిరాసఙ్కచిత్తా. **ఆణాచక్కన్తి** ఆణాయేవ అప్పటిహతవుత్తియా పవత్తనట్ఠేన చక్కన్తి ఆణాచక్కం. **సన్నిసజ్జట్ఠానన్తి** సన్నిపతిత్వా నిసీదనట్ఠానం.

రాజభవనవిభూతిన్తి రాజభవనసమ్పత్తిం. **అవహసన్తమివాతి** అవహాసం కురుమానం వియ. **సిరియా నికేతమివాతి** సిరియా వసనట్ఠానమివ. **ఏకనిపాతతిత్థమివ చ దేవమనుస్సనయనవిహఙ్గానన్తి** ఏకస్మిం పానీయతిత్థే సన్నిపతన్తా పక్ఖినో వియ సబ్బేసం జనానం చక్ఖూని మణ్డపేయేవ నిపతన్తీతి దేవమనుస్సానం నయనసఙ్ఖాతవిహఙ్గానం ఏకనిపాతతిత్థమివ చ. **లోకరామణేయ్యకమివ సమ్పిణ్డితన్తి** ఏకత్థ సమ్పిణ్డితం రాసికతం లోకే రమణీయభావం వియ. యది లోకే విజ్జమానం

రమణీయత్తం సబ్బమేవ ఆనేత్వా ఏకత్థ సమ్పిణ్డితం సియా, తం వియాతి వుత్తం హోతి. “దట్ఠబ్బసారమణ్డన్తి ఫేగ్గురహితసారం వియ కసటవినిముత్తం పసన్నభూతం వియ చ దట్ఠబ్బేసు దట్ఠుం అరహరూపేసు సారభూతం పసన్నభూతఞ్చా”తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. దట్ఠబ్బో దస్సనీయో సారభూతో విసిట్ఠతరో మణ్డో మణ్డనం అలఙ్కారో ఏతస్సాతి **దట్ఠబ్బసారమణ్డో,** మణ్డపోతి ఏవమేత్థ అత్థో గహేతబ్బోతి అమ్హాకం ఖన్తి, ఉపపరిక్ఖిత్వా యుత్తతరం గహేతబ్బం. మణ్డం సూరియరస్మిం పాతి నివారేతీతి **మణ్డపో. వివిధ...పే.... చారువితాన**న్తి ఏత్థ కుసుమదామాని చ తాని ఓలమ్బకాని చాతి కుసుమదామఓలమ్బకాని. ఏత్థ చ విసేసనస్స పరనిపాతో దట్ఠబ్బో, ఓలమ్బకకుసుమదామానీతి అత్థో. తాని వివిధాని అనేకప్పకారాని వినిగ్గలన్తం వమేన్తం నిక్ఖామేన్తమివ చారు సోభనం వితానం ఏత్థాతి **వివిధకుసుమదామఓలమ్బకవినిగ్గలన్తచారువితానో,** మణ్డపో, తం అలఙ్కరిత్వాతి యోజేతబ్బం. **రతనవిచిత్రమణికకోట్టిమతలమివా**తి నానాపుప్ఫూపహారవిచిత్తసుపరినిట్ఠితభూమికమ్మత్తాయేవ నానారతనేహి విచిత్తభూతమణికోట్టిమతలమివాతి అత్థో. ఏత్థ చ రతనవిచిత్తగ్గహణం నానాపుప్ఫూపహారవిచిత్తతాయ నిదస్సనం, మణికోట్టిమతలగ్గహణం సుపరినిట్ఠితభూమిపరికమ్మతాయాతి వేదితబ్బం. మణియో కోట్టేత్వా కతతలత్తా మణికోట్టనేన నిబ్బత్తతలన్తి మణికోట్టిమతలం. **న**న్తి మణ్డపం. **పుప్ఫూపహారో** పుప్ఫపూజా. **ఉత్తరాభిముఖ**న్తి ఉత్తరదిసాభిముఖం. **ఆసనారహ**న్తి నిసీదనారహం. **దన్తఖచిత**న్తి దన్తేహి రచితం, దన్తేహి కతన్తి వుత్తం హోతి. **ఏత్థా**తి ఆసనే. **నిట్ఠితం భన్తే మమ కిచ్చ**న్తి మయా కత్తబ్బకిచ్చం నిట్ఠితన్తి అత్థో.

తస్మిం పన దివసే ఏకచ్చే భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం ఆనన్దం సన్ధాయ ఏవమాహంసు “ఇమస్మిం భిక్ఖుసఙ్ఘే ఏకో భిక్ఖు విస్సగన్ధం వాయన్తో విచరతీ”తి. థేరో తం సుత్వా “ఇమస్మిం భిక్ఖుసఙ్ఘే అఞ్ఞో విస్సగన్ధం వాయన్తో విచరణకభిక్ఖు నామ నత్థి, అద్ధా ఏతే మం సన్ధాయ వదన్తీ”తి సంవేగం ఆపజ్జి. ఏకచ్చే నం ఆహంసుయేవ “స్వే, ఆవుసో, సన్నిపాతో”తిఆది. ఇదాని తం దస్సేన్తో ఆహ **“భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆహంసూ”**తిఆది. **తేనా**తి తస్మా. **ఆవజ్జేసీ**తి ఉపనామేసి. **అనుపాదాయా**తి తణ్హాదిట్ఠివసేన కఞ్చి ధమ్మం అగహేత్వా, యేహి వా కిలేసేహి సబ్బేహి విముచ్చతి, తేసం లేసమత్తమ్పి అగహేత్వాతి అత్థో. **ఆసవేహీ**తి భవతో ఆభవగ్గం ధమ్మతో వా ఆగోత్రభుం సవనతో పవత్తనతో ఆసవసఞ్ఞితేహి కిలేసేహి. లక్ఖణవచనఞ్చేతం ఆసవేహీతి, తదేకట్ఠతాయ పన సబ్బేహిపి కిలేసేహి, సబ్బేహిపి పాపధమ్మేహి చిత్తం విముచ్చతియేవ. **చిత్తం విముచ్చీ**తి చిత్తం అరహత్తమగ్గక్ఖణే ఆసవేహి విముచ్చమానం కత్వా అరహత్తఫలక్ఖణే విముచ్చీతి అత్థో. **చఙ్కమేనా**తి చఙ్కమనకిరియాయ. వివట్టూపనిస్సయభూతం కతం ఉపచితం పుఞ్ఞం ఏతేనాతి **కతపుఞ్ఞో,** అరహత్తాధిగమాయ కతాధికారోతి అత్థో. **పధానమనుయుఞ్జా**తి వీరియం అనుయుఞ్జ, అరహత్తాధిగమాయ అనుయోగం కరోహీతి అత్థో. **కథాదోసో నామ నత్థీ**తి కథాయ అపరజ్ఝం నామ నత్థి. **అచ్చారద్ధం వీరియ**న్తి అతివియ ఆరద్ధం వీరియం. **ఉద్ధచ్చాయా**తి ఉద్ధతభావాయ. **వీరియసమతం యోజేమీ**తి చఙ్కమనవీరియస్స అధిమత్తత్తా తస్స పహానవసేన సమాధినా సమరసతాపాదనేన వీరియసమతం యోజేమి.

దుతియదివసేతి థేరేన అరహత్తప్పత్తదివసతో దుతియదివసే. **ధమ్మసభాయం సన్నిపతితా**తి పక్ఖస్స పఞ్చమియం సన్నిపతింసు. **అత్తనో అరహత్తప్పత్తిం ఞాపేతుకామో**తి “సేక్ఖతాయ ధమ్మసఙ్గీతియా గహేతుం అయుత్తమ్పి బహుస్సుతత్తా గణ్హిస్సామా”తి చిన్తేత్వా నిసిన్నానం థేరానం “ఇదాని అరహత్తప్పత్తో”తి సోమనస్సుప్పాదనత్థం “అప్పమత్తో హోహీ”తి దిన్నఓవాదస్స సఫలతాదీపనత్థం అత్తుపనాయికం అకత్వా అఞ్ఞాబ్యాకరణస్స భగవతా సంవణ్ణితత్తా చ థేరో అత్తనో అరహత్తప్పత్తిం ఞాపేతుకామో అహోసీతి వేదితబ్బం. **యథావుడ్ఢ**న్తి వుడ్ఢపటిపాటిం అనతిక్కమిత్వా. **ఏకే**తి

మజ్ఝిమభాణకానంయేవ ఏకే. పుబ్బే వుత్తమ్పి హి సబ్బం మజ్ఝిమభాణకా వదన్తియేవాతి వేదితబ్బం. దీఘభాణకా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.పఠమమహాసఙ్గీతికథా) పనేత్థ ఏవం వదన్తి –

> "అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో అరహా సమానో సన్నిపాతం అగమాసి. కథం అగమాసి? 'ఇదానిమ్హి సన్నిపాతమజ్ఝం పవిసనారహో'తి హట్ఠతుట్ఠచిత్తో ఏకంసం చీవరం కత్వా బన్ధనా ముత్తతాలపక్కం వియ పణ్డుకమ్బలే నిక్ఖిత్తజాతిమణి వియ విగతవలాహకే నభే సముగ్గతపుణ్ణచన్దో వియ బాలాతపసమ్ఫస్సవికసితరేణుపిఞ్జరగబ్భం పదుమం వియ చ పరిసుద్ధేన పరియోదాతేన సప్పభేన సస్సిరికేన ముఖవరేన అత్తనో అరహత్తప్పత్తిం ఆరోచయమానో వియ చ అగమాసి. అథ నం దిస్వా ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స ఏతదహోసి 'సోభతి వత భో అరహత్తప్పత్తో ఆనన్దో, సచే సత్థా ధరేయ్య, అద్ధా అజ్జ ఆనన్దస్స సాధుకారం దదేయ్య, హన్ద ఇమస్సాహం ఇదాని సత్థారా దాతబ్బం సాధుకారం దదామీ'తి తిక్ఖత్తుం సాధుకారమదాసీ"తి.

ఆకాసేన ఆగన్త్వా నిసీదీతిపి ఏకేతి ఏత్థ పన తేసం తేసం తథా తథా గహేత్వా ఆగతమత్తం ఠపేత్వా విసుం విసుం వచనే అఞ్ఞం విసేసకారణం నత్థీతి వదన్తి. ఉపతిస్సత్థేరో పనాహ "సత్తమాసం కతాయ ధమ్మసఙ్గీతియా కదాచి పథవియం నిముజ్జిత్వా ఆగతత్తా తం గహేత్వా ఏకే వదన్తి. కదాచి ఆకాసేన ఆగతత్తా తం గహేత్వా ఏకే వదన్తీ"తి.

భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి భిక్ఖూ ఆలపి అభాసి సమ్బోధేసీతి అయమేత్థ అత్థో. అఞ్ఞత్ర పన ఞాపనేపి హోతి. యథాహ – "ఆమన్తయామి వో, భిక్ఖవే, (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౮) పటివేదయామి వో, భిక్ఖవే"తి (అ॰ ని॰ ౭.౭౨). పక్కోసనేపి దిస్సతి. యథాహ "ఏహి త్వం, భిక్ఖు, మమ వచనేన సారిపుత్తం ఆమన్తేహీ"తి (అ॰ ని॰ ౯.౧౧). **ఆవుసో**తి ఆమన్తనాకారదీపనం. **కం ధురం కత్వా**తి కం జేట్ఠకం కత్వా. **కిం ఆనన్దో నప్పహోతీ**తి అట్ఠకథాచరియేహి ఠపితపుచ్ఛా. **నప్పహోతీ**తి న సక్కోతి. **ఏతదగ్గన్తి** ఏసో అగ్గో. లిఙ్గవిపల్లాసేన హి అయం నిద్దేసో. **యదిదన్తి** చ యో అయన్తి అత్థో, యదిదం ఖన్ధపఞ్చకన్తి వా యోజేతబ్బం. **సమ్మన్నీ**తి సమ్మతం అకాసి. **ఉపాలిం వినయం పుచ్ఛేయ్య**న్తి పుచ్ఛధాతుస్స ద్వికమ్మకత్తా వుత్తం. **బీజనిం గహేత్వా**తి ఏత్థ బీజనీగహణం ధమ్మకథికానం ధమ్మతాతి వేదితబ్బం. భగవాపి హి ధమ్మకథికానం ధమ్మతాదస్సనత్థమేవ విచిత్తబీజనిం గణ్హాతి. న హి అఞ్ఞథా సబ్బస్సపి లోకస్స అలఙ్కారభూతం పరముక్కంసగతసిక్ఖాసంయమానం బుద్ధానం ముఖచన్దమణ్డలం పటిచ్ఛాదేతబ్బం హోతి. "పఠమం, ఆవుసో ఉపాలి, పారాజికం కత్థ పఞ్ఞత్త"న్తి కస్మా వుత్తం, నను తస్స సఙ్గీతియా పురిమకాలే పఠమభావో న యుత్తోతి? నో న యుత్తో భగవతా పఞ్ఞత్తానుక్కమేన పాతిమోక్ఖుద్దేసానుక్కమేన చ పఠమభావస్స సిద్ధత్తా. యేభుయ్యేన హి తీణి పిటకాని భగవతో ధరమానకాలే ఠితానుక్కమేనేవ సఙ్గీతాని, విసేసతో వినయాభిధమ్మపిటకానీతి దట్ఠబ్బం. **కిస్మిం వత్థుస్మిం మేథునధమ్మే**తి చ నిమిత్తత్థే భుమ్మవచనం.

వత్థుమ్పి పుచ్ఛీతిఆది "కత్థ పఞ్ఞత్త"న్తిఆదినా దస్సితేన సహ తతో అవసిట్ఠమ్పి సఙ్గహేత్వా దస్సనవసేన వుత్తం. కిం పనేత్థ పఠమపారాజికపాళియం కిఞ్చి అపనేతబ్బం వా పక్ఖిపితబ్బం వా ఆసి నాసీతి? బుద్ధస్స భగవతో భాసితే అపనేతబ్బం నామ నత్థి. న హి తథాగతా ఏకబ్యఞ్జనమ్పి నిరత్థకం వదన్తి, సావకానం పన దేవతానం వా భాసితే అపనేతబ్బమ్పి హోతి, తం ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరా అపనయింసు, పక్ఖిపితబ్బం పన సబ్బత్థాపి అత్థి, తస్మా యం యత్థ పక్ఖిపితుం యుత్తం, తం తత్థ పక్ఖిపింసుయేవ. కిం పన తన్తి చే? "తేన సమయేనా"తి వా "తేన ఖో పన సమయేనా"తి వా

“అథ ఖో”ఇతి వా “ఏవం వుత్తే”తి వా “ఏతదవోచా”తి వా ఏవమాదికం సమ్బన్ధవచనమత్తం. ఏవం పక్ఖిపితబ్బయుత్తం పక్ఖిపిత్వా పన ఇదం పఠమపారాజికన్తి ఠపేసుం . పఠమపారాజికే సఙ్గహమారుళ్హే పఞ్చ అరహన్తసతాని సఙ్గహం ఆరోపితనయేనేవ గణసజ్ఝాయమకంసు. “తేన సమయేన బుద్ధో భగవా వేరఞ్జాయం విహరతీ”తి చ నేసం సజ్ఝాయారమ్భకాలేయేవ సాధుకారం దదమానా వియ మహాపథవీ ఉదకపరియన్తం కత్వా కమ్పిత్థ. తే ఏతేనేవ నయేన సేసపారాజికానిపి సఙ్గహం ఆరోపేత్వా “ఇదం పారాజికకణ్డ”న్తి ఠపేసుం. ఏవం తేరస సఙ్ఘాదిసేసాని “తేరసక”న్తిఆదీని వత్వా వీసాధికాని ద్వే సిక్ఖాపదసతాని “మహావిభఙ్గో”తి కిత్తేత్వా ఠపేసుం. మహావిభఙ్గావసానేపి పురిమనయేనేవ మహాపథవీ అకమ్పిత్థ. తతో భిక్ఖునివిభఙ్గే అట్ఠ సిక్ఖాపదాని “పారాజికకణ్డం నామా”తిఆదీని వత్వా తీణి సిక్ఖాపదసతాని చత్తారి చ సిక్ఖాపదాని “భిక్ఖునివిభఙ్గో”తి కిత్తేత్వా “అయం ఉభతోవిభఙ్గో నామ చతుసట్ఠిభాణవారో”తి ఠపేసుం. ఉభతోవిభఙ్గావసానేపి వుత్తనయేనేవ పథవీ అకమ్పిత్థ. ఏతేనేవుపాయేన అసీతిభాణవారపరిమాణం ఖన్ధకం పఞ్చవీసతిభాణవారపరిమాణం పరివారఞ్చ సఙ్గహం ఆరోపేత్వా “ఇదం వినయపిటకం నామా”తి ఠపేసుం. వినయపిటకావసానేపి వుత్తనయేనేవ పథవీకమ్పో అహోసి. తం ఆయస్మన్తం ఉపాలిత్థేరం పటిచ్చాపేసుం “ఆవుసో, ఇదం తుయ్హం నిస్సితకే వాచేహీ”తి ఏవమేత్థ అవుత్తోపి విసేసో వేదితబ్బో.

ఏవం వినయపిటకం సఙ్గహమారోపేత్వా సుత్తన్తపిటకం సఙ్గాయింసు. ఇదాని తం దస్సేన్తో ఆహ **‘‘వినయం సఙ్గాయిత్వా’’**తిఆది. **మహాకస్సపత్థేరో ఆనన్దత్థేరం ధమ్మం పుచ్ఛీ**తి ఏత్థ అయమనుక్కమో వేదితబ్బో – ఆనన్దత్థేరే దన్తఖచితం బీజనిం గహేత్వా ధమ్మాసనే నిసిన్నే ఆయస్మా మహాకస్సపత్థేరో భిక్ఖూ పుచ్ఛి “కతరం, ఆవుసో, పిటకం పఠమం సఙ్గాయామా”తి? “సుత్తన్తపిటకం, భన్తే”తి. సుత్తన్తపిటకే చతస్సో సఙ్గీతియో, తాసు పఠమం కతరం సఙ్గీతిన్తి? దీఘసఙ్గీతిం, భన్తేతి. దీఘసఙ్గీతియం చతుత్తింస సుత్తాని, తయో చ వగ్గా, తేసు పఠమం కతరం వగ్గన్తి. సీలక్ఖన్ధవగ్గం, భన్తేతి. సీలక్ఖన్ధవగ్గే తేరస సుత్తన్తా, తేసు పఠమం కతరం సుత్తన్తి? బ్రహ్మజాలసుత్తం నామ భన్తే తివిధసీలాలఙ్కతం నానావిధమిచ్ఛాజీవకుహనలపనాదివిద్ధంసనం ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిజాలవినివేఠనం దససహస్సిలోకధాతుపకమ్పనం, తం పఠమం సఙ్గాయామా”తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఏతదవోచ “బ్రహ్మజాలం, ఆవుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత”న్తి?

అన్తరా చ భన్తే రాజగహం అన్తరా చ నాళన్దన్తి ఏత్థ **అన్తరా**-సద్దో కారణఖణచిత్తవేమజ్ఝవివరాదీసు దిస్సతి. తథా హి “తదన్తరం కో జానేయ్య అఞ్ఞత్ర తథాగతా”తి (అ. ని. ౬.౪౪; ౧౦.౭౫) చ, “జనా సఙ్గమ్మ మన్తేన్తి, మఞ్చ తఞ్చ కిమన్తర”న్తి (సం. ని. ౧.౨౨౮) చ ఆదీసు కారణే అన్తరాసద్దో వత్తతి. “అద్దస మం భన్తే అఞ్ఞతరా ఇత్థీ విజ్జన్తరికాయ భాజనం ధోవన్తీ”తిఆదీసు (మ. ని. ౨.౧౪౯) ఖణే. “యస్సన్తరతో న సన్తి కోపా”తిఆదీసు (ఉదా. ౨౦) చిత్తే. “అన్తరా వోసానమాపాదీ”తిఆదీసు వేమజ్ఝే. “అపి చాయం తపోదా ద్విన్నం మహానిరయానం అన్తరికాయ ఆగచ్ఛతీ”తిఆదీసు (పారా. ౨౩౧) వివరే. స్వాయమిధ వివరే వత్తతి, తస్మా రాజగహస్స చ నాళన్దాయ చ వివరేతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో, అన్తరాసద్దేన పన యుత్తత్తా ఉపయోగవచనం కతం. ఈదిసేసు చ ఠానేసు అక్ఖరచిన్తకా “అన్తరా గామఞ్చ నదిఞ్చ యాతీ”తి ఏవం ఏకమేవ అన్తరాసద్దం పయుజ్జన్తి, నో దుతియపదేనపి యోజేతబ్బో హోతి. అయోజియమానే ఉపయోగవచనం న పాపుణాతి సామివచనప్పసఙ్గే అన్తరాసద్దయోగేన ఉపయోగవచనస్స ఇచ్ఛితత్తా. ఇధ పన యోజేత్వా ఏవం వుత్తో. **రాజాగారకే**తి తత్థ రఞ్ఞో కీళనత్థం పటిభానచిత్తవిచిత్రం అగారం అకంసు, తం రాజాగారకన్తి పవుచ్చతి, తస్మిం.

అమ్బలట్ఠికాతి రఞ్ఞో ఉయ్యానం. తస్స కిర ద్వారసమీపే తరుణో అమ్బరుక్ఖో అత్థి, తం అమ్బలట్ఠికాతి వదన్తి. తస్స అవిదూరభవత్తా ఉయ్యానమ్పి అమ్బలట్ఠికాత్వేవ సఙ్ఖ్యం గతం "వరుణానగర"న్తిఆదీసు వియ.

సుప్పియఞ్చ పరిబ్బాజకన్తి ఏత్థ **సుప్పియో**తి తస్స నామం, **పరిబ్బాజకో**తి సఞ్జయస్స అన్తేవాసీ ఛన్నపరిబ్బాజకో. **బ్రహ్మదత్తఞ్చ మాణవక**న్తి ఏత్థ **బ్రహ్మదత్తో**తి తస్స నామం. **మాణవో**తి సత్తోపి చోరోపి తరుణోపి వుచ్చతి. తథా హి –

> "చోదితా దేవదూతేహి, యే పమజ్జన్తి మాణవా;
> తే దీఘరత్తం సోచన్తి, హీనకాయూపగా నరా"తి. (మ॰ ని॰ ౩.౨౭౧; అ॰ ని॰ ౩.౩౬) –

ఆదీసు సత్తో మాణవోతి వుత్తో. "మాణవేహిపి సమాగచ్ఛన్తి కతకమ్మేహిపి అకతకమ్మేహిపీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౪౯) చోరో. "అమ్బట్ఠమాణవో అఙ్గకో మాణవో"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౫౯-౨౬౧, ౩౧౬) తరుణో మాణవోతి వుత్తో. ఇధాపి అయమేవ అధిప్పేతో. ఇదం వుత్తం హోతి "బ్రహ్మదత్తం నామ తరుణపురిసం ఆరబ్భా"తి. **జీవకమ్బవనే**తి జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనే. అథ "కం ఆరబ్భా"తి అవత్వా "కేనసద్ధి"న్తి కస్మా వుత్తం? న ఏతం సుత్తం భగవతా ఏవ వుత్తం, రఞ్ఞాపి "యథా ను ఖో ఇమాని పుథుసిప్పాయతనానీ"తిఆదినా కిఞ్చి కిఞ్చి వుత్తం అత్థి, తస్మా ఏవం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **వేదేహిపుత్తేనా**తి అయం కోసలరఞ్ఞో ధీతాయ పుత్తో, న విదేహరఞ్ఞో, "వేదేహీ"తి పన పణ్డితాధివచనమేతం. విదన్తి ఏతేనాతి వేదో, ఞాణస్సేతం అధివచనం. వేదేన ఈహతి ఘటతి వాయమతీతి వేదేహీ, వేదేహియా పుత్తో వేదేహిపుత్తో, తేన.

ఏతేనేవుపాయేన పఞ్చ నికాయే పుచ్ఛీతి ఏత్థ అయమనుక్కమో వేదితబ్బో. వుత్తనయేన బ్రహ్మజాలస్స పుచ్ఛావిసజ్జనావసానే పఞ్చ అరహన్తసతాని సజ్ఝాయమకంసు. వుత్తనయేనేవ చ పథవీకమ్పో అహోసి. ఏవం బ్రహ్మజాలం సఙ్గాయిత్వా తతో పరం "సామఞ్ఞఫలం పనావుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత"న్తిఆదినా పుచ్ఛావిసజ్జనానుక్కమేన సద్ధిం బ్రహ్మజాలేన తేరససుత్తన్తం సఙ్గాయిత్వా "అయం సీలక్ఖన్ధవగ్గో నామా"తి కిత్తేత్వా ఠపేసుం. తదనన్తరం మహావగ్గం, తదనన్తరం పాథికవగ్గన్తి ఏవం తివగ్గసఙ్గహం చతుత్తింససుత్తన్తపటిమణ్డితం చతుసట్ఠిభాణవారపరిమాణం తన్తిం సఙ్గాయిత్వా "అయం దీఘనికాయో నామా"తి వత్వా ఆయస్మన్తం ఆనన్దత్థేరం పటిచ్ఛాపేసుం "ఆవుసో, ఇమం తుయ్హం నిస్సితకే వాచేహీ"తి. తతో అనన్తరం అసీతిభాణవారపరిమాణం మజ్ఝిమనికాయం సఙ్గాయిత్వా ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరస్స నిస్సితకే పటిచ్ఛాపేసుం "ఇమం తుమ్హే పరిహరథా"తి. తదనన్తరం భాణవారసతపరిమాణం సంయుత్తనికాయం సఙ్గాయిత్వా మహాకస్సపత్థేరం పటిచ్ఛాపేసుం "భన్తే, ఇమం తుమ్హాకం నిస్సితకే వాచేథా"తి. తదనన్తరం వీసతిభాణవారసతపఅమాణం అఙ్గుత్తరనికాయం సఙ్గాయిత్వా అనురుద్ధత్థేరం పటిచ్ఛాపేసుం "ఇమం తుమ్హాకం నిస్సితకే వాచేథా"తి.

తదనన్తరం –

> "ధమ్మసఙ్గణిం విభఙ్గఞ్చ, కథావత్థుఞ్చ పుగ్గలం;
> ధాతుయమకం పట్ఠానం, అభిధమ్మోతి వుచ్చతీ"తి. –

ఏవం సంవణ్ణితం సుఖుమఞాణగోచరం తన్తిం సఙ్గాయిత్వా "ఇదం అభిధమ్మపిటకం నామా"తి వత్వా పఞ్చ అరహన్తసతాని సజ్ఝాయమకంసు. వుత్తనయేనేవ పథవీకమ్పో అహోసి. తతో పరం జాతకం మహానిద్దేసో పటిసమ్భిదామగ్గో అపదానం సుత్తనిపాతో ఖుద్దకపాఠో ధమ్మపదం ఉదానం ఇతివుత్తకం విమానవత్థు పేతవత్థు థేరగాథా థేరీగాథాతి ఇమం తన్తిం

సఙ్గాయిత్వా “ఖుద్దకగన్థో నామ అయ”న్తి చ వత్వా అభిధమ్మపిటకస్మింయేవ సఙ్గహం ఆరోపయింసూతి దీఘభాణకా వదన్తి. మజ్ఝిమభాణకా పన “చరియాపిటకబుద్ధవంసేహి సద్ధిం సబ్బమ్పి తం ఖుద్దకగన్థం సుత్తన్తపిటకే పరియాపన్న”న్తి వదన్తి. అయమేత్థ అధిప్పాయో – జాతకాదికే ఖుద్దకనికాయపరియాపన్నే యేభుయ్యేన చ ధమ్మనిద్దేసభూతే తాదిసే అభిధమ్మపిటకే సఙ్గణ్హితుం యుత్తం, న పన దీఘనికాయాదిప్పకారే సుత్తన్తపిటకే, నాపి పఞ్ఞత్తినిద్దేసభూతే వినయపిటకేతి. దీఘభాణకా “జాతకాదీనం అభిధమ్మపిటకే సఙ్గహో”తి వదన్తి. చరియాపిటకబుద్ధవంసానఞ్చేత్థ అగ్గహణం జాతకగతికత్తా. మజ్ఝిమభాణకా పన అట్ఠుప్పత్తివసేన దేసితానం జాతకాదీనం యథానులోమదేసనాభావతో తాదిసే సుత్తన్తపిటకే సఙ్గహో యుత్తో, న పన సభావధమ్మనిద్దేసభూతే యథాధమ్మసాసనే అభిధమ్మపిటకేతి జాతకాదీనం సుత్తపరియాపన్నతం వదన్తి. తత్థ యుత్తం విచారేత్వా గహేతబ్బం. ఖుద్దకనికాయస్స సేసనికాయానం వియ అపాకటత్తా సేసే ఠపేత్వా ఖుద్దకనికాయం పాకటం కత్వా దస్సేన్తో **“తత్థ ఖుద్దకనికాయో నామా”**తిఆదిమాహ. **తత్థా**తి తేసు నికాయేసు. **తత్థా**తి ఖుద్దకనికాయే.

ఏవం నిమిత్తపయోజనకాలదేసకారకకరణప్పకారేహి పఠమమహాసఙ్గీతిం దస్సేత్వా ఇదాని తత్థ వవత్థాపితేసు ధమ్మవినయేసు నానప్పకారకోసల్లత్థం ఏకవిధాదిభేదే దస్సేతుం **“తదేతం సబ్బమ్పీ”**తిఆదిమాహ. తత్థ **అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధి**న్తి ఏత్థ అనావరణఞాణపదట్ఠానం మగ్గఞాణం మగ్గఞాణపదట్ఠానఞ్చ అనావరణఞాణం “సమ్మాసమ్బోధీ”తి వుచ్చతి. **పచ్చవేక్ఖన్తేన వా**తి ఉదానాదివసేన పవత్తధమ్మం సన్ధాయాహ. **విముత్తిరస**న్తి అరహత్తఫలస్సాదం విముత్తిసమ్పత్తికం వా అగ్గఫలనిప్ఫాదనతో, విముత్తికిచ్చం వా కిలేసానం అచ్చన్తవిముత్తిసమ్పాదనతో.

కిఞ్చాపి అవిసేసేన సబ్బమ్పి బుద్ధవచనం కిలేసవినయనేన వినయో, యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే అపాయపతనాదితో ధారణేన ధమ్మో చ హోతి , ఇధాధిప్పేతే పన ధమ్మవినయే నిద్ధారేతుం **“తత్థ వినయపిటక”**న్తిఆదిమాహ. ఖన్ధాదివసేన సభావధమ్మదేసనాబాహుల్లతో ఆహ **“అవసేసం బుద్ధవచనం ధమ్మో”**తి. అథ వా యదిపి ధమ్మోయేవ వినయో పరియత్తిఆదిభావతో, తథాపి వినయసద్దసన్నిధానో అభిన్నాధికరణభావేన పయుత్తో ధమ్మసద్దో వినయతన్తివిపరీతం తన్తిం దీపేతి యథా “పుఞ్ఞఞాణసమ్భారో, గోబలీబద్ద”న్తిఆది.

అనేకజాతిసంసారన్తి అయం గాథా భగవతా అత్తనో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానం అరహత్తప్పత్తిం పచ్చవేక్ఖన్తేన ఏకూనవీసతిమస్స పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స అనన్తరం భాసితా. తేనాహ **“ఇదం పఠమబుద్ధవచన”**న్తి. ఇదం కిర సబ్బబుద్ధేహి అవిజహితఉదానం. అయమస్స సఙ్ఖేపత్థో (ధ. ప. అట్ఠ. ౨.౧౫౩) – అహం ఇమస్స అత్తభావగేహస్స కారకం తణ్హావడ్ఢకిం గవేసన్తో యేన ఞాణేన తం దట్ఠుం సక్కా, తస్స బోధిఞాణస్సత్థాయ దీపఙ్కరపాదమూలే కతాభినీహారో ఏత్తకం కాలం అనేకజాతిసంసారం అనేకజాతిసతసహస్ససఙ్ఖ్యం సంసారవట్టం **అనిబ్బిసం** అనిబ్బిసన్తో తం ఞాణం అవిన్దన్తో అలభన్తోయేవ **సన్ధావిస్సం** సంసరిం. యస్మా జరాబ్యాధిమరణమిస్సతాయ జాతి నామేసా పునప్పునం ఉపగన్తుం దుక్ఖా, న చ సా తస్మిం అదిట్ఠే నివత్తతి, తస్మా తం గవేసన్తో సన్ధావిస్సన్తి అత్థో.

దిట్ఠోసీతి ఇదాని మయా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝన్తేన దిట్ఠో అసి. **పున గేహ**న్తి పున ఇమం అత్తభావసఙ్ఖాతం మమ గేహం **న కాహసి** న కరిస్ససి. తవ **సబ్బా** అనవసేసా కిలేస**ఫాసుకా** మయా **భగ్గా**. ఇమస్స తయా కతస్స అత్తభావగేహస్స **కూటం** అవిజ్జాసఙ్ఖాతం కణ్ణికమణ్డలం **విసఙ్ఖతం** విద్ధంసితం. **విసఙ్ఖారం** నిబ్బానం ఆరమ్మణకరణవసేన **గతం** అనుపవిట్ఠం ఇదాని మమ **చిత్తం**, అహఞ్చ తణ్హానం ఖయసఙ్ఖాతం అరహత్తమగ్గం అరహత్తఫలం వా **అజ్ఝగా** అధిగతో పత్తోస్మీతి అత్థో. **గణ్ఠిపదేసు** పన “విసఙ్ఖారగతన్తి చిత్తమేవ తణ్హానం ఖయసఙ్ఖాతం అరహత్తమగ్గం అరహత్తఫలం వా అజ్ఝగా అధిగతో పత్తో”తి

ఏవమ్పి అత్థో వుత్తో. అయం మనసా పవత్తితధమ్మానం ఆది. "యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మాతి అయం పన వాచాయ పవత్తితధమ్మానం ఆదీ"తి వదన్తి. అఞ్ఞేజప్పనవసేన కిర భగవా "అనేకజాతిసంసార"న్తిఆదిమాహ.

కేచీతి ఖన్ధకభాణకా. పఠమం వుత్తో పన ధమ్మపదభాణకానం అధిప్పాయోతి వేదితబ్బో. ఏత్థ చ ఖన్ధకభాణకా వదన్తి "ధమ్మపదభాణకానం గాథా మనసా దేసితత్తా తదా మహతో జనస్స ఉపకారాయ న హోతి, అమ్హాకం పన గాథా వచీభేదం కత్వా దేసితత్తా తదా సుణన్తానం దేవబ్రహ్మానం ఉపకారాయ అహోసి, తస్మా ఇదమేవ పఠమబుద్ధవచన"న్తి. ధమ్మపదభాణకా పన "దేసనాయ జనస్స ఉపకారానుపకారభావో లక్ఖణం న హోతి, భగవతా మనసా దేసితత్తాయేవ ఇదం పఠమబుద్ధవచన"న్తి వదన్తి, తస్మా ఉభయమ్పి అఞ్ఞమఞ్ఞం విరుద్ధం న హోతీతి వేదితబ్బం. నను చ యది "అనేకజాతిసంసార"న్తి మనసా దేసితం, అథ కస్మా ధమ్మపదఅట్ఠకథాయం (ధ. ప. అట్ఠ. ౨.౧౫౩-౧౫౪) "అనేకజాతిసంసారన్తి ఇమం ధమ్మదేసనం సత్థా బోధిరుక్ఖమూలే నిసిన్నో ఉదానవసేన ఉదానేత్వా అపరభాగే ఆనన్దత్థేరేన పుట్ఠో కథేసీ"తి వుత్తన్తి? తత్థాపి మనసా ఉదానేత్వాతి ఏవమత్థో గహేతబ్బో. అథ వా మనసావ దేసితన్తి ఏవం గహణే కిం కారణన్తి చే? యది వచీభేదం కత్వా దేసితం సియా, ఉదానపాళియం ఆరుళ్హం భవేయ్య, తస్మా ఉదానపాళియం అనారుళ్హభావోయేవ వచీభేదం అకత్వా మనసా దేసితభావే కారణన్తి వదన్తి.

యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మాతి ఏత్థ **ఇతి**సద్దో ఆదిఅత్థో. తేన "ఆతాపినో ఝాయతో బ్రాహ్మణస్స, అథస్స కఙ్ఖా వపయన్తి సబ్బా. యతో పజానాతి సహేతుధమ్మ"న్తి ఆదిగాథాత్తయం సఙ్గణ్హాతి. **ఉదానగాథ**న్తి పన జాతియా ఏకవచనం, తత్థాపి పఠమగాథంయేవ వా గహేత్వా వుత్తన్తి వేదితబ్బం. ఏత్థ పన యం వత్తబ్బం, తం ఖన్ధకే ఆవి భవిస్సతి. **పాటిపదదివసే**తి ఇదం "సబ్బఞ్ఞుభావప్పత్తస్సా"తి న ఏతేన సమ్బన్ధితబ్బం, "పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నా"తి ఏతేన పన సమ్బన్ధితబ్బం. విసాఖపుణ్ణమాయమేవ హి భగవా పచ్చూససమయే సబ్బఞ్ఞుతం పత్తోతి. **సోమనస్సమయఞాణేనా**తి సోమనస్ససమ్పయుత్తఞాణేన. **ఆమన్తయామీ**తి నివేదయామి, బోధేమీతి అత్థో. **వయధమ్మా**తి అనిచ్చలక్ఖణముఖేన దుక్ఖానత్తలక్ఖణమ్పి సఙ్ఖారానం విభావేతి "యదనిచ్చం తం దుక్ఖం, యం దుక్ఖం తదనత్తా"తి (సం. ని. ౩.౧౫) వచనతో. లక్ఖణత్తయవిభావననయేనేవ తదారమ్మణం విపస్సనం దస్సేన్తో సబ్బతిత్థియానం అవిసయభూతం బుద్ధావేణికం చతుసచ్చకమ్మట్ఠానాధిట్ఠానం అవిపరీతం నిబ్బానగామినిం పటిపదం పకాసేతీతి దట్ఠబ్బం . ఇదాని తత్థ సమ్మాపటిపత్తియం నియోజేతి **''అప్పమాదేన సమ్పాదేథా''**తి. అథ వా "వయధమ్మా సఙ్ఖారా"తి ఏతేన సఙ్ఖేపేన సంవేజేత్వా "అప్పమాదేన సమ్పాదేథా"తి సఙ్ఖేపేనేవ నిరవసేసం సమ్మాపటిపత్తిం దస్సేతి. అప్పమాదపదఞ్హి సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం కేవలపరిపుణ్ణం సాసనం పరియాదియిత్వా తిట్ఠతీతి. **అన్తరే**తి అన్తరాళే, వేమజ్ఝేతి అత్థో.

సుత్తన్తపిటకన్తి ఏత్థ యథా కమ్మమేవ కమ్మన్తం, ఏవం సుత్తమేవ సుత్తన్తన్తి వేదితబ్బం. **అసఙ్గీత**న్తి సఙ్గీతిక్ఖన్ధకకథావత్థుప్పకరణాది. కేచి పన "సుభసుత్తమ్పి పఠమసఙ్గీతియం అసఙ్గీత"న్తి వదన్తి, తం న యుజ్జతి. "పఠమసఙ్గీతితో పురేతరమేవ హి ఆయస్మతా ఆనన్దత్థేరేన జేతవనే విహరన్తేన సుభస్స మాణవస్స దేసిత"న్తి **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** వుత్తం. సుభసుత్తం పన "ఏవం మే సుతం – ఏకం సమయం ఆయస్మా ఆనన్దో సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే అచిరపరినిబ్బుతే భగవతీ"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౪౪౪) ఆగతం. తత్థ "ఏవం మే సుత"న్తిఆదివచనం పఠమసఙ్గీతియం ఆయస్మతా ఆనన్దత్థేరేనేవ వత్తుం యుత్తరూపం న హోతి. న హి ఆనన్దత్థేరో సయమేవ సుభసుత్తం దేసేత్వా "ఏవం మే సుత"న్తిఆదీని వదతి. ఏవం పన వత్తబ్బం సియా "ఏకమిదాహం, భన్తే,

సమయం సావత్థియం విహరామి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే”తి, తస్మా దుతియతతియసఙ్గీతికారకేహి “ఏవం మే సుత”న్తిఆదినా సుభసుత్తం సఙ్గీతిమారోపితం వియ దిస్సతి. అథ **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరస్స** ఏవమధిప్పాయో సియా “ఆనన్దత్థేరేనేవ వుత్తమ్పి సుభసుత్తం పఠమసఙ్గీతిం ఆరోపేత్వా తన్తిం ఠపేతుకామేహి మహాకస్సపత్థేరాదీహి అఞ్ఞేసు సుత్తేసు ఆగతనయేనేవ ‘ఏవం మే సుత’న్తిఆదినా తన్తి ఠపితా”తి, ఏవం సతి యుజ్జేయ్య. అథ వా ఆయస్మా ఆనన్దత్థేరో సుభసుత్తం సయం దేసేన్తోపి సామఞ్ఞఫలాదీసు భగవతా దేసితనయేనేవ దేసేసీతి భగవతో సమ్ముఖా లద్ధనయే ఠత్వా దేసితత్తా భగవతా దేసితం ధమ్మం అత్తని అదహన్తో “ఏవం మే సుత”న్తిఆదిమాహాతి ఏవమధిప్పాయో వేదితబ్బో.

ఉభయాని పాతిమోక్ఖానీతి భిక్ఖుభిక్ఖునీపాతిమోక్ఖవసేన. **ద్వే విభఙ్గానీ**తి భిక్ఖుభిక్ఖునీవిభఙ్గవసేనేవ ద్వే విభఙ్గాని. **ద్వావీసతి ఖన్ధకానీ**తి మహావగ్గచూళవగ్గేసు ఆగతాని ద్వావీసతి ఖన్ధకాని. **సోళసపరివారా**తి సోళసహి పరివారేహి ఉపలక్ఖితత్తా సోళసపరివారాతి వుత్తం. తథా హి పరివారపాళియం “యం తేన భగవతా జానతా పస్సతా అరహతా సమ్మాసమ్బుద్ధేన పఠమం పారాజికం కత్థ పఞ్ఞత్త”న్తిఆదినా (పరి॰ ౧) పఞ్ఞత్తివారో, తతో పరం “మేథునం ధమ్మం పటిసేవన్తో కతి ఆపత్తియో ఆపజ్జతీ”తిఆదినా (పరి॰ ౧౫౭) కతాపత్తివారో, “మేథునం ధమ్మం పటిసేవన్తస్స ఆపత్తియో చతున్నం విపత్తీనం కతి విపత్తియో భజన్తీ”తిఆదిప్పభేదో (పరి॰ ౧౮౨) విపత్తివారో, “మేథునం ధమ్మం పటిసేవన్తస్స ఆపత్తియో సత్తన్నం ఆపత్తిక్ఖన్ధానం కతిహి ఆపత్తిక్ఖన్ధేహి సఙ్గహితా”తిఆదిప్పభేదో (పరి॰ ౧౮౩) సఙ్గహవారో, “మేథునం ధమ్మం పటిసేవన్తస్స ఆపత్తియో ఛన్నం ఆపత్తిసముట్ఠానానం కతిహి సముట్ఠానేహి సముట్ఠన్తీ”తిఆదినా (పరి॰ ౧౮౪) సముట్ఠానవారో, “మేథునం ధమ్మం పటిసేవన్తస్స ఆపత్తియో చతున్నం అధికరణానం కతమం అధికరణ”న్తిఆదినా (పరి॰ ౧౮౫) అధికరణవారో, “మేథునం ధమ్మం పటిసేవన్తస్స ఆపత్తియో సత్తన్నం సమథానం కతిహి సమథేహి సమ్మన్తీ”తిఆదిప్పభేదో (పరి॰ ౧౮౬) సమథవారో, తదనన్తరం సముచ్చయవారో చాతి అట్ఠ వారా వుత్తా. తతో పరం “మేథునం ధమ్మం పటిసేవనపచ్చయా పారాజికం కత్థ పఞ్ఞత్త”న్తిఆదినా (పరి॰ ౧౮౮) నయేన పున పచ్చయవసేన ఏకో పఞ్ఞత్తివారో, తస్స వసేన పురిమసదిసా ఏవ కతాపత్తివారాదయో సత్త వారాతి ఏవం అపరేపి అట్ఠ వారా వుత్తా. ఇతి ఇమాని అట్ఠ, పురిమానిపి అట్ఠాతి మహావిభఙ్గే సోళస వారా దస్సితా. తతో పరం తేనేవ నయేన భిక్ఖునివిభఙ్గేపి సోళస వారా ఆగతాతి ఇమేహి సోళసహి వారేహి ఉపలక్ఖితత్తా సోళసపరివారాతి వుచ్చతి. పోత్థకేసు పన కత్థచి “పరివారో”తి ఏత్తకమేవ దిస్సతి, బహూసు పన పోత్థకేసు దీఘనికాయట్ఠకథాయం అభిధమ్మట్ఠకథాయఞ్చ “సోళసపరివారా”తి ఏవమేవ వుత్తత్తా అయమ్పి పాఠో న సక్కా పటిబాహితున్తి తస్సేవత్థో వుత్తో.

బ్రహ్మజాలాదిచతుత్తింససుత్తసఙ్గహోతి బ్రహ్మజాలసుత్తాదీని చతుత్తింస సుత్తాని సఙ్గయ్హన్తి ఏత్థ, ఏతేనాతి వా బ్రహ్మజాలాదిచతుత్తింససుత్తసఙ్గహో. వుత్తప్పమాణానం వా సుత్తానం సఙ్గహో ఏతస్సాతి బ్రహ్మజాలాదిచతుత్తింససుత్తసఙ్గహోతి. ఏవం సేసేసుపి వేదితబ్బం.

వివిధవిసేసనయత్తాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థం విభావేన్తో ఆహ “**వివిధా హీ**”తిఆది. **దళ్హీకమ్మసిథిలకరణప్పయోజనా**తి యథాక్కమం లోకవజ్జేసు సిక్ఖాపదేసు దళ్హీకమ్మప్పయోజనా, పణ్ణత్తివజ్జేసు సిథిలకరణప్పయోజనాతి వేదితబ్బం. **అజ్ఝాచారనిసేధనతో**తి సఞ్ఞమవేలం అతిభవిత్వా పవత్తో ఆచారో అజ్ఝాచారో,

వీతిక్కమో, తస్స నిసేధనతోతి అత్థో. **తేనాతి** వివిధనయత్తాదిహేతునా. **ఏతన్తి** "వివిధవిసేసనయత్తా"తిఆదిగాథావచనం. **ఏతస్సాతి** వినయస్స. **ఇతరం పనాతి** సుత్తం.

ఇదాని **అత్థానం సూచనతో**తిఆదిగాథాయ అత్థం పకాసేన్తో ఆహ **''తఞ్హీ''**తిఆది. **అత్తత్థపరత్థాదిభేదే**తి యో తం సుత్తం సజ్ఝాయతి సుణాతి వాచేతి చిన్తేతి దేసేతి చ, సుత్తేన సఙ్గహితో సీలాదిఅత్థో తస్సపి హోతి, తేన పరస్స సాధేతబ్బతో పరస్సపి హోతీతి తదుభయం తం సుత్తం సూచేతి దీపేతి. తథా దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికత్థే లోకియలోకుత్తరత్థే చాతి ఏవమాదిభేదే అత్థే ఆదిసద్దేన సఙ్గణ్హాతి. **అత్థ**సద్దో చాయం హితపరియాయవచనో, న భాసితత్థవచనో. యది సియా, సుత్తం అత్తనోపి భాసితత్థం సూచేతి పరస్సపీతి అయమత్థో వుత్తో సియా, సుత్తేన చ యో అత్థో పకాసితో, సో తస్సేవ హోతి, న తేన పరత్థో సూచితో హోతీతి. తేన సూచేతబ్బస్స పరత్థస్స నివత్తేతబ్బస్స అభావా అత్తగ్గహణఞ్చ న కత్తబ్బం. అత్తత్థపరత్థవినిముత్తస్స భాసితత్థస్స అభావా ఆదిగ్గహణఞ్చ న కత్తబ్బం, తస్మా యథావుత్తస్స హితపరియాయస్స అత్థస్స సుత్తే అసమ్భవతో సుత్తాధారస్స పుగ్గలస్స వసేన అత్తత్థపరత్థా వుత్తా.

అథ వా సుత్తం అనపేక్ఖిత్వా యే అత్తత్థాదయో అత్థప్పభేదా "న హఞ్ఞదత్థత్థి పసంసలాభా"తి ఏతస్స పదస్స **నిద్దేసే** (మహాని. ౬౩) వుత్తా అత్తత్థో, పరత్థో, ఉభయత్థో, దిట్ఠధమ్మికో అత్థో, సమ్పరాయికో అత్థో, ఉత్తానో అత్థో, గమ్భీరో అత్థో, గుళ్హో అత్థో, పటిచ్ఛన్నో అత్థో, నేయ్యో అత్థో, నీతో అత్థో, అనవజ్జో అత్థో, నిక్కిలేసో అత్థో, వోదానో అత్థో, పరమత్థోతి, తే అత్థే సుత్తం సూచేతీతి అత్థో గహేతబ్బో. తథా హి కిఞ్చాపి సుత్తనిరపేక్ఖం అత్తత్థాదయో వుత్తా సుత్తత్థభావేన అనిద్దిట్ఠత్తా, తేసు పన ఏకోపి అత్థప్పభేదో సుత్తేన దీపేతబ్బతం నాతిక్కమతి, తస్మా తే అత్థే సుత్తం సూచేతీతి వుచ్చతి. ఇమస్మిఞ్చ అత్థవికప్పే **అత్థ**-సద్దోయం భాసితత్థపరియాయోపి హోతి. ఏత్థ హి పురిమకా పఞ్చ అత్థప్పభేదా హితపరియాయా, తతో పరే ఛ భాసితత్థభేదా, పచ్ఛిమకా పన ఉభయసభావా. తత్థ దురధిగమతాయ విభావనే అగాధభావో గమ్భీరో, న వివటో గుళ్హో, మూలుదకాదయో వియ పంసునా అక్ఖరసన్నివేసాదినా తిరోహితో పటిచ్ఛన్నో. నిద్ధారేత్వా ఞాపేతబ్బో నేయ్యో, యథారుతవసేన వేదితబ్బో నీతో. అనవజ్జనిక్కిలేసవోదానా పరియాయవసేన వుత్తా, కుసలవిపాకకిరియధమ్మవసేన వా. పరమత్థో నిబ్బానం, ధమ్మానం అవిపరీతసభావో ఏవ వా.

అథ వా అత్తనా చ అప్పిచ్ఛో హోతీతి అత్తత్థం, అప్పిచ్ఛాకథఞ్చ పరేసం కత్తా హోతీతి పరత్థం సూచేతి. ఏవం "అత్తనా చ పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతీ"తిఆదీని (అ. ని. ౪.౯౯) సుత్తాని యోజేతబ్బాని. వినయాభిధమ్మేహి చ విసేసేత్వా సుత్తసద్దస్స అత్థో వత్తబ్బో, తస్మా వేనేయ్యజ్ఝాసయవసప్పవత్తాయ దేసనాయ అత్తహితపరహితాదీని సాతిసయం పకాసితాని హోన్తి తప్పధానభావతో, న ఆణాధమ్మసభావవసప్పవత్తాయాతి ఇదమేవ అత్థానం సూచనతో సుత్తన్తి వుత్తం. ఏవఞ్చ కత్వా "ఏత్తకం తస్స భగవతో సుత్తాగతం సుత్తపరియాపన్న"న్తి (పాచి. ౬౫౫) చ "సకవాదే పఞ్చ సుత్తసతానీ"తి (ధ. స. అట్ఠ. నిదానకథా) చ ఏవమాదీసు సుత్తసద్దో ఉపచరితోతి గహేతబ్బో.

సుత్తేసు ఆణాధమ్మసభావా చ వేనేయ్యజ్ఝాసయం అనువత్తన్తి, న వినయాభిధమ్మేసు వియ వేనేయ్యజ్ఝాసయో ఆణాధమ్మసభావే, తస్మా వేనేయ్యానం ఏకన్తహితపటిలాభసంవత్తనికా సుత్తన్తదేసనా హోతీతి **''సువుత్తా చేత్థ అత్థా''**తిఆది వుత్తం. "ఏకన్తహితపటిలాభసంవత్తనికా సుత్తన్తదేసనా"తి ఇదమ్పి వేనేయ్యానం హితసమ్పాపనే సుత్తన్తదేసనాయ తప్పరభావంయేవ సన్ధాయ వుత్తం. తప్పరభావో చ వేనేయ్యజ్ఝాసయానులోమతో దట్ఠబ్బో. తేనేవాహ

‘‘**వేనేయ్యజ్ఝాసయానులోమేన వుత్తత్తా**’’తి . వినయదేసనం వియ ఇస్సరభావతో ఆణాపతిట్ఠాపనవసేన అదేసేత్వా వేనేయ్యానం అజ్ఝాసయానులోమేన చరియానురూపం వుత్తత్తా దేసితత్తాతి అత్థో.

అనుపుబ్బసిక్ఖాదివసేన కాలన్తరే అభినిప్ఫత్తిం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**సస్సమివ ఫల**’’న్తి. **పసవతీ**తి ఫలతి, నిప్ఫాదేతీతి అత్థో. ఉపాయసమఙ్గీనంయేవ నిప్ఫజ్జనభావం దస్సేన్తో ‘‘**ధేను వియ ఖీర**’’న్తి ఆహ. ధేనుతోపి హి ఉపాయవన్తానంయేవ ఖీరపటిలాభో హోతి. అనుపాయేన హి అకాలే అజాతవచ్ఛం ధేనుం దోహన్తో కాలేపి వా విసాణం గహేత్వా దోహన్తో నేవ ఖీరం పటిలభతి. “సుత్తాణా”తి ఏతస్స అత్థం పకాసేతుం ‘‘**సుట్ఠు చ నే తాయతీ**’’తి వుత్తం.

సుత్తసభాగన్తి సుత్తసదిసం. సుత్తసభాగతంయేవ దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**యథా హీ**’’తిఆది. **తచ్ఛకానం సుత్త**న్తి వడ్ఢకీనం కాళసుత్తం. **పమాణం హోతీ**తి తదనుసారేన తచ్ఛనతో. **ఏవమేతమ్పి విఞ్ఞూన**న్తి యథా కాళసుత్తం పసారేత్వా సఞ్ఞాణే కతే గహేతబ్బం విస్సజ్జేతబ్బఞ్చ పఞ్ఞాయతి, ఏవం వివాదేసు ఉప్పన్నేసు సుత్తే ఆనీతమత్తే “ఇదం గహేతబ్బం, ఇదం విస్సజ్జేతబ్బ”న్తి విఞ్ఞూనం పాకటత్తా వివాదో వూపసమ్మతీతి ఏతమ్పి సుత్తం విఞ్ఞూనం పమాణం హోతీతి అత్థో. ఇదాని అఞ్ఞథాపి సుత్తసభాగతం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**యథా చా**’’తిఆది. సుత్తం వియ పమాణత్తా సఙ్గాహకత్తా చ సుత్తమివ సుత్తన్తి వుత్తం హోతి. ఏత్థ చ అత్తత్థాదివిధానే సుత్తస్స పమాణభావో అత్తత్థాదీనంయేవ చ సఙ్గాహకత్తం యోజేతబ్బం తదత్థప్పకాసనపధానత్తా సుత్తస్స. వినయాభిధమ్మేహి విసేసత్తఞ్చ పుబ్బే వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. **ఏత**న్తి “అత్థానం సూచనతో”తిఆదికం అత్థవచనం. **ఏతస్సా**తి సుత్తస్స.

యన్తి యస్మా. **ఏత్థా**తి అభిధమ్మే. **అభిక్కమన్తీ**తి ఏత్థ **అభి**-సద్దో కమనకిరియాయ వుడ్ఢిభావం అతిరేకతం దీపేతీతి ఆహ ‘‘**అభిక్కమన్తీతిఆదీసు వుడ్ఢియం ఆగతో**’’తి. **అభిఞ్ఞాతా**తి అడ్ఢచన్దాదినా కేనచి సఞ్ఞాణేన ఞాతా పఞ్ఞాతా పాకటాతి అత్థో. అడ్ఢచన్దాదిభావో హి రత్తియా ఉపలక్ఖణవసేన సఞ్ఞాణం హోతి, యస్మా అడ్ఢో చన్దో, తస్మా అట్ఠమీ, యస్మా ఊనో, తస్మా చాతుద్దసీ, యస్మా పుణ్ణో, తస్మా పన్నరసీతి. **అభిలక్ఖితా**తి ఏత్థాపి అయమేవత్థో వేదితబ్బో. అభిలక్ఖితసద్దపరియాయో అభిఞ్ఞాతసద్దోతి ఆహ ‘‘**అభిఞ్ఞాతా అభిలక్ఖితాతిఆదీసు లక్ఖణే**’’తి. ఏత్థ చ వాచకసద్దన్తరసన్నిధానేన నిపాతానం తదత్థజోతకమత్తత్తా లక్ఖితసద్దత్థజోతకో అభిసద్దో లక్ఖణే వత్తతీతి వుత్తో. **రాజాభిరాజా**తి రాజూహి పూజేతుం అరహో రాజా. **పూజితే**తి పూజారహే.

అభిధమ్మేతి “సుపినన్తేన సుక్కవిస్సట్ఠియా అనాపత్తిభావేపి అకుసలచేతనా ఉపలబ్భతీ”తిఆదినా వినయపఞ్ఞత్తియా సఙ్కరవిరహితే ధమ్మే. “పుబ్బాపరవిరోధాభావతో ధమ్మానంయేవ చ అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరవిరహితే ధమ్మే”తిపి వదన్తి. “పాణాతిపాతో అకుసల”న్తి ఏవమాదీసు చ మరణాధిప్పాయస్స జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకపయోగసముట్ఠాపికా చేతనా అకుసలం, న పాణసఙ్ఖాతజీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదసఙ్ఖాతో అతిపాతో, తథా అదిన్నస్స పరసన్తకస్స ఆదానసఙ్ఖాతా విఞ్ఞత్తి అబ్యాకతో ధమ్మో, తంవిఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపికా థేయ్యచేతనా అకుసలో ధమ్మోతి ఏవమాదినాపి అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరవిరహితే ధమ్మేతి అత్థో వేదితబ్బో. **అభివినయే**తి ఏత్థ “జాతరూపరజతం న పటిగ్గహేతబ్బ”న్తి వదన్తో వినయే వినేతి నామ. ఏత్థ “ఏవం పటిగ్గణ్హతో పాచిత్తియం, ఏవం దుక్కట”న్తి వదన్తో చ అభివినయే వినేతి నామా”తి వదన్తి. తస్మా జాతరూపరజతం థేయ్యచిత్తేన పరసన్తకం గణ్హన్తస్స యథావత్థు పారాజికథుల్లచ్చయదుక్కటేసు అఞ్ఞతరం, భణ్డాగారికసీసేన గణ్హన్తస్స పాచిత్తియం, అత్తత్థాయ గణ్హన్తస్స నిస్సగ్గియం పాచిత్తియం. కేవలం లోలతాయ గణ్హన్తస్స అనామాసదుక్కటం,

రూపియఛడ్డకస్స సమ్మతస్స అనాపత్తీతి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరవిరహితే వినయే పటిబలో వినేతున్తి అత్థో వేదితబ్బో. **అభిక్కన్తేనా**తి ఏత్థ కన్తియా అధికత్తం అభిసద్దో దీపేతీతి ఆహ "**అధికే**"తి.

నను చ "అభిక్కమన్తీ"తి ఏత్థ అభిసద్దో కమనకిరియాయ వుడ్ఢిభావం అతిరేకతం దీపేతి, "అభిఞ్ఞాతా అభిలక్ఖితా"తి ఏత్థ ఞాణలక్ఖణకిరియానం సుపాకటత్తా విసేసం, "అభిక్కన్తేనా"తి ఏత్థ కన్తియా అధికత్తం విసిట్ఠతం దీపేతీతి ఇదం తావ యుత్తం కిరియావిసేసకత్తా ఉపసగ్గస్స, "అభిరాజా అభివినయో"తి పన పూజితపరిచ్ఛిన్నేసు రాజవినయేసు అభిసద్దో వత్తతీతి కథమేతం యుజ్జేయ్యాతి చే? ఇధాపి నత్థి దోసో పూజనపరిచ్ఛేదనకిరియాదీపనతో, తాహి చ కిరియాహి రాజవినయానం యుత్తత్తా, తస్మా ఏత్థ అతిమాలాదీసు అతిసద్దో వియ అభిసద్దో సహ సాధనేన కిరియం వదతీతి అభిరాజఅభివినయసద్దా సిద్ధా, ఏవం అభిధమ్మసద్దే అభిసద్దో సహ సాధనేన వుడ్ఢియాదికిరియం దీపేతీతి అయమత్థో దస్సితోతి దట్ఠబ్బం.

ఏత్థ చాతి అభిధమ్మే. **భావేతీ**తి చిత్తస్స వడ్ఢనం వుత్తం. **ఫరిత్వా**తి ఆరమ్మణస్స వడ్ఢనం వుత్తం. **వుడ్ఢిమన్తో**తి భావనాఫరణవుడ్ఢీహి వుడ్ఢిమన్తోపి ధమ్మా వుత్తాతి అత్థో. **ఆరమ్మణాదీహీ**తి ఆరమ్మణసమ్పయుత్తకమ్మద్వారపటిపదాదీహి. **లక్ఖణీయత్తా**తి సఞ్జానితబ్బత్తా. ఏకన్తతో లోకుత్తరధమ్మానంయేవ పూజారహత్తా "సేక్ఖా ధమ్మా"తిఆదినా లోకుత్తరాయేవ పూజితాతి దస్సితా. **సభావపరిచ్ఛిన్నత్తా**తి ఫుసనాదిసభావేన పరిచ్ఛిన్నత్తా. **అధికాపి ధమ్మా వుత్తా**తి ఏత్థ కామావచరేహి మహన్తభావతో మహగ్గతా ధమ్మాపి అధికా నామ హోన్తీతి తేహి సద్ధిం అధికా ధమ్మా వుత్తా.

యం పనేత్థ అవిసిట్ఠన్తి ఏత్థ వినయాదీసు తీసు అఞ్ఞమఞ్ఞవిసిట్ఠేసు యం అవిసిట్ఠం సమానం, తం పిటకసద్దన్తి అత్థో. వినయాదయో హి తయో సద్దా అఞ్ఞమఞ్ఞం అసాధారణత్తా విసిట్ఠా నామ, పిటకసద్దో పన తేహి తీహిపి సాధారణత్తా అవిసిట్ఠోతి వుచ్చతి. **మా పిటకసమ్పదానేనా**తి పాళిసమ్పదానవసేన మా గణ్హథాతి వుత్తం హోతి. కుదాలఞ్చ పిటకఞ్చ **కుదాలపిటకం**. తత్థ కు వుచ్చతి పథవీ, తస్సా దాలనతో విదాలనతో అయోమయో ఉపకరణవిసేసో కుదాలం నామ, తాలపణ్ణవేత్తలతాదీహి కతో భాజనవిసేసో పిటకం నామ, తం ఆదాయ గహేత్వాతి అత్థో. **యథావుత్తేనా**తి "ఏవం దువిధత్థేనా"తిఆదినా వుత్తప్పకారేన.

దేసనాసాసనకథాభేదన్తి ఏత్థ కథేతబ్బానం అత్థానం దేసకాయత్తేన ఆణాదివిధినా అభిసజ్జనం పబోధనం **దేసనా**. సాసితబ్బపుగ్గలగతేన యథాపరాధాదినా సాసితబ్బభావేన అనుసాసనం వినయనం **సాసనం** . కథేతబ్బస్స సంవరాసంవరాదినో అత్థస్స కథనం వచనపటిబద్ధతాకరణం **కథా**తి వుచ్చతి. తస్మా దేసేతారం భగవన్తమపేక్ఖిత్వా దేసనా, సాసితబ్బపుగ్గలవసేన సాసనం, కథేతబ్బస్స అత్థస్స వసేన కథాతి ఏవమేత్థ దేసనాదీనం నానాకరణం వేదితబ్బం. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి దేసనాదయో దేసేతబ్బాదినిరపేక్ఖా న హోన్తి, ఆణాదయో పన విసేసతో దేసకాదిఅధీనాతి తంతంవిసేసయోగవసేన దేసనాదీనం భేదో వుత్తో. తథా హి ఆణావిధానం విసేసతో ఆణారహాధీనం తత్థ కోసల్లయోగతో. ఏవం వోహారపరమత్థవిధానాని చ విధాయకాధీనానీతి ఆణాదివిధినో దేసకాయత్తతా వుత్తా. అపరాధజ్ఝాసయానురూపం వియ ధమ్మానురూపమ్పి సాసనం విసేసతో, తథా వినేతబ్బపుగ్గలాపేక్ఖన్తి సాసితబ్బపుగ్గలవసేన సాసనం వుత్తం. సంవరాసంవరనామరూపానం వియ వినివేఠేతబ్బాయ దిట్ఠియాపి కథనం సతి వాచావత్థుస్మిం నాసతీతి విసేసతో తదధీనన్తి కథేతబ్బస్స అత్థస్స వసేన కథా వుత్తా. భేదసద్దో విసుం విసుం యోజేతబ్బో "దేసనాభేదం సాసనభేదం కథాభేదఞ్చ యథారహం పరిదీపయే"తి. **భేద**న్తి చ నానత్తన్తి అత్థో. తేసు పిటకేసు సిక్ఖా చ పహానాని చ గమ్భీరభావో చ సిక్ఖాపహానగమ్భీరభావం, తఞ్చ యథారహం పరిదీపయేతి అత్థో. పరియత్తిభేదఞ్చ విభావయేతి సమ్బన్ధో.

పరియత్తిభేదన్తి చ పరియాపుణనభేదన్తి అత్థో. **యహి**న్తి యస్మిం వినయాదికే పిటకే. యం సమ్పత్తిఞ్చ విపత్తిఞ్చ యథా పాపుణాతి, తమ్పి సబ్బం విభావయేతి సమ్బన్ధో. అథ వా యం పరియత్తిభేదం సమ్పత్తిఞ్చ విపత్తిఞ్చాపి యహిం యథా పాపుణాతి, తమ్పి సబ్బం విభావయేతి యోజేతబ్బం. ఏత్థ **యథా**తి యేహి ఉపారమ్భాదిహేతుపరియాపుణనాదిప్పకారేహి ఉపారమ్భనిస్సరణధమ్మకోసకరక్ఖణహేతుపరియాపుణనం సుప్పటిపత్తి దుప్పటిపత్తీతి ఏతేహి పకారేహీతి వుత్తం హోతి.

పరిదీపనా విభావనా చాతి హేట్ఠా వుత్తస్స అనురూపతో వుత్తం, అత్థతో పన ఏకమేవ. **ఆణారహేనా**తి ఆణం ఠపేతుం అరహతీతి ఆణారహో, భగవా. సో హి సమ్మాసమ్బుద్ధతాయ మహాకారుణికతాయ చ అవిపరీతహితోపదేసకభావేన పమాణవచనత్తా ఆణం పణేతుం అరహతి, వోహారపరమత్థానమ్పి సమ్భవతో ఆహ ''**ఆణాబాహుల్లతో**''తి. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయో.

పఠమన్తి వినయపిటకం. పచురాపరాధా సేయ్యసకత్థేరాదయో. తే హి దోసబాహుల్లతో ''**పచురాపరాధా**''తి వుత్తా. పచురో బహుకో బహులో అపరాధో దోసో వీతిక్కమో యేసం తే పచురాపరాధా. **అనేకజ్ఝాసయా**తిఆదీసు ఆసయోవ **అజ్ఝాసయో**. సో చ అత్థతో దిట్ఠి ఞాణఞ్చ, పభేదతో పన చతుబ్బిధం హోతి. తథా హి పుబ్బచరియవసేన ఆయతిం సతి పచ్చయే ఉప్పజ్జమానారహా సస్సతుచ్ఛేదసఙ్ఖాతా మిచ్ఛాదిట్ఠి సచ్చానులోమికఞాణకమ్మస్సకతఞ్ఞాణసఙ్ఖాతా సమ్మాదిట్ఠి చ ''**ఆసయో**''తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం –

> ''సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠి చ, ఖన్తి చేవానులోమికా;
> యథాభూతఞ్చ యం ఞాణం, ఏతం ఆసయసఞ్ఞిత''న్తి.

ఇదఞ్చ చతుబ్బిధం ఆసయన్తి ఏత్థ సత్తా నివసన్తీతి ఆసయోతి వుచ్చతి. **అనుసయా** కామరాగభవరాగదిట్ఠిపటిఘవిచికిచ్ఛామానావిజ్జావసేన సత్త. మూసికవిసం వియ కారణలాభే ఉప్పజ్జనారహా అనాగతా కిలేసా, అతీతా పచ్చుప్పన్నా చ తథేవ వుచ్చన్తి. న హి కాలభేదేన ధమ్మానం సభావభేదో అత్థీతి. **చరియా**తి రాగచరియాదికా ఛ మూలచరియా, అన్తరభేదేన అనేకవిధా, సంసగ్గవసేన పన తేసట్ఠి హోన్తి. అథ వా చరియాతి చరితం, తం సుచరితదుచ్చరితవసేన దువిధం. ''అధిముత్తి నామ 'అజ్జేవ పబ్బజిస్సామి, అజ్జేవ అరహత్తం గణ్హిస్సామీ'తిఆదినా తన్నిన్నభావేన పవత్తమానం సన్నిట్ఠాన''న్తి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** పన ''సత్తానం పుబ్బచరియవసేన అభిరుచీ''తి వుత్తం. సా దువిధా హీనపణీతభేదేన. **యథానులోమ**న్తి అజ్ఝాసయాదీనం అనురూపం. **అహం మమాతి సఞ్ఞినో**తి దిట్ఠిమానతణ్హావసేన అహం మమాతి ఏవం పవత్తసఞ్ఞినో. **యథాధమ్మ**న్తి నత్థేత్థ అత్తా అత్తనియం వా, కేవలం ధమ్మమత్తమేతన్తి ఏవం ధమ్మసభావానురూపన్తి అత్థో.

సంవరాసంవరోతి ఏత్థ సంవరణం సంవరో, కాయవాచాహి అవీతిక్కమో. మహన్తో సంవరో అసంవరో. వుడ్ఢిఅత్థో హి అయం అ-కారో యథా ''అసేక్ఖా ధమ్మా''తి, తస్మా ఖుద్దకో మహన్తో చ సంవరోతి అత్థో. **దిట్ఠివినివేఠనా**తి దిట్ఠియా విమోచనం. అధిసీలసిక్ఖాదీనం విభాగో పరతో పఠమపారాజికసంవణ్ణనాయ ఆవి భవిస్సతి. సుత్తన్తపాళియం ''వివిచ్చేవ కామేహీ''తిఆదినా సమాధిదేసనాబాహుల్లతో ''**సుత్తన్తపిటకే అధిచిత్తసిక్ఖా**''తి వుత్తం. **వీతిక్కమప్పహానం కిలేసాన**న్తి సంకిలేసధమ్మానం కమ్మకిలేసానం వా యో కాయవచీద్వారేహి వీతిక్కమో, తస్స పహానం. అనుసయవసేన సన్తానే అనువత్తన్తా కిలేసా

కారణలాభే పరియుట్ఠితాపి సీలభేదవసేన వీతిక్కమితుం న లభన్తీతి ఆహ "**వీతిక్కమపటిపక్ఖత్తా సీలస్సా**"తి. **పరియుట్ఠానప్పహానన్తి** ఓకాసదానవసేన కిలేసానం చిత్తే కుసలప్పవత్తిం పరియాదియిత్వా ఉట్ఠానం పరియుట్ఠానం, తస్స పహానం చిత్తసన్తానేసు ఉప్పత్తివసేన కిలేసానం పరియుట్ఠానస్స పహానన్తి వుత్తం హోతి. **అనుసయప్పహానన్తి** అప్పహీనభావేన సన్తానే అను అను సయనకా కారణలాభే ఉప్పత్తిఅరహా అనుసయా. తే పన అనురూపం కారణం లద్ధా ఉప్పజ్జనారహా థామగతా కామరాగాదయో సత్త కిలేసా, తేసం పహానం అనుసయప్పహానం. తే చ సబ్బసో అరియమగ్గపఞ్ఞాయ పహీయన్తీతి ఆహ "**అనుసయపటిపక్ఖత్తా పఞ్ఞాయా**"తి.

తదఙ్గప్పహానన్తి దీపాలోకేనేవ తమస్స దానాదిపుఞ్ఞకిరియవత్థుగతేన తేన తేన కుసలఙ్గేన తస్స తస్స అకుసలఙ్గస్స పహానం "తదఙ్గప్పహాన"న్తి వుచ్చతి. ఇధ పన తేన తేన సుసీల్యఙ్గేన తస్స తస్స దుస్సీల్యఙ్గస్స పహానం "తదఙ్గప్పహాన"న్తి వేదితబ్బం. **విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదప్పహానానీ**తి ఏత్థ ఉపచారప్పనాభేదేన సమాధినా పవత్తినివారణేన ఘటప్పహారేనేవ జలతలే సేవాలస్స తేసం తేసం నీవరణానం ధమ్మానం విక్ఖమ్భనవసేన పహానం **విక్ఖమ్భనప్పహానం**. చతున్నం అరియమగ్గానం భావితత్తా తంతంమగ్గవతో సన్తానే సముదయపక్ఖికస్స కిలేసగణస్స అచ్చన్తం అప్పవత్తిసఙ్ఖాతసముచ్ఛేదవసేన పహానం **సముచ్ఛేదప్పహానం**. **దుచ్చరితసంకిలేసస్స పహానన్తి** కాయదుచ్చరితాది దుట్ఠు చరితం, కిలేసేహి వా దూసితం చరితన్తి దుచ్చరితం. తదేవ యత్థ ఉప్పన్నం, తం సన్తానం సమ్మా కిలేసేతి బాధయతి ఉపతాపేతి చాతి సంకిలేసో, తస్స పహానం, కాయవచీదుచ్చరితవసేన పవత్తసంకిలేసస్స తదఙ్గవసేన పహానన్తి వుత్తం హోతి. సమాధిస్స కామచ్ఛన్దపటిపక్ఖత్తా సుత్తన్తపిటకే **తణ్హాసంకిలేసస్స పహానం** వుత్తం. అత్తాదివినిముత్తసభావధమ్మప్పకాసనతో అభిధమ్మపిటకే **దిట్ఠిసంకిలేసస్స పహానం** వుత్తం.

ఏకమేకస్మిఞ్చేత్థాతి ఏతేసు తీసు పిటకేసు ఏకమేకస్మిం పిటకేతి అత్థో దట్ఠబ్బో. **ధమ్మోతి పాళీ**తి ఏత్థ పకట్ఠానం ఉక్కట్ఠానం సీలాదిఅత్థానం బోధనతో సభావనిరుత్తిభావతో బుద్ధాదీహి భాసితత్తా చ పకట్ఠానం వచనప్పబన్ధానం ఆళీతి పాళి, పరియత్తిధమ్మో. "ధమ్మోతి పాళీతి ఏత్థ భగవతా వుచ్చమానస్స అత్థస్స వోహారస్స చ దీపనో సద్దోయేవ పాళి నామా"తి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. అభిధమ్మట్ఠకథాయ లిఖితే **సీహళగణ్ఠిపదే** పన ఇదం వుత్తం – సభావత్థస్స సభావవోహారస్స చ అనురూపవసేన భగవతా మనసా వవత్థాపితా పణ్ణత్తి పాళీతి వుచ్చతి. యది సద్దోయేవ పాళి సియా, పాళియా దేసనాయ చ నానత్తేన భవితబ్బం. మనసా వవత్థాపితాయ చ పాళియా వచీభేదకరణమత్తం ఠపేత్వా దేసనాయ నానత్తం నత్థి. తథా హి దేసనం దస్సేన్తేన మనసా వవత్థాపితాయ పాళియా దేసనాతి వచీభేదకరణమత్తం వినా పాళియా సహ దేసనాయ అనఞ్ఞథా వుత్తా. తథా చ ఉపరి "దేసనాతి పఞ్ఞత్తీ"తి వుత్తత్తా దేసనాయ అనఞ్ఞభావేన పాళియా పణ్ణత్తిభావో కథితో హోతి. అపిచ యది పాళియా అఞ్ఞాయేవ దేసనా సియా, "పాళియా చ పాళిఅత్థస్స చ దేసనాయ చ యథాభూతావబోధో"తి వత్తబ్బం సియా, ఏవం పన అవత్వా "పాళియా చ పాళిఅత్థస్స చ యథాభూతావబోధో"తి వుత్తత్తా పాళియా దేసనాయ చ అనఞ్ఞభావో దస్సితో హోతి. ఏవఞ్చ కత్వా ఉపరి "దేసనా నామ పఞ్ఞత్తీ"తి దస్సేన్తేన దేసనాయ అనఞ్ఞభావతో పాళియా పణ్ణత్తిభావో కథితోవ హోతీతి.

ఏత్థ చ "సద్దోయేవ పాళి నామా"తి ఇమస్మిం పక్ఖే ధమ్మస్సపి సద్దసభావత్తా ధమ్మదేసనానం కో విసేసోతి చే? తేసం తేసం అత్థానం బోధకభావేన ఞాతో ఉగ్గహణాదివసేన చ పుబ్బే వవత్థాపితో సద్దప్పబన్ధో **ధమ్మో**, పచ్ఛా పరేసం అవబోధనత్థం పవత్తితో తదత్థప్పకాసకో సద్దో **దేసనా**తి వేదితబ్బం. అథ వా యథావుత్తసద్దసముట్ఠాపకో చిత్తుప్పాదో **దేసనా**

“దేసీయతి సముట్ఠాపీయతి సద్దో ఏతేనా”తి కత్వా ముసావాదాదయో వియ. తథాపి హి ముసావాదాదిసముట్ఠాపికా చేతనా ముసావాదాదిసద్దేన వోహరీయతి.

తీసుపి చేతేసు ఏతే ధమ్మత్థదేసనాపటివేధాతి ఏత్థ పాళిఅత్థో పాళిదేసనా పాళిఅత్థపటివేధో చాతి ఇమే తయో పాళివిసయా హోన్తీతి వినయపిటకాదీనం అత్థస్స దేసనాయ పటివేధస్స చ ఆధారభావో యుత్తో, పిటకాని పన పాళియోయేవాతి తేసం ధమ్మస్స ఆధారభావో కథం యుజ్జేయ్యాతి చే? పాళిసముదాయస్స అవయవపాళియా ఆధారభావతో. అవయవస్స హి సముదాయో ఆధారభావేన వుచ్చతి యథా “రుక్ఖే సాఖా”తి. ఏత్థ చ ధమ్మాదీనం దుక్ఖోగాహభావతో తేహి ధమ్మాదీహి వినయాదయో గమ్భీరాతి వినయాదీనమ్పి చతుబ్బిధో గమ్భీరభావో వుత్తోయేవ, తస్మా ధమ్మాదయో ఏవ దుక్ఖోగాహత్తా గమ్భీరా, న వినయాదయోతి న చోదేతబ్బమేతం సమ్ముఖేన విసయవిసయీముఖేన చ వినయాదీనంయేవ గమ్భీరభావస్స వుత్తత్తా. ధమ్మో హి వినయాదయో, తేసం విసయో అత్థో, ధమ్మత్థవిసయా చ దేసనాపటివేధాతి. తత్థ పటివేధస్స దుక్కరభావతో ధమ్మత్థానం, దేసనాఞాణస్స దుక్కరభావతో దేసనాయ చ దుక్ఖోగాహభావో వేదితబ్బో. పటివేధస్స పన ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా తంవిసయఞాణుప్పత్తియా చ దుక్కరభావతో దుక్ఖోగాహతా వేదితబ్బా. దుక్ఖేన ఓగయ్హన్తీతి **దుక్ఖోగాహా**. ఏకదేసేన ఓగాహన్తేహిపి మన్దబుద్ధీహి పతిట్ఠా లద్ధుం న సక్కాతి ఆహ “**అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చా**”తి. **ఏకమేకస్మిన్తి** ఏకేకస్మిం పిటకే. **ఏత్థా**తి ఏతేసు పిటకేసు. నిద్ధారణే చేతం భుమ్మవచనం.

ఇదాని హేతుహేతుఫలాదీనం వసేనపి గమ్భీరభావం దస్సేన్తో ఆహ “**అపరో నయో**”తిఆది. **హేతూ**తి పచ్చయో. సో హి అత్తనో ఫలం దహతి విదహతీతి ధమ్మోతి వుచ్చతి. ధమ్మసద్దస్స చేత్థ హేతుపరియాయతా కథం విఞ్ఞాయతీతి ఆహ “**వుత్తఞ్హేత**”న్తిఆది. నను చ “**హేతుమ్హి ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా**”తి ఏతేన వచనేన ధమ్మస్స హేతుభావో కథం విఞ్ఞాయతీతి చే? ధమ్మపటిసమ్భిదాతి ఏతస్స సమాసపదస్స అవయవపదత్థం దస్సేన్తేన “హేతుమ్హి ఞాణ”న్తి వుత్తత్తా. “ధమ్మే పటిసమ్భిదా ధమ్మపటిసమ్భిదా”తి ఏత్థ హి “ధమ్మే”తి ఏతస్స అత్థం దస్సేన్తేన “హేతుమ్హీ”తి వుత్తం, “పటిసమ్భిదా”తి ఏతస్స అత్థం దస్సేన్తేన “ఞాణ”న్తి, తస్మా హేతుధమ్మసద్దా ఏకత్థా ఞాణపటిసమ్భిదాసద్దా చాతి ఇమమత్థం వదన్తేన సాధితో ధమ్మస్స హేతుభావో. **హేతుఫలే ఞాణం అత్థపటిసమ్భిదా**తి ఏతేన వచనేన సాధితో అత్థస్స హేతుఫలభావోపి ఏవమేవ దట్ఠబ్బో. హేతునో ఫలం హేతుఫలం. తఞ్చ యస్మా హేతుఅనుసారేన అరీయతి అధిగమీయతి సమ్పాపుణీయతి, తస్మా అత్థోతి వుచ్చతి.

యథాధమ్మన్తి ఏత్థ **ధమ్మ**సద్దో హేతుం హేతుఫలఞ్చ సబ్బం సఙ్గణ్హాతి. సభావవాచకో హేస ధమ్మసద్దో, న పరియత్తిహేతుభావవాచకో, తస్మా **యథాధమ్మ**న్తి యో యో అవిజ్జాదిసఙ్ఖారాదిధమ్మో, తస్మిం తస్మిన్తి అత్థో. ధమ్మానురూపం వా యథాధమ్మం. దేసనాపి హి పటివేధో వియ అవిపరీతవిసయవిభావనతో ధమ్మానురూపం పవత్తతి, తతోయేవ చ అవిపరీతాభిలాపోతి వుచ్చతి. **ధమ్మాభిలాపో**తి అత్థబ్యఞ్జనకో అవిపరీతాభిలాపో. ఏత్థ చ అభిలప్పతీతి అభిలాపోతి సద్దో వుచ్చతి. ఏతేన “తత్ర ధమ్మనిరుత్తాభిలాపే ఞాణం నిరుత్తిపటిసమ్భిదా”తి (విభ. ౭౧౮) ఏత్థ వుత్తం ధమ్మనిరుత్తిం దస్సేతి సద్దసభావత్తా దేసనాయ. తథా హి నిరుత్తిపటిసమ్భిదాయ పరిత్తారమ్మణాదిభావో **పటిసమ్భిదావిభఙ్గపాళియం** (విభ. ౭౧౮ ఆదయో) వుత్తో. **అట్ఠకథాయఞ్చ** (విభ. అట్ఠ. ౭౧౮) “తం సభావనిరుత్తిం సద్దం ఆరమ్మణం కత్వా”తిఆదినా సద్దారమ్మణతా దస్సితా. తథా హి ఇమస్స అత్థస్స అయం సద్దో వాచకోతి వచనవచనత్థే వవత్థపేత్వా తంతంవచనత్థవిభావనవసేన పవత్తితో సద్దో దేసనాతి వుచ్చతి. **అధిప్పాయో**తి ఏతేన “దేసనాతి పఞ్ఞత్తీ”తి ఏతం

వచనం ధమ్మనిరుత్తాభిలాపం సన్ధాయ వుత్తం, న తతో వినిముత్తం పఞ్ఞత్తిం సన్ధాయాతి అధిప్పాయం దస్సేతి. దేసీయతి అత్థో ఏతేనాతి హి **దేసనా,** పకారేన ఞాపీయతి ఏతేన, పకారతో ఞాపేతీతి వా **పఞ్ఞత్తీ**తి ధమ్మనిరుత్తాభిలాపో వుచ్చతి. ఏవం "దేసనా నామ సద్దో"తి ఇమస్మిం పక్ఖే అయమత్థో వేదితబ్బో. "దేసనాతి పఞ్ఞత్తీ"తి ఏత్థ పఞ్ఞత్తివాదినో పన ఏవం వదన్తి – కిఞ్చాపి "ధమ్మాభిలాపో"తి ఏత్థ అభిలప్పతీతి అభిలాపోతి సద్దో వుచ్చతి, న పణ్ణత్తి, తథాపి సద్దే వుచ్చమానే తదనురూపం వోహారం గహేత్వా తేన వోహారేన దీపితస్స అత్థస్స జాననతో సద్దే కథితే తదనురూపా పణ్ణత్తిపి కారణూపచారేన కథితాయేవ హోతి. అథ వా "ధమ్మాభిలాపోతి అత్థో"తి అవత్వా "ధమ్మాభిలాపోతి అధిప్పాయో"తి వుత్తత్తా దేసనా నామ సద్దో న హోతీతి దీపితమేవాతి.

ఇదాని పటివేధం నిద్దిసన్తో ఆహ "**పటివేధోతి అభిసమయో**"తి. పటివిజ్ఝతీతి ఞాణం పటివేధోతి వుచ్చతి. పటివిజ్ఝన్తి ఏతేనాతి వా పటివేధో , అభిసమేతీతి అభిసమయో, అభిసమేన్తి ఏతేనాతి వా అభిసమయో. ఇదాని అభిసమయప్పభేదతో అభిసమయప్పకారతో ఆరమ్మణతో సభావతో చ పాకటం కాతుం "**సో చ లోకియలోకుత్తరో**"తిఆదిమాహ. విసయతో అసమ్మోహతో చ అవబోధోతి సమ్బన్ధో. తత్థ **విసయతో** అత్థాదిఅనురూపం ధమ్మాదీసు అవబోధో నామ అవిజ్జాదిధమ్మారమ్మణో సఙ్ఖారాదిఅత్థారమ్మణో తదుభయపఞ్ఞాపనారమ్మణో లోకియో అవబోధో. **అసమ్మోహతో** అత్థాదిఅనురూపం ధమ్మాదీసు అవబోధో పన నిబ్బానారమ్మణో మగ్గయుత్తో యథావుత్తధమ్మత్థపఞ్ఞత్తీసు సమ్మోహవిద్ధంసనో లోకుత్తరో అభిసమయో. తథా హి "అయం హేతు, ఇదమస్స ఫలం, అయం తదుభయానురూపో వోహారో"తి ఏవం ఆరమ్మణకరణవసేన లోకియఞాణం విసయతో పటివిజ్ఝతి, లోకుత్తరఞాణం పన హేతుహేతుఫలాదీసు సమ్మోహస్స మగ్గఞాణేన సముచ్ఛిన్నత్తా అసమ్మోహతో పటివిజ్ఝతి. **అత్థానురూపం ధమ్మేసూ**తి అవిజ్జా హేతు, సఙ్ఖారా హేతుసముప్పన్నా, సఙ్ఖారే ఉప్పాదేతి అవిజ్జాతి ఏవం కారియానురూపం కారణేసూతి అత్థో. అథ వా పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారఅపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారేసు తీసు అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారస్స సమ్పయుత్తఅవిజ్జా పచ్చయో, ఇతరేసం యథానురూపన్తిఆదినా కారియానురూపం కారణేసు పటివేధోతి అత్థో. **ధమ్మానురూపం అత్థేసూ**తి "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తిఆదినా కారణానురూపం కారియేసు అవబోధోతి అత్థో. **పఞ్ఞత్తిపథానురూపం పఞ్ఞత్తీసూ**తి పఞ్ఞత్తియా వుచ్చమానధమ్మానురూపం పణ్ణత్తీసు అవబోధోతి అత్థో.

యథావుత్తేహి ధమ్మాదీహి పిటకానం గమ్భీరభావం దస్సేతుం "**ఇదాని యస్మా ఏతేసు పిటకేసూ**"తిఆదిమాహ. **ధమ్మజాత**న్తి కారణప్పభేదో కారణమేవ వా. **అత్థజాత**న్తి కారియప్పభేదో కారియమేవ వా. యా చాయం దేసనాతి సమ్బన్ధో. **యో చేత్థా**తి ఏతాసు తంతంపిటకగతాసు ధమ్మత్థదేసనాసు యో పటివేధోతి అత్థో. **దుక్ఖోగాహ**న్తి ఏత్థ అవిజ్జాసఙ్ఖారాదీనం ధమ్మత్థానం దుప్పటివిజ్ఝతాయ దుక్ఖోగాహతా. తేసం పఞ్ఞాపనస్స దుక్కరభావతో దేసనాయ పటివేధనసఙ్ఖాతస్స పటివేధస్స చ ఉప్పాదనవిసయీకరణానం అసక్కుణేయ్యతాయ దుక్ఖోగాహతా వేదితబ్బా. **ఏవమ్పీ**తి **పి**సద్దో పుబ్బే వుత్తప్పకారన్తరం సమ్పిణ్డేతి. **ఏత్థా**తి ఏతేసు తీసు పిటకేసు. **వుత్తత్థా**తి వుత్తో సంవణ్ణితో అత్థో అస్సాతి వుత్తత్థా.

తీసు పిటకేసూతి ఏత్థ "ఏకేకస్మి"న్తి అధికారతో పకరణతో వా వేదితబ్బం. **పరియత్తిభేదో**తి పరియాపుణనం పరియత్తి. పరియాపుణనవాచకో హేత్థ పరియత్తిసద్దో, న పాళిపరియాయో, తస్మా ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో "తీసు పిటకేసు ఏకేకస్మిం పరియాపుణనప్పకారో దట్ఠబ్బో ఞాతబ్బో"తి. తతోయేవ చ "పరియత్తియో పరియాపుణనప్పకారా"తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. అథ వా తీహి పకారేహి పరియాపుణితబ్బా పాళియో ఏవ పరియత్తీతి వుచ్చన్తి, తతోయేవ చ "పరియత్తియో

పాళిక్కమా”తి అభిధమ్మట్ఠకథాయ లిఖితే **సీహళగణ్ఠిపదే** వుత్తం. ఏవమ్పి హి అలగద్దూపమాపరియాపుణనయోగతో అలగద్దూపమా పరియత్తీతి పాళిపి సక్కా వత్తుం, ఏవఞ్చ కత్వా “దుగ్గహితా ఉపారమ్భాదిహేతు పరియాపుటా అలగద్దూపమా”తి పరతో నిద్దేసవచనమ్పి ఉపపన్నం హోతి. తత్థ హి పాళియేవ దుగ్గహితా పరియాపుటాతి వత్తుం వట్టతి. **అలగద్దూపమాతి** అలగద్దో అలగద్దగ్గహణం ఉపమా ఏతిస్సాతి అలగద్దూపమా. అలగద్దస్స గహణఞ్హేత్థ అలగద్దసద్దేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. “ఆపూపికో”తి ఏత్థ అపూపసద్దేన అపూపఖాదనం వియ అలగద్దగ్గహణేన గహితపరియత్తి ఉపమీయతి, న పన అలగద్దేన. “అలగద్దగ్గహణూపమా”తి వా వత్తబ్బే మజ్ఝేపదలోపం కత్వా “అలగద్దూపమా”తి వుత్తం “ఓట్ఠముఖో”తిఆదీసు వియ. అలగద్దోతి చేత్థ ఆసీవిసో వుచ్చతి. గదోతి హి విసస్స నామం. తఞ్చ తస్స అలం పరిపుణ్ణం అత్థి, తస్మా అలం పరియత్తో పరిపుణ్ణో గదో అస్సాతి అనునాసికలోపం దకారాగమఞ్చ కత్వా “అలగద్దో”తి వుచ్చతి. అథ వా అలం జీవితహరణే సమత్థో గదో అస్సాతి అలగద్దో. **నిస్సరణత్థాతి** వట్టదుక్ఖతో నిస్సరణం అత్థో పయోజనం ఏతిస్సాతి నిస్సరణత్థా. **భణ్డాగారికపరియత్తీతి** ఏత్థ భణ్డాగారే నియుత్తో భణ్డాగారికో, భణ్డాగారికో వియ భణ్డాగారికో, ధమ్మరతనానుపాలకో. అఞ్ఞం అత్థం అనపేక్ఖిత్వా భణ్డాగారికస్సేవ సతో పరియత్తి భణ్డాగారికపరియత్తి.

దుగ్గహితాతి దుట్ఠు గహితా. దుగ్గహితభావమేవ విభావేన్తో ఆహ ‘‘**ఉపారమ్భాదిహేతు పరియాపుటా**’’తి, ఉపారమ్భ ఇతివాదప్పమోక్ఖాదిహేతు ఉగ్గహితాతి అత్థో. లాభసక్కారాదిహేతు పరియాపుణనమ్పి ఏత్థేవ సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం. వుత్తఞ్హేతం అలగద్దసుత్తట్ఠకథాయం (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౩౮) –

> “యో హి బుద్ధవచనం ‘ఏవం చీవరాదీని వా లభిస్సామి, చతుపరిసమజ్ఝే వా మం జానిస్సన్తీ’తి లాభసక్కారాదిహేతు పరియాపుణాతి, తస్స సా పరియత్తి అలగద్దపరియత్తి నామ. ఏవం పరియాపుణనతో హి బుద్ధవచనం అపరియాపుణిత్వా నిద్దోక్కమనం వరతర”న్తి.

నను చ అలగద్దగ్గహణూపమా పరియత్తి అలగద్దూపమాతి వుచ్చతి, ఏవఞ్చ సతి సుగ్గహితాపి పరియత్తి అలగద్దూపమాతి వత్తుం వట్టతి తత్థాపి అలగద్దగ్గహణస్స ఉపమాభావేన పాళియం వుత్తత్తా. వుత్తఞ్హేతం –

> “సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, పురిసో అలగద్దత్థికో అలగద్దగవేసీ అలగద్దపరియేసనం చరమానో, సో పస్సేయ్య మహన్తం అలగద్దం, తమేనం అజపదేన దణ్డేన సునిగ్గహితం నిగ్గణ్హేయ్య, అజపదేన దణ్డేన సునిగ్గహితం నిగ్గహేత్వా గీవాయ సుగ్గహితం గణ్హేయ్య. కిఞ్చాపి సో, భిక్ఖవే, అలగద్దో తస్స పురిసస్స హత్థం వా బాహం వా అఞ్ఞతరం వా అఙ్గపచ్చఙ్గం భోగేహి పలివేఠేయ్య, అథ ఖో సో నేవ తతోనిదానం మరణం వా నిగచ్ఛేయ్య మరణమత్తం వా దుక్ఖం. తం కిస్స హేతు, సుగ్గహితత్తా, భిక్ఖవే, అలగద్దస్స, ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, ఇధేకచ్చే కులపుత్తా ధమ్మం పరియాపుణన్తి సుత్తం గేయ్య”న్తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౮).

తస్మా ఇధ దుగ్గహితా ఏవ పరియత్తి అలగద్దూపమాతి అయం విసేసో కుతో విఞ్ఞాయతి, యేన దుగ్గహితా ఉపారమ్భాదిహేతు పరియాపుటా అలగద్దూపమాతి వుచ్చతీతి? సచ్చమేతం, ఇదం పన పారిసేసఞాయేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. తథా హి నిస్సరణత్థభణ్డాగారికపరియత్తీనం విసుం గహితత్తా పారిసేసతో అలగద్దస్స దుగ్గహణూపమా పరియత్తి అలగద్దూపమాతి విఞ్ఞాయతి. సుగ్గహణూపమా హి పరియత్తి నిస్సరణత్థా వా హోతి భణ్డాగారికపరియత్తి వా, తస్మా

సువుత్తమేతం “దుగ్గహితా ఉపారమ్భాదిహేతు పరియాపుటా అలగద్దూపమా”తి. **యం సన్ధాయాతి** యం పరియత్తిదుగ్గహణం సన్ధాయ. **వుత్తన్తి** అలగద్దసుత్తే వుత్తం.

అలగద్దత్థికోతి ఆసీవిసత్థికో. అలగద్దం గవేసతి పరియేసతి సీలేనాతి **అలగద్దగవేసీ. అలగద్దపరియేసనం చరమానోతి** అలగద్దపరియేసనత్థం చరమానో. **భోగేతి** సరీరే. **హత్థే వా బాహాయ వాతి** ఏత్థ మణిబన్ధతో యావ అగ్గనఖా “హత్థో”తి వేదితబ్బో, సద్ధిం అగ్గబాహాయ అవసేసా “బాహా”తి. కత్థచి పన “కప్పరతో పట్ఠాయపి యావ అగ్గనఖా హత్థో”తి వుచ్చతి. **అఞ్ఞతరస్మిం వా అఙ్గపచ్చఙ్గేతి** వుత్తలక్ఖణం హత్థఞ్చ బాహఞ్చ ఠపేత్వా అవసేసం సరీరం “అఙ్గపచ్చఙ్గ”న్తి వేదితబ్బం. **తతోనిదానన్తి** తంనిదానం, తంకారణాతి వుత్తం హోతి. పురిమపదే హి విభత్తిఅలోపం కత్వా నిద్దేసో. తం హత్థాదీసు డంసనం నిదానం కారణం ఏతస్సాతి తంనిదానన్తి హి వత్తబ్బే “తతోనిదాన”న్తి పురిమపదే పచ్చత్తే నిస్సక్కవచనం కత్వా తస్స చ లోపం అకత్వా నిద్దేసో. **తం కిస్స హేతూతి** యం వుత్తం హత్థాదీసు డంసనం తంనిదానఞ్చ మరణాదిఉపగమనం, తం కిస్స హేతు కేన కారణేనాతి చే. **ఇధాతి** ఇమస్మిం సాసనే. **ఏకచ్చే మోఘపురిసాతి** ఏకచ్చే తుచ్ఛపురిసా. **ధమ్మన్తి** పాళిధమ్మం. **పరియాపుణన్తీతి** ఉగ్గణ్హన్తీతి అత్థో, సజ్ఝాయన్తి చేవ వాచుగ్గతా కరోన్తా ధారేన్తి చాతి వుత్తం హోతి. **అత్థన్తి** యథాభూతం భాసితత్థం పయోజనత్థఞ్చ. **న ఉపపరిక్ఖన్తీతి** న పరిగ్గణ్హన్తి న విచారేన్తి. ఇదం వుత్తం హోతి – “ఇమస్మిం ఠానే సీలం కథితం, ఇధ సమాధి, ఇధ పఞ్ఞా కథితా, మయఞ్చ తం పూరేస్సామా”తి ఏవం భాసితత్థం పయోజనత్థఞ్చ “సీలం సమాధిస్స కారణం, సమాధి విపస్సనాయా”తిఆదినా న పరిగ్గణ్హన్తీతి. **అనుపపరిక్ఖతన్తి** అనుపపరిక్ఖన్తానం. **న నిజ్ఝానం ఖమన్తీతి** నిజ్ఝానపఞ్ఞం నక్ఖమన్తి, నిజ్ఝాయిత్వా పఞ్ఞాయ దిస్వా రోచేత్వా గహేతబ్బా న హోన్తీతి అధిప్పాయో. తేన ఇమమత్థం దీపేతి “తేసం పఞ్ఞాయ అత్థం అనుపపరిక్ఖన్తానం తే ధమ్మా న ఉపట్ఠహన్తి, ‘ఇమస్మిం ఠానే సీలం, సమాధి, విపస్సనా, మగ్గో, ఫలం, వట్టం, వివట్టం కథిత’న్తి ఏవం జానితుం న సక్కా హోన్తీ”తి.

తే ఉపారమ్భానిసంసా చేవాతి తే పరేసం వాదే దోసారోపనానిసంసా హుత్వా పరియాపుణన్తీతి అత్థో. **ఇతివాదప్పమోక్ఖానిసంసా చాతి** ఇతి ఏవం ఏతాయ పరియత్తియా వాదప్పమోక్ఖానిసంసా, అత్తనో ఉపరి పరేహి ఆరోపితవాదస్స నిగ్గహస్స పమోక్ఖప్పయోజనా హుత్వా ధమ్మం పరియాపుణన్తీతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – పరేహి సకవాదే దోసే ఆరోపితే తం దోసం ఏవఞ్చ ఏవఞ్చ మోచేస్సామాతి ఇమినా చ కారణేన పరియాపుణన్తీతి. అథ వా సో సో వాదో ఇతివాదో, ఇతివాదస్స పమోక్ఖో ఇతివాదప్పమోక్ఖో, ఇతివాదప్పమోక్ఖో ఆనిసంసో ఏతేసన్తి ఇతివాదప్పమోక్ఖానిసంసా, తంతంవాదప్పమోచనానిసంసా చాతి అత్థో . **యస్స చత్థాయ ధమ్మం పరియాపుణన్తీతి** యస్స చ సీలాదిపూరణస్స మగ్గఫలనిబ్బానస్స వా అత్థాయ ఇమస్మిం సాసనే కులపుత్తా ధమ్మం పరియాపుణన్తి. **తఞ్చస్స అత్థం నానుభోన్తీతి** తఞ్చ అస్స ధమ్మస్స సీలాదిపరిపూరణసఙ్ఖాతం అత్థం ఏతే దుగ్గహితగాహినో నానుభోన్తి న విన్దన్తి.

అథ వా యస్స ఉపారమ్భస్స ఇతివాదప్పమోక్ఖస్స వా అత్థాయ యే మోఘపురిసా ధమ్మం పరియాపుణన్తి, తే పరేహి “అయమత్థో న హోతీ”తి వుత్తే దుగ్గహితత్తాయేవ సోయేవత్థోతి పటిపాదనక్ఖమా న హోన్తీతి పరస్స వాదే ఉపారమ్భం ఆరోపేతుం అత్తనో వాదా తం మోచేతుఞ్చ అసక్కోన్తాపి తం అత్థం నానుభోన్తియేవాతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తీతి** తేసం తే ధమ్మా దుగ్గహితత్తా ఉపారమ్భమానదప్పమక్ఖపలాసాదిహేతుభావేన దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి. ఏత్థ హి కారణే ఫలవోహారేన “తే ధమ్మా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తీ”తి వుత్తం. తథా హి కిఞ్చాపి న తే ధమ్మా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి, తథాపి వుత్తనయేన పరియాపుణన్తానం సజ్ఝాయకాలే

వివాదసమయే చ తంమూలకానం ఉపారమ్భాదీనం అనేకేసం అకుసలానం ఉప్పత్తిసబ్భావతో “తే ధమ్మా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తీ”తి కారణే ఫలవోహారేన వుత్తం. **తం కిస్స హేతూ**తి ఏత్థ **త**న్తి యథావుత్తస్సత్థస్స అనభిసమ్బుణనం తేసఞ్చ ధమ్మానం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తనం పరామసతి.

సీలక్ఖన్ధాదిపారిపూరింయేవాతి ఏత్థ ఆదిసద్దేన సమాధివిపస్సనాదీనం సఙ్గహో వేదితబ్బో. యో హి బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హిత్వా సీలస్స ఆగతట్ఠానే సీలం పూరేత్వా సమాధినో ఆగతట్ఠానే సమాధిగబ్భం గణ్హాపేత్వా విపస్సనాయ ఆగతట్ఠానే విపస్సనం పట్ఠపేత్వా మగ్గఫలానం ఆగతట్ఠానే మగ్గం భావేస్సామి, ఫలం సచ్ఛికరిస్సామీతి ఉగ్గణ్హాతి, తస్సేవ సా పరియత్తి నిస్సరణత్థా నామ హోతి. **యం సన్ధాయ వుత్త**న్తి యం పరియత్తిసుగ్గహణం సన్ధాయ అలగద్దసుత్తే వుత్తం. **దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ సంవత్తన్తీ**తి సీలాదీనం ఆగతట్ఠానే సీలాదీని పూరేన్తానమ్పి అరహత్తం పత్వా పరిసమజ్ఝే ధమ్మం దేసేత్వా ధమ్మదేసనాయ పసన్నేహి ఉపనీతే చత్తారో పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తానమ్పి పరేసం వాదే సహధమ్మేన ఉపారమ్భం ఆరోపేన్తానమ్పి సకవాదతో దోసం హరన్తానమ్పి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ సంవత్తన్తి. తథా హి న కేవలం సుగ్గహితపరియత్తిం నిస్సాయ మగ్గభావనాఫలసచ్ఛికిరియాదీనేవ, పరవాదనిగ్గహసకవాదపతిట్ఠాపనానిపి ఇజ్ఝన్తి. తథా చ వుత్తం “ఉప్పన్నం పరప్పవాదం సహధమ్మేన సునిగ్గహితం నిగ్గహేత్వా”తిఆది (దీ. ని. ౨.౧౬౮).

పరిఞ్ఞాతక్ఖన్ధోతి దుక్ఖపరిజాననేన పరిఞ్ఞాతక్ఖన్ధో. **పహీనకిలేసో**తి సముదయప్పహానేన పహీనకిలేసో. **పటివిద్ధాకుప్పో**తి పటివిద్ధఅరహత్తఫలో. న కుప్పతీతి **అకుప్ప**న్తి హి అరహత్తఫలస్సేతం నామం. సతిపి హి చతున్నం మగ్గానం చతున్నఞ్చ ఫలానం అకుప్పసభావే సత్తన్నం సేక్ఖానం సకసకనామపరిచ్చాగేన ఉపరూపరి నామన్తరుప్పత్తితో తేసం మగ్గఫలాని “అకుప్పానీ”తి న వుచ్చన్తి, అరహా పన సబ్బదాపి అరహాయేవ నామాతి తస్సేవ ఫలం “అకుప్ప”న్తి వుత్తం. ఇమినా చ ఇమమత్థం దస్సేతి “ఖీణాసవస్సేవ పరియత్తి భణ్డాగారికపరియత్తి నామా”తి. తస్స హి అపరిఞ్ఞాతం అప్పహీనం అభావితం అసచ్ఛికతం వా నత్థి, తస్మా బుద్ధవచనం పరియాపుణన్తో తన్తిధారకో పవేణీపాలకో వంసానురక్ఖకో చ హుత్వా ఉగ్గణ్హాతి. తేనేవాహ “**పవేణీపాలనత్థాయా**”తిఆది. తత్థ **పవేణీ**తి ధమ్మసన్తతి, ధమ్మస్స అవిచ్ఛేదేన పవత్తీతి అత్థో. **వంసానురక్ఖణత్థాయా**తి బుద్ధస్స భగవతో వంసానురక్ఖణత్థం. తస్స వంసోపి అత్థతో పవేణీయేవాతి వేదితబ్బం.

నను చ యది పవేణీపాలనత్థాయ బుద్ధవచనస్స పరియాపుణనం భణ్డాగారికపరియత్తి, కస్మా “ఖీణాసవో”తి విసేసేత్వా వుత్తం. ఏకచ్చస్స పుథుజ్జనస్సపి హి అయం నయో లబ్భతి. తథా హి ఏకచ్చో భిక్ఖు ఛాతకభయాదీసు గన్థధరేసు ఏకస్మిం ఠానే వసితుం అసక్కోన్తేసు సయం భిక్ఖాచారేన అకిలమమానో అతిమధురం బుద్ధవచనం మా నస్సతు, తన్తిం ధారేస్సామి, వంసం ఠపేస్సామి, పవేణిం పాలేస్సామీతి పరియాపుణాతి, తస్మా తస్సపి పరియత్తి భణ్డాగారికపరియత్తి నామ కస్మా న హోతీతి? వుచ్చతే – ఏవం సన్తేపి పుథుజ్జనస్స పరియత్తి భణ్డాగారికపరియత్తి నామ న హోతి. కిఞ్చాపి హి పుథుజ్జనో “పవేణిం పాలేస్సామీ”తి అజ్ఝాసయేన పరియాపుణాతి, అత్తనో పన భవకన్తారతో అనిత్తిణ్ణత్తా తస్స పరియత్తి నిస్సరణపరియత్తి నామ హోతి, తస్మా పుథుజ్జనస్స పరియత్తి అలగద్దూపమా వా హోతి నిస్సరణత్థా వా, సత్తన్నం సేక్ఖానం నిస్సరణత్థావ, ఖీణాసవానం భణ్డాగారికపరియత్తియేవాతి వేదితబ్బం. ఖీణాసవో చ భణ్డాగారికసదిసత్తా భణ్డాగారికోతి వుచ్చతి. యథా హి భణ్డాగారికో అలఙ్కారభణ్డం పటిసామేత్వా పసాధనకాలే తదుపియం అలఙ్కారభణ్డం రఞ్ఞో ఉపనామేత్వా అలఙ్కరోతి, ఏవం ఖీణాసవోపి ధమ్మరతనభణ్డం సమ్పటిచ్ఛిత్వా మోక్ఖాధిగమస్స భబ్బరూపే సహేతుకే సత్తే పస్సిత్వా తదనురూపం ధమ్మదేసనం వడ్ఢేత్వా మగ్గఙ్గబోజ్ఝఙ్గాదిసఙ్ఖాతేన లోకుత్తరేన అలఙ్కారేన అలఙ్కరోతీతి భణ్డాగారికోతి వుచ్చతి.

ఏవం తిస్సో పరియత్తియో విభజిత్వా ఇదాని తీసుపి పిటకేసు యథారహం సమ్పత్తివిపత్తియో విత్థారేత్వా దస్సేన్తో ఆహ **''వినయే పనా''**తిఆది. **సీలసమ్పత్తిం నిస్సాయ తిస్సో విజ్జా పాపుణాతీ**తిఆదీసు యస్మా సీలం విసుజ్ఝమానం సతిసమ్పజఞ్ఞబలేన కమ్మస్సకతఞ్ఞాణబలేన చ సంకిలేసమలతో విసుజ్ఝతి, పారిపూరిఞ్చ గచ్ఛతి, తస్మా సీలసమ్పదా సిజ్ఝమానా ఉపనిస్సయసమ్పత్తిభావేన సతిబలం ఞాణబలఞ్చ పచ్చుపట్ఠపేతీతి తస్సా విజ్జత్తయూపనిస్సయతా వేదితబ్బా సభాగహేతుసమ్పదానతో. సతిబలేన హి పుబ్బేనివాసవిజ్జాసిద్ధి, సమ్పజఞ్ఞేన సబ్బకిచ్చేసు సుదిట్ఠకారితాపరిచయేన చుతూపపాతఞాణానుబద్ధాయ దుతియవిజ్జాయ సిద్ధి, వీతిక్కమాభావేన సంకిలేసప్పహానసబ్భావతో వివట్టూపనిస్సయతావసేన అజ్ఝాసయసుద్ధియా తతియవిజ్జాసిద్ధి. పురేతరసిద్ధానం సమాధిపఞ్ఞానం పారిపూరిం వినా సీలస్స ఆసవక్ఖయఞాణూపనిస్సయతా సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవేహి దీపేతబ్బా. "సమాహితో యథాభూతం పజానాతీ"తి (సం॰ ని॰ ౪.౯౯; ౩.౫; నేత్తి॰ ౪౦; మి॰ ప॰ ౨.౧.౧౪) వచనతో సమాధిసమ్పదా ఛళభిఞ్ఞతాయ ఉపనిస్సయో. "యోగా వే జాయతి భూరీ"తి (ధ॰ ప॰ ౨౮౨) వచనతో పుబ్బయోగేన గరువాసదేసభాసాకోసల్లఉగ్గహణపరిపుచ్ఛాదీహి చ పరిభావితా పఞ్ఞాసమ్పత్తి పటిసమ్భిదాప్పభేదస్స ఉపనిస్సయో. ఏత్థ చ "సీలసమ్పత్తిం నిస్సాయా"తి వుత్తత్తా యస్స సమాధివిజమ్భనభూతా అనవసేసా ఛ అభిఞ్ఞా న ఇజ్ఝన్తి, తస్స ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన న సమాధిసమ్పదా అత్థీతి సతిపి విజ్జానం అభిఞ్ఞేకదేసభావే సీలసమ్పత్తిసముదాగతా ఏవ తిస్సో విజ్జా గహితా. యథా హి పఞ్ఞాసమ్పత్తిసముదాగతా చతస్సో పటిసమ్భిదా ఉపనిస్సయసమ్పన్నస్స మగ్గేనేవ ఇజ్ఝన్తి మగ్గక్ఖణే ఏవ తాసం పటిలభితబ్బతో. ఏవం సీలసమ్పత్తిసముదాగతా తిస్సో విజ్జా సమాధిసమ్పత్తిసముదాగతా చ ఛ అభిఞ్ఞా ఉపనిస్సయసమ్పన్నస్స మగ్గేనేవ ఇజ్ఝన్తీతి మగ్గాధిగమేనేవ తాసం అధిగమో వేదితబ్బో. పచ్చేకబుద్ధానం సమ్మాసమ్బుద్ధానఞ్చ పచ్చేకబోధిసమ్మాసమ్బోధిధమ్మసమధిగమసదిసా హి ఇమేసం అరియానం ఇమే విసేసాధిగమాతి.

తాసంయేవ చ తత్థ పభేదవచనతోతి ఏత్థ **తాసంయేవా**తి అవధారణం పాపుణితబ్బానం ఛళభిఞ్ఞాచతుపటిసమ్భిదానం వినయే పభేదవచనాభావం సన్ధాయ వుత్తం. వేరఞ్జకణ్డే హి తిస్సో విజ్జావ విభత్తాతి. దుతియే **తాసంయేవా**తి అవధారణం చతస్సో పటిసమ్భిదా అపేక్ఖిత్వా కతం, న తిస్సో విజ్జా. తా హి ఛసు అభిఞ్ఞాసు అన్తోగధత్తా సుత్తే విభత్తాయేవాతి. **తాసఞ్చా**తి ఏత్థ **చ**-సద్దేన సేసానమ్పి తత్థ అత్థిభావం దీపేతి. అభిధమ్మపిటకే హి తిస్సో విజ్జా ఛ అభిఞ్ఞా చతస్సో చ పటిసమ్భిదా వుత్తాయేవ. పటిసమ్భిదానం పన అఞ్ఞత్థ పభేదవచనాభావం తత్థేవ చ సమ్మా విభత్తభావం దీపేతుకామో హేట్ఠా వుత్తనయేన అవధారణం అకత్వా **''తత్థేవా''**తి పరివత్తేత్వా అవధారణం రపేసి.

ఇదాని "వినయే దుప్పటిపన్నో 'ముదుకానం అత్థరణాదీనం సమ్ఫస్సో వియ ఇత్థిసమ్ఫస్సోపి వట్టతీ'తి మేథునవీతిక్కమే దోసం అదిస్వా సీలవిపత్తిం పాపుణాతీ"తి దస్సేన్తో ఆహ **''వినయే పన దుప్పటిపన్నో''**తిఆది. తత్థ సుఖో సమ్ఫస్సో ఏతేసన్తి **సుఖసమ్ఫస్సాని,** అత్థరణపావురణాదీని. **ఉపాదిన్నఫస్సో** ఇత్థిఫస్సో, మేథునధమ్మోతి వుత్తం హోతి. **వుత్తమ్పి హేత**న్తి అరిట్ఠేన భిక్ఖునా వుత్తం. సో హి బహుస్సుతో ధమ్మకథికో కమ్మకిలేసవిపాకఉపవాదఆణావీతిక్కమవసేన పఞ్చవిధేసు అన్తరాయికేసు సేసన్తరాయికే జానాతి, వినయే పన అకోవిదత్తా పణ్ణత్తివీతిక్కమన్తరాయికే న జానాతి, తస్మా రహోగతో ఏవం చిన్తేసి "ఇమే అగారికా పఞ్చ కామగుణే పరిభుఞ్జన్తా సోతాపన్నాపి సకదాగామినోపి అనాగామినోపి హోన్తి. భిక్ఖూపి మనాపికాని చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యాని రూపాని పస్సన్తి...పే॰... కాయవిఞ్ఞేయ్యే ఫోట్ఠబ్బే ఫుసన్తి, ముదుకాని అత్థరణపావురణాదీని పరిభుఞ్జన్తి, ఏతం సబ్బం వట్టతి, కస్మా ఇత్థీనంయేవ రూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బా న వట్టన్తి, ఏతేపి వట్టన్తీ"తి అనవజ్జేన పచ్చయపరిభుఞ్జనరసేన సావజ్జకామగుణపరిభోగరసం సంసన్దిత్వా సచ్ఛన్దరాగపరిభోగఞ్చ

నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగఞ్చ ఏకం కత్వా ధూలవాకేహి సద్ధిం అతిసుఖుమసుత్తం ఘటేన్తో వియ సాసపేన సద్ధిం సినేరునో సదిసతం ఉపసంహరన్తో వియ పాపకం దిట్ఠిగతం ఉప్పాదేత్వా "కిం భగవతా మహాసముద్దం బన్ధన్తేన వియ మహతా ఉస్సాహేన పఠమపారాజికం పఞ్ఞత్తం, నత్థి ఏత్థ దోసో"తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సద్ధిం పటివిరుజ్ఝన్తో వేసారజ్జఞాణం పటిబాహన్తో అరియమగ్గే ఖాణుకణ్టకాదీని పక్ఖిపన్తో "మేథునధమ్మే దోసో నత్థీ"తి జినస్స ఆణాచక్కే పహారమదాసి. తేనాహ "**తథాహం భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామీ**"తిఆది.

తత్థ **అన్తరాయికా**తి తంతంసమ్పత్తియా విబన్ధనవసేన సత్తసన్తానస్స అన్తరే వేమజ్ఝే ఏతి ఆగచ్ఛతీతి అన్తరాయో, దిట్ఠధమ్మికాదిఅనత్థో. అనతిక్కమనట్ఠేన తస్మిం అన్తరాయే నియుత్తా, అన్తరాయం వా ఫలం అరహన్తి, అన్తరాయస్స వా కరణసీలాతి అన్తరాయికా, సగ్గమోక్ఖానం అన్తరాయకరాతి వుత్తం హోతి. తే చ కమ్మకిలేసవిపాకఉపవాదఆణావీతిక్కమవసేన పఞ్చవిధా. తేసం విత్థారకథా పరతో **అరిట్ఠసిక్ఖాపదే** (పాచి. ౪౧౭) ఆవి భవిస్సతి. అయం పనేత్థ పదత్థసమ్బన్ధో – యే ఇమే ధమ్మా అన్తరాయికా అన్తరాయకరాతి భగవతా వుత్తా దేసితా చేవ పఞ్ఞత్తా చ, తే ధమ్మే పటిసేవతో పటిసేవన్తస్స యథా యేన పకారేన తే ధమ్మా అన్తరాయాయ సగ్గమోక్ఖానం అన్తరాయకరణత్థం నాలం సమత్థా న హోన్తి, తథా తేన పకారేనాహం భగవతా దేసితం ధమ్మం ఆజానామీతి. **తతో దుస్సీలభావం పాపుణాతీ**తి తతో అనవజ్జసఞ్ఞీభావహేతుతో వీతిక్కమిత్వా దుస్సీలభావం పాపుణాతి.

చత్తారోమే , భిక్ఖవేతిఆదినా –

> "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా సన్తో సంవిజ్జమానా లోకస్మిం. కతమే చత్తారో, అత్తహితాయ పటిపన్నో హోతి, నో పరహితాయ, పరహితాయ పటిపన్నో హోతి, నో అత్తహితాయ, నేవ అత్తహితాయ పటిపన్నో హోతి నో పరహితాయ, అత్తహితాయ చేవ పటిపన్నో హోతి పరహితాయ చా"తి (అ. ని. ౪.౯౬; పు. ప. మాతికా, చతుక్కఉద్దేస ౨౪) –

ఆదినా పుగ్గలదేసనాపటిసంయుత్తసుత్తన్తపాళిం నిదస్సేతి. **అధిప్పాయం అజానన్తో**తి "అయం పుగ్గలదేసనా వోహారవసేన, న పరమత్థతో"తి ఏవం భగవతో అధిప్పాయం అజానన్తో. బుద్ధస్స హి భగవతో దువిధా దేసనా సమ్ముతిదేసనా పరమత్థదేసనా చాతి. తత్థ "పుగ్గలో సత్తో ఇత్థీ పురిసో ఖత్తియో బ్రాహ్మణో దేవో మారో"తి ఏవరూపా **సమ్ముతిదేసనా**. "అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా ఖన్ధా ధాతుయో ఆయతనాని సతిపట్ఠానా"తి ఏవరూపా **పరమత్థదేసనా**. తత్థ భగవా యే సమ్ముతివసేన దేసనం సుత్వా అత్థం పటివిజ్ఝిత్వా మోహం పహాయ విసేసమధిగన్తుం సమత్థా, తేసం సమ్ముతిదేసనం దేసేతి. యే పన పరమత్థవసేన దేసనం సుత్వా అత్థం పటివిజ్ఝిత్వా మోహం పహాయ విసేసమధిగన్తుం సమత్థా, తేసం పరమత్థదేసనం దేసేతి.

తత్రాయం ఉపమా – యథా హి దేసభాసాకుసలో తిణ్ణం వేదానం అత్థసంవణ్ణకో ఆచరియో యే దమిళభాసాయ వుత్తే అత్థం జానన్తి, తేసం దమిళభాసాయ ఆచిక్ఖతి, యే అన్ధకభాసాదీసు అఞ్ఞతరాయ, తేసం తాయ భాసాయ, ఏవం తే మాణవా ఛేకం బ్యత్తం ఆచరియమాగమ్మ ఖిప్పమేవ సిప్పం ఉగ్గణ్హన్తి. తత్థ ఆచరియో వియ బుద్ధో భగవా, తయో వేదా వియ కథేతబ్బభావే ఠితాని తీణి పిటకాని, దేసభాసాయ కోసల్లమివ సమ్ముతిపరమత్థకోసల్లం, నానాదేసభాసామాణవకా వియ సమ్ముతిపరమత్థవసేన పటివిజ్ఝనసమత్థా వేనేయ్యసత్తా, ఆచరియస్స దమిళభాసాదిఆచిక్ఖనం వియ భగవతో సమ్ముతిపరమత్థవసేనపి దేసనా వేదితబ్బా. ఆహ చేత్థ –

“దువే సచ్చాని అక్ఖాసి, సమ్బుద్ధో వదతం వరో;
సమ్ముతిం పరమత్థఞ్చ, తతియం నూపలబ్భతి.

“సఙ్కేతవచనం సచ్చం, లోకసమ్ముతికారణా;
పరమత్థవచనం సచ్చం, ధమ్మానం భూతకారణా.

“తస్మా వోహారకుసలస్స, లోకనాథస్స సత్థునో;
సమ్ముతిం వోహరన్తస్స, ముసావాదో న జాయతీ”తి. (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౭; అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౧౭౦);

అపిచ అట్ఠహి కారణేహి భగవా పుగ్గలకథం కథేతి – హిరోత్తప్పదీపనత్థం కమ్మస్సకతాదీపనత్థం పచ్చత్తపురిసకారదీపనత్థం ఆనన్తరియదీపనత్థం బ్రహ్మవిహారదీపనత్థం పుబ్బేనివాసదీపనత్థం దక్ఖిణావిసుద్ధిదీపనత్థం లోకసమ్ముతియా అప్పహానత్థఞ్చాతి. “ఖన్ధా ధాతుయో ఆయతనాని హిరియన్తి ఓత్తప్పన్తీ”తి వుత్తే మహాజనో న జానాతి, సమ్మోహమాపజ్జతి, పటిసత్తు హోతి “కిమిదం ఖన్ధా ధాతుయో ఆయతనాని హిరియన్తి ఓత్తప్పన్తి నామా”తి. “ఇత్థీ హిరియతి ఓత్తప్పతి, పురిసో ఖత్తియో బ్రాహ్మణో దేవో మారో”తి వుత్తే మహాజనో జానాతి, న సమ్మోహమాపజ్జతి, న పటిసత్తు హోతి, తస్మా భగవా **హిరోత్తప్పదీపనత్థం** పుగ్గలకథం కథేతి. “ఖన్ధా కమ్మస్సకా ధాతుయో ఆయతనానీ”తి వుత్తేపి ఏసేవ నయో. తస్మా భగవా **కమ్మస్సకతాదీపనత్థం** పుగ్గలకథం కథేతి. “వేళువనాదయో మహావిహారా ఖన్ధేహి కారాపితా, ధాతూహి ఆయతనేహీ”తి వుత్తేపి ఏసేవ నయో. తస్మా భగవా **పచ్చత్తపురిసకారదీపనత్థం** పుగ్గలకథం కథేతి. “ఖన్ధా మాతరం జీవితా వోరోపేన్తి, పితరం అరహన్తం, రుహిరుప్పాదకమ్మం సఙ్ఘభేదం కరోన్తి, ధాతుయో ఆయతనానీ”తి వుత్తేపి ఏసేవ నయో. తస్మా భగవా **ఆనన్తరియదీపనత్థం** పుగ్గలకథం కథేతి.

“ఖన్ధా మేత్తాయన్తి, ధాతుయో ఆయతనానీ”తి వుత్తేపి ఏసేవ నయో. తస్మా భగవా **బ్రహ్మవిహారదీపనత్థం** పుగ్గలకథం కథేతి. “ఖన్ధా పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తి, ధాతుయో ఆయతనానీ”తి వుత్తేపి ఏసేవ నయో. తస్మా భగవా **పుబ్బేనివాసదీపనత్థం** పుగ్గలకథం కథేతి. “ఖన్ధా దానం పటిగ్గణ్హన్తి, ధాతుయో ఆయతనానీ”తి వుత్తేపి మహాజనో న జానాతి, సమ్మోహమాపజ్జతి, పటిసత్తు హోతి “కిమిదం ఖన్ధా ధాతుయో ఆయతనాని పటిగ్గణ్హన్తి నామా”తి. “పుగ్గలా పటిగ్గణ్హన్తి సీలవన్తో కల్యాణధమ్మా”తి వుత్తే పన జానాతి, న సమ్మోహమాపజ్జతి, న పటిసత్తు హోతి. తస్మా భగవా **దక్ఖిణావిసుద్ధిదీపనత్థం** పుగ్గలకథం కథేతి. లోకసమ్ముతిఞ్చ బుద్ధా భగవన్తో న విజహన్తి, లోకసమఞ్ఞాయ లోకనిరుత్తియా లోకాభిలాపే ఠితాయేవ ధమ్మం దేసేన్తి. తస్మా భగవా **లోకసమ్ముతియా అప్పహానత్థమ్పి** పుగ్గలకథం కథేతి , తస్మా ఇమినా చ అధిప్పాయేన భగవతో పుగ్గలదేసనా, న పరమత్థదేసనాతి ఏవం అధిప్పాయం అజానన్తోతి వుత్తం హోతి.

దుగ్గహితం గణ్హాతీతి “తథాహం భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామి, యథా తదేవిదం విఞ్ఞాణం సన్ధావతి సంసరతి, అనఞ్ఞ”న్తిఆదినా దుగ్గహితం కత్వా గణ్హాతి, విపరీతం గణ్హాతీతి వుత్తం హోతి. **దుగ్గహిత**న్తి హి భావనపుంసకనిద్దేసో. **యం సన్ధాయా**తి యం దుగ్గహితగాహం సన్ధాయ. అత్తనా దుగ్గహితేన ధమ్మేనాతి పాఠసేసో వేదితబ్బో. అథ వా దుగ్గహణం దుగ్గహితం. **అత్తనా**తి చ సామిఅత్థే కరణవచనం, తస్మా అత్తనో దుగ్గహణేన విపరీతగాహేనాతి వుత్తం హోతి. **అమ్హే చేవ అబ్భాచిక్ఖతీ**తి అమ్హాకఞ్చ అబ్భాచిక్ఖనం కరోతి. **అత్తానఞ్చ ఖనతీ**తి అత్తనో కుసలమూలాని ఖనన్తో అత్తానం ఖనతి నామ.

ధమ్మచిన్తన్తి ధమ్మసభావవిజాననం. **అతిధావన్తో**తి తాతబ్బమరియాదాయం అట్ఠత్వా "చిత్తుప్పాదమత్తేన దానం హోతి, సయమేవ చిత్తం అత్తనో ఆరమ్మణం హోతి, సబ్బం చిత్తం అసభావధమ్మారమ్మణ"న్తి ఏవమాదినా అతిధావన్తో అతిక్కమిత్వా పవత్తమానో. **చత్తారీ**తి బుద్ధవిసయఇద్ధివిసయకమ్మవిపాకలోకవిసయసఙ్ఖాతాని చత్తారి. వుత్తఞ్హేతం –

> "చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, అచిన్తేయ్యాని న చిన్తేతబ్బాని, యాని చిన్తేన్తో ఉమ్మాదస్స విఘాతస్స భాగీ అస్స. కతమాని చత్తారి? బుద్ధానం భిక్ఖవే బుద్ధవిసయో అచిన్తేయ్యో న చిన్తేతబ్బో, యం చిన్తేన్తో ఉమ్మాదస్స విఘాతస్స భాగీ అస్స. ఝాయిస్స, భిక్ఖవే, ఝానవిసయో అచిన్తేయ్యో న చిన్తేతబ్బో…పే… కమ్మవిపాకో, భిక్ఖవే, అచిన్తేయ్యో న చిన్తేతబ్బో…పే… లోకచిన్తా భిక్ఖవే అచిన్తేయ్యా న చిన్తేతబ్బా…పే… ఇమాని, భిక్ఖవే, చత్తారి అచిన్తేయ్యాని న చిన్తేతబ్బాని, యాని చిన్తేన్తో ఉమ్మాదస్స విఘాతస్స భాగీ అస్సా"తి (అం. ని. ౪.౭౭).

తత్థ "అచిన్తేయ్యానీ"తి తేసం సభావనిదస్సనం. "న చిన్తేతబ్బానీ"తి తత్థ కత్తబ్బతానిదస్సనం. తత్థ **అచిన్తేయ్యానీ**తి చిన్తేతుమసక్కుణేయ్యాని, చిన్తేతుం అరహరూపాని న హోన్తీతి అత్థో. అచిన్తేయ్యత్తా ఏవ న చిన్తేతబ్బాని, కామం అచిన్తేయ్యానిపి ఛ అసాధారణాదీని అనుస్సరన్తస్స కుసలుప్పత్తిహేతుభావతో తాని చిన్తేతబ్బాని, ఇమాని పన ఏవం న హోన్తీతి అఫలభావతో న చిన్తేతబ్బానీతి అధిప్పాయో. తేనేవాహ **"యాని చిన్తేన్తో ఉమ్మాదస్స విఘాతస్స భాగీ అస్సా"**తి. **తేస**న్తి తేసం పిటకానం.

ఏతన్తి ఏతం బుద్ధవచనం. **తివగ్గసఙ్గహానీ**తి సీలక్ఖన్ధవగ్గమహావగ్గపాథికవగ్గసఙ్ఖాతేహి తీహి వగ్గేహి సఙ్గహో ఏతేసన్తి తివగ్గసఙ్గహాని. **చతుత్తింసేవ సుత్తన్తా**తి గాథాయ ఏవమత్థయోజనా వేదితబ్బా – యస్స నికాయస్స సుత్తగణనాతో చతుత్తింసేవ చ సుత్తన్తా వగ్గసఙ్గహవసేన తయో వగ్గా అస్స సఙ్గహస్సాతి తివగ్గో సఙ్గహో. ఏస పఠమో నికాయో దీఘనికాయోతి **అనులోమికో** అపచ్చనీకో, అత్థానులోమనతో అన్వత్థనామోతి వుత్తం హోతి.

అత్థానులోమనతో అనులోమికో, అనులోమికత్తంయేవ విభావేతుం **"కస్మా పనా"**తిఆదిమాహ. **ఏకనికాయమ్పీ**తి ఏకసమూహమ్పి. **ఏవం చిత్త**న్తి ఏవం విచిత్తం. **యథయిద**న్తి యథా ఇమే. పోణికా చిక్ఖల్లికా చ ఖత్తియా, తేసం నివాసో **పోణికనికాయో చిక్ఖల్లికనికాయో**తి వుచ్చతి. **ఏవమాదీని చేత్థ సాధకాని సాసనతో చ లోకతో చా**తి ఏవమాదీని ఉదాహరణాని ఏత్థ నికాయసద్దస్స సమూహనివాసానం వాచకభావే సాసనతో చ వోహారతో చ సాధకాని పమాణానీతి అత్థో. ఏత్థ పఠమముదాహరణం సాసనతో సాధకవచనం, దుతియం లోకతోతి వేదితబ్బం.

పఞ్చదసవగ్గసఙ్గహానీతి మూలపరియాయవగ్గాదీహి పఞ్చదసహి వగ్గేహి సఙ్గహో ఏతేసన్తి పఞ్చదసవగ్గసఙ్గహాని. **దియడ్ఢసతం ద్వే చ సుత్తానీ**తి అడ్ఢేన దుతియం దియడ్ఢం, ఏకం సతం ద్వే పఞ్ఞాససుత్తాని చాతి అత్థో. **యత్థా**తి యస్మిం నికాయే. **పఞ్చదసవగ్గపరిగ్గహో**తి పఞ్చదసహి వగ్గేహి పరిగ్గహితో సఙ్గహితోతి అత్థో.

సుత్తన్తానం సహస్సాని సత్తసుత్తసతాని చాతి పాఠే సుత్తన్తానం సత్త సహస్సాని సత్త సతాని చాతి యోజేతబ్బం. కత్థచి పన "సత్త సుత్తసహస్సాని సత్త సుత్తసతాని చా"తిపి పాఠో. **సంయుత్తసఙ్గహో**తి సంయుత్తనికాయస్స సఙ్గహో.

పుబ్బే నిదస్సితాతి సుత్తన్తపిటకనిద్దేసే నిదస్సితా. వుత్తమేవ పకారన్తరేన సఙ్ఖిపిత్వా దస్సేతుం **"ఠపేత్వా చత్తారో నికాయే అవసేసం బుద్ధవచన"**న్తి వుత్తం. **సకలం వినయపిటక**న్తిఆదినా నిద్దిట్ఠమేవ హి ఇమినా పకారన్తరేన సఙ్ఖిపిత్వా

వుత్తం. తేనేవాహ ‘‘**ఠపేత్వా చతురోపేతే**’’తిఆది. **తదఞ్ఞన్తి** తేహి చతూహి నికాయేహి అఞ్ఞం అవసేసన్తి అత్థో.

సబ్బమేవ ౨ హిదన్తి సబ్బమేవ ఇదం బుద్ధవచనం. **నవప్పభేదన్తి** ఏత్థ కథం పనేతం నవప్పభేదం హోతి. తథా హి నవహి అఙ్గేహి వవత్థితేహి అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరరహితేహి భవితబ్బం, తథా చ సతి అసుత్తసభావానేవ గేయ్యఙ్గాదీని సియుం, అథ సుత్తసభావానేవ గేయ్యఙ్గాదీని, ఏవం సతి సుత్తన్తి విసుం సుత్తఙ్గమేవ న సియా, ఏవం సన్తే అట్ఠఙ్గం సాసనన్తి ఆపజ్జతి. అపిచ ‘‘సగాథకం సుత్తం గేయ్యం, నిగ్గాథకం సుత్తం వేయ్యాకరణ’’న్తి అట్ఠకథాయం వుత్తం. సుత్తఞ్చ నామ సగాథకం వా సియా నిగ్గాథకం వాతి అఙ్గద్వయేనేవ తదుభయం సఙ్గహితన్తి తదుభయవినిముత్తఞ్చ సుత్తం ఉదానాదివిసేససఞ్ఞారహితం నత్థి, యం సుత్తఙ్గం సియా, అథాపి కథఞ్చి విసుం సుత్తఙ్గం సియా, మఙ్గలసుత్తాదీనం సుత్తఙ్గసఙ్గహో వా న సియా గాథాభావతో ధమ్మపదాదీనం వియ, గేయ్యఙ్గసఙ్గహో వా సియా సగాథకత్తా సగాథకవగ్గస్స వియ, తథా ఉభతోవిభఙ్గాదీసు సగాథకప్పదేసానన్తి? వుచ్చతే –

సుత్తన్తి సామఞ్ఞవిధి, విసేసవిధయో పరే;
సనిమిత్తా నిరుళ్హత్తా, సహతాఞ్ఞేన నాఞ్ఞతో.

యథావుత్తస్స దోసస్స, నత్థి ఏత్థావగాహణం;
తస్మా అసఙ్కరంయేవ, నవఙ్గం సత్థుసాసనం.

సబ్బస్సపి హి బుద్ధవచనస్స సుత్తన్తి అయం **సామఞ్ఞవిధి**. తథా హి ‘‘ఏత్తకం తస్స భగవతో సుత్తాగతం సుత్తపరియాపన్నం, సావత్థియా సుత్తవిభఙ్గే, సకవాదే పఞ్చ సుత్తసతానీ’’తిఆదివచనతో వినయాభిధమ్మపరియత్తివిసేసేసుపి సుత్తవోహారో దిస్సతి. తేనేవ చ ఆయస్మా మహాకచ్చానో నేత్తియం (నేత్తి॰ సఙ్గహవార) ఆహ – ‘‘నవవిధసుత్తన్తపరియేట్ఠీ’’తి. తత్థ హి సుత్తాదివసేన నవఙ్గస్స సాసనస్స పరియేట్ఠి పరియేసనా అత్థవిచారణా ‘‘నవవిధసుత్తన్తపరియేట్ఠీ’’తి వుత్తా. తదేకదేసేసు పన గేయ్యాదయో **విసేసవిధయో** తేన తేన నిమిత్తేన పతిట్ఠితా. తథా హి గేయ్యస్స సగాథకత్తం తబ్భావనిమిత్తం. లోకేపి హి ససిలోకం సగాథకం వా చుణ్ణియగన్థం ‘‘గేయ్య’’న్తి వదన్తి. గాథావిరహే పన సతి పుచ్ఛం కత్వా విసజ్జనభావో వేయ్యాకరణస్స తబ్భావనిమిత్తం. పుచ్ఛావిసజ్జనఞ్హి ‘‘బ్యాకరణ’’న్తి వుచ్చతి. బ్యాకరణమేవ వేయ్యాకరణం. ఏవం సన్తే సగాథకాదీనమ్పి పుచ్ఛం కత్వా విసజ్జనవసేన పవత్తానం వేయ్యాకరణభావో ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి. గేయ్యాదిసఞ్ఞానం అనోకాసభావతో సఓకాసతో అనోకాసవిధి బలవాతి ‘‘గాథావిరహే సతీ’’తి విసేసితత్తా చ. తథా హి ధమ్మపదాదీసు కేవలం గాథాబన్ధేసు సగాథకత్తేపి సోమనస్సఞాణమయికగాథాయుత్తేసు ‘‘వుత్తఞ్హేత’’న్తిఆదివచనసమ్బన్ధేసు అబ్భుతధమ్మపటిసంయుత్తేసు చ సుత్తవిసేసేసు యథాక్కమం గాథాఉదానఇతివుత్తకఅబ్భుతధమ్మసఞ్ఞా పతిట్ఠితా. ఏత్థ హి సతిపి సఞ్ఞన్తరనిమిత్తయోగే అనోకాససఞ్ఞానం బలవభావేనేవ గాథాదిసఞ్ఞా పతిట్ఠితా, తథా సతిపి గాథాబన్ధభావే భగవతో అతీతాసు జాతీసు చరియానుభావప్పకాసకేసు జాతకసఞ్ఞా పతిట్ఠితా, సతిపి పఞ్హావిసజ్జనభావే సగాథకత్తే చ కేసుచి సుత్తన్తేసు వేదస్స లభాపనతో వేదల్లసఞ్ఞా పతిట్ఠితాతి ఏవం తేన తేన సగాథకత్తాదినా నిమిత్తేన తేసు తేసు సుత్తవిసేసేసు గేయ్యాదిసఞ్ఞా పతిట్ఠితాతి విసేసవిధయో సుత్తఙ్గతో పరే గేయ్యాదయో. యం పనేత్థ గేయ్యఙ్గాదినిమిత్తరహితం, తం సుత్తఙ్గం విసేససఞ్ఞాపరిహారేన సామఞ్ఞసఞ్ఞాయ పవత్తనతో.

నను చ ఏవం సన్తేపి సగాథకం సుత్తం గేయ్యం, నిగ్గాథకం సుత్తం వేయ్యాకరణన్తి సుత్తఙ్గం న సమ్భవతీతి చోదనా తదవత్థా ఏవాతి? న తదవత్థా. సోధితత్తా. సోధితఞ్హి పుబ్బే గాథావిరహే సతి పుచ్ఛావిసజ్జనభావో వేయ్యాకరణస్స తబ్భావనిమిత్తన్తి. యఞ్చ వుత్తం "గాథాభావతో మఙ్గలసుత్తాదీనం సుత్తఙ్గసఙ్గహో న సియా"తి, తం న, నిరుళ్హత్తాతి. నిరుళ్హో హి మఙ్గలసుత్తాదీనం సుత్తభావో. న హి తాని ధమ్మపదబుద్ధవంసాదయో వియ గాథాభావేన పఞ్ఞాతాని, అథ ఖో సుత్తభావేనేవ. తేనేవ హి అట్ఠకథాయం సుత్తనామకన్తి నామగ్గహణం కతం. యం పన వుత్తం "సగాథకత్తా గేయ్యఙ్గసఙ్గహో సియా"తి, తమ్పి నత్థి. యస్మా సహతాఞ్ఞేన. సహభావో హి నామ అత్థతో అఞ్ఞేన హోతి, సహ గాథాహీతి చ సగాథకం. న చ మఙ్గలసుత్తాదీసు గాథావినిముత్తో కోచి సుత్తప్పదేసో అత్థి, యో "సహ గాథాహీ"తి వుచ్చేయ్య. నను చ గాథాసముదాయో గాథాహి అఞ్ఞో హోతి, తథా చ తస్స వసేన సహ గాథాహీతి సగాథకన్తి సక్కా వత్తున్తి? తం న. న హి అవయవవినిముత్తో సముదాయో నామ కోచి అత్థి. యమ్పి వుత్తం "ఉభతోవిభఙ్గాదీసు సగాథకప్పదేసానం గేయ్యఙ్గసఙ్గహో సియా"తి, తమ్పి న అఞ్ఞతో. అఞ్ఞాయేవ హి తా గాథా జాతకాదిపరియాపన్నత్తా. అథో న తాహి ఉభతోవిభఙ్గాదీనం గేయ్యఙ్గభావోతి ఏవం సుత్తాదీనం అఙ్గానం అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరాభావో వేదితబ్బో.

ఇదాని సుత్తాదీని నవఙ్గాని విభజిత్వా దస్సేన్తో ఆహ "**తత్థ ఉభతోవిభఙ్గనిద్దేసఖన్ధకపరివారా**"తిఆది. తత్థ **నిద్దేసో** నామ సుత్తనిపాతే –

> "కామం కామయమానస్స, తస్స చేతం సమిజ్ఝతి;
> అద్ధా పీతిమనో హోతి, లద్ధా మచ్చో యదిచ్ఛతీ"తి. (సు॰ ని॰ ౭౭౨) –

ఆదినా ఆగతస్స అట్ఠకవగ్గస్స,

> "కేనస్సు నివుతో లోకో, (ఇచ్చాయస్మా అజితో;)
> కేనస్సు నప్పకాసతి;
> కిస్సాభిలేపనం బ్రూసి,
> కింసు తస్స మహబ్భయ"న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౩౮) –

ఆదినా ఆగతస్స పారాయనవగ్గస్స,

> "సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం,
> అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేసం;
> న పుత్తమిచ్ఛేయ్య కుతో సహాయం,
> ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి. (సు॰ ని॰ ౩౫) –

ఆదినా ఆగతస్స ఖగ్గవిసాణసుత్తస్స చ తదత్థవిభాగవసేన సత్థుకప్పేన ఆయస్మతా ధమ్మసేనాపతి**సారిపుత్తత్థేరేన** కతో నిద్దేసో మహానిద్దేసో చూళనిద్దేసోతి చ వుచ్చతి. ఏవమిధ నిద్దేసస్స సుత్తఙ్గసఙ్గహో **భదన్తబుద్ధఘోసాచరియేన** దస్సితోతి వేదితబ్బో. అఞ్ఞత్థాపి చ దీఘనికాయట్ఠకథాదీసు సబ్బత్థ ఉభతోవిభఙ్గనిద్దేసఖన్ధకపరివారాతి నిద్దేసస్స సుత్తఙ్గసఙ్గహో ఏవ

దస్సితో. **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన**పి నేత్తిపకరణట్ఠకథాయం ఏవమేతస్స సుత్తఙ్గసఙ్గహోవ కథితో. కేచి పన నిద్దేసస్స గాథావేయ్యాకరణఙ్గేసు ద్వీసు సఙ్గహం వదన్తి. వుత్తఞ్హేతం నిద్దేసఅట్ఠకథాయం **ఉపసేనత్థేరేన** –

> "తదేతం వినయపిటకం సుత్తన్తపిటకం అభిధమ్మపిటకన్తి తీసు పిటకేసు సుత్తన్తపిటకపరియాపన్నం, దీఘనికాయో మజ్ఝిమనికాయో సంయుత్తనికాయో అఙ్గుత్తరనికాయో ఖుద్దకనికాయోతి పఞ్చసు మహానికాయేసు ఖుద్దకమహానికాయే పరియాపన్నం, సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణం గాథా ఉదానం ఇతివుత్తకం జాతకం అబ్భుతధమ్మం వేదల్లన్తి నవసు సత్థుసాసనఙ్గేసు యథాసమ్భవం గాథావేయ్యాకరణఙ్గద్వయసఙ్గహిత"న్తి (మహాని॰ అట్ఠ॰ గన్థారమ్భకథా).

ఏత్థ తావ కత్థచి పుచ్ఛావిసజ్జనసభావతో నిద్దేసేకదేసస్స వేయ్యాకరణఙ్గసఙ్గహో యుజ్జతు నామ , గాథఙ్గసఙ్గహో పన కథం యుజ్జేయ్యాతి ఇదమేత్థ వీమంసితబ్బం. ధమ్మపదాదీనం వియ హి కేవలం గాథాబన్ధభావో గాథఙ్గస్స తబ్భావనిమిత్తం. ధమ్మపదాదీసు హి కేవలం గాథాబన్ధేసు గాథాసమఞ్ఞా పతిట్ఠితా, నిద్దేసే చ న కోచి కేవలో గాథాబన్ధప్పదేసో ఉపలబ్భతి. సమ్మాసమ్బుద్ధేన భాసితానంయేవ హి అట్ఠకవగ్గాదిసఙ్గహితానం గాథానం నిద్దేసమత్తం ధమ్మసేనాపతినా కతం. అత్థవిభజనత్థం ఆనీతాపి హి తా అట్ఠకవగ్గాదిసఙ్గహితా నిద్దిసితబ్బా మూలగాథాయో సుత్తనిపాతపరియాపన్నత్తా అఞ్ఞాయేవాతి న నిద్దేససఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి ఉభతోవిభఙ్గాదీసు ఆగతభావేపి తం వోహారం అలభమానా జాతకాదిగాథాపరియాపన్నా గాథాయో వియ, తస్మా కారణన్తరమేత్థ గవేసితబ్బం, యుత్తతరం వా గహేతబ్బం.

నాలకసుత్తతువట్టకసుత్తానీతి ఏత్థ **నాలకసుత్తం** నామ పదుముత్తరస్స భగవతో సావకం మోనేయ్యపటిపదం పటిపన్నం దిస్వా తదత్థం అభికఙ్ఖమానేన తతో పభుతి కప్పసతసహస్సం పారమియో పూరేత్వా ఆగతేన అసితస్స ఇసినో భాగినేయ్యేన నాలకత్థేరేన ధమ్మచక్కప్పవత్తితదివసతో సత్తమే దివసే "అఞ్ఞాతమేత"న్తిఆదీహి ద్వీహి గాథాహి మోనేయ్యపటిపదం పుట్ఠేన భగవతా "మోనేయ్యం తే ఉపఞ్ఞిస్స"న్తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౭౦౬) నాలకత్థేరస్స భాసితం మోనేయ్యపటిపదాపరిదీపకం సుత్తం. **తువట్టకసుత్తం** పన మహాసమయసుత్తన్తదేసనాయ సన్నిపతితేసు దేవేసు "కా ను ఖో అరహత్తప్పత్తియా పటిపత్తీ"తి ఉప్పన్నచిత్తానం ఏకచ్చానం దేవతానం తమత్థం పకాసేతుం "పుచ్ఛామి తం ఆదిచ్చబన్ధూ"తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౯౨౧; మహాని॰ ౧౫౦) నిమ్మితబుద్ధేన అత్తానం పుచ్ఛాపేత్వా "మూలం పపఞ్చసఙ్ఖాయా"తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౯౨౨) భాసితం సుత్తం. ఏవమిధసుత్తనిపాతే ఆగతానం మఙ్గలసుత్తాదీనం సుత్తఙ్గసఙ్గహో దస్సితో, తత్థేవ ఆగతానం అసుత్తనామికానం సుద్ధికగాథానం గాథఙ్గసఙ్గహఞ్చ దస్సయిస్సతి, ఏవం సతి సుత్తనిపాతట్ఠకథారమ్భే –

> "గాథాసతసమాకిణ్ణో , గేయ్యబ్యాకరణఙ్కితో;
> కస్మా సుత్తనిపాతోతి, సఙ్ఖమేస గతోతి చే"తి. (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.గన్థారమ్భకథా) –

సకలస్సపి సుత్తనిపాతస్స గేయ్యవేయ్యాకరణఙ్గసఙ్గహో కస్మా చోదితోతి? నాయం విరోధో. కేవలఞ్హి తత్థ చోదకేన సగాథకత్తం కత్థచి పుచ్ఛావిసజ్జనమత్తఞ్చ గహేత్వా చోదనామత్తం కతన్తి గహేతబ్బం. అఞ్ఞథా సుత్తనిపాతే నిగ్గాథకస్స సుత్తస్సేవ అభావతో వేయ్యాకరణఙ్గసఙ్గహో న చోదేతబ్బో సియాతి. సగాథావగ్గో గేయ్యన్తి యోజేతబ్బం. "అట్ఠహి అఙ్గేహి అసఙ్గహితం నామ పటిసమ్భిదాదీ"తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. కేచి పన పటిసమ్భిదామగ్గస్స గేయ్యవేయ్యాకరణఙ్గద్వయసఙ్గహం

వదన్తి. వుత్తఞ్హేతం **పటిసమ్భిదామగ్గట్ఠకథాయం** (పటి॰ మ॰ అట్ఠ॰ ౧.గన్థారమ్భకథా) "నవసు సత్థుసాసనఙ్గేసు యథాసమ్భవం గేయ్యవేయ్యాకరణఙ్గద్వయసఙ్గహిత"న్తి.

నోసుత్తనామికాతి అసుత్తనామికా. "సుద్ధికగాథా నామ వత్థుగాథా"తి తీసు **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. తత్థ **వత్థుగాథాతి** –

"కోసలానం పురా రమ్మా, అగమా దక్ఖిణాపథం;

ఆకిఞ్చఞ్ఞం పత్థయానో, బ్రాహ్మణో మన్తపారగూ"తి. (సు॰ ని॰ ౯౮౨) –

ఆదినా పారాయనవగ్గస్స నిదానం ఆరోపేన్తేన ఆయస్మతా ఆనన్దత్థేరేన సఙ్గీతికాలే వుత్తా ఛప్పఞ్ఞాస చ గాథాయో, ఆనన్దత్థేరేనేవ సఙ్గీతికాలే నాలకసుత్తస్స నిదానం ఆరోపేన్తేన వుత్తా –

"ఆనన్దజాతే తిదసగణే పతీతే,

సక్కఞ్చ ఇన్దం సుచివసనే చ దేవే;

దుస్సం గహేత్వా అతిరివ థోమయన్తే,

అసితో ఇసి అద్దస దివావిహారే"తి. (సు॰ ని॰ ౬౮౪) –

ఆదికా వీసతిమత్తా గాథాయో చ వుచ్చన్తి. తత్థ "నాలకసుత్తస్స వత్థుగాథాయో నాలకసుత్తసఙ్ఖ్యంయేవ గచ్ఛన్తీ"తి అట్ఠకథాయం వుత్తం. వుత్తఞ్హేతం **సుత్తనిపాతట్ఠకథాయం** (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౬౮౫) –

> "పరినిబ్బుతే పన భగవతి సఙ్గీతిం కరోన్తేన ఆయస్మతా మహాకస్సపేన ఆయస్మా ఆనన్దో తమేవ మోనేయ్యపటిపదం పుట్ఠో యేన యదా చ సమాదపితో నాలకో భగవన్తం పుచ్ఛి, తం సబ్బం పాకటం కత్వా దస్సేతుకామో 'ఆనన్దజాతే'తిఆదికా వీసతి వత్థుగాథాయో వత్వా అభాసి. తం సబ్బమ్పి నాలకసుత్తన్తి వుచ్చతీ"తి.

తస్మా నాలకసుత్తస్స వత్థుగాథాయో నాలకసుత్తగ్గహణేనేవ సఙ్గహితాతి పారాయనికవగ్గస్స వత్థుగాథాయో ఇధ సుద్ధికగాథాతి గహేతబ్బం. తత్థేవ పనస్స పారాయనియవగ్గే అజితమాణవకాదీనం సోళసన్నం బ్రాహ్మణానం పుచ్ఛాగాథా భగవతో విసజ్జనగాథా చ ఇధ సుద్ధికగాథాతి ఏవమ్పి వత్తుం యుజ్జతి. తాపి హి పాళియం సుత్తనామేన అవత్వా "అజితమాణవకపుచ్ఛా తిస్సమేత్తయ్యమాణవకపుచ్ఛా"తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౧౦౩౮-౧౦౪౮) ఆగతత్తా చుణ్ణియగన్థేహి అమిస్సత్తా చ నోసుత్తనామికా సుద్ధికగాథా నామాతి వత్తుం వట్టతి.

ఇదాని ఉదానం సరూపతో వవత్థపేన్తో ఆహ **''సోమనస్సఞాణమయికగాథాపటిసంయుత్తా''**తిఆది. కేనట్ఠేన (ఉదా॰ అట్ఠ॰ గన్థారమ్భకథా) పనేతం **''ఉదాన''**న్తి వుచ్చతి? ఉదాననట్ఠేన. కిమిదం ఉదానం నామ? పీతివేగసముట్ఠాపితో ఉదాహారో. యథా హి యం తేలాది మినితబ్బవత్థు మానం గహేతుం న సక్కోతి, విస్సన్దిత్వా గచ్ఛతి, తం "అవసేకో"తి వుచ్చతి, యఞ్చ జలం తళాకం గహేతుం న సక్కోతి, అజ్ఝోత్థరిత్వా గచ్ఛతి, తం "మహోఘో"తి వుచ్చతి, ఏవమేవ యం పీతివేగసముట్ఠాపితం వితక్కవిప్ఫారం హదయం సన్ధారేతుం న సక్కోతి, సో అధికో హుత్వా అన్తో అసణ్ఠహిత్వా బహి

వచీద్వారేన నిక్ఖన్తో పటిగ్గాహకనిరపేక్ఖో ఉదాహారవిసేసో "**ఉదాన**"న్తి వుచ్చతి. ధమ్మసంవేగవసేనపి అయమాకారో లబ్భతేవ. తయిదం కత్థచి గాథాబన్ధవసేన కత్థచి వాక్యవసేన పవత్తం. తథా హి –

"తేన ఖో పన సమయేన భగవా భిక్ఖూ నిబ్బానపటిసంయుత్తాయ ధమ్మియా కథాయ సన్దస్సేతి సమాదపేతి సముత్తేజేతి సమ్పహంసేతి. తేధ భిక్ఖూ అట్ఠిం కత్వా మనసి కత్వా సబ్బం చేతసా సమన్నాహరిత్వా ఓహితసోతా ధమ్మం సుణన్తి. అథ ఖో భగవా ఏతమత్థం విదిత్వా తాయం వేలాయం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి 'అత్థి, భిక్ఖవే, తదాయతనం, యత్థ నేవ పథవీ న ఆపో'"తి (ఉదా. ౭౧-౭౨) –

ఆదీసు సోమనస్సఞాణసముట్ఠితవాక్యవసేన పవత్తం.

నను చ ఉదానం నామ పీతిసోమనస్ససముట్ఠాపితో ధమ్మసంవేగసముట్ఠాపితో వా ధమ్మపటిగ్గాహకనిరపేక్ఖో ఉదాహారో తథా చేవ సబ్బత్థ ఆగతం, ఇధ కస్మా భగవా ఉదానేన్తో భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి? తేసం భిక్ఖూనం సఞ్ఞాపనత్థం. నిబ్బానపటిసంయుత్తఞ్హి భగవా తేసం భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేత్వా నిబ్బానగుణానుస్సరణేన ఉప్పన్నపీతిసోమనస్సేన ఉదానం ఉదానేన్తో "ఇధ నిబ్బానవజ్జో సబ్బో సభావధమ్మో పచ్చయాయత్తవుత్తికోవ ఉపలబ్భతి, న పచ్చయనిరపేక్ఖో, అయం పన నిబ్బానధమ్మో కథమప్పచ్చయో ఉపలబ్భతీ"తి తేసం భిక్ఖూనం చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ తేసం ఞాపేతుకామో "అత్థి, భిక్ఖవే, తదాయతన"న్తి (ఉదా. ౭౧)-ఆదిమాహ. న ఏకన్తతో తే పటిగ్గాహకే కత్వాతి వేదితబ్బం.

"సచే భాయథ దుక్ఖస్స, సచే వో దుక్ఖమప్పియం;
మాకత్థ పాపకం కమ్మం, ఆవి వా యది వా రహో"తి. (ఉదా. ౪౪) –

ఏవమాదికం పన ధమ్మసంవేగవసప్పవత్తం ఉదానన్తి వేదితబ్బం.

"సుఖకామాని భూతాని, యో దణ్డేన విహింసతి;
అత్తనో సుఖమేసానో, పేచ్చ సో న లభతే సుఖ"న్తి. (ధ. ప. ౧౩౧; ఉదా. ౧౩) –

ఇదమ్పి ధమ్మసంవేగవసప్పవత్తం ఉదానన్తి వదన్తి. తథా హి ఏకస్మిం సమయే సమ్బహులా గోపాలకా అన్తరా చ సావత్థిం అన్తరా చ జేతవనం అహిం దణ్డేహి హనన్తి. తేన చ సమయేన భగవా సావత్థిం పిణ్డాయ గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే తే దారకే అహిం దణ్డేన హనన్తే దిస్వా "కస్మా కుమారకా ఇమం అహిం దణ్డేన హనథా"తి పుచ్ఛిత్వా "డంసనభయేన భన్తే"తి చ వుత్తే "ఇమే 'అత్తనో సుఖం కరిస్సామా'తి ఇమం పహరన్తా నిబ్బత్తట్ఠానే దుక్ఖం అనుభవిస్సన్తి, అహో అవిజ్జాయ నికతికోసల్ల"న్తి ధమ్మసంవేగం ఉప్పాదేసి. తేనేవ చ ధమ్మసంవేగేన ఇమం ఉదానం ఉదానేసి. ఏవమేతం కత్థచి గాథాబన్ధవసేన కత్థచి వాక్యవసేన కత్థచి సోమనస్సవసేన కత్థచి ధమ్మసంవేగవసేన పవత్తన్తి వేదితబ్బం. తస్మా అట్ఠకథాయం "సోమనస్సఞాణమయికగాథాపటిసంయుత్తానీ"తి యం ఉదానలక్ఖణం వుత్తం, తం యేభుయ్యవసేన వుత్తన్తి గహేతబ్బం. యేభుయ్యేన హి ఉదానం గాథాబన్ధవసేన భాసితం పీతిసోమనస్ససముట్ఠాపితఞ్చ.

తయిదం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధభాసితం పచ్చేకబుద్ధభాసితం సావకభాసితన్తి తివిధం హోతి. తత్థ పచ్చేకబుద్ధభాసితం –

“సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం,
అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేస”న్తి. –

ఆదినా **ఖగ్గవిసాణసుత్తే** (సు॰ ని॰ ౩౫) ఆగతమేవ. సావకభాసితానిపి –

“సబ్బో రాగో పహీనో మే, సబ్బో దోసో సమూహతో;
సబ్బో మే విహతో మోహో, సీతిభూతోస్మి నిబ్బుతో”తి. –

ఆదినా **థేరగాథాసు** (థేరగా॰ ౭౯),

“కాయేన సంవుతా ఆసిం, వాచాయ ఉద చేతసా;
సమూలం తణ్హమబ్బుయ్హ, సీతిభూతామ్హి నిబ్బుతా”తి. –

థేరిగాథాసు (థేరీగా॰ ౧౫) చ ఆగతాని. అఞ్ఞానిపి సక్కాదీహి దేవేహి భాసితాని “అహో దానం పరమదానం కస్సపే సుపతిట్ఠిత”న్తిఆదీని (ఉదా॰ ౨౭), సోణదణ్డబ్రాహ్మణాదీహి మనుస్సేహి చ భాసితాని “నమో తస్స భగవతో”తిఆదీని (దీ॰ ని॰ ౨.౩౫౧; మ॰ ని॰ ౧.౨౯౦) తిస్సో సఙ్గీతియో ఆరుళ్హాని ఉదానాని సన్తి ఏవ, న తాని ఇధ అధిప్పేతాని. యాని పన సమ్మాసమ్బుద్ధేన సామం ఆహచ్చభాసితాని జినవచనభూతాని, తానేవ చ ధమ్మసఙ్గాహకేహి “ఉదాన”న్తి సఙ్గీతం. ఏతానియేవ చ సన్ధాయ భగవతో పరియత్తిధమ్మం నవవిధా విభజిత్వా ఉద్దిసన్తేన ఉదానన్తి వుత్తం.

యా పన “అనేకజాతిసంసార”న్తిఆదిగాథా భగవతా బోధియా మూలే ఉదానవసేన పవత్తితా అనేకసతసహస్సానం సమ్మాసమ్బుద్ధానం ఉదానభూతా చ, తా అపరభాగే ధమ్మభణ్డాగారికస్స భగవతా దేసితత్తా ధమ్మసఙ్గాహకేహి ఉదానపాళియం సఙ్గహం అనారోపేత్వా ధమ్మపదే సఙ్గహితా. యఞ్చ “అఞ్ఞాసి వత భో కోణ్డఞ్ఞో”తి ఉదానవచనం దససహస్సిలోకధాతుయా దేవమనుస్సానం పవేదనసమత్థనిగ్ఘోసవిప్ఫారం భగవతా భాసితం, తదపి పఠమబోధియం సబ్బేసం ఏవ భిక్ఖూనం సమ్మాపటిపత్తిపచ్చవేక్ఖణహేతుకం “ఆరాధయింసు వత మం భిక్ఖూ ఏకం సమయ”న్తిఆదివచనం (మ॰ ని॰ ౧.౨౨౫) వియ ధమ్మచక్కప్పవత్తనసుత్తదేసనాపరియోసానే అత్తనా అధిగతధమ్మేకదేసస్స యథాదేసితస్స అరియమగ్గస్స సావకేసు సబ్బపఠమం థేరేన అధిగతత్తా అత్తనో పరిస్సమస్స సఫలభావపచ్చవేక్ఖణహేతుకం పీతిసోమనస్సజనితం ఉదాహారమత్తాం, న “యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మా”తిఆదివచనం (మహావ॰ ౧-౩; ఉదా॰ ౧-౩) వియ పవత్తియా నివత్తియా వా పకాసనన్తి న ధమ్మసఙ్గాహకేహి ఉదానపాళియం సఙ్గీతన్తి దట్ఠబ్బం.

ఉదానపాళియఞ్చ బోధివగ్గాదీసు అట్ఠసు వగ్గేసు దస దస కత్వా అసీతియేవ సుత్తన్తా సఙ్గీతా , తతోయేవ చ **ఉదానట్ఠకథాయం** (ఉదా॰ అట్ఠ॰ గన్థారమ్భకథా) **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** వుత్తం –

“అసీతి ఏవ సుత్తన్తా, వగ్గా అట్ఠ సమాసతో;
గాథా చ పఞ్చనవుతి, ఉదానస్స పకాసితా.

“అడ్ఢూననవమత్తా చ, భాణవారా పమాణతో;

ఏకాధికా తథాసీతి, ఉదానస్సానుసన్ధయో.

“ఏకవీససహస్సాని, సతమేవ విచక్ఖణో;
పదానేతానుదానస్స, గణితాని వినిద్దిసే. –

గాథాపాదతో పన –

“అట్ఠసహస్సమత్తాని, చత్తారేవ సతాని చ;
పదానేతానుదానస్స, తేవీసతి చ నిద్దిసే.

“అక్ఖరానం సహస్సాని, సట్ఠి సత్త సతాని చ;
తీణి ద్వాసీతి చ తథా, ఉదానస్స పవేదితా”తి.

ఇధ పన “ద్వాసీతి సుత్తన్తా”తి వుత్తం, తం న సమేతి, తస్మా “అసీతి సుత్తన్తా”తి పాఠేన భవితబ్బం.

వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “వుత్తమరహతాతి మే సుతం. ఏకధమ్మం, భిక్ఖవే, పజహథ, అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయ. కతమం ఏకధమ్మం? లోభం, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మం పజహథ, అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయా”తి ఏవమాదినా ఏకకదుకతికచతుక్కవసేన ఇతివుత్తకపాళియం (ఇతివు॰ ౧) సఙ్గహమారోపితాని ద్వాదసుత్తరసతసుత్తన్తాని **ఇతివుత్తకం** నామాతి దస్సేన్తో ఆహ **‘‘వుత్తఞ్హేత’**’న్తిఆది. **దసుత్తరసతసుత్తన్తా**తి ఏత్థాపి “ద్వాదసుత్తరసతసుత్తన్తా”తి పాఠేన భవితబ్బం. తథా హి ఏకకనిపాతే తావ సత్తవీసతి సుత్తాని, దుకనిపాతే ద్వావీసతి, తికనిపాతే పఞ్ఞాస, చతుక్కనిపాతే తేరసాతి ద్వాదసుత్తరసతసుత్తన్తానేవ ఇతివుత్తకపాళియం ఆగతాని. తతోయేవ చ పాళియం –

“లోభో దోసో చ మోహో చ,
కోధో మక్ఖేన పఞ్చమం;
మానో సబ్బం పున మానో,
లోభో దోసేన తేరస.

“మోహో కోధో పున మక్ఖో,
నీవరణా తణ్హాయ పఞ్చమం;
ద్వే సేక్ఖభేదా సామగ్గీ,
పదుట్ఠనిరయేన తేరస.

“పసన్నా ఏకమాభాయి, పుగ్గలం అతీతేన పఞ్చమం;
ఏవఞ్చే ఓపధికం పుఞ్ఞం, సత్తవీస పకాసితా”తి. –

ఏవమాదినా ఉద్దానగాథాహి ద్వాదసుత్తరసతసుత్తాని గణేత్వా దస్సితాని. తేనేవ చ **అట్ఠకథాయమ్పి** (ఇతివు॰ అట్ఠ॰ గన్థారమ్భకథా) –

“సుత్తతో ఏకకనిపాతే తావ సత్తవీసతి సుత్తాని, దుకనిపాతే ద్వావీసతి, తికనిపాతే పణ్ణాస, చతుక్కనిపాతే తేరసాతి ద్వాదసాధికసతసుత్తసఙ్గహా”న్తి –

వుత్తం. కామఞ్చేత్థ అప్పకం ఊనమధికం వా గణనూపగం న హోతీతి కత్వా “ద్వాసీతి ఖన్ధకవత్తానీ”తి వత్తబ్బే “అసీతి ఖన్ధకవత్తానీ”తి వుత్తవచనం వియ “ద్వాదసుత్తరసతసుత్తన్తా”తి వత్తబ్బే “దసుత్తరసతసుత్తన్తా”తి వుత్తన్తిపి సక్కా వత్తుం, తథాపి ఈదిసే ఠానే పమాణం దస్సేన్తేన యాథావతోవ నియమేత్వా దస్సేతబ్బన్తి “ద్వాదసుత్తరసతసుత్తన్తా” ఇచ్చేవ పాఠేన భవితబ్బం.

జాతం భూతం పురావుత్థం భగవతో పుబ్బచరితం కాయతి కథేతి పకాసేతీతి **జాతకం.**

“చత్తారోమే , భిక్ఖవే, అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా ఆనన్దే. కతమే చత్తారో? సచే, భిక్ఖవే, భిక్ఖుపరిసా ఆనన్దం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమతి, దస్సనేనపి సా అత్తమనా హోతి. తత్థ చే ఆనన్దో ధమ్మం భాసతి, భాసితేనపి సా అత్తమనా హోతి, అతిత్తావ, భిక్ఖవే, భిక్ఖుపరిసా హోతి, అథ ఆనన్దో తుణ్హీ భవతి. సచే భిక్ఖునీపరిసా…పే॰… ఉపాసకపరిసా…పే॰… ఉపాసికా పరిసా ఆనన్దం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమతి, దస్సనేనపి సా అత్తమనా హోతి. తత్థ చే ఆనన్దో ధమ్మం భాసతి, భాసితేనపి సా అత్తమనా హోతి, అతిత్తావ, భిక్ఖవే, ఉపాసికాపరిసా హోతి, అథ ఆనన్దో తుణ్హీ భవతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారో అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా ఆనన్దే”తి (అ॰ ని॰ ౪.౧౨౯) ఏవమాదినయప్పవత్తా సబ్బేపి అచ్ఛరియఅబ్భుతధమ్మపటిసంయుత్తా సుత్తన్తా **అబ్భుతధమ్మం** నామాతి దస్సేన్తో ఆహ **‘‘చత్తారోమే, భిక్ఖవే’’**తిఆది.

చూళవేదల్లాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౦ ఆదయో) విసాఖేన నామ ఉపాసకేన పుట్ఠాయ ధమ్మదిన్నాయ నామ భిక్ఖునియా భాసితం సుత్తం **చూళవేదల్ల**న్తి వేదితబ్బం. **మహావేదల్లం** (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౯ ఆదయో) పన మహాకోట్ఠికత్థేరేన పుచ్ఛితేన ఆయస్మతా సారిపుత్తత్థేరేన భాసితం. **సమ్మాదిట్ఠిసుత్త**మ్పి (మ॰ ని॰ ౧.౮౯ ఆదయో) భిక్ఖూహి పుట్ఠేన తేనేవాయస్మతా సారిపుత్తత్థేరేన భాసితం. ఏతాని మజ్ఝిమనికాయపరియాపన్నాని. **సక్కపఞ్హం** (దీ॰ ని॰ ౨.౩౪౪ ఆదయో) పన సక్కేన పుట్ఠో భగవా అభాసి, తఞ్చ దీఘనికాయపరియాపన్నన్తి వేదితబ్బం. **మహాపుణ్ణమసుత్త**మ్పి (మ॰ ని॰ ౩.౮౫ ఆదయో) తదహుపోసథే పన్నరసే పుణ్ణమాయ రత్తియా అఞ్ఞతరేన భిక్ఖునా పుట్ఠేన భగవతా భాసితం, తం పన మజ్ఝిమనికాయపరియాపన్నన్తి వేదితబ్బం. **వేద**న్తి ఞాణం. **తుట్ఠి**న్తి యథాభాసితధమ్మదేసనం విదిత్వా “సాధు అయ్యే, సాధావుసో”తిఆదినా అబ్భనుమోదనవసప్పవత్తం పీతిసోమనస్సం. **లద్ధా లద్ధా**తి లభిత్వా లభిత్వా, పునప్పునం లభిత్వాతి వుత్తం హోతి.

ఏవం అఙ్గవసేన సకలమ్పి బుద్ధవచనం విభజిత్వా ఇదాని ధమ్మక్ఖన్ధవసేన విభజిత్వా కథేతుకామో ఆహ **‘‘కథం ధమ్మక్ఖన్ధవసేనా’’**తిఆది. తత్థ **ధమ్మక్ఖన్ధవసేనా**తి ధమ్మరాసివసేన. ద్వాసీతి సహస్సాని బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో గణ్హిన్తి సమ్బన్ధో. తత్థ **బుద్ధతో గణ్హి**న్తి సమ్మాసమ్బుద్ధతో ఉగ్గణ్హిం, ద్వేసహస్సాధికాని అసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని సత్థు సన్తికా అధిగఞ్ఛిన్తి అత్థో. **ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో**తి ద్వే ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని భిక్ఖుతో ఉగ్గణ్హిం, ధమ్మసేనాపతిఆదీనం భిక్ఖూనం సన్తికా అధిగఞ్ఛిం. సారిపుత్తత్థేరాదీహి భాసితానం సమ్మాదిట్ఠిసుత్తన్తాదీనం వసేన హి “ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో”తి వుత్తం. **చతురాసీతి సహస్సానీ**తి తదుభయం సమోధానేత్వా చతుసహస్సాధికాని అసీతి సహస్సాని. **యే మే ధమ్మా పవత్తినో**తి యే

ధమ్మా మమ పవత్తినో పవత్తమానా పగుణా వాచుగ్గతా జివ్హగ్గే పరివత్తన్తి, తే ధమ్మా చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీతి వుత్తం హోతి. కేచి పన “యే ఇమే”తి పదచ్ఛేదం కత్వా “యే ఇమే ధమ్మా బుద్ధస్స భగవతో భిక్ఖూనఞ్చ పవత్తినో, తేహి పవత్తితా, తేస్వాహం ద్వాసీతి సహస్సాని బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతోతి ఏవం చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీ”తి ఏవమేత్థ సమ్బన్ధం వదన్తి.

ఏత్థ చ **సుభసుత్తం** (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౪ ఆదయో) **గోపకమోగ్గల్లానసుత్త**ఞ్చ (మ॰ ని॰ ౩.౭౯ ఆదయో) పరినిబ్బుతే భగవతి ఆనన్దత్థేరేన వుత్తత్తా చతురాసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సేసు అన్తోగధం హోతి, న హోతీతి? తత్థ **పటిసమ్భిదాగణ్ఠిపదే** తావ ఇదం వుత్తం “సయం వుత్తధమ్మక్ఖన్ధానం భిక్ఖుతో గహితేయేవ సఙ్గహేత్వా ఏవమాహాతి దట్ఠబ్బ”న్తి. భగవతా పన దిన్ననయే ఠత్వా భాసితత్తా సయం వుత్తధమ్మక్ఖన్ధానమ్పి “బుద్ధతో గణ్హి”న్తి ఏత్థ సఙ్గహం కత్వా వుత్తన్తి ఏవమేత్థ వత్తుం యుత్తతరం వియ దిస్సతి. భగవతాయేవ హి దిన్ననయే ఠత్వా సావకా ధమ్మం దేసేన్తి. తేనేవ హి తతియసఙ్గీతియఞ్చ మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరేన భాసితమ్పి కథావత్థుప్పకరణం బుద్ధభాసితం నామ జాతం, తతోయేవ చ అత్తనా భాసితమ్పి సుభసుత్తాది సఙ్గీతిం ఆరోపేన్తేన ఆయస్మతా ఆనన్దత్థేరేన “ఏవం మే సుత”న్తి వుత్తం.

ఏవం పరిదీపితధమ్మక్ఖన్ధవసేనాతి గోపకమోగ్గల్లానేన బ్రాహ్మణేన “త్వం బహుస్సుతోతి బుద్ధసాసనే పాకటో, కిత్తకా ధమ్మా తే సత్థారా భాసితా, తయా ధారితా”తి పుచ్ఛితే తస్స పటివచనం దేన్తేన ఆయస్మతా ఆనన్దత్థేరేన ఏవం “ద్వాసీతి బుద్ధతో గణ్హి”న్తిఆదినా పరిదీపితధమ్మక్ఖన్ధానం వసేన. **ఏకానుసన్ధికం సుత్తం** సతిపట్ఠానాది. సతిపట్ఠానసుత్తఞ్హి “ఏకాయనో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గో సత్తానం విసుద్ధియా”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౩) చత్తారో సతిపట్ఠానే ఆరభిత్వా తేసంయేవ విభాగదస్సనవసేన పవత్తత్తా “ఏకానుసన్ధిక”న్తి వుచ్చతి. **అనేకానుసన్ధిక**న్తి నానానుసన్ధికం పరినిబ్బానసుత్తాది. పరినిబ్బానసుత్తఞ్హి నానాఠానేసు నానాధమ్మదేసనానం వసేన పవత్తత్తా “అనేకానుసన్ధిక”న్తి వుచ్చతి. **గాథాబన్ధేసు పఞ్హాపుచ్ఛన**న్తి –

“కతి ఛిన్దే కతి జహే, కతి చుత్తరి భావయే;

కతి సఙ్గాతిగో భిక్ఖు, ‘ఓఘతిణ్ణో’తి వుచ్చతీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౫) –

ఏవమాదినయప్పవత్తం పఞ్హాపుచ్ఛనం ఏకో ధమ్మక్ఖన్ధోతి అత్థో.

“పఞ్చ ఛిన్దే పఞ్చ జహే, పఞ్చ చుత్తరి భావయే;

పఞ్చ సఙ్గాతిగో భిక్ఖు, ‘ఓఘతిణ్ణో’తి వుచ్చతీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౫) –

ఏవమాదినయప్పవత్తం విసజ్జనన్తి వేదితబ్బం. **తికదుకభాజనం** నిక్ఖేపకణ్డఅట్ఠకథాకణ్డవసేన వేదితబ్బం. తస్మా “కుసలా ధమ్మా, అకుసలా ధమ్మా, అబ్యాకతా ధమ్మా, సుఖాయ వేదనాయ సమ్పయుత్తా ధమ్మా, దుక్ఖాయ వేదనాయ సమ్పయుత్తా ధమ్మా, అదుక్ఖమసుఖాయ వేదనాయ సమ్పయుత్తా ధమ్మా”తి ఏవమాదీసు తికేసు కుసలత్తికస్స విభజనవసేన యం వుత్తం నిక్ఖేపకణ్డే (ధ॰ స॰ ౯౮౫-౯౮౭) –

“కతమే ధమ్మా కుసలా? తీణి కుసలమూలాని అలోభో అదోసో అమోహో, తంసమ్పయుత్తో వేదనాక్ఖన్ధో సఞ్ఞాక్ఖన్ధో సఙ్ఖారక్ఖన్ధో విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, తంసముట్ఠానం కాయకమ్మం వచీకమ్మం మనోకమ్మం. ఇమే ధమ్మా కుసలా.

“కతమే ధమ్మా అకుసలా? తీణి అకుసలమూలాని లోభో దోసో మోహో, తదేకట్ఠా చ కిలేసా, తంసమ్పయుత్తో వేదనాక్ఖన్ధో...పే.... మనోకమ్మం. ఇమే ధమ్మా అకుసలా.

“కతమే ధమ్మా అబ్యాకతా? కుసలాకుసలానం ధమ్మానం విపాకా కామావచరా రూపావచరా అరూపావచరా అపరియాపన్నా వేదనాక్ఖన్ధో ...పే.... విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, యే చ ధమ్మా కిరియా నేవ కుసలా నాకుసలా న చ కమ్మవిపాకా సబ్బఞ్చ రూపం అసఙ్ఖతా చ ధాతు. ఇమే ధమ్మా అబ్యాకతా”తి –

అయమేకో ధమ్మక్ఖన్ధో. ఏవం సేసత్తికానమ్పి ఏకేకస్స తికస్స విభజనం ఏకేకో ధమ్మక్ఖన్ధోతి వేదితబ్బం.

తథా “హేతూ ధమ్మా”తి ఏవమాదికేసు దుకేసు ఏకేకస్స దుకస్స విభజనవసేన యం వుత్తం –

“కతమే ధమ్మా హేతూ? తయో కుసలా హేతూ, తయో అకుసలా హేతూ, తయో అబ్యాకతా హేతూ”తి (ధ. స. ౧౦౫౯) –

ఆది, తత్థాపి ఏకేకస్స దుకస్స విభజనం ఏకేకో ధమ్మక్ఖన్ధో. పున అట్ఠకథాకణ్డే (ధ. స. ౧౩౮౪-౧౩౮౬) –

“కతమే ధమ్మా కుసలా? చతూసు భూమీసు కుసలం. ఇమే ధమ్మా కుసలా. కతమే ధమ్మా అకుసలా? ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదా. ఇమే ధమ్మా అకుసలా. కతమే ధమ్మా అబ్యాకతా? చతూసు భూమీసు విపాకో తీసు భూమీసు కిరియాబ్యాకతం రూపఞ్చ నిబ్బానఞ్చ. ఇమే ధమ్మా అబ్యాకతా”తి –

ఏవమాదినా కుసలత్తికాదివిభజనవసేన పవత్తేసు తికభాజనేసు ఏకేకస్స తికస్స భాజనం ఏకేకో ధమ్మక్ఖన్ధో. తథా –

“కతమే ధమ్మా హేతూ? తయో కుసలా హేతూ, తయో అకుసలా హేతూ, తయో అబ్యాకతా హేతూ”తి (ధ. స. ౧౪౪౧) –

ఆదినయప్పవత్తేసు దుకభాజనేసు ఏకమేకం దుకభాజనం ఏకేకో ధమ్మక్ఖన్ధోతి ఏవమేత్థ తికదుకభాజనవసేన ధమ్మక్ఖన్ధవిభాగో వేదితబ్బో.

ఏకమేకఞ్చ చిత్తవారభాజనన్తి ఏత్థ పన –

“యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి సోమనస్ససహగతం ఞాణసమ్పయుత్తం రూపారమ్మణం వా...పే.... తస్మిం సమయే ఫస్సో హోతి...పే.... అవిక్ఖేపో హోతీ”తి (ధ. స. ౧) –

ఏవమాదినయప్పవత్తే చిత్తుప్పాదకణ్డే ఏకమేకం చిత్తవారభాజనం ఏకేకో ధమ్మక్ఖన్ధోతి గహేతబ్బం. **ఏకో ధమ్మక్ఖన్ధో**తి ఏత్థ "ఏకేకతికదుకభాజనం ఏకమేకం చిత్తవారభాజన"న్తి వుత్తత్తా ఏకేకో ధమ్మక్ఖన్ధోతి అత్థో వేదితబ్బో. "ఏకేకో"తి అవుత్తేపి హి అయమత్థో అత్థతో విఞ్ఞాయమానోవ హోతీతి "ఏకో ధమ్మక్ఖన్ధో"తి వుత్తం. **అత్థి వత్థూ**తిఆదీసు **వత్థు** నామ సుదిన్నకణ్డాది . **మాతికా**తి "యో పన భిక్ఖు భిక్ఖూనం సిక్ఖాసాజీవసమాపన్నో"తిఆదినా (పారా॰ ౪౪) తస్మిం తస్మిం అజ్ఝాచారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదం. **పదభాజనీయ**న్తి తస్స తస్స సిక్ఖాపదస్స "యో పనాతి యో యాదిసో"తిఆదినయప్పవత్తం (పారా॰ ౪౫) విభజనం. **అన్తరాపత్తీ**తి "పటిలాతం ఉక్ఖిపతి, ఆపత్తి దుక్కటస్సా"తి (పాచి॰ ౩౫౫) ఏవమాదినా సిక్ఖాపదన్తరేసు పఞ్ఞత్తా ఆపత్తి. **అనాపత్తీ**తి "అనాపత్తి అజానన్తస్స అసాదియన్తస్స ఉమ్మత్తకస్స ఖిత్తచిత్తస్స వేదనాట్టస్స ఆదికమ్మికస్సా"తిఆదినయప్పవత్తో **కచ్ఛేదో**తి "దసాహాతిక్కన్తే అతిక్కన్తసఞ్ఞీ నిస్సగ్గియం పాచిత్తియం, దసాహాతిక్కన్తే వేమతికో నిస్సగ్గియం పాచిత్తియం, దసాహాతిక్కన్తే అనతిక్కన్తసఞ్ఞీ నిస్సగ్గియం పాచిత్తియ"న్తి (పారా॰ ౪౬౮) ఏవమాదినయప్పవత్తో తికపాచిత్తియతికదుక్కటాదిభేదో తికపరిచ్ఛేదో.

ఇదాని **ఏవమేతం అభేదతో రసవసేన ఏకవిధ**న్తిఆదినా "అయం ధమ్మో, అయం వినయో…పే॰… ఇమాని చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీ"తి బుద్ధవచనం ధమ్మవినయాదిభేదేన వవత్థపేత్వా సఙ్గాయన్తేన మహాకస్సపపముఖేన వసీగణేన అనేకచ్ఛరియపాతుభావపటిమణ్డితాయ సఙ్గీతియా ఇమస్స పిటకస్స వినయభావో మజ్ఝిమబుద్ధవచనాదిభావో చ వవత్థాపితోతి దస్సేతి. న కేవలం ఇమమేవిమస్స యథావుత్తప్పభేదం వవత్థపేత్వా సఙ్గీతం, అథ ఖో అఞ్ఞమ్పీతి దస్సేన్తో ఆహ **''న కేవలఞ్చ ఇమమేవా''**తిఆది. తత్థ **ఉద్దానసఙ్గహో** పఠమపారాజికాదీసు ఆగతానం వినీతవత్థుఆదీనం సఙ్ఖేపతో సఙ్గహదస్సనవసేన ధమ్మసఙ్గాహకేహి కథితా –

> "మక్కటీ వజ్జిపుత్తా చ, గిహీ నగ్గో చ తిత్థియా;
>
> దారికుప్పలవణ్ణా చ, బ్యఞ్జనేహిపరే దువే"తి. (పారా॰ ౬౬) –

ఆదికా గాథాయో. సీలక్ఖన్ధవగ్గమూలపరియాయవగ్గాదివసేన సఙ్గహో **వగ్గసఙ్గహో**. ఉత్తరిమనుస్సధమ్మపేయ్యాలనీలచక్కపేయ్యాలాదివవత్థాపనవసేన **పేయ్యాలసఙ్గహో**. అఙ్గుత్తరనికాయాదీసు **ఏకకనిపాతాదిసఙ్గహో**. సంయుత్తనికాయే దేవతాసంయుత్తాదివసేన **సంయుత్తసఙ్గహో**. మజ్ఝిమనికాయాదీసు మూలపణ్ణాసకాదివసేన **పణ్ణాసకసఙ్గహో**.

అస్స బుద్ధవచనస్స సఙ్గీతిపరియోసానే సాధుకారం దదమానా వియాతి సమ్బన్ధో. **సఙ్కమ్పీ**తి ఉద్ధం ఉద్ధం గచ్ఛన్తీ సుట్ఠు కమ్పి. **సమ్పకమ్పీ**తి ఉద్ధం అధో చ గచ్ఛన్తీ సమ్పకమ్పి. **సమ్పవేధీ**తి చతూసు దిసాసు గచ్ఛన్తీ సుట్ఠు పవేధి. అచ్ఛరం పహరితుం యుత్తాని **అచ్ఛరియాని,** పుప్ఫవస్సచేలుక్ఖేపాదీని . యా పఠమమహాసఙ్గీతి ధమ్మసఙ్గాహకేహి మహాకస్సపాదీహి పఞ్చహి సతేహి యేన కతా సఙ్గీతా, తేన పఞ్చసతాని ఏతిస్సా అత్థీతి **''పఞ్చసతా''**తి చ, థేరేహేవ కతత్తా థేరా మహాకస్సపాదయో ఏతిస్సా అత్థీతి **''థేరికా''**తి చ లోకే వుచ్చతి, అయం పఠమమహాసఙ్గీతి నామాతి సమ్బన్ధో.

ఏవం పఠమమహాసఙ్గీతిం దస్సేత్వా యదత్థం సా ఇధ నిదస్సితా, తం నిగమనవసేన దస్సేన్తో **''ఇమిస్సా''**తిఆదిమాహ. **ఆయస్మతా ఉపాలిత్థేరేన వుత్త**న్తి "తేన సమయేనా"తిఆది వక్ఖమానం సబ్బం నిదానవచనం

వుత్తం. కిమత్థం పనేత్థ ధమ్మవినయసఙ్గహే కథియమానే నిదానవచనం వుత్తం, నను చ భగవతా భాసితవచనస్సేవ సఙ్గహో కాతబ్బోతి? వుచ్చతే – దేసనాయ ఠితిఅసమ్మోససద్ధేయ్యభావసమ్పాదనత్థం. కాలదేసదేసకపరిసాపదేసేహి ఉపనిబన్ధిత్వా ఠపితా హి దేసనా చిరట్ఠితికా హోతి అసమ్మోసధమ్మా సద్ధేయ్యా చ, దేసకాలకత్తుహేతునిమిత్తేహి ఉపనిబద్ధో వియ వోహారవినిచ్ఛయో. తేనేవ చ ఆయస్మతా మహాకస్సపేన "పఠమపారాజికం ఆవుసో, ఉపాలి, కత్థ పఞ్ఞత్త"న్తిఆదినా దేసాదిపుచ్ఛాసు కతాసు తాసం విసజ్జనం కరోన్తేన ఆయస్మతా ఉపాలిత్థేరేన "తేన సమయేనా"తిఆదినా పఠమపారాజికస్స నిదానం భాసితం.

అపిచ సాసనసమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచనం. ఞాణకరుణాపరిగ్గహితసబ్బకిరియస్స హి భగవతో నత్థి నిరత్థకా పటిపత్తి అత్తహితత్థా వా, తస్మా పరేసంయేవత్థాయ పవత్తసబ్బకిరియస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సకలమ్పి కాయవచీమనోకమ్మం యథాపవత్తం వుచ్చమానం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం సత్తానం అనుసాసనట్ఠేన సాసనం, న కబ్బరచనా. తయిదం సత్థురచితం కాలదేసదేసకపరిసాపదేసేహి సద్ధిం తత్థ తత్థ నిదానవచనేహి యథారహం పకాసీయతి.

అపిచ సత్థునో పమాణభావప్పకాసనేన సాసనస్స పమాణభావదస్సనత్థం నిదానవచనం, తఞ్చస్స పమాణభావదస్సనం "బుద్ధో భగవా"తి ఇమినా పదద్వయేన విభావితన్తి వేదితబ్బం. **బుద్ధో**తి హి ఇమినా తథాగతస్స అనఞ్ఞసాధారణసుపరిసుద్ధఞాణాదిగుణవిసేసయోగపరిదీపనేన, **భగవా**తి చ ఇమినా రాగదోసమోహాదిసబ్బకిలేసమలదుచ్చరితాదిదోసప్పహానదీపనేన, తతో ఏవ చ సబ్బసత్తుత్తమభావదీపనేన అయమత్థో సబ్బథా పకాసితో హోతీతి ఇదమేత్థ నిదానవచనప్పయోజనస్స ముఖమత్తనిదస్సనం.

తత్రాయం ఆచరియపరమ్పరాతి తస్మిం జమ్బుదీపే అయం ఆచరియానం పరమ్పరా పవేణీ పటిపాటి. **ఉపాలి దాసకో**తిఆదీసు **ఉపాలిత్థేరో** పాకటోయేవ, **దాసకత్థేర**ాదయో పన ఏవం వేదితబ్బా . వేసాలియం కిర ఏకో దాసకో నామ బ్రాహ్మణమాణవో తిణ్ణం అన్తేవాసికసతానం జేట్ఠన్తేవాసికో హుత్వా ఆచరియస్స సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హన్తో ద్వాదసవస్సికోయేవ తిణ్ణం వేదానం పారగూ అహోసి. సో ఏకదివసం అన్తేవాసికపరివుతో ధమ్మవినయం సఙ్గాయిత్వా వాలికారామే నివసన్తం ఆయస్మన్తం ఉపాలిత్థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో వేదేసు సబ్బాని గణ్ఠిట్ఠానాని థేరం పుచ్ఛి. థేరోపి సబ్బం బ్యాకరిత్వా సయమ్పి ఏకం పఞ్హం పుచ్ఛన్తో నామం సన్ధాయ ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛి "ఏకధమ్మో ఖో, మాణవ, సబ్బేసు ధమ్మేసు అనుపతతి, సబ్బేపి, మాణవ, ధమ్మా ఏకధమ్మస్మిం ఓసరన్తి, కతమో ను ఖో సో, మాణవక, ధమ్మో"తి. సోపి ఖో మాణవో పఞ్హస్స అత్థం అజానన్తో "కిమిదం భో పబ్బజితా"తి ఆహ. బుద్ధమన్తోయం మాణవాతి. సక్కా పనాయం భో మయ్హమ్పి దాతున్తి. సక్కా, మాణవ, అమ్హేహి గహితపబ్బజ్జం గణ్హన్తస్స దాతున్తి. "సాధు ఖో భో పబ్బజితా"తి మాణవో సమ్పటిచ్ఛిత్వా అత్తనో మాతరం పితరం ఆచరియఞ్చ అనుజానాపేత్వా తీహి అన్తేవాసికసతేహి సద్ధిం థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా పరిపుణ్ణవీసతివస్సో ఉపసమ్పదం లభిత్వా అరహత్తం పాపుణి. థేరో తం ధురం కత్వా ఖీణాసవసహస్సస్స పిటకత్తయం వాచేసి.

సోణకో పన దాసకత్థేరస్స సద్ధివిహారికో. సో కిర కాసీసు ఏకస్స వాణిజకస్స పుత్తో హుత్వా పఞ్చదసవస్సుద్దేసికో ఏకం సమయం మాతాపితూహి సద్ధిం వాణిజ్జాయ గిరిబ్బజం గతో. తతో పఞ్చపఞ్ఞాసదారకేహి సద్ధిం వేళువనం గన్త్వా తత్థ దాసకత్థేరం సపరిసం దిస్వా అతివియ పసన్నో పబ్బజ్జం యాచిత్వా థేరేన మాతాపితరో అనుజానాపేత్వా "పబ్బజాహీ"తి

వుత్తో మాతాపితుసన్తికం గన్త్వా తమత్థం ఆరోచేత్వా తేసు అనిచ్ఛన్తేసు ఛిన్నభత్తో హుత్వా మాతాపితరో అనుజానాపేత్వా పఞ్చపణ్ణాసాయ దారకేహి సద్ధిం థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో అరహత్తం పాపుణి. తం థేరో సకలం బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హాపేసి. సోపి గణపామోక్ఖో హుత్వా బహూనం ధమ్మవినయం వాచేసి.

సిగ్గవత్థేరో పన సోణకత్థేరస్స సద్ధివిహారికో అహోసి. సో కిర పాటలిపుత్తే సిగ్గవో నామ అమచ్చపుత్తో హుత్వా తిణ్ణం ఉతూనం అనుచ్ఛవికేసు తీసు పాసాదేసు సమ్పత్తిం అనుభవమానో ఏకదివసం అత్తనో సహాయేన చణ్డవజ్జినా సేట్ఠిపుత్తేన సద్ధిం సపరివారో కుక్కుటారామం గన్త్వా తత్థ సోణకత్థేరం నిరోధసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా నిసిన్నం దిస్వా వన్దిత్వా అత్తనా సద్ధిం అనాలపన్తం ఞత్వా గన్త్వా తం కారణం భిక్ఖుసఙ్ఘం పుచ్ఛిత్వా భిక్ఖూహి "సమాపత్తిం సమాపన్నా నాలపన్తీ"తి వుత్తో "కథం, భన్తే, సమాపత్తితో వుట్ఠహన్తీ"తి పున పుచ్ఛిత్వా తేహి చ భిక్ఖూహి "సత్థునో చేవ సఙ్ఘస్స చ పక్కోసనాయ యథాపరిచ్ఛిన్నకాలతో ఆయుసఙ్ఖయా చ వుట్ఠహన్తీ"తి వత్వా తస్స సపరివారస్స ఉపనిస్సయం దిస్వా సఙ్ఘస్స వచనేన నిరోధా వుట్ఠాపితం సోణకత్థేరం దిస్వా "కస్మా, భన్తే, మయా సద్ధిం నాలపిత్థా"తి పుచ్ఛిత్వా థేరేన "భుఞ్జితబ్బకం కుమార భుఞ్జిమ్హా"తి వుత్తే "సక్కా ను ఖో, భన్తే, అమ్హేహిపి తం భోజేతు"న్తి పుచ్ఛిత్వా "సక్కా, కుమార, అమ్హాదిసే కత్వా భోజేతు"న్తి వుత్తే తమత్థం మాతాపితూనం ఆరోచేత్వా తేహి అనుఞ్ఞాతో అత్తనో సహాయేన చణ్డవజ్జినా తేహి చ పఞ్చహి పురిససతేహి సద్ధిం సోణకత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా ఉపసమ్పన్నో అహోసి. తత్థ సిగ్గవో చ చణ్డవజ్జీ చ ద్వే ఉపజ్ఝాయస్సేవ సన్తికే ధమ్మవినయం పరియాపుణిత్వా అపరభాగే ఛళభిఞ్ఞా అహేసుం.

తిస్సస్స పన **మోగ్గలిపుత్తస్స** అనుపుబ్బకథా పరతో ఆవి భవిస్సతి. **విజితావినో**తి విజితసబ్బకిలేసపటిపక్ఖత్తా విజితవన్తో. **పరమ్పరాయా**తి పటిపాటియా, అనుక్కమేనాతి వుత్తం హోతి. **జమ్బుసిరివ్హయే**తి జమ్బుసదిసనామే, జమ్బునామకేతి వుత్తం హోతి. మహన్తేన హి జమ్బురుక్ఖేన అభిలక్ఖితత్తా దీపోపి "జమ్బూ"తి వుచ్చతి. **అచ్ఛిజ్జమానం** అవినస్సమానం కత్వా.

వినయవంసన్తిఆదీహి తీహి వినయపాళియేవ కథితా పరియాయవచనత్తా. **పకతఞ్ఞుత**న్తి వేయ్యత్తియం, పటుభావన్తి వుత్తం హోతి. **ధురగ్గాహో అహోసీ**తి పధానగ్గాహీ అహోసి, సబ్బేసం పామోక్ఖో హుత్వా గణ్హీతి వుత్తం హోతి. భిక్ఖూనం సముదాయో సమూహో **భిక్ఖుసముదాయో,** సమణగణోతి అత్థో.

ఇతి సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ సారత్థదీపనియం

పఠమమహాసఙ్గీతికథావణ్ణనా సమత్తా.

దుతియసఙ్గీతికథావణ్ణనా

"యదా నిబ్బాయింసూ"తి సమ్బన్ధో. **జోతయిత్వా చ సబ్బధీ**తి తమేవ సద్ధమ్మం సబ్బత్థ పకాసయిత్వా. "జుతిమన్తో"తి వత్తబ్బే గాథాబన్ధవసేన **"జుతీమన్తో"**తి వుత్తం, పఞ్ఞాజోతిసమ్పన్నాతి అత్థో, తేజవన్తోతి వా, మహానుభావాతి వుత్తం హోతి. **నిబ్బాయింసూ**తి అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయింసు. పహీనసబ్బకిలేసత్తా నత్థి ఏతేసం కత్థచి ఆలయో తణ్హాతి **అనాలయా,** వీతరాగాతి వుత్తం హోతి.

వస్ససతపరినిబ్బుతే భగవతీతి వస్ససతం పరినిబ్బుతస్స అస్సాతి వస్ససతపరినిబ్బుతో, భగవా, తస్మిం పరినిబ్బానతో వస్ససతే అతిక్కన్తేతి వుత్తం హోతి. **వేసాలికాతి** వేసాలీనివాసినో. **వజ్జిపుత్తకాతి** వజ్జిరట్ఠే వేసాలియం కులానం పుత్తా. **కప్పతి సిఙ్గీలోణకప్పోతి** సిఙ్గేన లోణం పరిహరిత్వా పరిహరిత్వా అలోణకపిణ్డపాతేన సద్ధిం భుఞ్జితుం కప్పతి, న సన్నిధిం కరోతీతి అధిప్పాయో. **కప్పతి ద్వఙ్గులకప్పోతి** ద్వఙ్గులం అతిక్కన్తాయ ఛాయాయ వికాలే భోజనం భుఞ్జితుం కప్పతీతి అత్థో. **కప్పతి గామన్తరకప్పోతి** "గామన్తరం గమిస్సామీ"తి పవారితేన అనతిరిత్తభోజనం భుఞ్జితుం కప్పతీతి అత్థో. **కప్పతి ఆవాసకప్పోతి** ఏకసీమాయం నానాసేనాసనేసు విసుం విసుం ఉపోసథాదీని సఙ్ఘకమ్మాని కాతుం వట్టతీతి అత్థో. **కప్పతి అనుమతికప్పోతి** "అనాగతానం ఆగతకాలే అనుమతిం గహేస్సామీ"తి తేసు అనాగతేసుయేవ వగ్గేన సఙ్ఘేన కమ్మం కత్వా పచ్ఛా అనుమతిం గహేతుం కప్పతి, వగ్గకమ్మం న హోతీతి అధిప్పాయో. **కప్పతి ఆచిణ్ణకప్పోతి** ఆచరియుపజ్ఝాయేహి ఆచిణ్ణో కప్పతీతి అత్థో. సో పన ఏకచ్చో కప్పతి ధమ్మికో, ఏకచ్చో న కప్పతి అధమ్మికోతి వేదితబ్బో. **కప్పతి అమథితకప్పోతి** యం ఖీరం ఖీరభావం విజహితం దధిభావం అసమ్పత్తం, తం భుత్తావినా పవారితేన అనతిరిత్తం భుఞ్జితుం కప్పతీతి అత్థో. **కప్పతి జలోగిం పాతున్తి** ఏత్థ **జలోగీతి** తరుణసురా. యం మజ్జసమ్భారం ఏకతో కతం మజ్జభావమసమ్పత్తం, తం పాతుం వట్టతీతి అధిప్పాయో. **జాతరూపరజతన్తి** సరసతో వికారం అనాపజ్జిత్వా సబ్బదా జాతం రూపమేవ హోతీతి జాతం రూపమేతస్సాతి జాతరూపం, సువణ్ణం. ధవలసభావతాయ రాజతీతి రజతం, రూపియం. **సుసునాగపుత్తోతి** సుసునాగస్స పుత్తో.

కాకణ్డకపుత్తోతి కాకణ్డకబ్రాహ్మణస్స పుత్తో. **వజ్జీసూతి** జనపదవచనత్తా బహువచనం కతం. ఏకోపి హి జనపదో రుళ్హీసద్దత్తా బహువచనేన వుచ్చతి. **యేన వేసాలీ, తదవసరీతి** యేన దిసాభాగేన వేసాలీ అవసరితబ్బా, యస్మిం వా పదేసే వేసాలీ, తదవసరి, తం పత్తోతి అత్థో. **మహావనే కూటాగారసాలాయన్తి** ఏత్థ **మహావనం** నామ సయంజాతమరోపిమం సపరిచ్ఛేదం మహన్తం వనం. కపిలవత్థుసామన్తా పన మహావనం హిమవన్తేన సహ ఏకాబద్ధం అపరిచ్ఛేదం హుత్వా మహాసముద్దం ఆహచ్చ ఠితం, ఇదం తాదిసం న హోతీతి సపరిచ్ఛేదం మహన్తం వనన్తి మహావనం. **కూటాగారసాలా** పన మహావనం నిస్సాయ కతే ఆరామే కూటాగారం అన్తో కత్వా హంసవట్టకచ్ఛన్నేన హంసమణ్డలాకారేన కతా.

తదహుపోసథేతి ఏత్థ **తదహూతి** తస్మిం అహని, తస్మిం దివసేతి అత్థో. ఉపవసన్తి ఏత్థాతి **ఉపోసథో,** ఉపవసితబ్బదివసో. **ఉపవసన్తీతి** చ సీలేన వా సబ్బసో ఆహారస్స చ అభుఞ్జనసఙ్ఖాతేన అనసనేన వా ఖీరపానమధుపానాదిమత్తేన వా ఉపేతా హుత్వా వసన్తీతి అత్థో. సో పనేస దివసో అట్ఠమీచాతుద్దసీపన్నరసీభేదేన తివిధో. కత్థచి పన పాతిమోక్ఖేపి సీలేపి ఉపవాసేపి పఞ్ఞత్తియమ్పి ఉపోసథసద్దో ఆగతో. తథా హేస "ఆయామావుసో కప్పిన, ఉపోసథం గమిస్సామా"తిఆదీసు పాతిమోక్ఖుద్దేసే ఆగతో. "ఏవం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో ఖో విసాఖే ఉపోసథో ఉపవుత్థో"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౪౩) సీలే. "సుద్ధస్స వే సదా ఫగ్గు, సుద్ధస్సుపోసథో సదా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౭౯) ఉపవాసే. "ఉపోసథో నామ నాగరాజా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౪౬; మ॰ ని॰ ౩.౨౫౮) పఞ్ఞత్తియఞ్చ ఆగతో. తత్థ ఉపేచ్చ వసితబ్బతో ఉపోసథో పాతిమోక్ఖుద్దేసో. ఉపేతేన సమన్నాగతేన హుత్వా వసితబ్బతో సన్తానే వాసేతబ్బతో ఉపోసథో సీలం. అసనాదిసంయమాదిం వా ఉపేచ్చ వసన్తీతి ఉపోసథో ఉపవాసో. తథారూపే హత్థిఅస్సవిసేసే ఉపోసథోతి సమఞ్ఞామత్తతో ఉపోసథో పఞ్ఞత్తి. ఇధ పన "న, భిక్ఖవే, తదహుపోసథే సభిక్ఖుకా ఆవాసా"తిఆదీసు (మహావ॰ ౧౮౧) వియ ఉపోసథదివసో అధిప్పేతో, తస్మా తదహుపోసథేతి తస్మిం ఉపోసథదివసేతి అత్థో. **కంసపాతిన్తి** సువణ్ణపాతిం. **కహాపణమ్పీతిఆదీసు** కహాపణస్స సమభాగో **అడ్ఢో. పాదో** చతుత్థభాగో. మాసకోయేవ **మాసకరూపం. సబ్బం తావ వత్తబ్బన్తి** ఇమినా సత్తసతికక్ఖన్ధకే

(చూళవ. ౪౪౬ ఆదయో) ఆగతా సబ్బాపి పాళి ఇధ ఆనేత్వా వత్తబ్బాతి దస్సేతి. సా కుతో వత్తబ్బాతి ఆహ **''యావ ఇమాయ పన వినయసఙ్గీతియా''**తిఆది. సఙ్గాయితసదిసమేవ సఙ్గాయింసూతి సమ్బన్ధో.

పుబ్బే కతం ఉపాదాయాతి పుబ్బే కతం పఠమసఙ్గీతిముపాదాయ. సా పనాయం సఙ్గీతీతి సమ్బన్ధో. **తేసూతి** తేసు సఙ్గీతికారకేసు థేరేసు. **విస్సుతాతి** గణపామోక్ఖతాయ విస్సుతా సబ్బత్థ పాకటా. తస్మిఞ్హి సన్నిపాతే అట్ఠేవ గణపామోక్ఖా మహాథేరా అహేసుం, తేసు చ వాసభగామీ సుమనోతి ద్వే థేరా అనురుద్ధత్థేరస్స సద్ధివిహారికా, అవసేసా ఛ ఆనన్దత్థేరస్స. ఏతే పన సబ్బేపి అట్ఠ మహాథేరా భగవన్తం దిట్ఠపుబ్బా. ఇదాని తే థేరే సరూపతో దస్సేన్తో ఆహ **''సబ్బకామీ చా''**తిఆది. **సాణసమ్భూతోతి** సాణదేసవాసీ సమ్భూతత్థేరో . దుతియో సఙ్ఘహోతి సమ్బన్ధో. **పన్నభారాతి** పతితక్ఖన్ధభారా. ''భారా హవే పఞ్చక్ఖన్ధా''తి (సం. ని. ౩.౨౨) హి వుత్తం. **కతకిచ్చాతి** చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి కత్తబ్బస్స పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనాసఙ్ఖాతస్స సోళసవిధస్సపి కిచ్చస్స పరినిట్ఠితత్తా కతకిచ్చా.

అబ్బుదన్తి ఉపద్దవం వదన్తి చోరకమ్మమ్పి భగవతో వచనం థేనేత్వా అత్తనో వచనస్స దీపనతో . **గణ్ఠిపదే** పన ''అబ్బుదం గణ్ఠో''తి వుత్తం. **ఇమన్తి** వక్ఖమాననిదస్సనం. సన్దిస్సమానా ముఖా **సమ్ముఖా. ఉపరిబ్రహ్మలోకూపపత్తియా భావితమగ్గన్తి** ఉపరిబ్రహ్మలోకే ఉపపత్తియా ఉప్పాదితజ్ఝానం. ఝానఞ్హి తత్రూపపత్తియా ఉపాయభావతో ఇధ ''మగ్గో''తి వుత్తం. ఉపాయో హి ''మగ్గో''తి వుచ్చతి. వచనత్థో పనేత్థ – తం తం ఉపపత్తిం మగ్గతి గవేసతి జనేతి నిప్ఫాదేతీతి మగ్గోతి ఏవం వేదితబ్బో. అత్థతో చాయం మగ్గో నామ చేతనాపి హోతి చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మాపి తదుభయమ్పి. ''నిరయఞ్చాహం, సారిపుత్త, జానామి నిరయగామిఞ్చ మగ్గ''న్తి (మ. ని. ౧.౧౫౩) హి ఏత్థ చేతనా మగ్గో నామ.

> ''సద్ధా హిరియం కుసలఞ్చ దానం,
> ధమ్మా ఏతే సప్పురిసానుయాతా;
> ఏతఞ్హి మగ్గం దివియం వదన్తి,
> ఏతేన హి గచ్ఛతి దేవలోక''న్తి. (అ. ని. ౮.౩౨; కథా. ౪౭౮) –

ఏత్థ చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మా మగ్గో నామ. ''అయం భిక్ఖవే మగ్గో అయం పటిపదా''తి **సఙ్ఖారూపపత్తిసుత్తాదీసు** (మ. ని. ౩.౧౬౧) చేతనాపి చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మాపి మగ్గో నామ. ఇమస్మిం ఠానే ఝానస్స అధిప్పేతత్తా చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మా గహేతబ్బా.

మోగ్గలిబ్రాహ్మణస్సాతి లోకసమ్మతస్స అపుత్తకస్స మోగ్గలినామబ్రాహ్మణస్స. నను చ కథమేతం నామ వుత్తం ''మోగ్గలిబ్రాహ్మణస్స గేహే పటిసన్ధిం గహేస్సతీ''తి. కిం ఉపరూపపత్తియా పటిలద్ధసమాపత్తీనమ్పి కామావచరే ఉప్పత్తి హోతీతి? హోతి. సా చ కతాధికారానం మహాపుఞ్ఞానం చేతోపణిధివసేన హోతి, న సబ్బేసన్తి దట్ఠబ్బం. అథ మహగ్గతస్స గరుకకమ్మస్స విపాకం పటిబాహిత్వా పరిత్తకమ్మం కథమత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతీతి? ఏత్థ చ తావ తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** ఇదం వుత్తం ''నికన్తిబలేనేవ ఝానా పరిహాయతి, తతో పరిహీనజ్ఝానా నిబ్బత్తన్తీ''తి. కేచి పన ''అనీవరణావత్థాయ నికన్తియా ఝానస్స పరిహాని వీమంసిత్వా గహేతబ్బా''తి వత్వా ఏవమేత్థ కారణం వదన్తి ''సతిపి మహగ్గతకమ్మునో విపాకపటిబాహనసమత్థస్స పరిత్తకమ్మస్సపి అభావే 'ఇజ్ఝతి, భిక్ఖవే, సీలవతో చేతోపణిధి విసుద్ధత్తా'తి (దీ. ని. ౩.౩౩౭; అ.

ని॰ ఠ.౩౦; సం॰ ని॰ ౪.౩౦౨) వచనతో కామభవే చేతోపణిధి మహగ్గతకమ్మస్స విపాకం పటిబాహిత్వా పరిత్తకమ్మునో విపాకస్స ఓకాసం కరోతీ”తి.

సాధు సప్పురిసాతి ఏత్థ **సాధూతి** ఆయాచనత్థే నిపాతో, తం యాచామాతి అత్థో. **హట్ఠపహట్ఠోతి** చిత్తపీణనవసేన పునప్పునం సన్తుట్ఠో. **ఉదగ్గుదగ్గోతి** సరీరవికారుప్పాదనపీతివసేన ఉదగ్గుదగ్గో. పీతిమా హి పుగ్గలో కాయచిత్తానం ఉగ్గతత్తా అబ్భుగ్గతత్తా “ఉదగ్గో”తి వుచ్చతి. **సాధూతి పటిస్సుణిత్వాతి** “సాధూ”తి పటివచనం దత్వా. **తీరేత్వాతి** నిట్ఠపేత్వా. **పున పచ్చాగమింసూతి** పున ఆగమింసు. **తేన ఖో పన సమయేనాతి** యస్మిం సమయే దుతియసఙ్గీతిం అకంసు, తస్మిం సమయేతి అత్థో. **నవకాతి** వుత్తమేవత్థం విభావేతుం **‘‘దహరభిక్ఖూ’’**తి వుత్తం. **తం అధికరణం న సమ్పాపుణింసూతి** తం వజ్జిపుత్తకేహి ఉప్పాదితం అధికరణం వినిచ్ఛినితుం న సమ్పాపుణింసు నాగమింసు. నో అహువత్థాతి సమ్బన్ధో. **ఇదం దణ్డకమ్మన్తి** ఇదాని వత్తబ్బం సన్ధాయ వుత్తం. యావతాయుకం ఠత్వా పరినిబ్బుతాతి సమ్బన్ధో, యావ అత్తనో అత్తనో ఆయుపరిమాణం, తావ ఠత్వా పరినిబ్బుతాతి అత్థో.

కిం పన కత్వా తే థేరా పరినిబ్బుతాతి ఆహ **‘‘దుతియం సఙ్గహం కత్వా’’**తిఆది. అనాగతేపి సద్ధమ్మవుడ్ఢియా హేతుం కత్వా పరినిబ్బుతాతి సమ్బన్ధో. ఇదాని “తేపి నామ ఏవం మహానుభావా థేరా అనిచ్చతాయ వసం గతా, కిమఙ్గం పన అఞ్ఞే”తి సంవేజేత్వా ఓవదన్తో ఆహ **‘‘ఖీణాసవా’’**తిఆది. **అనిచ్చతావసన్తి** అనిచ్చతావసత్తం, అనిచ్చతాయత్తభావం అనిచ్చతాధీనభావన్తి వుత్తం హోతి. **జమ్మిం** లామకం **దురభిసమ్భవం** అనభిభవనీయం అతిక్కమితుం అసక్కుణేయ్యం అనిచ్చతం ఏవం ఞత్వాతి సమ్బన్ధో. కేచి పన “దురభిసమ్భవ”న్తి ఏత్థ “పాపుణితుం అసక్కుణేయ్య”న్తి ఇమమత్థం గహేత్వా “యం దురభిసమ్భవం నిచ్చం అమతం పదం, తం పత్తుం వాయమే ధీరో”తి సమ్బన్ధం వదన్తి. **సబ్బాకారేనాతి** సబ్బప్పకారేన వత్తబ్బం కిఞ్చిపి అసేసేత్వా దుతియసఙ్గీతి సంవణ్ణితాతి అధిప్పాయో.

ఇతి సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ సారత్థదీపనియం

దుతియసఙ్గీతికథావణ్ణనా సమత్తా.

తతియసఙ్గీతికథావణ్ణనా

ఇమిస్సా పన సఙ్గీతియా ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి నిక్కడ్ఢితా తే దససహస్సా వజ్జిపుత్తకా భిక్ఖూ పక్ఖం పరియేసమానా అత్తనో అత్తనో అనురూపం దుబ్బలపక్ఖం లభిత్వా విసుం మహాసఙ్ఘికం ఆచరియకులం నామ అకంసు, తతో భిజ్జిత్వా అపరాని ద్వే ఆచరియకులాని జాతాని గోకులికా చ ఏకబ్యోహారికా చ. గోకులికనికాయతో భిజ్జిత్వా అపరాని ద్వే ఆచరియకులాని జాతాని పణ్ణత్తివాదా చ బాహులియా చ. బహుస్సుతికాతిపి తేసంయేవ నామం, తేసంయేవ అన్తరా చేతియవాదా నామ అపరే ఆచరియవాదా ఉప్పన్నా. ఏవం మహాసఙ్ఘికాచరియకులతో దుతియే వస్ససతే పఞ్చాచరియకులాని ఉప్పన్నాని, తాని మహాసఙ్ఘికేహి సద్ధిం ఛ హోన్తి.

తస్మింయేవ దుతియే వస్ససతే థేరవాదతో భిజ్జిత్వా ద్వే ఆచరియవాదా ఉప్పన్నా మహింసాసకా చ వజ్జిపుత్తకా చ. తత్థ వజ్జిపుత్తకవాదతో భిజ్జిత్వా అపరే చత్తారో ఆచరియవాదా ఉప్పన్నా ధమ్ముత్తరికా భద్దయానికా ఛన్నాగారికా సమితికాతి. పున తస్మింయేవ దుతియే వస్ససతే మహింసాసకవాదతో భిజ్జిత్వా సబ్బత్థివాదా ధమ్మగుత్తికాతి ద్వే

ఆచరియవాదా ఉప్పన్నా. పున సబ్బత్థివాదకులతో భిజ్జిత్వా కస్సపికా నామ జాతా, కస్సపికేసుపి భిన్నేసు అపరే సఙ్కన్తికా నామ జాతా, సఙ్కన్తికేసు భిన్నేసు సుత్తవాదా నామ జాతాతి థేరవాదతో భిజ్జిత్వా ఇమే ఏకాదస ఆచరియవాదా ఉప్పన్నా, తే థేరవాదేన సద్ధిం ద్వాదస హోన్తి. ఇతి ఇమే చ ద్వాదస మహాసఙ్ఘికానఞ్చ ఛ ఆచరియవాదాతి సబ్బే అట్ఠారస ఆచరియవాదా దుతియే వస్ససతే ఉప్పన్నా. అట్ఠారస నికాయాతిపి అట్ఠారసాచరియకులానీతిపి ఏతేసంయేవ నామం. ఏతేసు పన సత్తరస వాదా భిన్నకా, థేరవాదోవేకో అసమ్భిన్నకోతి వేదితబ్బో. వుత్తమ్పి చేతం దీపవంసే –

“నిక్కడ్ఢితా పాపభిక్ఖూ, థేరేహి వజ్జిపుత్తకా;
అఞ్ఞం పక్ఖం లభిత్వాన, అధమ్మవాదీ బహూ జనా.

“దససహస్సా సమాగన్త్వా, అకంసు ధమ్మసఙ్గహం;
తస్మాయం ధమ్మసఙ్గీతి, మహాసఙ్గీతి వుచ్చతి.

“మహాసఙ్గీతికా భిక్ఖూ, విలోమం అకంసు సాసనే;
భిన్దిత్వా మూలసఙ్గహం, అఞ్ఞం అకంసు సఙ్గహం.

“అఞ్ఞత్ర సఙ్గహితం సుత్తం, అఞ్ఞత్ర అకరింసు తే;
అత్థం ధమ్మఞ్చ భిన్దింసు, వినయే నికాయేసు చ పఞ్చసు.

“పరియాయదేసితఞ్చాపి , అథో నిప్పరియాయదేసితం;
నీతత్థఞ్చేవ నేయ్యత్థం, అజానిత్వాన భిక్ఖవో.

“అఞ్ఞం సన్ధాయ భణితం, అఞ్ఞం అత్థం ఠపయింసు తే;
బ్యఞ్జనచ్ఛాయాయ తే భిక్ఖూ, బహుం అత్థం వినాసయుం.

“ఛడ్డేత్వాన ఏకదేసం, సుత్తం వినయగమ్భిరం;
పతిరూపం సుత్తం వినయం, తఞ్చ అఞ్ఞం కరింసు తే.

“పరివారం అత్థుద్ధారం, అభిధమ్మం ఛప్పకరణం;
పటిసమ్భిదఞ్చ నిద్దేసం, ఏకదేసఞ్చ జాతకం;
ఏత్తకం విస్సజ్జేత్వాన, అఞ్ఞాని అకరింసు తే.

“నామం లిఙ్గం పరిక్ఖారం, ఆకప్పకరణాని చ;
పకతిభావం విజహిత్వా, తఞ్చ అఞ్ఞం అకంసు తే.

“పుబ్బఙ్గమా భిన్నవాదా, మహాసఙ్గీతికారకా;
తేసఞ్చ అనుకారేన, భిన్నవాదా బహూ అహు.

“తతో అపరకాలమ్హి, తస్మిం భేదో అజాయథ;

గోకులికా ఏకబ్యోహారి, ద్విధా భిజ్జిత్థ భిక్ఖవో.

“గోకులికానం ద్వే భేదా, అపరకాలమ్హి జాయథ;

బహుస్సుతికా చ పఞ్ఞత్తి, ద్విధా భిజ్జిత్థ భిక్ఖవో.

“చేతియా చ పునవాదీ, మహాసఙ్గీతిభేదకా;

పఞ్చ వాదా ఇమే సబ్బే, మహాసఙ్గీతిమూలకా.

“అత్థం ధమ్మఞ్చ భిన్దింసు, ఏకదేసఞ్చ సఙ్గహం;

గన్థఞ్చ ఏకదేసమ్హి, ఛడ్డేత్వా అఞ్ఞం అకంసు తే.

“నామం లిఙ్గం పరిక్ఖారం, ఆకప్పకరణాని చ;

పకతిభావం విజహిత్వా, తఞ్చ అఞ్ఞం అకంసు తే.

“విసుద్ధత్థేరవాదమ్హి, పున భేదో అజాయథ;

మహిసాసకా వజ్జిపుత్తకా, ద్విధా భిజ్జిత్థ భిక్ఖవో.

“వజ్జిపుత్తకవాదమ్హి, చతుధా భేదో అజాయథ;

ధమ్ముత్తరికా భద్దయానికా, ఛన్నాగారికా చ సమితి.

“మహిసాసకానం ద్వే భేదా, అపరకాలమ్హి అజాయథ;

సబ్బత్థివాదా ధమ్మగుత్తా, ద్విధా భిజ్జిత్థ భిక్ఖవో.

“సబ్బత్థివాదానం కస్సపికా, సఙ్కన్తి కస్సపికేన చ;

సఙ్కన్తికానం సుత్తవాదీ, అనుపుబ్బేన భిజ్జథ.

“ఇమే ఏకాదస వాదా, పభిన్నా థేరవాదతో;

అత్థం ధమ్మఞ్చ భిన్దింసు, ఏకదేసఞ్చ సఙ్గహం;

గన్థఞ్చ ఏకదేసమ్హి, ఛడ్డేత్వా అఞ్ఞం అకంసు తే.

“నామం లిఙ్గం పరిక్ఖారం, ఆకప్పకరణాని చ;

పకతిభావం విజహిత్వా, తఞ్చ అఞ్ఞం అకంసు తే.

“సత్తరస భిన్నవాదా, ఏకవాదో అభిన్నకో;

సబ్బేవట్ఠారస హోన్తి, భిన్నవాదేన తే సహ;

నిగ్రోధోవ మహారుక్ఖో, థేరవాదానముత్తమో.

“అనూనం అనధికఞ్చ, కేవలం జినసాసనం;

కణ్టకా వియ రుక్ఖమ్హి, నిబ్బత్తా వాదసేసకా.

“పఠమే వస్ససతే నత్థి, దుతియే వస్ససతన్తరే;

భిన్నా సత్తరస వాదా, ఉప్పన్నా జినసాసనే”తి.

అపరాపరం పన హేమవతా రాజగిరికా సిద్ధత్థికా పుబ్బసేలియా అపరసేలియా వాజిరియాతి అఞ్ఞేపి ఛ ఆచరియవాదా ఉప్పన్నా. పురిమకానం పన అట్ఠారసన్నం ఆచరియవాదానం వసేన పవత్తమానే సాసనే అసోకో ధమ్మరాజా పటిలద్ధసద్ధో దివసే దివసే బుద్ధపూజాయ సతసహస్సం, ధమ్మపూజాయ సతసహస్సం, సఙ్ఘపూజాయ సతసహస్సం, అత్తనో ఆచరియస్స నిగ్రోధత్థేరస్స సతసహస్సం, చతూసు ద్వారేసు భేసజ్జత్థాయ సతసహస్సన్తి పఞ్చ సతసహస్సాని పరిచ్చజన్తో సాసనే ఉళారం లాభసక్కారం పవత్తేసి. తదా హతలాభసక్కారేహి తిత్థియేహి ఉప్పాదితం అనేకప్పకారం సాసనమలం విసోధేత్వా మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరో తిపిటకపరియత్తిధరానం పభిన్నపటిసమ్భిదానం భిక్ఖూనం సహస్సమేకం గహేత్వా యథా మహాకస్సపత్థేరో చ యసత్థేరో చ ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయింసు, ఏవమేవ సఙ్గాయన్తో తతియసఙ్గీతిం అకాసి. ఇదాని తం తతియసఙ్గీతిం మూలతో పభుతి విత్థారేత్వా దస్సేన్తో ఆహ “**తిస్సోపి ఖో మహాబ్రహ్మా బ్రహ్మలోకతో చవిత్వా మోగ్గలిబ్రాహ్మణస్స గేహే పటిసన్ధిం అగ్గహేసీ**”తిఆది.

తత్థ **గేహే పటిసన్ధిం అగ్గహేసీ**తి మోగ్గలిబ్రాహ్మణస్స గేహే బ్రాహ్మణియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం అగ్గహేసీతి అత్థో. గేహస్స పన తన్నిస్సయత్తా నిస్సితే నిస్సయవోహారవసేన “గేహే పటిసన్ధిం అగ్గహేసీ”తి వుత్తం యథా “మఞ్చా ఉక్కుట్ఠిం కరోన్తి, సబ్బో గామో ఆగతో”తి. **సత్తవస్సానీ**తి అచ్చన్తసంయోగే ఉపయోగవచనం. **అతిచ్ఛథా**తి అతిక్కమిత్వా ఇచ్ఛథ, ఇధ భిక్ఖా న లబ్భతి, ఇతో అఞ్ఞత్థ గన్త్వా భిక్ఖం పరియేసథాతి అధిప్పాయో. “**భో పబ్బజితా**”తిఆది బ్రాహ్మణో అత్తనో గేహే భిక్ఖాలాభం అనిచ్ఛన్తో ఆహ. **పటియాదితభత్తతో**తి సమ్పాదేత్వా ఠపితభత్తతో. **తదుపియన్తి** తదనురూపం. **ఉపసమం దిస్వా**తి థేరస్స కాయచిత్తవూపసమం పునప్పునం దిస్వా, ఞత్వాతి అత్థో. ఇరియాపథవూపసమసన్దస్సనేన హి తన్నిబన్ధనో చిత్తస్స యోనిసో పవత్తిఉపసమోపి విఞ్ఞాయతి. **భియ్యోసో మత్తాయ పసీదిత్వా**తి పునప్పునం విసేసతో అధికతరం పసీదిత్వా. **భత్తవిస్సగ్గకరణత్థాయా**తి భత్తకిచ్చకరణత్థాయ. **అధివాసేత్వా**తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా.

సోళసవస్సుద్దేసికోతి సోళసవస్సోతి ఉద్దిసితబ్బో వోహరితబ్బోతి సోళసవస్సుద్దేసో, సోయేవ సోళసవస్సుద్దేసికో. సోళసవస్సోతి వా ఉద్దిసితబ్బతం అరహతీతి సోళసవస్సుద్దేసికో, సోళసవస్సాని వా ఉద్దిసితబ్బాని అస్సాతి సోళసవస్సుద్దేసికో, సోళసవస్సోతి ఉద్దేసో వా అస్స అత్థీతి సోళసవస్సుద్దేసికో, అత్థతో పన సోళసవస్సికోతి వుత్తం హోతి. **తిణ్ణం వేదానం పారగూ**తి ఇరువేదయజువేదసామవేదసఙ్ఖాతానం తిణ్ణం వేదానం పగుణకరణవసేన పారం గతోతి పారగూ. పారగూతి చేత్థ నిచ్చసాపేక్ఖతాయ సమాసాదికం వేదితబ్బం. **లగ్గేత్వా**తి ఓలమ్బేత్వా. **న చ కాచీ**తి ఏత్థ **చ**-సద్దో అవధారణే, కాచి కథా నేవ ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **పల్లఙ్కన్తి** నిసీదితబ్బాసనం. **ఉప్పజ్జిస్సతీ**తి ఏత్థాపి “కథా”తి ఇదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **కుపితో అనత్తమనో**తి కోపేన కుపితో, అనత్తమనో దోమనస్సేన. దోమనస్ససమఙ్గీ హి పుగ్గలో పీతిసుఖేహి న అత్తమనో న అత్తచిత్తోతి అనత్తమనోతి వుచ్చతి. న సకమనోతి వా అనత్తమనో అత్తనో వసే అట్ఠితచిత్తత్తా.

చణ్డిక్కభావేతి చణ్డికో వుచ్చతి చణ్డో థద్ధపుగ్గలో, తస్స భావో చణ్డిక్కం, థద్ధభావోతి అత్థో. ఇధ పన “చణ్డిక్కభావే”తి వుత్తత్తా చణ్డికోయేవ చణ్డిక్కన్తి గహేతబ్బం, తేన “చణ్డిక్కభావే”తి ఏత్థ థద్ధభావేతి అత్థో వేదితబ్బో. **కిఞ్చి మన్తన్తి** కిఞ్చి వేదం.

అఞ్ఞే కే జానిస్సన్తీతి న కేచి జానిస్సన్తీతి అధిప్పాయో. **పుచ్ఛిత్వా సక్కా జానితు**న్తి అత్తనో పదేసఞాణే ఠితత్తా థేరో ఏవమాహ. సబ్బఞ్ఞుబుద్ధా ఏవ హి "పుచ్ఛ, మాణవ, యదాకఙ్ఖసీ"తిఆదినా పచ్చేకబుద్ధాదీహి అసాధారణం సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేన్తి. సావకా పన పదేసఞాణే ఠితత్తా "సుత్వా వేదిస్సామా"తి వా "పుచ్ఛిత్వా సక్కా జానితు"న్తి వా వదన్తి.

తీసు వేదేసూతిఆదీసు తయో వేదా పుబ్బే వుత్తనయా ఏవ. **నిఘణ్డూ**తి నామనిఘణ్డురుక్ఖాదీనం వేవచనప్పకాసకం సత్థం, **వేవచనప్పకాసక**న్తి చ పరియాయసద్దదీపకన్తి అత్థో, ఏకేకస్స అత్థస్స అనేకపరియాయవచనవిభావకన్తి వుత్తం హోతి. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం అనేకేసం అత్థానం ఏకసద్దస్స వచనీయతావిభావనవసేనపి తస్స గన్థస్స పవత్తత్తా. వచనీయవాచకభావేన అత్థం సద్దఞ్చ నిఖణ్డేతి భిన్దతి విభజ్జ దస్సేతీతి నిఖణ్డు, సో ఏవ ఇధ ఖ-కారస్స ఘ-కారం కత్వా నిఘణ్డూతి వుత్తో. **కేటుభ**న్తి కిరియాకప్పవికప్పో కవీనం ఉపకారసత్థం. ఏత్థ చ **కిరియాకప్పవికప్పో**తి వచీభేదాదిలక్ఖణా కిరియా కప్పీయతి వికప్పీయతి ఏతేనాతి కిరియాకప్పో, సో పన వణ్ణపదబన్ధపదత్థాదివిభాగతో బహువికప్పోతి కిరియాకప్పవికప్పోతి వుచ్చతి. ఇదఞ్చ మూలకిరియాకప్పగన్థం సన్ధాయ వుత్తం. సో హి సతసహస్సపరిమాణో నయాదిచరియాదికం పకరణం. వచనత్థతో పన కిటతి గమేతి కిరియాదివిభాగం, తం వా అనవసేసపరియాదానతో గమేన్తో పూరేతీతి కేటుభన్తి వుచ్చతి, సహ నిఘణ్డునా కేటుభేన చ **సనిఘణ్డుకేటుభా,** తయో వేదా. తేసు సనిఘణ్డుకేటుభేసు. ఠానకరణాదివిభాగతో నిబ్బచనవిభాగతో చ అక్ఖరా పభేదీయన్తి ఏతేనాతి అక్ఖరప్పభేదో, సిక్ఖా చ నిరుత్తి చ. సహ అక్ఖరప్పభేదేనాతి **సాక్ఖరప్పభేదా,** తేసు సాక్ఖరప్పభేదేసు. **ఇతిహాసపఞ్చమేసూ**తి అథబ్బనవేదం చతుత్థం కత్వా "ఇతిహ ఆస ఇతిహ ఆసా"తి ఈదిసవచనపటిసంయుత్తో పురాణకథాసఙ్ఖాతో ఇతిహాసో పఞ్చమో ఏతేసన్తి ఇతిహాసపఞ్చమా, తయో వేదా. తేసు ఇతిహాసపఞ్చమేసు. **నేవ అత్తనా పస్సతీ**తి నేవ సయం పస్సతి, నేవ జానాతీతి అత్థో. **పుచ్ఛ, బ్యాకరిస్సామీ**తి "సబ్బాపి పుచ్ఛా వేదేసుయేవ అన్తోగధా"తి సల్లక్ఖేన్తో ఏవమాహ.

యస్స చిత్తన్తిఆదిపఞ్హద్వయం చుతిచిత్తసమఙ్గినో ఖీణాసవస్స చుతిచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణం సన్ధాయ వుత్తం. తత్థ పఠమపఞ్హే **ఉప్పజ్జతీ**తి ఉప్పాదక్ఖణసమఙ్గితాయ ఉప్పజ్జతి. **న నిరుజ్ఝతీ**తి నిరోధక్ఖణం అప్పత్తతాయ న నిరుజ్ఝతి. **తస్స చిత్త**న్తి తస్స పుగ్గలస్స తతో పట్ఠాయ చిత్తం నిరుజ్ఝిస్సతి నుప్పజ్జిస్సతీతి పుచ్ఛతి. **యస్స వా పనా**తిఆదికే పన దుతియపఞ్హే **నిరుజ్ఝిస్సతీ**తి యస్స చిత్తం భఙ్గక్ఖణం పత్వా నిరుజ్ఝిస్సతి. **నుప్పజ్జిస్సతీ**తి భఙ్గతో పరభాగే సయం వా అఞ్ఞం వా నుప్పజ్జిస్సతి, తస్స పుగ్గలస్స చిత్తం ఉప్పజ్జతి న నిరుజ్ఝతీతి పుచ్ఛతి. ఇమేసం పన పఞ్హానం పఠమో పఞ్హో విభజ్జబ్యాకరణీయో, తస్మా "యస్స చిత్తం ఉప్పజ్జతి న నిరుజ్ఝతి, తస్స చిత్తం నిరుజ్ఝిస్సతి నుప్పజ్జిస్సతీ"తి (యమ. ౨.చిత్తయమక.౬౩) ఏవం పుట్ఠేన సతా ఏవమయం పఞ్హో చ విస్సజ్జేతబ్బో "పచ్ఛిమచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే తేసం చిత్తం ఉప్పజ్జతి న నిరుజ్ఝతి నిరుజ్ఝిస్సతి న ఉప్పజ్జిస్సతి, ఇతరేసం చిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే తేసం చిత్తం ఉప్పజ్జతి న నిరుజ్ఝతి, నిరుజ్ఝిస్సతి చేవ ఉప్పజ్జిస్సతి చా"తి (యమ. ౨.చిత్తయమక.౬౩). యేసఞ్హి పరిచ్ఛిన్నవట్టదుక్ఖానం ఖీణాసవానం సబ్బపచ్ఛిమస్స చుతిచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే వత్తతి, తేసం తదేవ చుతిచిత్తం నిరుజ్ఝిస్సతి నుప్పజ్జిస్సతీతి. ఉప్పాదప్పత్తతాయ ఉప్పజ్జతి నామ, భఙ్గం అప్పత్తతాయ న నిరుజ్ఝతి. భఙ్గం పన పత్వా తం తేసం చిత్తం నిరుజ్ఝిస్సతి, తతో అప్పటిసన్ధికత్తా అఞ్ఞం న ఉప్పజ్జిస్సతి. ఠపేత్వా పన పచ్ఛిమచిత్తసమఙ్గిఖీణాసవం ఇతరేసం సేక్ఖాసేక్ఖపుథుజ్జనానం ఉప్పాదక్ఖణసమఙ్గిచిత్తం ఉప్పాదప్పత్తతాయ ఉప్పజ్జతి నామ, భఙ్గం అప్పత్తతాయ న నిరుజ్ఝతి. భఙ్గం పన పత్వా నిరుజ్ఝిస్సతేవ, అఞ్ఞం పన తస్మిం వా అఞ్ఞస్మిం వా అత్తభావే ఉప్పజ్జిస్సతి చేవ నిరుజ్ఝిస్సతి చ. దుతియో పన పఞ్హో అరహతో చుతిచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే

నియమితత్తా ఏకంసబ్యాకరణీయో, తస్మా “యస్స వా పన చిత్తం నిరుజ్ఝిస్సతి న ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్స చిత్తం ఉప్పజ్జతి న నిరుజ్ఝతీ”తి పుట్ఠేన “ఆమన్తా”తి వత్తబ్బం. ఖీణాసవస్స హి ఉప్పాదక్ఖణసమఙ్గిచుతిచిత్తం భఙ్గం పత్వా నిరుజ్ఝిస్సతి నామ, తతో పరం నుప్పజ్జిస్సతి. ఉప్పాదక్ఖణసమఙ్గితాయ పన ఉప్పజ్జతి చేవ భఙ్గం అప్పత్తతాయ న నిరుజ్ఝతి చాతి వుచ్చతి.

అయం పన మాణవో ఏవమిమే పఞ్హే విస్సజ్జేతుమసక్కోన్తో విఘాతం పాపుణి, తస్మా వుత్తం “**మాణవో ఉద్ధం వా అధో వా హరితుం అసక్కోన్తో**”తిఆది. తత్థ **ఉద్ధం వా అధో వా హరితుం అసక్కోన్తో**తి ఉపరిమపదే వా హేట్ఠిమపదం, హేట్ఠిమపదే వా ఉపరిమపదం అత్థతో సమన్నాహరితుం అసక్కోన్తోతి అత్థో, పుబ్బేనాపరం యోజేత్వా పఞ్హస్స అత్థం పరిచ్ఛిన్దితుం అసక్కోన్తోతి వుత్తం హోతి. **ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానం తావ ఆచిక్ఖీ**తి “అత్థి ఇమస్మిం కాయే”తిఆదికం ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానం “మన్తస్స ఉపచారో అయ”న్తి పఠమం ఆచిక్ఖి. సోతాపన్నానం సీలేసు పరిపూరకారితాయ సమాదిన్నసీలతో నత్థి పరిహానీతి ఆహ “**అభబ్బో దాని సాసనతో నివత్తితు**”న్తి. **వడ్ఢేత్వా**తి ఉపరిమగ్గత్థాయ కమ్మట్ఠానం వడ్ఢేత్వా. **అప్పోస్సుక్కో భవేయ్య బుద్ధవచనం గహేతు**న్తి అరహత్తప్పత్తియా కతకిచ్చభావతోతి అధిప్పాయో. వోహారవిధిమ్హి ఛేకభావత్థం “**ఉపజ్ఝాయో మం భన్తే తుమ్హాకం సన్తికం పహిణీ**”తిఆది వుత్తం.

ఉదకదన్తపోనం ఉపట్ఠాపేసీతి పరిభోగత్థాయ ఉదకఞ్చ దన్తకట్ఠఞ్చ పటియాదేత్వా ఠపేసి. దన్తే పునన్తి విసోధేన్తి ఏతేనాతి దన్తపోనం వుచ్చతి దన్తకట్ఠం. గుణవన్తానం సఙ్గహేతబ్బభావతో థేరో సామణేరస్స చ ఖన్తివీరియఉపట్ఠానాదిగుణే పచ్చక్ఖకరణత్థం వినావ అభిఞ్ఞాయ పకతియా వీమంసమానో పున సమ్మజ్జనాదిం అకాసి. “సామణేరస్స చిత్తదమనత్థం అకాసీ”తిపి వదన్తి. **బుద్ధవచనం పట్ఠపేసీ**తి బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హాపేతుం ఆరభి. **ఠపేత్వా వినయపిటక**న్తి ఏత్థ “సామణేరానం వినయపరియాపుణనం చారిత్తం న హోతీతి ఠపేత్వా వినయపిటకం అవసేసం బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హాపేసీ”తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. **అవస్సికోవ సమానో**తి ఉపసమ్పదతో పట్ఠాయ అపరిపుణ్ణఏకవస్సోతి అధిప్పాయో. మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరస్స హదయే పతిట్ఠాపితమ్పి బుద్ధవచనం వోహారవసేన తస్స హత్థే పతిట్ఠాపితం నామ హోతీతి కత్వా వుత్తం “**హత్థే సకలం బుద్ధవచనం పతిట్ఠాపేత్వా**”తి. **యావతాయుకం ఠత్వా పరినిబ్బాయింసూ**తి మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరస్స హత్థే సకలసాసనపతిట్ఠాపనేన దుతియసఙ్గీతికారకారోపితదణ్డకమ్మతో ముత్తా హుత్వా యావతాయుకం ఠత్వా పరినిబ్బాయింసు.

బిన్దుసారస్స రఞ్ఞో ఏకసతపుత్తాతి ఏత్థ **బిన్దుసారో** నామ సక్యకులప్పసుతో చన్దగుత్తస్స నామ రఞ్ఞో పుత్తో. తథా హి విటటూభసఙ్గామే కపిలవత్థుతో నిక్ఖన్తసక్యపుత్తేహి మాపితే మోరియనగరే ఖత్తియకులసమ్భవో చన్దగుత్తకుమారో పాటలిపుత్తే రాజా అహోసి. తస్స పుత్తో బిన్దుసారో నామ రాజకుమారో పితు అచ్చయేన రాజా హుత్వా ఏకసతపుత్తకానం జనకో అహోసి. **ఏకసత**న్తి ఏకఞ్చ సతఞ్చ ఏకసతం, ఏకేనాధికం సతన్తి అత్థో. ఏకావ మాతా అస్సాతి **ఏకమాతికం,** అత్తనా సహోదరన్తి వుత్తం హోతి. న తావ ఏకరజ్జం కతన్తి ఆహ “**అనభిసిత్తోవ రజ్జం కారేత్వా**”తి. **ఏకరజ్జాభిసేక**న్తి సకలజమ్బుదీపే ఏకాధిపచ్చవసేన కరియమానం అభిసేకం. పుఞ్ఞప్పభావేన పాపుణితబ్బాపి రాజిద్ధియో అరహత్తమగ్గేన ఆగతా పటిసమ్భిదాదయో అవసేసవిసేసా వియ పయోగసమ్పత్తిభూతా అభిసేకానుభావేనేవ ఆగతాతి ఆహ “**అభిసేకానుభావేన చస్స ఇమా రాజిద్ధియో ఆగతా**”తి.

తత్థ **రాజిద్ధియో**తి రాజభావానుగతప్పభావా. **యతో**తి యతో సోళసఘటతో. **సాసనే ఉప్పన్నసద్ధో**తి బుద్ధసాసనే పటిలద్ధసద్ధో. **అసన్ధిమిత్తా**తి తస్సావ నామం. తస్సా కిర సరీరే సన్ధయో న పఞ్ఞాయన్తి, తస్మా ఏవంనామికా జాతాతిపి

వదన్తి. దేవతా ఏవ దివసే దివసే ఆహరన్తీతి సమ్బన్ధో. **దేవసికన్తి** దివసే దివసే. **అగదామలకన్తి** అప్పకేనేవ సరీరసోధనాదిసమత్థం సబ్బదోసహరణం ఓసధామలకం. **అగదహరీతకమ్పి** తాదిసమేవ హరీతకం. తేసు కిర ద్వీసు యథాకామమేకం పరిభుఞ్జతి. **ఛద్దన్తదహతోతి** ఛద్దన్తదహసమీపే ఠితదేవవిమానతో కప్పరుక్ఖతో వా. "ఛద్దన్తదహే తాదిసా రుక్ఖవిసేసా సన్తి, తతో ఆహరన్తీ"తిపి వదన్తి. **దిబ్బఞ్చ పానకన్తి** దిబ్బఫలరసపానకఞ్చ. **అసుత్తమయికన్తి** కప్పరుక్ఖతో నిబ్బత్తదిబ్బదుస్సత్తా సుత్తేహి న కతన్తి అసుత్తమయికం. **సుమనపుప్ఫపటన్తి** సబ్బత్థ సుఖుమం హుత్వా ఉగ్గతపుప్ఫానం అత్థితాయ సుమనపుప్ఫపటం నామ జాతం. **ఉట్ఠితస్స సాలినోతి** సయంజాతసాలినో. సముదాయాపేక్ఖఞ్చేత్థ ఏకవచనం, సాలీనన్తి అత్థో. **నవ వాహసహస్సానీతి** ఏత్థ "చతస్సో ముట్ఠియో ఏకో కుడువో, చత్తారో కుడువా ఏకో పత్థో, చత్తారో పత్థా ఏకో ఆళ్హకో, చత్తారో ఆళ్హకా ఏకం దోణం, చత్తారో దోణా ఏకమానికా, చతస్సో మానికా ఏకఖారీ, వీసతి ఖారియో ఏకో వాహో, తదేవ ఏకం సకట"న్తి సుత్తనిపాతట్ఠకథాదీసు (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.కోకాలికసుత్తవణ్ణనా; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౧౮౧; అ॰ ని॰ ౩.౧౦; ౮౯) వుత్తం. ఇధ పన "ద్వే సకటాని ఏకో వాహో"తి వదన్తి. **నిత్థుసకణే కరోన్తీతి** థుసకుణ్డకరహితే కరోన్తి. **మధుం కరోన్తీతి** ఆగన్త్వా సమీపట్ఠానే మధుం కరోన్తి. **బలికమ్మం కరోన్తీతి** సబ్బత్థ బలికమ్మకారకా రట్ఠవాసినో వియ మధురసరం వికూజన్తా బలిం కరోన్తి. "ఆగన్త్వా ఆకాసేయేవ సద్దం కత్వా అత్తానం అజానాపేత్వా గచ్ఛన్తీ"తి వదన్తి.

సువణ్ణసఙ్ఖలికాయేవ బన్ధనం **సువణ్ణసఙ్ఖలికబన్ధనం. చతున్నం బుద్ధానన్తి** కకుసన్ధాదీనం చతున్నం బుద్ధానం. **అధిగతరూపదస్సనన్తి** పటిలద్ధరూపదస్సనం. అయం కిర కప్పాయుకత్తా చతున్నమ్పి బుద్ధానం రూపసమ్పత్తిం పచ్చక్ఖతో అద్దక్ఖి. **కాళం నామ నాగరాజానం ఆనయిత్వాతి** ఏత్థ సో పన నాగరాజా గఙ్గాయం నిక్ఖిత్తసువణ్ణసఙ్ఖలికాయ గన్త్వా అత్తనో పాదేసు పతితసఞ్ఞాయ ఆగతోతి వేదితబ్బో. నను చ అసోకస్స రఞ్ఞో ఆణా హేట్ఠా యోజనతో ఉపరి పవత్తతి, ఇమస్స చ విమానం యోజనపరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా పతిట్ఠితం, తస్మా కథం అయం నాగరాజా రఞ్ఞో ఆణాయ ఆగతోతి? కిఞ్చాపి అత్తనో విమానం యోజనపరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా పతిట్ఠితం, తథాపి రఞ్ఞో ఆణాపవత్తిట్ఠానేన సహ ఏకాబద్ధతాయ తస్స ఆణం అకాసి. యథా హి రజ్జసీమన్తరవాసినో మనుస్సా తేహి తేహి రాజూహి నిప్పీళియమానా తేసం తేసం ఆణాయ పవత్తన్తి, ఏవంసమ్పదమిదన్తి వదన్తి.

ఆపాథం కరోహీతి సమ్ముఖం కరోహి, గోచరం కరోహీతి అత్థో. తేన నిమ్మితం బుద్ధరూపం పస్సన్తోతి సమ్బన్ధో. కీదిసం తం బుద్ధరూపన్తి ఆహ **"సకలసరీరవిప్పకిణ్ణా"**తిఆది. తత్థ **పుఞ్ఞప్పభావనిబ్బత్త**గ్గహణం తేన నిమ్మితానమ్పి అసీతిఅనుబ్యఞ్జనపటిమణ్డితానం ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణానం భగవతో పుఞ్ఞప్పభావనిబ్బత్తఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనాదీహి సదిసత్తా కతన్తి దట్ఠబ్బం. న హి తేన తదా నిమ్మితం అనేకాకారపరిపుణ్ణం బుద్ధరూపం భగవతో పుఞ్ఞప్పభావేన నిబ్బత్తన్తి సక్కా వత్తుం. **అసీతిఅనుబ్యఞ్జనం** తమ్బనఖతుఙ్గనాసాది. **ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణం** సుప్పతిట్ఠితపాదతాది. **వికసిత... పే॰... సలిలతలన్తి** సూరియరస్మిసమ్ఫస్సేన వికసితేహి వికాసముపగతేహి కం అలఙ్కరోతీతి "కమల"న్తి లద్ధనామేహి రత్తపదుమేహి నీలుప్పలాదిభేదేహి ఉప్పలేహి చేవ సేతపదుమసఙ్ఖాతేహి పుణ్డరీకేహి చ పటిమణ్డితం సమన్తతో సజ్జితం జలతలమివ. **తారాగణ...పే॰... గగనతలన్తి** సబ్బత్థ విప్పకిణ్ణతారకగణస్స రస్మిజాలవిసదేహి విప్ఫురితాయ భాసమానాయ సోభాయ కన్తియా సముజ్జలం సమ్మా భాసమానం గగనతలమివ ఆకాసతలమివ. **సఞ్ఝాప్పభా...పే॰... కనకగిరిసిఖరన్తి** సఞ్ఝాకాలసఞ్జాతప్పభానురాగేహి ఇన్దచాపేహి విజ్జులతాహి చ పరిక్ఖిత్తం సమన్తతో పరివారితం కనకగిరిసిఖరమివ సువణ్ణపబ్బతకూటమివ. **విమలకేతుమాలాతి** ఏత్థ "కేతుమాలా నామ సీసతో నిక్ఖమిత్వా ఉపరి ముద్ధని పుఞ్జో హుత్వా దిస్సమానరస్మిరాసీ"తి వదన్తి. "ముద్ధని మజ్ఝే పఞ్ఞాయమానో ఉన్నతప్పదేసో"తిపి వదన్తీ"తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం.

యస్మా పన అసోకో ధమ్మరాజా సఞ్జాతపీతిసోమనస్సో సత్తాహం నిరాహారో హుత్వా యథాఠితోవ అవిక్ఖిత్తచిత్తో పసాదసోమ్మేహి చక్ఖూహి నిరన్తరం బుద్ధరూపమేవ ఓలోకేసి, తస్మా అక్ఖీహి పూజా కతా నామ హోతీతి ఆహ "**అక్ఖిపూజం నామ అకాసీ**"తి. అథ వా చక్ఖూనం తాదిసస్స ఇట్ఠారమ్మణస్స ఉపట్ఠాపనేన అక్ఖీనం పూజా కతా నామ హోతీతి వుత్తం "అక్ఖిపూజం నామ అకాసీ"తి.

ఇద్ధివిభావనాధికారప్పసఙ్గేన చేతం వత్థు వుత్తం, నానుక్కమేన. అయఞ్హేత్థ అనుక్కమో – అసోకో కిర మహారాజా ఉపరి వక్ఖమానానుక్కమేన సీహపఞ్జరేన ఓలోకేన్తో నిగ్రోధసామణేరం ఇరియాపథసమ్పన్నం నాగరజననయనాని ఆకడ్ఢన్తం యుగమత్తం పేక్ఖమానం దిస్వా పసీదిత్వా సఞ్జాతపేమో సబహుమానో ఆమన్తాపేత్వా సేతచ్ఛత్తస్స హేట్ఠా సీహాసనే నిసీదాపేత్వా భోజేత్వా సామణేరస్స వచనాదాసే దిస్సమానం దసబలస్స ధమ్మకాయం దిస్వా రతనత్తయే పసీదిత్వా సపరిసో సరణసీలేసు పతిట్ఠాయ తతో పట్ఠాయ అభివడ్ఢమానసద్ధో పుబ్బే భోజియమానాని తిత్థియసట్ఠిసహస్సాని నీహరిత్వా భిక్ఖూనం సట్ఠిసహస్సానం సువకాహతసాలిసమ్పాదితభత్తం పట్ఠపేత్వా దేవతోపనీతం అనోతత్తసలిలం నాగలతాదన్తకట్ఠఞ్చ ఉపనామేత్వా నిచ్చసఙ్ఘుపట్ఠానం కరోన్తో ఏకదివసం సువణ్ణసఙ్ఖలికబన్ధనం విస్సజ్జేత్వా కాళం నాగరాజానం ఆనయిత్వా తేన నిమ్మితం వుత్తప్పకారం సిరీసోభగ్గసమ్పన్నం బుద్ధరూపం పస్సన్తో దీఘపుథులనిచ్చలనయనప్పభాహి సత్తాహం అక్ఖిపూజమకాసి.

ఇదాని పన యథానుసన్ధిం ఘటేత్వా అనుక్కమేన తస్స సాసనావతారం దస్సేన్తో ఆహ "**రాజా కిర అభిసేకం పాపుణిత్వా**"తిఆది. **బాహిరకపాసణ్డన్తి** బాహిరకప్పవేదితం సమయవాదం. బాహిరకప్పవేదితా హి సమయవాదా సత్తానం తణ్హాపాసం దిట్ఠిపాసఞ్చ డేన్తి ఓడ్డేన్తీతి "పాసణ్డా"తి వుచ్చన్తి. **పరిగ్గణ్హీతి** వీమంసమానో పరిగ్గహేసి. **బిన్దుసారో బ్రాహ్మణభత్తో అహోసీతి** అత్తనో పితు చన్దగుత్తస్స కాలతో పట్ఠాయ బ్రాహ్మణేసు సమ్భత్తో అహోసి. చన్దకేన నామ కిర బ్రాహ్మణేన సముస్సాహితో చన్దగుత్తకుమారో తేన దిన్ననయే ఠత్వా సకలజమ్బుదీపే ఏకరజ్జమకాసి, తస్మా తస్మిం బ్రాహ్మణే సఞ్జాతబహుమానవసేన చన్దగుత్తకాలతో పట్ఠాయ సట్ఠిసహస్సమత్తా బ్రాహ్మణజాతికా తస్మిం రాజకులే నిచ్చభత్తికా అహేసుం. **బ్రాహ్మణానన్తి** పణ్డరఙ్గపరిబ్బాజకాదిభావమనుపగతే దస్సేతి. పణ్డరఙ్గపరిబ్బాజకాదయో చ బ్రాహ్మణజాతివన్తోతి ఆహ "**బ్రాహ్మణజాతియపాసణ్డాన**"న్తి. ఏత్థ పన దిట్ఠిపాసాదీనం ఓడ్డనతో పణ్డరఙ్గాదయోవ "పాసణ్డా"తి వుత్తా. **సీహపఞ్జరేతి** మహావాతపానే. **ఉపసమపరిబాహిరేనాతి** ఉపసమతో పరిబాహిరేన, ఉపసమరహితేనాతి అత్థో. **అన్తేపురం అతిహరథాతి** అన్తేపురం పవేసేథ, ఆనేథాతి వుత్తం హోతి.

అమా సహ భవన్తి కిచ్చేసూతి **అమచ్చా,** రజ్జకిచ్చవోసాపనకా. **దేవాతి** రాజానం ఆలపన్తి. రాజానో హి దిబ్బన్తి కామగుణేహి కీళన్తి, తేసు వా విహరన్తి విజయసమత్థతాయోగేన పచ్చత్థికే విజేతుం ఇచ్ఛన్తి, ఇస్సరియఠానాదిసక్కారదానగహణం తం తం అత్థానుసాసనం వా కరోన్తి వోహరన్తి, పుఞ్ఞానుభావప్పత్తాయ జుతియా జోతన్తీతి వా "దేవా"తి వుచ్చన్తి . తథా హి తే చతూహి సఙ్గహవత్థూహి జనం రఞ్జేన్తా సయం యథావుత్తేహి విసేసేహి రాజన్తి దిప్పన్తి సోభన్తీతి "రాజానో"తి చ వుచ్చన్తి. **నిగణ్ఠాదయోతి** ఏత్థ **నిగణ్ఠో** నామ "అమ్హాకం గణ్ఠనకిలేసో సంసారే పలిబుద్ధనకిచ్చో రాగాదికిలేసో ఖేత్తవత్థుపుత్తదారాదివిసయో నత్థి, కిలేసగణ్ఠిరహితా మయ"న్తి ఏవం వాదితాయ "నిగణ్ఠా"తి లద్ధనామా తిత్థియా.

ఉచ్చావచానీతి ఉచ్చాని చ అవచాని చ, మహన్తాని చేవ ఖుద్దకాని చ, అథ వా విసిట్ఠాని చేవ లామకాని చాతి అత్థో. **భద్దపీఠకేసూ**తి వేత్తమయపీఠేసు. **సారో**తి సీలాదిగుణసారో. **రాజఙ్గణేనా**తి రాజనివేసనద్వారే వివటేన భూమిప్పదేసేన. అఙ్గణన్తి హి కత్థచి కిలేసా వుచ్చన్తి "రాగో అఙ్గణ"న్తిఆదీసు (విభ॰ ౯౨౪). రాగాదయో హి అఙ్గన్తి ఏతేహి తంసమఙ్గీపుగ్గలా నిహీనభావం గచ్ఛన్తీతి అఙ్గణానీతి వుచ్చన్తి. కత్థచి మలం వా పఙ్కో వా "తస్సేవ రజస్స వా అఙ్గణస్స వా పహానాయ వాయమతీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౮౪). అఙ్గతి సమ్మక్ఖేతీతి హి అఙ్గణం, మలాది. కత్థచి తథారూపో వివటప్పదేసో "చేతియఙ్గణం బోధియఙ్గణ"న్తిఆదీసు. అఙ్గతి తత్థ రితం అతిసున్దరతాయ అభిబ్యఞ్జేతీతి హి అఙ్గణం, వివటో భూమిప్పదేసో. ఇధాపి సోయేవ అధిప్పేతో. **దన్త**న్తిఆదీసు కిలేసవిప్ఫన్దరహితచిత్తతాయ **దన్తం,** నిచ్చం పచ్చుపట్ఠితసతారక్ఖతాయ **గుత్తం,** చక్ఖాదిఇన్ద్రియానం సన్తతాయ **సన్తిన్ద్రియం,** పాసాదికేన ఇరియాపథేన సమన్నాగతత్తా **సమ్పన్న ఇరియాపథం**. ఇదాని నిగ్రోధసామణేరం సరూపతో విభావేతుకామో ఆహ "**కో పనాయం నిగ్రోధో నామా**"తిఆది.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథాతి ఏత్థ బిన్దుసారస్స కిర ఏకసతపుత్తేసు మోరియవంసజాయ ధమ్మదేవియా అసోకతిస్సనామానం ద్విన్నం పుత్తానం మజ్ఝే జేట్ఠో అసోకకుమారో అవన్తిరట్ఠం భుఞ్జతి. పితరా పేసితో పాటలిపుత్తతో పఞ్ఞాసయోజనమత్థకే విటటూభభయాగతానం సాకియానమావాసం వేటిసం నామ నగరం పత్వా తత్థ వేటిసం నామ సేట్ఠిధీతరం ఆదాయ ఉజ్జేనీరాజధానియం రజ్జం కరోన్తో మహిన్దం నామ కుమారం సఙ్ఘమిత్తఞ్చ కుమారికం లభిత్వా తేహి సద్ధిం రజ్జసుఖమనుభవన్తో పితునో గిలానభావం సుత్వా ఉజ్జేనిం పహాయ సీఘం పాటలిపుత్తం ఉపగన్త్వా పితు ఉపట్ఠానం కత్వా తస్స అచ్చయేన రజ్జం అగ్గహేసి. తం సుత్వా యువరాజా సుమనాభిధానో కుజ్ఝిత్వా "అజ్జ మే మరణం వా హోతు రజ్జం వా"తి అట్ఠనవుతిభాతికపరివుతో సంవట్టసాగరే జలతరఙ్గసఙ్ఘాతో వియ అజ్ఝోత్థరన్తో ఉపగచ్ఛతి. తతో అసోకో ఉజ్జేనీరాజా సఙ్గామం పక్ఖన్దిత్వా సత్తుమద్దనం కరోన్తో సుమనం నామ రాజకుమారం గహేత్వా ఘాతేసి. తేన వుత్తం "**బిన్దుసారరఞ్ఞో కిర దుబ్బలకాలేయేవ అసోకకుమారో అత్తనా లద్ధం ఉజ్జేనీరజ్జం పహాయ ఆగన్త్వా సబ్బనగరం అత్తనో హత్థగతం కత్వా సుమనం నామ రాజకుమారం అగ్గహేసీ**"తి.

పరిపుణ్ణగబ్భాతి పరిపక్కగబ్భా. **ఏకం సాల**న్తి సబ్బపరిచ్ఛన్నం ఏకం పాసాదం. "దేవతాయ పన ఆనుభావేన తస్మిం పాసాదే మహాజనేన అదిస్సమానా హుత్వా వాసం కప్పేసీ"తి వదన్తి. **నిబద్ధవత్త**న్తి "ఏకస్స దివసస్స ఏత్తక"న్తి నియామేత్వా ఠపితవత్తం. **హేతుసమ్పద**న్తి అరహత్తూపనిస్సయపుఞ్ఞసమ్పదం. **ఖురగ్గేయేవా**తి ఖురకమ్మపరియోసానేయేవ, తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం గహేత్వా తం పరిగ్గణ్హన్తో అన్తిమాయ కేసవట్టియా వోరోపనాయ సమకాలమేవ చ అరహత్తం పాపుణీతి వుత్తం హోతి. **సరీరం జగ్గిత్వా**తి దన్తకట్ఠఖాదనముఖధోవనాదీహి సరీరపరికమ్మం కత్వా.

సీహపఞ్జరే చఙ్కమతీతి సీహపఞ్జరసమీపే అపరాపరం చఙ్కమతి. **తఙ్ఖణఞ్ఞేవా**తి తస్మిం ఖణేయేవ. **అయం జనో**తి రాజఙ్గణే చరమానం జనం దిస్వా వదతి. **భన్తమిగప్పటిభాగో**తి అనవట్ఠితత్తా కాయచాపల్లేన సమన్నాగతత్తా భన్తమిగసదిసో. అతివియ సోభతీతి సమ్బన్ధో. **ఆలోకితవిలోకిత**న్తి ఏత్థ **ఆలోకితం** నామ పురతోపేక్ఖనం. అభిముఖోలోకనఞ్హి "ఆలోకిత"న్తి వుచ్చతి. **విలోకిత**న్తి అనుదిసాపేక్ఖనం, యం దిసాభిముఖం ఓలోకేతి, తదనుగతదిసాపేక్ఖనన్తి అత్థో. **సమిఞ్జనం** పబ్బసఙ్కోచనం. **పసారణఞ్చ** తేసంయేవ పసారణం. **లోకుత్తరధమ్మో**తి సేసజనేసు అవిజ్జమానో విసిట్ఠధమ్మో. **పేమం సణ్ఠహీ**తి పేమం పతిట్ఠాసి, ఉప్పజ్జీతి అత్థో. **వాణిజకో అహోసీ**తి మధువాణిజకో అహోసి.

అతీతే కిర తయో భాతరో మధువాణిజకా అహేసుం. తేసు కనిట్ఠో మధుం విక్కిణాతి, ఇతరే అరఞ్ఞతో ఆహరన్తి. తదా ఏకో పచ్చేకబుద్ధో పణ్డుకరోగాతురో అహోసి. అపరో పన పచ్చేకబుద్ధో తదత్థం మధుభిక్ఖాయ చరమానో నగరం పావిసి. పవిట్ఠఞ్చ తం ఏకా కుమ్భదాసీ ఉదకహరణత్థం తిత్థం గచ్ఛమానా అద్దస. దిస్వా చ పుచ్ఛిత్వా ఆగతకారణఞ్చ ఞత్వా "ఏత్థ, భన్తే, మధువాణిజకా వసన్తి, తత్థ గచ్ఛథా"తి హత్థం పసారేత్వా మధుఆపణం దస్సేసి. సో చ తత్థ అగమాసి. తం దిస్వా కనిట్ఠో మధువాణిజో సఞ్జాతపీతిసోమనస్సో "కేనాగతాత్థ, భన్తే"తి పుచ్ఛిత్వా తమత్థం విదిత్వా పత్తం గహేత్వా మధునో పూరేత్వా దదమానో పత్తపుణ్ణం మధుం ఉగ్గన్త్వా ముఖతో విస్సన్దిత్వా భూమియం పతమానం దిస్వా పసన్నమానసో "ఇమినాహం, భన్తే, పుఞ్ఞకమ్మేన జమ్బుదీపే ఏకరజ్జం కరేయ్యం, ఆణా చ మే ఆకాసే పథవియఞ్చ యోజనప్పమాణే ఠానే ఫరతూ"తి పత్థనమకాసి. పచ్చేకబుద్ధో చ "ఏవం హోతు ఉపాసకా"తి వత్వా గన్ధమాదనం గన్త్వా పచ్చేకబుద్ధస్స భేసజ్జమకాసి.

కనిట్ఠో పన మధువాణిజో మధుం దత్వా గేహే నిసిన్నో ఇతరే అరఞ్ఞతో ఆగతే దిస్వా ఏవమాహ "తుమ్హాకం భాతరో చిత్తం పసాదేథ, మమఞ్చ తుమ్హాకఞ్చ మధుం గహేత్వా ఈదిసస్స నామ పచ్చేకబుద్ధస్స పత్తం పూరేత్వా అదాసి"న్తి. తేసు జేట్ఠో కుజ్ఝిత్వా ఏవమాహ "చణ్డాలాపి కాసావనివాసినో హోన్తి, నను తవ హత్థతో మధుం పటిగ్గహేత్వా గతో చణ్డాలో భవిస్సతీ"తి. మజ్ఝిమో పన కుజ్ఝిత్వా "తవ పచ్చేకబుద్ధం గహేత్వా పరసముద్దే నిక్ఖిపాహీ"తి ఆహ. పచ్ఛా పన తేపి ద్వే భాతరో కనిట్ఠేన వుచ్చమానం దానానిసంసపటిసంయుత్తకథం సుత్వా అనుమోదింసుయేవ. సాపి చ కుమ్భదాసీ "తస్స మధుదాయకస్స అగ్గమహేసీ భవేయ్య"న్తి పత్థనమకాసి. తేసు కనిట్ఠో అసోకో ధమ్మరాజా అహోసి, సా చ కుమ్భదాసీ అతివియ రూపసోభగ్గప్పత్తా అసన్ధిమిత్తా నామ తస్స అగ్గమహేసీ అహోసి. పరసముద్దవాదీ పన మజ్ఝిమో ఇమస్మింయేవ తమ్బపణ్ణిదీపే దేవానంపియతిస్సో నామ మహానుభావో రాజా అహోసి. జేట్ఠో పన చణ్డాలవాదితాయ చణ్డాలగామే జాతో నిగ్రోధో నామ సామణేరో అహోసి. తేన వుత్తం "**పుబ్బే హి కిర పుఞ్ఞకరణకాలే ఏస రఞ్ఞో జేట్ఠభాతా వాణిజకో అహోసీ**"తి.

పుబ్బే వ సన్నివాసేనాతి ఏత్థ (జా॰ అట్ఠ॰ ౨.౨.౧౭౪) గాథాబన్ధవసేన **వా**-సద్దస్స రస్సత్తం కతన్తి వేదితబ్బం, పుబ్బే సన్నివాసేన వాతి వుత్తం హోతి. తత్థ **పుబ్బే**తి అతీతజాతియం. **సన్నివాసేనా**తి సహవాసేన. సహసద్దత్థో హి అయం సంసద్దో. **పచ్చుప్పన్నహితేన వా**తి పచ్చుప్పన్నే వత్తమానభవే హితచరణేన వా. ఏవం ఇమేహి ద్వీహి కారణేహి సినేహసఙ్ఖాతం పేమం జాయతే ఉప్పజ్జతి. ఇదం వుత్తం హోతి – పేమం నామేతం ద్వీహిపి కారణేహి జాయతి, పురిమభవే మాతా వా పితా వా ధీతా వా పుత్తో వా భాతా వా భగినీ వా పతి వా భరియా వా సహాయో వా మిత్తో వా హుత్వా యో యేన సద్ధిం ఏకట్ఠానే నివుత్థపుబ్బో, తస్స ఇమినా పుబ్బే వా సన్నివాసేన భవన్తరేపి అనుబన్ధన్తో సో సినేహో న విజహతి, ఇమస్మిం అత్తభావే కతేన పచ్చుప్పన్నేన హితేన వాతి ఏవం ఇమేహి ద్వీహి కారణేహి తం పేమం నామ జాయతీతి. కిం వియాతి ఆహ "**ఉప్పలం వ యథోదకే**"తి. ఏత్థాపి **వా**-సద్దస్స వుత్తనయేనేవ రస్సత్తం కతన్తి దట్ఠబ్బం. అవుత్తసమ్పిణ్డనత్థో చేత్థ వాసద్దో. తేన పదుమాదయో సఙ్గణ్హాతి. **యథా**-సద్దో ఉపమాయం. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా ఉప్పలఞ్చ సేసఞ్చ పదుమాది ఉదకే జాయమానం ద్వే కారణాని నిస్సాయ జాయతి ఉదకఞ్చేవ కలలఞ్చ, తథా ఏతేహి ద్వీహి కారణేహి పేమం జాయతీతి.

రఞ్ఞో హత్థేతి సన్తికం ఉపగతస్స రఞ్ఞో హత్థే. **రఞ్ఞో అనురూప**న్తి ఏకూనసతభాతుకానం ఘాతితత్తా చణ్డపకతితాయ రజ్జే ఠితత్తా చ "పమాదవిహారీ అయ"న్తి మఞ్ఞమానో తదనురూపం ధమ్మపదే అప్పమాదవగ్గం దేసేతుం ఆరభి. తత్థ (ధ॰ ప॰

అట్ఠ. ౧.౨౩) **అప్పమాదో**తి సతియా అవిప్పవాసో, నిచ్చం ఉపట్ఠితాయ సతియా ఏతం అధివచనం. **అమతపద**న్తి అమతం వుచ్చతి నిబ్బానం. తఞ్హి అజాతత్తా న జీయతి న మీయతి, తస్మా "అమత"న్తి వుచ్చతి. అమతస్స పదం అమతపదం, అమతస్స అధిగముపాయోతి వుత్తం హోతి. **పమాదో**తి పమజ్జనభావో, ముట్ఠస్సచ్చసఙ్ఖాతస్స సతియా వోస్సగ్గస్సేతం నామం. **మచ్చునో**తి మరణస్స. **పద**న్తి ఉపాయో మగ్గో. పమత్తో హి జాతిం నాతివత్తతి, జాతో పన జీయతి చేవ మీయతి చాతి పమాదో మచ్చునో పదం నామ హోతి, మరణం ఉపనేతీతి వుత్తం హోతి.

అఞ్ఞాతం తాత, పరియోసాపేహీతి ఇమినా "సదా అప్పమాదేన హుత్వా వత్తితబ్బన్తి ఏత్తకేనేవ మయా ఞాతం, తుమ్హే ధమ్మదేసనం నిట్ఠపేథా"తి తస్మిం ధమ్మే అత్తనో పటిపజ్జితుకామతం దీపేన్తో ధమ్మదేసనాయ పరియోసానం పాపేత్వా కథనే ఉస్సాహం జనేతి. కేచి పన "అభాసీతి ఏత్థ 'భాసిస్సామి వితక్కేసీ'తి అత్థం గహేత్వా 'సబ్బం అప్పమాదవగ్గం భాసిస్సామీ'తి సల్లక్ఖితత్తా అభాసీతి వుత్తం, రఞ్ఞా పన అడ్ఢగాథం సుత్వావ 'అఞ్ఞాతం తాత, పరియోసాపేహీ'తి వుత్తత్తా 'ఉపరి న కథేసీ'"తి వదన్తి. "తం పన యుత్తం న హోతీ"తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. **ధువభత్తానీ**తి నిచ్చభత్తాని. వజ్జావజ్జం ఉపనిజ్ఝాయతీతి ఉపజ్ఝాయోతి ఆహ "**వజ్జావజ్జం దిస్వా చోదేతా సారేతా చా**"తి. తత్థ **వజ్జావజ్జ**న్తి ఖుద్దకం మహన్తఞ్చ వజ్జం. **చోదేతా**తి "ఇదం తయా దుక్కటం, ఇదం దుబ్భాసిత"న్తిఆదీని వత్వా చోదేతా. **సారేతా**తి అత్తనో వజ్జం అస్సరన్తస్స సతిం ఉప్పాదేతా, సమ్మాపటిపత్తియం వా సారేతా, పవత్తేతాతి అత్థో.

"ఏవం తయా బుద్ధవచనం సజ్ఝాయితబ్బం, ఏవం అభిక్కమితబ్బం, ఏవం పటిక్కమితబ్బ"న్తిఆదినా ఆచారస్స సిక్ఖాపనతో ఆచరియో నామాతి ఆహ "**ఇమస్మిం సాసనే సిక్ఖితబ్బకధమ్మేసు పతిట్ఠాపేతా**"తి. తత్థ **సిక్ఖితబ్బకధమ్మో** నామ సకలం బుద్ధవచనం సీలాదయో చ ధమ్మా. "**పబ్బజ్జా చ ఉపసమ్పదా చా**"తి ఇదం లబ్భమానవసేన వుత్తం . **ఆచరియుపజ్ఝాయాన**న్తి ఇమినా పబ్బజ్జా ఉపసమ్పదా చ యోజేతబ్బా, **మమ చా**తి ఇమినా పన పబ్బజ్జావ. తదా సామణేరభూమియం ఠితత్తా నిగ్రోధస్స భావినిం వా ఉపసమ్పదం సన్ధాయ ఉభయమ్పి యోజేతబ్బం. సరణగమనవసేన పబ్బజ్జాసిద్ధితో భిక్ఖుసఙ్ఘస్సపి పబ్బజ్జాయ నిస్సయభావో వేదితబ్బో. భణ్డుకమ్మవసేనపి నిస్సయభావో లబ్భతేవాతి గహేతబ్బం. **దివసే దివసే వడ్ఢాపేన్తో**తి వుత్తనయేనేవ దివసే దివసే తతో తతో దిగుణం కత్వా వడ్ఢాపేన్తో. **పోథుజ్జనికేనా**తి పుథుజ్జనభావానురూపేన. నిగ్రోధత్థేరస్స ఆనుభావకిత్తనాధికారత్తా పుబ్బే వుత్తమ్పి పచ్ఛా వత్తబ్బమ్పి సమ్పిణ్డేత్వా ఆహ "**పున రాజా అసోకారామం నామ మహావిహారం కారేత్వా**"తిఆది . **చేతియపటిమణ్డితానీ**తి ఏత్థ చయితబ్బం పూజేతబ్బన్తి **చేతియం,** ఇట్ఠకాదీహి చితత్తా వా చేతియం, చేతియేహి పటిమణ్డితాని విభూసితానీతి చేతియపటిమణ్డితాని. **ధమ్మేనా**తి ధమ్మతో అనపేతేన.

వుత్తమేవత్థం విత్థారతో విభావేన్తో ఆహ "**ఏకదివసం కిరా**"తిఆది. **అసోకారామే మహాదానం దత్వా**తి ఏత్థ కతే ఆరామే పచ్ఛా కారాపకస్స రఞ్ఞో నామవసేన నిరుళ్హం నామపణ్ణత్తిం సన్ధాయ వుత్తం "**అసోకారామే**"తి. కేచి పన "తస్మిం దివసే రాజా అత్తనో ఘరేయేవ సబ్బం భిక్ఖుసఙ్ఘం నిసీదాపేత్వా భోజేత్వా ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛీ"తి వదన్తి. **మహాదానం దత్వా**తి భోజేత్వా సబ్బపరిక్ఖారదానవసేన మహాదానం దత్వా. వుత్తఞ్హేతం **దీపవంసే** –

> "నివేసనం పవేసేత్వా, నిసీదాపేత్వాన ఆసనే;
> యాగుం నానావిధం ఖజ్జం, భోజనఞ్చ మహారహం;
> అదాసి పయతపాణి, యావదత్థం యదిచ్ఛకం.

“భుత్తావిభిక్ఖుసఙ్ఘస్స, ఓనీతపత్తపాణినో;
ఏకమేకస్స భిక్ఖునో, అదాసి యుగసాటకం.

“పాదఅబ్భఞ్జనం తేలం, ఛత్తఞ్చాపి ఉపాహనం;
సబ్బం సమణపరిక్ఖారం, అదాసి ఫాణితం మధుం.

“అభివాదేత్వా నిసీది, అసోకధమ్మో మహీపతి;
నిసజ్జ రాజా పవారేసి, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పచ్చయం.

“యావతా భిక్ఖూ ఇచ్ఛన్తి, తావ దేమి యదిచ్ఛకం;
సన్తప్పేత్వా పరిక్ఖారేన, పవారేత్వాన పచ్చయే;
తతో అపుచ్ఛి గమ్భీరం, ధమ్మక్ఖన్ధం సుదేసిత”న్తి.

అఙ్గతో, మహారాజ, నవ అఙ్గానీతిఆది మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరేన వుత్తన్తి వదన్తి. **నవకమ్మాధిట్ఠాయకం అదాసీ**తి చతురాసీతివిహారసహస్సేసు కత్తబ్బస్స నవకమ్మస్స అధిట్ఠాయకం విధాయకం కత్వా అదాసి. **ఏకదివసమేవ సబ్బనగరేహి పణ్ణాని ఆగమింసూ**తి సబ్బవిహారేసు కిర రాహునా చన్దస్స గహణదివసే నవకమ్మం ఆరభిత్వా పున రాహునా చన్దస్స గహణదివసేయేవ నిట్ఠాపేసుం, తస్మా ఏకదివసమేవ పణ్ణాని ఆగమింసూతి వదన్తి. **అట్ఠ సీలఙ్గానీ**తి అట్ఠ ఉపోసథఙ్గసీలాని. ‘‘**సబ్బాలఙ్కారవిభూసితాయా**’’తి ఇదం అసమాదిన్నుపోసథఙ్గానం వసేన వుత్తం. **అమరవతియా రాజధానియా**తి తావతింసదేవనగరే. **అలఙ్కతపటియత్త**న్తి అలఙ్కతకరణవసేన సబ్బసజ్జితం.

అధికం కారం **అధికారం,** అధికం కిరియన్తి వుత్తం హోతి. **లోకవివరణం నామ పాటిహారియం అకంసూ**తి ఏత్థ అనేకసహస్ససఙ్ఖ్యస్స ఓకాసలోకస్స తన్నివాసీసత్తలోకస్స చ వివటభావకరణపాటిహారియం లోకవివరణం నామ. తం పన కరోన్తో ఇద్ధిమా అన్ధకారం వా ఆలోకం కరోతి, పటిచ్ఛన్నం వా వివటం, అనాపాథం వా ఆపాథం కరోతి. కథం? అయఞ్హి యథా పటిచ్ఛన్నోపి దూరే ఠితోపి అత్తా వా పరో వా దిస్సతి, ఏవం అత్తానం వా పరం వా పాకటం కాతుకామో పాదకజ్ఝానతో వుట్ఠాయ “ఇదం అన్ధకారట్ఠానం ఆలోకజాతం హోతూ”తి వా “ఇదం పటిచ్ఛన్నం వివటం హోతూ”తి వా “ఇదం అనాపాథం ఆపాథం హోతూ”తి వా ఆవజ్జేత్వా పున పాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ అధిట్ఠాతి. సహ అధిట్ఠానేన యథాధిట్ఠితమేవ హోతి. అపరే దూరే ఠితాపి పస్సన్తి, సయమ్పి పస్సితుకామో పస్సతి భగవా వియ దేవోరోహణే. భగవా హి దేవలోకే అభిధమ్మదేసనం నిట్ఠపేత్వా సఙ్కస్సనగరం ఓతరన్తో సినేరుముద్ధని ఠత్వా పురత్థిమం లోకధాతుం ఓలోకేసి, అనేకాని చక్కవాళసహస్సాని వివటాని వియ హుత్వా ఏకఙ్గణం వియ హుత్వా పకాసింసు. యథా చ పురత్థిమేన, ఏవం పచ్ఛిమేనపి ఉత్తరేనపి దక్ఖిణేనపి సబ్బం వివటమద్దస. హేట్ఠాపి యావ అవీచి ఉపరి చ యావ అకనిట్ఠభవనం, తావ అద్దస. మనుస్సాపి దేవే పస్సన్తి, దేవాపి మనుస్సే. తత్థ నేవ మనుస్సా ఉద్ధం ఉల్లోకేన్తి, న దేవా అధో ఓలోకేన్తి, సబ్బే సమ్ముఖసమ్ముఖావ అఞ్ఞమఞ్ఞం పస్సన్తి, తం దివసం లోకవివరణం నామ అహోసి.

అపిచ తమ్బపణ్ణిదీపే తళఙ్గరవాసీ ధమ్మదిన్నత్థేరోపి ఇమం పాటిహారియం అకాసి. సో కిర ఏకదివసం తిస్సమహావిహారే చేతియఙ్గణమ్హి నిసీదిత్వా “తీహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు అపణ్ణకపటిపదం పటిపన్నో

హోతీ"తి **అపణ్ణకసుత్తం** (అం॰ ని॰ ౩.౧౬) కథేన్తో హేట్ఠాముఖం బీజనిం అకాసి, యావ అవీచితో ఏకఙ్గణం అహోసి, తతో ఉపరిముఖం అకాసి, యావ బ్రహ్మలోకా ఏకఙ్గణం అహోసి. థేరో నిరయభయేన తజ్జేత్వా సగ్గసుఖేన చ పలోభేత్వా ధమ్మం దేసేసి. కేచి సోతాపన్నా అహేసుం, కేచి సకదాగామీ అనాగామీ అరహన్తోతి ఏవం తస్మిం దివసేపి లోకవివరణం నామ అహోసి. ఇమే పన భిక్ఖూ యథా అసోకో ధమ్మరాజా అసోకారామే ఠితో చతుద్దిసా అనువిలోకేన్తో సమన్తతో సముద్దపరియన్తం జమ్బుదీపం పస్సతి, చతురాసీతి చ విహారసహస్సాని ఉళారాయ విహారమహపూజాయ విరోచమానాని, ఏవం అధిట్ఠహిత్వా లోకవివరణం నామ పాటిహారియం అకంసు.

విహారమహపూజాయాతి విహారమహసఙ్ఖాతాయ పూజాయ. **విభూతి**న్తి సమ్పత్తిం. **ఏవరూపం పీతిపామోజ్జ**న్తి ఈదిసం పరిచ్చాగమూలకం పీతిపామోజ్జం. **మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరస్స భారమకాసీ**తి థేరస్స మహానుభావత్తా "ఉత్తరిపి చే కథేతబ్బం అత్థి, తమ్పి సోయేవ కథేస్సతీ"తి మఞ్ఞమానో భిక్ఖుసఙ్ఘో రఞ్ఞా పుచ్ఛితపఞ్హస్స విసజ్జనం థేరస్స భారమకాసి. **సాసనస్స దాయాదో హోమి, న హోమీ**తి సాసనస్స ఞాతకో అబ్భన్తరో హోమి, న హోమీతి అత్థో. యేసం సాసనే పబ్బజితా పుత్తధీతరో న సన్తి, న తే సాసనే కత్తబ్బకిచ్చం అత్తనో భారం కత్వా వహన్తీతి ఇమమత్థం సన్ధాయ థేరో ఏవమాహ ''**న ఖో, మహారాజ, ఏత్తావతా సాసనస్స దాయాదో హోతీ**''తి. **కథఞ్చరహి, భన్తే, సాసనస్స దాయాదో హోతీ**తి ఏత్థ **చరహీ**తి నిపాతో అక్ఖన్తిం దీపేతి. ఇదం వుత్తం హోతి – యది ఏవరూపం పరిచ్చాగం కత్వాపి సాసనస్స దాయాదో న హోతి, అఞ్ఞం కిం నామ కత్వా హోతీతి.

తిస్సకుమారస్స పబ్బజితకాలతో పభుతీతి యదా చ తిస్సకుమారో పబ్బజితో, యేన చ కారణేన పబ్బజితో, తం సబ్బం విత్థారతో ఉత్తరి ఆవి భవిస్సతి. **సక్ఖసీ**తి సక్ఖిస్ససి. **పామోజ్జజాతో**తి సఞ్జాతపామోజ్జో. **పుత్తానం మనం లభిత్వా**తి ఏత్థ పుత్తీపి సామఞ్ఞతో పుత్తసద్దేన వుత్తాతి వేదితబ్బా, పుత్తో చ ధీతా చ పుత్తాతి ఏవం ఏకసేసనయేన వా ఏవం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ధీతుసద్దేన సహ పయుజ్జమానో హి పుత్తసద్దో ఏకోవ అవసిస్సతి, ధీతుసద్దో నివత్తతీతి సద్దసత్థవిదూ వదన్తి. **సిక్ఖాయ పతిట్ఠాపేసు**న్తి తస్మింయేవ సీమమణ్డలే సిక్ఖాసమ్ముతిం దత్వా పాణాతిపాతావేరమణిఆదీసు వికాలభోజనావేరమణిపరియోసానాసు ఛసు సిక్ఖాసు సమాదపనవసేన సిక్ఖాయ పతిట్ఠాపేసుం. సట్ఠివస్సాయపి హి సామణేరియా "పాణాతిపాతావేరమణిం ద్వే వస్సాని అవీతిక్కమ్మ సమాదానం సమాదియామీ"తిఆదినా (పాచి॰ ౧౦౭౮-౧౦౭౯) ఛ సిక్ఖాయో సమాదియిత్వా సిక్ఖితబ్బాయేవ. న హి ఏతాసు ఛసు సిక్ఖాపదేసు ద్వే వస్సాని అసిక్ఖితసిక్ఖం సామణేరిం ఉపసమ్పాదేతుం వట్టతి. ఛ వస్సాని అభిసేకస్స అస్సాతి **ఛబ్బస్సాభిసేకో,** అభిసేకతో పట్ఠాయ అతిక్కన్తఛవస్సోతి వుత్తం హోతి.

సబ్బం థేరవాదన్తి ద్వే సఙ్గీతియో ఆరుళ్హా పాళియేవేత్థ "థేరవాదో"తి వేదితబ్బా. సా హి మహాకస్సపపభుతీనం మహాథేరానం వాదత్తా "థేరవాదో"తి వుచ్చతి. **కోన్తపుత్తతిస్సత్థేరో**తి ఏత్థ కోన్తసకుణియో నామ కిన్నరజాతియో. "తాసు ఏకిస్సా కుచ్ఛియం సయితో మనుస్సజాతికో రఞ్ఞా పోసితో కోన్తపుత్తతిస్సత్థేరో నామా"తి కేసుచి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. **మహావంసే**పి చేతం వుత్తం –

> "పురే పాటలిపుత్తమ్హా, వనే వనచరో చరం;
> కోన్తకిన్నరియా సద్ధిం, సంవాసం కిర కప్పయి.

“తేన సంవాసమన్వాయ, సా పుత్తే జనయీ దువే;
తిస్సో జేట్ఠో కనిట్ఠో తు, సుమిత్తో నామ నామతో.

“మహావరుణత్థేరస్స , కాలే పబ్బజి సన్తికే;
అరహత్తం పాపుణింసు, ఛళభిఞ్ఞాగుణం ఉభో”తి.

కేచి పన ఏవం వదన్తి “కోన్తా నామ కట్ఠవాహనరఞ్ఞో వంసే జాతా ఏకా రాజధీతా. తం గరుళయన్తేన అరఞ్ఞగతం ఏకో వనచరకో ఆనేత్వా తాయ సద్ధిం సంవాసం కప్పేసి. సా తస్స ఉభో పుత్తే విజాయి. తత్రాయం జేట్ఠకో మాతునామేన కోన్తపుత్తో నామ జాతో”తి. కట్ఠవాహనరఞ్ఞో కిర నగరే సబ్బేపి విభవసమ్పన్నా నదీపబ్బతకీళాదీసు గరుళసకుణసదిసం యన్తం కారేత్వా కట్ఠవాహనరాజా వియ గరుళవాహనేన విచరన్తి.

బ్యాధిపటికమ్మత్థం భిక్ఖాచారవత్తేన ఆహిణ్డన్తో పసతమత్తం సప్పిం అలభిత్వాతి తదా కిర జేట్ఠస్స కోన్తపుత్తతిస్సత్థేరస్స కుచ్ఛివాతో సముట్ఠాసి. తం బాళ్హాయ దుక్ఖవేదనాయ పీళితం కనిట్ఠో సుమిత్తో నామ థేరో దిస్వా “కిమేత్థ, భన్తే, లద్ధుం వట్టతీ”తి పుచ్ఛి. తిస్సత్థేరో, “ఆవుసో, పసతమత్తం సప్పిం లద్ధుం వట్టతీ”తి వత్వా రఞ్ఞో నివేదనం తస్స గిలానపచ్చయం పచ్ఛాభత్తం సప్పిఅత్థాయ చరణఞ్చ పటిక్ఖిపిత్వా “భిక్ఖాచారవేలాయమేవ పిణ్డాయ చరన్తేన తయా యది సక్కా లద్ధుం, ఏవం విచరిత్వా యం లద్ధం, తం ఆహరా”తి ఆహ. కనిట్ఠోపి వుత్తనయేనేవ భిక్ఖాచారవత్తేన చరన్తో పసతమత్తమ్పి సప్పిం నాలత్థ. సో పన కుచ్ఛివాతో బలవతరో సప్పిఘటసతేనపి వూపసమేతుం అసక్కుణేయ్యో అహోసి. థేరో తేనేవ బ్యాధిబలేన కాలమకాసి. కేచి పన “విచ్ఛికనామకేన కీటవిసేన డట్ఠో థేరో తస్స విసవేగేన అధిమత్తాయ దుక్ఖవేదనాయ సమన్నాగతో తం వూపసమేతుం వుత్తనయేనేవ పసతమత్తం సప్పిం అలభిత్వా పరినిబ్బుతో”తి వదన్తి. వుత్తఞ్హేతం **మహావంసే** –

“పాదే కీటవిసేనాసి, డట్ఠో జేట్ఠో సవేదనో;
ఆహ పుట్ఠో కనిట్ఠేన, భేసజ్జం పసతం ఘతం.

“రఞ్ఞో నివేదనం థేరో, గిలానపచ్చయేపి చ;
సప్పిఅత్థఞ్చ చరణం, పచ్ఛాభత్తం పటిక్ఖిపి.

“పిణ్డాయ చే చరం సప్పిం, లభసే త్వం తమాహర;
ఇచ్చాహ తిస్సత్థేరో సో, సుమిత్తం థేరముత్తమం.

“పిణ్డాయ చరతా తేన, న లద్ధం పసతం ఘతం;
సప్పికుమ్భసతేనాపి, బ్యాధి జాతో అసాధియో.

“తేనేవ బ్యాధినా థేరో, పత్తో ఆయుక్ఖయన్తికం;
ఓవదిత్వప్పమాదేన, నిబ్బాతుం మానసం అకా.

“ఆకాసమ్హి నిసీదిత్వా, తేజోధాతువసేన సో;
యథారుచి అధిట్ఠాయ, సరీరం పరినిబ్బుతో.

“జాలా సరీరా నిక్ఖమ్మ, నిమంసఛారికం డహి;

థేరస్స సకలం కాయం, అట్ఠికాని తు నో డహీ”తి.

అప్పమాదేన ఓవదిత్వాతి “అప్పాదిసానమ్పి ఏవం పచ్చయా దుల్లభా, తుమ్హే లభమానేసు పచ్చయేసు అప్పమజ్జిత్వా సమణధమ్మం కరోథా”తి ఏవం అప్పమాదేన ఓవదిత్వా. **పల్లఙ్కేనాతి** సమన్తతో ఊరుబద్ధాసనేన. ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చేతం కరణవచనం. **తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వాతి** తేజోధాతుకసిణారమ్మణం ఝానం సమాపజ్జిత్వా. **థేరస్స సక్కారం కత్వాతి** థేరస్స ధాతుసక్కారం కత్వా. **చతూసు ద్వారేసు పోక్ఖరణియో కారాపేత్వా భేసజ్జస్స పూరాపేత్వాతి** ఏకస్మిం ద్వారే చతస్సో పోక్ఖరణియో కారాపేత్వా తత్థ ఏకం పోక్ఖరణిం సప్పిస్స పూరాపేత్వా ఏకం మధునో, ఏకం ఫాణితస్స, ఏకం సక్కరాయ పూరాపేసి. సేసద్వారేసుపి ఏవమేవ కారాపేసీతి వదన్తి.

సభాయం సతసహస్సన్తి నగరమజ్ఝే వినిచ్ఛయసాలాయం సతసహస్సం. ఇమినా సకలనగరతో సముట్ఠితం ఆయం నిదస్సేతి. **పఞ్చసతసహస్సాని రఞ్ఞో ఉప్పజ్జన్తీతి** చ రట్ఠతో ఉప్పజ్జనకం ఆయం ఠపేత్వా వుత్తం. **తతోతి** యథావుత్తపఞ్చసతసహస్సతో. **నిగ్రోధత్థేరస్స దేవసికం సతసహస్సం విస్సజ్జేసీతి** కథం పన థేరస్స సతసహస్సం విస్సజ్జేసి? రాజా కిర దివసస్స తిక్ఖత్తుం సాటకే పరివత్తేన్తో “థేరస్స చీవరం నీత”న్తి పుచ్ఛిత్వా “ఆమ నీత”న్తి సుత్వావ పరివత్తేతి. థేరోపి దివసస్స తిక్ఖత్తుం తిచీవరం పరివత్తేతి. తస్స హి తిచీవరం హత్థిక్ఖన్ధే ఠపేత్వా పఞ్చహి చ గన్ధసముగ్గసతేహి పఞ్చహి చ మాలాసముగ్గసతేహి సద్ధిం పాతోవ ఆహరీయిత్థ, తథా దివా చేవ సాయఞ్చ. థేరోపి న భణ్డికం బన్ధిత్వా ఠపేసి, సమ్పత్తసబ్రహ్మచారీనం అదాసి. తదా కిర జమ్బుదీపే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స యేభుయ్యేన నిగ్రోధత్థేరస్సేవ సన్తకం చీవరం అహోసి. ఏవం థేరస్స దివసే దివసే సతసహస్సం విస్సజ్జేసి. **ఉళారో లాభసక్కారోతి** ఏత్థ లబ్భతి పాపుణీయతీతి లాభో, చతున్నం పచ్చయానమేతం అధివచనం. సక్కచ్చం కాతబ్బో దాతబ్బోతి సక్కారో, చత్తారో పచ్చయాయేవ. పచ్చయా ఏవ హి పణీతపణీతా సున్దరసున్దరా అభిసఙ్ఖరిత్వా కతా “సక్కారో”తి వుచ్చన్తి. అథ వా పరేహి కాతబ్బగారవకిరియా పుప్ఫాదీహి పూజా వా సక్కారో.

దిట్ఠిగతానీతి ఏత్థ దిట్ఠియేవ దిట్ఠిగతం “గూథగతం ముత్తగతం (మ॰ ని॰ ౨.౧౧౯), సఙ్ఖారగత”న్తిఆదీసు (మహాని॰ ౪౧) వియ. గన్తబ్బాభావతో వా దిట్ఠియా గతమత్తం దిట్ఠిగతం, దిట్ఠియా గహణమత్తన్తి అత్థో. దిట్ఠిప్పకారో వా దిట్ఠిగతం, దిట్ఠిభేదోతి వుత్తం హోతి. లోకియా హి విధయుత్తగతప్పకారసద్దే సమానత్థే ఇచ్ఛన్తి. **న ఖో పనేతం సక్కా ఇమేసం మజ్ఝే వసన్తేన వూపసమేతున్తి** తేసఞ్హి మజ్ఝే వసన్తో తేసుయేవ అన్తోగధత్తా ఆదేయ్యవచనో న హోతి, తస్మా ఏవం చిన్తేసి. తదా తస్మిం ఠానే వసన్తస్స సుఖవిహారాభావతో తం పహాయ ఇచ్ఛితబ్బసుఖవిహారమత్తం గహేత్వా వుత్తం **“అత్తనా ఫాసుకవిహారేన విహరితుకామో”**తి. **అహోగఙ్గపబ్బతన్తి** ఏవంనామకం పబ్బతం. **ధమ్మేన వినయేన సత్థుసాసనేనాతి** ఏత్థ **ధమ్మోతి** భూతం వత్థు. **వినయోతి** చోదనా సారణా చ. **సత్థుసాసనన్తి** ఞత్తిసమ్పదా అనుసావనసమ్పదా చ, తస్మా భూతేన వత్థునా చోదేత్వా సారేత్వా ఞత్తిసమ్పదాయ అనుసావనసమ్పదాయ చ ఉక్ఖేపనీయాదికమ్మవసేన నిగ్గయ్హమానాపీతి వుత్తం హోతి. **అబ్బుదం** థేననట్ఠేన, **మలం** కిలిట్ఠభావకరణట్ఠేన, **కణ్టకం** విజ్ఝనట్ఠేన. **అగ్గిం పరిచరన్తీతి** అగ్గిహుత్తకా వియ అగ్గిం పూజేన్తి . **పఞ్చాతపే తప్పన్తీతి** చతూసు ఠానేసు అగ్గిం కత్వా మజ్ఝే ఠత్వా సూరియాతపేన తప్పన్తి. **ఆదిచ్చం అనుపరివత్తన్తీతి** ఉదయకాలతో పభుతి సూరియం ఓలోకయమానా యావత్థఙ్గమనా సూరియాభిముఖావ పరివత్తన్తి. **వోభిన్దిస్సామాతి పగ్గణ్హింసూతి** వినాసేస్సామాతి ఉస్సాహమకంసు. **అవిసహన్తోతి** అసక్కోన్తో.

సత్తదివసేన రజ్జం సమ్పటిచ్ఛాతి సత్తదివసే రజ్జసుఖం తావ అనుభవ. **తమత్థం సఞ్ఞాపేసీతి** కుక్కుచ్చాయితమత్థం బోధేసి. కథం సఞ్ఞాపేసీతి ఆహ **''సో కిరా''**తిఆది. **చిత్తరూపన్తి** చిత్తానురూపం, యథాకామన్తి వుత్తం హోతి. **కిస్సాతి** కేన కారణేన. **అరే త్వం నామ పరిచ్ఛిన్నమరణన్తి** సత్తహి దివసేహి పరిచ్ఛిన్నమరణం. **విస్సత్థోతి** నిరాసఙ్కచిత్తో, మరణసఙ్కారహితో నిబ్భయోతి వుత్తం హోతి. **అస్సాసపస్సాసనిబద్ధం మరణం పేక్ఖమానాతి** "అహో వతాహం తదనన్తరం జీవేయ్యం, యదనన్తరం అస్ససిత్వా పస్ససామి పస్ససిత్వా వా అస్ససామి, భగవతో సాసనం మనసి కరేయ్యం, బహు వత మే కతం అస్సా"తి ఏవం మరణస్సతియా అనుయుఞ్జనతో అస్సాసపస్సాసప్పవత్తికాలపటిబద్ధం మరణం పేక్ఖమానా. తత్థ **అస్సాసోతి** బహినిక్ఖమననాసవాతో. **పస్సాసోతి** అన్తోపవిసనవాతో. వుత్తవిపరియాయేనపి వదన్తి.

మిగవం నిక్ఖమిత్వాతి మిగమారణత్థాయ "అరఞ్ఞే మిగపరియేసనం చరిస్సామీ"తి నిక్ఖమిత్వా. తత్థ **మిగవన్తి** మిగానం వాననతో హేసనతో బాధనతో "మిగవ"న్తి లద్ధసమఞ్ఞం మిగవం. **యోనకమహాధమ్మరక్ఖితత్థేరన్తి** యోనకవిసయే జాతం ఇధాగన్త్వా పబ్బజితం ధమ్మరక్ఖితనామధేయ్యం మహాథేరం. **హత్థినాగేనాతి** మహాహత్థినా. మహన్తపరియాయోపి హి నాగసద్దోతి వదన్తి. అహినాగాదితో వా విసేసనత్థం "హత్థినాగేనా"తి వుత్తం. **తస్సాసయం** తస్స అజ్ఝాసయం. **తస్స పస్సన్తస్సేవాతి** అనాదరే సామివచనం, తస్మిం పస్సన్తేయేవాతి అత్థో. **ఆకాసే ఉప్పతిత్వాతి** ఏత్థ అయం వికుబ్బనిద్ధి న హోతీతి గిహిస్సపి ఇమం ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేసి. సా హి "పకతివణ్ణం విజహిత్వా కుమారకవణ్ణం వా దస్సేతి నాగవణ్ణం వా, వివిధమ్పి సేనాబ్యూహం దస్సేతీ"తి ఏవం ఆగతా ఇద్ధి పకతివణ్ణవిజహనవికారవసేన పవత్తత్తా వికుబ్బనిద్ధి నామ. అధిట్ఠానిద్ధియా పన పటిక్ఖేపో నత్థి. తథా చ వక్ఖతి **ఖుద్దకవత్థుక్ఖన్ధకవణ్ణనాయం** (చూళవ॰ అట్ఠ॰ ౨౫౨) "ఇద్ధిపాటిహారియన్తి ఏత్థ వికుబ్బనిద్ధిపాటిహారియం పటిక్ఖిత్తం, అధిట్ఠానిద్ధి పన అప్పటిక్ఖిత్తాతి వేదితబ్బా"తి. **లగ్గేత్వాతి** ఆకాసే కాయబన్ధనం పసారేత్వా తత్థ చీవరం లగ్గేత్వా.

ఛణవేసన్తి తుట్ఠిజననవేసం, ఉస్సవవేసన్తి అత్థో. **పటియాదేసున్తి** "ఆగతకాలే చీవరాదీనం పరియేసనం భారియ"న్తి పఠమమేవ పత్తచీవరాని సమ్పాదేసుం. **పధానఘరన్తి** భావనానుయోగవసేన వీరియారమ్భస్స అనురూపం వివిత్తసేనాసనం. **సోపీతి** రఞ్ఞో భాగినేయ్యం సన్ధాయ వుత్తం. **అనుపబ్బజితోతి** ఉళారవిభవేన ఖత్తియజనేన అనుగన్త్వా పబ్బజితో. **గన్త్వాతి** ఇద్ధియా గన్త్వా. **కుసలాధిప్పాయోతి** మనాపజ్ఝాసయో. **ద్వేళ్హకజాతోతి** "ఇమే భిక్ఖూ న ఏకమగ్గేన కథేన్తీ"తి సంసయమాపన్నో. **ఏకేకం భిక్ఖుసహస్సపరివారన్తి** ఏకేకస్స ఏకేకసహస్సపరిచ్ఛిన్నం భిక్ఖుపరివారఞ్చ. **గణ్హిత్వా ఆగచ్ఛథాతి** వుత్తేపి "సాసనం పగ్గణ్హితుం సమత్థో"తి వుత్తత్తా థేరా భిక్ఖూ "ధమ్మకమ్మ"న్తి మఞ్ఞమానా గతా. ఈదిసేసు హి ఠానేసు కుక్కుచ్చం న కాతబ్బం. కప్పియసాసనఞ్హేతం న గిహికమ్మపటిసంయుత్తం. **థేరో నాగచ్ఛీతి** కిఞ్చాపి "రాజా పక్కోసతీ"తి వుత్తేపి ధమ్మకమ్మత్థాయ ఆగన్తుం వట్టతి, ద్విక్ఖత్తుం పన పేసితేపి న ఆగతో కిర. థేరో హి సబ్బత్థ విఖ్యాతవసేన సమ్భావనుప్పత్తితో సమ్భావితస్స చ ఉద్ధం కత్తబ్బకిచ్చసిద్ధితో అసారుప్పవచనలేసేన న ఆగచ్ఛీతి. **మహల్లకో ను ఖో భన్తే థేరోతి** కిఞ్చాపి రాజా థేరం దిట్ఠపుబ్బో, నామం పన సల్లక్ఖేతుం అసక్కోన్తో ఏవం పుచ్ఛీతి వదన్తి. **వయ్హన్తి** ఉపరి మణ్డపసదిసం పదరచ్ఛన్నం, సబ్బపలిగుణ్ఠిమం వా ఛాదేత్వా కతం సకటవిసేసం వయ్హన్తి వదన్తి. **నావాసఙ్ఘాటం బన్ధిత్వాతి** ఏత్థ **నావాతి** పోతో. సో హి ఓరతో పారం పతతి గచ్ఛతీతి పోతో, సత్తే నేతీతి నావాతి చ వుచ్చతి. ఏకతో సఙ్ఘటితా నావా నావాసఙ్ఘాటం, తథా తం బన్ధిత్వాతి అత్థో.

సాసనపచ్చత్థికానం బహుభావతో ఆహ **‘‘ఆరక్ఖం సంవిధాయా’’**తి. **యన్తి** యస్మా, యేన కారణేనాతి అత్థో. “ఆగుం న కరోతీతి నాగో”తి (చూళవ॰ మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨౭) వచనతో పాపకరణాభావతో సమణో ఇధ నాగో నామాతి మఞ్ఞమానా **‘‘ఏకో తం మహారాజ సమణనాగో దక్ఖిణహత్థే గణ్హిస్సతీ’’**తి బ్యాకరింసు. **అబ్భాహింసూతి** ఆకడ్ఢింసు. “రఞ్ఞో హత్థగ్గహణం లీళావసేన కతం వియ హోతీతి కస్మాతిఆదిచోదనం కత”న్తి వదన్తి. **బాహిరతో**తి ఉయ్యానస్స బాహిరతో. పస్సన్తానం అతిదుక్కరం హుత్వా పఞ్ఞాయతీతి ఆహ **‘‘పదేసపథవీకమ్పనం దుక్కర’’**న్తి. అధిట్ఠానే పనేత్థ విసుం దుక్కరతా నామ నత్థి. **సీమం అక్కమిత్వా**తి అన్తోసీమం సీమాయ అబ్భన్తరం అక్కమిత్వా. **అభిఞ్ఞాపాదక**న్తి అభిఞ్ఞాయ పతిట్ఠాభూతం. వికుబ్బనిద్ధియా ఏవ పటిక్ఖిత్తత్తా పథవీచలనం అధిట్ఠహి. **రథస్స అన్తోసీమాయ ఠితో పాదోవ చలీ**తి ఏత్థ **పాదో**తి రథచక్కం సన్ధాయ వుత్తం. తఞ్హి రథస్స గమనకిచ్చసాధనతో పాదసదిసత్తా ఇధ “పాదో”తి వుత్తం. **సక్ఖతీ**తి సక్ఖిస్సతి. **ఏతమత్థ**న్తి వినా చేతనాయ పాపస్స అసమ్భవసఙ్ఖాతం అత్థం. **చేతనాహ**న్తి ఏత్థ “చేతనం అహ”న్తి పదచ్ఛేదో కాతబ్బో. **చేతయిత్వా**తి చేతనం పవత్తయిత్వా. **దీపకతిత్తిరో**తి అత్తనో నిసిన్నభావస్స దీపనతో ఏవంలద్ధనామో తిత్తిరో. యం అరఞ్ఞం నేత్వా సాకుణికో తస్స సద్దేన ఆగతాగతే తిత్తిరే గణ్హాతి.

తాపసం పుచ్ఛీతి అతీతే కిర ఏకస్మిం పచ్చన్తగామే ఏకో సాకుణికో ఏకం దీపకతిత్తిరం గహేత్వా సుట్ఠు సిక్ఖాపేత్వా పఞ్జరే పక్ఖిపిత్వా పటిజగ్గతి. సో తం అరఞ్ఞం నేత్వా తస్స సద్దేన ఆగతాగతే తిత్తిరే గణ్హాతి. తిత్తిరో “మం నిస్సాయ బహూ మమ ఞాతకా నస్సన్తి, మయ్హేతం పాప”న్తి నిస్సద్దో అహోసి. సో తస్స నిస్సద్దభావం ఞత్వా వేళుపేసికాయ తం సీసే పహరతి. తిత్తిరో దుక్ఖాతురతాయ సద్దం కరోతి. ఏవం సో సాకుణికో తం నిస్సాయ తిత్తిరే గహేత్వా జీవికం కప్పేసి. అథ సో తిత్తిరో చిన్తేసి “ఇమే మరన్తూతి మయ్హం చేతనా నత్థి, పటిచ్చ కమ్మం పన మం ఫుసతి. మయి సద్దం అకరోన్తే హి ఏతే నాగచ్ఛన్తి, కరోన్తేయేవాగచ్ఛన్తి, ఆగతాగతే అయం గహేత్వా జీవితక్ఖయం పాపేతి, అత్థి ను ఖో ఏత్థ మయ్హం పాపం, నత్థీ”తి. సో తతో పట్ఠాయ “కో ను ఖో మే ఇమం కఙ్ఖం ఛిన్దేయ్యా”తి తథారూపం పణ్డితం ఉపధారేన్తో చరతి. అథేకదివసం సో సాకుణికో బహుకే తిత్తిరే గహేత్వా పచ్ఛిం పూరేత్వా “పానీయం పివిస్సామీ”తి బోధిసత్తస్స తాపసపబ్బజ్జాయ పబ్బజిత్వా ఝానాభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేత్వా అరఞ్ఞే వసన్తస్స అస్సమం గన్త్వా తం పఞ్జరం బోధిసత్తస్స సన్తికే ఠపేత్వా పానీయం పివిత్వా వాలికాతలే నిపన్నో నిద్దం ఓక్కమి. తిత్తిరో తస్స నిద్దమోక్కన్తభావం ఞత్వా “మమ కఙ్ఖం ఇమం తాపసం పుచ్ఛిస్సామి, జానన్తో మే కథేస్సతీ”తి పఞ్జరే నిసిన్నోయేవ –

> “ఞాతకో నో నిసిన్నోతి, బహు ఆగచ్ఛతే జనో;
>
> పటిచ్చ కమ్మం ఫుసతి, తస్మిం మే సఙ్కతే మనో”తి. (జా॰ ౧.౪.౭౫) –

తాపసం పుచ్ఛి. తస్సత్థో (జా॰ అట్ఠ॰ ౩.౭౫) – భన్తే, సచాహం సద్దం న కరేయ్యం, అయం తిత్తిరజనో న ఆగచ్ఛేయ్య, మయి పన సద్దం కరోన్తే “ఞాతకో నో నిసిన్నో”తి అయం బహుజనో ఆగచ్ఛతి, తం ఆగతాగతం లుద్దో గహేత్వా జీవితక్ఖయం పాపేన్తో మం పటిచ్చ మం నిస్సాయ ఏతం పాణాతిపాతకమ్మం ఫుసతి పటిలభతి విన్దతి, తస్మిం మం పటిచ్చ కతే పాపే “మమ ను ఖో ఏతం పాప”న్తి ఏవం మే మనో సఙ్కతి పరిసఙ్కతి కుక్కుచ్చం ఆపజ్జతీతి.

న పటిచ్చ కమ్మం ఫుసతీతిఆదికాయ పన తాపసేన వుత్తగాథాయ అయమత్థో – యది తవ పాపకిరియాయ మనో న పదుస్సతి, తన్నిన్నో తప్పోణో న హోతి, ఏవం సన్తే లుద్దేన తం పటిచ్చ కతమ్పి పాపకమ్మం తం న ఫుసతి న అల్లీయతి.

పాపకిరియాయ హి అప్పోస్సుక్కస్స నిరాలయస్స భద్రస్స పరిసుద్ధస్స సతో తవ పాణాతిపాతచేతనాయ అభావా తం పాపం న ఉపలిమ్పతి, తవ చిత్తం న అల్లీయతీతి.

సమయం ఉగ్గణ్హాపేసీతి అత్తనో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స లద్ధిం ఉగ్గణ్హాపేసి. **సాణిపాకారం పరిక్ఖిపాపేత్వా**తి ఏత్థ **సాణిపాకార**న్తి కరణత్థే ఉపయోగవచనం, అత్తానఞ్చ థేరఞ్చ యథా తే భిక్ఖూ న పస్సన్తి, ఏవం సాణిపాకారేన సమన్తతో పరిక్ఖిపాపేత్వాతి అత్థో, సాణిపాకారం వా సమన్తతో పరిక్ఖిపాపేత్వాతి ఏవమేత్థ అత్థో గహేతబ్బో. **సాణిపాకారన్తరే**తి సాణిపాకారస్స అబ్భన్తరే. **ఏకలద్ధికే**తి సమానలద్ధికే. కిం వదతి సీలేనాతి **కింవాదీ**. అథ వా కో కతమో వాదో కింవాదో, సో ఏతస్స అత్థీతి **కింవాదీ**. సస్సతం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ వదన్తి పఞ్ఞపేన్తి సీలేనాతి **సస్సతవాదినో**. అథ వా వదన్తి ఏతేనాతి వాదో, దిట్ఠియా ఏతం అధివచనం. సస్సతో వాదో సస్సతవాదో, సో ఏతేసం అత్థీతి **సస్సతవాదినో,** సస్సతదిట్ఠినోతి అత్థో. అథ సస్సతో వాదో ఏతేసమత్థీతి కస్మా వుత్తం, తేసఞ్హి అత్తా లోకో చ సస్సతోతి అధిప్పేతో, న వాదోతి? సచ్చమేతం. సస్సతసహచరితతాయ పన వాదోపి సస్సతోతి వుత్తో యథా "కున్తా పచరన్తీ"తి. సస్సతోతి వాదో ఏతేసన్తి వా ఇతిసద్దలోపో దట్ఠబ్బో. యే రూపాదీసు అఞ్ఞతరం అత్తాతి చ లోకోతి చ గహేత్వా తం సస్సతం అమతం నిచ్చం ధువం పఞ్ఞపేన్తి, తే సస్సతవాదినోతి వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం **నిద్దేసే పటిసమ్భిదాయఞ్చ** –

> "రూపం అత్తా చేవ లోకో చ సస్సతో చాతి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తి. వేదనం… సఞ్ఞం… సఙ్ఖారే… విఞ్ఞాణం అత్తా చేవ లోకో చ సస్సతో చాతి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తీ"తి.

అయఞ్చ అత్థో "రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి, వేదనం… సఞ్ఞం… సఙ్ఖారే… విఞ్ఞాణం అత్తతో సమనుపస్సతీ"తి ఇమిస్సా పఞ్చవిధాయ సక్కాయదిట్ఠియా వసేన వుత్తో. "రూపవన్తం అత్తాన"న్తిఆదికాయ పన పఞ్చదసవిధాయ సక్కాయదిట్ఠియా వసేన చత్తారో చత్తారో ఖన్ధే "అత్తా"తి గహేత్వా తదఞ్ఞో లోకోతి పఞ్ఞపేన్తీతి అయఞ్చ అత్థో లబ్భతి. తథా ఏకం ఖన్ధం "అత్తా"తి గహేత్వా అఞ్ఞో అత్తనో ఉపభోగభూతో లోకోతి, ససన్తతిపతితే వా ఖన్ధే "అత్తా"తి గహేత్వా తదఞ్ఞో లోకోతి పఞ్ఞపేన్తీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. సత్తేసు సఙ్ఖారేసు వా ఏకచ్చం సస్సతం ఏతస్సాతి ఏకచ్చసస్సతో, ఏకచ్చసస్సతవాదో. సో ఏతేసమత్థీతి **ఏకచ్చసస్సతికా,** ఏకచ్చసస్సతవాదినో. తే దువిధా హోన్తి సత్తేకచ్చసస్సతికా సఙ్ఖారేకచ్చసస్సతికాతి . తత్థ "ఇస్సరో నిచ్చో, అఞ్ఞే సత్తా అనిచ్చా"తి ఏవం పవత్తవాదా **సత్తేకచ్చసస్సతికా** సేయ్యథాపి ఇస్సరవాదా. "నిచ్చో బ్రహ్మా, అఞ్ఞే సత్తా అనిచ్చా"తి ఏవం పవత్తవాదాపి సత్తేకచ్చసస్సతికాతి వేదితబ్బా. "పరమాణవో నిచ్చా, ద్విఅణుకాదయో అనిచ్చా"తి ఏవం పవత్తవాదా **సఙ్ఖారేకచ్చసస్సతికా** సేయ్యథాపి కణాదవాదాదయో. "చక్ఖాదయో అనిచ్చా, విఞ్ఞాణం నిచ్చ"న్తి ఏవంవాదినోపి సఙ్ఖారేకచ్చసస్సతికాతి వేదితబ్బా.

నను "ఏకచ్చే ధమ్మా సస్సతా, ఏకచ్చే అసస్సతా"తి ఏతస్మిం వాదే చక్ఖాదీనం అసస్సతభావసన్నిట్ఠానం యథాసభావావబోధో ఏవ, తయిదం కథం మిచ్ఛాదస్సనన్తి? కో వా ఏవమాహ – "చక్ఖాదీనం అసస్సతభావసన్నిట్ఠానం మిచ్ఛాదస్సన"న్తి, అసస్సతేసుయేవ పన కేసఞ్చి ధమ్మానం సస్సతభావాభినివేసో ఇధ మిచ్ఛాదస్సనం. తేన పన ఏకవారే పవత్తమానేన చక్ఖాదీనం అసస్సతభావావబోధో విదూసితో సంసట్ఠభావతో, విససంసట్ఠో వియ సబ్బో సప్పిమణ్డో సకిచ్చకరణాసమత్థతాయ సమ్మాదస్సనపక్ఖే ఠపేతబ్బతం నారహతీతి. అసస్సతభావేన నిచ్ఛితాపి వా చక్ఖుఆదయో సమారోపితజీవసభావా ఏవ దిట్ఠిగతికేహి గయ్హన్తీతి తదవబోధస్స మిచ్ఛాదస్సనభావో న సక్కా నివారేతుం. ఏవఞ్చ కత్వా అసఙ్ఖతాయ చ సఙ్ఖతాయ చ ధాతుయా వసేన యథాక్కమం ఏకచ్చే ధమ్మా సస్సతా, ఏకచ్చే అసస్సతాతి ఏవం పవత్తో

విభజ్జవాదోపి ఏకచ్చసస్సతవాదో ఆపజ్జతీతి ఏవంపకారా చోదనా అనవకాసా హోతి అవిపరీతధమ్మసభావసమ్పటిపత్తిభావతో. కామఞ్చేత్థ పురిమసస్సతవాదేపి అసస్సతానం ధమ్మానం సస్సతాతి గహణం విసేసతో మిచ్ఛాదస్సనం, సస్సతానం పన సస్సతాతి గాహో న మిచ్ఛాదస్సనం యథాసభావగ్గహణభావతో. అసస్సతేసుయేవ పన కేచిదేవ ధమ్మా సస్సతాతి గహేతబ్బధమ్మేసు విభాగప్పవత్తియా ఇమస్స వాదస్స వాదన్తరతా వుత్తా. న చేత్థ సముదాయన్తోగధత్తా ఏకదేసస్స సప్పదేసససస్సతగ్గాహో నిప్పదేసససస్సతగ్గాహే సమోధానం గచ్ఛతీతి సక్కా వత్తుం వాదితబ్బిసయవిసేసవసేన వాదద్వయస్స పవత్తత్తా. అఞ్ఞో ఏవ హి దిట్ఠిగతికా "సబ్బే ధమ్మా సస్సతా"తి అభినివిట్ఠా, అఞ్ఞో ఏకచ్చసస్సతాతి సఙ్ఖారానం అనవసేసపరియాదానం ఏకదేసపరిగ్గహో చ వాదద్వయస్స పరిబ్యత్తోయేవాతి.

అన్తానన్తికాతి ఏత్థ అమతి గచ్ఛతి ఏత్థ సభావో ఓసానన్తి అన్తో, మరియాదా. తప్పటిసేధేన అనన్తో. కస్స పనాయం అన్తానన్తోతి? లోకీయతి సంసారనిస్సరణత్థికేహి దిట్ఠిగతికేహి, లోకీయతి వా ఏత్థ తేహి పుఞ్ఞాపుఞ్ఞం తబ్బిపాకో చాతి లోకోతి సఙ్ఖ్యం గతస్స పటిభాగనిమిత్తాదిసభావస్స అత్తనో. అన్తో చ అనన్తో చ అన్తానన్తో చ నేవన్తనానన్తో చాతి అన్తానన్తో సామఞ్ఞనిద్దేసేన, ఏకసేసేన వా "నామరూపపచ్చయా సళాయతన"న్తిఆదీసు వియ. అన్తానన్తసహచరితో వాదో అన్తానన్తో యథా "కున్తా పచరన్తీ"తి. అన్తానన్తసన్నిస్సయో వా యథా "మఞ్చా ఉక్కుట్ఠిం కరోన్తీ"తి. సో ఏతేసమత్థీతి అన్తానన్తికా, అన్తానన్తవాదినో. "అన్తవా అయం లోకో, అనన్తో అయం లోకో, అన్తవా చ అయం లోకో అనన్తో చ, నేవాయం లోకో అన్తవా న పనానన్తో"తి ఏవం అన్తం వా అనన్తం వా అన్తానన్తం వా నేవన్తనానన్తం వా ఆరబ్భ పవత్తవాదాతి అత్థో. చతుబ్బిధా హి అన్తానన్తవాదినో అన్తవాదీ అనన్తవాదీ అన్తానన్తవాదీ నేవన్తనానన్తవాదీతి. తథా హి కోచి పటిభాగనిమిత్తం చక్కవాళపరియన్తం అవడ్ఢేత్వా తం "లోకో"తి గహేత్వా అన్తసఞ్ఞీ లోకస్మిం హోతి. చక్కవాళపరియన్తం కత్వా వడ్ఢితకసిణే పన అనన్తసఞ్ఞీ హోతి. ఉద్ధమధో అవడ్ఢేత్వా పన తిరియం వడ్ఢేత్వా ఉద్ధమధో అన్తసఞ్ఞీ తిరియం అనన్తసఞ్ఞీ హోతి. కోచి పన యస్మా లోకసఞ్ఞితో అత్తా అధిగతవిసేసేహి మహేసీహి కదాచి అనన్తో సక్ఖిదిట్ఠో అనుసుయ్యతి, తస్మా నేవన్తవా. యస్మా పన తేహియేవ కదాచి అన్తవా సక్ఖిదిట్ఠో అనుసుయ్యతి, తస్మా న పన అనన్తోతి ఏవం నేవన్తనానన్తసఞ్ఞీ లోకస్మిం హోతి. కేచి పన యది పనాయం అత్తా అన్తవాసియా, దూరదేసే ఉపపజ్జమానానుస్సరణాదికిచ్చనిప్ఫత్తి న సియా. అథ అనన్తో ఇధ ఠితస్స దేవలోకనిరయాదీసు సుఖదుక్ఖానుభవనమ్పి సియా. సచే పన అన్తవా చ అనన్తో చ, తదుభయపటిసేధదోససమాయోగో, తస్మా అన్తవా అనన్తోతి చ అబ్యాకరణీయో అత్తాతి ఏవం తక్కనవసేన నేవన్తనానన్తసఞ్ఞీ హోతీతి వణ్ణయన్తి.

ఏత్థ చ యుత్తం తావ పురిమానం తిణ్ణం వాదీనం అన్తఞ్చ అనన్తఞ్చ అన్తానన్తఞ్చ ఆరబ్భ పవత్తవాదత్తా అన్తానన్తికత్తం, పచ్ఛిమస్స పన తదుభయపటిసేధనవసేన పవత్తవాదత్తా కథం అన్తానన్తికత్తన్తి? తదుభయపటిసేధనవసేన పవత్తవాదత్తా ఏవ. యస్మా అన్తానన్తపటిసేధవాదోపి అన్తానన్తవిసయో ఏవ తం ఆరబ్భ పవత్తత్తా. ఏతదత్థమేవ హి ఆరబ్భ "పవత్తవాదా"తి హేట్ఠా వుత్తం, ఏవం సన్తేపి యుత్తం తావ పచ్ఛిమవాదద్వయస్స అన్తానన్తికత్తం, అన్తానన్తానం వసేన ఉభయవిసయత్తా ఏతేసం వాదస్స, పురిమవాదద్వయస్స పన కథం విసుం అన్తానన్తికత్తన్తి? ఉపచారవుత్తియా. సముదితేసు హి అన్తానన్తవాదేసు పవత్తమానో అన్తానన్తికసద్దో తత్థ నిరుళ్హతాయ పచ్చేకమ్పి అన్తానన్తవాదీసు పవత్తతి యథా అరూపజ్ఝానేసు పచ్చేకం అట్ఠవిమోక్ఖపరియాయో, యథా చ లోకే సత్తిసయోతి.

అమరావిక్ఖేపికాతి ఏత్థ న మరతి న ఉపచ్ఛిజ్జతీతి అమరా. కా సా? “ఏవన్తిపి మే నో, తథాతిపి మే నో, అఞ్ఞథాతిపి మే నో, నోతిపి మే నో, నో నోతిపి మే నో”తి (దీ॰ ని॰ ౧.౬౨) ఏవం పవత్తవాదవసేన పరియన్తరహితా దిట్ఠిగతికస్స దిట్ఠి చేవ వాచా చ. “ఏవన్తిపి మే నో”తిఆదినా వివిధో నానప్పకారో ఖేపో పరవాదీనం ఖిపనం విక్ఖేపో, అమరాయ దిట్ఠియా వాచాయ వా విక్ఖేపో అమరావిక్ఖేపో, సో ఏతేసమత్థీతి అమరావిక్ఖేపికా. అథ వా అమరాయ దిట్ఠియా వాచాయ విక్ఖిపన్తీతి అమరావిక్ఖేపినో, అమరావిక్ఖేపినో ఏవ **అమరావిక్ఖేపికా**. అథ వా అమరా నామ మచ్ఛజాతి, సా ఉమ్ముజ్జననిముజ్జనాదివసేన ఉదకే సన్ధావమానా గహేతుం న సక్కా, ఏవమేవ అయమ్పి వాదో ఏకస్మిం సభావే అనవట్ఠానతో ఇతో చితో చ సన్ధావతి, గాహం న ఉపగచ్ఛతీతి అమరాయ విక్ఖేపో వియాతి అమరావిక్ఖేపోతి వుచ్చతి. అయఞ్హి అమరావిక్ఖేపికో “ఇదం కుసల”న్తి వా “అకుసల”న్తి వా పుట్ఠో న కిఞ్చి బ్యాకరోతి. “ఇదం కుసల”న్తి వా పుట్ఠో “ఏవన్తిపి మే నో”తి వదతి. తతో “కిం అకుసల”న్తి వుత్తే “తథాతిపి మే నో”తి వదతి. “కిం ఉభయతో అఞ్ఞథా”తిపి వుత్తే “అఞ్ఞథాతిపి మే నో”తి వదతి. తతో “తివిధేనపి న హోతి, కిం తే లద్ధీ”తి వుత్తే “నోతిపి మే నో”తి వదతి. తతో “కిం నో నో తే లద్ధీ”తి వుత్తే “నో నోతిపి మే నో”తి వదతి. ఏవం విక్ఖేపమేవ ఆపజ్జతి, ఏకమేకస్మిమ్పి పక్ఖే న తిట్ఠతి. తతో “అత్థి పరో లోకో”తిఆదినా పుట్ఠోపి ఏవమేవ విక్ఖిపతి, న ఏకస్మిం పక్ఖే తిట్ఠతి. సో వుత్తప్పకారో అమరావిక్ఖేపో ఏతేసమత్థీతి అమరావిక్ఖేపికా.

నను చాయం సబ్బోపి అమరావిక్ఖేపికో కుసలాదయో ధమ్మే పరలోకత్థికాదీని చ యథాభూతం అనవబుజ్ఝమానో తత్థ తత్థ పఞ్హం పుట్ఠో పుచ్ఛాయ విక్ఖేపనమత్తం ఆపజ్జతి, తస్స కథం దిట్ఠిగతికభావో. న హి అవత్తుకామస్స వియ పుచ్ఛితం అజానన్తస్స విక్ఖేపకరణమత్తేన దిట్ఠిగతికతా యుత్తాతి? వుచ్చతే – న హేవ ఖో పుచ్ఛాయ విక్ఖేపకరణమత్తేన తస్స దిట్ఠిగతికతా, అథ ఖో మిచ్ఛాభినివేసవసేన సస్సతాభినివేసతో. మిచ్ఛాభినివిట్ఠోయేవ హి పుగ్గలో మన్దబుద్ధితాయ కుసలాదిధమ్మే పరలోకత్థికాదీని చ యాథావతో అసమ్పటిపజ్జమానో అత్తనా అవిఞ్ఞాతస్స అత్థస్స పరం విఞ్ఞాపేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ ముసావాదాదిభయేన చ విక్ఖేపం ఆపజ్జతీతి. తథా చ వుత్తం “సత్తేవ ఉచ్ఛేదదిట్ఠియో, సేసా సస్సతదిట్ఠియో”తి. అథ వా పుఞ్ఞపాపానం తబ్బిపాకానఞ్చ అనవబోధేన అసద్దహనేన చ తబ్బిసయాయ పుచ్ఛాయ విక్ఖేపకరణంయేవ సున్దరన్తి ఖన్తిం రుచిం ఉప్పాదేత్వా అభినివిసన్తస్స ఉప్పన్నా విసుంయేవ చేసా ఏకా దిట్ఠి సత్తభఙ్గదిట్ఠి వియాతి దట్ఠబ్బం. తతోయేవ చ వుత్తం “పరియన్తరహితా దిట్ఠిగతికస్స దిట్ఠి చేవ వాచా చా”తి.

అధిచ్చసముప్పన్నికాతి ఏత్థ అధిచ్చ యదిచ్ఛకం యం కిఞ్చి కారణం వినా సముప్పన్నో అత్తా చ లోకో చాతి దస్సనం అధిచ్చసముప్పన్నం. అత్తలోకసఞ్ఞితానఞ్హి ఖన్ధానం అధిచ్చుప్పత్తిఆకారారమ్మణం దస్సనం తదాకారసన్నిస్సయవసేన పవత్తితో తదాకారసహచరితతాయ చ అధిచ్చసముప్పన్నన్తి వుచ్చతి యథా “మఞ్చా ఘోసన్తి, కున్తా పచరన్తీ”తి చ. తం ఏతేసమత్థీతి అధిచ్చసముప్పన్నికా.

సఞ్ఞీవాదాతి సఞ్ఞీ వాదో ఏతేసమత్థీతి సఞ్ఞీవాదా “బుద్ధం అస్స అత్థీతి బుద్ధో”తి యథా. అథ వా సఞ్ఞీతి పవత్తో వాదో సఞ్ఞీసహచరణనయేన. సఞ్ఞీ వాదో యేసం తే సఞ్ఞీవాదా. “రూపీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా, సఞ్ఞీతి నం పఞ్ఞపేన్తి, అరూపీ అత్తా హోతి, రూపీ చ అరూపీ చ అత్తా హోతి, నేవ రూపీ నారూపీ చ అత్తా హోతి. అన్తవా అత్తా హోతి, అనన్తవా అత్తా హోతి, అన్తవా చ అనన్తవా చ అత్తా హోతి, నేవన్తవా నానన్తవా అత్తా హోతి. ఏకత్తసఞ్ఞీ అత్తా హోతి, నానత్తసఞ్ఞీ అత్తా హోతి. పరిత్తసఞ్ఞీ అత్తా హోతి, అప్పమాణసఞ్ఞీ అత్తా హోతి. ఏకన్తసుఖీ అత్తా హోతి, ఏకన్తదుక్ఖీ అత్తా హోతి. సుఖదుక్ఖీ అత్తా హోతి,

అదుక్ఖమసుఖీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా, సఞ్ఞీతి నం పఞ్ఞపేన్తీ”తి (దీ. ని. ౧.౭౬) ఏవం సోళసవిధేన విభత్తవాదానమేతం అధివచనం.

అసఞ్ఞీవాదా నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా చ సఞ్ఞీవాదే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. కేవలఞ్హి “సఞ్ఞీ అత్తా”తి గణ్హన్తానం వసేన సఞ్ఞీవాదా వుత్తా, “అసఞ్ఞీ”తి చ “నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీ”తి చ గణ్హన్తానం వసేన అసఞ్ఞీవాదా చ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా చ వుత్తాతి వేదితబ్బా. తత్థ అసఞ్ఞీవాదా “రూపీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా, అసఞ్ఞీతి నం పఞ్ఞపేన్తి, అరూపీ అత్తా హోతి, రూపీ చ అరూపీ చ అత్తా హోతి, నేవ రూపీ నారూపీ అత్తా హోతి. అన్తవా అత్తా హోతి, అనన్తవా అత్తా హోతి, అన్తవా చ అనన్తవా చ అత్తా హోతి, నేవన్తవా నానన్తవా అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా, అసఞ్ఞీతి నం పఞ్ఞపేన్తీ”తి ఏవం అట్ఠవిధేన విభత్తా. నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదాపి ఏవమేవ “రూపీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా, నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీతి నం పఞ్ఞపేన్తీ”తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౮౨) అట్ఠవిధేన విభత్తాతి వేదితబ్బా.

ఉచ్ఛేదవాదాతి “అయం అత్తా రూపీ చాతుమహాభూతికో మాతాపేత్తికసమ్భవో కాయస్స భేదా ఉచ్ఛిజ్జతి వినస్సతి, న హోతి పరం మరణా”తి (దీ. ని. ౧.౮౫) ఏవమాదినా నయేన పవత్తం ఉచ్ఛేదదస్సనం ఉచ్ఛేదో సహచరణనయేన. ఉచ్ఛేదో వాదో యేసం తే ఉచ్ఛేదవాదా, ఉచ్ఛేదవాదో వా ఏతేసమత్థీతి ఉచ్ఛేదవాదా, ఉచ్ఛేదం వదన్తీతి వా ఉచ్ఛేదవాదా.

దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదాతి ఏత్థ దిట్ఠధమ్మో నామ దస్సనభూతేన ఞాణేన ఉపలద్ధధమ్మో, పచ్చక్ఖధమ్మోతి అత్థో. తత్థ తత్థ పటిలద్ధత్తభావస్సేతం అధివచనం. దిట్ఠధమ్మే నిబ్బానం దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం, ఇమస్మింయేవ అత్తభావే దుక్ఖవూపసమన్తి అత్థో. తం వదన్తీతి దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదా. తే పన “యతో ఖో భో అయం అత్తా పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో సమఙ్గీభూతో పరిచారేతి, ఏత్తావతా ఖో భో అయం అత్తా పరమదిట్ఠధమ్మనిబ్బానప్పత్తో హోతీ”తి (దీ. ని. ౧.౯౪) ఏవమాదినా నయేన దిట్ఠేవ ధమ్మే నిబ్బానం పఞ్ఞపేన్తి. తే హి మన్ధాతుకామగుణసదిసే మానుసకే కామగుణే, పరనిమ్మితవసవత్తిదేవరాజస్స కామగుణసదిసే దిబ్బే చ కామగుణే ఉపగతానం దిట్ఠేవ ధమ్మే నిబ్బానప్పత్తిం వదన్తి.

విభజ్జవాదీతి వేరఞ్జకణ్డే ఆగతనయేనేవ వేనయికాదిభావం విభజ్జ వదతీతి విభజ్జవాదీ.

తత్థ హి భగవతా “అహఞ్హి, బ్రాహ్మణ, వినయాయ ధమ్మం దేసేమి రాగస్సా”తిఆదిం వత్వా “నో చ ఖో యం త్వం సన్ధాయ వదేసీ”తిఆదినా వేరఞ్జబ్రాహ్మణస్స అత్తనో వేనయికాదిభావో విభజ్జ వుత్తోతి. అపిచ సోమనస్సాదీనం చీవరాదీనఞ్చ సేవితబ్బాసేవితబ్బభావం విభజ్జ వదతీతి **విభజ్జవాదీ,** సస్సతుచ్ఛేదవాదే వా విభజ్జ వదతీతి విభజ్జవాదీ, “సస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తిఆదీనం ఠపనీయానం పఞ్హానం ఠపనతో రాగాదిఖయసఙ్ఖాతస్స సస్సతస్స రాగాదికాయదుచ్చరితాదిఉచ్ఛేదస్స వచనతో విభజ్జవాదీ, సస్సతుచ్ఛేదభూతే ఉభో అన్తే అనుపగమ్మ మజ్ఝిమపటిపదాభూతస్స పటిచ్చసముప్పాదస్స దేసనతో విభజ్జవాదీ, భగవా. **పరప్పవాదం మద్దన్తో**తి తస్మిం తతియసఙ్గీతికాలే ఉప్పన్నం వాదం, తతో పట్ఠాయ యావ సద్ధమ్మన్తరధానా ఆయతిం ఉప్పజ్జనకవాదఞ్చ సన్ధాయ వుత్తం. తస్మిఞ్హి సమాగమే అయం థేరో యాని చ తదా ఉప్పన్నాని వత్థూని, యాని చ ఆయతిం ఉప్పజ్జిస్సన్తి, సబ్బేసమ్పి తేసం పటిబాహనత్థం సత్థారా దిన్ననయవసేనేవ తథాగతేన ఠపితమాతికం విభజన్తో సకవాదే పఞ్చ సుత్తసతాని, పరవాదే పఞ్చాతి సుత్తసహస్సం ఆహరిత్వా తదా ఉప్పన్నవాదస్స మద్దనతో పరప్పవాదమద్దనం ఆయతిం ఉప్పజ్జనకవాదానం పటిసేధనలక్ఖణభావతో ఆయతిం పటిసేధలక్ఖణం కథావత్థుప్పకరణం అకాసి.

ఇతి సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ సారత్థదీపనియం

తతియసఙ్గీతికథావణ్ణనా సమత్తా.

ఆచరియపరమ్పరకథావణ్ణనా

“కేనాభత”న్తి ఇమం పఞ్హం విసజ్జేన్తేన జమ్బుదీపే తావ ఆచరియపరమ్పరా యావ తతియసఙ్గీతి, తావ దస్సేత్వా ఇదాని సీహళదీపే ఆచరియపరమ్పరం దస్సేతుం ‘‘**తతియసఙ్గహతో పన ఉద్ధ**’’న్తిఆది ఆరద్ధం. **ఇమం దీప**న్తి ఇమం తమ్బపణ్ణిదీపం. **కఞ్చి కాల**న్తి కిస్మిఞ్చి కాలే. **పోరాణా**తి అట్ఠకథాచరియా. **భద్దనామో**తి భద్దసాలత్థేరో. నామస్స ఏకదేసేనపి హి వోహారో దిస్సతి “దేవదత్తో దత్తో”తి యథా. ఆగుం న కరోన్తీతి **నాగా**. వినయపిటకం వాచయింసూతి సమ్బన్ధో. **తమ్బపణ్ణియా**తి భుమ్మవచనం. **నికాయే పఞ్చ వాచేసు**న్తి వినయాభిధమ్మవజ్జే దీఘనికాయాదికే పఞ్చ నికాయే చ వాచేసుం. **సత్త చేవ పకరణే**తి ధమ్మసఙ్గణీవిభఙ్గాదికే సత్త అభిధమ్మప్పకరణే చ వాచేసున్తి అత్థో. అసని వియ సిలుచ్చయే కిలేసే మేధతి హింసతీతి మేధా, ఖిప్పం గహణధారణట్ఠేన వా మేధా, పఞ్ఞా, సా ఏతస్స అత్థీతి **మేధావీ. తిపేటకో**తి తీణి పిటకాని ఏతస్స అత్థీతి తిపేటకో, తేపిటకోతి వుత్తం హోతి, తిపిటకపరియత్తిధరోతి అత్థో. తారకానం రాజాతి **తారకరాజా,** చన్దిమా. **అతిరోచథా**తి అతివియ విరోచిత్థ. **పుప్ఫనామో**తి మహాపదుమత్థేరో. **సద్ధమ్మవంసకోవిదో**తి సద్ధమ్మతన్తియా కోవిదో. **పుప్ఫనామో**తి సుమనత్థేరో. **జమ్బుదీపే పతిట్ఠితో**తి సుమనత్థేరో కిర ఏకస్మిం సమయే సీహళదీపమ్హి సాసనే ఓసక్కమానే జమ్బుదీపం గన్త్వా ఉగ్గణ్హిత్వా సాసనం అనురక్ఖన్తో తత్థేవ పతిట్ఠాసి. **మగ్గకోవిదా**తి సగ్గమగ్గమోక్ఖమగ్గేసు కోవిదా.

భారం కత్వాతి తేసం తేసం భిక్ఖూనం సాసనం భారం కత్వా, పటిబద్ధం కత్వాతి అత్థో. ‘‘**తే తే భిక్ఖూ తత్థ తత్థ పేసేసీ**’’తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమేవత్థం విత్థారేత్వా దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**మజ్ఝన్తికత్థేరం కస్మీరగన్ధారరట్ఠం పేసేసీ**’’తిఆది. **మహింసకమణ్డల**న్తి అన్ధకరట్ఠం వదన్తి. **వనవాసి**న్తి వనవాసిరట్ఠం. అత్తా పఞ్చమో ఏతేసన్తి **అత్తపఞ్చమా,** తం తం దిసాభాగం పఞ్చ పఞ్చేవ భిక్ఖూ అగమంసూతి వుత్తం హోతి.

ఇదాని తత్థ తత్థ గతానం థేరానం కిచ్చానుభావం దస్సేతుకామో మజ్ఝన్తికత్థేరస్స గతట్ఠానే కిచ్చం తావ దస్సేన్తో ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన కస్మీరగన్ధారరట్ఠే**’’తిఆదిమాహ. **కరకవస్స**న్తి హిమపాతనకవస్సం. **హరాపేత్వా**తి ఉదకోఘేన హరాపేత్వా. **అరవాళదహపిట్ఠియ**న్తి అరవాళదహస్స ఉదకపిట్ఠియం. **ఛిన్నభిన్నపటధరో**తి సత్థకేన ఛిన్నం రఙ్గేన భిన్నం వణ్ణవికారమాపన్నం పటం ధారేతీతి ఛిన్నభిన్నపటధరో. అథ వా సత్థకేన ఛిన్నానం గిహివత్థవిసభాగానం కాసావానం ధారణతో **ఛిన్నభిన్నపటధరో. భణ్డూ**తి ముణ్డకో. **కాసావవసనో**తి కాసావవత్థనివత్థో. **మక్ఖం అసహమానో**తి థేరం పటిచ్చ అత్తనో సన్తానే ఉప్పన్నం పరేసం గుణమక్ఖనలక్ఖణం మక్ఖం అసహమానో సన్ధారేతుం అధిసహితుం వూపసమేతుం అసక్కోన్తో. **భింసనకానీ**తి భేరవారమ్మణాని. తాని దస్సేతుం ‘‘**తతో తతో భుసా వాతా వాయన్తీ**’’తిఆదిమాహ. **భుసా వాతా**తి రుక్ఖభేదనపబ్బతకూటనిపాతనసమత్థా బలవవాతా. **అసనియో ఫలన్తీ**తి అసనియో భిజ్జన్తి, పతన్తీతి వుత్తం హోతి. **పహరణవుట్ఠియో**తి అనేకప్పకారా ఆవుధవుట్ఠియో. **నిద్ధమథా**తి గహేత్వా అపనేథ. **భింసనక**న్తి నాగరాజస్స కాయికవాచసికపయోగజనితభయనిమిత్తం విప్పకారం.

మే భయభేరవం జనేతుం పటిబలో న అస్స న భవేయ్యాతి సమ్బన్ధో. తత్థ **భయభేరవం** నామ ఖుద్దానుఖుద్దకం భయం. అథ వా **భయన్తి** చిత్తుత్రాసభయం, పటిఘభయస్సేతం అధివచనం. **భేరవన్తి** భయజనకమారమ్మణం. **సచేపి త్వం మహిం సబ్బన్తి** సచేపి త్వం మహానాగ సబ్బం మహిం సముద్దేన సహ **ససముద్దం** పబ్బతేన సహ **సపబ్బతం** ఉక్ఖిపిత్వా **మమూపరి** మయ్హం సీసోపరి ఖిపేయ్యాసీతి అత్థో. మే భయభేరవం జనేతుం నేవ సక్కుణేయ్యాసీతి సమ్బన్ధో. **అఞ్ఞదత్థూతి** ఏకంసేన. **తవేవస్స విఘాతో ఉరగాధిపాతి** ఉరగానం నాగానం అధిపతి రాజ తవ ఏవ విఘాతో దుక్ఖం విహింసా అస్స భవేయ్యాతి అత్థో.

ధమ్మియా కథాయ సన్దస్సేత్వాతిఆదీసు తఙ్ఖణానురూపాయ ధమ్మదేసనాయ దిట్ఠధమ్మసమ్పరాయికం అత్థం సన్దస్సేత్వా కుసలే ధమ్మే **సమాదపేత్వా** గణ్హాపేత్వా తత్థ చ నం **సముత్తేజేత్వా** సఉస్సాహం కత్వా తాయ చ సఉస్సాహతాయ అఞ్ఞేహి చ విజ్జమానగుణేహి **సమ్పహంసేత్వా** తోసేత్వాతి అత్థో. థేరేన కతం నాగానుసాసనం దస్సేన్తో ''**అథాయస్మా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇతో ఉద్ధం యథా పురేతి** యథా తుమ్హే ఇతో పురే సద్ధమ్మసవనుప్పత్తివిరహితకాలే పరస్స కోధం ఉప్పాదయిత్థ, ఇదాని ఇతో పట్ఠాయ ఉద్ధం అనాగతే కోధఞ్చ మా జనయిత్థ, విజాతమాతుయాపి పుత్తే సినేహచ్ఛేదనం సబ్బవినాసమూలకం సస్సఘాతకఞ్చ మా కరిత్థాతి అత్థో. **సుఖకామా హి పాణినోతి** ఏత్థ **హి**-సద్దో కారణోపదేసే, యస్మా సబ్బే సత్తా సుఖకామా, తస్మా హితసుఖఉపచ్ఛేదకరం సస్సఘాతఞ్చ మా కరోథాతి వుత్తం హోతి.

యథానుసిట్ఠన్తి యం యం అనుసిట్ఠం యథానుసిట్ఠం, అనుసిట్ఠం అనతిక్కమ్మ వా యథానుసిట్ఠం, థేరేన దిన్నోవాదం అనతిక్కమ్మాతి వుత్తం హోతి. **ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి** పఠమమగ్గఫలాధిగమో అహోసీతి వదన్తి. **కులసతసహస్సన్తి** ఇమినా పురిసానం సతసహస్సం దస్సేతి. **కస్మీరగన్ధారాతి** కస్మీరగన్ధారరట్ఠవాసినో. **కాసావపజ్జోతాతి** భిక్ఖూనం నివత్థపారుతకాసావవత్థేహి ఓభాసితా. **ఇసివాతపటివాతాతి** భిక్ఖూనం నివాసనపారుపనవాతేన చేవ హత్థపాదానం సమిఞ్జనపసారణాదివాతేన చ సమన్తతో బీజియమానా అహేసుం. **దుట్ఠన్తి** కుపితం. **బన్ధనాతి** సంసారబన్ధనతో.

ధమ్మచక్ఖున్తి హేట్ఠామగ్గత్తయే ఞాణం. కేచి పనేత్థ "పఠమమగ్గఞాణమేవ తే పటిలభింసూ"తి వదన్తి. **చోదేత్వా దేవదూతేహీతి** (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౨౬౩ ఆదయో) **దేవదూతసుత్తన్తదేసనావసేన** (మ॰ ని॰ ౩.౨౬౧ ఆదయో) దహరకుమారో జరాజిణ్ణసత్తో గిలానసత్తో కమ్మకారణా కమ్మకారణికా వా మతసత్తోతి ఇమేహి పఞ్చహి దేవదూతేహి చోదేత్వా ఓవదిత్వా, సంవేగం ఉప్పాదేత్వాతి అత్థో. దహరకుమారాదయో హి తత్థ "దేవదూతా"తి వుచ్చన్తి. తథా హి దహరకుమారో అత్థతో ఏవం వదతి నామ "పస్సథ భో మయ్హమ్పి తుమ్హాకం వియ హత్థపాదా అత్థి, సకే పనమ్హి ముత్తకరీసే పలిపన్నో, అత్తనో ధమ్మతాయ ఉట్ఠహిత్వా నహాయితుం న సక్కోమి, 'అహం కిలిట్ఠో, నహాపేథ మ'న్తి వత్తుమ్పి న సక్కోమి, జాతితోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో, న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి జాతితో అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి జాతి ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్సా పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో.

జరాజిణ్ణసత్తోపి అత్థతో ఏవం వదతి నామ "పస్సథ భో అహమ్పి తుమ్హే వియ తరుణో అహోసిం ఊరుబలబాహుబలజవసమ్పన్నో, తస్స మే తా బలజవసమ్పత్తియో అన్తరహితా, హత్థపాదా హత్థపాదకిచ్చఞ్చ న కరోన్తి, జరాయమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో, న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి జరాయ అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి జరా ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్సా పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో.

గిలానసత్తోపి అత్థతో ఏవం వదతి నామ "పస్సథ భో అహమ్పి తుమ్హే వియ నిరోగో అహోసిం, సోమ్హి ఏతరహి బ్యాధినా అభిహతో సకే ముత్తకరీసే పలిపన్నో, ఉట్ఠాతుమ్పి న సక్కోమి, విజ్జమానాపి మే హత్థపాదా హత్థపాదకిచ్చం న కరోన్తి, బ్యాధితోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో, న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి బ్యాధితో అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి బ్యాధి ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్స పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో.

కమ్మకారణా కమ్మకారణికా వా చతుత్థో దేవదూతోతి వేదితబ్బా. తత్థ కమ్మకారణపక్ఖే ద్వత్తింస తావ కమ్మకారణా అత్థతో ఏవం వదన్తి నామ "మయం నిబ్బత్తమానా న రుక్ఖే వా పాసాణే వా నిబ్బత్తామ, తుమ్హాదిసానం సరీరే నిబ్బత్తామ, ఇతి అమ్హాకం పురే నిబ్బత్తితోవ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేతా దేవదూతా నామ జాతా. కమ్మకారణికాపి అత్థతో ఏవం వదన్తి నామ "మయం ద్వత్తింస కమ్మకారణా కరోన్తా న రుక్ఖాదీసు కరోమ, తుమ్హాదిసేసు సత్తేసుయేవ కరోమ, ఇతి అమ్హాకం తుమ్హేసు పురే కమ్మకారణాకారణతోవ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేతేపి దేవదూతా నామ జాతా.

మతకసత్తోపి అత్థతో ఏవం వదతి నామ "పస్సథ భో మం ఆమకసుసానే ఛడ్డితం ఉద్ధుమాతకాదిభావం పత్తం, మరణతోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో, న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి మరణతో అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి మరణం ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్స పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా"తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో. తస్మా దహరకుమారాదయో ఏత్థ "దేవదూతా"తి వేదితబ్బా.

అనమతగ్గియన్తి అనమతగ్గసంయుత్తం (సం॰ ని॰ ౨.౧౨౪). **ధమ్మామతం పాయేసీతి** లోకుత్తరధమ్మామతం పానం పటిలాభకరణవసేన పాయేసీతి అత్థో. **సమధికానీతి** సహాధికాని. సహత్థో హేత్థ సంసద్దో. **ఇసీతి** సీలక్ఖన్ధాదయో ధమ్మక్ఖన్ధే ఏసి గవేసి పరియేసీతి ఇసీతి వుచ్చతి. **పఞ్చ రట్ఠానీతి** పఞ్చవిధచీనరట్ఠాని. హిమవన్తం గన్త్వా ధమ్మచక్కప్పవత్తనం పకాసేన్తో యక్ఖసేనం పసాదయీతి యోజేతబ్బం.

తేన చ సమయేనాతి తస్మిం సమయే తేసం గమనతో పుబ్బభాగకాలే. **లద్ధం భవిస్సతీతి** వేస్సవణసన్తికా లద్ధం భవిస్సతి. **వేగసాతి** వేగేన. **సమన్తతో ఆరక్ఖం ఠపేసీతి** "ఇతో పట్ఠాయ మా పవిసన్తూ"తి అధిట్ఠానవసేన సమన్తా ఆరక్ఖం ఠపేసి. **అడ్ఢుడ్ఢాని సహస్సానీతి** అడ్ఢేన చతుత్థాని అడ్ఢుడ్ఢాని, అతిరేకపఞ్చసతాని తీణి సహస్సానీతి వుత్తం హోతి. **దియడ్ఢసహస్సన్తి** అడ్ఢేన దుతియం దియడ్ఢం, అతిరేకపఞ్చసతం ఏకం సహస్సన్తి అత్థో. **సోణుత్తరాతి** సోణో చ ఉత్తరో చ సోణుత్తరా. **నిద్ధమేత్వానాతి** పలాపేత్వాన. **అదేసిసున్తి** అదేసయుం.

అజ్ఝిట్ఠోతి ఆణత్తో. **పున దానీతి** ఏత్థ **దానీతి** నిపాతమత్తం, పున ఆగచ్ఛేయ్యామ వా న వాతి అత్థో. **రాజగహనగరపరివత్తకేనాతి** రాజగహనగరం పరివజ్జేత్వా తతో బహి తం పదక్ఖిణం కత్వా గతమగ్గేన గమనేన వా. ఇదాని థేరమాతుయా వేటిసనగరే నివాసకారణం దస్సేతుం తస్స నగరస్స తస్సా జాతిభూమిభావం థేరస్స చ అట్ఠుప్పత్తిం దస్సేన్తో "**అసోకో కిర కుమారకాలే**"తిఆదిమాహ.

అయం పనేత్థ అనుపుబ్బికథా – పుబ్బే కిర మోరియవంసే జాతస్స చన్దగుత్తస్స నామ రఞ్ఞో పుత్తో బిన్దుసారో నామ కుమారో పితు అచ్చయేన పాటలిపుత్తమ్హి నగరే రాజా అహోసి. తస్స ద్వే పుత్తా సఉదరియా అహేసుం, తేసం ఏకూనసతమత్తా వేమాతికభాతరో అహేసుం. రాజా పన తేసం సబ్బజేట్ఠకస్స అసోకకుమారస్స ఉపరజ్జట్ఠానఞ్చ

అవన్తిరట్ఠఞ్చ దత్వా అథేకదివసం అత్తనో ఉపట్ఠానం ఆగతం దిస్వా “తాత, ఉపరాజ, తవ రట్ఠం గన్త్వా తత్థ ఉజ్జేనీనగరే వసాహీ”తి ఆణాపేసి. సో పితు వచనేన తం ఉజ్జేనిం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే వేటిసగిరినగరే వేటిసనామకస్స సేట్ఠిస్స ఘరే నివాసం ఉపగన్త్వా తస్స సేట్ఠిస్స ధీతరం లక్ఖణసమ్పన్నం యోబ్బనప్పత్తం వేటిసగిరిం నామ కుమారిం దిస్వా తాయ పటిబద్ధచిత్తో మాతాపితూనం కథాపేత్వా తం తేహి దిన్నం పటిలభిత్వా తాయ సద్ధిం సంవాసం కప్పేసి. సా తేన సంవాసేన సఞ్జాతగబ్భా హుత్వా తతో ఉజ్జేనిం నీతా మహిన్దకుమారం జనయి. తతో వస్సద్వయే అతిక్కన్తే సఙ్ఘమిత్తఞ్చ ధీతరం ఉపలభిత్వా ఉపరాజేన సద్ధిం తత్థ వసతి. ఉపరాజస్స పన పితా బిన్దుసారో మరణమఞ్చే నిపన్నో పుత్తం అసోకకుమారం సరిత్వా తం పక్కోసాపేతుం ఉజ్జేనిం మనుస్సే పేసేసి. తే తతో ఉజ్జేనిం గన్త్వా అసోకస్స తం పవత్తిం ఆరోచేసుం. తేసం వచనేన సో పితు సన్తికం తురితగమనేనాగచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే వేటిసగిరినగరమ్హి పుత్తదారే ఠపేత్వా పితు సన్తికం పాటలిపుత్తనగరం గన్త్వా గతసమనన్తరమేవ కాలకతస్స పితునో సరీరకిచ్చం కారాపేత్వా తతో ఏకూనసతమత్తే వేమాతికభాతరో చ ఘాతాపేత్వా విహతకణ్టకో హుత్వా తత్థ ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా అభిసేకం గణ్హి. తదాపి థేరమాతా దారకే రఞ్ఞో సన్తికం పేసేత్వా సయం తత్థేవ వేటిసగిరినగరే వసి. తేన వుత్తం ‘‘**సా తస్స మాతా తేన సమయేన ఞాతిఘరే వసీ**’’తి.

ఆరోపేసీతి పటిపాదేసి. **అమ్హాకం ఇధ కత్తబ్బకిచ్చం నిట్ఠిత**న్తి మాతు దస్సనస్స కతభావం సన్ధాయాహ. **అనుభవతు తావ మే పితరా పేసితం అభిసేక**న్తిఆదీసు అభిసేకపేసనాదికథా విత్థారేన ఉత్తరతో ఆవి భవిస్సతి. **ఛణత్థ**న్తి ఛణనిమిత్తం, ఛణహేతూతి అత్థో, సయం ఛణకీళం అకాతుకామోతి వుత్తం హోతి. తదా కిర దేవానంపియతిస్సో జేట్ఠమూలమాసపుణ్ణమియం నక్ఖత్తం ఘోసాపేత్వా “సలిలకీళాఛణం కరోథా”తి అమచ్చే ఆణాపేత్వా సయం మిగవం కీళితుకామో మిస్సకపబ్బతం అగమాసి. **మిస్సకపబ్బత**న్తి పంసుపాసాణమిస్సకత్తా ఏవంలద్ధనామం పబ్బతం. **దిట్ఠసచ్చో**తి అనాగామిమగ్గేన పటివిద్ధసచ్చో, అనాగామిఫలం పత్తోతి వుత్తం హోతి. సో కిర థేరేన అత్తనో మాతుదేవియా దేసితం ధమ్మం సుత్వా అనాగామిఫలం సచ్ఛాకాసి, సో చ థేరస్స భాగినేయ్యోతి వేదితబ్బో. తథా హి థేరస్స మాతుదేవియా భగినీ తస్సా ధీతా, తస్సా అయం పుత్తో. వుత్తఞ్హేతం **మహావంసే** –

“దేవియా భగినీ ధీతు, పుత్తో భణ్డుకనామకో;
థేరేన దేవియా ధమ్మం, సుత్వా దేసితమేవ తు;
అనాగామిఫలం పత్వా, వసి థేరస్స సన్తికే”తి.

సమ్మాసమ్బుద్ధేన చ తుమ్హే బ్యాకతాతి బోధిమూలే ఏవ బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేత్వా తమ్బపణ్ణిదీపం దిస్వా అనాగతే తస్స దీపస్స సమ్పత్తిం దిట్ఠేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన “అనాగతే మహిన్దో నామ భిక్ఖు తమ్బపణ్ణిదీపం పసాదేస్సతీ”తి తుమ్హే బ్యాకతా. తత్థ **తమ్బపణ్ణిదీప**న్తి దీపవాసినో వుత్తా. ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణం ఆసయానుసయఞాణఞ్చ ‘‘**బుద్ధచక్ఖూ**’’తి వుచ్చతి. తేన పన ఇన్ద్రియపరోపరాదిం వినా అఞ్ఞం న సక్కా దట్ఠున్తి “వోలోకేన్తో”తి అవత్వా ‘‘**వోలోకేత్వా**’’తి వుత్తం. **ఏతమత్థ**న్తి “అనాగతే మహిన్దో నామ భిక్ఖు తమ్బపణ్ణిదీపం పసాదేస్సతీ”తి ఇమమత్థం.

వేటిసగిరిమ్హి రాజగహేతి దేవియా కతవిహారే. కాలోవ గమనస్స, గచ్ఛామ దీపముత్తమన్తి యోజేతబ్బం. ఇదఞ్చ తేసం పరివితక్కనిదస్సనం. **పళినా**తి ఆకాసం పక్ఖన్దింసు. **అమ్బరే**తి ఆకాసే. ఏవమాకాసం పక్ఖన్దిత్వా కిం తే అకంసూతి చేతియపబ్బతే నిపతింసూతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ఏవముప్పతితా థేరా, నిపతింసు నగుత్తమే**’’తి. ఇదాని తస్స పబ్బతస్స పతిట్ఠితట్ఠానం థేరానఞ్చ తత్థ నిపతితట్ఠానం దస్సేతుం ‘‘**పురతో పురసేట్ఠస్సా**’’తిఆదిగాథమాహ. **పురతో**తి పాచీనదిసాభాగే.

పురసేట్ఠస్సాతి అనురాధపురసఙ్ఖాతస్స పురవరస్స. **మేఘసన్నిభే**తి సమన్తతో నీలవణ్ణత్తా నీలమహామేఘసదిసే. **సీలకూటమ్హీ**తి ఏవంనామకే పబ్బతకూటే. **హంసావ నగముద్ధనీ**తి పబ్బతముద్ధని హంసా వియ.

తత్థ పన పతిట్ఠహన్తో కదా పతిట్ఠహీతి ఆహ "**ఏవం ఇట్టియాదీహి సద్ధి**"న్తిఆది. **పరినిబ్బానతో**తి పరినిబ్బానవస్సతో తం అవధిభూతం ముఞ్చిత్వా తతో ఉద్ధం ద్విన్నం వస్ససతానం ఉపరి ఛత్తింసతిమే వస్సేతి అత్థో గహేతబ్బో. కథం వేదితబ్బోతి ఆహ "**అజాతసత్తుస్స హి**"తిఆది. **తస్మింయేవ వస్సే**తి ఏత్థ యస్మిం సంవచ్ఛరే యస్మిఞ్చ దివసే భగవా పరినిబ్బుతో, తస్మిం సంవచ్ఛరే తస్మింయేవ చ దివసే విజయకుమారో ఇమం దీపమాగతోతి వదన్తి. వుత్తఞ్హేతం –

"లఙ్కాయం విజయసనామకో కుమారో,
ఓతిణ్ణో థిరమతి తమ్బపణ్ణిదీపే;
సాలానం యమకగుణానమన్తరస్మిం,
నిబ్బాతుం సయితదినే తథాగతస్సా"తి.

సీహకుమారస్స పుత్తోతి ఏత్థ కాలిఙ్గరాజధీతు కుచ్ఛిస్మిం సీహస్స జాతో కుమారో సీహకుమారోతి వేదితబ్బో, పుబ్బే అమనుస్సావాసత్తా ఆహ "**మనుస్సావాసం అకాసీ**"తి. **చుద్దసమే వస్సే**తి చుద్దసమే వస్సే సమ్పత్తే. **ఇధ విజయో కాలమకాసీ**తి ఇమస్మిం తమ్బపణ్ణిదీపే విజయరాజకుమారో అట్ఠతింస వస్సాని రజ్జం కారేత్వా కాలమకాసి. తథా హి అజాతసత్తు రాజా ద్వత్తింస వస్సాని రజ్జం కారేసి, ఉదయభద్దో సోళస వస్సాని, తస్మా అజాతసత్తుస్స అట్ఠమవస్సం ఇధ విజయస్స పఠమవస్సన్తి కత్వా తతో ఉద్ధం అజాతసత్తుస్స చతువీసతి వస్సాని ఉదయభద్దస్స చుద్దస వస్సానీతి విజయస్స అట్ఠతింస వస్సాని పరిపూరింసు. తథా చ వుత్తం –

"విజయో లఙ్కమాగమ్మ, సత్థు నిబ్బానవాసరే;
అట్ఠతింస సమాకాసి, రజ్జం యక్ఖవిమద్దకో"తి.

"ఉదయభద్దస్స పఞ్చదసమే వస్సే పణ్డువాసుదేవో నామ ఇమస్మిం దీపే రజ్జం పాపుణీ"తి వుత్తత్తా ఉదయభద్దస్స చుద్దసమవస్ససఙ్ఖాతం ఏకం వస్సం ఇమస్మిం దీపే విజయస్స పణ్డువాసుదేవస్స చ అన్తరే సీహళం అరాజికం హుత్వా ఠితన్తి వేదితబ్బం. తస్మిఞ్హి వస్సే విజయరాజస్స అమచ్చా ఉపతిస్సం నామ అమచ్చం జేట్ఠకం కత్వా తస్స నామేన కతే ఉపతిస్సగామే వసన్తా అరాజికం రజ్జమనుసాసింసు. వుత్తఞ్హేతం –

"తస్మిం మతే అమచ్చా తే, పేక్ఖన్తా ఖత్తియాగమం;
ఉపతిస్సగామే ఠత్వాన, రట్ఠం సమనుసాసిసుం.

"మతే విజయరాజమ్హి, ఖత్తియాగమనా పురా;
ఏకం వస్సం అయం లఙ్కా-దీపో ఆసి అరాజికో"తి.

తత్థాతి జమ్బుదీపే. **ఇధ పణ్డువాసుదేవో కాలమకాసీ**తి ఇమస్మిం సీహళదీపే పణ్డువాసుదేవో తింస వస్సాని రజ్జమనుసాసిత్వా కాలమకాసి. తథా హి ఉదయభద్దస్స అనన్తరం అనురుద్ధో చ ముణ్డో చ అట్ఠ వస్సాని రజ్జమనుసాసింసు,

తదనన్తరం నాగదాసకో చతువీసతి వస్సాని, తస్మా ఉదయభద్దస్స పఞ్చదసమసోళసమవస్సేహి సద్ధిం అనురుద్ధస్స చ ముణ్డస్స చ అట్ఠ వస్సాని, నాగదాసకస్స చ చతువీసతివస్సేసు వీసతి వస్సానీతి పణ్డువాసుదేవస్స రఞ్ఞో తింస వస్సాని పరిపూరింసు. తేనేవ వుత్తం –

> "తతో పణ్డువాసుదేవో, రజ్జం తింస సమా అకా"తి;

తత్థాతి జమ్బుదీపే. **సత్తరసమే వస్సేతి** సత్తరసమే వస్సే సమ్పత్తే. తథా హి నాగదాసకస్స అనన్తరా సుసునాగో అట్ఠారస వస్సాని రజ్జం కారేసి, తస్మా నాగదాసకస్స చతువీసతివస్సేసు వీసతి వస్సాని ఠపేత్వా సేసేహి చతూహి వస్సేహి సద్ధిం సుసునాగస్స అట్ఠారససు వస్సేసు సోళస వస్సానీతి ఇధ అభయరఞ్ఞో వీసతి వస్సాని పరిపూరింసు. వుత్తఞ్హేతం –

> "అభయో వీసతి వస్సాని, లఙ్కారజ్జమకారయీ"తి;

దామరికోతి యుద్ధకారకో చోరో. పణ్డుకాభయో పన అభయస్స భాగినేయ్యో రాజాయేవ, న చోరో, బలక్కారేన పన రజ్జస్స గహితత్తా "దామరికో"తి వుత్తం. **రజ్జం అగ్గహేసీతి** ఏకదేసస్స గహితత్తా వుత్తం. అభయస్స హి వీసతిమే వస్సే న తావ సబ్బం రజ్జమగ్గహేసీతి. తథా హి వీసతిమవస్సతో పట్ఠాయ అభయస్స నవ భాతికే అత్తనో మాతులే తత్థ తత్థ యుద్ధం కత్వా ఘాతేన్తస్స అనభిసిత్తస్సేవ సత్తరస వస్సాని అతిక్కమింసు, తతోయేవ చ తాని రాజసుఞ్ఞాని నామ అహేసుం. తథా చ వుత్తం –

> "పణ్డుకాభయరఞ్ఞో చ, అభయస్స చ అన్తరే;
> రాజసుఞ్ఞాని వస్సాని, అహేసుం దస సత్త చా"తి.

తత్థాతి జమ్బుదీపే. **పణ్డుకస్సాతి** పణ్డుకాభయస్స. భవతి హి ఏకదేసేనపి వోహారో "దేవదత్తో దత్తో"తి యథా. **సత్తరస వస్సాని పరిపూరింసూతి** అనభిసిత్తస్సేవ పరిపూరింసు. ఏత్థ చ కాళాసోకస్స సోళసమవస్సం ఠపేత్వా పన్నరస వస్సాని హేట్ఠా సుసునాగస్స సత్తరసమఅట్ఠారసమవస్సాని చ ద్వే గహేత్వా సత్తరస వస్సాని గణితబ్బాని. **తాని హేట్ఠా ఏకేన వస్సేన సహ అట్ఠారస హోన్తీతి** తాని రాజసుఞ్ఞాని సత్తరస వస్సాని హేట్ఠా విజయపణ్డువాసుదేవరాజూనమన్తరే అరాజికేన ఏకేన వస్సేన సద్ధిం అట్ఠారస రాజసుఞ్ఞవస్సాని నామ హోన్తి.

చన్దగుత్తస్స చుద్దసమే వస్సే ఇధ పణ్డుకాభయో కాలమకాసీతి చన్దగుత్తస్స చుద్దసమే వస్సే ఇమస్మిం తమ్బపణ్ణిదీపే పణ్డుకాభయో నామ రాజా సత్తతి వస్సాని రజ్జమనుసాసిత్వా కాలమకాసి. తథా హి సుసునాగస్స పుత్తో కాళాసోకో అట్ఠవీసతి వస్సాని రజ్జం కారేసి. తతో తస్స పుత్తా దస భాతుకా ద్వేవీసతి వస్సాని రజ్జం కారేసుం, తేసం పచ్ఛా నవ నన్దా ద్వేవీసతి, చన్దగుత్తో చతువీసతి వస్సాని రజ్జం కారేసి. తత్థ కాళాసోకస్స అట్ఠవీసతివస్సేసు పన్నరస వస్సాని హేట్ఠా గహితానీతి తాని ఠపేత్వా సేసాని తేరస వస్సాని, దసభాతుకానం ద్వేవీసతి, తథా నవనన్దానం ద్వేవీసతి, చన్దగుత్తస్స చుద్దసమవస్సం ఠపేత్వా తేరస వస్సానీతి పణ్డుకాభయస్స సత్తతి వస్సాని పరిపూరింసు. తథా చ వుత్తం –

> "పణ్డుకాభయనామస్స, రఞ్ఞో వస్సాని సత్తతీ"తి;

తత్థ అసోకధమ్మరాజస్స సత్తరసమే వస్సే ఇధ ముటసివరాజా కాలమకాసీతి తస్మిం జమ్బుదీపే అసోకధమ్మరాజస్స సత్తరసమే వస్సే ఇధ ముటసివో నామ రాజా సట్ఠి వస్సాని రజ్జమనుసాసిత్వా కాలమకాసి . తథా హి చన్దగుత్తస్స పుత్తో బిన్దుసారో అట్ఠవీసతి వస్సాని రజ్జం కారేసి, తతో తస్స పుత్తో అసోకధమ్మరాజా రజ్జం పాపుణి, తస్మా చన్దగుత్తస్స హేట్ఠా వుత్తేసు చతువీసతివస్సేసు తేరస వస్సాని గహితానీతి తాని ఠపేత్వా సేసాని ఏకాదస వస్సాని, బిన్దుసారస్స అట్ఠవీసతి వస్సాని, అసోకస్స అనభిసిత్తస్స చత్తారి వస్సాని, అభిసిత్తస్స సత్తరస వస్సానీతి ఏవం సట్ఠి వస్సాని ఇధ ముటసివస్స పరిపూరింసు. తథా చ వుత్తం –

"ముటసివో సట్ఠి వస్సాని, లఙ్కారజ్జమకారయీ"తి;

దేవానంపియతిస్సో రజ్జం పాపుణీతి అసోకధమ్మరాజస్స అట్ఠారసమే వస్సే పాపుణి. ఇదాని పరినిబ్బుతే భగవతి అజాతసత్తుఆదీనం వస్సగణనావసేన పరినిబ్బానతో ద్విన్నం వస్ససతానం ఉపరి ఛత్తింసతి వస్సాని ఏకతో గణేత్వా దస్సేన్తో ఆహ **''పరినిబ్బుతే చ సమ్మాసమ్బుద్ధే''**తిఆది. తత్థ **అజాతసత్తుస్స చతువీసతీ**తి పరినిబ్బానవస్ససఙ్ఖాతం అట్ఠమవస్సం ముఞ్చిత్వా వుత్తం. **అసోకస్స పుత్తకా దస భాతుకరాజానో**తి కాళాసోకస్స పుత్తా భద్దసేనో కోరణ్డవణ్ణో మఙ్కురో సబ్బఞ్జహో జాలికో ఉభకో సఞ్చయో కోరబ్యో నన్దివడ్ఢనో పఞ్చమకోతి ఇమే దస భాతుకరాజానోతి వేదితబ్బా. ఉగ్గసేననన్దో పణ్డుకనన్దో పణ్డుగతినన్దో భూతపాలనన్దో రట్ఠపాలనన్దో గోవిసాణకనన్దో సవిద్ధకనన్దో కేవట్టకనన్దో ధననన్దోతి ఇమే **నవ నన్దా**తి వేదితబ్బా. **ఏతేన రాజవంసానుసారేనా**తి ఏతేన జమ్బుదీపవాసిరాజూనం వంసానుసారేన వేదితబ్బమేతన్తి అత్థో.

తమ్బపణ్ణిదీపవాసీనమ్పి పున రాజూనం వసేన ఏవం గణనా వేదితబ్బా – సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పరినిబ్బానవస్సం ఇధ విజయస్స పఠమం వస్సన్తి కత్వా తం అపనేత్వా పరినిబ్బానవస్సతో ఉద్ధం విజయస్స సత్తతింస వస్సాని, తతో అరాజికమేకవస్సం, పణ్డువాసుదేవస్స తింస వస్సాని, అభయస్స వీసతి వస్సాని, పణ్డుకాభయస్స అభిసేకతో పుబ్బే సత్తరస వస్సాని, అభిసిత్తస్స సత్తతి వస్సాని, ముటసివస్స సట్ఠి వస్సాని, దేవానంపియతిస్సస్స పఠమం వస్సన్తి ఏవం పరినిబ్బానతో ద్విన్నం వస్ససతానం ఉపరి ఛత్తింస వస్సాని వేదితబ్బాని.

జేట్ఠమాసస్స పుణ్ణమియం జేట్ఠనక్ఖత్తం మూలనక్ఖత్తం వా హోతీతి ఆహ **''జేట్ఠమూలనక్ఖత్తం నామ హోతీ''**తి. తస్మిం పన నక్ఖత్తే కత్తబ్బఛణమ్పి తన్నిస్సయత్తా తమేవ నామం లభతీతి వేదితబ్బం. **మిగవ**న్తి మిగానం వాననతో హేసనతో బాధనతో మిగవన్తి లద్ధసమఞ్ఞం మిగవం. **రోహితమిగరూప**న్తి గోకణ్ణమిగవేసం. **జియ**న్తి ధనుజియం. **అనుబన్ధన్తో**తి పదసా అనుధావన్తో. **మమంయేవ రాజా పస్సతూ**తి ఏత్థ "అఞ్ఞేసు బహూసు దిట్ఠేసు రాజా అతివియ భాయిస్సతీ"తి ఇమినా కారణేన అత్తానమేవ దస్సేతుం "మమంయేవ పస్సతూ"తి అధిట్ఠాసీతి వేదితబ్బం. **''చిన్తేసీ''**తి వత్వా తస్స చిన్తనాకారం దస్సేన్తో ఆహ **''ఇమస్మిం దీపే జాతో''**తిఆది. థేరో తస్స పరివితక్కం జానిత్వా అత్తనో సభావం కథేత్వా తం అస్సాసేతుకామో **''సమణా మయం మహారాజా''**తిఆదిమాహ. మహారాజ మయం సమణా నామ, త్వం పరివితక్కం మా అకాసీతి వుత్తం హోతి. **తవేవ అనుకమ్పాయా**తి తవ అనుకమ్పత్థాయ ఏవ ఆగతా, న విముఖభావత్థాయాతి అధిప్పాయో. "ఇమే సమణా నామా"తి అజానన్తస్స "సమణా మయం, మహారాజా"తి కస్మా థేరో ఆహాతి చే? అసోకధమ్మరాజేన పేసితసాసనేనేవ పుబ్బే గహితసమణసఞ్ఞం సారేతుం ఏవమాహాతి. ఇమమత్థం విభావేతుం **''తేన చ సమయేనా''**తిఆది వుత్తం.

అదిట్ఠా హుత్వా సహాయకాతి **అదిట్ఠసహాయకా,** అఞ్ఞమఞ్ఞం అదిస్వావ సహాయకభావం ఉపగతాతి వుత్తం హోతి. **ఛాతపబ్బతపాదే**తి ఛాతవాహస్స నామ పబ్బతస్స పాదే. తం కిర పబ్బతం అనురాధపురా పుబ్బదక్ఖిణదిసాభాగే అతిరేకయోజనద్వయమత్థకే తిట్ఠతి. తమ్హి ఠానే పచ్ఛా సద్ధాతిస్సో నామ మహారాజా విహారం కారాపేసి, తం “ఛాతవిహార”న్తి వోహరింసు. ‘‘**రథయట్ఠిప్పమాణా**తి ఆయామతో చ ఆవట్టతో చ రథపతోదేన సమప్పమాణా”తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. **మహావంసే**పి వుత్తం –

“ఛాతపబ్బతపాదమ్హి , తిస్సో చ వేళుయట్ఠియో;

జాతా రథపతోదేన, సమానా పరిమాణతో”తి.

గణ్ఠిపదే పన “రథయట్ఠిప్పమాణాతి రథస్స ధజయట్ఠిప్పమాణా”తి వుత్తం. **ఉప్పజ్జింసూ**తి తస్స అభిసేకసమకాలమేవ ఉప్పజ్జింసు. ఏవముత్తరిపి వక్ఖమానానం అచ్ఛరియానం పాతుభావో వేదితబ్బో. తథా చ వుత్తం **మహావంసే** –

“దేవానంపియతిస్సో సో, రాజాసి పితుఅచ్చయే;

తస్సాభిసేకేన సమం, బహూనచ్ఛరియానహూ”తి.

ఏకా లతా యట్ఠి నామాతి కఞ్చనలతాయ పటిమణ్డితత్తా ఏవంలద్ధనామా ఏకా యట్ఠి అహోసి. **తం అలఙ్కరిత్వా ఉప్పన్నలతా**తి తం రజతవణ్ణం యట్ఠిం అలఙ్కరిత్వా తత్థేవ చిత్తకమ్మకతా వియ ఉప్పన్నలతా. **ఖాయతీ**తి దిస్సతి. **కిఞ్జక్ఖానీ**తి కేసరాని. ఏతాని చ పుప్ఫయట్ఠియం నీలపుప్ఫాదీని సకుణయట్ఠియఞ్చ నానప్పకారా మిగపక్ఖినో తత్థేవ చిత్తకమ్మకతా వియ పఞ్ఞాయన్తీతి దట్ఠబ్బం. **సేతా రజతయట్ఠీవా**తి రజతమయయట్ఠి వియ ఏకా యట్ఠి సేతవణ్ణాతి అత్థో. **లతా**తి తత్థేవ చిత్తకమ్మకతా వియ దిస్సమానలతా. **నీలాది యాదిసం పుప్ఫ**న్తి యాదిసం లోకే నీలాదిపుప్ఫం అత్థి, తాదిసం పుప్ఫయట్ఠిమ్హి ఖాయతీతి అత్థో.

అనేకవిహితం రతనం ఉప్పజ్జీతి అనేకప్పకారం రతనం సముద్దతో సయమేవ తీరం ఆరుహిత్వా వేలన్తే ఊమివేగాభిజాతమరియాదవట్టి వియ ఉప్పజ్జి, ఉట్ఠహిత్వా అట్ఠాసీతి అత్థో. **తమ్బపణ్ణియం పన అట్ఠ ముత్తా ఉప్పజ్జింసూ**తి ఏత్థాపి తమ్బపణ్ణియం సముద్దతో సయమేవ ఉట్ఠహిత్వా జాతితో అట్ఠ ముత్తా సముద్దతీరే వుత్తనయేనేవ ఠితాతి వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం **మహావంసే** –

“లఙ్కాదీపమ్హి సకలే, నిధయో రతనాని చ;

అన్తోఠితాని ఉగ్గన్త్వా, పథవీతలమారుహుం.

“లఙ్కాదీపసమీపమ్హి, భిన్ననావాగతాని చ;

తత్ర జాతాని చ థలం, రతనాని సమారుహుం.

“హయగజా రథామలకా, వలయఙ్గులివేఠకా;

కకుధఫలా పాకతికా, ఇచ్చేతా అట్ఠ జాతితో.

“ముత్తా సముద్దా ఉగ్గన్త్వా, తీరే వట్టి వియ ఠితా;

దేవానంపియతిస్సస్స, సబ్బపుప్ఫవిజమ్భిత”న్తి.

హయముత్తాతి అస్సరూపసణ్ఠానముత్తా. **గజముత్తా**తి హత్థిరూపసణ్ఠానా. ఏవం సబ్బత్థ తంతంసణ్ఠానవసేన ముత్తాభేదో వేదితబ్బో. **అఙ్గులివేఠకముత్తా**తి అఙ్గులీయకసణ్ఠానా, ముద్దికాసణ్ఠానాతి అత్థో. **కకుధఫలముత్తా**తి కకుధరుక్ఖఫలాకారా బహూ అసాముద్దికా ముత్తా. **రాజకకుధభణ్డానీ**తి రాజారహఉత్తమభణ్డాని. తాని సరూపేన దస్సేన్తో ఆహ **“ఛత్తం చామర”**న్తిఆది. అఞ్ఞఞ్చ బహువిధం పణ్ణాకారం పహిణీతి సమ్బన్ధో. **సఙ్ఖ**న్తి అభిసేకాసిఞ్చనకం సాముద్దికం దక్ఖిణావట్టం సఙ్ఖం. అనోతత్తోదకమేవ **“గఙ్గోదక”**న్తి వుత్తం. **వడ్ఢమాన**న్తి అలఙ్కారచుణ్ణం. “నహానచుణ్ణ”న్తి కేచి. **వటంసక**న్తి కణ్ణపిళన్ధనవటంసకన్తి వుత్తం హోతి. “వటంసకం కణ్ణచూళికట్ఠానే ఓలమ్బక”న్తిపి వదన్తి. **భిఙ్గార**న్తి సువణ్ణమయం మహాభిఙ్గారం. “మకరముఖసణ్ఠానా బలికమ్మాదికరణత్థం కతా భాజనవికతీ”తిపి వదన్తి. **నన్దియావట్ట**న్తి కాకపదసణ్ఠానా మఙ్గలత్థం కతా సువణ్ణభాజనవికతి. **కఞ్ఞ**న్తి ఖత్తియకుమారిం. **అధోవిమం దుస్సయుగ**న్తి కిలిట్ఠే జాతే అగ్గిమ్హి పక్ఖిత్తమత్తే పరిసుద్ధభావముపగచ్ఛన్తం అధోవిమం దుస్సయుగం. **హత్థపుఞ్ఛన**న్తి పీతవణ్ణం మహగ్ఘం హత్థపుఞ్ఛనపటం. **హరిచన్దన**న్తి హరివణ్ణచన్దనం, సువణ్ణవణ్ణచన్దనన్తి అత్థో. లోహితచన్దనం వా, గోసితచన్దనన్తి అత్థో. తం కిర ఉద్ధనే కుథితతేలమ్హి పక్ఖిత్తమత్తం సకలమ్పి తేలం అగ్గిఞ్చ నిబ్బాపనసమత్థం చన్దనం. తేనేవ “గోసితచన్దన”న్తి వుచ్చతి. గోసద్దేన హి జలం వుచ్చతి, తం వియ సితం చన్దనం గోసితచన్దనం. నాగభవనసమ్భవం **అరుణవణ్ణమత్తికం. హరీతకం ఆమలక**న్తి అగదహరీతకం అగదామలకం. తం ఖిప్పమేవ సరీరమలసోధనాదికరణసమత్థం హోతి.

ఉణ్హీసన్తి ఉణ్హీసపట్టం. **వేఠన**న్తి సీసవేఠనం. **సారపామఙ్గ**న్తి ఉత్తమం రతనపామఙ్గసుత్తం. **వత్థకోటిక**న్తి వత్థయుగమేవ. **నాగమాహట**న్తి నాగేహి ఆహటం. **మ**-కారో పదసన్ధికరో. **అమతోసధ**న్తి ఏవంనామికా గుళికజాతి, అమతసదిసకిచ్చత్తా ఏవం వుచ్చతి. తం కిర పరిపన్థం విధమేత్వా సబ్బత్థ సాధేన్తేహి అగదోసధసమ్భారేహి యోజేత్వా వట్టేత్వా కతం గుళికం. తం పన రాజూనం ముఖసోధననహానపరియోసానే మహతా పరిహారేన ఉపనేన్తి. తేన తే అఙ్గరాగం నామ కరోన్తి, కరోన్తా చ యథారహం ద్వీహి తీహి అగదోసధరఙ్గతిలకాహి నలాటకఅంసకూటఉరమజ్ఝసఙ్ఖాతం అఙ్గం సజ్జేత్వా అఙ్గరాగం కరోన్తీతి వేదితబ్బం. సా పన గుళికా అహివిచ్ఛికాదీనమ్పి విసం హనతి, తేనపి తం వుచ్చతి “అమతోసధ”న్తి.

అహం బుద్ధఞ్చాతిఆదీసు సబ్బధమ్మే యాథావతో అబుజ్ఝి పటిబుజ్ఝీతి బుద్ధోతి సఙ్ఖ్యం గతం సమ్మాసమ్బుద్ధఞ్చ, అధిగతమగ్గే సచ్ఛికతనిరోధే యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే చ అపాయేసు అపతమానే ధారేతీతి ధమ్మోతి సఙ్ఖ్యం గతం పరియత్తియా సద్ధిం నవ లోకుత్తరధమ్మఞ్చ, దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతత్తా సఙ్ఘోతి సఙ్ఖ్యం గతం అరియసావకసఙ్ఘఞ్చ అహం సరణం గతో పరాయణన్తి ఉపగతో, భజిం సేవిన్తి అత్థో. అథ వా హింసతి తప్పసాదతగ్గరుకతాహి విహతకిలేసేన తప్పరాయణతాకారప్పవత్తేన చిత్తుప్పాదేన సరణగతానం తేనేవ సరణగమనేన భయం సన్తాసం దుక్ఖం దుగ్గతిం పరికిలేసం హనతి వినాసేతీతి **సరణం,** రతనత్తయస్సేతం అధివచనం. అపిచ సమ్మాసమ్బుద్ధో హితే పవత్తనేన అహితా చ నివత్తనేన సత్తానం భయం హింసతీతి సరణన్తి వుచ్చతి. ధమ్మోపి భవకన్తారా ఉత్తారణేన అస్సాసదానేన చ సత్తానం భయం హింసతీతి సరణన్తి వుచ్చతి. సఙ్ఘోపి అప్పకానమ్పి కారానం విపులఫలపటిలాభకరణేన సత్తానం భయం హింసతీతి సరణన్తి వుచ్చతి. ఇమినా అత్థేన సరణభూతం రతనత్తయం తేనేవ కారణేన సరణన్తి గతో అవగతో, జానిన్తి అత్థో. **ఉపాసకత్తం దేసేసి**న్తి రతనత్తయం ఉపాసతీతి ఉపాసకోతి ఏవం దస్సితం ఉపాసకభావం మయి అభినివిట్ఠం వాచాయ పకాసేసిన్తి అత్థో, “ఉపాసకోహం అజ్జతగ్గే పాణుపేతం సరణం గతో”తి ఏవం ఉపాసకత్తం పటివేదేసిన్తి వుత్తం హోతి. **సక్యపుత్తస్స సాసనే**తి

సక్యస్స సుద్ధోదనస్స పుత్తో సో భగవా సక్యపుత్తో, తస్స సక్యపుత్తస్స సాసనేతి అత్థో. **సద్ధా**తి సద్ధాయ, “సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా”తిఆదీసు వియ యకారలోపో దట్ఠబ్బో. **ఉపేహీ**తి ఉపగచ్ఛ.

అసోకరఞ్ఞా పేసితేన అభిసేకేనాతి అసోకరఞ్ఞా పేసితేన అభిసేకుపకరణేన. యదా హి దేవానంపియతిస్సో మహారాజా అత్తనో సహాయస్స ధమ్మాసోకరఞ్ఞో ఇతో వేళుయట్ఠియాదయో మహారహే పణ్ణాకారే పేసేసి. తదా సోపి తే దిస్వా పసీదిత్వా అతివియ తుట్ఠో “ఇమేహి అతిరేకతరం కిం నామ మహగ్ఘం పటిపణ్ణాకారం సహాయస్స మే పేసేస్సామీ”తి అమచ్చేహి సద్ధిం మన్తేత్వా లఙ్కాదీపే అభిసేకపరిహారం పుచ్ఛిత్వా “న తత్థ ఈదిసో అభిసేకపరిహారో అత్థీ”తి సుత్వా “సాధు వత మే సహాయస్స అభిసేకపరిహారం పేసేస్సామీ”తి వత్వా సాముద్దికసఙ్ఖాదీని తీణి సఙ్ఖాని చ గఙ్గోదకఞ్చ అరుణవణ్ణమత్తికఞ్చ అట్ఠట్ఠ ఖత్తియబ్రాహ్మణగహపతికఞ్ఞాయో చ సువణ్ణరజతలోహమత్తికామయఘటే చ అట్ఠహి సేట్ఠికులేహి సద్ధిం అట్ఠ అమచ్చకులాని చాతి ఏవం సబ్బట్ఠకం నామ ఇధ పేసేసి “ఇమేహి మే సహాయస్స పున అభిసేకం కరోథా”తి, అఞ్ఞఞ్చ అభిసేకత్థాయ బహుం పణ్ణాకారం పేసేసి. తేన వుత్తం “అసోకరఞ్ఞా పేసితేన అభిసేకేనా”తి. ఏకో మాసో అభిసిత్తస్స అస్సాతి **ఏకమాసాభిసిత్తో**. కథం పన తస్స తదా ఏకమాసాభిసిత్తతా విఞ్ఞాయతీతి ఆహ “**విసాఖపుణ్ణమాయం హిస్స అభిసేకమకంసూ**”తి, పుబ్బే కతాభిసేకస్సపి అసోకరఞ్ఞా పేసితేన అనగ్ఘేన పరిహారేన విసాఖపుణ్ణమాయం పున అభిసేకమకంసూతి అత్థో. వుత్తఞ్హేతం **మహావంసే** –

> “తే మిగసిరమాసస్స, ఆదిచన్దోదయం దినే;
> అభిసిత్తఞ్చ లఙ్కిన్దం, అమచ్చా సామిభత్తినో.
>
> “ధమ్మాసోకస్స వచనం, సుత్వా సామిహితే రతా;
> పునాపి అభిసేచింసు, లఙ్కాహితసుఖే రత”న్తి.

దీపవంసేపి చేతం వుత్తం –

> “విసాఖమాసే ద్వాదసియం, జమ్బుదీపా ఇధాగతా;
> అభిసేకం సపరివారం, అసోకధమ్మేన పేసితం.
>
> “దుతియం అభిసిఞ్చిత్థ, రాజానం దేవానంపియం;
> అభిసిత్తో దుతియాభిసేకేన, విసాఖమాసే ఉపోసథే.
>
> “తతో మాసే అతిక్కమ్మ, జేట్ఠమాసే ఉపోసథే;
> మహిన్దో సత్తమో హుత్వా, జమ్బుదీపా ఇధాగతో”తి.

తదా పన తస్స రఞ్ఞో విసాఖపుణ్ణమాయ అభిసేకస్స కతత్తా తతో పభుతి యావజ్జతనా విసాఖపుణ్ణమాయమేవ అభిసేకకరణమాచిణ్ణం. అభిసేకవిధానఞ్చేత్థ ఏవం వేదితబ్బం – అభిసేకమఙ్గలత్థం అలఙ్కతప్పటియత్తస్స మణ్డపస్స అన్తో కతస్స ఉదుమ్బరసాఖమణ్డపస్స మజ్ఝే సుప్పతిట్ఠితే ఉదుమ్బరభద్దపీఠమ్హి అభిసేకారహం అభిజచ్చం ఖత్తియం నిసీదాపేత్వా పఠమం తావ మఙ్గలాభరణభూసితా జాతిసమ్పన్నా ఖత్తియకఞ్ఞా గఙ్గోదకపుణ్ణం సాముద్దికం దక్ఖిణావట్టసఙ్ఖం

ఉభోహి హత్థేహి సక్కచ్చం గహేత్వా సీసోపరి ఉస్సాపేత్వా తేన తస్స ముద్ధని అభిసేకోదకం అభిసిఞ్చతి, ఏవఞ్చ వదేతి "దేవ, తం సబ్బేపి ఖత్తియగణా అత్తానమారక్ఖణత్థం ఇమినా అభిసేకేన అభిసేకికం మహారాజం కరోన్తి, త్వం రాజధమ్మేసు ఠితో ధమ్మేన సమేన రజ్జం కారేహి, ఏతేసు ఖత్తియగణేసు త్వం పుత్తసినేహానుకమ్పాయ సహితచిత్తో హితసమమేత్తచిత్తో చ భవ, రక్ఖావరణగుత్తియా తేసం రక్ఖితో చ భవాహీ"తి.

తతో పున పురోహితోపి పురోహిచ్చట్ఠానానురూపాలఙ్కారేహి అలఙ్కతప్పటియత్తో గఙ్గోదకపుణ్ణం రజతమయసఙ్ఖం ఉభోహి హత్థేహి సక్కచ్చం గహేత్వా తస్స సీసోపరి ఉస్సాపేత్వా తేన తస్స ముద్ధని అభిసేకోదకం అభిసిఞ్చతి, ఏవఞ్చ వదేతి "దేవ, తం సబ్బేపి బ్రాహ్మణగణా అత్తానమారక్ఖణత్థం ఇమినా అభిసేకేన అభిసేకికం మహారాజం కరోన్తి, త్వం రాజధమ్మేసు ఠితో ధమ్మేన సమేన రజ్జం కారేహి, ఏతేసు బ్రాహ్మణేసు త్వం పుత్తసినేహానుకమ్పాయ సహితచిత్తో హితసమమేత్తచిత్తో చ భవ, రక్ఖావరణగుత్తియా తేసం రక్ఖితో చ భవాహీ"తి.

తతో పున సేట్ఠిపి సేట్ఠిట్ఠానానురూపభూసనభూసితో గఙ్గోదకపుణ్ణం రతనమయసఙ్ఖం ఉభోహి హత్థేహి సక్కచ్చం గహేత్వా తస్స సీసోపరి ఉస్సాపేత్వా తేన తస్స ముద్ధని అభిసేకోదకం అభిసిఞ్చతి, ఏవఞ్చ వదేతి "దేవ తం సబ్బేపి గహపతిగణా అత్తానమారక్ఖణత్థం ఇమినా అభిసేకేన అభిసేకికం మహారాజం కరోన్తి, త్వం రాజధమ్మేసు ఠితో ధమ్మేన సమేన రజ్జం కారేహి, ఏతేసు గహపతిగణేసు త్వం పుత్తసినేహానుకమ్పాయ సహితచిత్తో హితసమమేత్తచిత్తో చ భవ, రక్ఖావరణగుత్తియా తేసం రక్ఖితో చ భవాహీ"తి.

తే పన తస్స ఏవం వదన్తా "సచే త్వం అమ్హాకం వచనానురూపేన రజ్జం కారేస్ససి, ఇచ్చేతం కుసలం. నో చే కారేస్ససి, తవ ముద్ధా సత్తధా ఫలతూ"తి ఏవం రఞ్ఞో అభిసపన్తి వియాతి దట్ఠబ్బం. ఇమస్మిం పన దీపే దేవానంపియతిస్సస్స ముద్ధని ధమ్మాసోకేనేవ ఇధ పేసితా ఖత్తియకఞ్ఞాయేవ అనోతత్తోదకపుణ్ణేన సాముద్దికదక్ఖిణావట్టసఙ్ఖేన అభిసేకోదకం అభిసిఞ్చీతి వదన్తి. ఇదఞ్చ యథావుత్తం అభిసేకవిధానం మజ్ఝిమనికాయే **చూళసీహనాదసుత్తవణ్ణనాయం** సీహళట్ఠకథాయమ్పి "పఠమం తావ అభిసేకం గణ్హన్తానం రాజూనం సువణ్ణమయాదీని తీణి సఙ్ఖాని చ గఙ్గోదకఞ్చ ఖత్తియకఞ్ఞఞ్చ లద్ధుం వట్టతీ"తిఆదినా వుత్తన్తి వదన్తి.

సమ్మోదనీయం కథం కథయమానోతి పీతిపామోజ్జసఙ్ఖాతసమ్మోదజననతో సమ్మోదితుం యుత్తభావతో చ సమ్మోదనీయం "కచ్చి భన్తే ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయం, కచ్చి వో అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారో"తి ఏవమాదికథం కథయమానో. **ఛ జనే దస్సేసీ**తి రఞ్ఞా సద్ధిం ఆగతానం "న ఇమే యక్ఖా, మనుస్సా ఇమే"తి సఞ్జాననత్థం భణ్డుకస్స ఉపాసకస్స ఆనీతత్తా తేన సద్ధిం ఛ జనే దస్సేసి. **తేవిజ్జా**తి పుబ్బేనివాసదిబ్బచక్ఖుఆసవక్ఖయసఙ్ఖాతాహి తీహి విజ్జాహి సమన్నాగతా. **ఇద్ధిప్పత్తా**తి ఇద్ధివిధఞాణం పత్తా. **చేతోపరియకోవిదా**తి పరేసం చిత్తాచారే కుసలా. ఏవమేత్థ పఞ్చ అభిఞ్ఞా సరూపేన వుత్తా, దిబ్బసోతం పన తాసం వసేన ఆగతమేవ హోతి. **బహూ**తి ఏవరూపా ఛళభిఞ్ఞా బుద్ధసావకా బహూ గణనపథం అతిక్కన్తా సకలజమ్బుదీపం కాసావపజ్జోతం కత్వా విచరన్తీతి. కేచి పన "తేవిజ్జా ఇద్ధిప్పత్తా చ ఖీణాసవా చేతోపరియకోవిదా కేచి ఖీణాసవాతి విసుం యోజేత్వా 'అరహన్తో'తి ఇమినా సుక్ఖవిపస్సకా వుత్తా"తి వదన్తి.

పఞ్ఞావేయ్యత్తియన్తి పఞ్ఞాపాటవం, పఞ్ఞాయ తిక్ఖవిసదభావన్తి అత్థో. **ఆసన్నన్తి** ఆసన్నే ఠితం. **సాధు మహారాజ పణ్డితోసీతి** రాజానం పసంసతి. పున వీమంసన్తో ''**అత్థి పన తే మహారాజా**''తిఆదిమాహ. **చూళహత్థిపదోపమసుత్తన్తం కథేసీతి** "అయం రాజా 'ఇమే సమణా నామ ఈదిసా, సీలాదిపటిపత్తి చ తేసం ఈదిసీ'తి చ న జానాతి, హన్ద నం ఇమాయ చూళహత్థిపదోపమసుత్తన్తదేసనాయ సమణభావూపగమనం సమణపటిపత్తిఞ్చ విఞ్ఞాపేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా పఠమం **చూళహత్థిపదోపమసుత్తన్తం** కథేసి. తత్థ హి –

"ఏవమేవ ఖో, బ్రాహ్మణ, ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పజ్జతి అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో విజ్జాచరణసమ్పన్నో…పే… సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేతి, తం ధమ్మం సుణాతి గహపతి వా గహపతిపుత్తో వా అఞ్ఞతరస్మిం వా కులే పచ్చాజాతో, సో తం ధమ్మం సుత్వా తథాగతే సద్ధం పటిలభతి, సో తేన సద్ధాపటిలాభేన సమన్నాగతో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి 'సమ్బాధో ఘరావాసో రజోపథో, అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా, నయిదం సుకరం అగారం అజ్ఝావసతా ఏకన్తపరిపుణ్ణం ఏకన్తపరిసుద్ధం సఙ్ఖలిఖితం బ్రహ్మచరియం చరితుం, యన్నూనాహం కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజేయ్య'న్తి. సో అపరేన సమయేన అప్పం వా భోగక్ఖన్ధం పహాయ మహన్తం వా భోగక్ఖన్ధం పహాయ అప్పం వా ఞాతిపరివట్టం పహాయ మహన్తం వా ఞాతిపరివట్టం పహాయ కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజతి.

"సో ఏవం పబ్బజితో సమానో భిక్ఖూనం సిక్ఖాసాజీవసమాపన్నో పాణాతిపాతం పహాయ పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతి నిహితదణ్డో నిహితసత్థో, లజ్జీ దయాపన్నో సబ్బపాణభూతహితానుకమ్పీ విహరతి.

"అదిన్నాదానం పహాయ అదిన్నాదానా పటివిరతో హోతి దిన్నాదాయీ దిన్నపాటికఙ్ఖీ, అథేనేన సుచిభూతేన అత్తనా విహరతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౯౧-౨౯౨) –

ఏవమాదినా సాసనే సద్ధాపటిలాభం పటిలద్ధసద్ధేహి చ పబ్బజ్జుపగమనం పబ్బజితేహి చ పటిపజ్జితబ్బా సీలక్ఖన్ధాదయో ధమ్మా పకాసితా.

రాజా సుత్తన్తం సుణన్తోయేవ అఞ్ఞాసీతి "సో బీజగామభూతగామసమారమ్భా పటివిరతో హోతి, ఏకభత్తికో హోతి రత్తూపరతో విరతో వికాలభోజనా"తి ఏవం తస్మిం సుత్తన్తే (మ॰ ని॰ ౧.౨౯౩) ఆగతత్తా తం సుణన్తోయేవ అఞ్ఞాసి. **ఇధేవ వసిస్సామాతి** న తావ రత్తియా ఉపట్ఠితత్తా అనాగతవచనమకాసి. **ఆగతఫలోతి** అనాగామిఫలం సన్ధాయాహ, సమ్పత్తఅనాగామిఫలోతి అత్థో. తతోయేవ చ విసేసతో అవిపరీతవిదితసత్థుసాసనత్తా **విఞ్ఞాతసాసనో. ఇదాని పబ్బజిస్సతీతి** గిహిలిఙ్గేన అనీతకిచ్చస్స నిట్ఠితత్తా ఏవమాహ. **అచిరపక్కన్తస్స రఞ్ఞోతి** రఞ్ఞే అచిరపక్కన్తేతి అత్థో. **అధిట్ఠహిత్వాతి** అన్తోతమ్బపణ్ణిదీపే సమాగతా సుణన్తూతి అధిట్ఠహిత్వా.

భూమత్థరణసఙ్ఖేపేనాతి భూమత్థరణాకారేన. **ఉప్పాతపాఠకాతి** నిమిత్తపాఠకా, నేమిత్తకాతి అత్థో. **గహితా దాని ఇమేహి పథవీతి** ఆసనానం పథవియం అత్థతత్తా ఏవమాహంసు. **పతిట్ఠహిస్సతీతి చిన్తేన్తోతి** ఏత్థ తేన కారణేన సాసనపతిట్ఠానస్స అభావతో అవస్సం పతిట్ఠహన్తస్స సాసనస్స పుబ్బనిమిత్తమిదన్తి ఏవం పుబ్బనిమిత్తభావేన సల్లక్ఖేసీతి వేదితబ్బం.

పణీతేనాతి ఉత్తమేన. **సహత్థా**తి సహత్థేన **సన్తప్పేత్వా**తి సుట్ఠు తప్పేత్వా, పరిపుణ్ణం సుహితం యావదత్థం కత్వాతి అత్థో. **పేతవత్థుం విమానవత్థుం సచ్చసంయుత్తఞ్చ కథేసీ**తి దేసనావిధికుసలో థేరో జనస్స సంవేగం జనేతుం పఠమం పేతవత్థుం కథేత్వా తదనన్తరం సంవేగజాతం జనం అస్సాసేతుం సగ్గకథావసేన విమానవత్థుఞ్చ కథేత్వా తదనన్తరం పటిలద్ధస్సాసానం "మా ఏత్థ అస్సాదం కరోథ నిబ్బానం వినా న అఞ్ఞం కిఞ్చి సఙ్ఖారగతం ధువం నామ అత్థి, తస్మా పరమస్సాసకం నిబ్బానమధిగన్తుం వాయమథా"తి సచ్చపటివేధత్థాయ ఉస్సాహం జనేన్తో అన్తే సచ్చసంయుత్తం కథేసీతి వేదితబ్బం.

తేసం సుత్వాతి తేసం సన్తికా థేరానం గుణకథం సుత్వా. **రఞ్ఞో సంవిదితం కత్వా**తి రఞ్ఞో నివేదనం కత్వా, రాజానం పటివేదయిత్వాతి అత్థో. **అలం గచ్ఛామా**తి పురస్స అచ్చాసన్నత్తా సారుప్పం న హోతీతి పటిపక్ఖిపన్తో ఆహ. **మేఘవనం నామ ఉయ్యాన**న్తి మహామేఘవనుయ్యానం. తస్స కిర ఉయ్యానస్స భూమిగ్గహణదివసే అకాలమహామేఘో ఉట్ఠహిత్వా సబ్బతళాకపోక్ఖరణియో పూరేన్తో గిమ్హాభిహతరుక్ఖలతాదీనం అనుగ్గణ్హన్తోవ పావస్సి, తేన కారణేన తం మహామేఘవనం నామ ఉయ్యానం జాతం. వుత్తఞ్హేతం **మహావంసే** –

"ఉయ్యానట్ఠానగ్గహణే, మహామేఘో అకాలజో;
పావస్సి తేన ఉయ్యానం, మహామేఘవనం అహూ"తి.

సుఖసయితభావం పుచ్ఛిత్వాతి "కచ్చి, భన్తే, ఇధ సుఖం సయిత్థ, తుమ్హాకం ఇధ నివాసో సుఖ"న్తి ఏవం సుఖసయితభావం పుచ్ఛిత్వా తతో థేరేన "సుఖసయితమ్హి, మహారాజ, భిక్ఖూనం ఫాసుకమిదం ఉయ్యాన"న్తి వుత్తే "ఏవం సతి ఇదం నో ఉయ్యానం దస్సామీ"తి చిన్తేత్వా **''కప్పతి, భన్తే, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆరామో''**తి పుచ్ఛి. **ఇమం సుత్త**న్తి వేళువనారామపటిగ్గహణే వుత్తమిమం సుత్తం. **ఉదక**న్తి దక్ఖిణోదకం. **మహామేఘవనుయ్యానం అదాసీ**తి "ఇమం మహామేఘవనుయ్యానం సఙ్ఘస్స దమ్మీ"తి వత్వా జేట్ఠమాసస్స కాళపక్ఖే దుతియదివసే అదాసి. మహావిహారస్స దక్ఖిణోదకపాతేనేవ సద్ధిం పతిట్ఠితభావేపి న తావ తత్థ విహారకమ్మం నిట్ఠితన్తి ఆహ **''ఇదఞ్చ పఠమం విహారట్ఠానం భవిస్సతీ''**తి. **పునదివసేపీ**తి కాళపక్ఖస్స దుతియదివసేయేవ. **అడ్ఢనవమానం పాణసహస్సాన**న్తి అడ్ఢేన నవమానం పాణసహస్సానం, పఞ్చసతాధికానం అట్ఠసహస్సానన్తి అత్థో. **జోతిపాతుభావట్ఠాన**న్తి ఞాణాలోకస్స పాతుభావట్ఠానం. **అప్పమాదసుత్త**న్తి అఙ్గుత్తరనికాయే **మహాఅప్పమాదసుత్తం,** రాజోవాదసుత్తన్తి వుత్తం హోతి.

మహచ్చన్తి కరణత్థే పచ్చత్తవచనం, మహతా రాజానుభావేనాతి అత్థో. తుమ్హే జానన్తథాతి సమ్బన్ధో. **అరిట్ఠో నామ అమచ్చో**తి రఞ్ఞో భాగినేయ్యో అరిట్ఠో నామ అమచ్చో. **పఞ్చపణ్ణాసాయా**తి ఏత్థ "చతుపణ్ణాసాయా"తి వత్తబ్బం. ఏవఞ్హి సతి ఉపరి వుచ్చమానం "ద్వాసట్ఠి అరహన్తో"తి వచనం సమేతి. తేనేవ చ సీహళభాసాయ లిఖితే **మహావంసే** "చతుపణ్ణాసాయ సద్ధి"న్తి వుత్తం. **దసభాతికసమాకులం రాజకుల**న్తి ముటసివస్స పుత్తేహి అభయో దేవానంపియతిస్సో మహానాగో ఉత్తియో మత్తాభయో సూరతిస్సోతి ఏవమాదీహి దసహి భాతికేహి సమాకిణ్ణం రాజకులం. **చేతియగిరిమ్హి వస్సం వసింసూ**తి ఆసాళ్హీపుణ్ణమదివసే రఞ్ఞా దిన్నవిహారేయేవ పటిగ్గహేత్వా పాటిపదదివసే వస్సం వసింసు. **పవారేత్వా**తి మహాపవారణాయ పవారేత్వా. **కత్తికపుణ్ణమాయ**న్తి అపరకత్తికపుణ్ణమాయం. మహామహిన్దత్థేరో హి పురిమికాయం ఉపగన్త్వా వుత్థవస్సో మహాపవారణాయ పవారేత్వా తతో ఏకమాసం అతిక్కమ్మ చాతుమాసినియం పుణ్ణమదివసే అరియగణపరివుతో రాజకులం గన్త్వా భోజనావసానే "మహారాజ, అమ్హేహి చిరదిట్ఠో సమ్మాసమ్బుద్ధో"తిఆదివచనమబ్రవి. ఏవఞ్చ కత్వా వక్ఖతి "పుణ్ణమాయం మహావీరో, చాతుమాసినియా ఇధా"తి. యం పనేత్థ **కేనచి** వుత్తం "వుత్థవస్సో పవారేత్వాతి

చాతుమాసినియా పవారణాయాతి అత్థో, పఠమపవారణాయ వా పవారేత్వా ఏకమాసం తత్థేవ వసిత్వా కత్తికపుణ్ణమియం అవోచ, అఞ్ఞథా 'పుణ్ణమాయం మహావీరో'తి వుత్తత్తా న సక్కా గహేతు"న్తి, తత్థ చాతుమాసినియా పవారణాయాతి అయమత్థవికప్పో న యుజ్జతి. న హి పురిమికాయ వస్సూపగతా చాతుమాసినియం పవారేన్తి. **చిరదిట్ఠో సమ్మాసమ్బుద్ధోతి** సత్థుస్స సరీరావయవో చ సమ్మాసమ్బుద్ధోయేవాతి కత్వా అవయవే సముదాయవోహారవసేన ఏవమాహాతి దట్ఠబ్బం యథా "సముద్దో దిట్ఠో"తి.

థేరేన వుత్తమ్పి గమనకారణం ఠపేత్వా ఇధ వాసే పయోజనమేవ దస్సేత్వా గమనం పటిసేధేతుకామో ఆహ "**అహం భన్తే తుమ్హే**"తిఆది. **అభివాదనాదీసు** ఆచరియం దిస్వా అభివాదనకరణం **అభివాదనం** నామ. యస్మిం వా దిసాభాగే ఆచరియో వసతి ఇరియాపథే కప్పేన్తో, తతో అభిముఖోవ వన్దిత్వా గచ్ఛతి, వన్దిత్వా తిట్ఠతి, వన్దిత్వా నిసీదతి, వన్దిత్వా నిపజ్జతి, ఇదం అభివాదనం నామ. ఆచరియం పన దూరతోవ దిస్వా పచ్చుట్ఠాయ పచ్చుగ్గమనకరణం **పచ్చుట్ఠానం** నామ. ఆచరియం పన దిస్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ సీసే ఠపేత్వా ఆచరియం నమస్సతి, యస్మిం దిసాభాగే సో వసతి, తదభిముఖోపి తథేవ నమస్సతి, గచ్ఛన్తోపి ఠితోపి నిసిన్నోపి అఞ్జలిం పగ్గయ్హ నమస్సతియేవాతి ఇదం **అఞ్జలికమ్మం** నామ. అనుచ్ఛవికకమ్మస్స పన కరణం **సామీచికరణం** నామ. చీవరాదీసు హి చీవరం దేన్తో న యం వా తం వా దేతి, మహగ్ఘం సతమూలగ్ఘమ్పి పఞ్చసతమూలగ్ఘమ్పి సతసహస్సమూలగ్ఘమ్పి దేతియేవ. పిణ్డపాతాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఇదం సామీచికరణం నామ. **సరీరధాతుయోతి** సరీరావయవా. **అఞ్ఞాతన్తి** అఞ్ఞాతం, విదితం మయాతి అత్థో. **కుతో లచ్ఛామాతి** కుతో లభిస్సామ. **సుమనేన సద్ధిం మన్తేహీతి** పఠమమేవ సామణేరస్స కథితత్తా వా "జానాతి ఏస అమ్హాకమధిప్పాయ"న్తి ఞత్వా వా ఏవమాహాతి దట్ఠబ్బం.

అప్పోస్సుక్కో త్వం మహారాజాతి మహారాజ త్వం ధాతూనం పటిలాభే మా ఉస్సుక్కం కరోహి, మా త్వం తత్థ వావటో భవ, అఞ్ఞం తయా కత్తబ్బం కరోహీతి అధిప్పాయో. ఇదాని తదేవ రఞ్ఞా కత్తబ్బకిచ్చం దస్సేన్తో "**వీథియో సోధాపేత్వా**"తిఆదిమాహ. **సబ్బతాళావచరే ఉపట్ఠాపేత్వాతి** కంసతాళాదితాళం అవచరతి ఏత్థాతి తాళావచరం వుచ్చతి ఆతతవితతాది సబ్బం తూరియభణ్డం. తేనేవ **పరినిబ్బానసుత్తట్ఠకథాయం** "సబ్బఞ్చ తాళావచరం సన్నిపాతేథాతి ఏత్థ సబ్బఞ్చ తాళావచరన్తి సబ్బం తూరియభణ్డ"న్తి వుత్తం. ఏత్థ పన సహచరణనయేన సబ్బతూరియభణ్డానం వాదకాపి గహేతుం వట్టన్తీతి తే సబ్బే ఉపట్ఠాపేత్వా సన్నిపాతేత్వాతి వుత్తం హోతి. **లచ్ఛసీతి** లభిస్ససి. **థేరా చేతియగిరిమేవ అగమంసూతి** రాజనివేసనతో నిక్ఖమిత్వా పున చేతియగిరిమేవ అగమంసు.

తావదేవాతి తం ఖణంయేవ. **పాటలిపుత్తద్వారేతి** పాటలిపుత్తనగరద్వారే. **కిం భన్తే సుమన ఆహిణ్డసీతి** సుమన త్వం సమణధమ్మం అకత్వా కస్మా విచరసీతి పుచ్ఛతి. **చేతియగిరిమ్హియేవ పతిట్ఠాపేత్వాతి** పచ్ఛా తత్థ విహారత్థాయ ఆకఙ్ఖితబ్బభావతో చేతియగిరిమ్హియేవ పతిట్ఠాపేత్వా. **వడ్ఢమానకచ్ఛాయాయాతి** పచ్ఛాభత్తన్తి అత్థో. పచ్ఛాభత్తమేవ హి ఛాయా వడ్ఢతి. **అథస్స ఏతదహోసీతి** ధాతుచఙ్కోటకం దిస్వా ఏవం చిన్తేసి. **ఛత్తం అపనమతూతి** ఇదం సేతచ్ఛత్తం సయమేవ మే సీసోపరితో ధాతుచఙ్కోటకాభిముఖం హుత్వా నమతూతి అత్థో. **మయ్హం మత్థకే పతిట్ఠాతూతి** ఇదం ధాతుచఙ్కోటకం థేరస్స హత్థతో ధాతుయా సహ ఆగన్త్వా సిరస్మిం మే పతిట్ఠాతూతి అత్థో. **పోక్ఖరవస్సం** నామ పోక్ఖరపత్తప్పమాణం వలాహకమజ్ఝే ఉట్ఠహిత్వా కమేన ఫరిత్వా తేమేతుకామేయేవ తేమయమానం మహన్తం హుత్వా

వస్సతి. **మహావీరో**తి మహాపరక్కమో. మహావీరావయవత్తా చేత్థ సత్థువోహారేన ధాతుయో ఏవ నిద్దిట్ఠా. ధాతుసరీరేనాగమనఞ్హి సన్ధాయ అయం గాథా వుత్తా.

పచ్ఛిమదిసాభిముఖోవ హుత్వా అపసక్కన్తోతి పిట్ఠితో పిట్ఠితోయేవ పచ్ఛిమదిసాభిముఖో హుత్వా ఓసక్కన్తో, గచ్ఛన్తోతి అత్థో. కిఞ్చాపి ఏస పచ్ఛిమదిసం న ఓలోకేతి, తథాపి పచ్ఛిమదిసం సన్ధాయ గచ్ఛతీతి "పచ్ఛిమదిసాభిముఖో"తి వుత్తం. **పురత్థిమేన ద్వారేన నగరం పవిసిత్వా**తి ఏత్థ పిట్ఠితో పిట్ఠితోయేవ ఆగన్త్వా ద్వారే సమ్పత్తే పరివత్తేత్వా ఉజుకేనేవ నగరం పావిసీతి వేదితబ్బం. **మహేజవత్థు నామా**తి మహేజనామకేన యక్ఖేన పరిగ్గహితం ఏకం దేవట్ఠానన్తి వేదితబ్బం . **పరిభోగచేతియట్ఠాన**న్తి ఏత్థ పరిభుత్తూపకరణాని నిదహిత్వా కతం చేతియం పరిభోగచేతియన్తి దట్ఠబ్బం. తివిధఞ్హి చేతియం వదన్తి పరిభోగచేతియం ధాతుచేతియం ధమ్మచేతియన్తి. తత్థ **పరిభోగచేతియం** వుత్తనయమేవ. **ధాతుచేతియం** పన ధాతుయో నిదహిత్వా కతం. పటిచ్చసముప్పాదాదిలిఖితపోత్థకం నిదహిత్వా కతం పన **ధమ్మచేతియం** నామ. సారీరికం పరిభోగికం ఉద్దిస్సకన్తి ఏవమ్పి తిప్పభేదం చేతియం వదన్తి. అయం పన పభేదో పటిమారూపస్సపి ఉద్దిస్సకచేతియేనేవ సఙ్గహితత్తా సుట్ఠుతరం యుజ్జతి.

కథం పన ఇదం ఠానం తిణ్ణం బుద్ధానం పరిభోగచేతియట్ఠానం అహోసీతి ఆహ ''**అతీతే కిర**''తిఆది. **పజ్జరకేనా**తి ఏత్థ పజ్జరకో నామ రోగో వుచ్చతి. సో చ యక్ఖానుభావేన సముప్పన్నోతి వేదితబ్బో. తదా కిర పుణ్ణకాళో నామ యక్ఖో అత్తనో ఆనుభావేన మనుస్సానమ్పి సరీరే పజ్జరకం నామ రోగం సముట్ఠాపేసి. వుత్తఞ్హేతం **మహావంసే** –

"రక్ఖసేహి జనస్సేత్థ, రోగో పజ్జరకో అహూ"తి;

దీపవంసేపి చేతం వుత్తం –

"రక్ఖసా చ బహూ తత్థ, పజ్జరా చ సముట్ఠితా;
పజ్జరేన బహూ సత్తా, నస్సన్తి దీపముత్తమే"తి.

అనయబ్యసనన్తి ఏత్థ **అనయో**తి అవడ్ఢి. కాయికం చేతసికఞ్చ సుఖం బ్యసతి విక్ఖిపతి వినాసేతీతి **బ్యసన**న్తి దుక్ఖం వుచ్చతి. కిఞ్చాపి "బుద్ధచక్ఖునా లోకం ఓలోకేన్తో"తి వుత్తం, తథాపి "తే సత్తే అనయబ్యసనమాపజ్జన్తే దిస్వా"తి వచనతో పఠమం బుద్ధచక్ఖునా లోకం ఓలోకేత్వా పచ్ఛా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన లోకం ఓలోకేన్తో తే సత్తే అనయబ్యసనమాపజ్జన్తే దిస్వాతి గహేతబ్బం. న హి ఆసయానుసయాదిబుద్ధచక్ఖుస్స తే సత్తా అనయబ్యసనం ఆపజ్జన్తా దిస్సన్తి. **దుబ్బుట్ఠికా**తి విసమవస్సాదివసేన దుట్ఠా అసోభనా వుట్ఠియేవ దుబ్బుట్ఠికా, సస్సుప్పత్తిహేతుభూతా కాయసుఖుప్పత్తిసప్పాయా సత్తుపకారా సమ్మా వుట్ఠి తత్థ న హోతీతి అధిప్పాయో. తతోయేవ చ ''**దుబ్భిక్ఖం దుస్సస్స**''న్తి వుత్తం. భిక్ఖాయ అభావో , దుల్లభభావో వా **దుబ్భిక్ఖం,** సులభా తత్థ భిక్ఖా న హోతీతి వుత్తం హోతి. సస్సానం అభావో, అసమ్పన్నతా వా **దుస్సస్సం. దేవో**తి మేఘస్సేతం నామం. **సమ్మా ధారమనుపవేచ్ఛీ**తి ఉదకధారం సమ్మా విముఞ్చి, సమ్మా అనుపవస్సీతి వుత్తం హోతి.

మహావివాదో హోతీతి తస్మిం కిర కాలే జయన్తమహారాజేన చ తస్స రఞ్ఞో కనిట్ఠభాతుకేన సమిద్ధకుమారనామకేన ఉపరాజేన చ సద్ధిం ఇమస్మిం దీపే మహాయుద్ధం ఉపట్ఠితం. తేనేతం వుత్తం "తేన ఖో పన సమయేన మణ్డదీపే మహావివాదో హోతీ"తి. **హోతీ**తి కిరియా కాలమపేక్ఖిత్వా వత్తమానపయోగో, వివాదస్స పన అతీతకాలికత్తం "తేన ఖో పన సమయేనా"తి

ఇమినావ విఞ్ఞాయతి. సద్దన్తరసన్నిధానేన హేత్థ అతీతకాలావగమో యథా “భాసతే వడ్ఢతే తదా”తి. ఏవం సబ్బత్థ ఈదిసేసు ఠానేసు వత్తమానపయోగో దట్ఠబ్బో. **కలహవిగ్గహజాతాతి** ఏత్థ కలహో నామ మత్థకప్పత్తో కాయకలహోపి వాచాకలహోపి. తత్థ హత్థపరామాసాదివసేన కాయేన కాతబ్బో కలహో **కాయకలహో**. మమ్మఘట్టనాదివసేన వాచాయ కాతబ్బో కలహో **వాచాకలహో** . విపచ్చనీకగహణం **విగ్గహో**. కలహస్స పుబ్బభాగే ఉప్పన్నో అఞ్ఞమఞ్ఞవిరుద్ధగాహో. అథ వా కలహో నామ **వాచాకలహో**. అఞ్ఞమఞ్ఞం హత్థపరామాసాదివసేన విరూపం విరుద్ధం వా గహణం విగ్గహో **కాయకలహో**. యథావుత్తో కలహో చ విగ్గహో చ జాతో సఞ్జాతో ఏతేసన్తి కలహవిగ్గహజాతా, సఞ్జాతకలహవిగ్గహాతి అత్థో.

తాని సాసనన్తరధానేన నస్సన్తీతి పరియత్తిపటివేధపటిపత్తిసఙ్ఖాతస్స తివిధస్సపి సాసనస్స అన్తరధానేన ధాతుపరినిబ్బానే సతి తాని చేతియాని వినస్సన్తి. తీణి (దీ. ని. అట్ఠ. ౩.౧౬౧; విభ. అట్ఠ. ౮౦౯) హి పరినిబ్బానాని కిలేసపరినిబ్బానం ఖన్ధపరినిబ్బానం ధాతుపరినిబ్బానన్తి, తాని పన అమ్హాకం భగవతో వసేన ఏవం వేదితబ్బాని. తస్స హి **కిలేసపరినిబ్బానం** బోధిపల్లఙ్కే అహోసి, **ఖన్ధపరినిబ్బానం** కుసినారాయం. **ధాతుపరినిబ్బానం** అనాగతే భవిస్సతి. సాసనస్స కిర ఓసక్కనకాలే ఇమస్మిం తమ్బపణ్ణిదీపే ధాతుయో సన్నిపతిత్వా మహాచేతియం గమిస్సన్తి, మహాచేతియతో నాగదీపే రాజాయతనచేతియం, తతో మహాబోధిపల్లఙ్కం గమిస్సన్తి, నాగభవనతోపి దేవలోకతోపి బ్రహ్మలోకతోపి ధాతుయో మహాబోధిపల్లఙ్కమేవ గమిస్సన్తి, సాసపమత్తాపి ధాతు న అన్తరా నస్సిస్సతి. సబ్బా ధాతుయో మహాబోధిపల్లఙ్కే రాసిభూతా సువణ్ణక్ఖన్ధో వియ ఏకఘనా హుత్వా ఛబ్బణ్ణరస్మియో విస్సజ్జేస్సన్తి, తా దససహస్సిలోకధాతుం ఫరిస్సన్తి. తతో దససహస్సచక్కవాళే దేవతా సన్నిపతిత్వా “అజ్జ సత్థా పరినిబ్బాతి, అజ్జ సాసనం ఓసక్కతి, పచ్ఛిమదస్సనం దాని ఇదం అమ్హాక”న్తి దసబలస్స పరినిబ్బుతదివసతో మహన్తతరం కారుఞ్ఞం కరిస్సన్తి, ఠపేత్వా అనాగామిఖీణాసవే అవసేసా సకభావేన సణ్ఠాతుం న సక్ఖిస్సన్తి. ధాతూసు తేజోధాతు ఉట్ఠహిత్వా యావ బ్రహ్మలోకా ఉగ్గచ్ఛిస్సతి, సాసపమత్తియాపి ధాతుయా సతి ఏకజాలావ భవిస్సతి, ధాతూసు పరియాదానం గతాసు పరిచ్ఛిజ్జిస్సతి. ఏవం మహన్తం ఆనుభావం దస్సేత్వా ధాతూసు అన్తరహితాసు సాసనం అన్తరహితం నామ హోతి.

దివా బోధిరుక్ఖట్ఠానే హత్థిసాలాయం తిట్ఠతీతి దివా వత్థువిచిననాయ ఓకాసం కురుమానో తతో ధాతుం గహేత్వా కుమ్భే ఠపేత్వా సధాతుకోవ హుత్వా తిట్ఠతీతి వదన్తి. వుత్తఞ్హేతం **మహావంసే** –

> “రత్తిం నాగోనుపరియాతి, తం ఠానం సో సధాతుకం;
> బోధిట్ఠానమ్హి సాలాయం, దివా ఠాతి సధాతుకో”తి.

థూపపతిట్ఠానభూమిం పరియాయతీతి మత్థకతో ధాతుం తత్థ పతిట్ఠాపేత్వా సధాతుకం థూపపతిట్ఠానభూమిం రత్తిభాగే పరియాయతి, సమన్తతో విచరతీతి అత్థో. **జణ్ణుప్పమాణన్తి** పుప్ఫట్ఠానప్పమాణం. థూపకుచ్ఛితో హేట్ఠాభాగఞ్హి థూపస్స జణ్ణూతి వదన్తి. **ధాతుఓరోపనత్థాయాతి** హత్థికుమ్భతో ధాతుకరణ్డకస్స ఓరోపనత్థాయ. **సకలనగరఞ్చ జనపదో చాతి** నగరవాసినో జనపదవాసినో చ అభేదతో నగరజనపదసద్దేహి వుత్తా “సబ్బో గామో ఆగతో, మఞ్చా ఉక్కుట్ఠిం కరోన్తీ”తిఆదీసు వియ. **మహాజనకాయేతి** మహాజనసమూహే. సమూహపరియాయో హేత్థ కాయసద్దో. ఏకేకధాతుప్పదేసతో తేజోదకనిక్ఖమనాదివసేన యమకయమకం హుత్వా పవత్తం పాటిహారియం **యమకపాటిహారియం** . ఛన్నం వణ్ణానం రస్మియో చాతి సమ్బన్ధో కాతబ్బో. ఛన్నం వణ్ణానం ఉదకధారా చాతి ఏవమ్పేత్థ సమ్బన్ధం వదన్తి. పరినిబ్బుతేపి భగవతి

తస్సానుభావేన ఏవరూపం పాటిహారియమహోసియేవాతి దస్సేతుం ‘‘**ఏవం అచిన్తియా**’’తిఆదిగాథమాహ. **బుద్ధధమ్మాతి** ఏత్థ బుద్ధగుణా.

ధరమానకాలేపి తిక్ఖత్తుం ఆగమాసీతి భగవా కిర అభిసమ్బోధితో నవమే మాసే ఫుస్సపుణ్ణమదివసే యక్ఖాధివాసం లఙ్కాదీపముపగన్త్వా లఙ్కామజ్ఝే తియోజనాయతే యోజనవిత్థతే మహానాగవనుయ్యానే మహాయక్ఖసమాగమే ఉపరిఆకాసే ఠత్వా కప్పుట్ఠానసమయే సముట్ఠితవుట్ఠివాతనిబ్బిసేసవస్సవాయునా చ లోకన్తరికనిరయన్ధకారసదిసఘోరన్ధకారనికాయేన చ సీతనరకనిబ్బిసేసబహలసీతేన చ సంవట్టకాలసఞ్జాతవాతసఙ్ఖుభితేహి మేఘనభగజ్జితసదిసేన గగనమేదనీనిన్నాదేన చ యక్ఖానం భయం సన్తాసం జనేత్వా తేహి యాచితాభయో “దేథ మే సమగ్గా నిసీదనట్ఠాన”న్తి వత్వా “దేమ తే సకలదీపం, దేహి నో, మారిస, అభయ”న్తి వుత్తే సబ్బం తం ఉపద్దవం అన్తరధాపేత్వా యక్ఖదత్తభూమియా చమ్మఖణ్డం పత్థరిత్వా తత్థ నిసిన్నో సమన్తతో జలమానం చమ్మఖణ్డం పసారేత్వా కప్పుట్ఠానగ్గిసదిసదహనాభిభూతానం జలధిసలిలభీతానం సమన్తా వేలన్తే భమన్తానం యక్ఖానం గిరిదీపం దస్సేత్వా తేసు తత్థ పతిట్ఠితేసు తం యథాఠానే పతిట్ఠాపేత్వా చమ్మఖణ్డం సఙ్ఖిపిత్వా నిసిన్నో తదా సమాగతే అనేకదేవతాసన్నిపాతే ధమ్మం దేసేత్వా అనేకపాణకోటీనం ధమ్మాభిసమయం కత్వా సుమనకూటవాసినా మహాసుమనదేవరాజేన సమధిగతసోతాపత్తిఫలేన యాచితపూజనీయో సీసం పరామసిత్వా ముట్ఠిమత్తా నీలామలకేసధాతుయో తస్స దత్వా జమ్బుదీపమగమాసి.

దుతియం అభిసమ్బోధితో పఞ్చమే సంవచ్ఛరే చూళోదరమహోదరానం జలథలనివాసీనం మాతులభాగినేయ్యానం నాగరాజూనం మణిపల్లఙ్కం నిస్సాయ ఉపట్ఠితమహాసఙ్గామే నాగానం మహావినాసం దిస్వా చిత్తమాసకాళపక్ఖస్స ఉపోసథదివసే పాతోవ సమిద్ధసుమనేన నామ రుక్ఖదేవపుత్తేన ఛత్తం కత్వా ధారితరాజాయతనో నాగదీపం సమాగన్త్వా సఙ్గామమజ్ఝే ఆకాసే పల్లఙ్కేన నిసిన్నో ఘోరన్ధకారేన నాగే సన్తాసేత్వా అస్సాసేన్తో ఆలోకం దస్సేత్వా సఞ్జాతపీతిసోమనస్సానం ఉపగతనాగానం సామగ్గికరణీయం ధమ్మం దేసేత్వా మాతులభాగినేయ్యేహి ద్వీహి నాగరాజూహి పూజితే పథవీతలగతే మణిపల్లఙ్కే నిసిన్నో నాగేహి దిబ్బన్నపానేహి సన్తప్పితో జలథలనివాసినో అసీతికోటినాగే సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాపేత్వా తేహి నమస్సితుం పల్లఙ్కఞ్చ రాజాయతనపాదపఞ్చ తత్థ పతిట్ఠాపేత్వా జమ్బుదీపమగమాసి.

తతియమ్పి అభిసమ్బోధితో అట్ఠమే సంవచ్ఛరే మహోదరమాతులేన మణిఅక్ఖికనాగరాజేనాభియాచితో విసాఖపుణ్ణమదివసే పఞ్చభిక్ఖుసతపరివుతో కల్యాణీపదేసే మణిఅక్ఖికస్స భవనముపగన్త్వా తత్థ మాపితరుచిరరతనమణ్డపే మనోహరవరపల్లఙ్కే నిసిన్నో నాగరాజేన దిబ్బన్నపానేహి సన్తప్పేత్వా నాగమాణవికగణపరివుతేన దిబ్బమాలాగన్ధాదీహి పూజితో తత్థ ధమ్మం దేసేత్వా వుట్ఠాయాసనా సుమనకూటే పదం దస్సేత్వా పబ్బతపాదే దివావిహారం కత్వా దీఘవాపిచేతియట్ఠానే చ ముథియఙ్గణచేతియట్ఠానే చ కల్యాణీచేతియట్ఠానే చ మహాబోధిట్ఠానే చ థూపారామట్ఠానే చ మహాచేతియట్ఠానే చ ససావకో నిసీదిత్వా నిరోధసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా సిలాచేతియట్ఠానేయేవ ఠత్వా దేవనాగే సమనుసాసిత్వా జమ్బుదీపమగమాసి. ఏవం భగవా ధరమానకాలేపి ఇమం దీపం తిక్ఖత్తుం ఆగమాసీతి వేదితబ్బం.

ఇదాని తదేవ తిక్ఖత్తుమాగమనం సఙ్ఖేపతో విభావేన్తో ఆహ ‘‘**పఠమం యక్ఖదమనత్థ**’’న్తిఆది. **రక్ఖం కరోన్తోతి** యక్ఖానం పున అపవిసనత్థాయ రక్ఖం కరోన్తో. **ఆవిజ్జీతి** సమన్తతో విచరి. **మాతులభాగినేయ్యానన్తి** చూళోదరమహోదరానం. ఏత్థ పన కిఞ్చాపి భగవా సమిద్ధసుమనేన నామ దేవపుత్తేన సద్ధిం ఆగతో, తథాపి పచ్ఛాసమణేన ఏకేనపి భిక్ఖునా సద్ధిం అనాగతత్తా

“**ఏకకోవ ఆగన్త్వా**”తి వుత్తం. తదనురూపస్స పరిపన్థస్స విహతత్తా “**పరిళాహం వూపసమేత్వా**”తి వుత్తం. **రఞ్ఞో భాతాతి** రఞ్ఞో కనిట్ఠభాతా. **అభయోతి** మత్తాభయో.

అనుళా దేవీతి రఞ్ఞో జేట్ఠభాతుజాయా అనుళా దేవీ. **పురిమకానం తిణ్ణం సమ్మాసమ్బుద్ధానం బోధి పతిట్ఠాసీతి** యదా హి సో **కకుసన్ధో** నామ భగవా ఇమస్మిం దీపే మనుస్సే పజ్జరకాభిభూతే అనయబ్యసనమాపజ్జన్తే దిస్వా కరుణాయ సఞ్చోదితహదయో ఇమం దీపమాగతో, తదా తం రోగభయం వూపసమేత్వా సన్నిపతితానం ధమ్మం దేసేన్తో చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయం కత్వా సాయన్హసమయే బోధిపతిట్ఠానారహట్ఠానం గన్త్వా తత్థ సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ “మమ సిరీసమహాబోధితో దక్ఖిణమహాసాఖమాదాయ రుచనన్దా భిక్ఖునీ ఇధాగచ్ఛతూ”తి అధిట్ఠాసి . సా సత్థు చిత్తం ఞత్వా తఙ్ఖణఞ్ఞేవ ఖేమవతీరాజధానియా ఖేమరాజానమాదాయ మహాబోధిముపగన్త్వా దక్ఖిణమహాసాఖాయ మనోసిలాలేఖం ఖేమరాజేన దాపేత్వా తం సయం ఛిజ్జిత్వా సువణ్ణకటాహే ఠితం బోధిసాఖమాదాయ పఞ్చసతభిక్ఖునీహి చేవ దేవతాహి చ పరివారితా ఇద్ధియా ఇధానేత్వా తథాగతేన పసారితే దక్ఖిణహత్థే ససువణ్ణకటాహం మహాబోధిం ఠపేసి. తం తథాగతో అభయస్స నామ రఞ్ఞో దత్వా తేన తస్మిం సమయే “మహాతిత్థవన”న్తి పఞ్ఞాతే మహామేఘవనుయ్యానే పతిట్ఠాపేసి.

కోణాగమనో చ భగవా దుబ్బుట్ఠిపీళితే దీపవాసినో దిస్వా ఇమం దీపమాగతో తం భయం వూపసమేత్వా ధమ్మం దేసేన్తో చతురాసీతి పాణసహస్సాని మగ్గఫలేసు పతిట్ఠాపేత్వా పుబ్బబోధిట్ఠానం గన్త్వా సమాపత్తిపరియోసానే “మమ ఉదుమ్బరమహాబోధితో దక్ఖిణమహాసాఖమాదాయ కరకనత్తా భిక్ఖునీ ఇధాగచ్ఛతూ”తి చిన్తేసి. సా భగవతో అధిప్పాయం విదిత్వా తఙ్ఖణఞ్ఞేవ సోభరాజధానియా సోభరాజానమాదాయ మహాబోధిముపగన్త్వా దక్ఖిణమహాసాఖాయ మనోసిలాలేఖం సోభరాజేన దాపేత్వా తం సయం ఛిజ్జిత్వా హేమకటాహే పతిట్ఠితం బోధిసాఖమాదాయ పఞ్చసతభిక్ఖునీహి సద్ధిం సురగణపరివుతా ఇద్ధియా ఇధాహరిత్వా సత్థారా పసారితదక్ఖిణపాణితలే సహేమకటాహం మహాబోధిం ఠపేసి. తం తథాగతో సమిద్ధస్స రఞ్ఞో దత్వా తేన తస్మిం సమయే “మహానాగవన”న్తి సఙ్ఖ్యం గతే మహామేఘవనుయ్యానే మహాబోధిం పతిట్ఠాపేసి.

కస్సపోపి చ భగవా ఉపట్ఠితరాజూపరాజయుద్ధేన పాణినో వినాసం దిస్వా కరుణాయ చోదితో ఇమం దీపమాగన్త్వా తం కలహం వూపసమేత్వా ధమ్మం దేసేన్తో చతురాసీతి పాణసహస్సాని మగ్గఫలం పాపేత్వా మహాబోధిట్ఠానం గన్త్వా తత్థ సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ “మమ నిగ్రోధమహాబోధితో దక్ఖిణమహాసాఖమాదాయ సుధమ్మా భిక్ఖునీ ఇధాగచ్ఛతూ”తి అధిట్ఠాసి. సా భగవతో చిత్తం విదిత్వా తఙ్ఖణఞ్ఞేవ బారాణసీరాజధానియా బ్రహ్మదత్తరాజానమాదాయ మహాబోధిముపగన్త్వా దక్ఖిణమహాసాఖాయ మనోసిలాలేఖం బ్రహ్మదత్తేన దాపేత్వా తం సయం ఛిజ్జిత్వా కనకకటాహే ఠితం బోధిసాఖమాదాయ పఞ్చసతభిక్ఖునీపరివారా దేవగణపరివుతా ఇద్ధియా ఏత్థ ఆనేత్వా మునిన్దేన పసారితే దక్ఖిణకరతలే ససువణ్ణకటాహం మహాబోధిం ఠపేసి. తం భగవా జయన్తరఞ్ఞో దత్వా తేన తస్మిం సమయే “మహాసాలవన”న్తి సఙ్ఖ్యం గతే మహామేఘవనుయ్యానే మహాబోధిం పతిట్ఠాపేసి. ఏవం ఇమస్మిం దీపే పురిమకానం తిణ్ణం సమ్మాసమ్బుద్ధానం బోధిం పతిట్ఠాపేసి. తం సన్ధాయ ఏవమాహ “ఇమస్మిఞ్చ మహారాజ దీపే పురిమకానం తిణ్ణం సమ్మాసమ్బుద్ధానం బోధి పతిట్ఠాసీ”తి.

సరసరంసిజాలవిస్సజ్జనకేనాతి సినిద్ధతాయ రసవన్తం ఓజవన్తం అభినవరంసిజాలం విస్సజ్జేన్తేన. అథ వా ఇతో చితో చ సంసరణతో సరసం సజీవం జీవమానం వియ రంసిజాలం విస్సజ్జేన్తేన. అథ వా సరసకాలే ధరమానకాలే బుద్ధేన వియ

రంసిజాలం ముఞ్చన్తేనాతి ఏవమేత్థ అత్థం వణ్ణయన్తి. ఏకదివసేనేవ అగమాసీతి సమ్బన్ధో. **పఞ్చహి కఞ్ఞాసతేహీతి** అత్తనో పరిచారికేహి పఞ్చహి కఞ్ఞాసతేహి. **ఉపస్సయం కారాపేత్వాతి** భిక్ఖునుపస్సయం కారాపేత్వా. **అప్పేసీతి** లేఖసాసనం పతిట్ఠాపేసి. **ఏవఞ్చ అవోచాతి** రాజసన్దేసం అప్పేత్వా థేరస్స ముఖసాసనం విఞ్ఞాపేన్తో ఏవం అవోచ. **ఉదిక్ఖతీతి** అపేక్ఖతి పత్థేతి.

ఛిన్నహత్థం వియాతి ఛిన్నహత్థవన్తం వియ. ఛిన్నా హత్థా ఏతస్సాతి ఛిన్నహత్థోతి అఞ్ఞపదత్థసమాసో దట్ఠబ్బో. **పబ్బజ్జాపురేక్ఖారాతి** పబ్బజ్జాభిముఖా, పబ్బజ్జాయ సఞ్జాతాభిలాసా "కదా ను ఖో పబ్బజిస్సామీ"తి తత్థ ఉస్సుక్కమాపన్నాతి వుత్తం హోతి. **మం పటిమానేతీతి** మం ఉదిక్ఖతి. సత్థేన ఘాతం న అరహతీతి **అసత్థఘాతారహం. హిమవలాహకగబ్భన్తి** హిమపుణ్ణవలాహకగబ్భం. పాటిహారియవసేన జాతం హిమమేవ "వలాహకగబ్భ"న్తిపి వదన్తి. **దోణమత్తాతి** మగధనాళియా సోళసనాళిప్పమాణా.

మగ్గన్తి సత్తయోజనికం మగ్గం. **పటిజగ్గాపేత్వాతి** సోధాపేత్వా, ఖాణుకణ్టకాదీని హరాపేత్వా తత్థ బహలవిపులవాలుకం ఓకిరాపేత్వాతి వుత్తం హోతి. **కమ్మారవణ్ణన్తి** రఞ్ఞో పకతిసువణ్ణకారవణ్ణం. **నవహత్థపరిక్ఖేపన్తి** నవహత్థప్పమాణో పరిక్ఖేపో అస్సాతి నవహత్థపరిక్ఖేపం, పరిక్ఖేపతో నవహత్థప్పమాణన్తి వుత్తం హోతి. "**పఞ్చహత్థుబ్బేధ**"న్తిఆదీసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **తిహత్థవిక్ఖమ్భన్తి** తిహత్థప్పమాణవిత్థారం. **సముస్సితధజపటాకన్తి** ఉస్సాపితనీలపీతాదివివిధధజపటాకం. **నానారతనవిచిత్తన్తి** తత్థ తత్థ రచితనానారతనేహి సువిచిత్తం. **అనేకాలఙ్కారపటిమణ్డితన్తి** పసన్నజనపూజితేహి హత్థూపగాదీహి నానాలఙ్కారేహి సజ్జితం. **నానావిధకుసుమసమాకిణ్ణన్తి** ఉపహారవసేన ఉపనీతేహి నానప్పకారేహి వణ్ణగన్ధసమ్పన్నేహి జలథలపుప్ఫేహి ఆకిణ్ణం. **అనేకతూరియసఙ్ఘుట్ఠన్తి** ఆతతవితతాదిపఞ్చఙ్గికతూరియసఙ్ఘోసితం. **అవసేసం అదస్సనం అగమాసీతి** ఏత్థ "హన్ద, మహారాజ, తయా గహేతబ్బా అయం సాఖా, తస్స ఉపనిస్సయభూతో అయం ఖన్ధో, న మయం తయా గహేతబ్బా"తి వదన్తా వియ అవసేసా సాఖా సత్థు తేజసా అదస్సనమగమంసూతి వదన్తి. **గవక్ఖజాలసదిసన్తి** భావనపుంసకం, జాలకవాటసదిసం కత్వాతి అత్థో. **చేలుక్ఖేపసతసహస్సాని పవత్తింసూతి** తేసం తేసం జనానం సీసోపరి భమన్తానం ఉత్తరాసఙ్గచేలానం ఉక్ఖేపసతసహస్సాని పవత్తింసూతి అత్థో. **మూలసతేనాతి** దససు లేఖాసు ఏకేకాయ దస దస హుత్వా నిక్ఖన్తమూలసతేన. **దస మహామూలాతి** పఠమలేఖాయ నిక్ఖన్తదసమహామూలాని.

దేవదున్దుభియో ఫలింసూతి దేవదున్దుభియో థనింసు. **దేవదున్దుభీతి** చ న ఏత్థ కాచి భేరీ అధిప్పేతా, అథ ఖో ఉప్పాతభావేన ఆకాసగతో నిగ్ఘోససద్దో. **దేవోతి** హి మేఘో. తస్స హి అచ్ఛభావేన ఆకాసవణ్ణస్స దేవస్సాభావేన సుక్ఖగజ్జితసఞ్ఞితే సద్దే నిచ్ఛరన్తే దేవదున్దుభీతి సమఞ్ఞా, తస్మా దేవదున్దుభియో ఫలింసూతి దేవో సుక్ఖగజ్జితం గజ్జీతి వుత్తం హోతి. **పబ్బతానం నచ్చేహీతి** పథవీకమ్పేన ఇతో చితో చ భమన్తానం పబ్బతానం నచ్చేహి. **యక్ఖానం హిఙ్కారేహీతి** విమ్హయజాతానం యక్ఖానం విమ్హయప్పకాసనవసేన పవత్తేహి హిఙ్కారసద్దేహి. యక్ఖా హి విమ్హయజాతా "హిం హి"న్తి సద్దం నిచ్ఛారేన్తి. **థుతిజప్పేహీతి** పసంసావచనేహి. **బ్రహ్మానం అప్ఫోటనేహీతి** పీతిసోమనస్సజాతానం బ్రహ్మానం బాహాయం పహరణసఙ్ఖాతేహి అప్ఫోటనేహి. పీతిసోమనస్సజాతా హి బ్రహ్మానో వామహత్థం సమిఞ్జిత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన బాహాయం పహారం దేన్తి. **ఏకకోలాహలన్తి** ఏకతో పవత్తకోలాహలం . **ఏకనిన్నాదన్తి** ఏకతో పవత్తనిగ్ఘోసం. ఫలతో నిక్ఖన్తా ఛబ్బణ్ణరస్మియో ఉజుకం ఉగ్గన్త్వా ఓనమిత్వా చక్కవాళపబ్బతముఖవట్టిం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తీతి ఆహ "**సకలచక్కవాళం రతనగోపానసీవినద్ధం వియ కురుమానా**"తి. **తఙ్ఖణతో చ పన పభుతీతి** వుత్తనయేన సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠితస్స మహాబోధిస్స ఛబ్బణ్ణరస్మీనం

విస్సజ్జితకాలతో పభుతి. **హిమవలాహకగబ్భం పవిసిత్వా అట్ఠాసీ**తి సువణ్ణకటాహేనేవ సద్ధిం ఉగ్గన్త్వా హిమోదకపుణ్ణం వలాహకగబ్భం పవిసిత్వా అట్ఠాసి. పఠమం సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠితోయేవ హి బోధి పచ్ఛా వుత్తప్పకారఅచ్ఛరియపటిమణ్డితో హుత్వా హిమవలాహకగబ్భం పవిసిత్వా అట్ఠాసి. తేనేవ వక్ఖతి "పఠమం సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠహి, తతో హిమగబ్భసత్తాహం అభిసేకసత్తాహఞ్చ వీతినామేత్వా"తిఆది. తతోయేవ చ **మహావంసే**పి వుత్తం –

"ఏవం సతేన మూలానం, తత్థేసా గన్ధకద్దమే;
పతిట్ఠాసి మహాబోధి, పసాదేన్తీ మహాజనం.

"తస్సా ఖన్ధో దసహత్థో, పఞ్చ సాఖా మనోరమా;
చతుహత్థా చతుహత్థా, దసడ్ఢఫలమణ్డితా.

"సహస్సన్తు పసాఖానం, సాఖానం తాసమాసి చ;
ఏవం ఆసి మహాబోధి, మనోహరసిరిన్ధరా.

"కటాహమ్హి మహాబోధి, పతిట్ఠితక్ఖణే మహీ;
అకమ్పి పాటిహీరాని, అహేసుం వివిధాని చ.

"సయం నాదేహి తూరియానం, దేవేసు మానుసేసు చ;
సాధుకారనిన్నాదేహి, దేవబ్రహ్మగణస్స చ.

"మేఘానం మిగపక్ఖీనం, యక్ఖాదీనం రవేహి చ;
రవేహి చ మహీకమ్పే, ఏకకోలాహలం అహు.

"బోధియా ఫలపత్తేహి, ఛబ్బణ్ణరంసియో సుభా;
నిక్ఖమిత్వా చక్కవాళం, సకలం సోభయింసు చ.

"సకటాహా మహాబోధి, ఉగ్గన్త్వాన తతో నభం;
అట్ఠాసి హిమగబ్భమ్హి, సత్తాహాని అదస్సనా"తి.

తస్మా సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠితోయేవ బోధి కటాహేనేవ సద్ధి ఉగ్గన్త్వా హిమవలాహకగబ్భం పవిసిత్వా అట్ఠాసీతి వేదితబ్బం.

హేట్ఠా పన భగవతో అధిట్ఠానక్కమం దస్సేన్తేన యం వుత్తం –

"భగవా కిర మహాపరినిబ్బానమఞ్చే నిపన్నో లఙ్కాదీపే మహాబోధిపతిట్ఠాపనత్థాయ అసోకమహారాజా మహాబోధిగ్గహణత్థం గమిస్సతి, తదా మహాబోధిస్స దక్ఖిణసాఖా సయమేవ ఛిజ్జిత్వా సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠాతూతి అధిట్ఠాసి, ఇదమేకమధిట్ఠానం.

“తత్థ పతిట్ఠానకాలే చ ‘మహాబోధి హిమవలాహకగబ్భం పవిసిత్వా తిట్ఠతూ’తి అధిట్ఠాసి, ఇదం దుతియమధిట్ఠానం.

“సత్తమే దివసే హిమవలాహకగబ్భతో ఓరుయ్హ సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠహన్తో పత్తేహి చ ఫలేహి చ ఛబ్బణ్ణరస్మియో ముఞ్చతూతి అధిట్ఠాసి, ఇదం తతియమధిట్ఠాన”న్తి.

తం ఇమినా న సమేతి. తత్థ హి పఠమం హిమవలాహకగబ్భం పవిసిత్వా పచ్ఛా సత్తమే దివసే హిమవలాహకగబ్భతో ఓరుయ్హ ఛబ్బణ్ణరంసివిస్సజ్జనం సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠహనఞ్చ వుత్తం, తస్మా అట్ఠకథాయ పుబ్బేనాపరం న సమేతి. **మహావంసే** పన అధిట్ఠానేపి పఠమం సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠహనం పచ్ఛాయేవ ఛబ్బణ్ణరంసివిస్సజ్జనం హిమవలాహకగబ్భపవిసనఞ్చ. వుత్తఞ్హేతం –

“పరినిబ్బానమఞ్చమ్హి, నిపన్నేన జినేన హి;
కతం మహాఅధిట్ఠానం, పఞ్చకం పఞ్చచక్ఖునా.

“గయ్హమానా మహాబోధి-సాఖాసోకేన దక్ఖిణా;
ఛిజ్జిత్వాన సయంయేవ, పతిట్ఠాతు కటాహకే.

“పతిట్ఠహిత్వా సా సాఖా, ఛబ్బణ్ణరస్మియో సుభా;
రాజయన్తీ దిసా సబ్బా, ఫలపత్తేహి ముఞ్చతు.

“ససువణ్ణకటాహా సా, ఉగ్గన్త్వాన మనోరమా;
అదిస్సమానా సత్తాహం, హిమగబ్భమ్హి తిట్ఠతూ”తి.

బోధివంసేపి చ అయమేవ అధిట్ఠానక్కమో వుత్తో, తస్మా అట్ఠకథాయం వుత్తో అధిట్ఠానక్కమో యథా పుబ్బేనాపరం న విరుజ్ఝతి, తథా వీమంసిత్వా గహేతబ్బో.

హిమఞ్చ ఛబ్బణ్ణరంసియో చ ఆవత్తిత్వా మహాబోధిమేవ పవిసింసూతి మహాబోధిం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితం హిమఞ్చ బోధితో నిక్ఖన్తఛబ్బణ్ణరస్మియో చ ఆవత్తిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా బోధిమేవ పవిసింసు, బోధిపవిట్ఠా వియ హుత్వా అన్తరహితాతి వుత్తం హోతి. ఏత్థ పన “హిమఞ్చ రంసియో చా”తి అయమేవ పాఠో సతనోధితసమ్మతే పోరాణపోత్థకే సేసేసు చ సబ్బపోత్థకేసు దిస్సతి. **మహావంసే**పి చేతం వుత్తం –

“అతీతే తమ్హి సత్తాహే, సబ్బే హిమవలాహకా;
పవిసింసు మహాబోధిం, సబ్బా తా రంసియోపి చా”తి.

కేనచి పన “పఞ్చ రంసియో”తి పాఠం పరికప్పేత్వా యం వుత్తం “సబ్బదిసాహి పఞ్చ రస్మియో ఆవత్తిత్వాతి పఞ్చహి ఫలేహి నిక్ఖన్తత్తా పఞ్చ, తా పన ఛబ్బణ్ణావా”తి, తం తస్స సమ్మోహవిజమ్భితమత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **పరిపుణ్ణఖన్ధసాఖాపసాఖపఞ్చఫలపటిమణ్డితో**తి పరిపుణ్ణఖన్ధసాఖాపసాఖాహి చేవ పఞ్చహి చ ఫలేహి పటిమణ్డితో,

సమన్తతో విభూసితోతి అత్థో. **అభిసేకం దత్వాతి** అనోతత్తోదకేన అభిసేకం దత్వా. **మహాబోధిట్ఠానేయేవ అట్ఠాసీతి** బోధిసమీపేయేవ వసి.

పుబ్బకత్తికపవారణాదివసేతి అస్సయుజమాసస్స జుణ్హపక్ఖపుణ్ణమియం. చాతుద్దసీఉపోసథత్తా ద్విసత్తాహే జాతే ఉపోసథో సమ్పత్తోతి ఆహ ''**కాళపక్ఖస్స ఉపోసథదివసే**''తి, అస్సయుజమాసకాళపక్ఖస్స చాతుద్దసీఉపోసథేతి అత్థో. **పాచీనమహాసాలమూలే ఠపేసీతి** నగరస్స పాచీనదిసాభాగే జాతస్స మహాసాలరుక్ఖస్స హేట్ఠా మణ్డపం కారేత్వా తత్థ ఠపేసి. **సత్తరసమే దివసేతి** పాటిపదదివసతో దుతియదివసే. **కత్తికఛణపూజం అద్దసాతి** కత్తికఛణవసేన బోధిస్స కరియమానం పూజం సుమనసామణేరో అద్దస, దిస్వా చ ఆగతో సబ్బం తం పవత్తిం ఆరోచేసి. తం సన్ధాయేవ చ థేరో బోధిఆహరణత్థం పేసేసి.

అట్ఠారస దేవతాకులానీతి మహాబోధిం పరివారేత్వా ఠితనాగయక్ఖాదిదేవతాకులాని దత్వాతి సమ్బన్ధో. అమచ్చకులాని బోధిస్స కత్తబ్బవిచారణత్థాయ అదాసి, బ్రాహ్మణకులాని లోకసమ్మతత్తా ఉదకాసిఞ్చనత్థాయ అదాసి, కుటుమ్బియకులాని బోధిస్స కత్తబ్బపూజోపకరణగోపనత్థాయ అదాసి. "గోపకా రాజకమ్మినో తథా తరచ్ఛా"తి **మహాగణ్ఠిపదే** వుత్తం. **గణ్ఠిపదే** పన "గోపకకులాని బోధిసిఞ్చనత్థం ఖీరధేనుపాలనత్థాయ తరచ్ఛకులాని కాలిఙ్గకులాని విస్సాసికాని పధానమనుస్సకులానీ"తి వుత్తం. **కాలిఙ్గకులానీతి** ఏత్థ "ఉదకాదిగాహకా కాలిఙ్గా"తి **మహాగణ్ఠిపదే** వుత్తం. "కలిఙ్గేసు జనపదే జాతిసమ్పన్నకులం కాలిఙ్గకుల"న్తి కేచి. **ఇమినా పరివారేనాతి** సహత్థే కరణవచనం, ఇమినా వుత్తప్పకారపరివారేన సద్ధిన్తి అత్థో. **విఞ్ఝాటవిం సమతిక్కమ్మాతి** రాజా సయమ్పి మహాబోధిస్స పచ్చుగ్గమనం కరోన్తో సేనఙ్గపరివుతో థలపథేన గచ్ఛన్తో విఞ్ఝాటవిం నామ అటవిం అతిక్కమిత్వా. **తామలిత్తిం అనుప్పత్తోతి** తామలిత్తిం నామ తిత్థం సమ్పత్తో. **ఇదమస్స తతియన్తి** సువణ్ణకటాహే పతిట్ఠితమహాబోధిస్స రజ్జసమ్పదానం సన్ధాయ వుత్తం. తతో పుబ్బే పనేస ఏకవారం సద్ధాయ సకలజమ్బుదీపరజ్జేన మహాబోధిం పూజేసియేవ, తస్మా తేన సద్ధిం చతుత్థమిదం రజ్జసమ్పదానం. మహాబోధిం పన యస్మిం యస్మిం దివసే రజ్జేన పూజేసి, తస్మిం తస్మిం దివసే సకలజమ్బుదీపరజ్జతో ఉప్పన్నం ఆయం గహేత్వా మహాబోధిపూజం కారేసి.

మాగసిరమాసస్సాతి మిగసిరమాసస్స. **పఠమపాటిపదదివసేతి** సుక్కపక్ఖపాటిపదదివసే. తఞ్హి కణ్హపక్ఖపాటిపదదివసం అపేక్ఖిత్వా "పఠమపాటిపదదివస"న్తి వుచ్చతి. ఇదఞ్చ ఇమస్మిం దీపే పవత్తమానవోహారం గహేత్వా వుత్తం. తత్థ పన పుణ్ణమితో పట్ఠాయ యావ అపరా పుణ్ణమీ, తావ ఏకో మాసోతి వోహారస్స పవత్తత్తా తేన వోహారేన "దుతియపాటిపదదివసే"తి వత్తబ్బం సియా. తత్థ హి కణ్హపక్ఖపాటిపదదివసం "పఠమపాటిపద"న్తి వుచ్చతి. **ఉక్ఖిపిత్వాతి** మహాసాలమూలే దిన్నేహి సోళసహి జాతిసమ్పన్నకులేహి సద్ధిం ఉక్ఖిపిత్వాతి వదన్తి. **గచ్ఛతి వతరేతి** ఏత్థ **అరేతి** ఖేదే. తేనేవాహ "కన్దిత్వా"తి, బోధియా అదస్సనం అసహమానో రోదిత్వా పరిదేవిత్వాతి అత్థో. **సరసరంసిజాలన్తి** ఏత్థ పన హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. **మహాబోధిసమారుళ్హాతి** మహాబోధినా సమారుళ్హా. **పస్సతో పస్సతోతి** అనాదరే సామివచనం, పస్సన్తస్సేవాతి అత్థో . **మహాసముద్దతలం పక్ఖన్తాతి** మహాసముద్దస్స ఉదకతలం పక్ఖన్ది. **సమన్తా యోజనన్తి** సమన్తతో ఏకేకేన పస్సేన యోజనప్పమాణే పదేసే. అచ్చన్తసంయోగే చేతం ఉపయోగవచనం. **వీచియో వూపసన్తాతి** వీచియో న ఉట్ఠహింసు, నాహేసున్తి వుత్తం హోతి. **పవజ్జింసూతి** విరవింసు, నాదం పవత్తయింసూతి అత్థో. **రుక్ఖాదిసన్నిస్సితాహీతి** ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన పబ్బతాదిసన్నిస్సితా దేవతా సఙ్గణ్హాతి.

సుపణ్ణరూపేనాతి సుపణ్ణసదిసేన రూపేన. **నాగకులాని సన్తాసేసీ**తి మహాబోధిగ్గహణత్థం ఆగతాని నాగకులాని సన్తాసేసి, తేసం భయం ఉప్పాదేత్వా పలాపేసీతి వుత్తం హోతి. తదా హి సముద్దవాసినో నాగా మహాబోధిం గహేతుం వాతవస్సన్ధకారాదీహి మహన్తం వికుబ్బనం అకంసు. తతో సఙ్ఘమిత్తత్థేరీ గరుళవణ్ణం మాపేత్వా తేన గరుళరూపేన ఆకాసం పూరయమానా సిఖామరీచిజాలేన గగనం ఏకన్ధకారం కత్వా పక్ఖప్పహారవాతేన మహాసముద్దం ఆలోళేత్వా సంవట్టజలధినాదసదిసేన రవేన నాగానం హదయాని భిన్దన్తీ వియ తాసేత్వా నాగే పలాపేసి. **తే చ ఉత్రస్తరూపా నాగా ఆగన్త్వా**తి తే చ వుత్తనయేన ఉత్తాసితా నాగా పున ఆగన్త్వా. **తం విభూతిన్తి** తం ఇద్ధిపాటిహారియసఙ్ఖాతం విభూతిం, తం అచ్ఛరియన్తి వుత్తం హోతి. **థేరీ యాచిత్వా**తి "అయ్యే, అమ్హాకం భగవా ముచలిన్దనాగరాజస్స భోగావలిం అత్తనో గన్ధకుటిం కత్వా సత్తాహం తస్స సఙ్గహం అకాసి. అభిసమ్బుజ్ఝనదివసే నేరఞ్జరానదీతీరే అత్తనో ఉచ్ఛిట్ఠపత్తం మహాకాళనాగస్స విస్సజ్జేసి. ఉరువేలనాగేన మాపితం విసధూమదహనం అగణేత్వా తస్స సరణసీలాభరణమదాసి. మహామోగ్గల్లానత్థేరం పేసేత్వా నన్దోపనన్దనాగరాజానం దమేత్వా నిబ్బిసం అకాసి. ఏవం నో లోకనాయకో అమ్హాకం ఉపకారకో, త్వమ్పి నో దోసమస్సరిత్వా ముహుత్తం మహాబోధిం విస్సజ్జేత్వా నాగలోకస్స సగ్గమోక్ఖమగ్గం సమ్పాదేహీ"తి ఏవం యాచిత్వా. **మహాబోధివియోగదుక్ఖితో**తి మహాబోధివియోగేన దుక్ఖితో సఞ్జాతమానసికదుక్ఖో. **కన్దిత్వా**తి ఇమస్స పరియాయవచనమత్తం **రోదిత్వా**తి, గుణకిత్తనవసేన వా పునప్పునం రోదిత్వా, విలాపం కత్వాతి అత్థో.

ఉత్తరద్వారతోతి అనురాధపురస్స ఉత్తరద్వారతో. **మగ్గం సోధాపేత్వా**తి ఖాణుకణ్టకాదీనం ఉద్ధరాపనవసేన మగ్గం సోధాపేత్వా. **అలఙ్కారాపేత్వా**తి వాలుకాదీనం ఓకిరాపనాదివసేన సజ్జేత్వా. **సముద్దసాలవత్థుస్మిన్తి** సముద్దాసన్నసాలాయ వత్థుభూతే పదేసే. తస్మిం కిర పదేసే ఠితేహి సముద్దస్స దిట్ఠత్తా తం అచ్ఛరియం పకాసేతుం తత్థ ఏకా సాలా కతా. సా నామేన "సముద్దాసన్నసాలా"తి పాకటా జాతా. వుత్తఞ్హేతం –

"సముద్దాసన్నసాలాయ, ఠానే ఠత్వా మహణ్ణవే;
ఆగచ్ఛన్తం మహాబోధిం, మహాథేరిద్ధియాద్దస.

"తస్మిం ఠానే కతా సాలా, పకాసేతుం తమబ్భుతం;
'సముద్దాసన్నసాలా'తి, నామేనాసిధ పాకటా"తి.

తాయ విభూతియాతి తాయ వుత్తప్పకారాయ పూజాసక్కారాదిసమ్పత్తియా. **థేరస్సా**తి మహామహిన్దత్థేరస్స. మగ్గస్స కిర ఉభోసు పస్సేసు అన్తరన్తరా పుప్ఫేహి కూటాగారసదిససణ్ఠానాని పుప్ఫచేతియాని కారాపేసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం **"అన్తరన్తరే పుప్ఫఅగ్ఘియాని ఠపేన్తో"**తి. **ఆగతో వతరే**తి ఏత్థ **అరే**తి పసంసాయం, సాధు వతాతి అత్థో. **సోళసహి జాతిసమ్పన్నకులేహీ**తి అట్ఠహి అమచ్చకులేహి అట్ఠహి చ బ్రాహ్మణకులేహీతి ఏవం సోళసహి జాతిసమ్పన్నకులేహి. **సముద్దతీరే మహాబోధిం ఠపేత్వా**తి సముద్దవేలాతలే అలఙ్కతప్పటియత్తే రమణీయే మణ్డపే మహాబోధిం ఠపేత్వా. ఏవం పన కత్వా సకలతమ్బపణ్ణిరజ్జేన మహాబోధిం పూజేత్వా సోళసన్నం కులానం రజ్జం నియ్యాతేత్వా సయం దోవారికట్ఠానే ఠత్వా తయో దివసే అనేకప్పకారం పూజం కారాపేసి. తం దస్సేన్తో **"తీణి దివసానీ"**తిఆదిమాహ. **రజ్జం విచారేసీ**తి రజ్జం విచారేతుం విస్సజ్జేసి, సోళసహి వా జాతిసమ్పన్నకులేహి రజ్జం విచారాపేసీతి అత్థో. **చతుత్థే దివసే**తి మిగసిరమాసస్స సుక్కపక్ఖదసమియం. **అనుపుబ్బేన అనురాధపురం సమ్పత్తో**తి దసమియం అలఙ్కతప్పటియత్తరథే మహాబోధిం ఠపేత్వా ఉళారపూజం కురుమానో పాచీనపస్సవిహారస్స పతిట్ఠాతబ్బట్ఠానమానేత్వా తత్థ సఙ్ఘస్స పాతరాసం పవత్తేత్వా మహిన్దత్థేరేన

భాసితం నాగదీపే దసబలేన కతం నాగదమనం సుత్వా “సమ్మాసమ్బుద్ధేన నిసజ్జాదినా పరిభుత్తట్ఠానేసు ధూపాదీహి సక్కారం కరిస్సామీ”తి సఞ్ఞాణం కారేత్వా తతో ఆహరిత్వా తవక్కబ్రాహ్మణస్స గామద్వారే ఠపేత్వా పూజేత్వా ఏవం తస్మిం తస్మిం ఠానే పూజం కత్వా ఇమినా అనుక్కమేన అనురాధపురం సమ్పత్తో. **చాతుద్దసీదివసే**తి మిగసిరమాసస్సేవ సుక్కపక్ఖచాతుద్దసే. **వడ్ఢమానకచ్ఛాయాయా**తి ఛాయాయ వడ్ఢమానసమయే, సాయన్హసమయేతి వుత్తం హోతి. **సమాపత్తి**న్తి ఫలసమాపత్తిం. **తిలకభూతే**తి అలఙ్కారభూతే. **రాజవత్థుద్వారకోట్ఠకట్ఠానే**తి రాజుయ్యానస్స ద్వారకోట్ఠకట్ఠానే. “సకలరజ్జం మహాబోధిస్స దిన్నపుబ్బత్తా ఉపచారత్థం రాజా దోవారికవేసం గణ్హీ”తి వదన్తి.

అనుపుబ్బవిపస్సనన్తి ఉదయబ్బయాదిఅనుపుబ్బవిపస్సనం. **పట్ఠపేత్వా**తి ఆరభిత్వా. **అత్థఙ్గమితే**తి అత్థఙ్గతే. “సహ బోధిపతిట్ఠానేనా”తి వత్తబ్బే విభత్తివిపరిణామం కత్వా **‘‘సహ బోధిపతిట్ఠానా’’**తి నిస్సక్కవచనం కతం. సతి హి సహయోగే కరణవచనేన భవితబ్బం. **మహాపథవీ అకమ్పీ**తి చ ఇదం ముఖమత్తనిదస్సనం, అఞ్ఞానిపి అనేకాని అచ్ఛరియాని అహేసుంయేవ. తథా హి సహ బోధిపతిట్ఠానేన ఉదకపరియన్తం కత్వా మహాపథవీ అకమ్పి, తాని మూలాని కటాహముఖవట్టితో ఉగ్గన్త్వా తం కటాహం వినన్ధన్తా పథవీతలమోతరింసు, సమన్తతో దిబ్బకుసుమాని వస్సింసు, ఆకాసే దిబ్బతూరియాని వజ్జింసు, మహామేఘో ఉట్ఠహిత్వా వుట్ఠిధారమకాసి, ఆకాసపదేసా విరవింసు, విజ్జులతా నిచ్ఛరింసు. దేవతా సాధుకారమదంసు, సమాగతా సకలదీపవాసినో గన్ధమాలాదీహి పూజయింసు, గహితమకరన్దా మన్దమారుతా వాయింసు, సమన్తతో ఘనసీతలహిమవలాహకా మహాబోధిం ఛాదయింసు. ఏవం బోధి పథవియం పతిట్ఠహిత్వా హిమగబ్భే సన్నిసీదిత్వా సత్తాహం లోకస్స అదస్సనం అగమాసి. **హిమగబ్భే సన్నిసీదీ**తి హిమగబ్భస్స అన్తో అట్ఠాసి. **విప్ఫురన్తా**తి విప్ఫురన్తా ఇతో చితో చ సంసరన్తా. **నిచ్ఛరింసూ**తి నిక్ఖమింసు. **దస్సింసూ**తి పఞ్ఞాయింసు. **సబ్బే దీపవాసినో**తి సబ్బే తమ్బపణ్ణిదీపవాసినో. **ఉత్తరసాఖతో ఏకం ఫల**న్తి ఉత్తరసాఖాయ ఠితం ఏకం ఫలం. “పాచీనసాఖాయ ఏకం ఫల”న్తిపి కేచి. **మహాఆసనట్ఠానే**తి పుబ్బపస్సే మహాసిలాసనేన పతిట్ఠితట్ఠానే. **ఇస్సరనిమ్మానవిహారే**తి ఇస్సరనిమ్మానసఙ్ఖాతే కస్సపగిరివిహారే. “ఇస్సరనిమ్మానవిహారే”తి హి పుబ్బసఙ్కేతవసేన వుత్తం, ఇదాని పన సో విహారో “కస్సపగిరీ”తి పఞ్ఞాతో. “ఇస్సరసమణారామే”తిపి కేచి పఠన్తి. తథా చ వుత్తం –

> “తవక్కబ్రాహ్మణగామే , థూపారామే తథేవ చ;
> ఇస్సరసమణారామే, పఠమే చేతియఙ్గణే”తి.

యోజనియఆరామేసూతి అనురాధపురస్స సమన్తా యోజనస్స అన్తో కతఆరామేసు. సమన్తా పతిట్ఠితే మహాబోధిమ్హీతి సమ్బన్ధో. అనురాధపురస్స సమన్తా ఏవం పుత్తనత్తుపరమ్పరాయ మహాబోధిమ్హి పతిట్ఠితేతి అత్థో. **లోహపాసాదట్ఠానం పూజేసీ**తి లోహపాసాదస్స కత్తబ్బట్ఠానం పూజేసి. “కిఞ్చాపి లోహపాసాదం దేవానంపియతిస్సోయేవ మహారాజా కారేస్సతి, తథాపి తస్మిం సమయే అభావతో ‘అనాగతే’తి వుత్త”న్తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. కేచి పన “దుట్ఠగామణిఅభయేనేవ కారితో లోహపాసాదో”తి వదన్తి. **మూలాని పనస్స న తావ ఓతరన్తీ**తి ఇమినా, మహారాజ, ఇమస్మిం దీపే సత్థుసాసనం పతిట్ఠితమత్తమేవ అహోసి, న తావ సుపతిట్ఠితన్తి దస్సేతి, అస్స సత్థుసాసనస్స మూలాని పన న తావ ఓతిణ్ణానీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **ఓతరన్తీ**తి హి అతీతత్థే వత్తమానవచనం. తేనేవాహ **‘‘కదా పన భన్తే మూలాని ఓతిణ్ణాని నామ భవిస్సన్తీ’’**తి. యో అమచ్చో చతుపణ్ణాసాయ జేట్ఠకకనిట్ఠభాతుకేహి సద్ధిం చేతియగిరిమ్హి పబ్బజితో, తం సన్ధాయ వుత్తం **‘‘మహాఅరిట్ఠో భిక్ఖూ’’**తి. **మేఘవణ్ణాభయస్స అమచ్చస్స పరివేణట్ఠానే**తి మేఘవణ్ణాభయస్స రఞ్ఞో అమచ్చేన కత్తబ్బస్స

పరివేణస్స వత్థుభూతే ఠానే. **మణ్డపప్పకారన్తి** మణ్డపసదిసం. సదిసత్థమ్పి హి పకారసద్దం వణ్ణయన్తి. **సాసనస్స మూలాని ఓతరన్తాని పస్సిస్సామీతి** ఇమినా సాసనస్స సుట్ఠు పతిట్ఠానాకారం పస్సిస్సామీతి దీపేతి.

మేఘవిరహితస్స నిమ్మలస్సేవ ఆకాసస్స విరవితత్తా ''**ఆకాసం మహావిరవం రవీ**''తి వుత్తం. **పచ్చేకగణీహీతి** విసుం విసుం గణాచరియేహి. పచ్చేకం గణం ఏతేసం అత్థీతి పచ్చేకగణినో. యథా వేజ్జో గిలానేసు కరుణాయ తికిచ్ఛనమేవ పురక్ఖత్వా విగతచ్ఛన్దదోసో జిగుచ్ఛనీయేసు వణేసు గుయ్హట్ఠానేసు చ భేసజ్జలేపనాదినా తికిచ్ఛనమేవ కరోతి, ఏవం భగవాపి కిలేసబ్యాధిపీళితేసు సత్తేసు కరుణాయ తే సత్తే కిలేసబ్యాధిదుక్ఖతో మోచేతుకామో అవత్తబ్బారహాని గుయ్హట్ఠాననిస్సితానిపి అసప్పాయాని వదన్తో వినయపణ్ణత్తియా సత్తానం కిలేసబ్యాధిం తికిచ్ఛతి. తేన వుత్తం ''**సత్థు కరుణాగుణపరిదీపక**''న్తి. **అనుసిట్ఠికరానన్తి** అనుసాసనీకరానం, యే భగవతో అనుసాసనిం సమ్మా పటిపజ్జన్తి, తేసన్తి అత్థో. **కాయకమ్మవచీకమ్మవిప్ఫన్దితవినయనన్తి** కాయవచీద్వారేసు అజ్ఝాచారవసేన పవత్తస్స కిలేసవిప్ఫన్దితస్స వినయనకరం.

రాజినోతి ఉపయోగత్థే సామివచనం, రాజానమనుసాసింసూతి అత్థో. **ఆలోకన్తి** ఞాణాలోకం. **నిబ్బాయింసు మహేసయోతి** ఏత్థ మహామహిన్దత్థేరో ద్వాదసవస్సికో హుత్వా తమ్బపణ్ణిదీపం సమ్పత్తో, తత్థ ద్వే వస్సాని వసిత్వా వినయం పతిట్ఠపేసి. ద్వాసట్ఠివస్సికో హుత్వా పరినిబ్బుతోతి వదన్తి.

తేసం థేరానం అన్తేవాసికాతి తేసం మహామహిన్దత్థేరప్పముఖానం థేరానం అన్తేవాసికా. తిస్సదత్తాదయో పన మహాఅరిట్ఠత్థేరస్స అన్తేవాసికా, తస్మా తిస్సదత్తకాళసుమనదీఘసుమనాదయో మహాఅరిట్ఠత్థేరస్స అన్తేవాసికా చాతి యోజేతబ్బం. **అన్తేవాసికానం అన్తేవాసికాతి** ఉభయథా వుత్తఅన్తేవాసికానం అన్తేవాసికా. **పుబ్బే వుత్తప్పకారాతి** –

> "తతో మహిన్దో ఇట్టియో, ఉత్తియో సమ్బలో తథా;
> భద్దనామో చ పణ్డితో.
>
> "ఏతే నాగా మహాపఞ్ఞా, జమ్బుదీపా ఇధాగతా;
> వినయం తే వాచయింసు, పిటకం తమ్బపణ్ణియా.
>
> "నికాయే పఞ్చ వాచేసుం, సత్త చేవ పకరణే;
> తతో అరిట్ఠో మేధావీ, తిస్సదత్తో చ పణ్డితో.
>
> "విసారదో కాళసుమనో, థేరో చ దీఘనామకో"తి. –

ఏవమాదినా పుబ్బే వుత్తప్పకారా ఆచరియపరమ్పరా.

ఆచరియపరమ్పరకథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

వినయానిసంసకథావణ్ణనా

ఏత్తావతా చ "కేనాభత"న్తి ఇమం పఞ్హం విత్థారతో విభజిత్వా ఇదాని "కత్థ పతిట్ఠిత"న్తి ఇమం పఞ్హం విస్సజ్జేన్తో ఆహ ''**కత్థ పతిట్ఠిత**''న్తిఆది. తత్థ **తేలమివాతి** సీహతేలమివ. **అధిమత్తసతిగతిధితిమన్తేసూతి** ఏత్థ **సతీతి** బుద్ధవచనం ఉగ్గహేత్వా

ధారణకసతి. **గతీతి** ఉగ్గణ్హనకగతి. **ధీతీతి** సన్నిట్ఠానం కత్వా గణ్హనకఞాణం. **గతీతి** వా పఞ్ఞాగతి. **ధీతీతి** బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హనవీరియం సజ్ఝాయనవీరియం ధారణవీరియఞ్చ. **లజ్జీసూతి** పాపజిగుచ్ఛనకలక్ఖణాయ లజ్జాయ సమన్నాగతేసు. **కుక్కుచ్చకేసూతి** అణుమత్తేసుపి వజ్జేసు దోసదస్సావితాయ కప్పియాకప్పియం నిస్సాయ కుక్కుచ్చకారీసు. **సిక్ఖాకామేసూతి** అధిసీలఅధిచిత్తఅధిపఞ్ఞావసేన తిస్సో సిక్ఖా కామయమానేసు సమ్పియాయిత్వా సిక్ఖన్తేసు.

అకత్తబ్బతో నివారేత్వా కత్తబ్బేసు పతిట్ఠాపనతో **మాతాపితుట్ఠానియోతి** వుత్తం. **ఆచారగోచరకుసలతాతి** వేళుదానాదిమిచ్ఛాజీవస్స కాయపాగబ్బియాదీనఞ్చ అకరణేన సబ్బసో అనాచారం వజ్జేత్వా “కాయికో అవీతిక్కమో వాచసికో అవీతిక్కమో”తి (విభ. ౫౧౧) ఏవం వుత్తభిక్ఖుసారుప్పఆచారసమ్పత్తియా వేసియాదిఅగోచరం వజ్జేత్వా పిణ్డపాతాదిఅత్థం ఉపసఙ్కమితుం యుత్తట్ఠానసఙ్ఖాతగోచరేన చ సమ్పన్నత్తా సమణాచారేసు చేవ సమణగోచరేసు చ కుసలతా. అపిచ యో భిక్ఖు సత్థరి సగారవో సప్పతిస్సో సబ్రహ్మచారీసు సగారవో సప్పతిస్సో హిరోత్తప్పసమ్పన్నో సునివత్థో సుపారుతో పాసాదికేన అభిక్కన్తేన పటిక్కన్తేన ఆలోకితేన విలోకితేన సమిఞ్జితేన పసారితేన ఓక్ఖిత్తచక్ఖు ఇరియాపథసమ్పన్నో ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో భోజనే మత్తఞ్ఞూ జాగరియమనుయుత్తో సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతో అప్పిచ్ఛో సన్తుట్ఠో ఆరద్ధవీరియో పవివిత్తో అసంసట్ఠో ఆభిసమాచారికేసు సక్కచ్చకారీ గరుచిత్తీకారబహులో విహరతి, అయం వుచ్చతి **ఆచారో**.

గోచరో పన ఉపనిస్సయగోచరో ఆరక్ఖగోచరో ఉపనిబన్ధగోచరోతి తివిధో. తత్థ దసకథావత్థుగుణసమన్నాగతో కల్యాణమిత్తో, యం నిస్సాయ అస్సుతం సుణాతి, సుతం పరియోదాపేతి, కఙ్ఖం వితరతి , దిట్ఠిం ఉజుం కరోతి, చిత్తం పసాదేతి, యస్స వా పన అనుసిక్ఖమానో సద్ధాయ వడ్ఢతి, సీలేన, సుతేన, చాగేన, పఞ్ఞాయ వడ్ఢతి, అయం **ఉపనిస్సయగోచరో**. యో పన భిక్ఖు అన్తరఘరం పవిట్ఠో వీథిపటిపన్నో ఓక్ఖిత్తచక్ఖు యుగమత్తదస్సావీ సంవుతో గచ్ఛతి, న హత్థిం ఓలోకేన్తో, న అస్సం, న రథం, న పత్తిం, న ఇత్థిం, న పురిసం ఓలోకేన్తో, న ఉద్ధం ఓలోకేన్తో, న అధో ఓలోకేన్తో, న దిసావిదిసమ్పి పేక్ఖమానో గచ్ఛతి, అయం **ఆరక్ఖగోచరో**. ఉపనిబన్ధగోచరో పన చత్తారో సతిపట్ఠానా, యత్థ భిక్ఖు అత్తనో చిత్తం ఉపనిబన్ధతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “కో చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో గోచరో సకో పేత్తికో విసయో, యదిదం చత్తారో సతిపట్ఠానా”తి. అయం **ఉపనిబన్ధగోచరో**. ఇతి ఇమినా చ ఆచారేన ఇమినా చ గోచరేన సమన్నాగతత్తా ఆచారగోచరకుసలతా. ఏవం అనాచారం అగోచరఞ్చ వజ్జేత్వా సద్ధాపబ్బజితానం యథావుత్తఆచారగోచరేసు కుసలభావో వినయధరాయత్తోతి అయమానిసంసో వినయపరియత్తియా దస్సితోతి వేదితబ్బో.

వినయపరియత్తిం నిస్సాయాతి వినయపరియాపుణనం నిస్సాయ. **అత్తనో సీలక్ఖన్ధో సుగుత్తో హోతి సురక్ఖితోతి** కథమస్స అత్తనో సీలక్ఖన్ధో సుగుత్తో హోతి సురక్ఖితో? ఆపత్తిఞ్హి ఆపజ్జన్తో ఛహాకారేహి ఆపజ్జతి అలజ్జితా, అఞ్ఞాణతా, కుక్కుచ్చపకతతా, అకప్పియే కప్పియసఞ్ఞితా, కప్పియే అకప్పియసఞ్ఞితా, సతిసమ్మోసాతి. వినయధరో పన ఇమేహి ఛహాకారేహి ఆపత్తిం నాపజ్జతి.

కథం **అలజ్జితాయ** నాపజ్జతి? సో హి “పస్సథ భో, అయం కప్పియాకప్పియం జానన్తోయేవ పణ్ణత్తివీతిక్కమం కరోతీ”తి ఇమం పరూపవాదం రక్ఖన్తోపి అకప్పియభావం జానన్తోయేవ మద్దిత్వా వీతిక్కమం న కరోతి. ఏవం అలజ్జితాయ నాపజ్జతి. సహసా ఆపన్నమ్పి దేసనాగామినిం దేసేత్వా వుట్ఠానగామినియా వుట్ఠహిత్వా సుద్ధన్తే పతిట్ఠాతి, తతో –

“సఞ్చిచ్చ ఆపత్తిం నాపజ్జతి, ఆపత్తిం న పరిగూహతి;

అగతిగమనఞ్చ న గచ్ఛతి, ఏదిసో వుచ్చతి లజ్జిపుగ్గలో”తి. (పరి. ౩౫౯) –

ఇమస్మిం లజ్జిభావే పతిట్ఠితోవ హోతి.

కథం **అఞ్ఞాణతాయ** నాపజ్జతి? సో హి కప్పియాకప్పియం జానాతి, తస్మా కప్పియంయేవ కరోతి, అకప్పియం న కరోతి. ఏవం అఞ్ఞాణతాయ నాపజ్జతి.

కథం **కుక్కుచ్చపకతతాయ** నాపజ్జతి? కప్పియాకప్పియం నిస్సాయ కుక్కుచ్చే ఉప్పన్నే వత్థుం ఓలోకేత్వా మాతికం పదభాజనం అన్తరాపత్తిం అనాపత్తిం ఓలోకేత్వా కప్పియం చే హోతి, కరోతి, అకప్పియం చే, న కరోతి. ఉప్పన్నం పన కుక్కుచ్చం అవినిచ్ఛినిత్వావ “వట్టతీ”తి మద్దిత్వా న వీతిక్కమతి. ఏవం కుక్కుచ్చపకతతాయ నాపజ్జతి.

కథం **అకప్పియే కప్పియసఞ్ఞితా**దీహి నాపజ్జతి? సో హి కప్పియాకప్పియం జానాతి, తస్మా అకప్పియే కప్పియసఞ్ఞీ న హోతి, కప్పియే అకప్పియసఞ్ఞీ న హోతి, సుపతిట్ఠితా చస్స సతి హోతి, అధిట్ఠాతబ్బం అధిట్ఠేతి, వికప్పేతబ్బం వికప్పేతి. ఇతి ఇమేహి ఛహాకారేహి ఆపత్తిం నాపజ్జతి, ఆపత్తిం అనాపజ్జన్తో అఖణ్డసీలో హోతి పరిసుద్ధసీలో. ఏవమస్స అత్తనో సీలక్ఖన్ధో సుగుత్తో హోతి సురక్ఖితో.

కుక్కుచ్చపకతానన్తి కప్పియాకప్పియం నిస్సాయ ఉప్పన్నేన కుక్కుచ్చేన అభిభూతానం. కథం పన కుక్కుచ్చపకతానం పటిసరణం హోతి? తిరోరట్ఠేసు తిరోజనపదేసు చ ఉప్పన్నకుక్కుచ్చా భిక్ఖూ “అసుకస్మిం కిర విహారే వినయధరో వసతీ”తి దూరతోపి తస్స సన్తికం ఆగన్త్వా కుక్కుచ్చం పుచ్ఛన్తి. సో తేహి కతకమ్మస్స వత్థుం ఓలోకేత్వా ఆపత్తానాపత్తిం గరుకలహుకాదిభేదం సల్లక్ఖేత్వా దేసనాగామినిం దేసాపేత్వా వుట్ఠానగామినియా వుట్ఠాపేత్వా సుద్ధన్తే పతిట్ఠాపేతి. ఏవం కుక్కుచ్చపకతానం పటిసరణం హోతి.

విసారదో సఙ్ఘమజ్ఝే వోహరతీతి విగతో సారదో భయం ఏతస్సాతి విసారదో, అభీతోతి అత్థో. అవినయధరస్స హి సఙ్ఘమజ్ఝే కథేన్తస్స భయం సారజ్జం ఓక్కమతి, వినయధరస్స తం న హోతి. కస్మా? “ఏవం కథేన్తస్స దోసో హోతి, ఏవం న దోసో”తి ఞత్వా కథనతో.

పచ్చత్థికే సహధమ్మేన సునిగ్గహితం నిగ్గణ్హాతీతి ఏత్థ ద్విధా పచ్చత్థికా నామ అత్తపచ్చత్థికా చ సాసనపచ్చత్థికా చ. తత్థ మేత్తియభుమ్మజకా చ భిక్ఖూ వడ్ఢో చ లిచ్ఛవీ అమూలకేన అన్తిమవత్థునా చోదేసుం, ఇమే **అత్తపచ్చత్థికా** నామ. యే వా పనఞ్ఞేపి దుస్సీలా పాపధమ్మా, సబ్బే తే అత్తపచ్చత్థికా. విపరీతదస్సనా పన అరిట్ఠభిక్ఖుకణ్టకసామణేరవేసాలికవజ్జిపుత్తకా మహాసఙ్ఘికాదయో చ అబుద్ధసాసనం “బుద్ధసాసన”న్తి వత్వా కతపగ్గహా **సాసనపచ్చత్థికా** నామ. తే సబ్బేపి సహధమ్మేన సహకారణేన వచనేన యథా తం అసద్ధమ్మం పతిట్ఠాపేతుం న సక్కోన్తి, ఏవం సునిగ్గహితం కత్వా నిగ్గణ్హాతి.

సద్ధమ్మట్ఠితియా పటిపన్నో హోతీతి ఏత్థ పన తివిధో సద్ధమ్మో పరియత్తిపటిపత్తిఅధిగమవసేన. తత్థ తిపిటకం బుద్ధవచనం **పరియత్తిసద్ధమ్మో** నామ. తేరస ధుతఙ్గగుణా చుద్దస ఖన్ధకవత్తాని ద్వేఅసీతి మహావత్తానీతి అయం

పటిపత్తిసద్ధమ్మో నామ. చత్తారో మగ్గా చ చత్తారి ఫలాని చ, అయం **అధిగమసద్ధమ్మో** నామ. తత్థ కేచి థేరా "యో వో, ఆనన్ద, మయా ధమ్మో చ వినయో చ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౬) ఇమినా సుత్తేన "సాసనస్స పరియత్తి మూల"న్తి వదన్తి. కేచి థేరా "ఇమే చ, సుభద్ద, భిక్ఖూ సమ్మా విహరేయ్యుం, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా"తి ఇమినా సుత్తేన (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౪) "సాసనస్స పటిపత్తి మూల"న్తి వత్వా "యావ పఞ్చ భిక్ఖూ సమ్మా పటిపన్నా సంవిజ్జన్తి, తావ సాసనం ఠితం హోతీ"తి ఆహంసు. ఇతరే పన థేరా "పరియత్తియా అన్తరహితాయ సుప్పటిపన్నస్సపి ధమ్మాభిసమయో నత్థీ"తి వత్వా ఆహంసు. సచేపి పఞ్చ భిక్ఖూ చత్తారి పారాజికాని రక్ఖణకా హోన్తి, తే సద్ధే కులపుత్తే పబ్బాజేత్వా పచ్చన్తిమే జనపదే ఉపసమ్పాదేత్వా దసవగ్గగణం పూరేత్వా మజ్ఝిమజనపదేపి ఉపసమ్పదం కరిస్సన్తి. ఏతేనుపాయేన వీసతివగ్గసఙ్ఘం పూరేత్వా అత్తనోపి అబ్భానకమ్మం కత్వా సాసనం వుడ్ఢిం విరుళ్హిం గమయిస్సన్తి. ఏవమయం వినయధరో తివిధస్సపి సద్ధమ్మస్స చిరట్ఠితియా పటిపన్నో హోతీతి. ఏవమయం వినయధరో ఇమే పఞ్చానిసంసే పటిలభతీతి వేదితబ్బో.

వినయో సంవరత్థాయాతిఆదీసు (పరి॰ అట్ఠ॰ ३६६) **వినయో**తి వినయస్స పరియాపుణనం, **వినయో**తి వా వినయపఞ్ఞత్తి వుత్తా, తస్మా సకలాపి వినయపఞ్ఞత్తి వినయపరియాపుణనం వా కాయవచీద్వారసంవరత్థాయాతి అత్థో, ఆజీవపారిసుద్ధిపరియోసానస్స సీలస్స ఉపనిస్సయపచ్చయో హోతీతి వుత్తం హోతి. **అవిప్పటిసారో**తి పాపపుఞ్ఞానం కతాకతానుసోచనవసేన పవత్తచిత్తవిప్పటిసారాభావో. **పామోజ్జ**న్తి దుబ్బలా తరుణపీతి. **పీతీ**తి బలవపీతి. **పస్సద్ధీ**తి కాయచిత్తదరథపటిప్పస్సద్ధి. **సుఖ**న్తి కాయికం చేతసికఞ్చ సుఖం. తఞ్హి దువిధమ్పి సమాధిస్స ఉపనిస్సయపచ్చయో హోతి. **సమాధీ**తి చిత్తేకగ్గతా. **యథాభూతఞాణదస్సన**న్తి సప్పచ్చయనామరూపపరిగ్గహో. **నిబ్బిదా**తి విపస్సనా. అథ వా యథాభూతఞాణదస్సనం తరుణవిపస్సనా, ఉదయబ్బయఞాణస్సేతం అధివచనం. చిత్తేకగ్గతా హి తరుణవిపస్సనాయ ఉపనిస్సయపచ్చయో హోతి. **నిబ్బిదా**తి సిఖాప్పత్తా వుట్ఠానగామినిబలవవిపస్సనా. **విరాగో**తి అరియమగ్గో. **విముత్తీ**తి అరహత్తఫలం. చతుబ్బిధోపి హి అరియమగ్గో అరహత్తస్స ఉపనిస్సయపచ్చయో హోతి. **విముత్తిఞాణదస్సన**న్తి పచ్చవేక్ఖణఞాణం. **అనుపాదాపరినిబ్బానత్థాయా**తి కఞ్చి ధమ్మం అగ్గహేత్వా అనవసేసేత్వా పరినిబ్బానత్థాయ, అప్పచ్చయపరినిబ్బానత్థాయాతి అత్థో. అప్పచ్చయపరినిబ్బానస్స హి విముత్తిఞాణదస్సనం పచ్చయో హోతి తస్మిం అనుప్పత్తే అవస్సం పరినిబ్బాయితబ్బతో, న చ పచ్చవేక్ఖణఞాణే అనుప్పన్నే అన్తరా పరినిబ్బానం హోతి.

ఏతదత్థా కథాతి అయం వినయకథా నామ ఏతదత్థాయ, అనుపాదాపరినిబ్బానత్థాయాతి అత్థో. ఏవం సబ్బత్థపి. **మన్తనా**పి వినయమన్తనాఏవ, "ఏవం కరిస్సామ, న కరిస్సామా"తి వినయపటిబద్ధసంసన్దనా. **ఏతదత్థా ఉపనిసా**తి ఉపనిసీదతి ఏత్థ ఫలం తప్పటిబద్ధవుత్తితాయాతి ఉపనిసా వుచ్చతి కారణం పచ్చయోతి. "వినయో సంవరత్థాయా"తిఆదికా కారణపరమ్పరా ఏతదత్థాతి అత్థో. **ఏతదత్థం సోతావధాన**న్తి ఇమిస్సా పరమ్పరపచ్చయకథాయ సోతావధానం ఇమం కథం సుత్వా యం ఉప్పజ్జతి ఞాణం, తమ్పి ఏతదత్థం. **యదిదం అనుపాదాచిత్తస్స విమోక్ఖో**తి **యదిద**న్తి నిపాతో. సబ్బలిఙ్గవిభత్తివచనేసు తాదిసోవ తత్థ తత్థ అత్థతో పరిణామేతబ్బో, తస్మా ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో – యో అయం చతూహి ఉపాదానేహి అనుపాదియిత్వా చిత్తస్స అరహత్తఫలసఙ్ఖాతో విమోక్ఖో, సోపి ఏతదత్థాయ అనుపాదాపరినిబ్బానత్థాయాతి ఏవమేత్థ సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. యో అయం అనుపాదాచిత్తస్స విమోక్ఖసఙ్ఖాతో మగ్గో, హేట్ఠా వుత్తం సబ్బమ్పి ఏతదత్థమేవాతి. ఏవఞ్చ సతి ఇమినా మహుస్సాహతో సాధితబ్బం నియతప్పయోజనం దస్సితం హోతి.

హేట్ఠా “విరాగో…పే॰… నిబ్బానత్థాయా”తి ఇమినా పన లబ్భమానానిసంసఫలం దస్సితన్తి వేదితబ్బం. **ఆయోగోతి** ఉగ్గహణచిన్తనాదివసేన పునప్పునం అభియోగో.

వినయానిసంసకథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ సారత్థదీపనియం

బాహిరనిదానవణ్ణనా సమత్తా.

వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనా

౧

. **సేయ్యథిదన్తి** తం కతమం, తం కథన్తి వా అత్థో. **అనియమనిద్దేసవచనన్తి** నత్థి ఏతస్స నియమోతి అనియమో, నిద్దిసీయతి అత్థో ఏతేనాతి నిద్దేసో, వుచ్చతి ఏతేనాతి వచనం, నిద్దేసోయేవ వచనం నిద్దేసవచనం, అనియమస్స నిద్దేసవచనం అనియమనిద్దేసవచనం, పరమం అనియమితస్స సమయస్స నిద్దేసవచనన్తి అత్థో. "యేనాతి అవత్వా తేనాతి వుత్తత్తా అనియమం కత్వా నిద్దిట్ఠవచనం అనియమనిద్దేసవచన"న్తిపి వదన్తి. యం తంసద్దానం నిచ్చసమ్బన్ధభావతో ఆహ **''తస్స సరూపేన అవుత్తేనపీ''**తిఆది. తత్థ **తస్సాతి** "తేనా"తి ఏతస్స. **సరూపేన అవుత్తేనపీతి** "యేనా"తి ఏవం సరూపతో పాళియం అవుత్తేనపి. **అత్థతో సిద్ధేనాతి** పరభాగే సారిపుత్తత్థేరస్స ఉప్పజ్జనకపరివితక్కసఙ్ఖాతఅత్థతో సిద్ధేన. పరివితక్కే హి సిద్ధే యేన సమయేన పరివితక్కో ఉదపాదీతి ఇదం అత్థతో సిద్ధమేవ హోతి. తేనేవాహ **''అపరభాగే హి వినయపఞ్ఞత్తియాచనహేతుభూతో ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స పరివితక్కో సిద్ధో''**తిఆది. "తేనా"తి వత్వా తతో తదత్థమేవ "యేనా"తి అత్థతో వుచ్చమానత్తా "యేనా"తి అయం "తేనా"తి ఏతస్స పటినిద్దేసో నామ జాతో. **పటినిద్దేసోతి** చ విత్థారనిద్దేసోతి అత్థో.

అపరభాగే హీతి ఏత్థ **హి**-సద్దో హేతుమ్హి, యస్మాతి అత్థో. **వినయపఞ్ఞత్తియాచనహేతుభూతోతి** "ఏతస్స భగవా కాలో, ఏతస్స సుగత కాలో, యం భగవా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేయ్య, ఉద్దిసేయ్య పాతిమోక్ఖం. యథయిదం బ్రహ్మచరియం అద్ధనియం అస్స చిరట్ఠితిక"న్తి ఏవం పవత్తస్స వినయపఞ్ఞత్తియాచనస్స కారణభూతోతి అత్థో. **పరివితక్కోతి** "కతమేసానం ఖో బుద్ధానం భగవన్తానం బ్రహ్మచరియం న చిరట్ఠితికం అహోసి, కతమేసానం బుద్ధానం భగవన్తానం బ్రహ్మచరియం చిరట్ఠితికం అహోసీ"తి ఏవం పవత్తో పరివితక్కో. యం తంసద్దానం నిచ్చసమ్బన్ధోతి ఆహ **''తస్మా యేన సమయేనా''**తిఆది. **పుబ్బే వా పచ్ఛా వా అత్థతో సిద్ధేనాతి** పుబ్బే వా పచ్ఛా వా ఉప్పన్నఅత్థతో సిద్ధేన. **పటినిద్దేసో కత్తబ్బోతి** ఏతస్స "యదిద"న్తి ఇమినా సమ్బన్ధో. "పటినిద్దేసో కత్తబ్బో"తి యదిదం యం ఇదం విధానం, అయం సబ్బస్మిం వినయే యుత్తీతి అత్థో. అథ వా "పటినిద్దేసో కత్తబ్బో"తి యదిదం యా అయం యుత్తి, అయం సబ్బస్మిం వినయే యుత్తీతి అత్థో.

తత్రిదం ముఖమత్తనిదస్సనన్తి తస్సా యథావుత్తయుత్తియా పరిదీపనే ఇదం ముఖమత్తనిదస్సనం, ఉపాయమత్తనిదస్సనన్తి అత్థో. ముఖం ద్వారం ఉపాయోతి హి అత్థతో ఏకం. **''తేన హి భిక్ఖవే భిక్ఖూనం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేస్సామీ''**తి పాళిం దస్సేత్వా తత్థ పటినిద్దేసమాహ **''యేన సుదిన్నో''**తిఆదినా. తేనాతి హేతుఅత్థే కరణవచనత్తా తస్స పటినిద్దేసోపి తాదిసోయేవాతి ఆహ **''యస్మా పటిసేవీ''**తి. **పుబ్బే అత్థతో సిద్ధేనాతి** పుబ్బే ఉప్పన్నమేథునధమ్మపటిసేవనసఙ్ఖాతఅత్థతో సిద్ధేన. **పచ్ఛా అత్థతో సిద్ధేనాతి** రఞ్ఞో అదిన్నం దారూనం ఆదియనసఙ్ఖాతపచ్ఛాఉప్పన్నఅత్థతో సిద్ధేన. **సమయసద్దోతి** ఏతస్స "దిస్సతీ"తి ఇమినా సమ్బన్ధో.

సమవాయేతి పచ్చయసామగ్గియం, కారణసమవాయేతి అత్థో. **ఖణేతి** ఓకాసే. **అస్సాతి** అస్స సమయసద్దస్స సమవాయో అత్థోతి సమ్బన్ధో. **అప్పేవ నామ స్వేపి ఉపసఙ్కమేయ్యామ కాలఞ్చ సమయఞ్చ ఉపాదాయాతి** ఏత్థ **కాలో** నామ ఉపసఙ్కమనస్స యుత్తపయుత్తకాలో. **సమయో** నామ తస్సేవ పచ్చయసామగ్గీ, అత్థతో తదనురూపం సరీరబలఞ్చేవ తప్పచ్చయపరిస్సయాభావో చ. **ఉపాదానం** నామ ఞాణేన తేసం గహణం సల్లక్ఖణం, తస్మా కాలఞ్చ సమయఞ్చ పఞ్ఞాయ

గహేత్వా ఉపధారేత్వాతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – సచే అమ్హాకం స్వే గమనస్స యుత్తకాలో భవిస్సతి, కాయే బలమత్తా చేవ ఫరిస్సతి, గమనపచ్చయా చ అఞ్ఞో అఫాసువిహారో న భవిస్సతి, అథేతం కాలఞ్చ గమనకారణసమవాయసఙ్ఖాతం సమయఞ్చ ఉపధారేత్వా అపి ఏవ నామ స్వే ఆగచ్ఛేయ్యామాతి.

ఖణోతి ఓకాసో. తథాగతుప్పాదాదికో హి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఓకాసో తప్పచ్చయపటిలాభహేతుత్తా, ఖణో ఏవ చ సమయో. యో ఖణోతి చ సమయోతి చ వుచ్చతి, సో ఏకోవాతి హి అత్థో. **మహాసమయోతి** మహాసమూహో. పవుద్ధం వనం **పవనం,** తస్మిం పవనస్మిం, వనసణ్డేతి అత్థో. **సమయోపి ఖో తే భద్దాలి అప్పటివిద్ధో అహోసీ**తి ఏత్థ **సమయోతి** సిక్ఖాపదపూరణస్స హేతు. **భద్దాలీ**తి తస్స భిక్ఖునో నామం. ఇదం వుత్తం హోతి – భద్దాలి తయా పటివిజ్ఝితబ్బయుత్తకం ఏతం కారణం అత్థి, తమ్పి తే న పటివిద్ధం న సల్లక్ఖితన్తి. కిం తం కారణన్తి ఆహ ‘‘**భగవా ఖో**’’తిఆది.

ఉగ్గాహమానో తిఆదీసు **మానో**తి తస్స పరిబ్బాజకస్స పకతినామం, కిఞ్చి కిఞ్చి పన ఉగ్గహేతుం సమత్థతాయ “ఉగ్గాహమానో”తి నం సఞ్జానన్తి, తస్మా “ఉగ్గాహమానో”తి వుచ్చతి . సమణముణ్డికాయ పుత్తో **సమణముణ్డికాపుత్తో**. సో కిర దేవదత్తస్స ఉపట్ఠాకో. సమయం దిట్ఠిం పవదన్తి ఏత్థాతి **సమయప్పవాదకో,** తస్మిం సమయప్పవాదకే, దిట్ఠిప్పవాదకేతి అత్థో. తస్మిం కిర ఠానే చఙ్కీతారుక్ఖపోక్ఖరసాతిపభుతయో బ్రాహ్మణా నిగణ్ఠాచేలకపరిబ్బాజకాదయో చ పరిబ్బాజకా సన్నిపతిత్వా అత్తనో అత్తనో సమయం దిట్ఠిం పవదన్తి కథేన్తి దీపేన్తి, తస్మా సో ఆరామో “సమయప్పవాదకో”తి వుచ్చతి, స్వేవ తిన్దుకాచీరసఙ్ఖాతాయ తిమ్బరురుక్ఖపన్తియా పరిక్ఖిత్తత్తా ‘‘**తిన్దుకాచీర**’’న్తి వుచ్చతి. ఏకా సాలా ఏత్థాతి **ఏకసాలకో**. యస్మా పనేత్థ పఠమం ఏకా సాలా కతా అహోసి, పచ్ఛా మహాపుఞ్ఞం పోట్ఠపాదపరిబ్బాజకం నిస్సాయ బహూ సాలా కతా, తస్మా తమేవ ఏకం సాలముపాదాయ లద్ధనామవసేన “ఏకసాలకో”తి వుచ్చతి. మల్లికాయ పన పసేనదిరఞ్ఞో దేవియా ఉయ్యానభూతో సో పుప్ఫఫలసఞ్ఛన్నో ఆరామోతి కత్వా ‘‘**మల్లికాయ ఆరామో**’’తి సఙ్ఖ్యం గతో. తస్మిం సమయప్పవాదకే తిన్దుకాచీరే ఏకసాలకే మల్లికాయ ఆరామే. **పటివసతీ**తి తస్మిం వాసఫాసుతాయ వసతి.

దిట్ఠే ధమ్మేతి పచ్చక్ఖే అత్తభావే. **అత్థో**తి వుడ్ఢి. **సమ్పరాయికో**తి కమ్మకిలేసవసేన సమ్పరేతబ్బతో సమ్పాపుణితబ్బతో సమ్పరాయో, పరలోకో. తత్థ నియుత్తో సమ్పరాయికో, పరలోకత్థో. **అత్థాభిసమయాతి** యథావుత్తఉభయత్థసఙ్ఖాతహితపటిలాభా. సమ్పరాయికోపి హి అత్థో కారణస్స నిప్ఫన్నత్తా పటిలద్ధో నామ హోతీతి తమత్థద్వయం ఏకతో కత్వా “అత్థాభిసమయా”తి వుత్తం. ధియా పఞ్ఞాయ రాతి గణ్హాతీతి **ధీరో**. అథ వా ధీ పఞ్ఞా ఏతస్స అత్థీతి **ధీరో**.

సమ్మా మానాభిసమయాతి మానస్స సమ్మా పహానేన. సమ్మాతి ఇమినా మానస్స అగ్గమగ్గఞాణేన సముచ్ఛేదప్పహానం వుత్తం. **దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో**తిఆదీసు దుక్ఖసచ్చస్స పీళనం తంసమఙ్గినో హింసనం అవిప్ఫారికతాకరణం, పీళనమేవ అత్థో పీళనట్ఠో, త్థకారస్స ట్ఠకారం కత్వా వుత్తం. ఏవం సేసేసుపి. సమేచ్చ పచ్చయేహి కతభావో **సఙ్ఖతట్ఠో**. **సన్తాపో** దుక్ఖదుక్ఖతాదివసేన సన్తాపనం పరిదహనం. **విపరిణామో** జరాయ మరణేన చాతి ద్విధా విపరిణామేతబ్బతా. అభిసమేతబ్బో పటివిజ్ఝితబ్బోతి అభిసమయో, అభిసమయోవ అత్థో **అభిసమయట్ఠో,** పీళనాదీని. తాని హి అభిసమేతబ్బభావేన ఏకీభావం ఉపనేత్వా “అభిసమయట్ఠో”తి వుత్తాని, అభిసమయస్స వా పటివేధస్స విసయభూతో అత్థో అభిసమయట్ఠోతి తానేవ పీళనాదీని అభిసమయస్స విసయభావూపగమనసామఞ్ఞతో ఏకత్తేన వుత్తాని.

ఏత్థ చ ఉపసగ్గానం జోతకమత్తత్తా తస్స తస్స అత్థస్స వాచకో సమయసద్దో ఏవాతి సమయసద్దస్స అత్థుద్ధారేపి సఉపసగ్గో అభిసమయసద్దో వుత్తో. తత్థ సహకారీకారణసన్నిజ్ఝం సమేతి సమవేతీతి **సమయో,** సమవాయో. సమేతి సమాగచ్ఛతి మగ్గబ్రహ్మచరియం ఏత్థ తదాధారపుగ్గలేహీతి **సమయో,** ఖణో. సమేన్తి ఏత్థ, ఏతేన వా సంగచ్ఛన్తి ధమ్మా సహజాతధమ్మేహి ఉప్పాదాదీహి వాతి **సమయో,** కాలో. ధమ్మప్పవత్తిమత్తతాయ అత్థతో అభూతోపి హి కాలో ధమ్మప్పవత్తియా అధికరణం కారణం వియ చ పరికప్పనామత్తసిద్ధేన రూపేన వోహారీయతి. సమం, సహ వా అవయవానం అయనం పవత్తి అవట్ఠానన్తి **సమయో,** సమూహో యథా "సముదాయో"తి. అవయవేన సహావట్ఠానమేవ హి సమూహో. పచ్చయన్తరసమాగమే ఏతి ఫలం ఏతస్మా ఉప్పజ్జతి పవత్తతి చాతి **సమయో,** హేతు యథా "సముదయో"తి. సమేతి సంయోజనభావతో సమ్బన్ధో ఏతి అత్తనో విసయే పవత్తతి, దళ్హగ్గహణభావతో వా తంసంయుత్తా అయన్తి పవత్తన్తి సత్తా యథాభినివేసం ఏతేనాతి **సమయో,** దిట్ఠి. దిట్ఠిసంయోజనేన హి సత్తా అతివియ బజ్ఝన్తి. సమితి సఙ్గతి సమోధానన్తి **సమయో,** పటిలాభో. సమస్స నిరోధస్స యానం, సమ్మా వా యానం అపగమో అప్పవత్తీతి **సమయో,** పహానం. ఞాణేన అభిముఖం సమ్మా ఏతబ్బో అధిగన్తబ్బోతి **అభిసమయో,** ధమ్మానం అవిపరీతో సభావో. అభిముఖభావేన సమ్మా ఏతి గచ్ఛతి బుజ్ఝతీతి **అభిసమయో,** ధమ్మానం యథాభూతసభావావబోధో. ఏవం తస్మిం తస్మిం అత్థే సమయసద్దస్స పవత్తి వేదితబ్బా.

నను చ అత్థమత్తం పటిచ్చ సద్దా అభినివిసన్తి, న ఏకేన సద్దేన అనేకే అత్థా అభిధీయన్తీతి? సచ్చమేతం సద్దవిసేసే అపేక్ఖితే. సద్దవిసేసే హి అపేక్ఖియమానే ఏకేన సద్దేన అనేకత్థాభిధానం న సమ్భవతి. న హి యో కాలత్థో సమయసద్దో, సోయేవ సమూహాదిఅత్థం వదతి. ఏత్థ పన తేసం తేసం అత్థానం సమయసద్దవచనీయతాసామఞ్ఞముపాదాయ అనేకత్థతా సమయసద్దస్స వుత్తా. ఏవం సబ్బత్థ అత్థుద్ధారే అధిప్పాయో వేదితబ్బో. **ఇధ పనస్స కాలో అత్థో**తి అస్స సమయసద్దస్స ఇధ కాలో అత్థో సమవాయాదీనం అత్థానం ఇధ అసమ్భవతో దేసదేసకాదీనం వియ నిదానభావేన కాలస్స అపదిసితబ్బతో చ.

ఉపయోగవచనేన భుమ్మవచనేన చ నిద్దేసమకత్వా ఇధ కరణవచనేన నిద్దేసే పయోజనం నిద్ధారేతుకామో పరమ్ముఖేన చోదనం సముట్ఠాపేతి **''ఏత్థాహా''**తిఆది. **ఏత్థ** "తేన సమయేనా"తి ఇమస్మిం ఠానే వితణ్డవాదీ ఆహాతి అత్థో. **అథాతి** చోదనాయ కత్తుకామతం దీపేతి, ననూతి ఇమినా సమానత్థో. కస్మా కరణవచనేన నిద్దేసో కతోతి సమ్బన్ధో. భుమ్మవచనేన నిద్దేసో కతోతి యోజేతబ్బం. ఏత్థాపి "యథా"తి ఇదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **తత్థాతి** తేసు సుత్తాభిధమ్మేసు. **తథాతి** ఉపయోగభుమ్మవచనేహి. **ఇధాతి** ఇమస్మిం వినయే. **అఞ్ఞథాతి** కరణవచనేన. **అచ్చన్తమేవాతి** ఆరమ్భతో పట్ఠాయ యావ దేసనానిట్ఠానం, తావ అచ్చన్తమేవ, నిరన్తరమేవాతి అత్థో. **కరుణావిహారేనాతి** పరహితపటిపత్తిసఙ్ఖాతేన కరుణావిహారేన. తథా హి కరుణానిదానత్తా దేసనాయ ఇధ పరహితపటిపత్తి "కరుణావిహారో"తి వుత్తా, న పన కరుణాసమాపత్తివిహారో. న హి దేసనాకాలే దేసేతబ్బధమ్మవిసయస్స దేసనాఞాణస్స సత్తవిసయాయ మహాకరుణాయ సహుప్పత్తి సమ్భవతి భిన్నవిసయత్తా, తస్మా కరుణావసేన పవత్తో పరహితపటిపత్తిసఙ్ఖాతో విహారో ఇధ కరుణావిహారోతి వేదితబ్బో. **తదత్థజోతనత్థన్తి** అచ్చన్తసంయోగత్థదీపనత్థం ఉపయోగనిద్దేసో కతో యథా "మాసం అజ్ఝేతీ"తి.

అధికరణత్థోతి ఆధారత్థో. భావో నామ కిరియా, కిరియాయ కిరియన్తరలక్ఖణం భావేనభావలక్ఖణం, సోయేవత్థో **భావేనభావలక్ఖణత్థో**. కథం పన అభిధమ్మే యథావుత్తఅత్థద్వయసమ్భవోతి ఆహ **''అధికరణఞ్హి''**తిఆది. తత్థ కాలసఙ్ఖాతో అత్థో **కాలత్థో,** సమూహసఙ్ఖాతో అత్థో **సమూహత్థో**. అథ వా కాలసద్దస్స అత్థో **కాలత్థో,** సమూహసద్దస్స అత్థో సమూహత్థో. కో సో? సమయో. ఇదం వుత్తం హోతి – కాలత్థో సమూహత్థో చ సమయో తత్థ అభిధమ్మే వుత్తానం ఫస్సాదిధమ్మానం అధికరణం

ఆధారోతి యస్మిం కాలే ధమ్మపుఞ్జో వా కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, తస్మింయేవ కాలే ఫుఞ్జో చ ఫస్సాదయోపి హోన్తీతి అయఞ్హి తత్థ అత్థో.

నను చాయం ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తో కాలో సమూహో చ వోహారమత్తకో, సో కథం ఆధారో తత్థ వుత్తధమ్మానన్తి? నాయం దోసో. యథా హి కాలో సభావధమ్మపరిచ్ఛిన్నో సయం పరమత్థతో అవిజ్జమానోపి ఆధారభావేన పఞ్ఞత్తో తఙ్ఖణప్పవత్తానం తతో పుబ్బే పరతో చ అభావతో "పుబ్బణ్హే జాతో సాయన్హే గచ్ఛతీ"తిఆదీసు, సమూహో చ అవయవవినిముత్తో అవిజ్జమానోపి కప్పనామత్తసిద్ధో అవయవానం ఆధారభావేన పఞ్ఞపీయతి "రుక్ఖే సాఖా, యవరాసిమ్హి సమ్భూతో"తిఆదీసు, ఏవమిధాపీతి దట్ఠబ్బం.

అభిధమ్మే ఆధారత్థసమ్భవం దస్సేత్వా ఇదాని భావేనభావలక్ఖణత్థసమ్భవం దస్సేన్తో ఆహ "**ఖణసమవాయహేతుసఙ్ఖాతస్సా**"తిఆది. తత్థ **ఖణో** నామ అట్ఠక్ఖణవినిముత్తో నవమో బుద్ధుప్పాదసఙ్ఖాతో ఖణో, యాని వా పనేతాని "చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, చక్కాని యేహి సమన్నాగతానం దేవమనుస్సానం చతుచక్కం పవత్తతీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౩౧) ఏత్థ పతిరూపదేసవాసో, సప్పురిసూపనిస్సయో, అత్తసమ్మాపణిధి, పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతాతి చత్తారి చక్కాని వుత్తాని, తాని ఏకజ్ఝం కత్వా ఓకాసట్ఠేన ఖణోతి వేదితబ్బో. తాని హి కుసలుప్పత్తియా ఓకాసభూతాని. **సమవాయో** నామ "చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపే చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణ"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౪; ౩.౪౨౧; సం॰ ని॰ ౪.౬౦) ఏవమాదినా నిద్దిట్ఠా చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిసఙ్ఖాతసాధారణఫలనిప్ఫాదకత్తేన సణ్ఠితా చక్ఖురూపాదిపచ్చయసామగ్గీ. చక్ఖురూపాదీనఞ్హి చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిసాధారణఫలం. **హేతూతి** జనకహేతు. యథావుత్తఖణసఙ్ఖాతస్స సమవాయసఙ్ఖాతస్స హేతుసఙ్ఖాతస్స చ సమయస్స భావేన సత్తాయ తేసం ఫస్సాదిధమ్మానం భావో సత్తా లక్ఖీయతి విఞ్ఞాయతీతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా "గావీసు దుయ్హమానాసు గతో, దుద్ధాసు ఆగతో"తి దోహనకిరియాయ గమనకిరియా లక్ఖీయతి, ఏవమిధాపి "యస్మిం సమయే, తస్మిం సమయే"తి చ వుత్తే "సతీ"తి అయమత్థో విఞ్ఞాయమానో ఏవ హోతి అఞ్ఞకిరియాయ సమ్బన్ధాభావే పదత్థస్స సత్తావిరహాభావతోతి సమయస్స సత్తాకిరియాయ చిత్తస్స ఉప్పాదకిరియా ఫస్సాదిభవనకిరియా చ లక్ఖీయతీతి. అయఞ్హి తత్థ అత్థో యస్మిం యథావుత్తే ఖణే పచ్చయసమవాయే హేతుమ్హి చ సతి కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, తస్మింయేవ ఖణే పచ్చయసమవాయే హేతుమ్హి చ సతి ఫస్సాదయోపి హోన్తీతి . **తదత్థజోతనత్థ**న్తి అధికరణత్థస్స భావేనభావలక్ఖణత్థస్స చ దీపనత్థం.

ఇధ పనాతి ఇమస్మిం వినయే. **హేతుఅత్థో కరణత్థో చ సమ్భవతీతి** "అన్నేన వసతి, విజ్జాయ వసతీ"తిఆదీసు వియ హేతుఅత్థో "ఫరసునా ఛిన్దతి, కుదాలేన ఖణతీ"తిఆదీసు వియ కరణత్థో చ సమ్భవతి. కథం సమ్భవతీతి ఆహ "**యో హి సో**"తిఆది. **తేన సమయేన హేతుభూతేన కరణభూతేనాతి** ఏత్థ పన తంతంవత్థువీతిక్కమోవ సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా హేతు చేవ కరణఞ్చ. తథా హి యదా భగవా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా పఠమమేవ తేసం తేసం తత్థ తత్థ తంతంసిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిహేతుభూతం వీతిక్కమం అపేక్ఖమానో విహరతి, తదా తం తం వీతిక్కమం అపేక్ఖిత్వా తదత్థం వసతీతి సిద్ధో వత్థువీతిక్కమస్స హేతుభావో "అన్నేన వసతి, అన్నం అపేక్ఖిత్వా తదత్థాయ వసతీ"తిఆదీసు వియ. సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తికాలే పన తేనేవ పుబ్బసిద్ధేన వీతిక్కమేన సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతీతి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా సాధకతమత్తా కరణభావోపి వీతిక్కమస్సేవ సిద్ధో "అసినా ఛిన్దతీ"తిఆదీసు వియ. వీతిక్కమం పన అపేక్ఖమానో తేనేవ సద్ధిం తన్నిస్సయకాలమ్పి అపేక్ఖిత్వా విహరతీతి కాలస్సపి ఇధ హేతుభావో వుత్తో, సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేన్తో చ తం తం వీతిక్కమకాలం అనతిక్కమిత్వా తేనేవ కాలేన సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతీతి వీతిక్కమనిస్సయస్స కాలస్సపి కరణభావో వుత్తో, తస్మా ఇమినా పరియాయేన కాలస్సపి హేతుభావో కరణభావో చ

లబ్భతీతి వుత్తం “తేన సమయేన హేతుభూతేన కరణభూతేనా”తి. నిప్పరియాయతో పన వీతిక్కమోయేవ హేతుభూతో కరణభూతో చ. సో హి వీతిక్కమక్ఖణే హేతు హుత్వా పచ్ఛా సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనే కరణమ్పి హోతీతి.

సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞాపయన్తోతి వీతిక్కమం పుచ్ఛిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతాపేత్వా ఓతిణ్ణవత్థుకం పుగ్గలం పటిపుచ్ఛిత్వా విగరహిత్వా చ తం తం వత్థుం ఓతిణ్ణకాలం అనతిక్కమిత్వా తేనేవ కాలేన కరణభూతేన సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞాపయన్తో. **సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిహేతుఞ్చ అపేక్ఖమానో**తి తతియపారాజికాదీసు వియ సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా హేతుభూతం తం తం వత్థుం వీతిక్కమసమయం అపేక్ఖమానో తేన సమయేన హేతుభూతేన భగవా తత్థ తత్థ విహాసీతి అత్థో. “సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞాపయన్తో సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిహేతుఞ్చ అపేక్ఖమానో”తి వచనతో “తేన సమయేన కరణభూతేన హేతుభూతేనా”తి ఏవం వత్తబ్బేపి పఠమం “హేతుభూతేనా”తి వచనం ఇధ హేతుఅత్థస్స అధిప్పేతత్తా వుత్తం. భగవా హి వేరఞ్జాయం విహరన్తో థేరస్స సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియాచనహేతుభూతం పరివితక్కసమయం అపేక్ఖమానో తేన సమయేన హేతుభూతేన విహాసీతి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. కిం పనేత్థ యుత్తిచిన్తాయ, ఆచరియస్స ఇధ కమవచనిచ్ఛా నత్థీతి ఏవమేతం గహేతబ్బం. తేనేవ **దీఘనికాయట్ఠకథాయమ్పి** (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.పరిబ్బాజకకథావణ్ణనా) “తేన సమయేన హేతుభూతేన కరణభూతేనా”తిఆదినా అయమేవ అనుక్కమో వుత్తో. న హి తత్థ పఠమం “హేతుభూతేనా”తి వచనం ఇధ “తేన సమయేన వేరఞ్జాయం విహరతీ”తి ఏత్థ హేతుఅత్థస్స అధిప్పేతభావదీపనత్థం వుత్తం. “సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞాపయన్తో హేతుభూతేన కరణభూతేన సమయేన విహాసి, సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిహేతుఞ్చ అపేక్ఖమానో హేతుభూతేన సమయేన విహాసీతి ఏవమేత్థ సమ్బన్ధో కాతబ్బో”తిపి వదన్తి. **తదత్థజోతనత్థ**న్తి హేతుఅత్థస్స కరణత్థస్స వా దీపనత్థం. **ఇధా**తి ఇమస్మిం వినయే. **హోతి చేత్థా**తి ఏత్థ ఇమస్మిం పదేసే యథావుత్తత్థసఙ్గహవసేన అయం గాథా హోతి. **అఞ్ఞత్రా**తి సుత్తాభిధమ్మేసు.

పోరాణాతి అట్ఠకథాచరియా. **అభిలాపమత్తభేదో**తి వచనమత్తేన విసేసో. తేన సుత్తవినయేసు విభత్తివిపరిణామో కతోతి దస్సేతి. **పరతో అత్థం వణ్ణయిస్సామా**తి పరతో “ఇతిపి సో భగవా”తిఆదినా ఆగతట్ఠానే వణ్ణయిస్సామ. **వేరఞ్జాయ**న్తి ఏత్థ “బలికరగ్గహణేన జనస్స పీళాభావతో నిద్దోసత్తా విగతో రజో అస్సాతి **వేరఞ్జా,** సేరివాణిజజాతకే దేవదత్తస్స వేరుప్పన్నపదేసే కతత్తా వేరం ఏత్థ జాతన్తి వేరఞ్జా, పవిట్ఠపవిట్ఠే నటసమజ్జాదీహి ఖాదనీయభోజనీయాలఙ్కారాదీహి చ వివిధేహి ఉపకరణేహి రఞ్జనతో వివిధేహి రఞ్జయతీతి వేరఞ్జా, పటిపక్ఖే అభిభవిత్వా కతభావతో వేరం అభిభవిత్వా జాతాతి వేరఞ్జా, వేరఞ్జస్స నామ ఇసినో అస్సమట్ఠానే కతత్తా వేరఞ్జా”తి ఏవమాదినా కేచి వణ్ణయన్తి. కిం ఇమినా, నామమత్తమేతం తస్స నగరస్సాతి దస్సేన్తో ఆహ **‘‘వేరఞ్జాతి అఞ్ఞతరస్స నగరస్సేతం అధివచన’’**న్తి. **సమీపత్థే భుమ్మవచన**న్తి “గఙ్గాయం గావో చరన్తి, కూపే గగ్గకుల”న్తిఆదీసు వియ. **అవిసేసేనా**తి “పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో విహరతి. పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి. సబ్బనిమిత్తానం అమనసికారా అనిమిత్తం చేతోసమాధిం సమాపజ్జిత్వా విహరతీ”తిఆదీసు వియ సద్దన్తరసన్నిధానసిద్ధేన విసేసపరామసనేన వినా. అథ వా **అవిసేసేనా**తి న విసేసేన, విహారభావసామఞ్ఞేనాతి అత్థో.

ఇరియాపథ...పే॰... విహారేసూతి ఇరియాపథవిహారో దిబ్బవిహారో బ్రహ్మవిహారో అరియవిహారోతి ఏతేసు చతూసు విహారేసు. తత్థ ఇరియనం పవత్తనం ఇరియా, కాయప్పయోగో కాయికకిరియా. తస్సా పవత్తనుపాయభావతో ఇరియాయ పథోతి ఇరియాపథో, ఠాననిసజ్జాది. న హి ఠాననిసజ్జాదీహి అవత్థాహి వినా కఞ్చి కాయికకిరియం పవత్తేతుం సక్కా. ఠానసమఙ్గీ వా హి కాయేన కిఞ్చి కరేయ్య గమనాదీసు అఞ్ఞతరసమఙ్గీ వాతి. విహరణం, విహరతి ఏతేనాతి వా విహారో, ఇరియాపథోవ విహారో **ఇరియాపథవిహారో,** సో చ అత్థతో ఠాననిసజ్జాదిఆకారప్పవత్తో చతుసన్తతిరూపప్పబన్ధోవ. దివి భవో

దిబ్బో, తత్థ బహులప్పవత్తియా బ్రహ్మపారిసజ్జాదిదేవలోకభవోతి అత్థో. తత్థ యో దిబ్బానుభావో తదత్థాయ సంవత్తతీతి వా దిబ్బో, అభిఞ్ఞాభినీహారవసేన మహాగతికత్తా వా దిబ్బో, దిబ్బో చ సో విహారో చాతి **దిబ్బవిహారో,** దిబ్బభావావహో వా విహారో దిబ్బవిహారో, మహగ్గతజ్ఝానాని. ఆరుప్పసమాపత్తియోపి హి ఏత్థేవ సఙ్గహం గచ్ఛన్తి. **నేత్తియం** పన "చతస్సో ఆరుప్పసమాపత్తియో ఆనేఞ్జవిహారో"తి వుత్తం, తం మేత్తాఝానాదీనం బ్రహ్మవిహారతా వియ తాసం భావనావిసేసభావం సన్ధాయ వుత్తం. అట్ఠకథాసు పన దిబ్బభావావహసామఞ్ఞతో తాపి "దిబ్బవిహారా"త్వేవ వుత్తా. బ్రహ్మానం విహారా **బ్రహ్మవిహారా,** బ్రహ్మానో వా విహారా బ్రహ్మవిహారా, హితూపసంహారాదివసేన పవత్తియా బ్రహ్మభూతా సేట్ఠభూతా విహారాతి అత్థో, మేత్తాఝానాదికా చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయో. అరియా ఉత్తమా విహారాతి **అరియవిహారా,** అనఞ్ఞసాధారణత్తా అరియానం వా విహారా అరియవిహారా, చతస్సో ఫలసమాపత్తియో. విసేసతో పన రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయో చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తి చ భగవతో దిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారా.

అఞ్ఞతరవిహారసమఙ్గీపరిదీపనన్తి యథావుత్తవిహారేసు అఞ్ఞతరవిహారసమఙ్గీభావపరిదీపనం. భగవా హి లోభదోసమోహుస్సన్నకాలే లోకే తస్స సకాయ పటిపత్తియా వినయనత్థం దిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారే ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. తథా హి యదా సత్తా కామేసు విప్పటిపజ్జన్తి, తదా కిర భగవా దిబ్బేన విహారేన విహరతి తేసం అలోభకుసలమూలుప్పాదనత్థం "అప్పేవ నామ ఇమం పటిపత్తిం దిస్వా ఏత్థ రుచిం ఉప్పాదేన్తా కామేసు విరజ్జేయ్యు"న్తి. యదా పన ఇస్సరియత్థం సత్తేసు విప్పటిపజ్జన్తి, తదా పన బ్రహ్మవిహారేన విహరతి తేసం అదోసకుసలమూలుప్పాదనత్థం "అప్పేవ నామ ఇమం పటిపత్తిం దిస్వా ఏత్థ రుచిం ఉప్పాదేత్వా అదోసేన దోసం వూపసమేయ్యు"న్తి. యదా పన పబ్బజితా ధమ్మాధికరణం వివదన్తి, తదా అరియవిహారేన విహరతి తేసం అమోహకుసలమూలుప్పాదనత్థం "అప్పేవ నామ ఇమం పటిపత్తిం దిస్వా తత్థ రుచిం ఉప్పాదేత్వా అమోహేన మోహం వూపసమేయ్యు"న్తి. ఏవఞ్చ కత్వా ఇమేహి దిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారేహి సత్తానం వివిధం హితసుఖం హరతి ఉపహరతి ఉపనేతి జనేతి ఉప్పాదేతీతి "విహరతీ"తి వుచ్చతి.

ఇరియాపథవిహారేన పన న కదాచి న విహరతి తం వినా అత్తభావపరిహరణాభావతో, తతోయేవ చ దిబ్బవిహారాదీనమ్పి సాధారణో ఇరియాపథవిహారోతి ఆహ "**ఇధ పనా**"తిఆది. **ఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనన్తి** ఇతరవిహారసమాయోగపరిదీపనస్స విసేసవచనస్స అభావతో ఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనస్స చ అత్థసిద్ధత్తా వుత్తం. అస్మిం పన పక్ఖే **విహరతీతి** ఏత్థ **వి**-సద్దో విచ్ఛేదత్థజోతనో, **హరతీతి** నేతి పవత్తేతీతి అత్థో, విచ్ఛిన్దిత్వా హరతీతి వుత్తం హోతి. తత్థ కస్స కేన విచ్ఛిన్దనం, కథం కస్స పవత్తనన్తి అన్తోలీనచోదనం సన్ధాయాహ "**సో హీ**"తిఆది. **సోతి** భగవా. యదిపి భగవా ఏకేనపి ఇరియాపథేన చిరతరం కాలం అత్తభావం పవత్తేతుం సక్కోతి, తథాపి ఉపాదిన్నకసరీరస్స నామ అయం సభావోతి దస్సేతుం "**ఏకం ఇరియాపథబాధన**"న్తిఆది వుత్తం. **అపరిపతన్తన్తి** అపతన్తం. యస్మా పన భగవా యత్థ కత్థచి వసన్తో వినేయ్యానం ధమ్మం దేసేన్తో నానాసమాపత్తీహి చ కాలం వీతినామేన్తో వసతీతి సత్తానం అత్తనో చ వివిధం హితసుఖం హరతి ఉపనేతి, తస్మా వివిధం హరతీతి విహరతీతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

నళేరుపుచిమన్దమూలేతి ఏత్థ వణ్ణయన్తి – **నళేరూతి** తస్మిం రుక్ఖే అధివత్థయక్ఖస్సేతం అధివచనం, తస్మా తేన అధివత్థో పుచిమన్దో "నళేరుస్స పుచిమన్దో నళేరుపుచిమన్దో"తి వుచ్చతి. అథ వా నళే రుహత్తా జాతత్తా నళేరు. సుసిరమేత్థ నళసద్దేన వుచ్చతి, తస్మా రుక్ఖసుసిరే జాతత్తా నళేరు చ సో పుచిమన్దో చాతి నళేరుపుచిమన్దోతి వుచ్చతి. నళవనే రుహత్తా జాతత్తా వా నళేరు. నళవనే కిర సో పుచిమన్దరుక్ఖో జాతో. ఉరునళో పుచిమన్దో నళేరుపుచిమన్దో. ఉరుసద్దో చేత్థ మహన్తపరియాయో,

నళసద్దో సుసిరపరియాయో, తస్మా మహన్తేన సుసిరేన సమన్నాగతో పుచిమన్దో నళేరుపుచిమన్దోతి వుచ్చతీతి. ఆచరియో పన కిమేత్థ బహుభాసితేనాతి ఏకమేవత్థం దస్సేన్తో ''**నళేరు నామ యక్ఖో**''తిఆదిమాహ.

మూల-సద్దో ఏత్థ సమీపవచనో అధిప్పేతో, న మూలమూలాదీసు వత్తమానోతి దస్సేన్తో ఆహ ''**మూలన్తి సమీప**''న్తిఆది. నిప్పరియాయేన సాఖాదిమతో సఞ్జాతస్స సుప్పతిట్ఠితభావసాధనే అవయవవిసేసే పవత్తమానో మూలసద్దో యస్మా తంసదిసేసు తన్నిస్సయే పదేసే చ రుళ్హీవసేన పరియాయతో పవత్తతి, తస్మా "మూలాని ఉద్ధరేయ్యా"తి ఏత్థ నిప్పరియాయతో మూలం అధిప్పేతన్తి ఏకేన మూలసద్దేన విసేసేత్వా ఆహ ''**మూలమూలే దిస్సతీ**''తి యథా "దుక్ఖదుక్ఖం, రూపరూప"న్తి చ. **అసాధారణహేతుమ్హీ**తి అసాధారణకారణే. లోభో హి లోభసహగతఅకుసలచిత్తుప్పాదస్సేవ హేతుత్తా అసాధారణో, తస్మా లోభసహగతచిత్తుప్పాదానమేవ ఆవేణికే నేసం సుప్పతిట్ఠితభావసాధనతో మూలట్ఠేన ఉపకారకే పచ్చయధమ్మవిసేసేతి అత్థో. అథ వా యథా అలోభాదయో కుసలాబ్యాకతసాధారణా, లోభాదయో పన తథా న హోన్తి అకుసలస్సేవ సాధారణత్తాతి అసాధారణకారణం. అథ వా **ఆదీసూ**తి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన అలోభాదీనమ్పి కుసలాబ్యాకతమూలానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తేసుపి హి అలోభాదికుసలమూలం అకుసలాబ్యాకతేహి అసాధారణత్తా అసాధారణకారణం, తథా అలోభాదిఅబ్యాకతమూలమ్పి ఇతరద్వయేహి అసాధారణత్తాతి. **నివాతే**తి వాతరహితే పదేసే, వాతస్స అభావే వా. **పతన్తీ**తి నిపతన్తి, అయమేవ వా పాఠో. **రమణీయో**తి మనుఞ్ఞో. **పాసాదికో**తి పసాదావహో, పసాదజనకోతి అత్థో. అధిపచ్చం కురుమానో వియాతి సమ్బన్ధో.

తత్థాతి "తేన సమయేన బుద్ధో భగవా వేరఞ్జాయం విహరతి నళేరుపుచిమన్దమూలే"తి యం వుత్తం, తత్థ. **సియా**తి కస్సచి ఏవం పరివితక్కో సియా, వక్ఖమానాకారేన కదాచి చోదేయ్య వాతి అత్థో. **యది తావ భగవా**తిఆదీసు చోదకస్సాయమధిప్పాయో – "పాటలిపుత్తే పాసాదే వసతీ"తిఆదీసు వియ అధికరణాధికరణం యది భవేయ్య, తదా "వేరఞ్జాయం విహరతి నళేరుపుచిమన్దమూలే"తి అధికరణద్వయనిద్దేసో యుత్తో సియా, ఇమేసం పన భిన్నదేసత్తా న యుత్తో ఉభయనిద్దేసోతి. **అథ తత్థ విహరతీ**తి యది నళేరుపుచిమన్దమూలే విహరతి. **న వత్తబ్బ**న్తి నానాఠానభూతత్తా వేరఞ్జానళేరుపుచిమన్దమూలానం "తేన సమయేనా"తి చ వుత్తత్తాతి అధిప్పాయో. ఇదాని చోదకో తమేవ అత్తనో అధిప్పాయం ''**న హి సక్కా**''తిఆదినా వివరతి. వేరఞ్జానళేరుపుచిమన్దమూలానం భూమిభాగవసేన భిన్నత్తాయేవ హి న సక్కా ఉభయత్థ తేనేవ సమయేన విహరితుం, "ఉభయత్థ తేనేవ సమయేనా"తి చ వుత్తత్తా నానాసమయే విహారో అవారితోతి వేదితబ్బో.

ఇతరో సబ్బమేతం అవిపరీతమత్థం అజానన్తేన తయా వుత్తన్తి దస్సేన్తో ''**న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బ**''న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏత**న్తి "వేరఞ్జాయం విహరతి నళేరుపుచిమన్దమూలే"తి ఏతం వచనం. **ఏవ**న్తి "యది తావ భగవా"తిఆదినా యం తం భవతా చోదితం, తం అత్థతో ఏవం న ఖో పన దట్ఠబ్బం, న ఉభయత్థ అపుబ్బం అచరిమం విహారదస్సనత్థన్తి అత్థో. ఇదాని అత్తనా యథాధిప్పేతం అవిపరీతమత్థం తస్స చ పటికచ్చేవ వుత్తభావం తేన చ అప్పటివిద్ధతం పకాసేన్తో ''**నను అవోచుమ్హ సమీపత్థే భుమ్మవచన**''న్తిఆదిమాహ. **గోయూథానీ**తి గోమణ్డలాని. ఏవమ్పి నళేరుపుచిమన్దమూలే విహరతిచ్చేవ వత్తబ్బం, న వేరఞ్జాయన్తి, తస్మా సమీపాధికరణత్థవసేన ఉభయథా నిదానకిత్తనే కిం పయోజనన్తి చోదనం మనసి నిధాయాహ ''**గోచరగామనిదస్సనత్థ**''న్తిఆది. **అస్సా**తి భగవతో.

అవస్సఞ్చేత్థ గోచరగామకిత్తనం కత్తబ్బం. యథా హి నళేరుపుచిమన్దమూలకిత్తనం పబ్బజితానుగ్గహకరణాదిఅనేకప్పయోజనం, ఏవం గోచరగామకిత్తనమ్పి గహట్ఠానుగ్గహకరణాదివివిధప్పయోజనన్తి దస్సేన్తో "**వేరఞ్జాకిత్తనేనా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **గహట్ఠానుగ్గహకరణ**న్తి తేసం తత్థ పచ్చయగ్గహణేన ఉపసఙ్కమనపయిరుపాసనాదీనం ఓకాసదానేన ధమ్మదేసనాయ సరణేసు సీలేసు చ పతిట్ఠాపనేన యథూపనిస్సయం ఉపరివిసేసాధిగమావహనేన చ గహట్ఠానం అనుగ్గహకరణం. **పబ్బజితానుగ్గహకరణ**న్తి ఉగ్గహపరిపుచ్ఛానం కమ్మట్ఠానానుయోగస్స చ అనురూపవసనట్ఠానపరిగ్గహేనేత్థ పబ్బజితానం అనుగ్గహకరణం.

పచ్చయగ్గహణేనేవ పచ్చయపరిభోగసిద్ధితో ఆహ "**తథా పురిమేన...పే.... వివజ్జన**న్తి. తత్థ **పురిమే**నాతి వేరఞ్జావచనేన. ఆహితో అహంమానో ఏత్థాతి అత్తా, అత్తభావో. తస్స కిలమథో కిలన్తభావో అత్తకిలమథో, అత్తపీళా అత్తదుక్ఖన్తి వుత్తం హోతి, తస్స అనుయోగో కరణం అత్తకిలమథానుయోగో, ఉపవాసకణ్టకాపస్సయసేయ్యాదినా అత్తనో దుక్ఖుప్పాదనన్తి వుత్తం హోతి. తస్స వివజ్జనం **అత్తకిలమథానుయోగవివజ్జనం**. అన్తోగామే వసన్తానం అనిచ్ఛన్తానమ్పి విసభాగరూపాదిఆరమ్మణదస్సనాదిసమ్భవతో బహిగామే పతిరూపట్ఠానే వసన్తానం తదభావతో ఆహ "**పచ్ఛిమేన వత్థుకామప్పహానతో**"తిఆది. తత్థ **పచ్ఛిమే**నాతి నళేరుపుచిమన్దమూలవచనేన. కిలేసకామస్స వత్థుభూతత్తా రూపాదయో పఞ్చ కామగుణా వత్థుకామో, తస్స పహానం **వత్థుకామప్పహానం. కామసుఖల్లికానుయోగవివజ్జనుపాయదస్సన**న్తి వత్థుకామేసు కిలేసకామసంయుత్తస్స సుఖస్స యోగో అనుయోగో అనుభవో, తస్స పరివజ్జనే ఉపాయదస్సనం.

సయమేవ గోచరగామం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో ధమ్మస్సవనానురూపభబ్బపుగ్గలానం దస్సనతో ధమ్మదేసనాయ కాలో సమ్పత్తో నామ హోతీతి ధమ్మదేసనాయ అభియోగో విఞ్ఞాయతీతి ఆహ "**పురిమేన చ ధమ్మదేసనాభియోగ**"న్తి. ధమ్మదేసనాయ సఉస్సాహభావో **ధమ్మదేసనాభియోగో**. బహిగామే వివిత్తోకాసే వసన్తస్స ఆకిణ్ణవిహారాభావతో కాయవివేకాదీసు అధిముత్తి తప్పోణతా విఞ్ఞాయతీతి ఆహ "**పచ్ఛిమేన వివేకాధిముత్తి**"న్తి.

ధమ్మదేసనాభియోగవివేకాధిముత్తీనం హేతుభూతా ఏవ కరుణాపఞ్ఞా ధమ్మదేసనాయ ఉపగమనస్స తతో అపగమనస్స కారణభూతా హోన్తీతి ఆహ "**పురిమేన కరుణాయ ఉపగమన**"న్తిఆది. కరుణాపఞ్ఞాయేవ హి అనన్తరదుకస్స హేతూ హోన్తి. ఏతేన చ కరుణాయ ఉపగమనం న లాభాదినిమిత్తం , పఞ్ఞాయ అపగమనం న విరోధాదినిమిత్తన్తి ఉపగమనాపగమనానం నిరుపక్కిలేసతం విభావిభన్తి దట్ఠబ్బం. **అధిముత్తత**న్తి తన్నిన్నభావం. **నిరుపలేపన**న్తి అనుపలేపనం అనల్లీయనం.

ధమ్మికసుఖాపరిచ్చాగనిమిత్తన్తి ఏత్థ ధమ్మికసుఖం నామ అనవజ్జసుఖం. తఞ్హి ధమ్మికం లాభం పటిచ్చ ఉప్పన్నత్తా "ధమ్మికసుఖ"న్తి వుచ్చతి. ఉత్తరిమనుస్సధమ్మాభియోగనిమిత్తం ఫాసువిహారన్తి సమ్బన్ధో. **మనుస్సానం ఉపకారబహులత**న్తి పచ్చయపటిగ్గహణధమ్మదేసనాదివసేన ఉపకారబహులతం. **దేవతానం** ఉపకారబహులతం జనవివిత్తతాయ. పచురజనవివిత్తఞ్హి ఠానం దేవా ఉపసఙ్కమితబ్బం మఞ్ఞన్తి. **లోకే సంవడ్ఢభావ**న్తి ఆమిసోపభోగేన సంవడ్ఢితభావం.

ఏకపుగ్గలోతి ఏత్థ (అం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౧౭౦) **ఏకో**తి దుతియాదిపటిక్ఖేపత్థో గణనపరిచ్ఛేదో. **పుగ్గలో**తి సమ్ముతికథా, న పరమత్థకథా. బుద్ధస్స హి భగవతో దువిధా దేసనా సమ్ముతిదేసనా పరమత్థదేసనా చాతి. అయమత్థో పన హేట్ఠా విత్థారితోవాతి ఇధ న వుచ్చతి. ఏకో చ సో పుగ్గలో చాతి ఏకపుగ్గలో. కేనట్ఠేన ఏకపుగ్గలో? అసదిసట్ఠేన గుణవిసిట్ఠట్ఠేన

అసమసమట్ఠేన. సో హి దసన్నం పారమీనం పటిపాటియా ఆవజ్జనం ఆదిం కత్వా బోధిసమ్భారగుణేహి చేవ బుద్ధగుణేహి చ సేసమహాజనేన అసదిసోతి **అసదిసట్ఠేన**పి ఏకపుగ్గలో. యే చస్స తే గుణా, తేపి అఞ్ఞసత్తానం గుణేహి విసిట్ఠాతి **గుణవిసిట్ఠట్ఠేన**పి ఏకపుగ్గలో. పురిమకా సమ్మాసమ్బుద్ధా సబ్బసత్తేహి అసమా, తేహి సద్ధిం అయమేవ ఏకో రూపకాయగుణేహి చేవ నామకాయగుణేహి చ సమోతి **అసమసమట్ఠేన**పి ఏకపుగ్గలో. **లోకే**తి సత్తలోకే.

ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతీతి ఇదం పన ఉభయమ్పి విప్పకతవచనమేవ. ఉప్పజ్జన్తో బహుజనహితత్థాయ ఉప్పజ్జతి, న అఞ్ఞేన కారణేనాతి ఏవం పనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఏవరూపఞ్చేత్థ లక్ఖణం న సక్కా ఏతం అఞ్ఞేన సద్దలక్ఖణేన పటిబాహితుం. అపిచ ఉప్పజ్జమానో నామ, ఉప్పజ్జతి నామ, ఉప్పన్నో నామాతి అయమేత్థ భేదో వేదితబ్బో. ఏస హి దీపఙ్కరపాదమూలతో లద్ధబ్యాకరణో బుద్ధకారకధమ్మే పరియేసన్తో దస పారమియో దిస్వా "ఇమే ధమ్మా మయా పూరేతబ్బా"తి కతసన్నిట్ఠానో దానపారమిం పూరేన్తోపి **ఉప్పజ్జమానో** నామ. సీలపారమిం...పే.... ఉపేక్ఖాపారమిన్తి ఇమా దస పారమియో పూరేన్తోపి, దస ఉపపారమియో పూరేన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. దస పరమత్థపారమియో పూరేన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే పరిచ్చజన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. ఞాతత్థచరియం లోకత్థచరియం బుద్ధత్థచరియం పూరయమానోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని బుద్ధకారకే ధమ్మే మత్థకం పాపేన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. వేస్సన్తరత్తభావం పహాయ తుసితపురే పటిసన్ధిం గహేత్వా సట్ఠివస్ససతసహస్సాధికా సత్తపణ్ణాస వస్సకోటియో తిట్ఠన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. దేవతాహి యాచితో పఞ్చ మహావిలోకనాని విలోకేత్వా మాయాదేవియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హన్తోపి, అనూనాధికే దస మాసే గబ్భవాసం వసన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. ఏకూనతింస వస్సాని అగారమజ్ఝే తిట్ఠన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. కామేసు ఆదీనవం నేక్ఖమ్మే చ ఆనిసంసం దిస్వా రాహులభద్దస్స జాతదివసే ఛన్నసహాయో కణ్డకం అస్సవరమారుయ్హ నిక్ఖమన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. తీణి రజ్జాని అతిక్కమన్తో అనోమనదీతీరే పబ్బజన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. ఛబ్బస్సాని మహాపధానం కరోన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. పరిపాకగతే ఞాణే ఓళారికం ఆహారం ఆహరన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. సాయన్హసమయే విసాఖపుణ్ణమాయం మహాబోధిమణ్డం ఆరుయ్హ మారబలం విధమేత్వా పఠమయామే పుబ్బేనివాసం అనుస్సరిత్వా మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం పరిసోధేత్వా పచ్ఛిమయామసమనన్తరే ద్వాదసఙ్గం పటిచ్చసముప్పాదం అనులోమపటిలోమతో సమ్మసిత్వా సోతాపత్తిమగ్గం పటివిజ్ఝన్తోపి ఉప్పజ్జమానో నామ. సోతాపత్తిఫలక్ఖణేపి సకదాగామిఫలక్ఖణేపి అనాగామిఫలక్ఖణేపి ఉప్పజ్జమానో నామ. అరహత్తమగ్గక్ఖణే పన **ఉప్పజ్జతి** నామ. అరహత్తఫలక్ఖణే **ఉప్పన్నో** నామ. బుద్ధానఞ్హి సావకానం వియ న పటిపాటియా ఇద్ధివిధఞాణాదీని ఉప్పజ్జన్తి, సహేవ పన అరహత్తమగ్గేన సకలోపి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాది గుణరాసి ఆగతోవ నామ హోతి, తస్మా నిబ్బత్తసబ్బకిచ్చత్తా అరహత్తఫలక్ఖణే ఉప్పన్నో నామ హోతి. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే అరహత్తఫలక్ఖణంయేవ సన్ధాయ "ఉప్పజ్జతీ"తి వుత్తం. ఉప్పన్నో హోతీతి అయఞ్హేత్థ అత్థో.

బహుజనహితాయాతి మహాజనస్స హితత్థాయ ఉప్పజ్జతి. **బహుజనసుఖాయా**తి మహాజనస్స సుఖత్థాయ ఉప్పజ్జతి. **లోకానుకమ్పాయా**తి సత్తలోకస్స అనుకమ్పం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి. కతరసత్తలోకస్సాతి? యో తథాగతస్స ధమ్మదేసనం సుత్వా అమతపానం పివి, ధమ్మం పటివిజ్ఝి, తస్స. భగవతా హి మహాబోధిమణ్డే సత్తసత్తాహం వీతినామేత్వా బోధిమణ్డా ఇసిపతనం ఆగమ్మ "ద్వేమే, భిక్ఖవే, అన్తా పబ్బజితేన న సేవితబ్బా"తి ధమ్మచక్కప్పవత్తనసుత్తన్తే (సం. ని. ౫.౧౦౮౧; మహావ. ౧౩) దేసితే ఆయస్మతా అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరేన సద్ధిం అట్ఠారసకోటిసఙ్ఖా బ్రహ్మానో అమతపానం పివింసు, ఏతస్స సత్తలోకస్స అనుకమ్పాయ ఉప్పన్నో. పఞ్చమదివసే అనత్తలక్ఖణసుత్తన్తపరియోసానే పఞ్చవగ్గియత్థేరా అరహత్తే పతిట్ఠహింసు, ఏతస్సపి సత్తలోకస్స అనుకమ్పాయ ఉప్పన్నో. తతో యసదారకప్పముఖే పఞ్చపణ్ణాస పురిసే అరహత్తే పతిట్ఠాపేసి, తతో

కప్పాసికవనసణ్డే తింస భద్దవగ్గియే తయో మగ్గే చ ఫలాని చ సమ్పాపేసి, ఏతస్సపి సత్తలోకస్స అనుకమ్పాయ ఉప్పన్నో. గయాసీసే ఆదిత్తపరియాయపరియోసానే (సం. ని. ౪.౨౮; మహావ. ౫౪) జటిలసహస్సం అరహత్తే పతిట్ఠాపేసి, తతో లట్ఠివనే బిమ్బిసారప్పముఖా ఏకాదస నహుతా బ్రాహ్మణగహపతికా సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసు, ఏకం నహుతం సరణేసు పతిట్ఠితం. తిరోకుట్టఅనుమోదనావసానే (ఖు. పా. ౭. ౧ ఆదయో) చతురాసీతియా పాణసహస్సేహి అమతపానం పీతం. సుమనమాలాకారసమాగమే చతురాసీతియా, ధనపాలసమాగమే దసహి పాణసహస్సేహి, ఖదిరఙ్గారజాతకసమాగమే చతురాసీతియా పాణసహస్సేహి, జమ్బుకఆజీవకసమాగమే చతురాసీతియావ, ఆనన్దసేట్ఠిసమాగమే చతురాసీతియావ పాణసహస్సేహి అమతపానం పీతం. పాసాణకచేతియే పారాయనసుత్తకథాదివసే (సు. ని. ౯౮౨ ఆదయో) చుద్దస కోటియో అమతపానం పివింసు. యమకపాటిహారియదివసే వీసతి పాణకోటియో, తావతింసభవనే పణ్డుకమ్బలసిలాయం నిసీదిత్వా మాతరం కాయసక్ఖిం కత్వా సత్తప్పకరణం అభిధమ్మం దేసేన్తస్స అసీతి పాణకోటియో, దేవోరోహణే తింస పాణకోటియో, సక్కపఞ్హసుత్తన్తే (దీ. ని. ౨.౩౪౪ ఆదయో) అసీతి దేవసహస్సాని అమతపానం పివింసు. మహాసమయసుత్తన్తే (దీ. ని. ౨.౩౩౧ ఆదయో) మఙ్గలసుత్తే (ఖు. పా. ౫.౧ ఆదయో; సు. ని. మఙ్గలసుత్త) చూళరాహులోవాదే (మ. ని. ౩.౪౧౬ ఆదయో) సమచిత్తపటిపదాయాతి (అ. ని. ౨.౩౩) ఇమేసు చతూసు ఠానేసు అభిసమయప్పత్తసత్తానం పరిచ్ఛేదో నత్థి, ఏతస్సపి సత్తలోకస్స అనుకమ్పాయ ఉప్పన్నోతి. యావజ్జదివసా ఇతో పరమ్పి అనాగతే ఇమం సాసనం నిస్సాయ సగ్గమోక్ఖమగ్గే పతిట్ఠహన్తానం వసేనపి అయమత్థో వేదితబ్బో.

దేవమనుస్సానన్తి న కేవలం దేవమనుస్సానంయేవ, అవసేసానం నాగసుపణ్ణాదీనమ్పి అత్థాయ హితాయ సుఖాయేవ ఉప్పన్నో. సహేతుకపటిసన్ధికే పన మగ్గఫలసచ్ఛికిరియాయ భబ్బే పుగ్గలే దస్సేతుం ఏవం వుత్తం. తస్మా ఏతేసమ్పి అత్థత్థాయ హితత్థాయ సుఖత్థాయేవ ఉప్పన్నోతి వేదితబ్బో.

కతమో ఏకపుగ్గలోతి కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. ఇదాని తాయ పుచ్ఛాయ పుట్ఠం ఏకపుగ్గలం విభావేన్తో ''**తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో**''తి ఆహ. **తదత్థపరినిప్ఫాదన**న్తి లోకత్థనిప్ఫాదనం, బుద్ధకిచ్చసమ్పాదనన్తి అత్థో. **పఠమం లుమ్బినీవనే దుతియం బోధిమణ్డే**తి లుమ్బినీవనే రూపకాయేన జాతో, బోధిమణ్డే ధమ్మకాయేన. **ఏవమాదినాతి ఆది**-సద్దేన వేరఞ్జాకిత్తనతో రూపకాయస్స అనుగ్గణ్హనం దస్సేతి, నళేరుపుచిమన్దమూలకిత్తనతో ధమ్మకాయస్స. తథా పురిమేన పరాధీనకిరియాకరణం, దుతియేన అత్తాధీనకిరియాకరణం. పురిమేన వా కరుణాకిచ్చం, ఇతరేన పఞ్ఞాకిచ్చం , పురిమేన చస్స పరమాయ అనుకమ్పాయ సమన్నాగమం, పచ్ఛిమేన పరమాయ ఉపేక్ఖాయ సమన్నాగమన్తి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి.

పచ్ఛిమకోతి గుణేన పచ్ఛిమకో. ఆనన్దత్థేరం సన్ధాయేతం వుత్తం. **సఙ్ఖ్యాయపీ**తి గణనతోపి. దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతత్తా సఙ్ఘోతి ఇమమత్థం విభావేన్తో ఆహ ''**దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞసఙ్ఘాతసఙ్ఘాతేన సమణగణేనా**''తి. ఏత్థ పన "యాయం దిట్ఠి అరియా నియ్యానికా నియ్యాతి తక్కరస్స సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయ, తథారూపాయ దిట్ఠియా దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో విహరతీ"తి (దీ. ని. ౩.౩౨౪, ౩౫౬, మ. ని. ౧.౪౯౨; ౩.౫౪) ఏవం వుత్తాయ దిట్ఠియా, "యాని తాని సీలాని అఖణ్డాని అచ్ఛిద్దాని అసబలాని అకమ్మాసాని భుజిస్సాని విఞ్ఞుప్పసత్థాని అపరామట్ఠాని సమాధిసంవత్తనికాని, తథారూపేసు సీలేసు సీలసామఞ్ఞగతో విహరతీ"తి (దీ. ని. ౩.౩౨౪; ౩౫౬; మ. ని. ౧.౪౯౨; ౩.౫౪) ఏవం వుత్తానఞ్చ సీలానం సామఞ్ఞసఙ్ఘాతేన సఙ్ఘతో సఙ్ఘటితో సమేతోతి **దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞసఙ్ఘాతసఙ్ఘాతో,** సమణగణో. దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతోతి వుత్తం హోతి. తథా హి "అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో సఞ్చిచ్చ పాణం జీవితా వోరోపేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీ"తి ఆదివచనతో

దిట్ఠిసీలానం నియతసభావత్తా సోతాపన్నాపి అఞ్ఞమఞ్ఞం దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతా, పగేవ సకదాగామిఆదయో. అరియపుగ్గలా హి యత్థ కత్థచి దూరే ఠితాపి అత్తనో గుణసామగ్గియా సంహతాయేవ. “తథారూపాయ దిట్ఠియా దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో విహరతి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౨౪, ౩౫౬; మ॰ ని॰ ౧.౪౯౨; ౩.౫౪), తథారూపేసు సీలేసు సీలసామఞ్ఞగతో విహరతీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౨౪, ౩౫౬; మ॰ ని॰ ౧.౪౯౨; ౩.౫౪) వచనతో పుథుజ్జనానమ్పి దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతభావో లబ్భతియేవ, ఇధ పన అరియసఙ్ఘోయేవ అధిప్పేతో “యో తత్థ పచ్ఛిమకో, సో సోతాపన్నో”తి వచనతో. **ఏతేనాతి** “పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహీ”తి ఏతేన వచనేన. **అస్సాతి** పఞ్చమత్తస్స భిక్ఖుసతస్స. **నిరబ్బుదోతి**ఆదీనం వచనత్థో పరతో ఏవ ఆవి భవిస్సతి.

అస్సోసీతి ఏత్థ సవనముపలబ్భోతి ఆహ “**అస్సోసీతి సుణి ఉపలభీ**”తి, అఞ్ఞాసీతి అత్థో. సో చాయముపలబ్భో సవనవసేనేవాతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో ఆహ “**సోతద్వారసమ్పత్తవచననిగ్ఘోసానుసారేన అఞ్ఞాసీ**”తి. అవధారణఫలత్తా సద్దప్పయోగస్స సబ్బమ్పి వాక్యం అన్తోగధావధారణన్తి ఆహ “**ఖోతి పదపూరణమత్తే నిపాతో**”తి. **అవధారణత్థేతి** పన ఇమినా అన్తోగధావధారణేపి సబ్బస్మిం వాక్యే ఇట్ఠతోవధారణత్థం ఖోసద్దగ్గహణన్తి దస్సేతి. తమేవ ఇట్ఠతోవధారణం దస్సేన్తో ఆహ “**తత్థ అవధారణత్థేనా**”తిఆది. అథ పదపూరణత్థేన ఖోసద్దేన కింపయోజనన్తి ఆహ “**పదపూరణేన పన బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతామత్తమేవా**”తి. “అస్సోసీ”తి హి పదం ఖోసద్దే గహితే తేన ఫుల్లితమణ్డితవిభూసితం వియ హోన్తం పూరితం నామ హోతి, తేన చ పురిమపచ్ఛిమపదాని సిలిట్ఠాని హోన్తి, న తస్మిం అగ్గహితే, తస్మా పదపూరణేన బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతామత్తమేవ పయోజనం. **మత్త**-సద్దో చేత్థ విసేసనివత్తిఅత్థో, తేనస్స అనత్థన్తరదీపనతం దస్సేతి, **ఏవ**-సద్దేన పన బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతాయ ఏకన్తికతం.

వేరఞ్జోతి ఏత్థ సద్దలక్ఖణానుసారేన అత్థం దస్సేన్తో ఆహ “**వేరఞ్జాయం జాతో**”తిఆది. **బ్రహ్మం అణతీతి** ఏత్థ **బ్రహ్మన్తి** వేదో వుచ్చతి, సో పన మన్తబ్రహ్మకప్పవసేన తివిధో. తత్థ మన్తా పధానమూలభావతోయేవ అట్ఠకాదీహి పవుత్తా, ఇతరే పన తన్నిస్సయేన జాతా, తేన పధానస్సేవ గహణం. **మన్తే సజ్ఝాయతీతి** ఇరువేదాదికే మన్తసత్థే సజ్ఝాయతీతి అత్థో. ఇరువేదాదయో హి గుత్తభాసితబ్బతాయ “మన్తా”తి వుచ్చన్తి. **ఇదమేవ హీతి** అవధారణేన బ్రహ్మతో జాతోతిఆదికం నిరుత్తిం పటిక్ఖిపతి. **జాతిబ్రాహ్మణానన్తి** ఇమినా అఞ్ఞేపి బ్రాహ్మణా అత్థీతి దస్సేతి. దువిధా హి బ్రాహ్మణా జాతిబ్రాహ్మణా విసుద్ధిబ్రాహ్మణా చాతి. ఇదాని తత్థ విసుద్ధిబ్రాహ్మణానం నిరుత్తిం దస్సేన్తో ఆహ “**అరియా పనా**”తిఆది.

సమితపాపత్తాతి అచ్చన్తం అనవసేసతో సవాసనం సమితపాపత్తా. ఏవఞ్హి బాహిరకఅవీతరాగసేక్ఖాసేక్ఖపాపసమణతో భగవతో పాపసమణం విసేసితం హోతి. వుత్తమేవత్థం ఉదాహరణేన విభావేన్తో ఆహ “**వుత్తఞ్హేత**”న్తిఆది. ఏత్థ పన “**బాహితపాపోతి బ్రాహ్మణో, సమితపాపత్తా సమణోతి వుచ్చతీతి** ఇదం భిన్నగాథాసన్నిస్సితపదద్వయం ఏకతో గహేత్వా వుత్త”న్తి వదన్తి. వుత్తఞ్హేతం తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** “సమితత్తా హి పాపానం, సమణోతి పవుచ్చతీతి ఇదం వచనం గహేత్వా ‘సమితత్తా సమణోతి వుచ్చతీ’తి వుత్తం. బాహితపాపోతి బ్రాహ్మణోతి ఇదం పన అఞ్ఞస్మిం గాథాబన్ధే వుత్తవచన”న్తి. అనేకత్థత్తా నిపాతానం ఇధ అనుస్సవనత్థే అధిప్పేతోతి ఆహ “**ఖలూతి అనుస్సవనత్థే నిపాతో**”తి. **జాతిసముదాగతన్తి** జాతియా ఆగతం, జాతిసిద్ధన్తి వుత్తం హోతి. **ఆలపనమత్తన్తి** పియాలాపవచనమత్తం. పియసముదాహారా హేతే భోతి వా ఆవుసోతి వా దేవానమ్పియాతి వా. **భోవాదీ నామ సో హోతీతి** యో ఆమన్తనాదీసు “భో భో”తి వదన్తో విచరతి, సో భోవాదీ నామ హోతీతి అత్థో. **సకిఞ్చనోతి** రాగాదీహి కిఞ్చనేహి సకిఞ్చనో. రాగాదయో హి సత్తే కిఞ్చేన్తి మద్దన్తి పలిబున్ధన్తీతి “కిఞ్చనానీ”తి వుచ్చన్తి. మనుస్సా కిర గోణేహి ఖలం మద్దాపేన్తా “కిఞ్చేహి కపిల, కిఞ్చేహి కాళకా”తి వదన్తి, తస్మా మద్దనట్ఠో కిఞ్చనట్ఠోతి వేదితబ్బో.

గోత్తవసేనాతి ఏత్థ గం తాయతీతి గోత్తం. గోసద్దేన చేత్థ అభిధానం బుద్ధి చ వుచ్చతి, తస్మా ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. గోతమోతి పవత్తమానం అభిధానం బుద్ధిఞ్చ ఏకంసికవిసయతాయ తాయతి రక్ఖతీతి గోత్తం. యథా హి బుద్ధి ఆరమ్మణభూతేన అత్థేన వినా న వత్తతి, ఏవం అభిధానం అభిధేయ్యభూతేన, తస్మా సో గోత్తసఙ్ఖాతో అత్థో తాని బుద్ధిఅభిధానాని తాయతి రక్ఖతీతి వుచ్చతి. సో పన అఞ్ఞకులపరమ్పరాయ అసాధారణం తస్స కులస్స ఆదిపురిససముదాగతం తంకులపరియాపన్నసాధారణం సామఞ్ఞరూపన్తి దట్ఠబ్బం. ఏత్థ చ **సమణో**తి ఇమినా సరిక్ఖకజనేహి భగవతో బహుమతభావో దస్సితో సమితపాపతాకిత్తనతో, **గోతమో**తి ఇమినా లోకియజనేహి ఉళారకులసమ్భూతతాదీపనతో. సక్యస్స సుద్ధోదనమహారాజస్స పుత్తో **సక్యపుత్తో**. ఇమినా చ ఉదితోదితవిపులఖత్తియకులవిభావనతో వుత్తం ‘‘**ఇదం పన భగవతో ఉచ్చాకులపదీపన**’’న్తి. సబ్బఖత్తియానఞ్హి ఆదిభూతమహాసమ్మతమహారాజతో పట్ఠాయ అసమ్భిన్నం ఉళారతమం సక్యరాజకులం. **కేనచి పారిజుఞ్ఞేన అనభిభూతో**తి ఞాతిపారిజుఞ్ఞభోగపారిజుఞ్ఞాదినా కేనచి పారిజుఞ్ఞేన పరిహానియా అనభిభూతో అనజ్ఝోత్థటో. తథా హి లోకనాథస్స అభిజాతియం తస్స కులస్స న కిఞ్చి పారిజుఞ్ఞం, అథ ఖో వడ్ఢియేవ. అభినిక్ఖమనే చ తతో సమిద్ధతమభావో లోకే పాకటో పఞ్ఞాతో. తేన ‘‘**సక్యకులా పబ్బజితో**’’తి ఇదం వచనం భగవతో సద్ధాపబ్బజితభావపరిదీపనత్థం వుత్తం మహన్తం ఞాతిపరివట్టం మహన్తఞ్చ భోగక్ఖన్ధం పహాయ పబ్బజితభావసిద్ధితో. **తతో పర**న్తి “వేరఞ్జాయం విహరతీ”తిఆది.

ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఇత్థం ఇమం పకారం భూతో ఆపన్నోతి ఇత్థమ్భూతో, తస్స ఆఖ్యానం ఇత్థమ్భూతాఖ్యానం, సోయేవ అత్థో ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థో. అథ వా ఇత్థం ఏవం పకారో భూతో జాతోతి ఏవం కథనత్థో ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థో, తస్మిం ఉపయోగవచనన్తి అత్థో. ఏత్థ చ **అబ్భుగ్గతో**తి ఏత్థ **అభి**-సద్దో ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థజోతకో అభిభవిత్వా ఉగ్గమనప్పకారస్స దీపనతో. తేన యోగతో “తం ఖో పన భవన్తం గోతమ”న్తి ఇదం ఉపయోగవచనం సామిఅత్థేపి సమానం ఇత్థమ్భూతాఖ్యానదీపనతో “ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే”తి వుత్తం. తేనేవాహ ‘‘**తస్స ఖో పన భోతో గోతమస్సాతి అత్థో**’’తి. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా “సాధు దేవదత్తో మాతరమభీ”తి ఏత్థ అభిసద్దయోగతో ఇత్థమ్భూతాఖ్యానే ఉపయోగవచనం కతం, ఏవమిధాపి తం ఖో పన భవన్తం గోతమం అభి ఏవం కల్యాణో కిత్తిసద్దో ఉగ్గతోతి అభిసద్దయోగతో ఇత్థమ్భూతాఖ్యానే ఉపయోగవచనన్తి. “సాధు దేవదత్తో మాతరమభీ”తి ఏత్థ హి “దేవదత్తో మాతరమభి మాతరి విసయే మాతుయా వా సాధూ”తి ఏవం అధికరణత్థే సామిఅత్థే వా భుమ్మవచనస్స వా సామివచనస్స వా పసఙ్గే ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థజోతకేన అభిసద్దేన యోగే ఉపయోగవచనం కతం. యథా చేత్థ “దేవదత్తో మాతు విసయే మాతుసమ్బన్ధీ వా సాధుత్తప్పకారప్పత్తో”తి అయమత్థో విఞ్ఞాయతి , ఏవమిధాపి “భోతో గోతమస్స సమ్బన్ధీ కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గతో అభిభవిత్వా ఉగ్గమనప్పకారప్పత్తో”తి అయమత్థో విఞ్ఞాయతి. తత్థ హి దేవదత్తగ్గహణం వియ ఇధ కిత్తిసద్దగ్గహణం, తథా తత్థ “మాతర”న్తి వచనం వియ ఇధ “తం ఖో పన భవన్తం గోతమ”న్తి వచనం, తత్థ సాధుసద్దగ్గహణం వియ ఇధ ఉగ్గతసద్దగ్గహణం వేదితబ్బం.

కల్యాణోతి భద్దకో. కల్యాణభావో చస్స కల్యాణగుణవిసయతాయాతి ఆహ ‘‘**కల్యాణగుణసమన్నాగతో**’’తి, కల్యాణేహి గుణేహి సమన్నాగతో తంవిసయతాయ యుత్తోతి అత్థో. తంవిసయతా హేత్థ సమన్నాగమో కల్యాణగుణవిసయతాయ తన్నిస్సితోతి అధిప్పాయో. **సేట్ఠో**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. సేట్ఠగుణవిసయతాయ ఏవ హి కిత్తిసద్దస్స సేట్ఠతా “భగవాతి వచనం సేట్ఠ”న్తిఆదీసు వియ. “భగవా అరహ”న్తిఆదినా గుణానం సంకిత్తనతో సద్దనీయతో చ కిత్తిసద్దో వణ్ణోతి ఆహ ‘‘**కిత్తిసద్దోతి కిత్తి ఏవా**’’తి. వణ్ణోయేవ హి కిత్తేతబ్బతో కిత్తిసద్దనీయతో సద్దోతి చ వుచ్చతి. కిత్తిపరియాయో హి సద్దసద్దో యథా “ఉళారసద్దా ఇసయో, గుణవన్తో తపస్సినో”తి. అభిత్థవనవసేన పవత్తో సద్దో థుతిఘోసో, అభిత్థవుదాహారో.

“అబ్భుగ్గతో”తి పన ఏతస్స అత్థో అట్ఠకథాయం న దస్సితో, తస్మా తస్సత్థో ఏవం వేదితబ్బో – **అబ్భుగ్గతోతి** అభిభవిత్వా ఉగ్గతో, అనఞ్ఞసాధారణగుణే ఆరబ్భ పవత్తత్తా సదేవకం లోకం అజ్ఝోత్థరిత్వా పవత్తోతి వుత్తం హోతి. కిన్తి సద్దో అబ్భుగ్గతోతి ఆహ **“ఇతిపి సో భగవా”**తిఆది. ఇతో పరం పన ఈదిసేసు ఠానేసు యత్థ యత్థ పాళిపాఠస్స అత్థో వత్తబ్బో సియా, తత్థ తత్థ “పాళియం పనా”తి వత్వా అత్థం దస్సయిస్సామ, ఇదాని తత్థ పదయోజనాపుబ్బకం అత్థం దస్సేన్తో ఆహ **“ఇతిపి సో భగవాతిఆదీసు పన అయం తావ యోజనా”**తిఆది. **సో భగవాతి** యో సో సమతింస పారమియో పూరేత్వా సబ్బకిలేసే భఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో దేవానం అతిదేవో సక్కానం అతిసక్కో బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా లోకనాథో భాగ్యవన్తతాదీహి కారణేహి భగవాతి లద్ధనామో, సో భగవా. భగవాతి హి ఇదం సత్థు నామకిత్తనం. తేనాహ ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి “భగవాతి నేతం నామం మాతరా కత”న్తిఆది (మహాని. ౮౪). పరతో పన భగవాతి గుణకిత్తనమేవ. యథా కమ్మట్ఠానికేన “అరహ”న్తిఆదీసు నవసు ఠానేసు పచ్చేకం ఇతిపిసద్దం యోజేత్వా బుద్ధగుణా అనుస్సరీయన్తి, ఏవం బుద్ధగుణసంకిత్తకేనపీతి దస్సేన్తో **“ఇతిపి అరహం ఇతిపి సమ్మాసమ్బుద్ధో…పే.… ఇతిపి భగవా”**తి ఆహ. ఏవఞ్హి సతి “అరహ”న్తిఆదీహి నవహి పదేహి యే సదేవకే లోకే అతివియ పాకటా పఞ్ఞాతా బుద్ధగుణా, తే నానప్పకారతో విభావితా హోన్తి. “ఇతిపేతం భూతం, ఇతిపేతం తచ్ఛ”న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౬) వియ హి ఇధ **ఇతి**-సద్దో ఆసన్నపచ్చక్ఖకారణత్థో , **పి**-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో, తేన చ తేసం గుణానం బహుభావో దీపితో, తాని చ గుణసల్లక్ఖణకారణాని సద్ధాసమ్పన్నానం విఞ్ఞుజాతికానం పచ్చక్ఖాని హోన్తీతి తాని సంకిత్తేన్తేన విఞ్ఞునా చిత్తస్స సమ్ముఖీభూతానేవ కత్వా సంకిత్తేతబ్బానీతి దస్సేన్తో **“ఇమినా చ ఇమినా చ కారణేనాతి వుత్తం హోతీ”**తి ఆహ.

“సుత్తన్తికానం వచనానమత్థం, సుత్తానురూపం పరిదీపయన్తీ”తి హేట్ఠా వుత్తత్తా **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి. ౧.౧౨౩-౧౨౮) సబ్బాకారతో సంవణ్ణితమ్పి అత్థం ఇధాపి విత్థారేత్వా దస్సేతుకామో తత్థ పయోజనమాహ **“ఇదాని వినయధరాన”**న్తిఆది. తత్థ **చిత్తసమ్పహంసనత్థన్తి** చిత్తసన్తోసనత్థం, చిత్తప్పసాదజననత్థన్తి వుత్తం హోతి. “ఆరకత్తా”తిఆదీసు **ఆరకత్తాతి** సువిదూరత్తా. **అరీనన్తి** కిలేసారీనం. **అరానన్తి** సంసారచక్కస్స అరానం. **హతత్తాతి** విద్ధంసితత్తా. **పచ్చయాదీనన్తి** చీవరాదిపచ్చయానఞ్చేవ పూజావిసేసానఞ్చ.

ఇదాని యథావుత్తమేవత్థం విభావేన్తో ఆహ **“ఆరకా హి సో”**తిఆది. దూరతా నామ ఆసన్నతా వియ ఉపాదాయుపాదాయ వుచ్చతీతి పరముక్కంసగతం దూరభావం దస్సేన్తో **“సువిదూరవిదూరే ఠితో”**తి ఆహ, సుట్ఠు విదూరభావేనేవ విదూరే ఠితోతి అత్థో. సో పనస్స కిలేసేహి దూరే ఠితభావో, న పదేసవసేన, అథ ఖో తేసం సబ్బసో పహీనత్తాతి దస్సేన్తో ఆహ **“మగ్గేన కిలేసానం విద్ధంసితత్తా”**తి. నను అఞ్ఞేసమ్పి ఖీణాసవానం తే పహీనా ఏవాతి అనుయోగం మనసి కత్వా వుత్తం **“సవాసనాన”**న్తి. న హి ఠపేత్వా భగవన్తం అఞ్ఞే సహ వాసనాయ కిలేసే పహాతుం సక్కోన్తి. ఏతేన అఞ్ఞేహి అసాధారణం భగవతో అరహత్తన్తి దస్సితం హోతి. కా పనాయం వాసనా నామ? పహీనకిలేసస్సపి అప్పహీనకిలేసస్స పయోగసదిసపయోగహేతుభూతో కిలేసనిస్సితో సామత్థియవిసేసో ఆయస్మతో పిలిన్దవచ్ఛస్స వసలసముదాచారనిమిత్తం వియ. కథం పన “ఆరకా”తి వుత్తే “కిలేసేహీ”తి అయమత్థో లబ్భతీతి సామఞ్ఞచోదనాయ విసేసే అవట్ఠానతో విసేసత్థినా చ విసేసస్స అనుపయుజ్జితబ్బతో “ఆరకాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా”తిఆదీని (మ. ని. ౧.౪౩౪) సుత్తపదానేత్థ ఉదాహరితబ్బాని. **ఆరకాతి** చేత్థ **ఆ**-కారస్స రస్సత్తం, **క**-కారస్స చ హకారం సానుసారం కత్వా నిరుత్తినయేన “అరహ”న్తి పదసిద్ధి వేదితబ్బా. యథావుత్తస్సేవత్థస్స సుఖగ్గహణత్థం ఇదమేత్థ వుచ్చతి –

“సో తతో ఆరకా నామ, యస్స యేనాసమఙ్గితా;

అసమఙ్గీ చ దోసేహి, నాథో తేనారహం మతో”తి. (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౩);

అనత్థచరణేన కిలేసా ఏవ అరయోతి **కిలేసారయో**. అరీనం హతత్తా అరిహాతి వత్తబ్బే నిరుత్తినయేన ‘‘**అరహ**’’న్తి వుత్తం. ఏత్థాపి యథావుత్తస్సత్థస్స సుఖగ్గహణత్థం ఇదం వేదితబ్బం –

“యస్మా రాగాదిసఙ్ఖాతా, సబ్బేపి అరయో హతా;

పఞ్ఞాసత్థేన నాథేన, తస్మాపి అరహం మతో”తి. (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౬);

యఞ్చేతం సంసారచక్కన్తి సమ్బన్ధో. రథచక్కస్స నాభి వియ మూలావయవభూతం అన్తో బహి చ సమవట్టితం అవిజ్జాభవతణ్హాద్వయన్తి వుత్తం ‘‘**అవిజ్జాభవతణ్హామయనాభీ**’’తి. నాభియా నేమియా చ సమ్బద్ధఅరసదిసా పచ్చయఫలభూతేహి అవిజ్జాతణ్హాజరామరణేహి సమ్బద్ధా పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారఅపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారాతి వుత్తం ‘‘**పుఞ్ఞాదిఅభిసఙ్ఖారార**’’న్తి. తత్థ తత్థ భవే పరియన్తభావేన పాకటం జరామరణన్తి తం నేమిట్ఠానియం కత్వా ఆహ ‘‘**జరామరణనేమీ**’’తి. యథా రథచక్కప్పవత్తియా పధానకారణం అక్ఖో, ఏవం సంసారచక్కప్పవత్తియా ఆసవసముదయోతి ఆహ ‘‘**ఆసవసముదయమయేన అక్ఖేన విజ్ఝిత్వా**’’తి. ఆసవా ఏవ అవిజ్జాదీనం కారణత్తా ఆసవసముదయో. యథాహ “ఆసవసముదయా అవిజ్జాసముదయో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౦౩). విపాకకటత్తారూపప్పభేదో కామభవాదికో తిభవో ఏవ రథో, తస్మిం **తిభవరథే**. అత్తనో పచ్చయేహి సమం, సబ్బసో వా ఆదితో పట్ఠాయ యోజితన్తి **సమాయోజితం**. ఆదిరహితం కాలం పవత్తతీతి కత్వా **అనాదికాలప్పవత్తం**.

“ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;

అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, సంసారోతి పవుచ్చతీ”తి. (విసుద్ధి॰ ౨.౬౧౯; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౯౫ అపసాదనావణ్ణనా; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౨.౬౦; అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౪.౧౯౯) –

ఏవం వుత్తసంసారోవ **సంసారచక్కం. అనేనాతి** భగవతా. **బోధిమణ్డేతి** బోధిసఙ్ఖాతస్స ఞాణస్స మణ్డభావప్పత్తే ఠానే కాలే వా. బోధీతి పఞ్ఞా, సా ఏత్థ మణ్డా పసన్నా జాతాతి **బోధిమణ్డో. వీరియపాదేహీతి** సంకిలేసవోదానపక్ఖియేసు సన్నిరుమ్భనసన్నిక్ఖిపనకిచ్చతాయ ద్విధా పవత్తేతి అత్తనో వీరియసఙ్ఖాతేహి పాదేహి. **సీలపథవియన్తి** పతిట్ఠానట్ఠేన సీలమేవ పథవీ, తస్సం. **పతిట్ఠాయాతి** సమ్పాదనవసేన పతిట్ఠహిత్వా. **సద్ధాహత్థేనాతి** అనవజ్జధమ్మాదానసాధనతో సద్ధావ హత్థో, తేన. **కమ్మక్ఖయకరన్తి** కాయకమ్మాదిభేదస్స సబ్బస్సపి కమ్మస్స ఖయకరణతో కమ్మక్ఖయకరం. **ఞాణఫరసున్తి** సమాధిసిలాయం సునిసితం మగ్గఞాణఫరసుం గహేత్వా.

ఏవం “అరానం హతత్తా”తి ఏత్థ వుత్తం అరసఙ్ఖాతం సంసారం చక్కం వియ చక్కన్తి గహేత్వా అత్థయోజనం కత్వా ఇదాని పటిచ్చసముప్పాదదేసనాక్కమేనపి తం దస్సేతుం ‘‘**అథ వా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **అనమతగ్గసంసారవట్టన్తి** అను అను అమతగ్గం అవిఞ్ఞాతపుబ్బకోటికం సంసారమణ్డలం. **సేసా దస ధమ్మాతి** సఙ్ఖారాదయో జాతిపరియోసానా దస ధమ్మా. కథం తేసం సఙ్ఖారాదీనం అరభావోతి ఆహ ‘‘**అవిజ్జామూలకత్తా జరామరణపరియన్తతా చా**’’తి. తత్థ అవిజ్జా మూలం పధానకారణం యేసం సఙ్ఖారాదీనం తే అవిజ్జామూలకా, తేసం భావో **అవిజ్జామూలకత్తం**. జరామరణం పరియన్తం పరియోసానభూతం

ఏతేసన్తి జరామరణపరియన్తా, సఙ్ఖారాదయో దస ధమ్మా. తేసం భావో **జరామరణపరియన్తత్తం**. సఙ్ఖారాదిజాతిపరియోసానానం దసధమ్మానం అవిజ్జామూలకత్తా జరామరణపరియోసానత్తా చాతి అత్థో, నాభిభూతాయ అవిజ్జాయ మూలతో నేమిభూతేన జరామరణేన అన్తతో సఙ్ఖారాదీనం సమ్బన్ధత్తాతి అధిప్పాయో.

దుక్ఖాదీసూతి దుక్ఖసముదయనిరోధమగ్గేసు. **అఞ్ఞాణన్తి** ఞాణప్పటిపక్ఖత్తా మోహో అఞ్ఞాణం, న పన ఞాణతో అఞ్ఞం, నపి ఞాణస్స అభావమత్తం. తత్థ దుక్ఖాదీసు అఞ్ఞాణం యథాసభావప్పటివేధాప్పదానతో తప్పటిచ్ఛాదనవసేనేవ. ఏత్థ హి కిఞ్చాపి ఠపేత్వా లోకుత్తరసచ్చద్వయం సేసట్ఠానేసు ఆరమ్మణవసేనపి అవిజ్జా ఉప్పజ్జతి, ఏవం సన్తేపి పటిచ్ఛాదనవసేనేవ ఇధ అధిప్పేతా. సా హి ఉప్పన్నా దుక్ఖసచ్చం పటిచ్ఛాదేత్వా తిట్ఠతి, యాథావసరసలక్ఖణం పటివిజ్ఝితుం న దేతి, తథా సముదయం నిరోధం మగ్గన్తి.

దుక్ఖన్తి చేత్థ దుక్ఖం అరియసచ్చం అధిప్పేతన్తి తం కామభవాదివసేన తిధా భిన్దిత్వా తథా తప్పటిచ్ఛాదికఞ్చ అవిజ్జం తిధా కత్వా అవిజ్జాదిపచ్చయే తీసు భవేసు సఙ్ఖారాదికే పటిపాటియా దస్సేన్తో ''**కామభవే చ అవిజ్జా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **కామభవే చ అవిజ్జాతి** కామభవే ఆదీనవపటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా. **రూపభవే అవిజ్జా అరూపభవే అవిజ్జాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **కామభవే సఙ్ఖారానన్తి** కామభూమిపరియాపన్నానం పుఞ్ఞాపుఞ్ఞసఙ్ఖారానం, కామభవే వా నిప్ఫాదేతబ్బా యే పుఞ్ఞాపుఞ్ఞసఙ్ఖారా, తేసం కామభవూపపత్తినిబ్బత్తకసఙ్ఖారానన్తి అత్థో. **సఙ్ఖారాతి** చేత్థ లోకియకుసలాకుసలచేతనా వేదితబ్బా. **పచ్చయో హోతీతి** పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారానం తావ ఆరమ్మణపచ్చయేన చేవ ఉపనిస్సయపచ్చయేన చాతి ద్విధా పచ్చయో హోతి, అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారేసు సహజాతస్స సహజాతాదివసేన, అసహజాతస్స అనన్తరసమనన్తరాదివసేన, అనానన్తరస్స పన ఆరమ్మణవసేన చేవ ఉపనిస్సయవసేన చ పచ్చయో హోతి. **అరూపభవే సఙ్ఖారానన్తి** ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారానం. **పచ్చయో హోతీతి** ఉపనిస్సయపచ్చయవసేనేవ. ఇమస్మిఞ్చ పనత్థే ఏత్థ విత్థారియమానే అతిప్పపఞ్చో హోతి, తస్మా తం నయిధ విత్థారయిస్సామ. **ఇతరేసూతి** రూపారూపభవేసు.

తిణ్ణం ఆయతనానన్తి చక్ఖుసోతమనాయతనానం ఘానాదిత్తయస్స తత్థ అసమ్భవతో. **ఏకస్సాతి** మనాయతనస్స ఇతరేసం తత్థ అసమ్భవతో. ఇమినా నయేన **తిణ్ణం ఫస్సానన్తి**ఆదీసుపి అత్థో వేదితబ్బో. **ఛబ్బిధస్స ఫస్సస్సాతి** చక్ఖుసమ్ఫస్ససోతసమ్ఫస్సఘానసమ్ఫస్సజివ్హాసమ్ఫస్సకాయసమ్ఫస్సమనోసమ్ఫస్సానం వసేన ఛబ్బిధస్స ఫస్సస్స. **ఛన్నం వేదనానన్తి** చక్ఖుసమ్ఫస్సజా వేదనా, తథా సోతసమ్ఫస్సజా ఘానసమ్ఫస్సజా జివ్హాసమ్ఫస్సజా కాయసమ్ఫస్సజా మనోసమ్ఫస్సజా వేదనాతి ఇమాసం ఛన్నం వేదనానం. **ఛన్నం తణ్హాకాయానన్తి** రూపతణ్హా సద్దతణ్హా గన్ధతణ్హా రసతణ్హా ఫోట్ఠబ్బతణ్హా ధమ్మతణ్హాతి ఇమేసం ఛన్నం తణ్హాకాయానం. **తత్థ తత్థ సా సా తణ్హాతి** రూపతణ్హాదిభేదా తత్థ తత్థ కామభవాదీసు ఉప్పజ్జనకతణ్హా.

సా తణ్హాదిమూలికా కథా అతిసంఖిత్తాతి తం ఉపాదానభవే చ విభజిత్వా విత్థారేత్వా దస్సేతుం ''**కథ**''న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **కామే పరిభుఞ్జిస్సామీతి** ఇమినా కామతణ్హాపవత్తిమాహ, తథా **సగ్గసమ్పత్తిం అనుభవిస్సామీ**తిఆదీహి. సా పన తణ్హా యస్మా భుసమాదానవసేన పవత్తమానా కాముపాదానం నామ హోతి, తస్మా వుత్తం ''**కాముపాదానపచ్చయా**''తి. **తథేవాతి** కాముపాదానపచ్చయా ఏవ. **బ్రహ్మలోకసమ్పత్తిన్తి** రూపీబ్రహ్మలోకే సమ్పత్తిం. ''సబ్బేపి తేభూమకా ధమ్మా కామనీయట్ఠేన కామా''తి వచనతో భవరాగోపి కాముపాదానమేవాతి కత్వా ''**కాముపాదానపచ్చయా ఏవ మేత్తం భావేతీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **మేత్తం భావేతీతి** మిజ్జతి సినియ్హతీతి మేత్తా, తం భావేతి వడ్ఢేతీతి అత్థో. అథ వా మేత్తా ఏతస్స అత్థీతి మేత్తం, చిత్తం,

తంసమ్పయుత్తం ఝానం వా, తం భావేతి వడ్ఢేతి ఉప్పాదేతి వాతి అత్థో. **కరుణం భావేతీ**తిఆదీసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

సేసుపాదానమూలికాసుపీతి దిట్ఠుపాదానసీలబ్బతుపాదానఅత్తవాదుపాదానమూలికాసుపి యోజనాసు ఏసేవ నయోతి అత్థో. తత్థాయం యోజనా – ఇధేకచ్చో "నత్థి పరలోకో"తి నత్థికదిట్ఠిం గణ్హాతి, సో దిట్ఠుపాదానపచ్చయా కాయేన దుచ్చరితం చరతీతిఆది వుత్తనయేన యోజేతబ్బం. అపరో "అసుకస్మిం సమ్పత్తిభవే అత్తా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి ఉచ్ఛేదదిట్ఠిం గణ్హాతి, సో తత్రూపపత్తియా కాయేన సుచరితం చరతీతిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. అపరో "రూపీ మనోమయో హుత్వా అత్తా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి రూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి భావనాపారిపూరియాతి సబ్బం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అపరోపి "అరూపభవే ఉప్పజ్జిత్వా అత్తా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి అరూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి భావనాపారిపూరియాతి సబ్బం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏతాహియేవ అత్తవాదుపాదానమూలికాపి యోజనా సంవణ్ణితాతి దట్ఠబ్బం. ఏవం దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదవసేనపి యోజనా వేదితబ్బా. అపరో "సీలేన సుద్ధి, వతేన సుద్ధీ"తి అసుద్ధిమగ్గం "సుద్ధిమగ్గో"తి పరామసన్తో సీలబ్బతుపాదానపచ్చయా కాయేన దుచ్చరితం చరతీతిఆది సబ్బం వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం.

ఇదాని య్వాయం సంసారచక్కం దస్సేన్తేన "కామభవే అవిజ్జా కామభవే సఙ్ఖారానం పచ్చయో హోతీ"తిఆదినా అవిజ్జాదీనం పచ్చయభావో సఙ్ఖారాదీనం పచ్చయుప్పన్నభావో చ దస్సితో, తమేవ **పటిసమ్భిదామగ్గపాళిం** ఆనేత్వా నిగమనవసేన దస్సేన్తో **''ఏవమయ''**న్తిఆదిమాహ. తత్థ యథా సఙ్ఖారా హేతునిబ్బత్తా, ఏవం అవిజ్జాపి కామాసవాదినా సహేతుకా ఏవాతి ఆహ **''ఉభోపేతే హేతుసముప్పన్నా''**తి. **పచ్చయపరిగ్గహే**తి నామరూపస్స పచ్చయానం అవిజ్జాదీనం పరిచ్ఛిజ్జ గహణే. నిప్ఫాదేతబ్బే ధమ్మే. **పఞ్ఞా**తి కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధిసఙ్ఖాతా పకారతో జాననా. **ధమ్మట్ఠితిఞాణ**న్తి తిట్ఠన్తి ఏత్థ ఫలధమ్మా తదాయత్తవుత్తితాయాతి ఠితి, కారణం, ధమ్మానం ఠితి ధమ్మట్ఠితి, ధమ్మట్ఠితియా ఞాణం ధమ్మట్ఠితిఞాణం, పచ్చయఞాణన్తి అత్థో, పటిచ్చసముప్పాదావబోధోతి వుత్తం హోతి. కామఞ్చేత్థ పచ్చయపరిగ్గహే పఞ్ఞాయేవ ధమ్మట్ఠితిఞాణం, సఙ్ఖారేసు పన అదిట్ఠేసు అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం పచ్చయభావో న సక్కా దట్ఠున్తి **''సఙ్ఖారా హేతుసముప్పన్నా''**తి పచ్చయుప్పన్నధమ్మానమ్పి గహణం కతన్తి వేదితబ్బం. **ఉభోపేతే హేతుసముప్పన్నా**తి ఇదం పన ఉభిన్నమ్పి పచ్చయుప్పన్నభావం దస్సేతుకామతాయ వుత్తం. ఇదఞ్చ ధమ్మట్ఠితిఞాణం యస్మా అద్ధత్తయే కఙ్ఖామలవితరణవసేన పవత్తతి, తస్మా **''అతీతమ్పి అద్ధాన''**న్తిఆది వుత్తం. **ఏతేన నయేన సబ్బపదాని విత్థారేతబ్బానీ**తి ఏతేన నయేన "అవిజ్జా హేతూ"తిఆదినా అవిజ్జాయం వుత్తనయేన "సఙ్ఖారా హేతు, విఞ్ఞాణం హేతుసముప్పన్న"న్తిఆదినా సబ్బపదాని విత్థారేతబ్బాని.

సంఖిప్పన్తి ఏత్థ అవిజ్జాదయో విఞ్ఞాణాదయో చాతి **సఙ్ఖేపో,** హేతు విపాకో చ. అథ వా హేతువిపాకోతి సంఖిప్పతీతి సఙ్ఖేపో, అవిజ్జాదయో విఞ్ఞాణాదయో చ. సఙ్ఖేపభావసామఞ్ఞేన పన ఏకవచనం కతన్తి దట్ఠబ్బం . తే పన సఙ్ఖేపా అతీతే హేతు, ఏతరహి విపాకో, ఏతరహి హేతు, ఆయతిం విపాకోతి ఏవం కాలవిభాగేన చత్తారో జాతా, తేనాహ **''పురిమసఙ్ఖేపో చేత్థ అతీతో అద్ధా''**తిఆది. పచ్చుప్పన్నో అద్ధాతి సమ్బన్ధో. **తణ్హుపాదానభవా గహితావ హోన్తీ**తి ఏత్థ అవిజ్జాగహణేన కిలేసభావసామఞ్ఞతో తణ్హుపాదానా గహితా, సఙ్ఖారగ్గహణేన కమ్మభావసామఞ్ఞతో భవో గహితో, అవిజ్జాసఙ్ఖారానం తేహి వినా సకిచ్చాకరణతో చ తణ్హుపాదానభవా గహితావ హోన్తి. అథ వా అవిద్వా పరితస్సతి, పరితసితో ఉపాదియతి, తస్సుపాదానపచ్చయా భవో, తస్మా తణ్హుపాదానభవాపి గహితా హోన్తి. తథా చ వుత్తం –

> “పురిమకమ్మభవస్మిం మోహో అవిజ్జా, ఆయూహనా సఙ్ఖారా. నికన్తి తణ్హా, ఉపగమనం ఉపాదానం, చేతనా భవో, ఇతి ఇమే పఞ్చ ధమ్మా పురిమకమ్మభవస్మిం ఇధ పటిసన్ధియా పచ్చయా”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౪౭).

తత్థ (విభ॰ అట్ఠ॰ ౨౪౨; పటి॰ మ॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౪౭) **పురిమకమ్మభవస్మి**న్తి పురిమే కమ్మభవే, అతీతజాతియం కమ్మభవే కరియమానేతి అత్థో. **మోహో అవిజ్జా**తి యో తదా దుక్ఖాదీసు మోహో యేన మూళ్హో కమ్మం కరోతి, సా అవిజ్జా. **ఆయూహనా సఙ్ఖారా**తి తం కమ్మం కరోతో యా పురిమచేతనాయో, యథా “దానం దస్సామీ”తి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా మాసమ్పి సంవచ్ఛరమ్పి దానూపకరణాని సజ్జేన్తస్స ఉప్పన్నా పురిమచేతనాయో, పటిగ్గాహకానం పన హత్థే దక్ఖిణం పతిట్ఠాపయతో చేతనా భవోతి వుచ్చతి. ఏకావజ్జనేసు వా ఛసు జవనేసు చేతనా ఆయూహనసఙ్ఖారా నామ, సత్తమా భవో. యా కాచి వా పన చేతనా భవో, సమ్పయుత్తా ఆయూహనసఙ్ఖారా నామ. **నికన్తి తణ్హా**తి యా కమ్మం కరోన్తస్స తస్స ఫలే ఉపపత్తిభవే నికామనా పత్థనా, సా తణ్హా నామ. **ఉపగమనం ఉపాదాన**న్తి యం కమ్మభవస్స పచ్చయభూతం “ఇదం కత్వా అసుకస్మిం నామ ఠానే కామే సేవిస్సామి ఉచ్ఛిజ్జిస్సామీ”తిఆదినా నయేన పవత్తం ఉపగమనం గహణం పరామసనం, ఇదం ఉపాదానం నామ. **చేతనా భవో**తి “తం కమ్మం కరోతో యా పురిమా చేతనాయో”తిఆదినా హేట్ఠా వుత్తేసు తీసు అత్థవికప్పేసు యా చేతనా భవోతి వుత్తా, సా చేతనా భవోతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో.

ఇదాని సబ్బేపేతే అవిజ్జాదయో ధమ్మే ద్వీహి వట్టేహి సఙ్గహేత్వా దస్సేతుకామో ఆహ “**ఇమే పఞ్చ ధమ్మా అతీతే కమ్మవట్ట**”న్తి. ఏత్థ చ నిప్పరియాయతో సఙ్ఖారా భవో చ కమ్మం, అవిజ్జాదయో పన కమ్మసహాయతాయ కమ్మసరిక్ఖకా తదుపకారకా చాతి కమ్మన్తి వుత్తా. అవిజ్జాదయో హి విపాకధమ్మధమ్మతాయ కమ్మసరిక్ఖకా సహజాతకోటియా ఉపనిస్సయకోటియా చ కమ్మస్స చ ఉపకారకా. కమ్మమేవ చ అఞ్ఞమఞ్ఞసమ్బన్ధం హుత్వా పునప్పునం పరివత్తనట్ఠేన కమ్మవట్టం. **విఞ్ఞాణాదయో పఞ్చా**తి విఞ్ఞాణాదయో వేదనాపరియన్తా పఞ్చ ఏతరహి ఇదాని ఇమస్మిం అత్తభావేతి వుత్తం హోతి. **అవిజ్జాసఙ్ఖారా గహితావ హోన్తీ**తి ఏత్థాపి పుబ్బే వియ కిలేసకమ్మభావసామఞ్ఞతో తణ్హుపాదానగ్గహణేన అవిజ్జా గహితా, భవగ్గహణేన సఙ్ఖారా గహితాతి దట్ఠబ్బం. అథ వా భవే గహితే తస్స పుబ్బభాగా తంసమ్పయుత్తా వా సఙ్ఖారా గహితావ హోన్తి , తణ్హుపాదానగ్గహణేన చ తంసమ్పయుత్తా యాయ వా మూళ్హో కమ్మం కరోతి, సా అవిజ్జావ హోతీతి తణ్హుపాదానభవగ్గహణేన అవిజ్జాసఙ్ఖారా గహితావ హోన్తి. తేనేవ వుత్తం –

> “ఇధ పరిపక్కత్తా ఆయతనానం మోహో అవిజ్జా, ఆయూహనా సఙ్ఖారా, నికన్తి తణ్హా, ఉపగమనం ఉపాదానం, చేతనా భవో, ఇతి ఇమే పఞ్చ ధమ్మా ఇధ కమ్మభవస్మిం ఆయతిం పటిసన్ధియా పచ్చయా”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౪౭).

తత్థ **ఇధ పరిపక్కత్తా ఆయతనాన**న్తి పరిపక్కాయతనస్స కమ్మకరణకాలే సమ్మోహో దస్సితో. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

విఞ్ఞాణనామరూపసళాయతనఫస్సవేదనానం జాతిజరాభఙ్గావత్థా జాతిజరామరణన్తి వుత్తాతి అవత్థానం గహణేన అవత్థావన్తా గహితావ హోన్తి తదవినాభావతోతి ఆహ “**జాతిజరామరణాపదేసేన విఞ్ఞాణాదీనం నిద్దిట్ఠత్తా**”తి. **అపదేసేనా**తి జాతిజరామరణానం కథనేన. **ఇమే**తి విఞ్ఞాణాదయో. **ఆయతిం విపాకవట్ట**న్తి పచ్చుప్పన్నహేతుతో భావీనం అనాగతానం గహితత్తా. **తే**తి అవిజ్జాదయో. **ఆకారతో**తి సరూపతో అవుత్తాపి తస్మిం తస్మిం సఙ్గహే ఆకిరీయన్తి అవిజ్జాసఙ్ఖారాదిగ్గహణేహి

పకాసీయన్తీతి ఆకారా, అతీతహేతుఆదీనం వా పకారా ఆకారా . తతో ఆకారతో. **వీసతివిధా హోన్తీ**తి అతీతే హేతుపఞ్చకాదిభేదతో వీసతివిధా హోన్తి.

సఙ్ఖారవిఞ్ఞాణానఞ్చేత్థ అన్తరా ఏకో సన్ధీతి హేతుతో ఫలస్స అవిచ్ఛేదప్పవత్తిభావతో హేతుఫలస్స సమ్బన్ధభూతో ఏకో సన్ధి, తథా భవజాతీనమన్తరా. వేదనాతణ్హానమన్తరా పన ఫలతో హేతునో అవిచ్ఛేదప్పవత్తిభావతో ఫలహేతుసమ్బన్ధభూతో ఏకో సన్ధి. ఫలభూతోపి హి ధమ్మో అఞ్ఞస్స హేతుసభావస్స ధమ్మస్స పచ్చయో హోతీతి.

ఇతీతి వుత్తప్పకారపరామసనం. తేనాహ ‘‘**చతుసఙ్ఖేప**’’న్తిఆది. **సబ్బాకారతో**తి ఇధ వుత్తేహి చ అవుత్తేహి చ పటిచ్చసముప్పాదవిభఙ్గే అనన్తనయసమన్తపట్ఠానాదీసు చ ఆగతేహి సబ్బేహి ఆకారేహి. **జానాతీ**తి అవబుజ్ఝతి. **పస్సతీ**తి దస్సనభూతేన ఞాణచక్ఖునా పచ్చక్ఖతో పస్సతి. **అఞ్ఞాతి పటివిజ్ఝతీ**తి తేసంయేవ వేవచనం. **తన్తి** తం జాననం. **ఞాతట్ఠేనా**తి యథాసభావతో జాననట్ఠేన. **పజాననట్ఠేనా**తి అనిచ్చాదీహి పకారేహి పటివిజ్ఝనట్ఠేన.

ఇదాని యదత్థమిదం భవచక్కం ఇధానీతం, తం దస్సేతుం ‘‘**ఇమినా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తే ధమ్మే**తి తే అవిజ్జాదికే ధమ్మే. **యథాభూతం ఞత్వా**తి మహావజిరఞాణేన యాథావతో జానిత్వా. **నిబ్బిన్దన్తో**తి బలవవిపస్సనాయ నిబ్బిన్దన్తో. **విరజ్జన్తో విముచ్చన్తో**తి అరియమగ్గేహి విరజ్జన్తో విముచ్చన్తో. అరే హనీతి సమ్బన్ధో. తత్థ యదా భగవా విరజ్జతి విముచ్చతి, తదా అరే హనతి నామ. తతో పరం పన అభిసమ్బుద్ధక్ఖణం గహేత్వా వుత్తం “హని విహని విద్ధంసేసీ”తి. **ఏవమ్పి అరానం హతత్తా అరహన్తి** ఏవం ఇమినాపి పకారేన యథావుత్తసంసారచక్కస్స సఙ్ఖారాదిఅరానం హతత్తా అరహం. ఏత్థేదం వుచ్చతి –

> “అరా సంసారచక్కస్స, హతా ఞాణాసినా యతో;
>
> లోకనాథేన తేనేస, **అరహన్తి** పవుచ్చతీ”తి. (విసుద్ధి. ౧.౧౨౮);

అగ్గదక్ఖిణేయ్యత్తాతి ఉత్తమదక్ఖిణేయ్యభావతో. చక్కవత్తినో అచేతనే చక్కరతనే ఉప్పన్నే తత్థేవ లోకో పూజం కరోతి, అఞ్ఞత్థ పూజావిసేసా పచ్ఛిజ్జన్తి, కిమఙ్గం పన సమ్మాసమ్బుద్ధే ఉప్పన్నేతి దస్సేన్తో ‘‘**ఉప్పన్నే తథాగతే**’’తిఆదిమాహ. “ఏకేకం ధమ్మక్ఖన్ధం ఏకేకవిహారేన పూజేస్సామీ”తి వుత్తేపి సత్థారంయేవ ఉద్దిస్స కతత్తా ‘‘**భగవన్తం ఉద్దిస్సా**’’తిఆది వుత్తం. **కో పన వాదో అఞ్ఞేసం పూజావిసేసానన్తి** యథావుత్తతో అఞ్ఞేసం అమహేసక్ఖేహి దేవమనుస్సేహి కరియమానానం నాతిఉళారానం పూజావిసేసానం అరహభావే కా నామ కథా. **పచ్చయాదీనం అరహత్తాపి అరహన్తి** యథావుత్తచీవరాదిపచ్చయానం పూజావిసేసస్స చ అగ్గదక్ఖిణేయ్యభావేన అనుచ్ఛవికత్తాపి అరహం. ఇమస్సపి అత్థస్స సుఖగ్గహణత్థం ఇదం వుచ్చతి –

> “పూజావిసేసం సహ పచ్చయేహి,
>
> యస్మా అయం అరహతి లోకనాథో;
>
> అత్థానురూపం **అరహన్తి** లోకే,
>
> తస్మా జినో అరహతి నామమేత”న్తి. (విసుద్ధి. ౧.౧౨౯);

అసిలోకభయేనాతి అకిత్తిభయేన, అయసభయేన గరహాభయేనాతి వుత్తం హోతి. **రహో పాపం కరోన్తీ**తి “మా నం కోచి జఞ్ఞా”తి రహసి పాపం కరోన్తి. **ఏవమేస న కదాచి కరోతీ**తి ఏస భగవా పాపహేతూనం బోధిమణ్డేయేవ సుప్పహీనత్తా కదాచిపి ఏవం న కరోతి. హోతి చేత్థ –

“యస్మా నత్థి రహో నామ, పాపకమ్మేసు తాదినో;
రహాభావేన తేనేస, **అరహం** ఇతి విస్సుతో”తి. (విసుద్ధి॰ ౧.౧౩౦);

ఇదాని సుఖగ్గహణత్థం యథావుత్తమత్థం సబ్బమ్పి సఙ్గహేత్వా దస్సేన్తో ఆహ “**సో తతో చేత్థ**”తిఆది. **కిలేసారీన సో మునీ**తి ఏత్థ గాథాబన్ధసుఖత్థం నిగ్గహీతలోపో దట్ఠబ్బో, కిలేసారీనం హతత్తాతి అత్థో. **పచ్చయాదీన చారహో**తి ఏత్థాపి నిగ్గహీతలోపో వుత్తనయేనేవ దట్ఠబ్బో.

అరహన్తి ఏత్థ అయమపరోపి నయో దట్ఠబ్బో – ఆరకాతి **అరహం,** సువిదూరభావతో ఇచ్చేవ అత్థో. కుతో పన సువిదూరభావతోతి? యే అభావితకాయా అభావితసీలా అభావితచిత్తా అభావితపఞ్ఞా, తతో ఏవ అప్పహీనరాగదోసమోహా అరియధమ్మస్స అకోవిదా అరియధమ్మే అవినీతా అరియధమ్మస్స అదస్సావినో అప్పటిపన్నా మిచ్ఛాపటిపన్నా చ, తతో సువిదూరభావతో. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> “సఙ్ఘాటికణ్ణే చేపి మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు గహేత్వా పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధో అస్స పాదే పాదం నిక్ఖిపన్తో, సో చ హోతి అభిజ్ఝాలు కామేసు తిబ్బసారాగో బ్యాపన్నచిత్తో పదుట్ఠమనసఙ్కప్పో ముట్ఠస్సతి అసమ్పజానో అసమాహితో విబ్భన్తచిత్తో పాకతిన్ద్రియో, అథ ఖో సో ఆరకావ మయ్హం, అహఞ్చ తస్స. తం కిస్స హేతు? ధమ్మఞ్హి సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు న పస్సతి, ధమ్మం అపస్సన్తో న మం పస్సతీ”తి (ఇతివు॰ ౯౨).

యథావుత్తపుగ్గలా హి సచేపి సాయంపాతం సత్థు సన్తికావచరావ సియుం, న తే తావతా “సత్థు సన్తికా”తి వత్తబ్బా, తథా సత్థాపి నేసం. ఇతి అసప్పురిసానం ఆరకా దూరేతి అరహం. తేనేదం వుచ్చతి –

“సమ్మా న పటిపజ్జన్తి, యే నిహీనాసయా నరా;
ఆరకా తేహి భగవా, దూరే తేనారహం మతో”తి.

తథా ఆరకాతి **అరహం,** ఆసన్నభావతోతి అత్థో. కుతో పన ఆసన్నభావతోతి? యే భావితకాయా భావితసీలా భావితచిత్తా భావితపఞ్ఞా, తతో ఏవ పహీనరాగదోసమోహా అరియధమ్మస్స కోవిదా అరియధమ్మే సువినీతా అరియధమ్మస్స దస్సావినో సమ్మాపటిపన్నా, తతో ఆసన్నభావతో. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా –

> “యోజనసతే చేపి మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు విహరేయ్య, సో చ హోతి అనభిజ్ఝాలు కామేసు న తిబ్బసారాగో అబ్యాపన్నచిత్తో అపదుట్ఠమనసఙ్కప్పో ఉపట్ఠితస్సతి సమ్పజానో సమాహితో ఏకగ్గచిత్తో సంవుతిన్ద్రియో, అథ ఖో సో సన్తికేవ మయ్హం, అహఞ్చ తస్స. తం కిస్స హేతు? ధమ్మఞ్హి సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పస్సతి, ధమ్మం పస్సన్తో మం పస్సతీ”తి (ఇతివు॰ ౯౨).

తథారూపా హి పుగ్గలా సత్థు యోజనసతన్తరికాపి హోన్తి, న తావతా తే “సత్థు దూరచారినో”తి వత్తబ్బా, తథా సత్థాపి నేసం. ఇతి సప్పురిసానం ఆరకా ఆసన్నేతి అరహం. తేనేదం వుచ్చతి –

“యే సమ్మా పటిపజ్జన్తి, సుప్పణీతాధిముత్తికా;
ఆరకా తేహి ఆసన్నే, తేనాపి **అరహం** జినో”తి.

యే ఇమే రాగాదయో పాపధమ్మా యస్మిం సన్తానే ఉప్పజ్జన్తి, తస్స దిట్ఠధమ్మికమ్పి సమ్పరాయికమ్పి అనత్థం ఆవహన్తి, నిబ్బానగామినియా పటిపదాయ ఏకంసేనేవ ఉజువిపచ్చనీకభూతా చ, తే అత్తహితం పరహితఞ్చ పరిపూరేతుం సమ్మా పటిపజ్జన్తేహి సాధూహి దూరతో రహితబ్బా పరిచ్చజితబ్బా పహాతబ్బాతి రహా నామ, తే చ యస్మా భగవతో బోధిమూలేయేవ అరియమగ్గేన సబ్బసో పహీనా సుసముచ్ఛిన్నా. యథాహ –

"తథాగతస్స ఖో, బ్రాహ్మణ, రాగో పహీనో దోసో మోహో, సబ్బేపి పాపకా అకుసలా ధమ్మా పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా"తి (పారా॰ ౯).

తస్మా సబ్బసో న సన్తి ఏతస్స రహాతి అరహోతి వత్తబ్బే ఓకారస్స సానుసారం అకారాదేసం కత్వా "**అరహ**"న్తి వుత్తం. తేనేదం వుచ్చతి –

"పాపధమ్మా రహా నామ, సాధూహి రహితబ్బతో;
తేసం సుట్ఠు పహీనత్తా, భగవా **అరహం** మతో"తి.

యే తే సబ్బసో పరిఞ్ఞాతక్ఖన్ధా పహీనకిలేసా భావితమగ్గా సచ్ఛికతనిరోధా అరహన్తో ఖీణాసవా, యే చ సేఖా అప్పత్తమానసా అనుత్తరం యోగక్ఖేమం పత్థయమానా విహరన్తి, యే చ పరిసుద్ధప్పయోగా కల్యాణజ్ఝాసయా సద్ధాసీలసుతాదిగుణసమ్పన్నా పుగ్గలా, తేహి న రహితబ్బో న పరిచ్చజితబ్బో, తే చ భగవతాతి **అరహం**. తథా హి అరియపుగ్గలా సత్థారా దిట్ఠధమ్మస్స పచ్చక్ఖకరణతో సత్థు ధమ్మసరీరేన అవిరహితావ హోన్తి. యథాహ ఆయస్మా పిఙ్గియో –

"పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావ,
రత్తిన్దివం బ్రాహ్మణ అప్పమత్తో;
నమస్సమానో వివసేమి రత్తిం,
తేనేవ మఞ్ఞామి అవిప్పవాసం.

"సద్ధా చ పీతి చ మనో సతి చ,
నాపేన్తిమే గోతమసాసనమ్హా;
యం యం దిసం వజతి భూరిపఞ్ఞో,
స తేన తేనేవ నతోహమస్మీ"తి. (సు॰ ని॰ ౧౧౪౮-౧౧౪౯);

తేనేవ చ తే అఞ్ఞం సత్థారం న ఉద్దిసన్తి. యథాహ –

"అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీ"తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౭; అ॰ ని॰ ౧.౨౭౬).

కల్యాణపుథుజ్జనాపి యేభుయ్యేన సత్థరి నిచ్చలసద్ధా ఏవ హోన్తి. ఇతి సుప్పటిపన్నేహి పురిసవిసేసేహి అవిరహితబ్బతో తేసఞ్చ అవిరహనతో న సన్తి ఏతస్స రహా పరిచ్చజనకా, నత్థి వా ఏతస్స రహా సాధూహి పరిచ్చజితబ్బతాతి **అరహం**. తేనేదం వుచ్చతి –

“యే సచ్ఛికతసద్ధమ్మా, అరియా సుద్ధగోచరా;
న తేహి రహితో హోతి, నాథో తేనా**రహం** మతో”తి.

రహోతి చ గమనం వుచ్చతి, భగవతో చ నానాగతీసు పరిబ్భమనసఙ్ఖాతం సంసారే గమనం నత్థి కమ్మక్ఖయకరేన అరియమగ్గేన బోధిమూలేయేవ సబ్బసో ససమ్భారస్స కమ్మవట్టస్స విద్ధంసితత్తా. యథాహ –

“యేన దేవూపపత్యస్స, గన్ధబ్బో వా విహఙ్గమో;
యక్ఖత్తం యేన గచ్ఛేయ్యం, మనుస్సత్తఞ్చ అబ్బజే;
తే మయ్హం ఆసవా ఖీణా, విద్ధస్తా వినళీకతా”తి. (అ॰ ని॰ ౪.౩౬);

ఏవం నత్థి ఏతస్స రహో గమనం గతీసు పచ్చాజాతీతిపి **అరహం**. తేనేదం వుచ్చతి –

“రహో వా గమనం యస్స, సంసారే నత్థి సబ్బసో;
పహీనజాతిమరణో, **అరహం** సుగతో మతో”తి.

పాసంసత్తా వా భగవా **అరహం**. అక్ఖరచిన్తకా హి పసంసాయం అరహసద్దం వణ్ణేన్తి. పాసంసభావో చ భగవతో అనఞ్ఞసాధారణతో యథాభుచ్చగుణాధిగతో సదేవకే లోకే సుప్పతిట్ఠితో. తథా హేస అనుత్తరేన సీలేన అనుత్తరేన సమాధినా అనుత్తరాయ పఞ్ఞాయ అనుత్తరాయ విముత్తియా అసమో అసమసమో అప్పటిమో అప్పటిభాగో అప్పటిపుగ్గలోతి ఏవం తస్మిం తస్మిం గుణే విభజిత్వా వుచ్చమానే పణ్డితపురిసేహి దేవేహి బ్రహ్మేహి భగవతా వా పన పరియోసాపేతుం అసక్కుణేయ్యరూపో. ఇతి పాసంసత్తాపి భగవా అరహం. తేనేదం వుచ్చతి –

“గుణేహి సదిసో నత్థి, యస్మా లోకే సదేవకే;
తస్మా పాసంసియత్తాపి, **అరహం** ద్విపదుత్తమో”తి.

సబ్బసఙ్గహవసేన పన –

ఆరకా మన్దబుద్ధీనం, ఆరకా చ విజానతం;
రహానం సుప్పహీనత్తా, విదూనమరహేయ్యతో;
భవేసు చ రహాభావా, పాసంసా అరహం జినోతి.

ఏత్తావతా చ “అరహ”న్తి పదస్స సబ్బసో అత్థో విభత్తో హోతి.

ఇదాని **సమ్మాసమ్బుద్ధో**తి ఇమస్స అత్థం విభజిత్వా దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**సమ్మా సామఞ్చ**’’తిఆది. తత్థ **సమ్మా**తి అవిపరీతం. **సామ**న్తి సయమేవ, అపరనేయ్యో హుత్వాతి అత్థో. **సమ్బుద్ధో**తి హి ఏత్థ **సం**-సద్దో సయన్తి ఏతస్స అత్థస్స బోధకోతి దట్ఠబ్బో. **సబ్బధమ్మాన**న్తి అనవసేసానం నేయ్యధమ్మానం. కథం పనేత్థ సబ్బధమ్మానన్తి అయం విసేసో లబ్భతీతి? ఏకదేసస్స అగ్గహణతో. పదేసగ్గహణే హి అసతి గహేతబ్బస్స నిప్పదేసతావ విఞ్ఞాయతి యథా “దిక్ఖితో న దదాతీ”తి. ఏవఞ్చ కత్వా అత్థవిసేసనపేక్ఖా కత్తరి ఏవ బుద్ధసద్దసిద్ధి వేదితబ్బా కమ్మవచనిచ్ఛాయ అభావతో. “సమ్మా సామఞ్చ బుద్ధత్తా

సమ్మాసమ్బుద్ధో”తి ఏత్తకమేవ హి ఇధ సద్దతో లబ్భతి, “సబ్బధమ్మాన”న్తి ఇదం పన అత్థతో లబ్భమానం గహేత్వా వుత్తం. న హి బుజ్ఝనకిరియా అవిసయా యుజ్జతి.

ఇదాని తస్సా విసయం “సబ్బధమ్మే”తి సామఞ్ఞతో వుత్తం విభజిత్వా దస్సేతుం **“అభిఞ్ఞేయ్యం ధమ్మే”**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి అనిచ్చాదితో లక్ఖణరసాదితో చ అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన జానితబ్బే చతుసచ్చధమ్మే. **అభిఞ్ఞేయ్యతో బుద్ధో**తి అభిఞ్ఞేయ్యభావతో బుజ్ఝి, పుబ్బభాగే విపస్సనాపఞ్ఞాదీహి అధిగమక్ఖణే మగ్గపఞ్ఞాయ అపరభాగే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదీహి అఞ్ఞాసీతి అత్థో. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయో . **పరిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే**తి అనిచ్చాదివసేన పరిజానితబ్బం దుక్ఖం అరియసచ్చమాహ. **పహాతబ్బే**తి సముదయపక్ఖియే. **సచ్ఛికాతబ్బే**తి నిబ్బానం సన్ధాయాహ. బహువచననిద్దేసో పనేత్థ సోపాదిసేసాదికం పరియాయసిద్ధం భేదమపేక్ఖిత్వా కతో, ఉద్దేసో వా అయం చతుసచ్చధమ్మానమ్పి. తథా హి వక్ఖతి “చక్ఖు దుక్ఖసచ్చ”న్తిఆది. ఉద్దేసో చ అవినిచ్ఛితత్థపరిచ్ఛేదస్స ధమ్మస్స వసేన కరీయతి. ఉద్దేసేన హి ఉద్దిసియమానానం అత్థితామత్తం వుచ్చతి, న పరిచ్ఛేదోతి అపరిచ్ఛేదేన బహువచనేన వుత్తం యథా “అప్పచ్చయా ధమ్మా, అసఙ్ఖతా ధమ్మా”తి. **సచ్ఛికాతబ్బే**తి వా ఫలవిముత్తీనమ్పి గహణం, న నిబ్బానస్సేవాతి బహువచననిద్దేసో కతో. ఏవఞ్చ **భావేతబ్బే**తి ఏత్థ ఝానానమ్పి గహణం దట్ఠబ్బం. **తేనేవ చాహా**తి సేలబ్రాహ్మణస్స అత్తనో బుద్ధభావం సాధేన్తో ఏవమాహ.

కిం పన భగవా సయమేవ అత్తనో సమ్మాసమ్బుద్ధభావం సాధేతీతి? సాధేతి మహాకరుణాయ అఞ్ఞేసం అవిసయతో. తత్థ “ఏకోమ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధో, సబ్బాభిభూ సబ్బవిదూహమస్మీ”తిఆదీని (మ॰ ని॰ ౨.౩౪౧; మహావ॰ ౧౧) సుత్తపదాని, ఇదమేవ చ “అభిఞ్ఞేయ్య”న్తిఆది సుత్తపదం ఏతస్స అత్థస్స సాధకం. తత్థ **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి ఇమినా దుక్ఖసచ్చమాహ, **భావేతబ్బ**న్తి మగ్గసచ్చం. **చ**-సద్దో పనేత్థ అవుత్తసముచ్చయత్థో, తేన సచ్ఛికాతబ్బస్స గహణం వేదితబ్బం. అథ వా **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి ఇమినావ పారిసేసఞాయేన పరిఞ్ఞేయ్యధమ్మే సచ్ఛికాతబ్బధమ్మే చ దస్సేతి. **తస్మా బుద్ధోస్మీ**తి యస్మా చత్తారి సచ్చాని మయా బుద్ధాని, సచ్చవినిముత్తఞ్చ కిఞ్చి ఞేయ్యం నత్థి, తస్మా సబ్బమ్పి ఞేయ్యం బుద్ధోస్మి, అబ్భఞ్ఞాసిన్తి అత్థో. **సేలసుత్తట్ఠకథాయం** పన ఇదం వుత్తం –

> “అభిఞ్ఞేయ్యన్తి విజ్జా చ విముత్తి చ. భావేతబ్బం మగ్గసచ్చం. పహాతబ్బం సముదయసచ్చం. హేతువచనేన పన ఫలసిద్ధితో తేసం ఫలాని నిరోధసచ్చదుక్ఖసచ్చానిపి వుత్తానేవ హోన్తి. ఏవం సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికతం, పరిఞ్ఞాతబ్బం పరిఞ్ఞాతన్తి ఇదమ్పేత్థ సఙ్గహితమేవాతి చతుసచ్చభావనం చతుసచ్చభావనాఫలఞ్చ విముత్తిం దస్సేన్తో ‘బుజ్ఝితబ్బం బుజ్ఝిత్వా బుద్ధో జాతోస్మీ’తి యుత్తహేతునా బుద్ధభావం సాధేతీ”తి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౯౯).

తత్థ **విజ్జా**తి మగ్గవిజ్జా వుత్తా ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన. **విముత్తీ**తి ఫలవిముత్తి. కామఞ్చేత్థ మగ్గవిజ్జాపి భావేతబ్బభావేన గహితా, సబ్బేపి పన సభావధమ్మా అభిఞ్ఞేయ్యాతి విజ్జాయ అభిఞ్ఞేయ్యభావో వుత్తో. ఇమినావ నయేన సబ్బేసమ్పి అభిఞ్ఞేయ్యభావో వుత్తో ఏవాతి దట్ఠబ్బం. ఫలేన వినా హేతుభావస్సేవ అభావతో హేతువచనేన ఫలసిద్ధి వుత్తాతి వేదితబ్బం. నిరోధస్స హి సమ్పాపనేన మగ్గస్స హేతుభావో, దుక్ఖస్స నిబ్బత్తనేన తణ్హాయ సముదయభావోతి.

ఏవం సచ్చవసేన సామఞ్ఞతో వుత్తమత్థం ద్వారారమ్మణేహి సద్ధిం ద్వారప్పవత్తధమ్మేహి చేవ ఖన్ధాదీహి చ సచ్చవసేనేవ విభజిత్వా దస్సేతుం **“అపిచా”**తిఆది ఆరద్ధం. **మూలకారణభావేనా**తి సన్తేసుపి అవిజ్జాదీసు అఞ్ఞేసు కారణేసు తేసమ్పి మూలభూతకారణభావేన. తణ్హా హి కమ్మస్స విచిత్తభావహేతుతో సహాయభావూపగమనతో చ దుక్ఖవిచిత్తతాయ

పధానకారణం. **సముట్ఠాపికాతి** ఉప్పాదికా. **పురిమతణ్హాతి** పురిమభవసిద్ధా తణ్హా. **ఉభిన్నన్తి** చక్ఖుస్స తంసముదయస్స చ. **అప్పవత్తీతి** అప్పవత్తినిమిత్తం. **నిరోధప్పజాననాతి** సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన నిరోధస్స పటివిజ్ఝనా. **ఏకేకపదుద్ధారేనాతి** "చక్ఖుం చక్ఖుసముదయో చక్ఖునిరోధో"తిఆదినా ఏకేకకోట్ఠాసనిద్ధారణేన. తణ్హాయపి పరిఞ్ఞేయ్యభావసబ్భావతో ఉపాదానక్ఖన్ధేగధత్తా సఙ్ఖారదుక్ఖభావతో చ దుక్ఖసచ్చసఙ్గహం దస్సేతుం "**రూపతణ్హాదయో ఛ తణ్హాకాయా**"తి వుత్తం, తస్మా వత్తమానభవే తణ్హా ఖన్ధపరియాపన్నత్తా సఙ్ఖారదుక్ఖభావతో చ దుక్ఖసచ్చం. యస్మిం పన అత్తభావే సా ఉప్పజ్జతి, తస్స అత్తభావస్స మూలకారణభావేన సముట్ఠాపికా పురిమభవసిద్ధా తణ్హా సముదయసచ్చన్తి గహేతబ్బా.

కసిణానీతి కసిణారమ్మణికజ్ఝానాని. **ద్వత్తింసాకారాతి** ద్వత్తింస కోట్ఠాసా తదారమ్మణజ్ఝానాని చ. **నవ భవాతి** కామభవో రూపభవో అరూపభవో సఞ్ఞీభవో అసఞ్ఞీభవో నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీభవో ఏకవోకారభవో చతువోకారభవో పఞ్చవోకారభవోతి నవ భవా. తత్థ భవతీతి భవో, కామరాగసఙ్ఖాతేన కామేన యుత్తో భవో, కామసఙ్ఖాతో వా భవో **కామభవో,** ఏకాదస కామావచరభూమియో. కామే పహాయ రూపరాగసఙ్ఖాతేన రూపేన యుత్తో భవో, రూపసఙ్ఖాతో వా భవో **రూపభవో,** సోళస రూపావచరభూమియో. కామఞ్చ రూపఞ్చ పహాయ అరూపరాగసఙ్ఖాతేన అరూపేన యుత్తో భవో, అరూపసఙ్ఖాతో వా భవో **అరూపభవో,** చతస్సో ఆరుప్పభూమియో. సఞ్ఞావతం భవో **సఞ్ఞీభవో,** సఞ్ఞా వా ఏత్థ భవే అత్థీతి సఞ్ఞీభవో, సో కామభవో చ అసఞ్ఞీభవముత్తో రూపభవో చ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీభవముత్తో అరూపభవో చ హోతి. న సఞ్ఞీభవో **అసఞ్ఞీభవో,** సో రూపభవేకదేసో. ఓళారికత్తాభావతో నేవసఞ్ఞా, సుఖుమత్తస్స సబ్భావతో నాసఞ్ఞాతి నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞా, తాయ యుత్తో భవో **నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవో**. అథ వా ఓళారికాయ సఞ్ఞాయ అభావా సుఖుమాయ చ భావా నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞా అస్మిం భవేతి నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాభవో, సో అరూపభవేకదేసో. ఏకేన రూపక్ఖన్ధేన వోకిణ్ణో భవో, ఏకేన వా వోకారో అస్స భవస్సాతి **ఏకవోకారభవో,** సో అసఞ్ఞీభవో. చతూహి అరూపక్ఖన్ధేహి వోకిణ్ణో భవో, చతూహి వా వోకారో అస్స భవస్సాతి **చతువోకారభవో,** సో అరూపభవో ఏవ. పఞ్చహి ఖన్ధేహి వోకిణ్ణో భవో, పఞ్చహి వా వోకారో అస్స భవస్సాతి **పఞ్చవోకారభవో,** సో కామభవో చ రూపభవేకదేసో చ హోతి. **వోకారోతి** వా ఖన్ధానమేతమధివచనం, తస్మా ఏకో వోకారో అస్స భవస్సాతి ఏకవోకారభవోతి ఏవమాదినాపేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **చత్తారి ఝానానీతి** అగ్గహితారమ్మణవిసేసాని చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని. విపాకజ్ఝానానం వా ఏతం గహణం. ఏత్థ చ కుసలధమ్మానం ఉపనిస్సయభూతా తణ్హాసముట్ఠాపికా పురిమతణ్హాతి వేదితబ్బా. కిరియధమ్మానం పన యత్థ తే కిరియధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, తస్స అత్తభావస్స కారణభూతా తణ్హా. **అనులోమతోతి** ఏత్థ "సఙ్ఖారా దుక్ఖసచ్చం, అవిజ్జా సముదయసచ్చ"న్తి ఇమినా అనుక్కమేన యోజేతబ్బం.

అనుబుద్ధోతి బుజ్ఝితబ్బధమ్మస్స అనురూపతో బుద్ధో. **తేనాతి** యస్మా సామఞ్ఞతో విసేసతో చ ఏకేకపదుద్ధారేన సబ్బధమ్మే బుద్ధో, తస్మా వుత్తం. కిం వుత్తన్తి ఆహ "**సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా**"తి, సబ్బస్సపి ఞేయ్యస్స సబ్బాకారతో అవిపరీతం సయమేవ అభిసమ్బుద్ధత్తాతి అత్థో. ఇమినాస్స పరోపదేసరహితస్స సబ్బాకారేన సబ్బధమ్మావబోధనసమత్థస్స ఆకఙ్ఖప్పటిబద్ధవుత్తినో అనావరణఞాణసఙ్ఖాతస్స సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స అధిగమో దస్సితో.

నను చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో అఞ్ఞం అనావరణఞాణం, అఞ్ఞథా "ఛ అసాధారణఞాణాని బుద్ధఞాణానీ"తి వచనం విరుజ్ఝేయ్యాతి? న విరుజ్ఝతి విసయప్పవత్తిభేదవసేన అఞ్ఞేహి అసాధారణభావదస్సనత్థం ఏకస్సేవ ఞాణస్స ద్విధా వుత్తత్తా. ఏకమేవ హి తం ఞాణం అనవసేససఙ్ఖతాసఙ్ఖతసమ్ముతిధమ్మవిసయతాయ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ చ ఆవరణాభావతో నిస్సఙ్గచారముపాదాయ అనావరణఞాణన్తి వుత్తం. యథాహ **పటిసమ్భిదాయం** (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౯) "సబ్బం సఙ్ఖతమసఙ్ఖతం అనవసేసం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ ఆవరణం నత్థీతి అనావరణఞాణ"న్తిఆది. తస్మా నత్థి నేసం

అత్థతో భేదో, ఏకన్తేన చేతం ఏవమిచ్ఛితబ్బం. అఞ్ఞథా సబ్బఞ్ఞుతానావరణఞాణానం సాధారణతా అసబ్బధమ్మారమ్మణతా చ ఆపజ్జేయ్య. న హి భగవతో ఞాణస్స అణుమత్తమ్పి ఆవరణం అత్థి, అనావరణఞాణస్స అసబ్బధమ్మారమ్మణభావే యత్థ తం న పవత్తతి, తత్థావరణసబ్భావతో అనావరణభావోయేవ న సియా. అథ వా పన హోతు అఞ్ఞమేవ అనావరణఞాణం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో, ఇధ పన సబ్బత్థ అప్పటిహతవుత్తితాయ అనావరణఞాణన్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ అధిప్పేతం, తస్స చాధిగమనేన భగవా సబ్బఞ్ఞూ సబ్బవిదూ సమ్మాసమ్బుద్ధోతి చ వుచ్చతి న సకింయేవ సబ్బధమ్మావబోధనతో. తథా చ వుత్తం **పటిసమ్భిదాయం** (పటి॰ మ॰ ౧.౧౬౨) "విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం బోధియా మూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పటిలాభా సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం బుద్ధో"తి. సబ్బధమ్మావబోధనసమత్థఞాణసమధిగమేన హి భగవతో సన్తానే అనవసేసధమ్మే పటివిజ్ఝితుం సమత్థతా అహోసీతి.

ఏత్థాహ – కిం పనిదం ఞాణం పవత్తమానం సకింయేవ సబ్బస్మిం విసయే పవత్తతి, ఉదాహు కమేనాతి. కిఞ్చేత్థ – యది తావ సకింయేవ సబ్బస్మిం విసయే పవత్తతి, అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నఅజ్ఝత్తబహిద్ధాదిభేదభిన్నానం సఙ్ఖతధమ్మానం అసఙ్ఖతసమ్ముతిధమ్మానఞ్చ ఏకజ్ఝం ఉపట్ఠానే దూరతో చిత్తపటం పేక్ఖన్తస్స వియ పటివిభాగేనావబోధో న సియా, తథా సతి "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి విపస్సన్తానం అనత్తాకారేన వియ సబ్బధమ్మా అనిరూపితరూపేన భగవతో ఞాణస్స విసయా హోన్తీతి ఆపజ్జతి. యేపి "సబ్బఞేయ్యధమ్మానం ఠితలక్ఖణవిసయం వికప్పరహితం సబ్బకాలం బుద్ధానం ఞాణం పవత్తతి, తేన తే సబ్బవిదూతి వుచ్చన్తి, ఏవఞ్చ కత్వా 'చరం సమాహితో నాగో, తిట్ఠన్తోపి సమాహితో'తి ఇదమ్పి వచనం సువుత్తం హోతీ"తి వదన్తి, తేసమ్పి వుత్తదోసా నాతివత్తి, ఠితలక్ఖణారమ్మణతాయ చ అతీతానాగతసమ్ముతిధమ్మానం తదభావతో ఏకదేసవిసయమేవ భగవతో ఞాణం సియా, తస్మా సకింయేవ ఞాణం పవత్తతీతి న యుజ్జతి.

అథ కమేన సబ్బస్మిం విసయే ఞాణం పవత్తతీతి. ఏవమ్పి న యుజ్జతి. న హి జాతిభూమిసభావాదివసేన దిసాదేసకాలాదివసేన చ అనేకభేదభిన్నే ఞేయ్యే కమేన గయ్హమానే తస్స అనవసేసప్పటివేధో సమ్భవతి అపరియన్తభావతో ఞేయ్యస్స. యే పన "అత్థస్స అవిసంవాదనతో ఞేయ్యస్స ఏకదేసం పచ్చక్ఖం కత్వా సేసేపి ఏవన్తి అధిముచ్చిత్వా వవత్థాపనేన సబ్బఞ్ఞూ భగవా, తఞ్చ ఞాణం న అనుమానఞాణం సంసయాభావతో. సంసయానుబద్ధఞ్హి లోకే అనుమానఞాణ"న్తి వదన్తి, తేసమ్పి తం న యుత్తం. సబ్బస్స హి అప్పచ్చక్ఖభావే అత్థావిసంవాదనేన ఞేయ్యస్స ఏకదేసం పచ్చక్ఖం కత్వా సేసేపి ఏవన్తి అధిముచ్చిత్వా వవత్థాపనస్స అసమ్భవతో. యఞ్హి తం సేసం, తం అప్పచ్చక్ఖన్తి.

అథ తమ్పి పచ్చక్ఖం తస్స సేసభావో ఏవ న సియాతి? సబ్బమేతం అకారణం. కస్మా? అవిసయవిచారణభావతో. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "బుద్ధవిసయో, భిక్ఖవే, అచిన్తేయ్యో న చిన్తేతబ్బో, యో చిన్తేయ్య, ఉమ్మాదస్స విఘాతస్స భాగీ అస్సా"తి (అ॰ ని॰ ౪.౭౭). ఇదం పనేత్థ సన్నిట్ఠానం – యం కిఞ్చి భగవతా ఞాతుం ఇచ్ఛితం సకలం ఏకదేసో వా, తత్థ తత్థ అప్పటిహతవుత్తితాయ పచ్చక్ఖతో ఞాణం పవత్తతి నిచ్చసమాధానఞ్చ విక్ఖేపాభావతో. ఞాతుం ఇచ్ఛితస్స చ సకలస్స అవిసయభావే తస్స ఆకఙ్ఖప్పటిబద్ధవుత్తితా న సియా, ఏకన్తేనేవస్సా ఇచ్ఛితబ్బా "సబ్బే ధమ్మా బుద్ధస్స భగవతో ఆవజ్జనప్పటిబద్ధా ఆకఙ్ఖప్పటిబద్ధా మనసికారప్పటిబద్ధా చిత్తుప్పాదప్పటిబద్ధా"తి (మహాని॰ ౬౯; పటి॰ మ॰ ౩.౫) వచనతో. అతీతానాగతవిసయమ్పి భగవతో ఞాణం అనుమానాగమతక్కగహణవిరహితత్తా పచ్చక్ఖమేవ.

నను చ ఏతస్మిమ్పి పక్ఖే యదా సకలం ఞాతుం ఇచ్ఛితం, తదా సకింయేవ సకలవిసయతాయ అనిరూపితరూపేన భగవతో ఞాణం పవత్తేయ్యాతి వుత్తదోసా నాతివత్తియేవాతి? న, తస్స విసోధితత్తా. విసోధితో హి సో బుద్ధవిసయో

అచిన్తేయ్యోతి. అఞ్ఞథా పచురజనఞాణసమానవుత్తితాయ బుద్ధానం భగవన్తానం ఞాణస్స అచిన్తేయ్యతా న సియా, తస్మా సకలధమ్మారమ్మణమ్పి తం ఏకధమ్మారమ్మణం వియ సువవత్థాపితేయేవ తే ధమ్మే కత్వా పవత్తతీతి ఇదమేత్థ అచిన్తేయ్యం, "యావతకం ఞేయ్యం, తావతకం ఞాణం. యావతకం ఞాణం, తావతకం ఞేయ్యం. ఞేయ్యపరియన్తికం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం ఞేయ్య"న్తి (పటి॰ మ॰ ౩.౫) ఏవమేకజ్ఝం విసుం సకిం కమేన వా ఇచ్ఛానురూపం సమ్మా సామం సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధో.

విజ్జాహీతి ఏత్థ విన్దియం విన్దతీతి విజ్జా, యాథావతో ఉపలబ్భతీతి అత్థో. అత్తనో వా పటిపక్ఖస్స విజ్ఝనట్ఠేన విజ్జా, తమోక్ఖన్ధాదికస్స పదాలనట్ఠేనాతి అత్థో. తతో ఏవ అత్తనో విసయస్స విదితకరణట్ఠేనపి విజ్జా. **సమ్పన్నత్తా**తి సమన్నాగతత్తా పరిపుణ్ణత్తా వా, అవికలత్తాతి అత్థో. **తత్రా**తి అమ్బట్ఠసుత్తే. **మనోమయిద్ధియా**తి ఏత్థ "ఇధ భిక్ఖు ఇమమ్హా కాయా అఞ్ఞం కాయం అభినిమ్మినాతి రూపిం మనోమయం సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గం అహీనిన్ద్రియ"న్తి (దీ॰ ని॰ ౧.౨౩౬) ఇమినా నయేన ఆగతా ఇద్ధి సరీరబ్భన్తరే అఞ్ఞస్సేవ ఝానమనేన నిబ్బత్తత్తా మనోమయస్స సరీరస్స నిబ్బత్తివసేన పవత్తా మనోమయిద్ధి నామ. **ఛ అభిఞ్ఞా**తి ఆసవక్ఖయఞాణేన సద్ధిం ఇద్ధివిధాదికా పఞ్చాభిఞ్ఞాయో. తిస్సన్నం అట్ఠన్నఞ్చ విజ్జానం తత్థ తత్థ సుత్తే గహణం వేనేయ్యజ్ఝాసయవసేనాతి దట్ఠబ్బం. **సత్త సద్ధమ్మా** నామ సద్ధా హిరీ ఓత్తప్పం బాహుసచ్చం వీరియం సతి పఞ్ఞా చ. యే సన్ధాయ వుత్తం "ఇధ భిక్ఖు సద్ధో హోతి, హిరిమా, ఓత్తప్పీ, బహుస్సుతో, ఆరద్ధవీరియో, ఉపట్ఠితస్సతి, పఞ్ఞవా హోతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౩౦). **చత్తారి ఝానానీ**తి యాని కానిచి చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని.

కస్మా పనేత్థ సీలాదయోయేవ పన్నరస "చరణ"న్తి వుత్తాతి చోదనం సన్ధాయాహ "**ఇమేయేవ హీ**"తిఆది. తేన తేసం సిక్ఖత్తయసఙ్గహతో నిబ్బానుపగమనే ఏకంసతో సాధనభావమాహ. ఇదాని తదత్థసాధనాయ ఆగమం దస్సేన్తో "**యథాహా**"తిఆదిమాహ. **భగవా**తిఆది వుత్తస్సేవత్థస్స నిగమనవసేన వుత్తం. నను చాయం విజ్జాచరణసమ్పదా సావకేసుపి లబ్భతీతి? కిఞ్చాపి లబ్భతి, న పన తథా, యథా భగవతోతి దస్సేతుం "**తత్థ విజ్జాసమ్పదా**"తిఆది వుత్తం. ఆసవక్ఖయవిజ్జాయ సబ్బఞ్ఞుభావసిద్ధితో ఆహ "**విజ్జాసమ్పదా భగవతో సబ్బఞ్ఞుతం పూరేత్వా ఠితా**"తి. చతూసు ఝానేసు అన్తోగధభావేన చరణధమ్మపరియాపన్నత్తా కరుణాబ్రహ్మవిహారస్స యథారహం తస్స చ మహాకరుణాసమాపత్తివసేన అసాధారణసభావస్స భగవతి ఉపలబ్భనతో ఆహ "**చరణసమ్పదా మహాకారుణికతం పూరేత్వా ఠితా**"తి. యథా సత్తానం అనత్థం పరివజ్జేత్వా అత్థే నియోజనం పఞ్ఞాయ వినా న హోతి, ఏవం నేసం అత్థానత్థజాననం సత్థు కరుణాయ వినా న హోతీతి ఉభయమ్పి ఉభయత్థ సకిచ్చకమేవ సియా. యత్థ పన యస్సా పధానభావో, తం దస్సేతుం "**సో సబ్బఞ్ఞుతాయా**"తిఆది వుత్తం. **యథా తం విజ్జాచరణసమ్పన్నో**తి ఏత్థ **త**న్తి నిపాతమత్తం, యథా అఞ్ఞోపి విజ్జాచరణసమ్పన్నో నియోజేతి, తథా అయన్తి అత్థో. తేన విజ్జాచరణసమ్పన్నస్సేవాయం ఆవేణికా పటిపత్తీతి దస్సేతి. సా పనాయం సత్థు విజ్జాచరణసమ్పదా సాసనస్స నియ్యానికతాయ సావకానం సమ్మాపటిపత్తియా ఏకన్తకారణన్తి దస్సేతుం "**తేనస్సా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అత్తన్తపాదయోతి ఆది**-సద్దేన పరన్తపఉభయన్తపా గహితా. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఏత్థ చ విజ్జాసమ్పదాయ సత్థు పఞ్ఞామహత్తం పకాసితం హోతి, చరణసమ్పదాయ కరుణామహత్తం. తేసు పఞ్ఞాయ భగవతో ధమ్మరజ్జప్పత్తి, కరుణాయ ధమ్మసంవిభాగో. పఞ్ఞాయ సంసారదుక్ఖనిబ్బిదా, కరుణాయ సంసారదుక్ఖసహనం. పఞ్ఞాయ పరదుక్ఖపరిజాననం, కరుణాయ పరదుక్ఖపతికారారమ్భో. పఞ్ఞాయ పరినిబ్బానాభిముఖభావో, కరుణాయ తదధిగమో. పఞ్ఞాయ సయం తరణం, కరుణాయ పరేసం తారణం. పఞ్ఞాయ బుద్ధభావసిద్ధి, కరుణాయ బుద్ధకిచ్చసిద్ధి.

కరుణాయ వా బోధిసత్తభూమియం సంసారాభిముఖభావో, పఞ్ఞాయ తత్థ అనభిరతి, తథా కరుణాయ పరేసం అభింసాపనం, పఞ్ఞాయ సయం పరేహి అభాయనం. కరుణాయ పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతి, పఞ్ఞాయ అత్తానం రక్ఖన్తో పరం రక్ఖతి. తథా కరుణాయ అపరన్తపో, పఞ్ఞాయ అనత్తన్తపో, తేన అత్తహితాయ పటిపన్నాదీసు చతూసు పుగ్గలేసు చతుత్థపుగ్గలభావో సిద్ధో హోతి. తథా కరుణాయ లోకనాథతా, పఞ్ఞాయ అత్తనాథతా. కరుణాయ చస్స నిన్నతాభావో, పఞ్ఞాయ ఉన్నమాభావో. తథా కరుణాయ సబ్బసత్తేసు జనితానుగ్గహో, పఞ్ఞానుగతత్తా న చ న సబ్బత్థ విరత్తచిత్తో, పఞ్ఞాయ సబ్బధమ్మేసు విరత్తచిత్తో, కరుణానుగతత్తా న చ న సబ్బసత్తానుగ్గహాయ పవత్తో. యథా హి కరుణా భగవతో సినేహసోకవిరహితా, ఏవం పఞ్ఞా అహంకారమమంకారవినిముత్తాతి అఞ్ఞమఞ్ఞవిసోధితా పరమవిసుద్ధా గుణవిసేసా విజ్జాచరణసమ్పదాహి పకాసితాతి దట్ఠబ్బం.

ఇదాని **సుగతో**తి ఇమస్స అత్థం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**సోభనగమనత్తా**’’తిఆది. “గతే ఠితే”తిఆదీసు గమనమ్పి గతన్తి వుచ్చతీతి ఆహ ‘‘**గమనమ్పి హి గతన్తి వుచ్చతీ**’’తి. **సోభన**న్తి సుభం, సుభభావో విసుద్ధతాయ, విసుద్ధతా దోసవిగమేనాతి ఆహ ‘‘**పరిసుద్ధమనవజ్జ**’’న్తి. గమనఞ్చ నామ బహువిధన్తి ఇధాధిప్పేతం గమనం దస్సేన్తో ‘‘**అరియమగ్గో**’’తి ఆహ. సో హి నిబ్బానస్స గతి అధిగమోతి చ కత్వా గతం గమనన్తి చ వుచ్చతి. ఇదాని తస్సేవ గమనే కారణం దస్సేతుం ‘‘**తేన హేసా**’’తిఆది వుత్తం. **ఖేమం దిస**న్తి నిబ్బానం. **అసజ్జమానో**తి పరిపన్థాభావేన సుగతిగమనేపి అసజ్జన్తో సఙ్గం అకరోన్తో, పగేవ ఇతరత్థ. అథ వా ఏకాసనే నిసీదిత్వా ఖిప్పాభిఞ్ఞావసేనేవ చతున్నమ్పి మగ్గానం పటిలద్ధభావతో అసజ్జమానో అబజ్ఝన్తో గతో. యం గమనం గచ్ఛన్తో సబ్బగమనత్థం ఆవహతి, సబ్బఞ్చ అనుత్తరం సమ్పత్తిం ఆవహతి, తదేవ సోభనం నామ, తేన చ భగవా గతోతి ఆహ ‘‘**ఇతి సోభనగమనత్తా సుగతో**’’తి సోభనత్థో సుసద్దోతి కత్వా.

అసున్దరానం దుక్ఖానం సఙ్ఖారప్పవత్తీనం అభావతో అచ్చన్తసుఖత్తా ఏకన్తతో సున్దరం నామ అసఙ్ఖతా ధాతూతి ఆహ ‘‘**సున్దరఞ్చేస ఠానం గతో అమతం నిబ్బాన**’’న్తి. తేనాహ భగవా “నిబ్బానం పరమం సుఖ”న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౧౫; ధ॰ ప॰ ౨౦౩-౨౦౪). **సమ్మా**తి సుట్ఠు. సుట్ఠు గమనఞ్చ నామ పటిపక్ఖేన అనభిభూతస్స గమనన్తి ఆహ ‘‘**పహీనే కిలేసే పున అపచ్చాగచ్ఛన్తో**’’తి, పహీనానం పున అసముదాచారవసేన అపచ్చాగచ్ఛన్తో. వుత్తమేవత్థం ఆగమం దస్సేత్వా విభావేన్తో ఆహ ‘‘**వుత్తఞ్చేత**’’న్తిఆది. **ఏత**న్తి తేన తేన మగ్గేన పహీనకిలేసానం పున అపచ్చాగమనం, ఇదఞ్చ సిఖాప్పత్తం సమ్మాగమనం, యాయ ఆగమనీయపటిపదాయ సిద్ధం, సాపి సమ్మాగమనమేవాతి ఏవమ్పి భగవా సుగతోతి దస్సేతుం ‘‘**సమ్మా వా ఆగతో**’’తిఆది వుత్తం. **సమ్మాపటిపత్తియా**తి సమ్మాసమ్బోధియా సమ్పాపనే అవిపరీతపటిపత్తియా. **సబ్బలోకస్స హితసుఖమేవ కరోన్తో**తి ఏతేన మహాబోధియా పటిపదా అవిభాగేన సబ్బసత్తానం సబ్బదా హితసుఖావహభావేనేవ పవత్తతీతి దస్సేతి. **సస్సతం ఉచ్ఛేదన్తి ఇమే అన్తే అనుపగచ్ఛన్తో గతో**తి ఏతేన పటిచ్చసముప్పాదగతిం దస్సేతి. **కామసుఖం అత్తకిలమథన్తి ఇమే అనుపగచ్ఛన్తో గతో**తి ఏతేన అరియమగ్గగతిం దస్సేతి.

తత్రాతి యుత్తట్ఠానే యుత్తస్సేవ భాసనే. నిప్ఫాదేతబ్బే సాధేతబ్బే చేతం భుమ్మం. **అభూత**న్తి అభూతత్థం. అత్థముఖేన హి వాచాయ అభూతతా భూతతా వా. **అతచ్ఛ**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **అనత్థసంహిత**న్తి దిట్ఠధమ్మికేన సమ్పరాయికేన వా అనత్థేన సంహితం **అనత్థసంహితం,** అనత్థావహం. న అత్థోతి అనత్థో, అత్థస్స పటిపక్ఖో అభావో చ, తేన సంహితం, పిసుణవాచం సమ్ఫప్పలాపఞ్చాతి అత్థో. ఏవమేత్థ చతుబ్బిధస్సపి వచీదుచ్చరితస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. ఏత్థ చ పఠమా వాచా సీలవన్తం “దుస్సీలో”తి, అచణ్డాలాదిం “చణ్డాలో”తిఆదినా భాసమానస్స దట్ఠబ్బా. దుతియా దుస్సీలం “దుస్సీలో”తి, చణ్డాలాదిమేవ “చణ్డాలో”తిఆదినా అవినయేన భాసమానస్స. తతియా నేరయికాదికస్స నేరయికాదిభావవిభావనీకథా యథా

“ఆపాయికో దేవదత్తో నేరయికో”తిఆదికా. చతుత్థీ “వేదవిహితేన యఞ్ఞవిధినా పాణాతిపాతాదికతం సుగతిం ఆవహతీ”తి లోకస్స బ్యామోహనకథా. పఞ్చమీ భూతేన పేసుఞ్ఞుపసంహారా కథా. ఛట్ఠా యుత్తపత్తట్ఠానే పవత్తితా దానసీలాదికథా వేదితబ్బా. **ఏవం సమ్మా గదత్తా**తి యథావుత్తం అభూతాదిం వజ్జేత్వా భూతం తచ్ఛం అత్థసంహితం పియం మనాపం తతో ఏవ సమ్మా సుట్ఠు గదనతో సుగతో. ఆపాథగమనమత్తేన కస్సచి అప్పియమ్పి హి భగవతో వచనం పియం మనాపమేవ అత్థసిద్ధియా లోకస్స హితసుఖావహత్తా. ఏత్థ పన ద-కారస్స త-కారం కత్వా “సుగతో”తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

అపరో నయో – సోభనం గతం గమనం ఏతస్సాతి **సుగతో**. భగవతో హి వేనేయ్యజనుపసఙ్కమనం ఏకన్తేన తేసం హితసుఖనిప్ఫాదనతో సోభనం భద్దకం. తథా లక్ఖణానుబ్యఞ్జనప్పటిమణ్డితరూపకాయతాయ దుతవిలమ్బితఖలితానుకడ్ఢననిప్పీళనుక్కుటికకుటిలాకులతాదిదోసవిరహితం విలాసితరాజహంసవసభవారణమిగరాజగమనం కాయగమనం ఞాణగమనఞ్చ విపులనిమ్మలకరుణాసతివీరియాదిగుణవిసేసహితమభినీహారతో యావ మహాబోధి అనవజ్జతాయ సత్తానం హితసుఖావహతాయ చ సోభనమేవ. అథ వా సయమ్భూఞాణేన సకలమ్పి లోకం పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన పరిజానన్తో సమ్మా గతో అవగతోతి **సుగతో**. తథా లోకసముదయం పహానాభిసమయవసేన పజహన్తో అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదేన్తో సమ్మా గతో అతీతోతి సుగతో. లోకనిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన సమ్మా గతో అధిగతోతి సుగతో. లోకనిరోధగామినిం పటిపదం భావనాభిసమయవసేన సమ్మా గతో పటిపన్నోతి సుగతో. తథా యం ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం ఞాతం అనువిచరితం మనసా, సబ్బం తం హత్థతలే ఆమలకం వియ సమ్మా పచ్చక్ఖతో గతో అబ్భఞ్ఞాసీతి సుగతో.

ఇదాని **లోకవిదూ**తి ఇమస్స అత్థం పకాసేన్తో ఆహ ‘‘**సబ్బథా విదితలోకత్తా**’’తిఆది. తత్థ **సబ్బథా**తి సబ్బప్పకారేన, యో యో లోకో యేన యేన పకారేన వేదితబ్బో, తేన తేన పకారేనాతి అత్థో. తే పన పకారే దస్సేతుం ‘‘**సభావతో**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **సభావతో**తి దుక్ఖసభావతో. సబ్బో హి లోకో దుక్ఖసభావో. యథాహ “సంఖిత్తేన పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖా”తి. **సముదయతో**తి యతో సముదేతి, తతో తణ్హాదితో. **నిరోధతో**తి యత్థ సో నిరుజ్ఝతి, తతో విసఙ్ఖారతో. **నిరోధూపాయతో**తి యేన విధినా సో నిరోధో పత్తబ్బో, తతో అరియమగ్గతో ఇతో అఞ్ఞస్స పకారస్స అభావా. ఇతి “సబ్బథా లోకం అవేదీ”తి వత్వా తదత్థసాధకం సుత్తం దస్సేన్తో ‘‘**యత్థ ఖో, ఆవుసో**’’తిఆదిమాహ. ఇదఞ్చ సుత్తం “యత్థ ఖో, భన్తే, న జాయతి...పే.... న ఉపపజ్జతి, సక్కా ను ఖో సో, భన్తే, గమనేన లోకస్స అన్తో ఞాతుం వా దట్ఠుం వా పాపుణితుం వా”తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౦౭; అ॰ ని॰ ४.४౫) ఓకాసలోకస్స గతిం సన్ధాయ రోహితదేవపుత్తేన పుట్ఠో భగవా అభాసి. తత్థ **న జాయతీ**తిఆదినా ఉజుకం జాతిఆదీని పటిక్ఖిపిత్వా **న చవతి న ఉపపజ్జతీ**తి పదద్వయేన అపరాపరం చవనుపపతనాని పటిక్ఖిపతి. కేచి పన “న జాయతీతిఆది గబ్భసేయ్యకాదివసేన వుత్తం, ఇతరం ఓపపాతికవసేనా”తి వదన్తి. **తన్తి** జాతిఆదిరహితం. **గమనేనా**తి పదసా గమనేన. **లోకస్సన్త**న్తి సఙ్ఖారలోకస్స అన్తభూతం నిబ్బానం. **ఞాతేయ్య**న్తి జానితబ్బం. **దట్ఠేయ్య**న్తి దట్ఠబ్బం. **పత్తేయ్య**న్తి పత్తబ్బం. ‘‘ఞాతాయం దిట్ఠాయం పత్తాయ”న్తి వా పాఠో, తత్థ గమనేన లోకస్సన్తం ఞాతా అయం దిట్ఠా అయం పత్తా అయన్తి న వదామీతి అత్థో. **అయ**న్తి నిబ్బానత్థికో.

కామం పదసా గమనేన గన్త్వా లోకస్సన్తం ఞాతుం దట్ఠుం పత్తుం వా న సక్కా, అపి చ పరిమితపరిచ్ఛిన్నట్ఠానే తం పఞ్ఞాపేత్వా దస్సేమీతి దస్సేన్తో ‘‘**అపి చా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **బ్యామమత్తే కళేవరే**తి బ్యామప్పమాణే అత్తభావే. ఇమినా

రూపక్ఖన్ధం దస్సేతి. **ససఞ్ఞిమ్హీ**తి సఞ్ఞాయ సహితే. ఇమినా సఞ్ఞాసీసేన వేదనాదయో తయో ఖన్ధే దస్సేతి సఞ్ఞాసహితత్తా ఏవ. **సమనకే**తి సవిఞ్ఞాణకేతి అత్థో. ఇమినా విఞ్ఞాణక్ఖన్ధం దస్సేతి, అవిఞ్ఞాణకే పన ఉతుసముట్ఠానరూపసముదాయమత్తే పఞ్ఞాపేతుం న సక్కాతి అధిప్పాయో. **లోక**న్తి ఖన్ధాదిలోకం. **లోకనిరోధ**న్తి తస్స లోకస్స నిరుజ్ఝనం నిబ్బానమేవ వా. నిబ్బానమ్పి హి ఖన్ధే పటిచ్చ పఞ్ఞాపనతో సరీరస్మింయేవ పఞ్ఞాపేతి. అదేసమ్పి హి తం యేసం నిరోధో, తేసం వసేన దేసతోపి ఉపచారవసేన నిద్దిసీయతి యథా "చక్ఖుం లోకే పియరూపం సాతరూపం, ఏత్థేసా తణ్హా పహీయమానా పహీయతి, ఏత్థ నిరుజ్ఝమానా నిరుజ్ఝతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౪౦౧; మ॰ ని॰ ౧.౧౩౪; విభ॰ ౨౦౪).

గమనేనాతి పాకతికగమనేన. **లోకస్సన్తో**తి సఙ్ఖారలోకస్స అన్తో అన్తకిరియాయ హేతుభూతం నిబ్బానం. **కుదాచన**న్తి కదాచిపి. **అప్పత్వా**తి అగ్గమగ్గేన అనధిగన్త్వా. **పమోచన**న్తి పముత్తి నిస్సరణం. **తస్మా**తి యస్మా లోకన్తం అప్పత్వా వట్టదుక్ఖతో ముత్తి నత్థి, తస్మా. **హవే**తి నిపాతమత్తం. **లోకవిదూ**తి సభావాదితో సబ్బం లోకం విజానన్తో. **సుమేధో**తి సున్దరపఞ్ఞో. **లోకన్తగూ**తి పరిఞ్ఞాభిసమయేన లోకం విదిత్వా పహానాభిసమయేన లోకన్తగూ. మగ్గబ్రహ్మచరియస్స పరినిట్ఠితత్తా **వుసితబ్రహ్మచరియో**. సబ్బేసం కిలేసానం సమితత్తా చతుసచ్చధమ్మానం వా అభిసమితత్తా **సమితావీ**. **నాసీసతీ**తి న పత్థేతి, యథా ఇమం లోకం, ఏవం పరఞ్చ లోకం నాసీసతి అప్పటిసన్ధికత్తా.

ఏవం యదిపి లోకవిదుతా అనవసేసతో దస్సితా సభావాదితో దస్సితత్తా, లోకో పన ఏకదేసేనేవ వుత్తోతి తం అనవసేసతో దస్సేతుం "**అపి చ తయో లోకా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ ఇన్ద్రియబద్ధానం ఖన్ధానం సమూహో సన్తానో చ **సత్తలోకో**. రూపాదీసు సత్తవిసత్తతాయ సత్తో, లోకీయతి ఏత్థ కుసలాకుసలం తబ్బిపాకో చాతి లోకో. అనిన్ద్రియబద్ధానం రూపాదీనం సమూహో సన్తానో చ **ఓకాసలోకో** లోకీయన్తి ఏత్థ జఙ్గమా థావరా చ తేసఞ్చ ఓకాసభూతోతి కత్వా. తదాధారతాయ హేస "భాజనలోకో"తిపి వుచ్చతి. ఉభయేపి ఖన్ధా **సఙ్ఖారలోకో** పచ్చయేహి సఙ్ఖరీయన్తి లుజ్జన్తి పలుజ్జన్తి చాతి. **ఆహారట్ఠితికా**తి పచ్చయట్ఠితికా, పచ్చయాయత్తవుత్తికాతి అత్థో. పచ్చయత్థో హేత్థ ఆహారసద్దో "అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్స ఉప్పాదాయా"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨) వియ. ఏవఞ్హి "సబ్బే సత్తా"తి ఇమినా అసఞ్ఞసత్తాపి పరిగ్గహితా హోన్తి. సా పనాయం ఆహారట్ఠితికతా నిప్పరియాయతో సఙ్ఖారధమ్మో, న సత్తధమ్మోతి ఆహ "**ఆహారట్ఠితికాతి ఆగతట్ఠానే సఙ్ఖారలోకో వేదితబ్బో**"తి.

యది ఏవం "సబ్బే సత్తా"తి ఇదం కథన్తి? పుగ్గలాధిట్ఠానదేసనాతి నాయం దోసో. కస్మా పన భగవా కత్థచి పుగ్గలాధిట్ఠానం కత్వా ధమ్మం దేసేతి, కత్థచి ధమ్మాధిట్ఠానం కత్వా ధమ్మం దేసేతీతి? దేసనావిలాసతో వేనేయ్యజ్ఝాసయతో చ. దేసనావిలాసప్పత్తా హి బుద్ధా భగవన్తో, తే యథారుచి కత్థచి పుగ్గలాధిట్ఠానం కత్వా కత్థచి ధమ్మాధిట్ఠానం కత్వా ధమ్మం దేసేన్తి. యే వా పన వేనేయ్యా సాసనక్కమం అనోతిణ్ణా, తేసం పుగ్గలాధిట్ఠానం దేసనం దేసేన్తి. యే చ ఓతిణ్ణా, తేసం ధమ్మాధిట్ఠానం. సమ్ముతిసచ్చవిసయా పుగ్గలాధిట్ఠానా దేసనా, ఇతరా పరమత్థసచ్చవిసయా. పురిమా కరుణానుకూలా, ఇతరా పఞ్ఞానుకూలా. సద్ధానుసారీగోత్తానం వా పురిమా. తే హి పుగ్గలప్పమాణికా, పచ్ఛిమా ధమ్మానుసారీగోత్తానం. సద్ధాచరితతాయ వా లోకాధిపతీనం వసేన పుగ్గలాధిట్ఠానా, పఞ్ఞాచరితతాయ ధమ్మాధిపతీనం వసేన ధమ్మాధిట్ఠానా. పురిమా చ నేయ్యత్థా, పచ్ఛిమా నీతత్థా. ఇతి భగవా తం తం విసేసం అపేక్ఖిత్వా తత్థ తత్థ దువిధం దేసనం దేసేతీతి వేదితబ్బం.

దిట్ఠిగతికానం సస్సతాదివసేన “అత్తా లోకో”తి పరికప్పనా యేభుయ్యేన సత్తవిసయా, న సఙ్ఖారవిసయాతి ఆహ “**సస్సతో లోకోతి వా అసస్సతో లోకోతి వాతి ఆగతట్ఠానే సత్తలోకో వేదితబ్బో**”తి. **యావతా చన్దిమసూరియా పరిహరన్తీతి** యత్తకే ఠానే చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తి పరిబ్భమన్తి. **దిసా భన్తి విరోచమానాతి** తేసం పరిబ్భమనేనేవ తా తా దిసా పభస్సరా హుత్వా విరోచన్తి. అథ వా **దిసాతి** ఉపయోగబహువచనం, తస్మా సయం విరోచమానా చన్దిమసూరియా యత్తకా దిసా భన్తి నోభేన్తి ఓభాసయన్తీతి అత్థో. **తావ సహస్సధా లోకోతి** తత్తకేన పమాణేన సహస్సప్పకారో ఓకాసలోకో, సహస్సలోకధాతుయోతి అత్థో. “తావసహస్సవా”తి వా పాఠో, తావ తత్తకం సహస్సం అస్స అత్థీతి తావసహస్సవా. **ఏత్థాతి** సహస్సలోకధాతుసఙ్ఖాతే లోకే.

తమ్పీతి తివిధమ్పి లోకం. **సబ్బథా అవేదీతి** సబ్బప్పకారతో పటివిజ్ఝి. కథం పటివిజ్ఝీతి ఆహ “**తథా హీ**”తిఆది. **తథా హిస్సాతి** ఇమస్స “సబ్బథా విదితో”తి ఏతేన సమ్బన్ధో. **అస్సాతి** అనేన భగవతా. **ఏకో లోకో సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికాతి** యాయ పుగ్గలాధిట్ఠానాయ కథాయ సబ్బేసం సఙ్ఖారానం పచ్చయాయత్తవుత్తితా వుత్తా, తాయ సబ్బో సఙ్ఖారలోకో ఏకవిధో పకారన్తరస్స అభావతో. **ద్వే లోకాతిఆదీసుపి** ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. నామగ్గహణేన చేత్థ నిబ్బానస్స అగ్గహణం తస్స అలోకసభావత్తా. నను చ “ఆహారట్ఠితికా”తి ఏత్థ పచ్చయాయత్తవుత్తితాయ మగ్గఫలధమ్మానమ్పి లోకతా ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి పరిఞ్ఞేయ్యానం దుక్ఖసచ్చధమ్మానం ఇధ లోకోతి అధిప్పేతత్తా. అథ వా న లుజ్జతి న పలుజ్జతీతి యో గహితో తథా న హోతి, సో లోకోతి తంగహణరహితానం లోకుత్తరానం నత్థి లోకతా.

తిస్సో వేదనాతి సుఖదుక్ఖఉపేక్ఖావసేన. **చత్తారో ఆహారాతి** కబళీకారాహారో ఫస్సాహారో మనోసఞ్చేతనాహారో విఞ్ఞాణాహారోతి చత్తారో ఆహారా. తత్థ కబళీకారాహారో ఓజట్ఠమకం రూపం ఆహరతీతి ఆహారో. ఫస్సో తిస్సో వేదనా ఆహరతీతి ఆహారో. మనోసఞ్చేతనా తీసు భవేసు పటిసన్ధిం ఆహరతీతి ఆహారో. విఞ్ఞాణం పటిసన్ధిక్ఖణే నామరూపం ఆహరతీతి ఆహారో. ఉపాదానానం ఆరమ్మణభూతా ఖన్ధా **ఉపాదానక్ఖన్ధా. ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనానీతి** చక్ఖాయతనాదిమనాయతనపరియన్తాని. **సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియోతి** నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో, ఏకత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, ఏకత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో, హేట్ఠిమా చ తయో ఆరుప్పాతి ఇమా సత్త “విఞ్ఞాణం తిట్ఠతి ఏత్థాతి విఞ్ఞాణట్ఠితియో”తి వుచ్చన్తి. తత్థ నానత్తం కాయో ఏతేసం, నానత్తో వా కాయో ఏతేసన్తి నానత్తకాయా, నానత్తసఞ్ఞా ఏతేసం అత్థీతి నానత్తసఞ్ఞినో. ఇమినా నయేన సేసపదేసుపి అత్థో వేదితబ్బో.

సబ్బే మనుస్సా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౧౨౭; అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౭.౪౪-౪౫) ఛకామావచరా చ దేవా ఏకచ్చే చ వినిపాతికా “**నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో**”తి వుచ్చన్తి. అపరిమాణేసు హి చక్కవాళేసు అపరిమాణానం మనుస్సానం వణ్ణసణ్ఠానాదివసేన ద్వేపి ఏకసదిసా నత్థి. యేపి కత్థచి యమకభాతరో వణ్ణేన వా సణ్ఠానేన వా ఏకసదిసా హోన్తి, తేసమ్పి ఆలోకితవిలోకితకథితహసితగమనఠానాదీహి విసేసో హోతియేవ, పటిసన్ధిసఞ్ఞా చ నేసం తిహేతుకాపి దుహేతుకాపి అహేతుకాపి హోతి, తస్మా సబ్బేపి మనుస్సా నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో. ఛకామావచరదేవేసు చ కేసఞ్చి కాయో నీలో హోతి, కేసఞ్చి పీతాదివణ్ణో, పటిసన్ధిసఞ్ఞా చ నేసం దుహేతుకాపి తిహేతుకాపి హోతి, తస్మా తేపి నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో. ఏకచ్చే వినిపాతికా పన చతుఅపాయవినిముత్తకా ఉత్తరమాతా యక్ఖినీ, పియఙ్కరమాతా, ధమ్మగుత్తాతి ఏవమాదయో దట్ఠబ్బా. ఏతేసఞ్హి ఓదాతకాళమఙ్గురచ్ఛవిసామవణ్ణాదివసేన చేవ కిసథూలరస్సదీఘాదివసేన చ కాయో నానా హోతి, మనుస్సానం వియ తిహేతుకదుహేతుకాహేతుకవసేన పటిసన్ధిసఞ్ఞాపి, తే పన దేవా వియ న మహేసక్ఖా , కపణమనుస్సా వియ అప్పేసక్ఖా దుల్లభఘాసచ్ఛాదనా దుక్ఖపీళితా విహరన్తి, ఏకచ్చే కాళపక్ఖే దుక్ఖితా జుణ్హపక్ఖే సుఖితా హోన్తి, తస్మా

సుఖసముస్సయతో వినిపతితత్తా సుఖసముస్సయతో వినిపాతో ఏతేసం అత్థీతి వినిపాతికాతి వుత్తా సతిపి దేవభావే దిబ్బసమ్పత్తియా అభావతో. యే పనేత్థ తిహేతుకా, తేసం ధమ్మాభిసమయోపి హోతి. పియఙ్కరమాతా హి యక్ఖినీ పచ్చూససమయే అనురుద్ధత్థేరస్స ధమ్మం సజ్ఝాయతో సుత్వా –

"మా సద్దం కరి పియఙ్కర, భిక్ఖు ధమ్మపదాని భాసతి;
అపిచ ధమ్మపదం విజానియ, పటిపజ్జేమ హితాయ నో సియా.

"పాణేసు చ సంయమామసే, సమ్పజానముసా న భణామసే;
సిక్ఖేమ సుసీల్యమత్తనో, అపి ముచ్చేమ పిసాచయోనియా"తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౦) –

ఏవం పుత్తకం సఞ్ఞాపేత్వా తం దివసం సోతాపత్తిఫలం పత్తా. ఉత్తరమాతా పన భగవతో ధమ్మం సుత్వావ సోతాపన్నా జాతా. ఏవమిమేపి కాయస్స చేవ పటిసన్ధిసఞ్ఞాయ చ నానత్తా "నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో"త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి.

బ్రహ్మపారిసజ్జబ్రహ్మపురోహితమహాబ్రహ్మసఙ్ఖాతా పన హీనమజ్ఝిమపణీతభేదభిన్నేన పఠమజ్ఝానేన నిబ్బత్తా బ్రహ్మకాయికా చేవ చతూసు అపాయేసు సత్తా చ "**నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో**"తి వుచ్చన్తి. ఏతేసు హి బ్రహ్మకాయికేసు బ్రహ్మపురోహితానం కాయో బ్రహ్మపారిసజ్జేహి పమాణతో విపులతరో హోతి, మహాబ్రహ్మానం కాయో పన బ్రహ్మపురోహితేహిపి పమాణతో విపులతరో హోతి. కామఞ్చ నేసం పభావసేనపి కాయో హేట్ఠిమహేట్ఠిమేహి ఉళారతరో హోతి, తం పన ఇధ అప్పమాణం. తథా హి పరిత్తాభాదీనం పరిత్తసుభాదీనఞ్చ కాయే సతిపి పభావేమత్తే ఏకత్తవసేనేవ వవత్థపీయతీతి "ఏకత్తకాయా"త్వేవ తే వుచ్చన్తి. ఏవమిమే బ్రహ్మకాయికా కాయస్స నానత్తా పఠమజ్ఝానవిపాకవసేన పన పటిసన్ధిసఞ్ఞాయ చ ఏకత్తా నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో. యథా చ తే, ఏవం చతూసు అపాయేసు సత్తా. నిరయేసు హి కేసఞ్చి గావుతం, కేసఞ్చి అడ్ఢయోజనం, కేసఞ్చి యోజనం అత్తభావో హోతి, దేవదత్తస్స పన యోజనసతికో జాతో. తిరచ్ఛానేసుపి కేచి ఖుద్దకా, కేచి మహన్తా, పేత్తివిసయేపి కేచి సట్ఠిహత్థా, కేచి అసీతిహత్థా హోన్తి, కేచి సువణ్ణా, కేచి దుబ్బణ్ణా, తథా కాలకఞ్చికా అసురా. అపి చేత్థ దీఘపిట్ఠికపేతా నామ సట్ఠియోజనికాపి హోన్తి, పటిసన్ధిసఞ్ఞా పన సబ్బేసమ్పి అకుసలవిపాకాహేతుకావ హోతి. ఇతి ఆపాయికాపి "నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో"త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి.

దుతియజ్ఝానభూమికా పన పరిత్తాభా అప్పమాణాభా ఆభస్సరా "**ఏకత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో**"తి వుచ్చన్తి. నేసఞ్హి సబ్బేసం కాయో ఏకప్పమాణోవ హోతి, పటిసన్ధిసఞ్ఞా పన దుతియతతియజ్ఝానవిపాకవసేన నానా హోతి.

పరిత్తసుభా అప్పమాణసుభా సుభకిణ్హా పన తతియజ్ఝానభూమికా **ఏకత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో**. తేసం వుత్తనయేన కాయస్స చేవ చతుత్థజ్ఝానవిపాకవసేన పటిసన్ధిసఞ్ఞాయ చ ఏకత్తా. "వేహప్ఫలాపి ఇమంయేవ చతుత్థవిఞ్ఞాణట్ఠితిం భజన్తి కాయస్స చేవ పఞ్చమజ్ఝానవిపాకవసేన పటిసన్ధిసఞ్ఞాయ చ ఏకరూపత్తా. సుద్ధావాసా పన అపునరావత్తనతో వివట్టపక్ఖే ఠితా, న సబ్బకాలికా. కప్పసతసహస్సమ్పి అసఙ్ఖ్యేయ్యమ్పి బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే నుప్పజ్జన్తి, సోళసకప్పసహస్సబ్భన్తరే బుద్ధేసు ఉప్పజ్జన్తేసుయేవ ఉప్పజ్జన్తి, ధమ్మచక్కప్పవత్తిస్స భగవతో ఖన్ధావారట్ఠానసదిసా హోన్తి, తస్మా నేవ విఞ్ఞాణట్ఠితిం, న సత్తావాసం భజన్తీ"తి వదన్తి. మహాసీవత్థేరో పన "న ఖో పన సో సారిపుత్త ఆవాసో సులభరూపో, యో మయా అనావుట్ఠపుబ్బో ఇమినా దీఘేన అద్ధునా అఞ్ఞత్ర సుద్ధావాసేహి దేవేహీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౦) ఇమినా సుత్తేన "సుద్ధావాసాపి

చతుత్థవిఞ్ఞాణట్ఠితిం చతుత్థసత్తావాసం భజన్తీ”తి వదతి, తం అప్పటిబాహియత్తా సుత్తస్స అనుఞ్ఞాతం. తస్మా అసఞ్ఞసత్తం అపనేత్వా పరిత్తసుభాదీసు అకనిట్ఠపరియోసానాసు నవసు భూమీసు సత్తా “ఏకత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో”తి గహేతబ్బా.

అసఞ్ఞసత్తా పన విఞ్ఞాణాభావా ఏత్థ సఙ్గహం న గచ్ఛన్తి. తథా హి అనుప్పన్నే బుద్ధే తిత్థాయతనే పబ్బజితా వాయోకసిణే పరికమ్మం కత్వా చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తతో వుట్ఠాయ “ధీ చిత్తం, ధీ చిత్తం, చిత్తస్స నామ అభావోయేవ సాధు. చిత్తఞ్హి నిస్సాయ వధబన్ధాదిపచ్చయం దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, చిత్తే అసతి నత్థేత”న్తి ఖన్తిం రుచిం ఉప్పాదేత్వా అపరిహీనజ్ఝానా కాలం కత్వా రూపపటిసన్ధివసేన అసఞ్ఞభవే నిబ్బత్తన్తి. యో యస్స ఇరియాపథో మనుస్సలోకే పణిహితో అహోసి, సో తేన ఇరియాపథేన నిబ్బత్తిత్వా పఞ్చ కప్పసతాని ఠితో వా నిసిన్నో వా నిపన్నో వా హోతి. ఏవం చిత్తవిరాగభావనావసేన తేసం తత్థ విఞ్ఞాణుప్పత్తి న హోతీతి విఞ్ఞాణాభావతో విఞ్ఞాణట్ఠితిం తే న భజన్తి. నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పన యథేవ సఞ్ఞాయ, ఏవం విఞ్ఞాణస్సపి సుఖుమత్తా విఞ్ఞాణట్ఠితీసు సఙ్గహం న గచ్ఛతి. తఞ్హి సఞ్ఞాయ వియ విఞ్ఞాణస్సపి సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తత్తా పరిబ్యత్తవిఞ్ఞాణకిచ్చాభావతో నేవ విఞ్ఞాణం , న చ సబ్బసో అవిఞ్ఞాణం హోతీతి నేవవిఞ్ఞాణా నావిఞ్ఞాణం, తస్మా పరిప్ఫుటవిఞ్ఞాణకిచ్చవన్తీసు విఞ్ఞాణట్ఠితీసు సఙ్గహం న గచ్ఛతి. తస్మా వినిపాతికేహి సద్ధిం ఛకామావచరదేవా మనుస్సా చ నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, పఠమజ్ఝానభూమికా అపాయసత్తా చ నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో, దుతియజ్ఝానభూమికా ఏకత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, తతియజ్ఝానభూమికా అసఞ్ఞసత్తం వజ్జేత్వా సేసా చతుత్థజ్ఝానభూమికా చ ఏకత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినోతి ఇమా చతస్సో విఞ్ఞాణట్ఠితియో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం వజ్జేత్వా ఆకాసానఞ్చాయతనాదిహేట్ఠిమారుప్పత్తయేన సద్ధిం “సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో”తి వేదితబ్బా.

అట్ఠ లోకధమ్మాతి లాభో అలాభో యసో అయసో నిన్దా పసంసా సుఖం దుక్ఖన్తి ఇమే అట్ఠ లోకస్స ధమ్మత్తా లోకధమ్మా. ఇమే హి సత్తలోకస్స అవస్సంభావినో ధమ్మా, తస్మా ఏతేహి వినిముత్తో నామ కోచి సత్తో నత్థి. తే హి అపరాపరం కదాచి లోకం అనుపతన్తి, కదాచి తే లోకో చ అనుపతతి. వుత్తమ్పి చేతం “అట్ఠిమే, భిక్ఖవే, లోకధమ్మా లోకం అనుపరివత్తన్తి, లోకో చ అట్ఠ లోకధమ్మే అనుపరివత్తతీ”తి (అ॰ ని॰ ౮.౬). ఘాసచ్ఛాదనాదీనం లద్ధి, తాని ఏవ వా లద్ధబ్బతో **లాభో**. తదభావో **అలాభో**. లాభగ్గహణేన చేత్థ తబ్బిసయో అనురోధో గహితో, అలాభగ్గహణేన విరోధో. ఏవం **యసాదీ**సుపి తబ్బిసయఅనురోధవిరోధానం గహణం వేదితబ్బం. లాభే పన ఆగతే అలాభో ఆగతోయేవ హోతీతి లాభో చ అలాభో చ వుత్తో. **యసాదీ**సుపి ఏసేవ నయో. తథా చ లోహితే సతి తదుపఘాతవసేన పుబ్బో వియ లాభాదీసు అనురోధే సతి అలాభాదీసు విరోధో లద్ధావసరో ఏవ హోతి.

నవ సత్తావాసాతి హేట్ఠా వుత్తసత్తవిఞ్ఞాణట్ఠితియో ఏవ అసఞ్ఞసత్తచతుత్థారుప్పేహి సద్ధిం “నవ సత్తావాసా”తి వుచ్చన్తి. సత్తా ఆవసన్తి ఏతేసూతి సత్తావాసా, నానత్తకాయనానత్తసఞ్ఞీఆదిభేదా సత్తనికాయా. తే హి సత్తనికాయా తప్పరియాపన్నానం సత్తానం తాయ ఏవ తప్పరియాపన్నతాయ ఆధారో వియ వత్తబ్బతం అరహన్తి సముదాయాధారతాయ అవయవస్స యథా “రుక్ఖే సాఖా”తి. సుద్ధావాసానమ్పి సత్తావాసగ్గహణే కారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

దసాయతనానీతి అరూపసభావం మనాయతనం రూపారూపాదిమిస్సకం ధమ్మాయతనఞ్చ ఠపేత్వా కేవలం రూపధమ్మానంయేవ వసేన చక్ఖాయతనాదయో పఞ్చ, రూపాయతనాదయో పఞ్చాతి దసాయతనాని వుత్తాని, మనాయతనధమ్మాయతనేహి పన సద్ధిం తానియేవ ‘‘**ద్వాదసాయతనానీ**’’తి వుత్తాని.

కస్మా పనేత్థ చక్ఖాదయో “ఆయతనానీ”తి వుచ్చన్తి? ఆయతనతో (విభ. అట్ఠ. ౧౫౪) ఆయానం వా తననతో ఆయతస్స చ నయనతో ఆయతనాని. చక్ఖురూపాదీసు హి తంతంద్వారారమ్మణా చిత్తచేతసికా ధమ్మా సేన సేన అనుభవనాదినా కిచ్చేన ఆయతన్తి ఉట్ఠహన్తి ఘటన్తి వాయమన్తి, తే చ పన ఆయభూతే ధమ్మే ఏతాని తనోన్తి విత్థారేన్తి, ఇదఞ్చ అనమతగ్గే సంసారే పవత్తం అతివియ ఆయతం సంసారదుక్ఖం యావ న నివత్తతి, తావ నయన్తి పవత్తయన్తి, తస్మా “ఆయతనానీ”తి వుచ్చన్తి. అపి చ నివాసట్ఠానట్ఠేన ఆకరట్ఠేన సమోసరణట్ఠేన సఞ్జాతిదేసట్ఠేన కారణట్ఠేన చ ఆయతనాని. తథా హి లోకే “ఇస్సరాయతనం వాసుదేవాయతన”న్తిఆదీసు నివాసట్ఠానం ఆయతనన్తి వుచ్చతి. “సువణ్ణాయతనం రజతాయతన”న్తిఆదీసు ఆకరో. సాసనే పన “మనోరమే ఆయతనే, సేవన్తి నం విహఙ్గమా”తిఆదీసు (అ. ని. ౫.౩౮) సమోసరణట్ఠానం. “దక్ఖిణాపథో గున్నం ఆయతన”న్తిఆదీసు సఞ్జాతిదేసో. “తత్ర తత్రేవ సక్ఖిభబ్బతం పాపుణాతి సతి సతిఆయతనే”తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౧౫౮; అ. ని. ౩.౧౦౨; ౫.౨౩) కారణం ఆయతనన్తి వుచ్చతి. చక్ఖుఆదీసు చ తే తే చిత్తచేతసికా ధమ్మా నివసన్తి తదాయత్తవుత్తితాయాతి చక్ఖాదయో తేసం నివాసట్ఠానం. చక్ఖాదీసు చ తే ఆకిణ్ణా తన్నిస్సితత్తా తదారమ్మణత్తా చాతి చక్ఖాదయోవ నేసం ఆకరో. తత్థ తత్థ వత్థుద్వారారమ్మణవసేన సమోసరణతో చక్ఖాదయోవ నేసం సమోసరణట్ఠానం. తన్నిస్సయారమ్మణభావేన తత్థేవ ఉప్పత్తితో చక్ఖాదయోవ నేసం సఞ్జాతిదేసో. చక్ఖాదీనం అభావే అభావతో చక్ఖాదయోవ నేసం కారణన్తి యథావుత్తేనత్థేన చక్ఖు చ తం ఆయతనఞ్చాతి చక్ఖాయతనం. ఏవం సేసానిపి.

ఇమానేవ పన ద్వాదసాయతనాని చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిఛవిఞ్ఞాణేహి సద్ధిం **అట్ఠారస** విదహనాదితో ‘‘**ధాతుయో**’’తి వుచ్చన్తి. తథా హి చక్ఖాదీసు ఏకేకో ధమ్మో యథాసమ్భవం విదహతి, ధీయతే, విధానం, విధీయతే ఏతాయ, ఏత్థ వా ధీయతీతి ధాతూతి వుచ్చతి. లోకియా హి ధాతుయో కారణభావేన వవత్థితావ హుత్వా సువణ్ణరజతాదిధాతుయో వియ సువణ్ణరజతాదిం, అనేకప్పకారం సంసారదుక్ఖం విదహన్తి, భారహారేహి చ భారో వియ సత్తేహి ధీయన్తి ధారీయన్తి, దుక్ఖవిధానమత్తమేవ చేతా అవసవత్తనతో. ఏతాహి చ కారణభూతాహి సంసారదుక్ఖం సత్తేహి అనువిధీయతి, తథావిహితఞ్చ తం ఏతాస్వేవ ధీయతి ఠపీయతి, తస్మా “ధాతుయో”తి వుచ్చన్తి. అపి చ యథా తిత్థియానం అత్తా నామ సభావతో నత్థి, న ఏవమేతా, ఏతా పన అత్తనో సభావం ధారేన్తీతి ధాతుయో. యథా చ లోకే విచిత్తా హరితాలమనోసిలాదయో సేలావయవా “ధాతుయో”తి వుచ్చన్తి, ఏవమేతాపి ధాతుయో వియ ధాతుయో. విచిత్తా హేతా ఞాణఞేయ్యావయవాతి. యథా వా సరీరసఙ్ఖాతస్స సముదాయస్స అవయవభూతేసు రససోణితాదీసు అఞ్ఞమఞ్ఞవిసభాగలక్ఖణపరిచ్ఛిన్నేసు ధాతుసమఞ్ఞా, ఏవమేతేసుపి పఞ్చక్ఖన్ధసఙ్ఖాతస్స అత్తభావస్స అవయవేసు ధాతుసమఞ్ఞా వేదితబ్బా. అఞ్ఞమఞ్ఞవిసభాగలక్ఖణపరిచ్ఛిన్నా హేతే చక్ఖాదయోతి. అపి చ **ధాతూ**తి నిజ్జీవమత్తస్సేతం అధివచనం. తథా హి భగవా “ఛధాతురో అయం భిక్ఖు పురిసో”తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౩౪౩) జీవసఞ్ఞాసమూహననత్థం ధాతుదేసనమకాసి. తస్మా నిజ్జీవట్ఠేనపి ధాతుయోతి వుచ్చన్తి.

ఏత్థ చ “ఆహారట్ఠితికా”తి పచ్చయాయత్తవుత్తితావచనేన సఙ్ఖారానం అనిచ్చతా, తాయ చ “యదనిచ్చం తం దుక్ఖం, యం దుక్ఖం తదనత్తా”తి (సం. ని. ౩.౧౫) వచనతో దుక్ఖానత్తతా చ పకాసితా హోన్తీతి తీణిపి సామఞ్ఞలక్ఖణాని గహితాని. **నామ**న్తి చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా, తే చ అత్థతో ఫస్సాదయో. **రూప**న్తి భూతుపాదాయరూపాని, తాని చ అత్థతో పథవీఆదయోతి అవిసేసేనేవ సలక్ఖణతో సఙ్ఖారా గహితా. తగ్గహణేనేవ యే తే సవిసేసా కుసలాదయో హేతుఆదయో చ, తేపి గహితా ఏవ హోన్తీతి ఆహ ‘‘**ఇతి అయం సఙ్ఖారలోకోపి సబ్బథా విదితో**’’తి.

ఏవం సఙ్ఖారలోకస్స సబ్బథా విదితభావం దస్సేత్వా ఇదాని సత్తలోకస్సపి సబ్బథా విదితభావం దస్సేన్తో "**యస్మా పనేసా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆసయం జానాతీ**తి ఆగమ్మ చిత్తం సేతి ఏత్థాతి ఆసయో మిగాసయో వియ. యథా మిగో గోచరాయ గన్త్వా పచ్చాగన్త్వా తత్థేవ వనగహనే సయతీతి సో తస్స ఆసయో, ఏవం అఞ్ఞథా పవత్తిత్వాపి చిత్తం ఆగమ్మ యత్థ సేతి, సో తస్స ఆసయోతి వుచ్చతి. సో పన సస్సతదిట్ఠిఆదివసేన చతుబ్బిధో. వుత్తఞ్చ –

> "సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠీ చ, ఖన్తి చేవానులోమికా;
>
> యథాభూతఞ్చ యం ఞాణం, ఏతం ఆసయసద్దిత"న్తి.

తత్థ సబ్బదిట్ఠీనం సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠీహి సఙ్గహితత్తా సబ్బేపి దిట్ఠిగతికా సత్తా ఇమా ఏవ ద్వే దిట్ఠియో సన్నిస్సితా. యథాహ "ద్వయనిస్సితో ఖ్వాయం కచ్చాన లోకో యేభుయ్యేన అత్థితఞ్చేవ నత్థితఞ్చా"తి (సం. ని. ౨.౧౫). **అత్థితా**తి హి సస్సతగ్గాహో అధిప్పేతో, **నత్థితా**తి ఉచ్ఛేదగ్గాహో. అయం తావ వట్టనిస్సితానం పుథుజ్జనానం ఆసయో, వివట్టనిస్సితానం పన సుద్ధసత్తానం అనులోమికా ఖన్తి యథాభూతఞాణన్తి దువిధో ఆసయో. తత్థ "అనులోమికా ఖన్తి విపస్సనాఞాణం, యథాభూతఞాణం పన మగ్గఞాణ"న్తి **సమ్మోహవినోదనియా** విభఙ్గట్ఠకథాయం (విభ. అట్ఠ. ౮౧౫) వుత్తం . తం చతుబ్బిధమ్పి సత్తానం ఆసయం జానాతి, జానన్తో చ తేసం దిట్ఠిగతానం తేసఞ్చ ఞాణానం అప్పవత్తిక్ఖణేపి జానాతి. వుత్తఞ్హేతం –

> "కామం సేవన్తఞ్ఞేవ జానాతి 'అయం పుగ్గలో కామగరుకో కామాసయో కామాధిముత్తో'తి, కామం సేవన్తఞ్ఞేవ జానాతి 'అయం పుగ్గలో నేక్ఖమ్మగరుకో నేక్ఖమ్మాసయో నేక్ఖమ్మాధిముత్తో'"తిఆది (పటి. మ. ౧.౧౧౩).

అనుసయం జానాతీతి అను అను సయన్తీతి అనుసయా, అనురూపం కారణం లభిత్వా ఉప్పజ్జన్తీతి అత్థో. ఏతేన నేసం కారణలాభే ఉప్పజ్జనారహతం దస్సేతి. అప్పహీనా హి కిలేసా కారణలాభే సతి ఉప్పజ్జన్తి. కే పన తే? కామరాగాదయో సత్త అనాగతా కిలేసా, అతీతా పచ్చుప్పన్నా చ తంసభావత్తా తథా వుచ్చన్తి. న హి ధమ్మానం కాలభేదేన సభావభేదో అత్థి, తం సత్తవిధం అనుసయం తస్స తస్స సత్తస్స సన్తానే పరోపరభావేన పవత్తమానం జానాతి.

చరితం జానాతీతి ఏత్థ **చరిత**న్తి సుచరితదుచ్చరితం. తఞ్హి **విభఙ్గే** (విభ. ౮౧౪ ఆదయో) చరితనిద్దేసే నిద్దిట్ఠం. అథ వా **చరిత**న్తి చరియా వేదితబ్బా. తా పన రాగదోసమోహసద్ధాబుద్ధివితక్కవసేన ఛ మూలచరియా, తాసం అపరియన్తో అన్తరభేదో, సంసగ్గభేదో పన తేసట్ఠివిధో. తం చరితం సభావతో సంకిలేసతో వోదానతో సముట్ఠానతో ఫలతో నిస్సన్దతోతి ఏవమాదినా పకారేన జానాతి.

అధిముత్తిం జానాతీతి ఏత్థ **అధిముత్తీ**తి అజ్ఝాసయధాతు. సా దువిధా హీనాధిముత్తి పణీతాధిముత్తీతి. యాయ హీనాధిముత్తికా సత్తా హీనాధిముత్తికేయేవ సేవన్తి, పణీతాధిముత్తికా చ పణీతాధిముత్తికే ఏవ. సచే హి ఆచరియుపజ్ఝాయా న సీలవన్తో హోన్తి, సద్ధివిహారికా సీలవన్తో హోన్తి, తే అత్తనో ఆచరియుపజ్ఝాయేపి న ఉపసఙ్కమన్తి, అత్తనా సదిసే సారుప్పభిక్ఖూయేవ ఉపసఙ్కమన్తి. సచే ఆచరియుపజ్ఝాయా సారుప్పభిక్ఖూ, ఇతరే అసారుప్పా, తేపి న ఆచరియుపజ్ఝాయే ఉపసఙ్కమన్తి, అత్తనా సదిసే హీనాధిముత్తికే ఏవ ఉపసఙ్కమన్తి. తిపిటకచూళాభయత్థేరో కిర నాగదీపే చేతియవన్దనాయ పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం గచ్ఛన్తో ఏకస్మిం గామే మనుస్సేహి నిమన్తితో థేరేన చ సద్ధిం ఏకో అసారుప్పభిక్ఖు అత్థి,

ధురవిహారేపి ఏకో అసారుప్పభిక్ఖు అత్థి, భిక్ఖుసఙ్ఘేసు గామం ఓసరన్తేసు తే ఉభో జనా కిఞ్చాపి ఆగన్తుకేన నేవాసికో, నేవాసికేన వా ఆగన్తుకో న దిట్ఠపుబ్బో, ఏవం సన్తేపి ఏకతో హుత్వా హసిత్వా హసిత్వా కథయమానా అట్ఠంసు. థేరో దిస్వా "సమ్మాసమ్బుద్ధేన జానిత్వా **ధాతుసంయుత్తం** (సం॰ ని॰ ౨.౮౫ ఆదయో) కథిత"న్తి ఆహ. ఏవమయం హీనాధిముత్తికాదీనం అఞ్ఞమఞ్ఞోపసేవనాదినియామికా అజ్ఝాసయధాతు అజ్ఝాసయభావో అధిముత్తీతి వుచ్చతి, తం అధిముత్తిం జానాతి. "ఇమస్స అధిముత్తి హీనా, ఇమస్స పణీతా. తత్థాపి ఇమస్స ముదు, ఇమస్స ముదుతరా, ఇమస్స ముదుతమా"తిఆదినా పటివిజ్ఝతి. అధిముత్తియా పన తిక్ఖముదుభావాదికో ఇన్ద్రియానం తిక్ఖముదుభావాదినా వేదితబ్బో.

అప్పరజక్ఖేతి పఞ్ఞామయే అక్ఖిమ్హి అప్పం పరిత్తం రాగదోసమోహరజం ఏతేసన్తి అప్పరజక్ఖా, అప్పం వా రాగాదిరజం ఏతేసన్తి అప్పరజక్ఖా, అనుస్సదరాగాదిరజా సత్తా. తే అప్పరజక్ఖే. **మహారజక్ఖే**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో, ఉస్సదరాగాదిరజా మహారజక్ఖా. **జానాతీ**తి "ఇమస్స రాగరజో అప్పో, ఇమస్స దోసరజో అప్పో"తిఆదినా అప్పరజక్ఖాదికే జానాతి.

తిక్ఖిన్ద్రియేతి తిఖిణేహి సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతే. **ముదిన్ద్రియే**తి ముదుకేహి సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతే. ఉభయత్థాపి ఉపనిస్సయభూతిన్ద్రియాని అధిప్పేతాని. **స్వాకారే**తి సున్దరాకారే, కల్యాణపకతికే వివట్టజ్ఝాసయేతి అత్థో. యేసం వా ఆసయాదయో ఆకారా కోట్ఠాసా సున్దరా, తే **స్వాకారా**. విపరీతా **ద్వాకారా. సువిఞ్ఞాపయే**తి సమ్మత్తనియామం విఞ్ఞాపేతుం సుకరే సద్ధే పఞ్ఞవన్తే చ, యే వా కథితం కారణం సల్లక్ఖేన్తి, సుఖేన సక్కా హోన్తి విఞ్ఞాపేతుం, తే **సువిఞ్ఞాపయా**. విపరీతా **దువిఞ్ఞాపయా. భబ్బే అభబ్బే**తి ఏత్థ యే అరియమగ్గప్పటివేధస్స అనుచ్ఛవికా ఉపనిస్సయసమ్పన్నా కమ్మావరణకిలేసావరణవిపాకావరణరహితా, తే **భబ్బా**. విపరీతా **అభబ్బా. తస్మా**తి యస్మా భగవా అపరిమాణే సత్తే ఆసయాదితో అనవసేసేత్వా జానాతి, తస్మా అస్స భగవతో సత్తలోకోపి సబ్బథా విదితో.

ననుచ సత్తేసు పమాణాదిపి జానితబ్బో అత్థీతి? అత్థి, తస్స పన జాననం న నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయాతి ఇధ న గహితం, భగవతో పన తమ్పి సువిదితం సువవత్థాపితమేవ, పయోజనాభావా దేసనం నారుళ్హం. తేన వుత్తం –

> "అథ ఖో భగవా పరిత్తం నఖసిఖాయం పంసుం ఆరోపేత్వా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – 'తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, కతమం ను ఖో బహుతరం యో వాయం మయా పరిత్తో నఖసిఖాయం పంసు ఆరోపితో, అయం వా మహాపథవీ'"తిఆది (సం॰ ని॰ ౫.౧౧౨౧).

ఏవం సత్తలోకస్సపి సబ్బథా విదితభావం దస్సేత్వా ఇదాని ఓకాసలోకస్సపి తథేవ విదితభావం దస్సేన్తో ఆహ "**యథా చ సత్తలోకో**"తిఆది . ఓకాసలోకోపి సబ్బథా విదితోతి సమ్బన్ధో. **చక్కవాళ**న్తి లోకధాతు. సా హి నేమిమణ్డలసదిసేన చక్కవాళపబ్బతేన సమన్తతో పరిక్ఖిత్తత్తా "చక్కవాళ"న్తి వుచ్చతి. **అడ్ఢుడ్ఢానీ**తి ఉపడ్ఢచతుత్థాని, తీణి సతాని పఞ్ఞాసఞ్చాతి అత్థో. **నహుతానీ**తి దససహస్సాని. **సఙ్ఖాతా**తి కథితా. యస్మా పథవీ నామాయం తిరియం అపరిచ్ఛిన్నా, తస్మా "**ఏత్తకం బహలత్తేన, సఙ్ఖాతాయం వసున్ధరా**"తి బహలతోయేవ పరిచ్ఛేదో వుత్తో. నను చక్కవాళపబ్బతేహి తంతంచక్కవాళపథవీ పరిచ్ఛిన్నాతి? న తదఞ్ఞచక్కవాళపథవియా ఏకాబద్ధభావతో. తిణ్ణం తిణ్ణఞ్హి పత్తానం అన్తరాళసదిసే తిణ్ణం తిణ్ణం లోకధాతూనం అన్తరేయేవ పథవీ నత్థి లోకన్తరనిరయభావతో, చక్కవాళపబ్బతానం పన చక్కవాళపబ్బతన్తరేహి సమ్బద్ధట్ఠానే పథవీ ఏకాబద్ధావ, వివట్టకాలే సణ్ఠహమానాపి పథవీ యథాసణ్ఠితపథవియా ఏకాబద్ధావ సణ్ఠహతి.

సణ్ఠితీతి హేట్ఠా ఉపరితో చాతి సబ్బసో ఠితి. **ఏవం సణ్ఠితే**తి ఏవం అవట్ఠితే. **ఏత్థా**తి చక్కవాళే. **అజ్ఝోగాళ్హో**తి ఓగాహిత్వా అనుపవిసిత్వా ఠితో. **అచ్చుగ్గతో తావదేవా**తి తత్తకమేవ చతురాసీతి యోజనసతసహస్సానియేవ ఉగ్గతో. న కేవలఞ్చేత్థ ఉబ్బేధోవ, అథ ఖో ఆయామవిత్థారాపిస్స తత్తకాయేవ. వుత్తఞ్హేతం –

"సినేరు, భిక్ఖవే, పబ్బతరాజా చతురాసీతి యోజనసహస్సాని ఆయామేన, చతురాసీతి యోజనసహస్సాని విత్థారేనా"తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౬).

సినేరుపబ్బతుత్తమోతి పబ్బతేసు ఉత్తమో, పబ్బతోయేవ వా ఉత్తమో పబ్బతుత్తమో, సినేరుసఙ్ఖాతో పబ్బతుత్తమో సినేరుపబ్బతుత్తమో, సినేరుపబ్బతరాజాతి వుత్తం హోతి. తస్స చ పాచీనపస్సం రజతమయం, తస్మా తస్స పభాయ అజ్ఝోత్థరన్తియా పాచీనదిసాయ సముద్దోదకం ఖీరం వియ పఞ్ఞాయతి. దక్ఖిణపస్సం పన ఇన్దనీలమణిమయం, తస్మా దక్ఖిణదిసాయ సముద్దోదకం యేభుయ్యేన నీలవణ్ణం హుత్వా పఞ్ఞాయతి, తథా ఆకాసం. పచ్ఛిమపస్సం ఫలికమయం. ఉత్తరపస్సం సువణ్ణమయం. చత్తారో సముద్దాపి సినేరురస్మీహి ఏవ పరిచ్ఛిన్నా. తథా హి పుబ్బదక్ఖిణపస్సేహి నిక్ఖన్తా రజతమణిరస్మియో ఏకతో హుత్వా మహాసముద్దపిట్ఠేన గన్త్వా చక్కవాళపబ్బతం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తి, దక్ఖిణపచ్ఛిమపస్సేహి నిక్ఖన్తా మణిఫలికరస్మియో, పచ్ఛిముత్తరపస్సేహి నిక్ఖన్తా ఫలికసువణ్ణరస్మియో, ఉత్తరపాచీనపస్సేహి నిక్ఖన్తా సువణ్ణరజతరస్మియో ఏకతో హుత్వా మహాసముద్దపిట్ఠేన గన్త్వా చక్కవాళపబ్బతం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తి, తాసం రస్మీనం అన్తరేసు చత్తారో మహాసముద్దా హోన్తి.

తతోతి సినేరుస్స హేట్ఠా ఉపరి చ వుత్తప్పమాణతో. **ఉపడ్ఢుపడ్ఢేనా**తి ఉపడ్ఢేన ఉపడ్ఢేన. ఇదం వుత్తం హోతి – ద్వాచత్తాలీస యోజనసహస్సాని సముద్దే అజ్ఝోగాళ్హో తత్తకమేవ ఉపరి ఉగ్గతో **యుగన్ధరపబ్బతో**, ఏకవీసతి యోజనసహస్సాని మహాసముద్దే అజ్ఝోగాళ్హో తత్తకమేవ చ ఉపరి ఉగ్గతో **ఈసధరో** పబ్బతోతి ఇమినా నయేన సేసేసుపి ఉపడ్ఢుపడ్ఢప్పమాణతా వేదితబ్బా. యథా మహాసముద్దో యావ చక్కవాళపాదమూలా అనుపుబ్బనిన్నో, ఏవం యావ సినేరుపాదమూలాతి హేట్ఠా సినేరుప్పమాణతో ఉపడ్ఢప్పమాణోపి యుగన్ధరపబ్బతో పథవియం సుప్పతిట్ఠితో, ఏవం ఈసధరాదయోపీతి దట్ఠబ్బం. వుత్తఞ్హేతం "మహాసముద్దో, భిక్ఖవే, అనుపుబ్బనిన్నో అనుపుబ్బపోణో అనుపుబ్బపబ్భారో"తి (చూళవ॰ ౧౮౪; ఉదా॰ ౪౫). సినేరుయుగన్ధరాదీనం అన్తరే **సీదన్తరసముద్దా** నామ హోన్తి. తత్థ కిర ఉదకం సుఖుమం మోరపత్తమత్తమ్పి పక్ఖిత్తం పతిట్ఠాతుం న సక్కోతి సీదతేవ, తస్మా తే సీదసముద్దా నామ వుచ్చన్తి. తే పన విత్థారతో యథాక్కమం సినేరుఆదీనం అచ్చుగ్గమసమానపఅమాణాతి వదన్తి. **అజ్ఝోగాళ్హుగ్గతా**తి అజ్ఝోగాళ్హా చ ఉగ్గతా చ. **బ్రహా**తి మహన్తా.

సినేరుస్స సమన్తతోతి పరిక్ఖిపనవసేన సినేరుస్స సమన్తతో ఠితా. సినేరుం తావ పరిక్ఖిపిత్వా ఠితో యుగన్ధరో, తం పరిక్ఖిపిత్వా ఈసధరో. ఏవం తం తం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితా "సినేరుస్స సమన్తతో"తి వుత్తా. కత్థచి పన "సినేరుం పరిక్ఖిపిత్వా అస్సకణ్ణో నామ పబ్బతో పతిట్ఠితో, తం పరిక్ఖిపిత్వా వినతకో నామ పబ్బతో"తి ఏవం అఞ్ఞోయేవ అనుక్కమో ఆగతో. తథా హి **నిమిజాతకే** –

"సహస్సయుత్తం హయవాహిం, దిబ్బయానమధిట్ఠితో;
యాయమానో మహారాజా, అద్దా సీదన్తరే నగే;
దిస్వానామన్తయీ సూతం, ఇమే కే నామ పబ్బతా"తి. (జా॰ ౨.౨౨.౫౬౬)

ఏవం నిమిమహారాజేన పుట్ఠేన మాతలిదేవపుత్తేన –

> “సుదస్సనో కరవీకో, ఈసధరో యుగన్ధరో;
> నేమిన్ధరో వినతకో, అస్సకణ్ణో గిరీ బ్రహా.
>
> “ఏతే సీదన్తరే నగా, అనుపుబ్బసముగ్గతా;
> మహారాజానమావాసా, యాని త్వం రాజ పస్ససీ”తి. (జా. ౨.౨౨.౫౭౦-౫౭౬)

వుత్తం.

తత్థ అట్ఠకథాయం ఇదం వుత్తం –

> “అయం, మహారాజ, ఏతేసం సబ్బబాహిరో సుదస్సనో పబ్బతో నామ, తదనన్తరే కరవీకో నామ, సో సుదస్సనతో ఉచ్చతరో. ఉభిన్నమ్పి పన తేసం అన్తరే ఏకోపి సీదన్తరమహాసముద్దో. కరవీకస్స అనన్తరే ఈసధరో నామ, సో కరవీకతో ఉచ్చతరో. తేసమ్పి అన్తరే ఏకో సీదన్తరమహాసముద్దో. ఈసధరస్స అనన్తరే యుగన్ధరో నామ, సో ఈసధరతో ఉచ్చతరో. తేసమ్పి అన్తరే ఏకో సీదన్తరమహాసముద్దో. యుగన్ధరస్స అనన్తరే నేమిన్ధరో నామ, సో యుగన్ధరతో ఉచ్చతరో. తేసమ్పి అన్తరే ఏకో సీదన్తరమహాసముద్దో. నేమిన్ధరస్స అనన్తరే వినతకో నామ, సో నేమిన్ధరతో ఉచ్చతరో. తేసమ్పి అన్తరే ఏకో సీదన్తరమహాసముద్దో. వినతకస్స అనన్తరే అస్సకణ్ణో నామ, సో వినతకతో ఉచ్చతరో. తేసమ్పి అన్తరే ఏకో సీదన్తరమహాసముద్దో. ఏతే సీదన్తరమహాసముద్దే సత్త పబ్బతా అనుపటిపాటియా సముగ్గతా సోపానసదిసా హుత్వా ఠితా”తి (జా. అట్ఠ. ౬.౨౨.౫౭౬).

యోజనానం సతానుచ్చో, హిమవా పఞ్చ పబ్బతోతి హిమవా పబ్బతో పఞ్చ యోజనసతాని ఉచ్చో, ఉబ్బేధోతి అత్థో. తత్థ **హిమవా**తి హిమపాతసమయే హిమయుత్తతాయ హిమం అస్స అత్థీతి హిమవా, గిమ్హకాలే హిమం వమతీతి హిమవా. **పబ్బతో**తి సేలో. సేలో హి సన్ధిసఙ్ఖాతేహి పబ్బేహి సహితత్తా “పబ్బతో”తి వుచ్చతి, పసవనాదివసేన జలస్స సారభూతానం భేసజ్జాదీనం వత్థూనఞ్చ గిరణతో “గిరీ”తి చ వుచ్చతి. **యోజనానం సహస్సాని, తీణి ఆయతవిత్థతో**తి యోజనానం తీణి సహస్సాని ఆయామతో చ విత్థారతో చాతి అత్థో, ఆయామతో చ విత్థారతో చ తీణి యోజనసహస్సానీతి వుత్తం హోతి.

చతురాసీతిసహస్సేహి, కూటేహి పటిమణ్డితోతి సుదస్సనకూటచిత్రకూటాదీహి చతురాసీతికూటసహస్సేహి పటిమణ్డితో, సోభితోతి అత్థో. అపిచేత్థ అవుత్తోపి అయం విసేసో వేదితబ్బో (మ. ని. అట్ఠ. ౨.౩౧; అ. ని. అట్ఠ. ౩.౭.౬౬; సు. ని. అట్ఠ. సేలసుత్తవణ్ణనా) – అయం హిమవా నామ పబ్బతో సమన్తతో సన్దమానపఞ్చసతనదీవిచిత్తో, యత్థ ఆయామవిత్థారేన చేవ గమ్భీరతాయ చ పణ్ణాస పణ్ణాస యోజనా దియడ్ఢయోజనసతపరిమణ్డలా అనోతత్తదహో కణ్ణముణ్డదహో రథకారదహో ఛద్దన్తదహో కుణాలదహో మన్దాకినీదహో సీహప్పపాతదహోతి సత్త మహాసరా పతిట్ఠితా. తేసు **అనోతత్తో** సుదస్సనకూటం చిత్రకూటం కాళకూటం గన్ధమాదనకూటం కేలాసకూటన్తి ఇమేహి పఞ్చహి పబ్బతేహి పరిక్ఖిత్తో. తత్థ **సుదస్సనకూటం** సోవణ్ణమయం ద్వియోజనసతుబ్బేధం అన్తోవఙ్కం కాకముఖసణ్ఠానం తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితం. **చిత్రకూటం** సబ్బరతనమయం. **కాళకూటం** అఞ్జనమయం. **గన్ధమాదనకూటం** సానుమయం అబ్భన్తరే ముగ్గవణ్ణం కాళానుసారియాదిమూలగన్ధో చన్దనాదిసారగన్ధో సరలాదిఫేగ్గుగన్ధో లవఙ్గాదితచగన్ధో కపిత్థాదిపపటికగన్ధో సజ్జాదిరసగన్ధో

తమాలాదిపత్తగన్ధో నాగకుజ్కుమాదిపుప్ఫగన్ధో జాతిఫలాదిఫలగన్ధో సబ్బథా గన్ధభావతో గన్ధగన్ధోతి ఇమేహి దసహి గన్ధేహి ఉస్సన్నం నానప్పకారఓసధసఞ్ఛన్నం కాళపక్ఖఉపోసథదివసే ఆదిత్తమివ అఙ్గారం జలన్తం తిట్ఠతి.

తత్థేవ నన్దమూలకం (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౫) నామ పబ్భారం పచ్చేకబుద్ధానం వసనోకాసో. తిస్సో గుహాయో సువణ్ణగుహా మణిగుహా రజతగుహాతి. తత్థ మణిగుహాద్వారే మఞ్జూసకో నామ రుక్ఖో యోజనం ఉబ్బేధేన, యోజనం విత్థారేన, సో యత్తకాని ఉదకే వా థలే వా పుప్ఫాని, సబ్బాని పుప్ఫతి విసేసేన పచ్చేకబుద్ధాగమనదివసే, తస్సూపరితో సబ్బరతనమాళో హోతి. తత్థ సమ్మజ్జనకవాతో కచవరం ఛడ్డేతి, సమకరణవాతో సబ్బరతనమయం వాలికం సమం కరోతి, సిఞ్చనకవాతో అనోతత్తదహతో ఆనేత్వా ఉదకం సిఞ్చతి, సుగన్ధకరణవాతో సబ్బేసం గన్ధరుక్ఖానం గన్ధే ఆనేతి, ఓచినకవాతో పుప్ఫాని ఓచినిత్వా పాతేతి, సన్థరణకవాతో సబ్బత్థ సన్థరతి, సదా పఞ్ఞత్తానేవ చేత్థ ఆసనాని హోన్తి. యేసు పచ్చేకబుద్ధుప్పాదదివసే ఉపోసథదివసే చ సబ్బపచ్చేకబుద్ధా సన్నిపతిత్వా నిసీదన్తి, అయం తత్థ పకతి. అభిసమ్బుద్ధపచ్చేకబుద్ధో తత్థ గన్త్వా పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదతి. తతో సచే తస్మిం కాలే అఞ్ఞోపి పచ్చేకబుద్ధా సంవిజ్జన్తి, తేపి తఙ్ఖణం సన్నిపతిత్వా పఞ్ఞత్తాసనేసు నిసీదన్తి, నిసీదిత్వా కిఞ్చిదేవ సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠహన్తి. తతో సఙ్ఘత్థేరో అధునాగతం పచ్చేకబుద్ధం సబ్బేసం అనుమోదనత్థాయ "కథమధిగత"న్తి కమ్మట్ఠానం పుచ్ఛతి, తదా సో అత్తనో ఉదానబ్యాకరణగాథం భాసతి. ఏవమిదం గన్ధమాదనకూటం పచ్చేకబుద్ధానం ఆవాసట్ఠానం హోతీతి వేదితబ్బం.

కేలాసకూటం పన రజతమయం. సబ్బాని చేతాని చిత్రకూటాదీని సుదస్సనేన సమానుబ్బేధసణ్ఠానాని తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితాని. సబ్బాని పన పుథులతో పఞ్ఞాసయోజనాని, ఆయామతో పన ఉబ్బేధతో వియ ద్వియోజనసతానేవాతి వదన్తి. తాని సబ్బాని దేవానుభావేన నాగానుభావేన చ రక్ఖన్తి, నదియో చ తేసు సన్దన్తి, తం సబ్బమ్పి ఉదకం అనోతత్తమేవ పవిసతి, చన్దిమసూరియా దక్ఖిణేన వా ఉత్తరేన వా గచ్ఛన్తా పబ్బతన్తరేన తత్థ ఓభాసం కరోన్తి, ఉజుం గచ్ఛన్తా న కరోన్తి, తేనేవస్స "**అనోతత్త**"న్తి సఙ్ఖా ఉదపాది. తత్థ రతనమయమనుఞ్ఞసోపానసిలాతలాని నిమ్మచ్ఛకచ్ఛపాని ఫలికసదిసనిమ్మలూదకాని న్హానతిత్థాని తదుపభోగీసత్తానం సాధారణకమ్మునావ సుప్పటియత్తాని సుసణ్ఠితాని హోన్తి, యేసు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఖీణాసవా చ ఇద్ధిమన్తో చ ఇసయో న్హాయన్తి, దేవయక్ఖాదయో ఉయ్యానకీళం కీళన్తి.

తస్స చతూసు పస్సేసు సీహముఖం హత్థిముఖం అస్సముఖం ఉసభముఖన్తి చత్తారి ముఖాని హోన్తి, యేహి చతస్సో నదియో సన్దన్తి. సీహముఖేన నిక్ఖన్తనదీతీరే సీహా బహుతరా హోన్తి, హత్థిముఖాదీహి హత్థిఅస్సఉసభా. పురత్థిమదిసతో నిక్ఖన్తనదీ అనోతత్తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా ఇతరా తిస్సో నదియో అనుపగమ్మ పాచీనహిమవన్తేనేవ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసతి. పచ్ఛిమదిసతో చ ఉత్తరదిసతో చ నిక్ఖన్తనదియోపి తథేవ పదక్ఖిణం కత్వా పచ్ఛిమహిమవన్తేనేవ ఉత్తరహిమవన్తేనేవ చ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసన్తి. దక్ఖిణదిసతో నిక్ఖన్తనదీ పన తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా దక్ఖిణేన ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేనేవ సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా పబ్బతం పహరిత్వా వుట్ఠాయ పరిక్ఖేపేన తిగావుతప్పమాణా ఉదకధారా హుత్వా ఆకాసేన సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా తియగ్గళే నామ పాసాణే పతితా, పాసాణో ఉదకధారావేగేన భిన్నో. తత్థ పఞ్ఞాసయోజనప్పమాణా తియగ్గళా నామ మహాపోక్ఖరణీ జాతా, మహాపోక్ఖరణియా కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసిత్వా సట్ఠి యోజనాని గతా, తతో ఘనపథవిం భిన్దిత్వా ఉమఙ్గేన సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా హత్థతలే పఞ్చఙ్గులిసదిసా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తతి. సా తిక్ఖత్తుం అనోతత్తం పదక్ఖిణం కత్వా గతట్ఠానే "**ఆవట్టగఙ్గా**"తి వుచ్చతి, ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే "**కణ్హగఙ్గా**"తి, ఆకాసేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే "**ఆకాసగఙ్గా**"తి, తియగ్గళపాసాణే పఞ్ఞాసయోజనోకాసే ఠితా "**తియగ్గళపోక్ఖరణీ**"తి, కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం

పవిసిత్వా సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే “**బహలగఙ్గా**”తి, ఉమఙ్గేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే “**ఉమఙ్గగఙ్గా**”తి వుచ్చతి. విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తట్ఠానే పన గఙ్గా యమునా అచిరవతీ సరభూ మహీతి పఞ్చధా సఙ్ఖ్యం గతా. ఏవమేతా పఞ్చ మహానదియో హిమవన్తతో పభవన్తి.

ఛద్దన్తదహస్స పన (జా. అట్ఠ. ౫.౧౬.ఛద్దన్తజాతకవణ్ణనా) మజ్ఝే ద్వాదసయోజనప్పమాణే ఠానే సేవాలో వా పణకం వా నత్థి, మణిక్ఖన్ధవణ్ణం ఉదకమేవ సన్తిట్ఠతి, తదనన్తరం యోజనవిత్థతం సుద్ధకల్లహారవనం తం ఉదకం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితం, తదనన్తరం యోజనవిత్థతమేవ సుద్ధనీలుప్పలవనం తం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితం, యోజనయోజనవిత్థతానేవ రత్తుప్పలసేతుప్పలరత్తపదుమసేతపదుమకుముదవనాని పురిమం పురిమం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితాని, ఇమేసం పన సత్తన్నం వనానం అనన్తరం సబ్బేసమ్పి కల్లహారాదీనం వసేన వోమిస్సకవనం యోజనవిత్థతమేవ తాని పరిక్ఖిపిత్వా ఠితం, తదనన్తరం నాగానం కటిప్పమాణే ఉదకే యోజనవిత్థతమేవ రత్తసాలివనం, తదనన్తరం ఉదకపరియన్తే నీలపీతలోహితోదాతసురభిసుఖుమకుసుమసమాకిణ్ణం ఖుద్దకగచ్ఛవనన్తి ఇమాని దస వనాని యోజనయోజనవిత్థతానేవ. తతో ఖుద్దకరాజమాసమహారాజమాసముగ్గవనం, తదనన్తరం తిపుసఏళాలుకఅలాబుకుమ్భణ్డవల్లివనాని, తతో పూగరుక్ఖప్పమాణం ఉచ్ఛువనం, తతో హత్థిదన్తప్పమాణఫలం కదలివనం, తతో సాలవనం, తదనన్తరం చాటిప్పమాణఫలం పనసవనం, తతో మధురఫలం అమ్బవనం, తతో చిఞ్చవనం, తతో కపిట్ఠవనం, తతో వోమిస్సకో మహావనసణ్డో, తతో వేణువనం, వేణువనం పన పరిక్ఖిపిత్వా సత్త పబ్బతా ఠితా, తేసం బాహిరన్తతో పట్ఠాయ పఠమో చూళకాళపబ్బతో నామ, దుతియో మహాకాళపబ్బతో నామ, తతో ఉదకపస్సపబ్బతో నామ, తతో చన్దపస్సపబ్బతో నామ, తతో సూరియపస్సపబ్బతో నామ, తతో మణిపస్సపబ్బతో నామ, సత్తమో సువణ్ణపస్సపబ్బతో నామ. సో ఉబ్బేధతో సత్తయోజనికో ఛద్దన్తదహం పరిక్ఖిపిత్వా పత్తస్స ముఖవట్టి వియ ఠితో. తస్స అబ్భన్తరిమపస్సం సువణ్ణవణ్ణం, తతో నిక్ఖన్తేన ఓభాసేన ఛద్దన్తదహో సముగ్గతబాలసూరియో వియ హోతి. బాహిరిమపబ్బతేసు పన ఏకో ఉబ్బేధతో ఛ యోజనాని, ఏకో పఞ్చ, ఏకో చత్తారి, ఏకో తీణి, ఏకో ద్వే, ఏకో యోజనం.

ఏవం సత్తపబ్బతపరిక్ఖిత్తస్స పన తస్స దహస్స పుబ్బుత్తరకణ్ణే ఉదకవాతప్పహరణోకాసే మహానిగ్రోధరుక్ఖో, తస్స ఖన్ధో పరిక్ఖేపతో పఞ్చయోజనికో, ఉబ్బేధతో సత్తయోజనికో. చతూసు దిసాసు చతస్సో సాఖాయో ఛఛయోజనికా, ఉద్ధం ఉగ్గతసాఖాపి ఛయోజనికావ. ఇతి సో మూలతో పట్ఠాయ ఉబ్బేధేన తేరసయోజనికో సాఖానం ఓరిమన్తతో యావ పారిమన్తా ద్వాదసయోజనికో అట్ఠహి పారోహసహస్సేహి పటిమణ్డితో ముణ్డమణిపబ్బతో వియ విలాసమానో తిట్ఠతి. ఛద్దన్తదహస్స పన పచ్ఛిమదిసాభాగే సువణ్ణపబ్బతే ద్వాదసయోజనికా కఞ్చనగుహా. ఛద్దన్తో నాగరాజా వస్సారత్తే అట్ఠసహస్సనాగపరివుతో కఞ్చనగుహాయం వసతి, గిమ్హకాలే ఉదకవాతం సమ్పటిచ్ఛమానో మహానిగ్రోధమూలే పారోహన్తరే తిట్ఠతి.

మన్దాకినియా పన మజ్ఝే పఞ్చవీసతియోజనమత్తే ఠానే సేవాలో వా పణకం వా నత్థి, ఫలికవణ్ణం ఉదకమేవ హోతి, తతో పరం పన నాగానం కటిప్పమాణే ఉదకే అడ్ఢయోజనవిత్థతం సేతపదుమవనం తం ఉదకం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితం. తత్థ ముళాలం నఙ్గలసీసమత్తం హోతి, భిసం మహాభేరిపోక్ఖరప్పమాణం హోతి. తస్స ఏకేకస్మిం పబ్బన్తరే ఆళ్హకప్పమాణం ఖీరం హోతి. పదుమానం పుప్ఫసమయే వాతో రేణువట్టిం ఉట్ఠాపేత్వా పదుమినీపత్తేసు ఠపేతి, తత్థ ఉదకఫుసితాని పతన్తి, తతో ఆదిచ్చపాకేన పచ్చిత్వా పక్కఅయోఘటికా వియ పోక్ఖరమధు తిట్ఠతి, తదనన్తరం తావమహన్తమేవ రత్తపదుమవనం, తదనన్తరం రత్తకుముదవనం, తదనన్తరం సేతకుముదవనం , తదనన్తరం నీలుప్పలవనం, తదనన్తరం రత్తుప్పలవనం, తదనన్తరం సుగన్ధసాలివనం, తదనన్తరం ఏళాలుకఅలాబుకుమ్భణ్డాదీని మధురరసాని వల్లిఫలాని, తదనన్తరం

అడ్ఢయోజనవిత్థతమేవ ఉచ్ఛువనం, తత్థ పూగరుక్ఖక్ఖన్ధప్పమాణం ఉచ్ఛు. తదనన్తరం కదలివనం, యతో దువే పక్కాని ఖాదన్తా కిలమన్తి. తదనన్తరం చాటిప్పమాణఫలం పనసవనం, తదనన్తరం అమ్బవనం, జమ్బువనం, కపిట్ఠవనన్తి సఙ్ఖేపతో తస్మిం దహే ఖాదితబ్బయుత్తకం ఫలం నామ నత్థీతి న వత్తబ్బం. ఇతి ఇమస్మిం హిమవతి విజ్జమానకసత్తమహాసరప్పభుతీనం పమాణసణ్ఠానాదిభేదం సబ్బమేవ విసేసం భగవా సబ్బథా అవేది అఞ్ఞాసి పటివిజ్ఝియేవాతి దట్ఠబ్బం.

తిపఞ్చయోజనక్ఖన్ధపరిక్ఖేపాతి పన్నరసయోజనప్పమాణక్ఖన్ధపరిక్ఖేపా, ఖన్ధస్స పరిణాహో పన్నరసయోజనప్పమాణోతి వుత్తం హోతి. **నగవ్హయాతి** నగసద్దేన అవ్హాతబ్బా, రుక్ఖాభిధానాతి అత్థో. రుక్ఖో హి న గచ్ఛతీతి నగోతి వుచ్చతి. నగవ్హయా జమ్బూతి యోజేతబ్బం. **పఞ్ఞాసయోజనక్ఖన్ధసాఖాయామాతి** ఉబ్బేధతో పఞ్ఞాసయోజనప్పమాణక్ఖన్ధాయామా ఉబ్బేధతో సమన్తతో చ పఞ్ఞాసయోజనసాఖాయామా చ. తతో ఏవ **సతయోజనవిత్థిణ్ణా, తావదేవ చ ఉగ్గతా**. జమ్బురుక్ఖస్స హి మూలతో పట్ఠాయ యావ సాఖావిటపా, తావ పణ్ణాస యోజనాని, తతో పరమ్పి ఉజుకం ఉగ్గతసాఖా పణ్ణాస యోజనాని, సమన్తతో చ ఏకేకా సాఖా పణ్ణాస పణ్ణాస యోజనాని వడ్ఢితాని. తాసు పన మహన్తా మహన్తా నదియో సన్దన్తి, తాసం నదీనం ఉభయతీరే జమ్బుపక్కానం పతితట్ఠానే సువణ్ణఙ్కురా ఉట్ఠహన్తి, తే నదీజలేన వుయ్హమానా అనుపుబ్బేన మహాసముద్దం పవిసన్తి, తతోయేవ జమ్బునదియం నిబ్బత్తత్తా "జమ్బునద"న్తి తం సువణ్ణం వుచ్చతి.

యస్సానుభావేనాతి యస్సా మహన్తతా కప్పట్ఠాయికాదిప్పకారేన పభావేన. యఞ్చేతం జమ్బుయా పమాణం, ఏతదేవ అసురానం చిత్తపాటలియా, గరుళానం సిమ్బలిరుక్ఖస్స, అపరగోయానే కదమ్బస్స, ఉత్తరకురూసు కప్పరుక్ఖస్స, పుబ్బవిదేహే సిరీసస్స, తావతింసేసు పారిచ్ఛత్తకస్సాతి. తేనాహు పోరాణా –

> "పాటలీ సిమ్బలీ జమ్బూ, దేవానం పారిఛత్తకో;
>
> కదమ్బో కప్పరుక్ఖో చ, సిరీసేన భవతి సత్తమ"న్తి. (విసుద్ధి॰ ౧.౧౩౭; అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౩౨౨);

ఏత్థ **సిరీసేన భవతి సత్తమ**న్తి ఏత్థ **సిరీసేనాతి** పచ్చత్తే కరణవచనం. **సత్తమ**న్తి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం, సిరీసో భవతి సత్తమోతి అత్థో.

చక్కవాళసిలుచ్చయోతి చక్కవాళపబ్బతో. **పరిక్ఖిపిత్వా తం సబ్బం, లోకధాతుమయం ఠితోతి** హేట్ఠా వుత్తం సబ్బమ్పి తం పరిక్ఖిపిత్వా చక్కవాళసిలుచ్చయో పతిట్ఠితో, అయం ఏకా లోకధాతు నామాతి అత్థో. మ-కారో పదసన్ధివసేన ఆగతో. "తం సబ్బం లోకధాతుం పరిక్ఖిపిత్వా అయం చక్కవాళసిలుచ్చయో ఠితో"తి ఏవమ్పేత్థ సమ్బన్ధం వదన్తి, ఏవం వుత్తేపి చక్కవాళపబ్బతోపి లోకధాతుయేవాతి వేదితబ్బం.

తత్థాతి తిస్సం లోకధాతుయం. **చన్దమణ్డలం ఏకూనపఞ్ఞాసయోజనన్తి** ఉజుకం ఆయామతో విత్థారతో ఉబ్బేధతో చ ఏకూనపఞ్ఞాసయోజనం, పరిమణ్డలతో పన తీహి యోజనేహి ఊనదియడ్ఢసతయోజనం. **సూరియమణ్డలం పఞ్ఞాసయోజనన్తి** ఏత్థాపి చన్దమణ్డలే వుత్తనయేనేవ ఉజుకం పఞ్ఞాసయోజనన్తి వేదితబ్బం, పరిమణ్డలతో పన దియడ్ఢసతయోజనం.

తేసు పన చన్దమణ్డలం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౧౨౧) హేట్ఠా, సూరియమణ్డలం ఉపరి, అన్తరా నేసం యోజనం హోతి. చన్దస్స హేట్ఠిమన్తతో సూరియస్స ఉపరిమన్తం యోజనసతం హోతి, చన్దవిమానం అన్తో మణిమయం, బహి రజతేన పరిక్ఖిత్తం, అన్తో చ

బహి చ సీతలమేవ హోతి. సూరియవిమానం అన్తో కనకమయం, బాహిరం ఫలికపరిక్ఖిత్తం హోతి, అన్తో చ బహి చ ఉణ్హమేవ. చన్దో ఉజుకం సణికం గచ్ఛతి. సో హి అమావాసియం సూరియేన సద్ధిం గచ్ఛన్తో దివసే దివసే థోకం థోకం ఓహీయన్తో పుణ్ణమాసియం ఉపడ్ఢమగ్గతో ఓహీయతి, తిరియం పన సీఘం గచ్ఛతి. తథా హేస ఏకస్మిం మాసే కదాచి దక్ఖిణతో, కదాచి ఉత్తరతో దిస్సతి, చన్దస్స ఉభోసు పస్సేసు నక్ఖత్తతారకా గచ్ఛన్తి, చన్దో ధేను వియ వచ్ఛం తం తం నక్ఖత్తం ఉపసఙ్కమతి, నక్ఖత్తాని పన అత్తనో గమనట్ఠానం న విజహన్తి, అత్తనో వీథియావ గచ్ఛన్తి. సూరియస్స పన ఉజుకం గమనం సీఘం, తిరియం గమనం దన్ధం. తిరియం గమనం నామ దక్ఖిణదిసతో ఉత్తరదిసాయ, ఉత్తరదిసతో దక్ఖిణదిసాయ గమనం, తం దన్ధం ఛహి ఛహి మాసేహి ఇజ్ఝనతో.

సూరియో కాళపక్ఖఉపోసథే చన్దేన సహేవ గన్త్వా తతో పరం పాటిపదదివసే యోజనానం సతసహస్సం చన్దమణ్డలం ఓహాయ గచ్ఛతి అత్తనో సీఘగామితాయ తస్స చ దన్ధగామితాయ, అథ చన్దో లేఖా వియ పఞ్ఞాయతి. తతో పరమ్పి పక్ఖస్స దుతియాయ యోజనానం సతసహస్సం చన్దమణ్డలం ఓహాయ గచ్ఛతి. ఏవం దివసే దివసే యావ సుక్కపక్ఖఉపోసథదివసా సతసహస్సం సతసహస్సం ఓహాయ గచ్ఛతి, అథ చన్దో అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా ఉపోసథదివసే పరిపుణ్ణో హోతి. అనుక్కమేన వడ్ఢనఞ్చేత్థ ఉపరిభాగతో పతితసూరియాలోకతాయ హేట్ఠతో పవత్తాయ సూరియస్స దూరభావేన దివసే దివసే అనుక్కమేన పరిహాయమానాయ అత్తనో ఛాయాయ వసేన అనుక్కమేన చణ్డమణ్డలప్పదేసస్స వడ్ఢమానస్స వియ దిస్సమానతాయాతి వేదితబ్బం, తస్మా అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా వియ ఉపోసథదివసే పుణ్ణమాయం పరిపుణ్ణమణ్డలో హుత్వా దిస్సతి. అథ సూరియో పాటిపదదివసే యోజనానం సతసహస్సం ధావిత్వా పున చన్దమణ్డలం గణ్హాతి చన్దస్స దన్ధగతితాయ అత్తనో చ సీఘగతితాయ, తథా దుతియాయ సతసహస్సన్తి ఏవం యావ ఉపోసథదివసా సతసహస్సం సతసహస్సం ధావిత్వా గణ్హాతి. అథ చన్దో అనుక్కమేన హాయిత్వా కాళపక్ఖఉపోసథదివసే సబ్బసో న పఞ్ఞాయతి, అనుక్కమేన హాయమానతా చేత్థ అనుక్కమేన వడ్ఢమానతాయ వుత్తనయేన వేదితబ్బా. తత్థ పన ఛాయాయ హాయమానతాయ మణ్డలం వడ్ఢమానం వియ దిస్సతి, ఇధ చ ఛాయాయ వడ్ఢమానతాయ మణ్డలం హాయమానం వియ దిస్సతి, తస్మా అనుక్కమేన హాయిత్వా వియ ఉపోసథదివసే సబ్బసో న పఞ్ఞాయతి. చన్దం హేట్ఠా కత్వా సూరియో ఉపరి హోతి, మహతియా పాతియా ఖుద్దకభాజనం వియ చన్దమణ్డలం పిధీయతి, మజ్ఝన్హికే గేహచ్ఛాయా వియ చన్దస్స ఛాయా న పఞ్ఞాయతి. సో ఛాయాయ అపఞ్ఞాయమానాయ దూరే ఠితానం దివా పదీపో వియ సయమ్పి న పఞ్ఞాయతి.

ఇమేసం పన అజవీథి నాగవీథి గోవీథీతి తిస్సో గమనవీథియో హోన్తి. తత్థ అజానం ఉదకం పటికూలం హోతి, హత్థినాగానం మనాపం, గున్నం సీతుణ్హసమతాయ ఫాసు హోతి. తథా చ యాయ వీథియా సూరియే గచ్ఛన్తే వస్సవలాహకదేవపుత్తా సూరియాభితాపసన్తత్తా అత్తనో విమానతో న నిక్ఖమన్తి, కీళాపసుతా హుత్వా న విచరన్తి, తదా కిర సూరియవిమానం పకతిమగ్గతో అధో ఓతరిత్వా విచరతి, తస్స ఓరుయ్హ చరణేనేవ చన్దవిమానమ్పి అధో ఓరుయ్హ చరతి తగ్గతికత్తా, తస్మా సా వీథి ఉదకాభావేన అజానురూపతాయ "**అజవీథీ**"తి సమఞ్ఞా గతా. యాయ పన వీథియా సూరియే గచ్ఛన్తే వస్సవలాహకదేవపుత్తా సూరియాభితాపాభావతో అభిణ్హం అత్తనో విమానతో బహి నిక్ఖమిత్వా కీళాపసుతా హుత్వా ఇతో చితో చ విచరన్తి, తదా కిర సూరియవిమానం పకతిమగ్గతో ఉద్ధం ఆరుహిత్వా విచరతి, తస్స ఉద్ధం ఆరుయ్హ చరణేనేవ చన్దవిమానమ్పి ఉద్ధం ఆరుయ్హ చరతి తగ్గతికత్తా, తగ్గతికతా చ సమానగతి నామ వాతమణ్డలేన విమానస్స ఫేల్లితబ్బత్తా, తస్మా సా వీథి ఉదకబహుభావేన నాగానురూపతాయ "**నాగవీథీ**"తి సమఞ్ఞా గతా. యదా సూరియో ఉద్ధం అనారోహన్తో అధో చ అనోతరన్తో పకతిమగ్గేనేవ గచ్ఛతి, తదా వస్సవలాహకా యథాకాలం యథారుచిఞ్చ విమానతో నిక్ఖమిత్వా సుఖేన

విచరన్తి, తేన కాలేన కాలం వస్సనతో లోకే ఉతుసమతా హోతి, తాయ ఉతుసమతాయ హేతుభూతాయ సా చన్దిమసూరియానం గతి గవానురూపతాయ "**గోవీథీ**"తి సమఞ్ఞా గతా. తస్మా యం కాలం చన్దిమసూరియా అజవీథిం ఆరుహన్తి, తదా దేవో ఏకబిన్దుమ్పి న వస్సతి. యదా నాగవీథిం ఆరోహన్తి, తదా భిన్నం వియ నభం పగ్ఘరతి. యదా గోవీథిం ఆరోహన్తి, తదా ఉతుసమతా సమ్పజ్జతి.

యదా పన రాజానో అధమ్మికా హోన్తి, తేసం అధమ్మికతాయ ఉపరాజసేనాపతిప్పభుతయో సబ్బే దేవా బ్రహ్మానో చ అధమ్మికా హోన్తి, తదా తేసం అధమ్మికతాయ విసమం చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తి. తదా హి బహ్వాబాధతాదిఅనిట్ఠఫలూపనిస్సయభూతస్స యథావుత్తస్స అధమ్మికతాసఙ్ఖాతస్స సాధారణస్స పాపకమ్మస్స బలేన విసమం వాయన్తేన వాయునా ఫేల్లియమానా చన్దిమసూరియా సినేరుం పరిక్ఖిపన్తా విసమం పరివత్తన్తి, యథామగ్గేన న పవత్తన్తి. వాతో యథామగ్గేన న వాయతి, అయథామగ్గేన వాయతి, అయథామగ్గేన వాయన్తో ఆకాసట్ఠవిమానాని ఖోభేతి, విమానేసు ఖోభితేసు దేవతానం కీళనత్థాయ చిత్తాని న నమన్తి, చిత్తేసు అనమన్తేసు సీతుణ్హభేదో ఉతు యథాకాలేన న సమ్పజ్జతి, తస్మిం అసమ్పజ్జన్తే న సమ్మా దేవో వస్సతి, కదాచి వస్సతి, కదాచి న వస్సతి, కత్థచి వస్సతి, కత్థచి న వస్సతి. వస్సన్తోపి వప్పకాలే అఙ్కురకాలే నాళకాలే పుప్ఫకాలే ఖీరగ్గహణాదికాలేసు యథా యథా సస్సానం ఉపకారో న హోతి, తథా తథా వస్సతి చ విగచ్ఛతి చ. తేన సస్సాని విసమపాకాని హోన్తి విగతగన్ధరసాదిసమ్పదాని, ఏకభాజనే పక్ఖిత్తతణ్డులేసుపి ఏకస్మిం పదేసే భత్తం ఉత్తణ్డులం హోతి, ఏకస్మిం అతికిలిన్నం, ఏకస్మిం సమపాకం. తం పరిభుత్తం కుచ్ఛియమ్పి సబ్బసో అపరిణతం, ఏకదేసేన పరిణతం, సుపరిణతన్తి ఏవం తీహియేవ పకారేహి పచ్చతి, పక్కాసయం న సమ్మా ఉపగచ్ఛతి. తేన సత్తా బహ్వాబాధా చేవ హోన్తి అప్పాయుకా చ.

ధమ్మికానం పన రాజూనం కాలే వుత్తవిపరియాయేన చన్దిమసూరియా సమం పరివత్తన్తి, యథామగ్గేన పవత్తన్తి, ఉతుసమతా చ సమ్పజ్జతి, చన్దిమసూరియా ఛ మాసే సినేరుతో బహి నిక్ఖమన్తి, ఛ మాసే అన్తో విచరన్తి. తథా హి సినేరుసమీపేన తం పదక్ఖిణం కత్వా గచ్ఛన్తా ఛ మాసే తతో గమనవీథితో బహి అత్తనో తిరియం గమనేన చక్కవాళాభిముఖా నిక్ఖమన్తి . ఏవం ఛ మాసే ఖణే ఖణే సినేరుతో అపసక్కనవసేన తతో నిక్ఖమిత్వా చక్కవాళసమీపం పత్తా. తతోపి ఛ మాసే ఖణే ఖణే అపసక్కనవసేన నిక్ఖమిత్వా సినేరుసమీపం పాపుణన్తా అన్తో విచరన్తి. తే హి ఆసాళ్హీమాసే సినేరుసమీపేన చరన్తి, తతో ద్వే మాసే నిక్ఖమిత్వా బహి చరన్తి. పఠమకత్తికమాసే మజ్ఝేన గచ్ఛన్తి, తతో చక్కవాళాభిముఖా గన్త్వా తయో మాసే చక్కవాళసమీపేన విచరిత్వా పున నిక్ఖమిత్వా చిత్రమాసే మజ్ఝేన గన్త్వా తతో పరే ద్వే మాసే సినేరుఅభిముఖా పక్ఖన్దిత్వా పున ఆసాళ్హే సినేరుసమీపేన చరన్తి. ఏత్థ చ సినేరుస్స చక్కవాళస్స చ యం ఠానం వేమజ్ఝం, తస్స సినేరుస్స చ యం ఠానం వేమజ్ఝం, తేన గచ్ఛన్తా సినేరుసమీపేన చరన్తీతి వేదితబ్బా, న సినేరుస్స అగ్గాలిన్దం అల్లీనా, చక్కవాళసమీపేన చరణమ్పి ఇమినావ నయేన వేదితబ్బం. యదా పన సినేరుస్స చక్కవాళస్స ఉజుకం వేమజ్ఝేన గచ్ఛన్తి, తదా వేమజ్ఝేన విచరన్తీతి వేదితబ్బం.

ఏవం విచరన్తా చ ఏకప్పహారేన తీసుపి దీపేసు ఆలోకం కరోన్తి. ఏకేకాయ దిసాయ నవ నవ యోజనసతసహస్సాని అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సేన్తి. కథం? ఇమస్మిఞ్హి దీపే సూరియుగ్గమనకాలో పుబ్బవిదేహే మజ్ఝన్హికో హోతి, ఉత్తరకురూసు అత్థఙ్గమనకాలో, అపరగోయానే మజ్ఝిమయామో, పుబ్బవిదేహమ్హి ఉగ్గమనకాలో ఉత్తరకురూసు మజ్ఝన్హికో, అపరగోయానే అత్థఙ్గమనకాలో, ఇధ మజ్ఝిమయామో, ఉత్తరకురూసు ఉగ్గమనకాలో అపరగోయానే మజ్ఝన్హికో, ఇధ అత్థఙ్గమనకాలో, పుబ్బవిదేహే మజ్ఝిమయామో, అపరగోయానదీపే ఉగ్గమనకాలో ఇధ మజ్ఝన్హికో, పుబ్బవిదేహదీపే

అత్థఙ్గమనకాలో, ఉత్తరకురూసు మజ్ఝిమయామో. ఇమస్మిఞ్హి దీపే ఠితమజ్ఝన్హికవేలాయం పుబ్బవిదేహవాసీనం అత్థఙ్గమనవసేన ఉపడ్ఢం సూరియమణ్డలం పఞ్ఞాయతి, అపరగోయానవాసీనం ఉగ్గమనవసేన ఉపడ్ఢం పఞ్ఞాయతి. ఏవం సేసదీపేసుపి. ఇతి ఇమినావ పకారేన తీసు దీపేసు ఏకప్పహారేనేవ చన్దిమసూరియా ఆలోకం దస్సేన్తీతి వేదితబ్బం.

ఇతో అఞ్ఞథా పన ద్వీసు ఏవ దీపేసు ఏకప్పహారేనేవ ఆలోకం దస్సేన్తి. యస్మిఞ్హి దీపే అత్థఙ్గమనవసేన ఉపడ్ఢం సూరియమణ్డలం పఞ్ఞాయతి, అత్థఙ్గమితే తత్థ న పఞ్ఞాయతి, ఆలోకం న దస్సేతి, ద్వీసు ఏవ దీపేసు ఏకప్పహారేన ఉభయం. ఏకేకాయ దిసాయ నవ నవ యోజనసతసహస్సాని అన్ధకారవిధమనమ్పి ఇమినావ నయేన దట్ఠబ్బం. ఇమస్మిఞ్హి దీపే ఠితమజ్ఝన్హికవేలాయం పుబ్బవిదేహవాసీనం అత్థఙ్గమనవసేన ఉపడ్ఢం సూరియమణ్డలం పఞ్ఞాయతీతి పుబ్బవిదేహే నవయోజనసతసహస్సప్పమాణే ఠానే అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సేతి, తథా అపరగోయానే ఉగ్గమనవసేన తత్థాపి ఉపడ్ఢస్సేవ పఞ్ఞాయమానత్తా. పుబ్బవిదేహానం పన అత్థఙ్గమితే న పఞ్ఞాయతీతి ద్వీసు దీపేసు సబ్బత్థ అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సేతి అపరగోయానేపి ఉగ్గతే సూరియే సబ్బత్థ అన్ధకారవిధమనతో.

పాతుభవన్తా చ చన్దిమసూరియా ఏకతోవ లోకే పాతుభవన్తి, తేసు సూరియో పఠమతరం పఞ్ఞాయతి. పఠమకప్పికానఞ్హి సత్తానం సయంపభాయ అన్తరహితాయ అన్ధకారో అహోసి. తే భీతతసితా "భద్దకం వతస్స, సచే అఞ్ఞో ఆలోకో భవేయ్యా"తి చిన్తయింసు. తతో మహాజనస్స సూరభావం జనయమానం సూరియమణ్డలం ఉట్ఠహి, తేనేవస్స "**సూరియో**"తి నామం అహోసి. తస్మిం దివసం ఆలోకం కత్వా అత్థఙ్గమితే పున అన్ధకారో అహోసి. తే భీతతసితా "భద్దకం వతస్స, సచే అఞ్ఞో ఆలోకో ఉప్పజ్జేయ్యా"తి చిన్తయింసు. అథ నేసం ఛన్దం ఞత్వా వియ చన్దమణ్డలం ఉట్ఠహి, తేనేవస్స "**చన్దో**"తి నామం అహోసి. ఏవం చన్దిమసూరియేసు పాతుభూతేసు నక్ఖత్తాని తారకరూపాని పాతుభవన్తి , తతో పభుతి రత్తిన్దివా పఞ్ఞాయన్తి. అనుక్కమేన చ మాసడ్ఢమాసఉతుసంవచ్ఛరా జాయన్తి. చన్దిమసూరియానం పన పాతుభూతదివసేయేవ సినేరుచక్కవాళహిమవన్తపబ్బతా చత్తారో చ దీపా పాతుభవన్తి, తే చ ఖో అపుబ్బం అచరిమం ఫగ్గుణపుణ్ణమదివసేయేవ పాతుభవన్తీతి వేదితబ్బం.

యస్మా చేత్థ "ఏకం చక్కవాళం ఆయామతో చ విత్థారతో చ యోజనానం ద్వాదస సతసహస్సాని తీణి సహస్సాని చత్తారి సతాని పఞ్ఞాసఞ్చ యోజనానీ"తి **అట్ఠకథాయం** (పారా॰ అట్ఠ॰ ౧.౧ వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనా) వుత్తం, తస్మా వుత్తప్పమాణతో ఇమస్స చక్కవాళస్స సినేరుపతిట్ఠితోకాసే చతురాసీతి యోజనసహస్సాని పరతో యావ చక్కవాళపబ్బతా ఉత్తరదిసాభాగప్పమాణఞ్చ పహాయ ఇమిస్సా దక్ఖిణదిసాయ –

సినేరుచక్కవాళానం, అన్తరం పరిమాణతో;
పఞ్చ సతసహస్సాని, సహస్సానూనసట్ఠి చ.

సతాని సత్త ఞేయ్యాని, పఞ్చవీసుత్తరాని చ;
మజ్ఝవీథిగతో నామ, తత్థ వేమజ్ఝగో రవి.

మజ్ఝతో యావ మేరుమ్హా, చక్కవాళానమన్తరే;
వేమజ్ఝగో యదా హోతి, ఉభయన్తగతో తదా.

మజ్ఝతో యావ మేరుమ్హా, చక్కవాళా చ పబ్బతా;
దువే సతసహస్సాని, సహస్సానూనసీతి చ.

అట్ఠసతం దువే సట్ఠి, యోజనాని ద్విగావుతం;
ఉభతో అన్తతో మేరు-చక్కవాళానమన్తరే.

ఏకం సతసహస్సఞ్చ, సహస్సానూనతాలీసం;
నవసతానేకతింస, యోజనాని చ గావుతం.

పమాణతో సమన్తా చ, మణ్డలం మజ్ఝవీథియా;
సతసహస్సానూనవీస, సహస్సానేకతింస చ.

సతమేకఞ్చ విఞ్ఞేయ్యం, పఞ్చసత్తతి ఉత్తరం;
దక్ఖిణం ఉత్తరఞ్చాపి, గచ్ఛన్తో పన భాణుమా.

మజ్ఝవీథిప్పమాణేన , మణ్డలేనేవ గచ్ఛతి;
గచ్ఛన్తో చ పనేవం సో, ఓరుయ్హోరుయ్హ హేట్ఠతో.

ఆరుయ్హారుయ్హ ఉద్ధఞ్చ, యతో గచ్ఛతి సబ్బదా;
తతో గతివసేనస్స, దూరమద్ధానమాసి తం.

తింస సతసహస్సాని, యోజనాని పమాణతో;
తస్మా సో పరితో యాతి, తత్తకంవ దినే దినే.

సహస్సమేకం పఞ్చసతం, చతుపఞ్ఞాసయోజనం;
తిగావుతం తేరసూసభం, తేత్తింస రతనాని చ.

అట్ఠఙ్గులాని చ తిరియం, గచ్ఛతేకదినే రవి;
ఛతాలీససహస్సాని, ఛ సతాని తిగావుతం.

యోజనానం తితాలీసం, మాసేనేకేన గచ్ఛతి;
తేనవుతిసహస్సాని, ద్విసతం సత్తసీతి చ.

గావుతాని దువే చాపి, ద్వీహి మాసేహి గచ్ఛతి;
ఇమాయ గతియా అన్త-వీథితో వీథిఅన్తిమం.

గచ్ఛతి ఛహి మాసేహి, తిమాసేహి చ మజ్ఝిమం;
సినేరుసన్తికే అన్త-వీథితో పన భాణుమా;

ఆగచ్ఛన్తో ద్విమాసేహి, అస్స దీపస్స మజ్ఝగో.

తస్మా సీహళదీపస్స, మజ్ఝతో మేరుఅన్తరం;
దువే సతసహస్సాని, ద్విసతేనాధికాని తు.

తేత్తింసఞ్చ సహస్సాని, అట్ఠారస తిగావుతం;
చక్కవాళన్తరఞ్చస్స, దీపస్సేవ చ మజ్ఝతో.

తీణి సతసహస్సాని, సహస్సాని ఛవీసతి;
ఛ ఉత్తరాని పఞ్చేవ, సతానేకఞ్చ గావుతన్తి.

ఏవమేత్థ అయమ్పి విసేసో వేదితబ్బో.

తావతింసభవనం దససహస్సయోజనన్తి ఏత్థ తేత్తింస సహపుఞ్ఞకారినో ఏత్థ నిబ్బత్తాతి తంసహచరితట్ఠానం తేత్తింసం, తదేవ తావతింసం , తం నివాసో ఏతేసన్తి తావతింసా, దేవా, తేసం భవనం తావతింసభవనం. తథా హి మఘేన మాణవేన సద్ధిం మచలగామకే కాలం కత్వా తత్థ ఉప్పన్నే తేత్తింస దేవపుత్తే ఉపాదాయ అస్స దేవలోకస్స అయం పణ్ణత్తి జాతాతి వదన్తి. అథ వా యస్మా సేసచక్కవాళేసుపి ఛ కామావచరదేవలోకా అత్థి. వుత్తమ్పి చేతం “సహస్సం చాతుమహారాజికానం సహస్సం తావతింసాన”న్తి. తస్మా నామపణ్ణత్తియేవేసా తస్స దేవలోకస్సాతి వేదితబ్బా. **దససహస్సయోజనన్తి** ఇదం పన సక్కపురం సన్ధాయ వుత్తన్తి వేదితబ్బం. తథా హి తావతింసకాయికా దేవా అత్థి పబ్బతట్ఠకా, అత్థి ఆకాసట్ఠకా, తేసం పరమ్పరా చక్కవాళపబ్బతం పత్తా, తథా చాతుమహారాజికానం యామాదీనఞ్చ. ఏకదేవలోకేపి హి దేవానం పరమ్పరా చక్కవాళపబ్బతం అప్పత్తా నామ నత్థి. ఇదం పన తావతింసభవనం సినేరుస్స ఉపరిమతలే దససహస్సయోజనికే ఠానే పతిట్ఠితన్తి వేదితబ్బం. తస్స పాచీనపచ్ఛిమద్వారానం అన్తరా దసయోజనసహస్సం హోతి, తథా దక్ఖిణుత్తరద్వారానం. తం ఖో పన నగరం ద్వారసహస్సయుత్తం అహోసి ఆరామపోక్ఖరణీపటిమణ్డితం.

తస్స మజ్ఝే (ధ॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౯ మఘవత్థు) తియోజనసతుబ్బేధేహి, ధజేహి పటిమణ్డితో సత్తరతనమయో సత్తయోజనసతుబ్బేధో సక్కస్స **వేజయన్తో** నామ పాసాదో. తత్థ సువణ్ణయట్ఠీసు మణిధజా అహేసుం, మణియట్ఠీసు సువణ్ణధజా, పవాళయట్ఠీసు ముత్తధజా, ముత్తయట్ఠీసు పవాళధజా, సత్తరతనమయాసు యట్ఠీసు సత్తరతనమయా ధజా.

దియడ్ఢయోజనసతాయామో **వేజయన్తరథో** (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౪౯ ఆదయో). తస్స హి పచ్ఛిమన్తో పణ్ణాసయోజనో, మజ్ఝే రథపఞ్జరో పణ్ణాసయోజనో, రథసన్ధితో యావ రథసీసా పణ్ణాసేవ యోజనాని. తదేవ పమాణం దిగుణం కత్వా “తియోజనసతాయామో”తిపి వదన్తియేవ. తస్మిం యోజనికపల్లఙ్కో అత్థతో తిట్ఠతి. తత్థ తియోజనికం సేతచ్ఛత్తం, ఏకస్మింయేవ యుగే సహస్సఆజఞ్ఞయుత్తం. సేసాలఙ్కారస్స పమాణం నత్థి. ధజో పనస్స అడ్ఢతియాని యోజనసతాని ఉగ్గతో, యస్స వాతాహతస్స పఞ్చఙ్గికతూరియస్సేవ సద్దో నిచ్ఛరతి.

సక్కస్స పన **ఏరావణో** నామ హత్థీ దియడ్ఢయోజనసతికో, సోపి దేవపుత్తోయేవ. న హి దేవలోకస్మిం తిరచ్ఛానగతా హోన్తి, తస్మా సో ఉయ్యానకీళాయ నిక్ఖమనకాలే అత్తభావం విజహిత్వా దియడ్ఢయోజనసతికో ఏరావణో నామ హత్థీ హోతి. సో తేత్తింసకుమ్భే మాపేతి ఆవట్టేన గావుతఅడ్ఢయోజనప్పమాణే, సబ్బేసం మజ్ఝే సక్కస్స అత్థాయ సుదస్సనం నామ

తింసయోజనికం కుమ్భం మాపేతి. తస్స ఉపరి ద్వాదసయోజనికో రతనమణ్డపో హోతి. తత్థ అన్తరన్తరా సత్తరతనమయా యోజనుబ్బేధా ధజా ఉట్ఠహన్తి. పరియన్తే కిఙ్కిణికజాలా ఓలమ్బన్తి, యస్స మన్దవాతేరితస్స పఞ్చఙ్గికతూరియసద్దసదిసో దిబ్బగీతసద్దో వియ రవో నిచ్ఛరతి. మణ్డపమజ్ఝే సక్కస్స యోజనికో మణిపల్లఙ్కో పఞ్ఞత్తో హోతి, తత్థ సక్కో నిసీదతి. తేత్తింసాయ కుమ్భానం ఏకేకస్మిం కుమ్భే సత్త సత్త దన్తే మాపేతి, తేసు ఏకేకో పణ్ణాసయోజనాయామో. ఏకేకస్మిఞ్చేత్థ దన్తే సత్త సత్త పోక్ఖరణియో హోన్తి, ఏకేకాయ పోక్ఖరణియా సత్త సత్త పదుమినీగచ్ఛా, ఏకేకస్మిం గచ్ఛే సత్త సత్త పుప్ఫాని హోన్తి, ఏకేకస్స పుప్ఫస్స సత్త సత్త పత్తాని, ఏకేకస్మిం పత్తే సత్త సత్త దేవధీతరో నచ్చన్తి. ఏవం సమన్తా పణ్ణాసయోజనట్ఠానే హత్థిదన్తేసుయేవ నచ్చనటసమజ్జో హోతి.

నన్దా నామ పన పోక్ఖరణీ పఞ్ఞాసయోజనా. “పఞ్చసతయోజనికా”తిపి వదన్తి.

చిత్తలతావనం పన సట్ఠియోజనికం. “పఞ్చయోజనసతిక”న్తిపి వదన్తి. తం పన దిబ్బరుక్ఖసహస్సపటిమణ్డితం, తథా **నన్దనవనం ఫారుసకవనఞ్చ**. సక్కో పనేత్థ అచ్ఛరాసఙ్ఘపరివుతో సట్ఠియోజనికం సువణ్ణమహావీథిం ఓతరిత్వా నక్ఖత్తం కీళన్తో నన్దనవనాదీసు విచరతి.

పారిచ్ఛత్తకో పన కోవిళారో సమన్తా తియోజనసతపరిమణ్డలో పఞ్చదసయోజనపరిణాహక్ఖన్ధో యోజనసతుబ్బేధో. తస్స మూలే సట్ఠియోజనాయామా పఞ్ఞాసయోజనవిత్థారా పఞ్చదసయోజనుబ్బేధా జయసుమనపుప్ఫకవణ్ణా **పణ్డుకమ్బలసిలా,** యస్సా ముదుతాయ సక్కస్స నిసీదతో ఉపడ్ఢకాయో అనుపవిసతి, ఉట్ఠితకాలే ఊనం పరిపూరతి.

సుధమ్మా నామ దేవసభా ఆయామతో చ విత్థారతో చ తియోజనసతికా, పరిక్ఖేపతో నవయోజనసతికా, ఉబ్బేధతో పఞ్చయోజనసతికా, తస్సా ఫలికమయా భూమి, థమ్భతులాసఙ్ఘాటాదీసు వాళరూపాదిసఙ్ఘట్టనకఆణియో మణిమయా, సువణ్ణమయా థమ్భా, రజతమయా థమ్భఘటకా చ సఙ్ఘాటఞ్చ, పవాళమయాని వాళరూపాని, సత్తరతనమయా గోపానసియో చ పక్ఖపాసా చ ముఖవట్టి చ, ఇన్దనీలఇట్ఠకాహి ఛదనం, సోవణ్ణమయం ఛదనవిధం, రజతమయా థుపికా.

ఆసావతీ నామ ఏకా లతా అత్థి, “సా పుప్ఫిస్సతీ”తి దేవా వస్ససహస్సం ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తి, పారిచ్ఛత్తకే పుప్ఫమానే ఏకం వస్సం ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తి. తే తస్స పణ్డుపలాసాదిభావతో పట్ఠాయ అత్తమనా హోన్తి. యథాహ –

> “యస్మిం, భిక్ఖవే, సమయే దేవానం తావతింసానం పారిచ్ఛత్తకో కోవిళారో పణ్డుపలాసో హోతి, అత్తమనా, భిక్ఖవే, దేవా తావతింసా తస్మిం సమయే హోన్తి ‘పణ్డుపలాసో దాని పారిచ్ఛత్తకో కోవిళారో, న చిరస్సేవ దాని పన్నపలాసో భవిస్సతీ’”తిఆది (అ. ని. ౭.౬౯).

సబ్బపాలిఫుల్లస్స పన పారిచ్ఛత్తకస్స కోవిళారస్స సమన్తా పఞ్చ యోజనసతాని ఆభా ఫరతి, అనువాతం యోజనసతం గన్ధో గచ్ఛతి. పుప్ఫితే పారిచ్ఛత్తకే ఆరోహణకిచ్చం వా అఙ్కుసం గహేత్వా నామనకిచ్చం వా పుప్ఫాహరణత్థం చఙ్కోటకకిచ్చం వా నత్థి. కన్తనకవాతో ఉట్ఠహిత్వా పుప్ఫాని వణ్టతో కన్తతి, సమ్పటిచ్ఛనకవాతో సమ్పటిచ్ఛతి, పవేసనకవాతో సుధమ్మదేవసభం పవేసేతి, సమ్మజ్జనకవాతో పురాణపుప్ఫాని నీహరతి, సన్థరణకవాతో పత్తకణ్ణికకేసరాని రచేన్తో సన్థరతి, మజ్ఝట్ఠానే ధమ్మాసనం హోతి యోజనప్పమాణో రతనపల్లఙ్కో, తస్స ఉపరి ధారియమానం తియోజనికం సేతచ్ఛత్తం, తదనన్తరం సక్కస్స దేవరఞ్ఞో ఆసనం అత్థరీయతి, తతో బాత్తింసాయ దేవపుత్తానం, తతో అఞ్ఞేసం మహేసక్ఖదేవతానం.

అఞ్ఞేసం దేవతానం పన పుప్ఫకణ్ణికావ ఆసనం హోతి. దేవా దేవసభం పవిసిత్వా నిసీదన్తి. తతో పుప్ఫేహి రేణువట్టి ఉగ్గన్త్వా ఉపరి కణ్ణికం ఆహచ్చ నిపతమానా దేవతానం తిగావుతప్పమాణం అత్తభావం లాఖాపరికమ్మసజ్జితం వియ కరోతి, తేసం సా కీళా చతూహి మాసేహి పరియోసానం గచ్ఛతి. ఇతి ఇమాహి సమ్పత్తీహి సమన్నాగతం తావతింసభవనం భగవా సబ్బథా అవేదీతి వేదితబ్బం.

తథా అసురభవనన్తి ఏత్థ దేవా వియ న సురన్తి న ఈసరన్తి న విరోచన్తీతి అసురా. సురా నామ దేవా, తేసం పటిపక్ఖాతి వా అసురా. సక్కో కిర మచలగామకే మఘో నామ మాణవో హుత్వా తేత్తింస పురిసే గహేత్వా కల్యాణకమ్మం కరోన్తో సత్త వత్తపదాని పూరేత్వా తత్థ కాలకతో దేవలోకే నిబ్బత్తి సద్ధిం పరిసాయ. తతో పుబ్బదేవా “ఆగన్తుకదేవపుత్తా ఆగతా, సక్కారం నేసం కరోమా”తి వత్వా దిబ్బపదుమాని ఉపనామేసుం, ఉపడ్ఢరజ్జేన చ నిమన్తేసుం. సక్కో ఉపడ్ఢరజ్జేన అసన్తుట్ఠో అహోసి, అథ నేవాసికా “ఆగన్తుకదేవపుత్తానం సక్కారం కరోమా”తి గన్ధపానం సజ్జయింసు. సక్కో సకపరిసాయ సఞ్ఞం అదాసి “మారిసా మా గన్ధపానం పివిత్థ, పివమానాకారమత్తమేవ దస్సేథా”తి. తే తథా అకంసు. నేవాసికదేవతా సువణ్ణసరకేహి ఉపనీతం గన్ధపానం యావదత్థం పివిత్వా మత్తా తత్థ తత్థ సువణ్ణపథవియం పతిత్వా సయింసు. సక్కో “గణ్హథ ధుత్తే, హరథ ధుత్తే”తి తే పాదేసు గాహాపేత్వా సినేరుపాదే ఖిపాపేసి. సక్కస్స పుఞ్ఞతేజేన తదనువత్తకాపి సబ్బే తత్థేవ పతింసు. అథ నేసం కమ్మపచ్చయఉతుసముట్ఠానం సినేరుస్స హేట్ఠిమతలే దసయోజనసహస్సం అసురభవనం నిబ్బత్తి పారిచ్ఛత్తకపటిచ్ఛన్నభూతాయ చిత్రపాటలియా ఉపసోభితం. సక్కో తేసం నివత్తిత్వా అనాగమనత్థాయ ఆరక్ఖం ఠపేసి. యం సన్ధాయ వుత్తం –

> “అన్తరా ద్విన్నం అయుజ్ఝపురానం, పఞ్చవిధా ఠపితా అభిరక్ఖా;
> ఉరగకరోటిపయస్స చ హారీ, మదనయుతా చతురో చ మహత్థా”తి. (సం. ని. అట్ఠ. ౧.౧.౨౪౭; జా. అట్ఠ. ౧.౧.౩౧);

తత్థ **ద్విన్నం అయుజ్ఝపురానన్తి** ద్విన్నం దేవాసురనగరానం అన్తరాతి అత్థో. ద్వే కిర నగరాని యుద్ధేన గహేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ **అయుజ్ఝపురాని** నామ జాతాని. యదా హి అసురా బలవన్తో హోన్తి, అథ దేవేహి పలాయిత్వా దేవనగరం పవిసిత్వా ద్వారే పిహితే అసురానం సతసహస్సమ్పి కిఞ్చి కాతుం న సక్కోతి. యదా దేవా బలవన్తో హోన్తి, అథ అసురేహి పలాయిత్వా అసురనగరం పవిసిత్వా ద్వారే పిహితే సక్కానం సతసహస్సమ్పి కిఞ్చి కాతుం న సక్కోతి. ఇతి ఇమాని ద్వే నగరాని అయుజ్ఝపురాని నామ. తేసం అన్తరా ఏతేసు ఉరగాదీసు పఞ్చసు ఠానేసు సక్కేన ఆరక్ఖా ఠపితా. తత్థ **ఉరగ**సద్దేన నాగా గహితా. తే ఉదకే మహబ్బలా హోన్తి, తస్మా సినేరుస్స పఠమాలిన్దే ఏతేసం ఆరక్ఖా. సినేరుస్స కిర సమన్తతో బహలతో పుథులతో చ పఞ్చయోజనసహస్సపరిమాణాని చత్తారి పరిభణ్డాని తావతింసభవనస్స ఆరక్ఖాయ నాగేహి గరుళేహి కుమ్భణ్డేహి యక్ఖేహి చ అధిట్ఠితాని. తేహి కిర సినేరుస్స ఉపడ్ఢం పరియాదిన్నం, ఏతానియేవ చ సినేరుస్స ఆలిన్దాని మేఖలాని చ వుచ్చన్తి. **కరోటి**సద్దేన సుపణ్ణా గహితా. తేసం కిర కరోటి నామ పానభోజనం, తేన నామం లభింసు, దుతియాలిన్దే తేసం ఆరక్ఖా. **పయస్సహారీ**సద్దేన కుమ్భణ్డా గహితా. దానవరక్ఖసా కిర తే, తతియాలిన్దే తేసం ఆరక్ఖా. **మదనయుత**సద్దేన యక్ఖా గహితా. విసమచారినో కిర తే యుద్ధసోణ్డా, చతుత్థాలిన్దే తేసం ఆరక్ఖా. **చతురో చ మహత్థాతి** చత్తారో మహారాజానో వుత్తా. తే హి సినేరుస్స తస్మిం తస్మిం పస్సే యుగన్ధరాదీసు పఞ్చసతపరిత్తదీపపరివారే మహాదీపే చ సాసితబ్బస్స మహతో అత్థస్స వసేన “మహత్థా”తి వుచ్చన్తి, పఞ్చమాలిన్దే తేసం ఆరక్ఖా.

తే పన అసురా ఆయువణ్ణయసఇస్సరియసమ్పత్తీహి తావతింససదిసావ. తస్మా అన్తరా అత్తానం అజానిత్వా పాటలియా పుప్ఫితాయ "నయిదం దేవనగరం, తత్థ పారిచ్ఛత్తకో పుప్ఫతి, ఇధ పన చిత్తపాటలీ, జరసక్కేన మయం సురం పాయేత్వా వఞ్చితా, దేవనగరఞ్చ నో గహితం, గచ్ఛామ తేన సద్ధిం యుజ్ఝిస్సామా"తి హత్థిఅస్సరథే ఆరుయ్హ సువణ్ణరజతమణిఫలకాని గహేత్వా యుద్ధసజ్జా హుత్వా అసురభేరియో వాదేన్తా మహాసముద్దే ఉదకం ద్విధా భిన్దిత్వా ఉట్ఠహన్తి. తే దేవే వుట్ఠే వమ్మికమక్ఖికా వమ్మికం వియ సినేరుం అభిరుహితుం ఆరభన్తి. అథ నేసం పఠమం నాగేహి సద్ధిం యుద్ధం హోతి. తస్మిం ఖో పన యుద్ధే న కస్సచి ఛవి వా చమ్మం వా ఛిజ్జతి, న లోహితం ఉప్పజ్జతి, కేవలం కుమారకానం దారుమేణ్డకయుద్ధం వియ అఞ్ఞమఞ్ఞం సన్తాసనమత్తమేవ హోతి. కోటిసతాపి కోటిసహస్సాపి నాగా తేహి సద్ధిం యుజ్ఝిత్వా అసురపురంయేవ పవేసేత్వా నివత్తన్తి. సచే పన అసురా బలవన్తో హోన్తి, అథ నాగా ఓసక్కిత్వా దుతియే ఆలిన్దే సుపణ్ణేహి సద్ధిం ఏకతో హుత్వా యుజ్ఝన్తి. ఏస నయో సుపణ్ణాదీసుపి. యదా పన తాని పఞ్చపి ఠానాని అసురా మద్దన్తి, తదా ఏకతో సమ్పిణ్డితానిపి తాని పఞ్చ బలాని ఓసక్కన్తి . అథ చత్తారో మహారాజానో గన్త్వా సక్కస్స పవత్తిం ఆరోచేన్తి. సక్కో తేసం వచనం సుత్వా దియడ్ఢయోజనసతికం వేజయన్తరథం ఆరుయ్హ సయం వా నిక్ఖమతి, ఏకం వా పుత్తం పేసేతి. ఏకస్మిం పన దివసే ఏవం నిక్ఖమిత్వా అసురే యుద్ధేన అబ్భుగ్గన్త్వా సముద్దే పక్ఖిపిత్వా చతూసు ద్వారేసు అత్తనా సదిసా పటిమా మాపేత్వా ఠపేతి, తస్మా అసురా నాగాదయో జినిత్వా ఆగతాపి ఇన్దపటిమా దిస్వా "సక్కో నిక్ఖన్తో"తి పలాయన్తి. ఇతి సురానం పటిపక్ఖాతి అసురా, వేపచిత్తిపహారాదాదయో, తేసం భవనం అసురభవనం. తం పన ఆయామతో చ విత్థారతో చ దససహస్సయోజనన్తి దస్సేతుం "తథా అసురభవన"న్తి వుత్తం.

అవీచిమహానిరయో జమ్బుదీపో చాతి ఏత్థాపి **తథా**-సద్దో యోజేతబ్బో, అవీచిమహానిరయో జమ్బుదీపో చ తథా దససహస్సయోజనమేవాతి అత్థో. ఏత్థ చ అవీచిమహానిరయస్స అబ్భన్తరం ఆయామేన చ విత్థారేన చ యోజనసతం హోతి, లోహపథవీ లోహఛదనం ఏకేకా చ భిత్తి నవనవయోజనికా హోతి. పురత్థిమాయ భిత్తియా అచ్చి ఉట్ఠహిత్వా పచ్ఛిమం భిత్తిం గహేత్వా తం వినివిజ్ఝిత్వా పరతో యోజనసతం గచ్ఛతి. సేసదిసాసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి జాలపరియన్తవసేన ఆయామవిత్థారతో అట్ఠారసయోజనాధికాని తీణి యోజనసతాని హోన్తి, పరిక్ఖేపేన నవ యోజనసతాని చతుపణ్ణాసఞ్చ యోజనాని. సమన్తా పన ఉస్సదేహి సద్ధిం దసయోజనసహస్సం హోతి. కస్మా పనేస నరకో "అవీచీ"తి సఙ్ఖ్యం గతోతి? వీచి నామ అన్తరం వుచ్చతి, తత్థ చ అగ్గిజాలానం వా సత్తానం వా దుక్ఖస్స వా అన్తరం నత్థి, తస్మా సో "అవీచీ"తి సఙ్ఖ్యం గతో. తస్స హి పురత్థిమభిత్తితో జాలా ఉట్ఠహిత్వా సంసిబ్బమానయోజనసతం గన్త్వా భిత్తిం వినివిజ్ఝిత్వా పరతో యోజనసతం గచ్ఛతి. సేసదిసాసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం జాలానం నిరన్తరతాయ అవీచి. అబ్భన్తరే పనస్స యోజనసతికే ఠానే నాళియం కోట్టేత్వా పూరితతిపుపిట్ఠం వియ సత్తా నిరన్తరా, "ఇమస్మిం ఠానే సత్తో అత్థి, ఇమస్మిం ఠానే నత్థీ"తి న వత్తబ్బం, గచ్ఛన్తానం ఠితానం నిసిన్నానం నిపన్నానఞ్చ పచ్చమానానం అన్తో నత్థి, గచ్ఛన్తా ఠితే వా నిసిన్నే వా నిపన్నే వా న బాధేన్తి. ఏవం సత్తానం నిరన్తరతాయ అవీచి. కాయద్వారే పన ఛ ఉపేక్ఖాసహగతాని చిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి, ఏకం దుక్ఖసహగతం. ఏవం సన్తేపి యథా జివ్హగ్గే ఛ మధుబిన్దూని ఠపేత్వా ఏకస్మిం తమ్బలోహబిన్దుమ్హి ఠపితే అనుదహనబలవతాయ తదేవ పఞ్ఞాయతి, ఇతరాని అబ్బోహారికాని హోన్తి, ఏవం అనుదహనబలవతాయ దుక్ఖమేవేత్థ నిరన్తరం, ఇతరాని అబ్బోహారికానీతి ఏవం దుక్ఖస్స నిరన్తరతాయ అవీచీతి వుచ్చతి. "అయఞ్చ అవీచిమహానిరయో జమ్బుదీపస్స హేట్ఠా పతిట్ఠితో"తి వదన్తి.

జమ్బుదీపో పన ఆయామతో చ విత్థారతో చ దససహస్సయోజనపరిమాణో. తత్థ చ చతుసహస్సయోజనప్పమాణో పదేసో తదుపభోగీసత్తానం పుఞ్ఞక్ఖయా ఉదకేన అజ్ఝోత్థటో "సముద్దో"తి సఙ్ఖ్యం గతో. తిసహస్సయోజనప్పమాణే మనుస్సా

వసన్తి, తిసహస్సయోజనప్పమాణే హిమవా పతిట్ఠితోతి వేదితబ్బో.

అపరగోయానం సత్తసహస్సయోజనన్తిఆదీసు ఆయామతో చ విత్థారతో చ పమాణం దస్సితన్తి వేదితబ్బం. తత్థ జమ్బుదీపో సకటసణ్ఠానో, ఛన్నవుతియా పట్టనకోటిసతసహస్సేహి ఛపణ్ణాసరతనాగారేహి నవనవుతియా దోణముఖసతసహస్సేహి తిక్ఖత్తుం తేసట్ఠియా నగరసహస్సేహి చ సమన్నాగతో. జమ్బుదీపే కిర ఆదితో తేసట్ఠిమత్తాని నగరసహస్సాని ఉప్పన్నాని, తథా దుతియం, తథా తతియం. తాని పన సమ్పిణ్డేత్వా సతసహస్సం, తతో పరం అసీతి సహస్సాని చ నవ సహస్సాని చ హోన్తి. **దోణముఖ**న్తి చ మహానగరస్స ఆయుప్పత్తిట్ఠానభూతం పధానఘరం వుచ్చతి. అపరగోయానో ఆదాససణ్ఠానో, పుబ్బవిదేహో అడ్ఢచన్దసణ్ఠానో, ఉత్తరకురు పీఠసణ్ఠానో. “తంతంనివాసీనం తంతంపరివారదీపవాసీనఞ్చ మనుస్సానం ముఖమ్పి తంతంసణ్ఠాన”న్తి వదన్తి.

అపి చేత్థ ఉత్తరకురుకానం పుఞ్ఞానుభావసిద్ధో అయమ్పి విసేసో వేదితబ్బో. తత్థ కిర తేసు తేసు పదేసేసు ఘననిచితపత్తసఞ్ఛన్నసాఖాపసాఖా కూటాగారుపమా మనోరమా రుక్ఖా తేసం మనుస్సానం నివేసనకిచ్చం సాధేన్తి. యత్థ సుఖం నివసన్తి, అఞ్ఞేపి తత్థ రుక్ఖా సుజాతా సబ్బదాపి పుప్ఫితగ్గా తిట్ఠన్తి. జలాసయాపి వికసితపదుమపుణ్డరీకసోగన్ధికాదిపుప్ఫసఞ్ఛన్నా సబ్బకాలం పరమసుగన్ధా సమన్తతో పవాయన్తా తిట్ఠన్తి.

సరీరమ్పి తేసం అతిదీఘతాదిదోసరహితం ఆరోహపరిణాహసమ్పన్నం జరాయ అనభిభూతత్తా వలితపలితాదిదోసవిరహితం యావతాయుకం అపరిక్ఖీణజవబలపరక్కమసోభమేవ హుత్వా తిట్ఠతి. అనుట్ఠానఫలూపజీవితాయ న చ తేసం కసివణిజ్జాదివసేన ఆహారపరియేట్ఠివసేన దుక్ఖం అత్థి, తతో ఏవ న దాసదాసీకమ్మకరాదిపరిగ్గహో అత్థి. న చ తత్థ సీతుణ్హడంసమకసవాతాతపసరీసపవాళాదిపరిస్సయో అత్థి. యథా నామేత్థ గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే పచ్చూసవేలాయం సమసీతుణ్హో ఉతు హోతి, ఏవమేవ సబ్బకాలం తత్థ సమసీతుణ్హోవ ఉతు హోతి, న చ నేసం కోచి ఉపఘాతో విహేసా వా ఉప్పజ్జతి.

అకట్ఠపాకిమమేవ సాలిం అకణం అథుసం సుద్ధం సుగన్ధం తణ్డులఫలం నిద్ధూమఙ్గారేన అగ్గినా పచిత్వా పరిభుఞ్జన్తి. తత్థ కిర జోతికపాసాణా నామ హోన్తి, అథ తే తయో పాసాణే ఠపేత్వా తత్థ ఉక్ఖలిం ఆరోపేన్తి, పాసాణేహి తేజో సముట్ఠహిత్వా తం పాచేతి, అఞ్ఞో సూపో వా బ్యఞ్జనో వా న హోతి, భుఞ్జన్తానం చిత్తానుకూలోయేవస్స రసో హోతి. తం పన భుఞ్జన్తానం నేసం కుట్ఠం గణ్డో కిలాసో సోసో కాసో అపమారో జరోతి ఏవమాదికో న కోచి రోగో ఉప్పజ్జతి. తే తం దానం సమ్పత్తానం దేన్తియేవ, మచ్ఛరియచిత్తం నామ నేవ హోతి, బుద్ధపచ్చేకబుద్ధాదయోపి మహిద్ధికా తత్థ గన్త్వా పిణ్డపాతం గణ్హన్తి. న చ తే ఖుజ్జా వా వామనా వా కాణా వా కుణీ వా ఖఞ్జా వా పక్ఖహతా వా వికలఙ్గా వా వికలిన్ద్రియా వా హోన్తి.

ఇత్థియోపి తత్థ నాతిదీఘా నాతిరస్సా నాతికిసా నాతిథూలా నాతికాళికా నాచ్చోదాతా సోభగ్గప్పత్తరూపా హోన్తి. తథా హి దీఘఙ్గులీ తమ్బనఖా అలమ్బథనా తనుమజ్ఝా పుణ్ణచన్దముఖీ విసాలక్ఖీ ముదుగత్తా సహితోరూ ఓదాతదన్తా గమ్భీరనాభీ తనుజఙ్ఘా దీఘనీలవేల్లితకేసీ పుథులసుస్సోణీ నాతిలోమా నాలోమా సుభగా ఉతుసుఖసమ్ఫస్సా సణ్హా సఖిలసమ్భాసా నానాభరణవిభూసితా విచరన్తి, సబ్బదాపి సోళసవస్సుద్దేసికా వియ హోన్తి.

పురిసాపి పఞ్చవీసతివస్సుద్దేసికా వియ, న పుత్తా మాతాదీసు రజ్జన్తి, అయం తత్థ ధమ్మతా. సత్తాహికమేవ చ తత్థ ఇత్థిపురిసా కామరతియా విహరన్తి , తతో వీతరాగా వియ యథాసుఖం గచ్ఛన్తి, న తత్థ ఇధ వియ గబ్భోక్కన్తిమూలకం

గబ్భపరిహరణమూలకం వా దుక్ఖం విజాయనమూలకం వా దుక్ఖం హోతి, రత్తకఞ్చుకతో కఞ్చనపటిమా వియ దారకా మాతుకుచ్ఛితో అమక్ఖితా ఏవ సేమ్హాదినా సుఖేనేవ నిక్ఖమన్తి, అయం తత్థ ధమ్మతా. మాతా పన పుత్తం వా ధీతరం వా విజాయిత్వా తేసం విచరణకప్పదేసే ఠపేత్వా అనపేక్ఖా యథారుచి గచ్ఛతి. తేసం తత్థ సయితానం యే పస్సన్తి పురిసా వా ఇత్థియో వా, తే అత్తనో అఙ్గులియో ఉపనామేన్తి, తేసం కమ్మబలేన తతో ఖీరం పవత్తతి, తేన తే దారకా యాపేన్తి. ఏవం పన వడ్ఢన్తా కతిపయదివసేయేవ లద్ధబలా హుత్వా దారికా ఇత్థియో ఉపగచ్ఛన్తి, దారకా పురిసే.

కప్పరుక్ఖతో ఏవ చ తేసం తత్థ వత్థాభరణాని నిప్ఫజ్జన్తి. నానావిరాగవణ్ణవిచిత్తాని హి వత్థాని సుఖుమాని ముదుసుఖసమ్ఫస్సాని తత్థ తత్థ కప్పరుక్ఖేసు ఓలమ్బన్తాని తిట్ఠన్తి. నానావిధరంసిజాలసముజ్జలవివిధవణ్ణరతనవినద్ధాని అనేకవిధమాలాకమ్మలతాకమ్మభిత్తికమ్మవిచిత్తాని సీసూపగగీవూపగకటూపగహత్థూపగపాదూపగాని సోవణ్ణమయాని ఆభరణాని చ కప్పరుక్ఖతో ఓలమ్బన్తి. తథా వీణాముదిఙ్గపణవసమ్మతాళసఙ్ఖవంసవేతాళపరివాదీని వల్లకీపభుఉతికాని తూరియభణ్డానిపి తతో ఓలమ్బన్తి. తత్థ చ బహూ ఫలరుక్ఖా కుమ్భమత్తాని ఫలాని ఫలన్తి, మధురరసాని యాని పరిభుఞ్జిత్వా తే సత్తాహమ్పి ఖుప్పిపాసాహి న బాధీయన్తి.

నజ్జోపి తత్థ సువిసుద్ధజలా సుపతిత్థా రమణీయా అకద్దమా వాలుకతలా నాతిసీతా నాతిఉణ్హా సురభిగన్ధీహి జలజపుప్ఫేహి సఞ్ఛన్నా సబ్బకాలం సురభీ వాయన్తియో సన్దన్తి, న తత్థ కణ్టకినా కక్ఖళగచ్ఛలతా హోన్తి, అకణ్టకా పుప్ఫఫలసచ్ఛన్నా ఏవ హోన్తి, చన్దననాగరుక్ఖా సయమేవ రసం పగ్ఘరన్తి. నహాయితుకామా చ నదీతిత్థే ఏకజ్ఝం వత్థాభరణాని ఠపేత్వా నదిం ఓతరిత్వా నహాయిత్వా ఉత్తిణ్ణా ఉత్తిణ్ణా ఉపరిట్ఠిమం ఉపరిట్ఠిమం వత్థాభరణం గణ్హన్తి, న తేసం ఏవం హోతి "ఇదం మమ, ఇదం పరస్సా"తి. తతో ఏవ న తేసం కోచి విగ్గహో వా వివాదో వా, సత్తాహికా ఏవ చ నేసం కామరతికీళా హోతి, తతో వీతరాగా వియ విచరన్తి. యత్థ చ రుక్ఖే సయితుకామా హోన్తి, తత్థేవ సయనం ఉపలబ్భతి.

మతే చ సత్తే న రోదన్తి న సోచన్తి, తఞ్చ మణ్డయిత్వా నిక్ఖిపన్తి. తావదేవ చ తథారూపా సకుణా ఉపగన్త్వా మతం దీపన్తరం నేన్తి, తస్మా సుసానం వా అసుచిట్ఠానం వా తత్థ నత్థి, న చ తతో మతా నిరయం వా తిరచ్ఛానయోనిం వా పేత్తివిసయం వా ఉపపజ్జన్తి. "ధమ్మతాసిద్ధస్స పఞ్చసీలస్స ఆనుభావేన తే దేవలోకే నిబ్బత్తన్తీ"తి వదన్తి. వస్ససహస్సమేవ చ నేసం సబ్బకాలం ఆయుప్పమాణం, సబ్బమేతం నేసం పఞ్చసీలం వియ ధమ్మతాసిద్ధమేవాతి వేదితబ్బం.

తదన్తరేసూతి తేసం చక్కవాళానం అన్తరేసు. **లోకన్తరికనిరయా**తి లోకానం లోకధాతూనం అన్తరో వివరో లోకన్తరో, తత్థ భవా లోకన్తరికా, నిరయా. తిణ్ణఞ్హి సకటచక్కానం పత్తానం వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆసన్నభావేన ఠపితానం అన్తరసదిసేసు తిణ్ణం తిణ్ణం చక్కవాళానం అన్తరేసు ఏకేకో లోకన్తరికనిరయో. సో పన పరిమాణతో అట్ఠయోజనసహస్సప్పమాణో హోతి నిచ్చవివటో హేట్ఠా ఉపరి చ కేనచి న పిహితో. యథా హి హేట్ఠా ఉదకస్స పిధాయికా పథవీ నత్థీతి అసంవుతా లోకన్తరికనిరయా, ఏవం ఉపరిపి చక్కవాళేసు వియ దేవవిమానానం అభావతో అసంవుతా అపిహితా చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తినివారణసమత్థేన చ అన్ధకారేన సమన్నాగతా. తత్థ కిర చక్ఖువిఞ్ఞాణం న జాయతి ఆలోకస్స అభావతో. తీసు దీపేసు ఏకప్పహారేన ఆలోకకరణసమత్థాపి చన్దిమసూరియా తత్థ ఆలోకం న దస్సేన్తి. తే హి యుగన్ధరసమప్పమాణే ఆకాసప్పదేసే విచరణతో చక్కవాళపబ్బతస్స వేమజ్ఝేన విచరన్తి, చక్కవాళపబ్బతఞ్చ అతిక్కమ్మ లోకన్తరికనిరయా, తస్మా తే తత్థ ఆలోకం న దస్సేన్తీతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం నుప్పజ్జతి. యదా పన సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తస్స పటిసన్ధిగ్గహణాదీసు ఓభాసో ఉప్పజ్జతి, తదా చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి. "అఞ్ఞేపి కిర భో సన్తి సత్తా ఇధూపపన్నా"తి తం దివసం అఞ్ఞమఞ్ఞం పస్సన్తి. అయం పన ఓభాసో

ఏకం యాగుపానమత్తమ్పి న తిట్ఠతి, అచ్ఛరాసఙ్ఘాటమత్తమేవ విజ్జోభాసో వియ నిచ్ఛరిత్వా "కిం ఇద"న్తి భణన్తానంయేవ అన్తరధాయతి.

కిం పన కమ్మం కత్వా తత్థ సత్తా నిబ్బత్తన్తీతి? భారియం దారుణం గరుకం మాతాపితూనం ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణానఞ్చ ఉపరి అపరాధం అఞ్ఞఞ్చ దివసే దివసే పాణవధాదిం సాహసికకమ్మం కత్వా ఉప్పజ్జన్తి తమ్బపణ్ణిదీపే అభయచోరనాగచోరాదయో వియ. తేసం అత్తభావో తిగావుతికో హోతి, వగ్గులీనం వియ దీఘనఖా హోన్తి. తే రుక్ఖే వగ్గులియో వియ నఖేహి చక్కవాళపాదే లగ్గన్తి, యదా సంసప్పన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హత్థపాసగతా హోన్తి, అథ "భక్ఖో నో లద్ధో"తి మఞ్ఞమానా ఖాదనత్థం గణ్హితుం ఉపక్కమన్తా విపరివత్తిత్వా లోకసన్ధారకే ఉదకే పతన్తి, వాతే పహరన్తేపి మధుకఫలాని వియ ఛిజ్జిత్వా ఉదకే పతన్తి, పతితమత్తావ అచ్చన్తఖారే ఉదకే పిట్ఠపిణ్డం వియ విలీయన్తి అతిసీతలభావతో ఆతపసన్తాపాభావేన. అతిసీతలభావమేవ హి సన్ధాయ అచ్చన్తఖారతా వుత్తా. న హి తం కప్పసణ్ఠానఉదకం సమ్పత్తికరమహామేఘవుట్ఠం పథవీసన్ధారకం కప్పవినాసకఉదకం వియ ఖారం భవితుం అరహతి. తథా హి సతి పథవీపి విలీయేయ్య, తేసం వా పాపకమ్మబలేన పేతానం పకతిఉదకస్స పుబ్బఖేళభావాపత్తి వియ తస్స ఉదకస్స తదా ఖారభావప్పత్తి హోతీతి వుత్తం "అచ్చన్తఖారే ఉదకే పిట్ఠపిణ్డం వియ విలీయన్తీ"తి.

అనన్తానీతి అపరిమాణాని, "ఏత్తకానీ"తి అఞ్ఞేహి మినితుం అసక్కుణేయ్యాని. తాని చ భగవా అనన్తేన బుద్ధఞాణేన అవేది "అనన్తో ఆకాసో, అనన్తో సత్తనికాయో, అనన్తాని చక్కవాళానీ"తి. తివిధమ్పి హి అనన్తం బుద్ధఞాణేన పరిచ్ఛిన్దతి సయమ్పి అనన్తత్తా. యావతకఞ్హి ఞేయ్యం, తావతకం ఞాణం. యావతకం ఞాణం, తావతకమేవ ఞేయ్యం. ఞేయ్యపరియన్తికం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం ఞేయ్యన్తి. తేన వుత్తం "**అనన్తేన బుద్ధఞాణేన అవేదీ**"తిఆది. అనన్తతా చస్స అనన్తఞేయ్యప్పటివిజ్ఝనేనేవ వేదితబ్బా తత్థ అప్పటిహతచారత్తా. ఇదాని యథావుత్తమత్థం నిగమేన్తో ఆహ "**ఏవమస్స ఓకాసలోకోపి సబ్బథా విదితో**"తి.

అపి చేత్థ వివట్టాదీనమ్పి విదితతా వత్తబ్బా, తస్మా వివట్టాదయోపి ఆదితో పభుతి ఏవం వేదితబ్బా – సంవట్టో సంవట్టట్ఠాయీ వివట్టో వివట్టట్ఠాయీతి కప్పస్స చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని. తత్థ సంవట్టనం వినస్సనం **సంవట్టో**, వినస్సమానో అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పో. సో పన అత్థతో కాలోయేవ, తదా పవత్తమానసఙ్ఖారవసేనస్స వినాసో వేదితబ్బో. సంవట్టతో ఉద్ధం తథాఠాయీకాలో **సంవట్టట్ఠాయీ**. వివట్టనం నిబ్బత్తనం వడ్ఢనం వా **వివట్టో**, వడ్ఢమానో అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పో. సోపి అత్థతో కాలోయేవ, తదా పవత్తమానసఙ్ఖారవసేనస్స వడ్ఢి వేదితబ్బా. వివట్టతో ఉద్ధం తథాఠాయీకాలో **వివట్టట్ఠాయీ**. తత్థ తయో సంవట్టా తేజోసంవట్టో ఆపోసంవట్టో వాయోసంవట్టోతి. తిస్సో సంవట్టసీమా ఆభస్సరా సుభకిణ్హా వేహప్ఫలాతి. యదా కప్పో తేజేన సంవట్టతి, తదా ఆభస్సరతో హేట్ఠా అగ్గినా డయ్హతి. యదా ఆపేన సంవట్టతి, తదా సుభకిణ్హతో హేట్ఠా ఉదకేన విలీయతి. యదా వాయునా సంవట్టతి, తదా వేహప్ఫలతో హేట్ఠా వాతేన విద్ధంసతి.

విత్థారతో పన తీసుపి సంవట్టకాలేసు ఏకం బుద్ధక్ఖేత్తం వినస్సతి. బుద్ధక్ఖేత్తం నామ తివిధం హోతి జాతిక్ఖేత్తం ఆణాక్ఖేత్తం విసయక్ఖేత్తఞ్చ. తత్థ **జాతిక్ఖేత్తం** దససహస్సచక్కవాళపరియన్తం హోతి, యం తథాగతస్స పటిసన్ధిగ్గహణాదీసు కమ్పతి. యత్తకే హి ఠానే తథాగతస్స పటిసన్ధిఞాణాదిఞాణానుభావో పుఞ్ఞఫలసముత్తేజితో సరసేనేవ పటివిజమ్భతి, తం సబ్బమ్పి బుద్ధఙ్కురస్స నిబ్బత్తనక్ఖేత్తం నామాతి బుద్ధక్ఖేత్తన్తి వుచ్చతి. **ఆణాక్ఖేత్తం** పన కోటిసతసహస్సచక్కవాళపరియన్తం, యత్థ రతనసుత్తం (ఖు॰ పా॰ ౬.౧ ఆదయో; సు॰ ని॰ ౨౨౪ ఆదయో) ఖన్ధపరిత్తం (అ॰ ని॰ ౪.౬౭; జా॰ ౧.౨.౧౦౫-౧౦౬; చూళవ॰

౨౩౧ ఆదయో) ధజగ్గపరిత్తం (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౯) ఆటానాటియపరిత్తం (దీ॰ ని॰ ౩.౨౭౫ ఆదయో) మోరపరిత్తన్తి (జా॰ ౧.౨.౧౭-౧౮) ఇమేసం పరిత్తానం ఆనుభావో వత్తతి. ఇద్ధిమా హి చేతోవసిప్పత్తో ఆణాక్ఖేత్తపరియాపన్నే యత్థ కత్థచి చక్కవాళే ఠత్వా అత్తనో అత్థాయ పరిత్తం కత్వా తత్థేవ అఞ్ఞం చక్కవాళం గతోపి కతపరిత్తో ఏవ హోతి. ఏకచక్కవాళే ఠత్వా సబ్బసత్తానం అత్థాయ పరిత్తే కతే ఆణాక్ఖేత్తే సబ్బసత్తానమ్పి అభిసమ్భుణాతేవ పరిత్తానుభావో తత్థ దేవతాహి పరిత్తానం సమ్పటిచ్ఛితబ్బతో, తస్మా తం ఆణాక్ఖేత్తన్తి వుచ్చతి. **విసయక్ఖేత్తం** పన అనన్తం అపరిమాణం. అనన్తాపరిమాణేసు హి చక్కవాళేసు యం యం తథాగతో ఆకఙ్ఖతి, తం తం జానాతి ఆకఙ్ఖప్పటిబద్ధవుత్తితాయ బుద్ధఞాణస్స. ఏవమేతేసు తీసు బుద్ధక్ఖేత్తేసు ఏకం ఆణాక్ఖేత్తం వినస్సతి, తస్మిం పన వినస్సన్తే జాతిక్ఖేత్తం వినట్ఠమేవ హోతి. వినస్సన్తమ్పి ఏకతోవ వినస్సతి, సణ్ఠహన్తమ్పి ఏకతోవ సణ్ఠహతి, తస్సేవం వినాసో సణ్ఠహనఞ్చ వేదితబ్బం.

యస్మిం సమయే కప్పో **అగ్గినా** నస్సతి, ఆదితోవ కప్పవినాసకమహామేఘో ఉట్ఠహిత్వా కోటిసతసహస్సచక్కవాళే ఏకం మహావస్సం వస్సతి , మనుస్సా తుట్ఠా సబ్బబీజాని నీహరిత్వా వపన్తి, సస్సేసు పన గోఖాయితమత్తేసు జాతేసు గద్రభరవం రవన్తో ఏకబిన్దుమ్పి న వస్సతి, తదా పచ్ఛిన్నపచ్ఛిన్నమేవ హోతి వస్సం. ఇదం సన్ధాయ హి భగవతా ''హోతి సో, భిక్ఖవే, సమయో యం బహూని వస్సాని బహూని వస్ససతాని బహూని వస్ససహస్సాని బహూని వస్ససతసహస్సాని దేవో న వస్సతీ''తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౬) వుత్తం. వస్సూపజీవినోపి సత్తా కాలం కత్వా పరిత్తాభాదిబ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తన్తి, పుప్ఫఫలూపజీవినియో చ దేవతా. ఏవం దీఘే అద్ధానే వీతివత్తే తత్థ తత్థ ఉదకం పరిక్ఖయం గచ్ఛతి, అథానుపుబ్బేన మచ్ఛకచ్ఛపాపి కాలం కత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తన్తి నేరయికసత్తాపి. తత్థ నేరయికా సత్తమసూరియపాతుభావే వినస్సన్తీతి ఏకే.

ఝానం పన వినా నత్థి బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తి, ఏతేసఞ్చ కేచి దుబ్భిక్ఖపీళితా, కేచి అభబ్బా ఝానాధిగమాయ, తే కథం తత్థ నిబ్బత్తన్తీతి? దేవలోకే పటిలద్ధజ్ఝానవసేన. తదా హి ''వస్ససతసహస్సస్స అచ్చయేన కప్పవుట్ఠానం భవిస్సతీ''తి లోకబ్యూహా నామ కామావచరదేవా ముత్తసిరా వికిణ్ణకేసా రుదమ్ముఖా అస్సూని హత్థేహి పుఞ్ఛమానా రత్తవత్థనివత్థా అతివియ విరూపవేసధారినో హుత్వా మనుస్సపథే విచరన్తా ఏవం ఆరోచేన్తి ''మారిసా మారిసా ఇతో వస్ససతసహస్సస్స అచ్చయేన కప్పవుట్ఠానం భవిస్సతి, అయం లోకో వినస్సిస్సతి, మహాసముద్దోపి ఉస్సుస్సిస్సతి, అయఞ్చ మహాపథవీ సినేరు చ పబ్బతరాజా డయ్హిస్సన్తి వినస్సిస్సన్తి, యావ బ్రహ్మలోకా లోకవినాసో భవిస్సతి, మేత్తం మారిసా భావేథ, కరుణం, ముదితం, ఉపేక్ఖం మారిసా భావేథ, మాతరం ఉపట్ఠహథ, పితరం ఉపట్ఠహథ, కులే జేట్ఠాపచాయినో హోథా''తి. తే పన దేవా లోకం బ్యూహన్తి సమ్పిణ్డేన్తీతి ''**లోకబ్యూహా**''తి వుచ్చన్తి. తే కిర దిస్వా మనుస్సా యత్థ కత్థచి ఠితాపి నిసిన్నాపి సంవేగజాతా సమ్భమప్పత్తావ హుత్వా తేసం ఆసన్నే ఠానే సన్నిపతన్తి.

కథం పనేతే కప్పవుట్ఠానం జానన్తీతి? ''ధమ్మతాయ సఞ్చోదితా''తి ఆచరియా. ''తాదిసనిమిత్తదస్సనేనా''తి ఏకే. ''బ్రహ్మదేవతాహి ఉయ్యోజితా''తి అపరే. తేసం పన వచనం సుత్వా యేభుయ్యేన మనుస్సా చ భుమ్మదేవతా చ సంవేగజాతా అఞ్ఞమఞ్ఞం ముదుచిత్తా హుత్వా మేత్తాదీని పుఞ్ఞాని కరిత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తన్తి. తత్థ దిబ్బసుధాభోజనం భుఞ్జిత్వా తతో వాయోకసిణే పరికమ్మం కత్వా ఝానం పటిలభన్తి. దేవానం కిర సుఖసమ్ఫస్సవాతగ్గహణవచయేన వాయోకసిణే ఝానాని సుఖేనేవ ఇజ్ఝన్తి. తదఞ్ఞే పన ఆపాయికా సత్తా అపరాపరియవేదనీయేన కమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తన్తి. అపరాపరియవేదనీయకమ్మరహితో హి సంసారే సంసరన్తో నామ సత్తో నత్థి. తేపి తత్థ తథేవ ఝానం పటిలభన్తి. ఏవం దేవలోకే పటిలద్ధజ్ఝానవసేన సబ్బేపి బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తన్తి. ఇదఞ్చ యేభుయ్యవసేన వుత్తం.

కేచి పన “అపాయసత్తా సంవట్టమానలోకధాతూహి అఞ్ఞేసు లోకధాతూసుపి నిబ్బత్తన్తి. న హి సబ్బే అపాయసత్తా తదా రూపారూపభవేసు ఉప్పజ్జన్తీతి సక్కా విఞ్ఞాతుం అపాయేసు దీఘాయుకానం దేవలోకూపపత్తియా అసమ్భవతో. నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికో పన వినస్సమానేపి కప్పే నిరయతో న ముచ్చతియేవ, తస్మా సో తత్థ అనిబ్బత్తిత్వా పిట్ఠిచక్కవాళే నిబ్బత్తతి. నియతమిచ్ఛాదిట్ఠియా హి సమన్నాగతస్స భవతో వుట్ఠానం నామ నత్థి. తాయ హి సమన్నాగతస్స నేవ సగ్గో అత్థి, న మగ్గో, తస్మా సో సంవట్టమానచక్కవాళతో అఞ్ఞత్థ నిరయే నిబ్బత్తిత్వా పచ్చతి. కిం పన పిట్ఠిచక్కవాళం న ఝాయతీతి? ఝాయతి. తస్మిం ఝాయమానేపి ఏస ఆకాసే ఏకస్మిం పదేసే పచ్చతీ”తి వదన్తి.

వస్సూపచ్ఛేదతో పన ఉద్ధం దీఘస్స అద్ధునో అచ్చయేన దుతియో సూరియో పాతుభవతి, పాతుభూతే పన తస్మిం నేవ రత్తిపరిచ్ఛేదో, న దివాపరిచ్ఛేదో పఞ్ఞాయతి. ఏకో సూరియో ఉట్ఠేతి, ఏకో అత్థం గచ్ఛతి, అవిచ్ఛిన్నసూరియసన్తాపోవ లోకో హోతి. యథా చ కప్పవుట్ఠానకాలతో పుబ్బే ఉప్పన్నసూరియవిమానే సూరియదేవపుత్తో హోతి, ఏవం కప్పవినాసకసూరియే నత్థి. కప్పవుట్ఠానకాలే పన యథా అఞ్ఞే కామావచరదేవా, ఏవం సూరియదేవపుత్తోపి ఝానం నిబ్బత్తేత్వా బ్రహ్మలోకం ఉపపజ్జతి. సూరియమణ్డలం పన పభస్సరతరఞ్చేవ తేజవన్తతరఞ్చ హుత్వా పవత్తతి. తం అన్తరధాయిత్వా అఞ్ఞమేవ ఉప్పజ్జతీతి అపరే. తత్థ పకతిసూరియే వత్తమానే ఆకాసే వలాహకాపి ధూమసిఖాపి వత్తన్తి, కప్పవినాసకసూరియే వత్తమానే విగతధూమవలాహకం ఆదాసమణ్డలం వియ నిమ్మలం నభం హోతి. ఠపేత్వా పఞ్చ మహానదియో సేసకున్నదిఆదీసు ఉదకం సుస్సతి.

తతోపి దీఘస్స అద్ధునో అచ్చయేన తతియో సూరియో పాతుభవతి, యస్స పాతుభావా మహానదియోపి సుస్సన్తి.

తతోపి దీఘస్స అద్ధునో అచ్చయేన చతుత్థో సూరియో పాతుభవతి, యస్స పాతుభావా హిమవతి మహానదీనం పభవా సీహప్పపాతదహో మన్దాకినీదహో కణ్ణముణ్డదహో రథకారదహో అనోతత్తదహో ఛద్దన్తదహో కుణాలదహోతి ఇమే సత్త మహాసరా సుస్సన్తి.

తతోపి దీఘస్స అద్ధునో అచ్చయేన పఞ్చమో సూరియో పాతుభవతి, యస్స పాతుభావా అనుపుబ్బేన మహాసముద్దే అఙ్గులిపబ్బతేమనమత్తమ్పి ఉదకం న సణ్ఠాతి.

తతోపి దీఘస్స అద్ధునో అచ్చయేన ఛట్ఠో సూరియో పాతుభవతి, యస్స పాతుభావా సకలచక్కవాళం ఏకధూమం హోతి పరియాదిన్నసినేహం ధూమేన. యాయ హి ఆపోధాతుయా తత్థ తత్థ పథవీధాతు ఆబన్ధత్తా సమ్పిణ్డితా హుత్వా తిట్ఠతి, సా ఛట్ఠసూరియపాతుభావేన పరిక్ఖయం గచ్ఛతి. యథా చిదం, ఏవం కోటిసతసహస్సచక్కవాళానిపి.

తతోపి దీఘస్స అద్ధునో అచ్చయేన సత్తమో సూరియో పాతుభవతి, యస్స పాతుభావా సకలచక్కవాళం ఏకజాలం హోతి సద్ధిం కోటిసతసహస్సచక్కవాళేహి, యోజనసతికాదిభేదాని సినేరుకూటాని పలుజ్జిత్వా ఆకాసేయేవ అన్తరధాయన్తి. సా అగ్గిజాలా ఉట్ఠహిత్వా చాతుమహారాజికే గణ్హాతి. తత్థ కనకవిమానరతనవిమానమణివిమానాని ఝాపేత్వా తావతింసభవనం గణ్హాతి. ఏతేనేవూపాయేన యావ పఠమజ్ఝానభూమిం గణ్హాతి, తత్థ తయోపి బ్రహ్మలోకే ఝాపేత్వా ఆభస్సరే ఆహచ్చ తిట్ఠతి. సా యావ అణుమత్తమ్పి సఙ్ఖారగతం అత్థి, తావ న నిబ్బాయతి. సబ్బసఙ్ఖారపరిక్ఖయా పన సప్పితేలజ్ఝాపనగ్గిసిఖా వియ ఛారికమ్పి అనవసేసేత్వా నిబ్బాయతి. హేట్ఠాఆకాసేన సహ ఉపరిఆకాసో ఏకో హోతి మహన్ధకారో.

ఏవం ఏకమసఙ్ఖ్యేయ్యం ఏకఙ్గణం హుత్వా ఠితే లోకసన్నివాసే లోకస్స సణ్ఠానత్థాయ దేవో వస్సితుం ఆరభతి, ఆదితోవ అన్తరట్ఠకే హిమపాతో వియ హోతి. తతో కణమత్తా తణ్డులమత్తా ముగ్గమాసబదరఆమలకఏళాలుకకుమ్భణ్డఅలాబుమత్తా ఉదకధారా హుత్వా అనుక్కమేన ఉసభద్వేఉసభఅడ్ఢగావుతగావుతఅడ్ఢయోజనయోజనద్వియోజన...పే....
యోజనసతయోజనసహస్సమత్తా హుత్వా కోటిసతసహస్సచక్కవాళగబ్భన్తరం యావ అవినట్ఠబ్రహ్మలోకా పూరేత్వా అన్తరధాయతి. తం ఉదకం హేట్ఠా చ తిరియఞ్చ వాతో సముట్ఠహిత్వా ఘనం కరోతి పరివటుమం పదుమినీపత్తే ఉదకబిన్దుసదిసం.

కథం తావమహన్తం ఉదకరాసిం ఘనం కరోతీతి చే? వివరసమ్పదానతో వాతస్సాతి. తఞ్హిస్స తహిం తహిం వివరం దేతి. తం ఏవం వాతేన సమ్పిణ్డియమానం ఘనం కరియమానం పరిక్ఖయమానం అనుపుబ్బేన హేట్ఠా ఓతరతి. ఓతిణ్ణే ఓతిణ్ణే ఉదకే బ్రహ్మలోకట్ఠానే బ్రహ్మలోకో, ఉపరిచతుకామావచరదేవలోకట్ఠానే చ దేవలోకా పాతుభవన్తి.
చాతుమహారాజికతావతింసభవనాని పన పథవీసమ్బన్ధతాయ న తావ పాతుభవన్తి. పురిమపథవిట్ఠానం ఓతిణ్ణే పన బలవవాతా ఉప్పజ్జన్తి, తే తం పిహితద్వారే ధమ్మకరణే ఠితఉదకమివ నిరుస్సాసం కత్వా రుమ్భన్తి . మధురోదకం పరిక్ఖయం గచ్ఛమానం ఉపరి రసపథవిం సముట్ఠాపేతి, ఉదకపిట్ఠే ఉప్పలినీపత్తం వియ పథవీ సణ్ఠాతి. సా వణ్ణసమ్పన్నా చేవ హోతి గన్ధరససమ్పన్నా చ నిరుదకపాయాసస్స ఉపరి పటలం వియ. ఏత్థ పన మహాబోధిపల్లఙ్కట్ఠానం వినస్సమానే లోకే పచ్ఛా వినస్సతి, సణ్ఠహమానే పఠమం సణ్ఠహతీతి వేదితబ్బం.

తదా చ ఆభస్సరబ్రహ్మలోకే పఠమతరాభినిబ్బత్తా సత్తా ఆయుక్ఖయా వా పుఞ్ఞక్ఖయా వా తతో చవిత్వా ఓపపాతికా హుత్వా ఇధూపపజ్జన్తి, తే హోన్తి సయంపభా అన్తలిక్ఖచరా, తే తం రసపథవిం సాయిత్వా తణ్హాభిభూతా ఆలుప్పకారకం పరిభుఞ్జితుం ఉపక్కమన్తి. అథ తేసం సయంపభా అన్తరధాయతి, అన్ధకారో హోతి. తే అన్ధకారం దిస్వా భాయన్తి. తతో తేసం భయం నాసేత్వా సూరభావం జనయన్తం పరిపుణ్ణపఞ్ఞాసయోజనం సూరియమణ్డలం పాతుభవతి. తే తం దిస్వా "ఆలోకం పటిలభిమ్హా"తి హట్ఠతుట్ఠా హుత్వా "అమ్హాకం భీతానం భయం నాసేత్వా సూరభావం జనయన్తో ఉట్ఠితో, తస్మా సూరియో హోతూ"తి **సూరియో**త్వేవస్స నామం కరోన్తి.

అథ సూరియే దివసం ఆలోకం కత్వా అత్థఙ్గతే "యమ్పి ఆలోకం లభిమ్హ, సోపి నో నట్ఠో"తి పున భీతా హోన్తి. తేసం ఏవం హోతి "సాధు వతస్స, సచే అఞ్ఞం ఆలోకం లభేయ్యామా"తి. తేసం చిత్తం ఞత్వా వియ ఏకూనపఞ్ఞాసయోజనం చన్దమణ్డలం పాతుభవతి. తే తం దిస్వా భియ్యోసో మత్తాయ హట్ఠతుట్ఠా హుత్వా "అమ్హాకం ఛన్దం ఞత్వా వియ ఉట్ఠితో, తస్మా చన్దో హోతూ"తి **చన్దో**త్వేవస్స నామం కరోన్తి.

ఏవం చన్దిమసూరియేసు పాతుభూతేసు నక్ఖత్తాని తారకరూపాని పాతుభవన్తి, తతో పభుతి రత్తిన్దివా పఞ్ఞాయన్తి, అనుక్కమేన చ మాసడ్ఢమాసఉతుసంవచ్ఛరా, చన్దిమసూరియానం పాతుభూతదివసేయేవ
సినేరుచక్కవాళహిమవన్తపబ్బతా దీపసముద్దా చ పాతుభవన్తి. తే చ ఖో అపుబ్బం అచరిమం ఫగ్గుణపుణ్ణమదివసేయేవ పాతుభవన్తి. కథం? యథా నామ కఙ్గుభత్తే పచ్చమానే ఏకప్పహారేనేవ పుబ్బుళకా ఉట్ఠహన్తి, ఏకే పదేసా థూపథూపా హోన్తి, ఏకే నిన్ననిన్నా, ఏకే సమసమా, ఏవమేవ థూపథూపట్ఠానే పబ్బతా హోన్తి, నిన్ననిన్నట్ఠానే సముద్దా, సమసమట్ఠానే దీపాతి.

అథ తేసం సత్తానం రసపథవిం పరిభుఞ్జన్తానం కమ్మేన ఏకచ్చే వణ్ణవన్తో హోన్తి, ఏకచ్చే దుబ్బణ్ణా హోన్తి. తత్థ వణ్ణవన్తో దుబ్బణ్ణే అతిమఞ్ఞన్తి, తేసం అతిమానపచ్చయా సాపి **రసపథవీ** అన్తరధాయతి, **భూమిపప్పటకో** పాతుభవతి. అథ నేసం తేనేవ నయేన సోపి అన్తరధాయతి, అథ **పదాలతా** పాతుభవతి. తేనేవ నయేన సాపి అన్తరధాయతి, అకట్ఠపాకో **సాలి** పాతుభవతి అకణో అథుసో సుగన్ధో తణ్డులఫలో. తతో నేసం భాజనాని ఉప్పజ్జన్తి. తే సాలిం భాజనే ఠపేత్వా పాసాణపిట్ఠియం ఠపేన్తి, సయమేవ జాలసిఖా ఉట్ఠహిత్వా తం పచతి. సో హోతి ఓదనో సుమనజాతిపుప్ఫసదిసో, న తస్స సూపేన వా బ్యఞ్జనేన వా కరణీయం అత్థి, యం యం రసం భుఞ్జితుకామా హోన్తి, తంతంరసోవ హోతి. తేసం తం ఓళారికం ఆహారం ఆహరయతం తతో పభుతి ముత్తకరీసం సఞ్జాయతి. తథా హి రసపథవీ భూమిపప్పటకో పదాలతాతి ఇమే తావ పరిభుత్తా సుధాహారో వియ ఖుదం వినోదేత్వా రసహరణీహి రసమేవ పరిబ్యూహేన్తా తిట్ఠన్తి వత్థునో సుఖుమభావేన, న నిస్సన్దా, సుఖుమభావేనేవ గహణిన్ధనమేవ చ హోతి. ఓదనో పన పరిభుత్తో రసం వడ్ఢేన్తోపి వత్థునో ఓళారికభావేనేవ నిస్సన్దం విస్సజ్జేన్తో పస్సావం కరీసఞ్చ ఉప్పాదేతి.

అథ తేసం నిక్ఖమనత్థాయ వణముఖాని పభిజ్జన్తి. పురిసస్స పురిసభావో, ఇత్థియా ఇత్థిభావో పాతుభవతి. పురిమత్తభావేసు హి పవత్తఉపచారజ్ఝానానుభావేన యావ సత్తసన్తానేసు కామరాగో విక్ఖమ్భనవేగేన సమితో , న తావ బహలకామరాగూపనిస్సయాని ఇత్థిపురిసిన్ద్రియాని పాతురహేసుం. యదా పనస్స విచ్ఛిన్నతాయ బహలకామరాగో లద్ధావసరో అహోసి, తదా తదుపనిస్సయాని తాని సత్తానం అత్తభావేసు సఞ్జాయింసు, తదా ఇత్థీ పురిసం, పురిసో చ ఇత్థిం అతివేలం ఉపనిజ్ఝాయతి. తేసం అతివేలం ఉపనిజ్ఝాయనపచ్చయా కామపరిళాహో ఉప్పజ్జతి, తతో **మేథునం ధమ్మం** పటిసేవన్తి. తే అసద్ధమ్మపటిసేవనపచ్చయా విఞ్ఞూహి గరహియమానా విహేఠియమానా తస్స అసద్ధమ్మస్స పటిచ్ఛాదనహేతు **అగారాని** కరోన్తి. తే అగారం అజ్ఝావసమానా అనుక్కమేన అఞ్ఞతరస్స అలసజాతికస్స సత్తస్స దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జన్తా సన్నిధిం కరోన్తి. తతో పభుతి కణోపి థుసోపి తణ్డులం పరియోనన్ధన్తి, లాయితట్ఠానమ్పి న పటివిరుహతి.

తే సన్నిపతిత్వా అనుత్థునన్తి "పాపకా వత భో ధమ్మా సత్తేసు పాతుభూతా, మయఞ్హి పుబ్బే మనోమయా అహుమ్హా"తి, **అగ్గఞ్ఞసుత్తే** (దీ॰ ని॰ ౩.౧౨౮) వుత్తనయేన విత్థారేతబ్బం. తతో మరియాదం ఠపేన్తి, అథఞ్ఞతరో సత్తో అఞ్ఞస్స భాగం అదిన్నం ఆదియతి, తం ద్విక్ఖత్తుం పరిభాసేత్వా తతియవారే పాణిలేడ్డుదణ్డేహి పహరన్తి. తే ఏవం అదిన్నాదానే కలహముసావాదదణ్డాదానేసు ఉప్పన్నేసు చ సన్నిపతిత్వా చిన్తయన్తి "యన్నూన మయం ఏకం సత్తం సమ్మన్నేయ్యామ, యో నో సమ్మా ఖీయితబ్బం ఖీయేయ్య, గరహితబ్బం గరహేయ్య, పబ్బాజేతబ్బం పబ్బాజేయ్య, మయం పనస్స సాలీనం భాగమనుప్పదస్సామా"తి. ఏవం కతసన్నిట్ఠానేసు పన సత్తేసు ఇమస్మిం తావ కప్పే అయమేవ భగవా బోధిసత్తభూతో తేన సమయేన తేసు సత్తేసు అభిరూపతరో చ దస్సనీయతరో చ మహేసక్ఖతరో చ బుద్ధిసమ్పన్నో పటిబలో నిగ్గహపగ్గహం కాతుం. తే తం ఉపసఙ్కమిత్వా యాచిత్వా సమ్మన్నింసు. సో తేన మహాజనేన సమ్మతోతి **మహాసమ్మతో,** ఖేత్తానం అధిపతీతి **ఖత్తియో,** ధమ్మేన సమేన పరేసం రఞ్జేతీతి **రాజాతి** తీహి నామేహి పఞ్ఞాయిత్థ. యఞ్హి లోకే అచ్ఛరియట్ఠానం, బోధిసత్తోవ తత్థ ఆదిపురిసోతి ఏవం బోధిసత్తం ఆదిం కత్వా ఖత్తియమణ్డలే సణ్ఠితే అనుపుబ్బేన బ్రాహ్మణాదయోపి వణ్ణా సణ్ఠహింసు.

తత్థ కప్పవినాసకమహామేఘతో యావ జాలోపచ్ఛేదో, ఇదమేకమసఙ్ఖ్యేయ్యం **సంవట్టో**తి వుచ్చతి. కప్పవినాసకజాలోపచ్ఛేదతో యావ కోటిసతసహస్సచక్కవాళపరిపూరకో సమ్పత్తిమహామేఘో, ఇదం దుతియమసఙ్ఖ్యేయ్యం **సంవట్టట్ఠాయీ**తి వుచ్చతి. సమ్పత్తిమహామేఘతో యావ చన్దిమసూరియపాతుభావో, ఇదం తతియమసఙ్ఖ్యేయ్యం **వివట్టో**తి వుచ్చతి. చన్దిమసూరియపాతుభావతో యావ పున కప్పవినాసకమహామేఘో, ఇదం చతుత్థమసఙ్ఖ్యేయ్యం **వివట్టట్ఠాయీ**తి

వుచ్చతి. వివట్టట్ఠాయీఅసఙ్ఖ్యేయ్యం చతుసట్ఠిఅన్తరకప్పసఙ్గహం. "వీసతిఅన్తరకప్పసఙ్గహ"న్తి కేచి. సేసాసఙ్ఖ్యేయ్యాని కాలతో తేన సమప్పమాణానేవ. ఇమాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని ఏకో మహాకప్పో హోతి. ఏవం తావ అగ్గినా వినాసో చ సణ్ఠహనఞ్చ వేదితబ్బం.

యస్మిం పన సమయే కప్పో **ఉదకేన** నస్సతి, ఆదితోవ కప్పవినాసకమహామేఘో వుట్ఠహిత్వాతి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ విత్థారేతబ్బం. అయం పన విసేసో – యథా తత్థ దుతియసూరియో, ఏవమిధ కప్పవినాసకో ఖారుదకమహామేఘో వుట్ఠాతి. సో ఆదితో సుఖుమం సుఖుమం వస్సన్తో అనుక్కమేన మహాధారాహి కోటిసతసహస్సచక్కవాళానం పూరేన్తో వస్సతి. ఖారుదకేన ఫుట్ఠఫుట్ఠా పథవీపబ్బతాదయో విలీయన్తి, ఉదకం సమన్తతో వాతేహి ధారీయతి. పథవియా హేట్ఠిమన్తతో పభుతి యావ దుతియజ్ఝానభూమిం ఉదకం గణ్హాతి. తేన హి ఖారుదకేన ఫుట్ఠఫుట్ఠా పథవీపబ్బతాదయో ఉదకే పక్ఖిత్తలోణసక్ఖరా వియ విలీయన్తేవ, తస్మా పథవీసన్ధారకఉదకేన సద్ధిం ఏకూదకమేవ తం హోతీతి కేచి. అపరే పన "పథవీసన్ధారకఉదకం తం సన్ధారకవాయుక్ఖన్ధఞ్చ అనవసేసతో వినాసేత్వా సబ్బత్థ సయమేవ ఏకో ఘనభూతో తిట్ఠతీ"తి వదన్తి, తం యుత్తం. ఉపరి పన ఛపి బ్రహ్మలోకే విలీయాపేత్వా సుభకిణ్హే ఆహచ్చ తిట్ఠతి, తం యావ అణుమత్తమ్పి సఙ్ఖారగతం అత్థి, తావ న వూపసమ్మతి, ఉదకానుగతం పన సబ్బం సఙ్ఖారగతం అభిభవిత్వా సహసా వూపసమ్మతి, అన్తరధానం గచ్ఛతి. హేట్ఠాఆకాసేన సహ ఉపరిఆకాసో ఏకో హోతి మహన్ధకారోతి సబ్బం వుత్తసదిసం. కేవలం పనిధ ఆభస్సరబ్రహ్మలోకం ఆదిం కత్వా లోకో పాతుభవతి. సుభకిణ్హతో చవిత్వా ఆభస్సరట్ఠానాదీసు సత్తా నిబ్బత్తన్తి. తత్థ కప్పవినాసకమహామేఘతో యావ కప్పవినాసకఖారుదకోపచ్ఛేదో, ఇదమేకమసఙ్ఖ్యేయ్యం . ఉదకుపచ్ఛేదతో యావ సమ్పత్తిమహామేఘో, ఇదం దుతియమసఙ్ఖ్యేయ్యం. సమ్పత్తిమహామేఘతో యావ చన్దిమసూరియపాతుభావో, ఇదం తతియమసఙ్ఖ్యేయ్యం. చన్దిమసూరియపాతుభావతో యావ కప్పవినాసకమహాఆమేఘో, ఇదం చతుత్థమసఙ్ఖ్యేయ్యం. ఇమాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని ఏకో మహాకప్పో హోతి. ఏవం ఉదకేన వినాసో చ సణ్ఠహనఞ్చ వేదితబ్బం.

యస్మిం సమయే కప్పో **వాతేన** నస్సతి, ఆదితోవ కప్పవినాసకమహామేఘో వుట్ఠహిత్వాతి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ విత్థారేతబ్బం. అయం పన విసేసో – యథా తత్థ దుతియసూరియో, ఏవమిధ కప్పవినాసనత్థం వాతో సముట్ఠాతి. సో పఠమం థూలరజం ఉట్ఠాపేతి, తతో సణ్హరజం సుఖుమవాలికం థూలవాలికం సక్ఖరపాసాణాదయోతి యావకూటాగారమత్తే పాసాణే విసమట్ఠానే ఠితమహారుక్ఖే చ ఉట్ఠాపేతి. తే పథవితో నభముగ్గతా న పున పతన్తి, తత్థేవ చుణ్ణవిచుణ్ణా హుత్వా అభావం గచ్ఛన్తి. అథానుక్కమేన హేట్ఠా మహాపథవియా వాతో సముట్ఠహిత్వా పథవిం పరివత్తేత్వా ఉద్ధం మూలం కత్వా ఆకాసే ఖిపతి. యోజనసతప్పమాణాపి పథవిప్పదేసా ద్వియోజనతియోజనచతుయోజనపఞ్చయోజనఛయోజనసత్తయోజనప్పమాణాపి పభిజ్జిత్వా వాతవేగుక్ఖిత్తా ఆకాసేయేవ చుణ్ణవిచుణ్ణా హుత్వా అభావం గచ్ఛన్తి. చక్కవాళపబ్బతమ్పి సినేరుపబ్బతమ్పి వాతో ఉక్ఖిపిత్వా ఆకాసే ఖిపతి. తే అఞ్ఞమఞ్ఞం అభిహన్త్వా చుణ్ణవిచుణ్ణా హుత్వా వినస్సన్తి. ఏతేనేవుపాయేన భూమట్ఠకవిమానాని చ ఆకాసట్ఠకవిమానాని చ వినాసేన్తో ఛకామావచరదేవలోకే వినాసేత్వా కోటిసతసహస్సచక్కవాళాని వినాసేతి. తత్థ చక్కవాళా చక్కవాళేహి, హిమవన్తా హిమవన్తేహి, సినేరూ సినేరూహి అఞ్ఞమఞ్ఞం సమాగన్త్వా చుణ్ణవిచుణ్ణా హుత్వా వినస్సన్తి. పథవితో యావ తతియజ్ఝానభూమి వాతో గణ్హాతి, నవపి బ్రహ్మలోకే వినాసేత్వా వేహప్ఫలే ఆహచ్చ తిట్ఠతి. ఏవం పథవీసన్ధారకఉదకేన తంసన్ధారకవాతేన చ సద్ధిం సబ్బసఙ్ఖారగతం వినాసేత్వా సయమ్పి వినస్సతి అవట్ఠానస్స కారణాభావతో. హేట్ఠాఆకాసేన సహ ఉపరిఆకాసో ఏకో హోతి మహన్ధకారోతి సబ్బం వుత్తసదిసం. ఇధ పన సుభకిణ్హబ్రహ్మలోకం ఆదిం కత్వా లోకో పాతుభవతి.

వేహప్ఫలతో చవిత్వా సుభకిణ్హట్ఠానాదీసు సత్తా నిబ్బత్తన్తి. తత్థ కప్పవినాసకమహామేఘతో యావ కప్పవినాసకవాతుపచ్ఛేదో, ఇదమేకమసఙ్ఖ్యేయ్యం. వాతుపచ్ఛేదతో యావ సమ్పత్తిమహామేఘో, ఇదం దుతియమసఙ్ఖ్యేయ్యన్తిఆది వుత్తనయమేవ. ఏవం వాతేన వినాసో చ సణ్ఠహనఞ్చ వేదితబ్బం.

అథ కింకారణా ఏవం లోకో వినస్సతి. యదిపి హి సఙ్ఖారానం అహేతుకో సరసనిరోధో వినాసకాభావతో, సన్తాననిరోధో పన హేతువిరహితో నత్థి. యథా తం సత్తనికాయేసూతి భాజనలోకస్సపి సహేతుకేన వినాసేన భవితబ్బం, తస్మా కిమేవం లోకవినాసే కారణన్తి? అకుసలమూలం కారణం. యథా హి తత్థ నిబ్బత్తనకసత్తానం పుఞ్ఞబలేన పఠమం లోకో వివట్టతి, ఏవం తేసం పాపకమ్మబలేన సంవట్టతి, తస్మా అకుసలమూలేసు ఉస్సన్నేసు ఏవం లోకో వినస్సతి. యథా హి రాగదోసమోహానం అధికభావేన యథాక్కమం రోగన్తరకప్పో సత్థన్తరకప్పో దుబ్భిక్ఖన్తరకప్పోతి ఇమే తివిధా అన్తరకప్పా వివట్టట్ఠాయిమ్హి అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పే జాయన్తి. ఏవమేతే యథావుత్తా తయో సంవట్టా రాగాదీనం అధికభావేనేవ హోన్తి.

తత్థ రాగే ఉస్సన్నతరే అగ్గినా వినస్సతి, దోసే ఉస్సన్నతరే ఉదకేన వినస్సతి. దోసే హి ఉస్సన్నతరే అధికతరేన దోసేన వియ తిక్ఖతరేన ఖారుదకేన వినాసో యుత్తోతి. కేచి పన "దోసే ఉస్సన్నతరే అగ్గినా, రాగే ఉదకేనా"తి వదన్తి, తేసం కిర అయమధిప్పాయో – పాకటసత్తుసదిసస్స దోసస్స అగ్గిసదిసతా, అపాకటసత్తుసదిసస్స రాగస్స ఖారుదకసదిసతా చ యుత్తాతి. మోహే పన ఉస్సన్నతరే వాతేన వినస్సతి. ఏవం వినస్సన్తోపి చ నిరన్తరమేవ సత్త వారే అగ్గినా నస్సతి, అట్ఠమే వారే ఉదకేన, పున సత్త వారే అగ్గినా, అట్ఠమే ఉదకేనాతి ఏవం అట్ఠమే అట్ఠమే వారే వినస్సన్తో సత్తక్ఖత్తుం ఉదకేన వినస్సిత్వా పున సత్త వారే అగ్గినా నస్సతి. ఏత్తావతా తేసట్ఠి కప్పా అతీతా హోన్తి. ఏత్థన్తరే ఉదకేన నస్సనవారం సమ్పత్తమ్పి పటిబాహిత్వా లద్ధోకాసో వాతో పరిపుణ్ణచతుసట్ఠికప్పాయుకే సుభకిణ్హే విద్ధంసేన్తో లోకం వినాసేతి. ఏత్థ పన రాగో సత్తానం బహులం పవత్తతీతి అగ్గివసేన బహుసో లోకవినాసో వేదితబ్బో. ఇతి ఏవం ఇమేహి కారణేహి వినస్సిత్వా సణ్ఠహన్తం సణ్ఠహిత్వా ఠితఞ్చ ఓకాసలోకం భగవా యాథావతో అవేదీతి ఏవమ్పిస్స సబ్బథా ఓకాసలోకో విదితోతి దట్ఠబ్బం.

యం పన హేట్ఠా వుత్తం "సబ్బథా విదితలోకత్తా లోకవిదూ"తి, ఇదాని తం నిగమేన్తో ఆహ "**ఏవం సబ్బథా విదితలోకత్తా లోకవిదూ**"తి. తత్థ **సబ్బథాతి** లక్ఖణాదిప్పభేదతో సఙ్ఖారలోకస్స, ఆసయాదిప్పభేదతో సత్తలోకస్స, పరిమాణసణ్ఠానాదిప్పభేదతో ఓకాసలోకస్సాతి ఏవం సబ్బప్పకారేన విదితలోకత్తాతి అత్థో.

ఇదాని **అనుత్తరో**తి పదస్స అత్థం సంవణ్ణేన్తో ఆహ "**అత్తనో పన గుణేహి**"తిఆది. తత్థ **అత్తనో**తి నిస్సక్కత్థే సామివచనమేతం, అత్తతోతి అత్థో. గుణేహి అత్తనో విసిట్ఠతరస్సాతి సమ్బన్ధో. తరగ్గహణఞ్చేత్థ "అనుత్తరో"తి పదస్స అత్థనిద్దేసతాయ కతం, న విసిట్ఠస్స కస్సచి అత్థితాయ. సదేవకే హి లోకే సదిసకప్పోపి నామ కోచి తథాగతస్స నత్థి, కుతో సదిసో, విసిట్ఠే పన కా కథా. **కస్సచీ**తి కస్సచిపి. **అభిభవతీ**తి సీలసమ్పదాయ ఉపనిస్సయభూతానం హిరోత్తప్పమేత్తాకరుణానం విసేసపచ్చయానం సద్ధాసతివీరియపఞ్ఞానఞ్చ ఉక్కంసప్పత్తియా సముదాగమతో పట్ఠాయ న అఞ్ఞసాధారణో సవాసనపటిపక్ఖస్స పహీనత్తా ఉక్కంసపారమిప్పత్తో సత్థు సీలగుణో, తేన భగవా సదేవకం లోకం అఞ్ఞదత్థు అభిభుయ్య పవత్తతి, న సయం కేనచి అభిభుయ్యతీతి అధిప్పాయో. ఏవం సమాధిగుణాదీసుపి యథారహం వత్తబ్బం. సీలాదయో చేత్థ లోకియలోకుత్తరమిస్సకా వేదితబ్బా, విముత్తిఞాణదస్సనం పన లోకియం కామావచరమేవ.

యది ఏవం కథం తేన సదేవకం లోకం అభిభవతీతి? తస్సపి ఆనుభావతో అసదిసత్తా. తమ్పి హి విసయతో పవత్తితో పవత్తిఆకారతో చ ఉత్తరితరమేవ. తఞ్హి అనఞ్ఞసాధారణం సత్థు విముత్తిగుణం ఆరబ్భ పవత్తతి, పవత్తమానఞ్చ అతక్కావచరం

పరమగమ్భీరం సణ్హం సుఖుమం సాతిసయం పటిపక్ఖధమ్మానం సుప్పహీనత్తా సుట్ఠు పాకటం విభూతతరం కత్వా పవత్తతి, సమ్మదేవ చ వసీభావస్స పాపకత్తా భవఙ్గపరివాసస్స చ అతిపరిత్తకత్తా లహు లహు పవత్తతీతి.

ఏవం సీలాదిగుణేహి భగవతో ఉత్తరితరస్స అభావం దస్సేత్వా ఇదాని సదిసస్సపి అభావం దస్సేతుం **''సీలగుణేనపి అసమో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అసమో**తి ఏకస్మిం కాలే నత్థి ఏతస్స సీలాదిగుణేన సమో సదిసోతి అసమో. తథా అసమేహి సమో **అసమసమో**. అసమా వా సమా ఏతస్సాతి అసమసమో. సీలాదిగుణేన నత్థి ఏతస్స పటిమాతి **అప్పటిమో**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. తత్థ ఉపమామత్తం పటిమా, సదిసూపమా పటిభాగో, యుగగ్గాహవసేన ఠితో పటిపుగ్గలోతి వేదితబ్బో.

న ఖో పనాహం భిక్ఖవే సమనుపస్సామీతిఆదీసు మమ సమన్తచక్ఖునా హత్థతలే ఆమలకం వియ సబ్బం లోకం పస్సన్తోపి తత్థ సదేవకే...పే... పజాయ అత్తనో అత్తతో సీలసమ్పన్నతరం సమ్పన్నతరసీలం కఞ్చిపి పుగ్గలం న ఖో పన పస్సామి తాదిసస్స అభావతోతి అధిప్పాయో.

అగ్గప్పసాదసుత్తాదీనీతి ఏత్థ –

"యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా ద్విపదా వా చతుప్పదా వా బహుప్పదా వా రూపినో వా అరూపినో వా సఞ్ఞినో వా అసఞ్ఞినో వా నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞినో వా, తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో. యే, భిక్ఖవే, బుద్ధే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా. అగ్గే ఖో పన పసన్నానం అగ్గో విపాకో హోతీ"తి (అ. ని. ౪.౩౪; ఇతివు. ౯౦) –

ఇదం అగ్గప్పసాదసుత్తం. **ఆది**-సద్దేన –

"సదేవకే, భిక్ఖవే, లోకే...పే... సదేవమనుస్సాయ తథాగతో అభిభూ అనభిభూతో అఞ్ఞదత్థు దసో వసవత్తీ, తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతీ"తి (అ. ని. ౪.౨౩; దీ. ని. ౩.౧౮౮) –

ఏవమాదీని సుత్తపదాని వేదితబ్బాని. **ఆదికా గాథాయో**తి –

"అహఞ్హి అరహా లోకే, అహం సత్థా అనుత్తరో;
ఏకోమ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధో, సీతిభూతోస్మి నిబ్బుతో. (మహావ. ౧౧; మ. ని. ౧.౨౮౫; ౨.౩౪౧);

"దన్తో దమయతం సేట్ఠో, సన్తో సమయతం ఇసి;
ముత్తో మోచయతం అగ్గో, తిణ్ణో తారయతం వరో. (ఇతివు. ౧౧౨)

"నయిమస్మిం లోకే పరస్మిం వా పన,
బుద్ధేన సేట్ఠో సదిసో చ విజ్జతి;
ఆహునేయ్యానం పరమాహుతిం గతో,
పుఞ్ఞత్థికానం విపులప్ఫలేసిన"న్తి. (వి. వ. ౧౦౪౭; కథా. ౭౯౯) –

ఏవమాదికా గాథా విత్థారేతబ్బా.

పురిసదమ్మసారథీతిఆదీసు దమితబ్బాతి దమ్మా, దమితుం అరహరూపా. పురిసా చ తే దమ్మా చాతి పురిసదమ్మా. విసేసనస్స చేత్థ పరనిపాతం కత్వా నిద్దేసో, దమ్మపురిసాతి అత్థో. "సతిపి మాతుగామస్సపి దమ్మభావే పురిసగ్గహణం ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేనా"తి వదన్తి. **సారేతీ**తి ఇమస్స అత్థం దస్సేన్తో ఆహ "**దమేతీ**"తిఆది. తత్థ **దమేతీ**తి సమేతి, కాయసమాదీహి యోజేతీతి అత్థో. తం పన కాయసమాదీహి యోజనం యథారహం తదఙ్గవినయాదీసు పతిట్ఠాపనం హోతీతి ఆహ "**వినేతీతి వుత్తం హోతీ**"తి. **అదన్తా**తి ఇదం సబ్బేన సబ్బం దమతం అనుపగతా పురిసదమ్మాతి వుత్తాతి కత్వా వుత్తం. యే పన విప్పకతదమ్మభావా సబ్బథా దమేతబ్బతం నాతివత్తా, తేపి పురిసదమ్మా ఏవ, యతో తే సత్థా దమేతి. భగవా హి విసుద్ధసీలస్స పఠమజ్ఝానం ఆచిక్ఖతి, పఠమజ్ఝానలాభినో దుతియజ్ఝానన్తిఆదినా తస్స తస్స ఉపరూపరి విసేసం ఆచిక్ఖన్తో ఏకదేసేన దన్తేపి సమేతి. తేనేవ వుత్తం **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౧౩౮) "అపి చ సో భగవా విసుద్ధసీలాదీనం పఠమజ్ఝానాదీని సోతాపన్నాదీనఞ్చ ఉత్తరిమగ్గప్పటిపదం ఆచిక్ఖన్తో దన్తేపి దమేతియేవా"తి. అథ వా సబ్బేన సబ్బం అదన్తా ఏకదేసేన దన్తా చ ఇధ అదన్తగ్గహణేనేవ సఙ్గహితాతి వేదితబ్బం. **దమేతుం యుత్తా**తి దమనారహా.

తిరచ్ఛానపురిసాతిఆదీసు ఉద్ధం అనుగ్గన్త్వా తిరియం అఞ్చితా గతా వడ్ఢితాతి తిరచ్ఛానా, దేవమనుస్సాదయో వియ ఉద్ధం దీఘం అహుత్వా తిరియం దీఘాతి అత్థో. తిరచ్ఛానాయేవ పురిసా తిరచ్ఛానపురిసా. మనస్స ఉస్సన్నతాయ **మనుస్సా**. సతిసూరభావబ్రహ్మచరియయోగ్యతాదిగుణవసేన ఉపచితమానసా ఉక్కట్ఠగుణచిత్తా. కే పన తే? జమ్బుదీపవాసినో సత్తవిసేసా. తేనాహ భగవా –

> "తీహి, భిక్ఖవే, ఠానేహి జమ్బుదీపకా మనుస్సా ఉత్తరకురుకే చ మనుస్సే అధిగ్గణ్హన్తి దేవే చ తావతింసే. కతమేహి తీహి? సూరా సతిమన్తో ఇధ బ్రహ్మచరియవాసో"తి (అ॰ ని॰ ౯.౨౧).

తథా హి బుద్ధా భగవన్తో పచ్చేకబుద్ధా అగ్గసావకా మహాసావకా చక్కవత్తినో అఞ్ఞే చ మహానుభావా సత్తా తత్థేవ ఉప్పజ్జన్తి. తేహి సమానరూపాదితాయ పన సద్ధిం పరిత్తదీపవాసీహి ఇతరమహాదీపవాసినోపి మనుస్సాత్వేవ పఞ్ఞాయింసూతి ఏకే. అపరే పన భణన్తి – లోభాదీహి చ అలోభాదీహి చ సహితస్స మనస్స ఉస్సన్నతాయ మనుస్సా. యే హి సత్తా మనుస్సజాతికా, తేసు విసేసతో లోభాదయో అలోభాదయో చ ఉస్సన్నా, తే లోభాదిఉస్సన్నతాయ అపాయమగ్గం, అలోభాదిఉస్సన్నతాయ సుగతిమగ్గం నిబ్బానగామిమగ్గఞ్చ పూరేన్తి, తస్మా లోభాదీహి అలోభాదీహి చ సహితస్స మనస్స ఉస్సన్నతాయ పరిత్తదీపవాసీహి సద్ధిం చతుమహాదీపవాసినో సత్తవిసేసా మనుస్సాతి వుచ్చన్తి. లోకియా పన "మనునో అపచ్చభావేన మనుస్సా"తి వదన్తి. మను నామ పఠమకప్పికో లోకమరియాదాయ ఆదిభూతో హితాహితవిధాయకో సత్తానం పితుట్ఠానియో, యో సాసనే మహాసమ్మతోతి వుచ్చతి, పచ్చక్ఖతో పరమ్పరాయ చ తస్స ఓవాదానుసాసనియం ఠితా తస్స పుత్తసదిసతాయ మనుస్సా మానుసాతి చ వుచ్చన్తి. తతో ఏవ హి తే మాణవా "మనుజా"తి చ వోహరీయన్తి, మనుస్సా చ తే పురిసా చాతి మనుస్సపురిసా.

అమనుస్సపురిసాతి ఏత్థ న మనుస్సాతి అమనుస్సా. తంసదిసతా ఏత్థ జోతీయతి. తేన మనుస్సత్తమత్తం నత్థి, అఞ్ఞం సమానన్తి యక్ఖాదయో అమనుస్సాతి అధిప్పేతా. న యే కేచి మనుస్సేహి అఞ్ఞే, తథా తిరచ్ఛానపురిసానం విసుం గహణం కతం. యక్ఖాదయో ఏవ చ నిద్దిట్ఠా. అపలాలో హిమవన్తవాసీ, చూళోదరమహోదరా నాగదీపవాసినో, అగ్గిసిఖధూమసిఖా

సీహళదీపవాసినో నిబ్బిసా కతా దోసవిసస్స వినోదనేన. తేనాహ “**సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాపితా**”తి. **కూటదన్తాదయోతి ఆది**-సద్దేన ఘోరముఖఉపాలిగహపతిఆదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సక్కాదయోతి ఆది**-సద్దేన అజకలాపయక్ఖబకబ్రహ్మాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. ఏతేసం పన దమనం తత్థ తత్థ వుత్తనయేనేవ సక్కా విఞ్ఞాతున్తి అతిప్పపఞ్చభావతో ఇధ న వుచ్చతి. **ఇదఞ్చేత్థ సుత్తం విత్థారేతబ్బన్తి** ఇదం కేసిసుత్తం “**వినీతా విచిత్రేహి వినయనూపాయేహీ**”తి ఏతస్మిం అత్థే విత్థారేతబ్బం యథారహం సణ్హాదీహి ఉపాయేహి వినయనస్స దీపనతో.

అత్థపదన్తి అత్థాభిబ్యఞ్జనకం పదం, వాక్యన్తి అత్థో. వాక్యేన హి అత్థాభిబ్యత్తి, న నామాదిపదమత్తేన, ఏకపదభావేన చ అనఞ్ఞసాధారణో సత్థు పురిసదమ్మసారథిభావో దస్సితో హోతి. తేనాహ “**భగవా హీ**”తిఆది. **అట్ఠ దిసాతి** అట్ఠ సమాపత్తియో. తా హి అఞ్ఞమఞ్ఞం సమ్బన్ధాపి అసంకిణ్ణభావేన దిస్సన్తి అపదిస్సన్తి, దిసా వియాతి వా దిసా. **అసజ్జమానాతి** న సజ్జమానా వసీభావప్పత్తియా నిస్సఙ్గచారా. **ధావన్తీతి** జవనవుత్తియోగతో ధావన్తి. **ఏకంయేవ దిసం ధావతీతి** అత్తనో కాయం అపరివత్తన్తోతి అధిప్పాయో, సత్థారా పన దమితా పురిసదమ్మా ఏకిరియాపథేనేవ అట్ఠ దిసా ధావన్తి. తేనాహ “**ఏకపల్లఙ్కేనేవ నిసిన్నా**”తి. **అట్ఠ దిసాతి** చ నిదస్సనమత్తమేతం లోకియేహి అగతపుబ్బం నిరోధసమాపత్తిదిసం అమతదిసఞ్చ పక్ఖన్దనతో.

దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహీతిఆదీసు దిట్ఠధమ్మో వుచ్చతి పచ్చక్ఖో అత్తభావో, తత్థ నియుత్తోతి దిట్ఠధమ్మికో, ఇధలోకత్థో. కమ్మకిలేసవసేన సమ్పరేతబ్బతో సమ్మా గన్తబ్బతో సమ్పరాయో, పరలోకో. తత్థ నియుత్తోతి సమ్పరాయికో, పరలోకత్థో. పరమో ఉత్తమో అత్థో పరమత్థో, నిబ్బానం. తేహి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి. **యథారహన్తి** యథానురూపం, తేసు తేసు అత్థేసు యో యో పుగ్గలో యం యం అరహతి, తదనురూపం. **అనుసాసతీతి** వినేతి తస్మిం తస్మిం అత్థే పతిట్ఠాపేతి. సహ అత్థేన వత్తతీతి **సత్థో**, భణ్డమూలేన వణిజ్జాయ దేసన్తరం గచ్ఛన్తో జనసమూహో. హితుపదేసాదివసేన పరిపాలేతబ్బో సాసితబ్బో సో ఏతస్స అత్థీతి **సత్థా** సత్థవాహో నిరుత్తినయేన. సో వియ భగవాతి ఆహ “**సత్థా వియాతి సత్థా, భగవా సత్థవాహో**”తి.

ఇదాని తమత్థం నిద్దేసపాళినయేన దస్సేతుం “**యథా సత్థవాహో**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **సత్థేతి** సత్థికే జనే. కం ఉదకం తారేన్తి ఏత్థాతి **కన్తారో**, నిరుదకో అరఞ్ఞప్పదేసో. రుళ్హీవసేన పన ఇతరోపి అరఞ్ఞప్పదేసో తథా వుచ్చతి. **చోరకన్తారన్తి** చోరేహి అధిట్ఠితకన్తారం, తథా **వాళకన్తారం. దుబ్భిక్ఖకన్తారన్తి** దుల్లభభిక్ఖం కన్తారం. **తారేతీతి** అఖేమన్తట్ఠానం అతిక్కామేతి. **ఉత్తారేతీతి**ఆది ఉపసగ్గేన పదం వడ్ఢేత్వా వుత్తం. అథ వా **ఉత్తారేతీతి** ఖేమన్తభూమిం ఉపనేన్తో తారేతి. **నిత్తారేతీతి** అఖేమన్తట్ఠానతో నిక్ఖామేన్తో తారేతి. **పతారేతీతి** పరిగ్గహేత్వా తారేతి, హత్థేన పరిగ్గహేత్వా తారేతి వియ తారేతీతి అత్థో. సబ్బమ్పేతం తారణుత్తారణాది ఖేమట్ఠానే ఠపనమేవాతి ఆహ “**ఖేమన్తభూమిం సమ్పాపేతీ**”తి. **సత్తేతి** వేనేయ్యసత్తే. మహాగహనతాయ మహానత్థతాయ దున్నిత్థరతాయ చ జాతియేవ కన్తారో **జాతికన్తారో**, తం జాతికన్తారం.

ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేనాతి ఉక్కట్ఠసత్తపరిచ్ఛేదవసేన. దేవమనుస్సా ఏవ హి ఉక్కట్ఠసత్తా, న తిరచ్ఛానాదయో. **ఏతన్తి** “దేవమనుస్సాన”న్తి ఏతం వచనం. **భబ్బపుగ్గలపరిచ్ఛేదవసేనాతి** సమ్మత్తనియామోక్కమనస్స యోగ్యపుగ్గలస్స పరిచ్ఛిన్దనవసేన. **భగవతోతి** నిస్సక్కే సామివచనం యథా “ఉపజ్ఝాయతో అజ్ఝేతీ”తి. భగవతో సన్తికే వాతి అత్థో. **ఉపనిస్సయసమ్పత్తిన్తి** తిహేతుకపటిసన్ధిఆదికం మగ్గఫలాధిగమస్స బలవకారణం. **గగ్గరాయాతి** గగ్గరాయ నామ రఞ్ఞో దేవియా, తాయ వా కారితత్తా “గగ్గరా”తి లద్ధనామాయ. **సరే నిమిత్తం అగ్గహేసీతి** “ధమ్మో ఏసో వుచ్చతీ”తి ధమ్మసఞ్ఞాయ సరే నిమిత్తం గణ్హి, గణ్హన్తో చ పసన్నచిత్తో పరిసపరియన్తే నిపజ్జి. **సన్నిరుమ్భిత్వా అట్ఠాసీతి** తస్స సీసే దణ్డస్స ఠపితభావం

అపస్సన్తో తత్థ దణ్డం ఉప్పీళేత్వా అట్ఠాసి. మణ్డూకోపి దణ్డే ఠపితేపి ఉప్పీళితేపి ధమ్మగతేన పసాదేన విస్సరమకరోన్తోవ కాలమకాసి. దేవలోకే నిబ్బత్తసత్తానం అయం ధమ్మతా, యా "కుతోహం ఇధ నిబ్బత్తో, తత్థ కిన్ను ఖో కమ్మమకాసి"న్తి ఆవజ్జనా. తస్మా అత్తనో పురిమభవస్స దిట్ఠత్తా ఆహ **"అరే అహమ్పి నామ ఇధ నిబ్బత్తో"**తి. **భగవతో పాదే సిరసా వన్దీతి** కతఞ్ఞుతాసంవడ్ఢితేన పేమగారవబహుమానేన వన్ది.

జానన్తోవ పుచ్ఛీతి మహాజనస్స కమ్మఫలం బుద్ధానుభావఞ్చ పచ్చక్ఖం కాతుకామో భగవా **"కో మే వన్దతీ"**తి గాథాయ పుచ్ఛి. తత్థ (వి॰ వ॰ అట్ఠ॰ ౮౫౭) **కోతి** దేవనాగయక్ఖగన్ధబ్బాదీసు కో, కతమోతి అత్థో. **మేతి** మమ. **పాదానీతి** పాదే. **ఇద్ధియాతి** ఇమాయ ఏవరూపాయ దేవిద్ధియా. **యససాతి** ఇమినా ఏదిసేన యసేన చ పరివారేన చ. **జలన్తి** విజ్జోతమానో. **అభిక్కన్తేనాతి** అతివియ కన్తేన కామనీయేన సున్దరేన. **వణ్ణేనాతి** ఛవివణ్ణేన సరీరవణ్ణనిభాయ. **సబ్బా ఓభాసయం దిసాతి** సబ్బా దసపి దిసా పభాసేన్తో, చన్దో వియ సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకాలోకం కరోన్తోతి అత్థో.

ఏవం పన భగవతా పుచ్ఛితో దేవపుత్తో అత్తానం పవేదేన్తో **"మణ్డూకోహం పురే ఆసి"**న్తి గాథమాహ. తత్థ **పురేతి** పురిమజాతియం. **ఉదకేతి** ఇదం తదా అత్తనో ఉప్పత్తిట్ఠానదస్సనం. **ఉదకే మణ్డూకోతి** తేన ఉద్ధుమాయికాదికస్స థలే మణ్డూకస్స నివత్తనం కతం హోతి. గావో చరన్తి ఏత్థాతి గోచరో, గున్నం ఘాసేసనట్ఠానం. ఇధ పన గోచరో వియాతి గోచరో, వారి ఉదకం గోచరో ఏతస్సాతి **వారిగోచరో**. ఉదకచారీపి హి కోచి కచ్ఛపాది అవారిగోచరోపి హోతీతి "వారిగోచరో"తి విసేసేత్వా వుత్తం. **తవ ధమ్మం సుణన్తస్సాతి** బ్రహ్మస్సరేన కరవీకరుతమఞ్జునా దేసేన్తస్స తవ ధమ్మం "ధమ్మో ఏసో వుచ్చతీ"తి సరే నిమిత్తగ్గాహవసేన సుణన్తస్స. అనాదరే చేతం సామివచనం. **అవధీ వచ్ఛపాలకోతి** వచ్ఛే రక్ఖన్తో గోపాలకదారకో మమ సమీపం ఆగన్త్వా దణ్డమోలుబ్భ తిట్ఠన్తో మమ సీసే దణ్డం సన్నిరుమ్భిత్వా మం మారేసీతి అత్థో.

సితం కత్వాతి "తథా పరిత్తతరేనపి పుఞ్ఞానుభావేన ఏవం అతివియ ఉళారా లోకియలోకుత్తరసమ్పత్తియో లబ్భన్తీ"తి పీతిసోమనస్సజాతో భాసురతరధవళవిప్ఫురన్తదసనఖకిరణావళీహి భియ్యోసో మత్తాయ తం పదేసం ఓభాసేన్తో సితం కత్వా. పీతిసోమనస్సవసేన హి సో –

> "ముహుత్తం చిత్తపసాదస్స, ఇద్ధిం పస్స యసఞ్చ మే;
> ఆనుభావఞ్చ మే పస్స, వణ్ణం పస్స జుతిఞ్చ మే.
>
> "యే చ తే దీఘమద్ధానం, ధమ్మం అస్సోసుం గోతమ;
> పత్తా తే అచలట్ఠానం, యత్థ గన్త్వా న సోచరే"తి. (వి॰ వ॰ ౮౫౯-౮౬౦) –

ఇమా ద్వే గాథా వత్వా పక్కామి.

యం పన కిఞ్చీతి ఏత్థ **యన్తి** అనియమితవచనం, తథా **కిఞ్చీ**తి. **పనాతి** వచనాలఙ్కారమత్తం. తస్మా యం కిఞ్చీతి ఞేయ్యస్స అనవసేసపరియాదానం కతం హోతి. **పనాతి** వా విసేసత్థదీపకో నిపాతో. తేన "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి ఇమినా సఙ్ఖేపతో విత్థారతో చ సత్థు చతుసచ్చాభిసమ్బోధో వుత్తో. **బుద్ధోతి** పన ఇమినా తదఞ్ఞస్సపి ఞేయ్యస్స అవబోధో. పురిమేన వా సత్థు పటివేధఞాణానుభావో, పచ్ఛిమేన దేసనాఞాణానుభావో. **పీ**-తి ఉపరి వుచ్చమానో విసేసో జోతీయతి.

విమోక్ఖన్తికఞాణవసేనాతి ఏత్థ సబ్బసో పటిపక్ఖేహి విముచ్చతీతి విమోక్ఖో, అగ్గమగ్గో, తస్స అన్తో, అగ్గఫలం, తస్మిం లద్ధే లద్ధబ్బతో తత్థ భవం **విమోక్ఖన్తికం, ఞాణం** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సద్ధిం సబ్బమ్పి బుద్ధఞాణం.

ఏవం పవత్తోతి ఏత్థ –

> ''సబ్బఞ్ఞుతాయ బుద్ధో, సబ్బదస్సావితాయ బుద్ధో, అనఞ్ఞనేయ్యతాయ బుద్ధో, విసవితాయ బుద్ధో, ఖీణాసవసఙ్ఖాతేన బుద్ధో, నిరుపలేపసఙ్ఖాతేన బుద్ధో, ఏకన్తవీతరాగోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతదోసోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతమోహోతి బుద్ధో, ఏకన్తనిక్కిలేసోతి బుద్ధో, ఏకాయనమగ్గం గతోతి బుద్ధో, ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి బుద్ధో, అబుద్ధివిహతత్తా బుద్ధిపటిలాభా బుద్ధో. బుద్ధోతి నేతం నామం మాతరా కతం, న పితరా కతం, న భాతరా కతం, న భగినియా కతం, న మిత్తామచ్చేహి కతం, న ఞాతిసాలోహితేహి కతం, న సమణబ్రాహ్మణేహి కతం, న దేవతాహి కతం, విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం బోధియా మూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పటిలాభా సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం బుద్ధో''తి (మహాని. ౧౯౨) –

అయం నిద్దేసపాళినయో. యస్మా చేత్థ తస్సా పటిసమ్భిదాపాళియా (పటి. మ. ౧.౧౬౨) భేదో నత్థి, తస్మా ద్వీసు ఏకేనపి అత్థసిద్ధీతి దస్సనత్థం ''**పటిసమ్భిదానయో వా**''తి అనియమత్థో వాసద్దో వుత్తో.

తత్థ (పటి. మ. అట్ఠ. ౨.౧.౧౬౨; మహాని. అట్ఠ. ౧౯౨) యథా లోకే అవగన్తా ''అవగతో''తి వుచ్చతి, ఏవం **బుజ్ఝితా సచ్చానీతి బుద్ధో** సుద్ధకత్తువసేన. యథా పణ్ణసోసా వాతా ''పణ్ణసుసా''తి వుచ్చన్తి, ఏవం **బోధేతా పజాయాతి బుద్ధో** హేతుకత్తువసేన. హేతుఅత్థో చేత్థ అన్తోనీతో . **సబ్బఞ్ఞుతాయ బుద్ధో**తి సబ్బధమ్మబుజ్ఝనసమత్థాయ బుద్ధియా బుద్ధోతి అత్థో. **సబ్బదస్సావితాయ బుద్ధో**తి సబ్బధమ్మబోధనసమత్థాయ బుద్ధియా బుద్ధోతి అత్థో. **అనఞ్ఞనేయ్యతాయ బుద్ధో**తి అఞ్ఞేన అబోధితో సయమేవ బుద్ధత్తా బుద్ధోతి అత్థో. **విసవితాయ బుద్ధో**తి నానాగుణవిసవనతో పదుమమివ వికసనట్ఠేన బుద్ధోతి అత్థో. **ఖీణాసవసఙ్ఖాతేన బుద్ధో**తి ఏవమాదీహి ఛహి పదేహి చిత్తసఙ్కోచకరధమ్మప్పహానేన నిద్దాక్ఖయవిబుద్ధో పురిసో వియ సబ్బకిలేసనిద్దాక్ఖయవిబుద్ధత్తా బుద్ధోతి వుత్తం హోతి. తత్థ సఙ్ఖా సఙ్ఖాతన్తి అత్థతో ఏకత్తా **సఙ్ఖాతేనా**తి వచనస్స కోట్ఠాసేనాతి అత్థో. తణ్హాలేపదిట్ఠిలేపాభావేన **నిరుపలేపసఙ్ఖాతేన**. సవాసనానం సబ్బకిలేసానం పహీనత్తా ఏకన్తవచనేనేవ విసేసేత్వా ''**ఏకన్తవీతరాగో**''తిఆది వుత్తం. **ఏకన్తనిక్కిలేసో**తి రాగదోసమోహావసేసేహి సబ్బకిలేసేహి నిక్కిలేసో. **ఏకాయనమగ్గం గతోతి బుద్ధో**తి గమనత్థానం బుద్ధిఅత్థతా వియ బుద్ధిఅత్థానమ్పి గమనత్థతా లబ్భతీతి ఏకాయనమగ్గం గతత్తా బుద్ధోతి వుచ్చతీతి అత్థో. **ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి బుద్ధో**తి న పరేహి బుద్ధత్తా బుద్ధో, అథ ఖో సయమేవ అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధత్తా బుద్ధోతి అత్థో. **అబుద్ధివిహతత్తా బుద్ధిపటిలాభా బుద్ధో**తి బుద్ధి బుద్ధం బోధోతి అనత్థన్తరం. తత్థ యథా రత్తగుణయోగతో రత్తో పటో, ఏవం బుద్ధగుణయోగతో బుద్ధోతి ఞాపనత్థం వుత్తం. తతో పరం **బుద్ధోతి నేతం నామ**న్తిఆది అత్థానుగతాయం పఞ్ఞత్తీతి బోధనత్థం వుత్తన్తి ఏవమేత్థ ఇమినాపి కారణేన భగవా బుద్ధోతి వేదితబ్బో.

ఇదాని **భగవా**తి ఇమస్స అత్థం దస్సేన్తో ఆహ ''**భగవాతి ఇదం వచనస్సా**''తిఆది. తత్థ **అస్సా**తి భగవతో. **గుణవిసిట్ఠసత్తుత్తమగరుగారవాధివచన**న్తి సబ్బేహి సీలాదిగుణేహి విసిట్ఠస్స తతో ఏవ సబ్బసత్తేహి ఉత్తమస్స గరునో గారవవసేన వుచ్చమానవచనమేతం భగవాతి. తథా హి లోకనాథో అపరిమితనిరుపమప్పభావసీలాదిగుణవిసేససమఙ్గితాయ సబ్బానత్థపరిహారపుబ్బఙ్గమాయ నిరవసేసహితసుఖవిధానతప్పరాయ నిరతిసయాయ పయోగసమ్పత్తియా

సదేవమనుస్సాయ పజాయ అచ్చన్తుపకారితాయ చ అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం ఉత్తమం గారవట్ఠానన్తి.

భగవాతి వచనం సేట్ఠన్తి సేట్ఠవాచకం వచనం సేట్ఠగుణసహచరణతో "సేట్ఠ"న్తి వుత్తం. అథ వా వుచ్చతీతి వచనం, అత్థో, తస్మా యో "భగవా"తి వచనేన వచనీయో అత్థో, సో సేట్ఠోతి అత్థో. **భగవాతి వచనముత్తమ**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **గారవయుత్తో**తి గరుభావయుత్తో గరుగుణయోగతో. గరుకరణం వా సాతిసయం అరహతీతి గారవయుత్తో, గారవారహోతి అత్థో. "సిప్పాదిసిక్ఖాపకా గరూ హోన్తి, న చ గారవయుత్తా, అయం పన తాదిసో న హోతి, తస్మా 'గరూ'తి వత్వా 'గారవయుత్తో'తి వుత్త"న్తి కేచి.

గుణవిసేసహేతుకం "భగవా"తి ఇదం భగవతో నామన్తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం విత్థారతో విభజితుకామో నామంయేవ తావ అత్థుద్ధారవసేన దస్సేన్తో **''చతుబ్బిధఞ్హి నామ''**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆవత్థిక**న్తి అవత్థాయ విదితం తం తం అవత్థం ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తం వోహరితం. తథా **లిఙ్గికం** తేన తేన లిఙ్గేన వోహరితం. **నేమిత్తిక**న్తి నిమిత్తతో ఆగతం. **అధిచ్చసముప్పన్న**న్తి యదిచ్ఛాయ పవత్తం, యదిచ్ఛాయ ఆగతం యదిచ్ఛకం. ఇదాని ఆవత్థికాదీని నామాని సరూపతో దస్సేన్తో ఆహ **''తత్థ వచ్ఛో దమ్మో బలిబద్దో''**తిఆది. తత్థ పఠమేన **ఆది**-సద్దేన బాలో యువా వుడ్ఢోతి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి, దుతియేన ముణ్డీ జటీతి ఏవమాదిం, తతియేన బహుస్సుతో ధమ్మకథికో ఝాయీతి ఏవమాదిం, చతుత్థేన అఘపదీపనం పావచనన్తి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి. నేమిత్తికన్తి వుత్తమత్థం బ్యతిరేకవసేన పతిట్ఠాపేతుం **''న మహామాయాయా''**తిఆది వుత్తం. **విమోక్ఖన్తిక**న్తి ఇమినా పన ఇదం నామం అరియాయ జాతియా జాతక్ఖణేయేవ జాతన్తి దస్సేతి. యది విమోక్ఖన్తికం, అథ కస్మా అఞ్ఞేహి ఖీణాసవేహి అసాధారణన్తి ఆహ **''సహ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పటిలాభా''**తి. బుద్ధానఞ్హి అరహత్తఫలం నిప్ఫజ్జమానం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదీహి సబ్బేహి బుద్ధగుణేహి సద్ధింయేవ నిప్ఫజ్జతి. తేన వుత్తం "విమోక్ఖన్తిక"న్తి. **సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తీ**తి సబ్బధమ్మానం సచ్ఛికిరియాయ నిమిత్తా పఞ్ఞత్తి. అథ వా **సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తీ**తి పచ్చక్ఖసిద్ధా పఞ్ఞత్తి. యంగుణనిమిత్తా హి సా, తే సత్థు పచ్చక్ఖభూతా, తంగుణా వియ సాపి సచ్ఛికతా ఏవ నామ హోతి, న పరేసం వోహారమత్తేనాతి అధిప్పాయో.

వదన్తీతి మహాథేరస్స గరుభావతో బహువచనేనాహ, సఙ్గీతికారేహి వా కతమనువాదం సన్ధాయ. ఇస్సరియాదిభేదో భగో అస్స అత్థీతి **భగీ**. మగ్గఫలాదిఅరియధమ్మరతనం అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని అప్పసద్దాదిగుణయుత్తాని భజి సేవి సీలేనాతి **భజీ,** భజనసీలోతి అత్థో. **భాగీ**తి చీవరపిణ్డపాతాదీనం చతున్నం పచ్చయానఞ్చేవ అత్థధమ్మవిముత్తిరసస్స చ అధిసీలాదీనఞ్చ భాగీతి అత్థో. విభజి పవిభజి ధమ్మరతనన్తి **విభత్తవా. అకాసి భగ్గ**న్తి రాగాదిపాపధమ్మం భగ్గం అకాసీతి భగవాతి అత్థో. గరుపి లోకే భగవాతి వుచ్చతీతి ఆహ **''గరూ''**తి. యస్మా గరు, తస్మాపి భగవాతి వుత్తం హోతి. హేతుఅత్థో హి **ఇతి**-సద్దో. సో చ యత్థ ఇతి-సద్దో నత్థి భగీతిఆదీసు, తత్థ పచ్చేకం యోజేతబ్బో. భాగ్యమస్స అత్థీతి **భాగ్యవా. బహూహి ఞాయేహీ**తి కాయభావనాదికేహి అనేకేహి భావనాక్కమేహి. **సుభావితత్తనో**తి సమ్మదేవ భావితసభావస్స. పచ్చత్తే చేతం సామివచనం, తేన సుభావితత్తాతి వుత్తం హోతి, సుభావితసభావోతి అత్థో. **మహాగణ్ఠిపదే** పన "సుభావితత్తనో సుభావితకాయో"తి వుత్తం. భవానం అన్తం నిబ్బానం గతోతి **భవన్తగో**.

నిద్దేసే వుత్తనయేనాతి ఏత్థాయం నిద్దేసనయో –

> "భగవాతి గారవాధివచనమేతం. అపిచ భగ్గరాగోతి భగవా, భగ్గదోసోతి భగవా, భగ్గమోహోతి భగవా, భగ్గమానోతి భగవా, భగ్గదిట్ఠీతి భగవా, భగ్గతణ్హోతి భగవా, భగ్గకిలేసోతి భగవా, భజి విభజి పవిభజి ధమ్మరతనన్తి భగవా, భవానం

> అన్తకరోతి భగవా, భావితకాయో భావితసీలో భావితచిత్తో భావితపఞ్ఞోతి భగవా, భజి వా భగవా అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని అప్పసద్దాని అప్పనిగ్ఘోసాని విజనవాతాని మనుస్సరాహస్సేయ్యకాని పటిసల్లానసారుప్పానీతి భగవా. భాగీ వా భగవా చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానన్తి భగవా. భాగీ వా భగవా అత్థరసస్స ధమ్మరసస్స విముత్తిరసస్స అధిసీలస్స అధిచిత్తస్స అధిపఞ్ఞాయాతి భగవా. భాగీ వా భగవా చతున్నం ఝానానం చతున్నం అప్పమఞ్ఞానం చతున్నం అరూపసమాపత్తీనన్తి భగవా. భాగీ వా భగవా అట్ఠన్నం విమోక్ఖానం అట్ఠన్నం అభిభాయతనానం నవన్నం అనుపుబ్బవిహారసమాపత్తీనన్తి భగవా. భాగీ వా భగవా దసన్నం సఞ్ఞాభావనానం దసన్నం కసిణసమాపత్తీనం ఆనాపానస్సతిసమాధిస్స అసుభసమాపత్తియాతి భగవా. భాగీ వా భగవా చతున్నం సతిపట్ఠానానం చతున్నం సమ్మప్పధానానం చతున్నం ఇద్ధిపాదానం పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం పఞ్చన్నం బలానం సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్సాతి భగవా. భాగీ వా భగవా దసన్నం తథాగతబలానం చతున్నం వేసారజ్జానం చతున్నం పటిసమ్భిదానం ఛన్నం అభిఞ్ఞానం ఛన్నం బుద్ధధమ్మానన్తి భగవా. భగవాతి నేతం నామం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం భగవా"తి (మహాని॰ ౮౪).

ఏత్థ చ "గారవాధివచన"న్తిఆదీని యదిపి గాథాయం ఆగతపదానుక్కమేన న నిద్దిట్ఠాని, యథారహం పన తేసం సబ్బేసమ్పి నిద్దేసభావేన వేదితబ్బాని. తత్థ **గారవాధివచన**న్తి గరూనం గరుభావవాచకం వచనం. **భజీ**తి భాగసో కథేసి. తేనాహ "విభజి పవిభజి ధమ్మరతన"న్తి. మగ్గఫలాది అరియధమ్మోయేవ **ధమ్మరతనం**. పున **భజీ**తి ఇమస్స సేవీతి అత్థో. **భాగీ**తి భాగాభిధేయ్యవా. పున **భాగీ**తి ఏత్థ భజనసీలోతి అత్థో. **అత్థరసస్సా**తి అత్థసన్నిస్సయస్స రసస్స. విముత్తాయతనసీసే హి ఠత్వా ధమ్మం కథేన్తస్స సుణన్తస్స చ తదత్థం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకపీతిసోమనస్సం అత్థరసో. ధమ్మం ఆరబ్భ **ధమ్మరసో**. యం సన్ధాయ వుత్తం "లభతి అత్థవేదం, లభతి ధమ్మవేద"న్తి (అ॰ ని॰ ౬.౧౦). **విముత్తిరసస్సా**తి విముత్తిభూతస్స విముత్తిసన్నిస్సయస్స వా రసస్స. **సఞ్ఞాభావనాన**న్తి అనిచ్చసఞ్ఞాదీనం దసన్నం సఞ్ఞాభావనానం . **ఛన్నం బుద్ధధమ్మాన**న్తి ఛ అసాధారణఞాణాని సన్ధాయ వుత్తం. తత్థ తత్థ భగవాతిసద్దసిద్ధి నిరుత్తినయేనేవ వేదితబ్బా.

యదిపి "భాగ్యవా"తిఆదీహి పదేహి వుచ్చమానో అత్థో "భగీ భజీ"తి (మహాని॰ ౮౪) నిద్దేసగాథాయ సఙ్గహితో ఏవ, తథాపి పదసిద్ధిఅత్థవిభాగఅత్థయోజనాదిసహితో సంవణ్ణనానయో తతో అఞ్ఞాకారోతి వుత్తం **''అయం పన అపరో నయో''**తి. **వణ్ణవిపరియాయోతి ఏత**న్తి ఏత్థ **ఇతి**సద్దో ఆదిఅత్థో, తేన వణ్ణవికారో వణ్ణలోపో ధాతుఅత్థేన నియోజనఞ్చాతి ఇమం తివిధం లక్ఖణం సఙ్గణ్హాతి. **సద్దనయేనా**తి సద్దలక్ఖణనయేన. పిసోదరాదీనం సద్దానం ఆకతిగణభావతో వుత్తం **''పిసోదరాదిపక్ఖేపలక్ఖణం గహేత్వా''**తి. పక్ఖిపనమేవ లక్ఖణం. తప్పరియాపన్నతాకరణఞ్హి పక్ఖిపనం. **పారప్పత్త**న్తి పరముక్కంసగతం పారమీభావప్పత్తం. **భాగ్య**న్తి కుసలం. తత్థ మగ్గకుసలం లోకుత్తరసుఖనిబ్బత్తకం, ఇతరం లోకియసుఖనిబ్బత్తకం, ఇతరమ్పి వా వివట్టుపనిస్సయం పరియాయతో లోకుత్తరసుఖనిబ్బత్తకం సియా.

ఇదాని **భగవా**తి ఇమస్స అత్థం విభజిత్వా దస్సేన్తో ఆహ **''యస్మా పనా''**తిఆది. తత్థ లోభాదయో ఏకకవసేన గహితా, తథా విపరీతమనసికారో విపల్లాసభావసామఞ్ఞేన, అహిరికాదయో దుకవసేన. తత్థ కుజ్ఝనలక్ఖణో **కోధో,** సో నవవిధఆఘాతవత్థుసమ్భవో. "అక్కోచ్ఛి మం అవధి మ"న్తిఆదినా (ధ॰ ప॰ ౩-౪) పునప్పునం కుజ్ఝనవసేన చిత్తపరియోనన్ధనో **ఉపనాహో**. ఉభయమ్పి పటిఘోయేవ, సో పవత్తినానత్తతో భిన్దిత్వా వుత్తో. సకిం ఉప్పన్నో కోధో కోధోయేవ, తదుత్తరి ఉపనాహో. వుత్తఞ్చేతం "పుబ్బకాలే కోధో, అపరకాలే ఉపనాహో"తి (విభ॰ ౮౯౧). అగారియస్స (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰

౧.౭౧) అనగారియస్స వా సుకతకరణవినాసనో **మక్ఖో**. అగారియోపి హి కేనచి అనుకమ్పకేన దలిద్దో సమానో ఉచ్చే ఠానే ఠపితో అపరేన సమయేన "కిం తయా మయ్హం కత"న్తి తస్స సుకతకరణం వినాసేతి. అనగారియోపి సామణేరకాలతో పభుతి ఆచరియేన వా ఉపజ్ఝాయేన వా చతూహి పచ్చయేహి ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీహి చ అనుగ్గహేత్వా ధమ్మకథానయప్పకరణకోసల్లాదీని సిక్ఖాపితో అపరేన సమయేన రాజరాజమహామత్తాదీహి సక్కతో గరుకతో ఆచరియుపజ్ఝాయేసు అచిత్తీకతో చరమానో "అయం అమ్హేహి దహరకాలే ఏవం అనుగ్గహితో సంవడ్ఢితో చ, అథ చ పనిదాని నిస్సినేహో జాతో"తి వుచ్చమానో "కిం మయ్హం తుమ్హేహి కత"న్తి తేసం సుకతకరణం వినాసేతి, తస్సేసో పుబ్బకారితాలక్ఖణస్స గుణస్స వినాసనో ఉదకపుఞ్ఛనియా వియ సరీరానుగతం ఉదకం నిపుఞ్ఛన్తో మక్ఖో. తథా హి సో పరేసం గుణానం మక్ఖనట్ఠేన "మక్ఖో"తి వుచ్చతి. పళాసతీతి **పళాసో,** పరస్స గుణే దస్సేత్వా అత్తనో గుణేహి సమే కరోతీతి అత్థో. సో పన బహుస్సుతేపి పుగ్గలే అజ్ఝోత్థరిత్వా "ఈదిసస్స చ బహుస్సుతస్స అనియతా గతి, తవ వా మమ వా కో విసేసో"తి, రత్తఞ్ఞూ చిరపబ్బజితే పుగ్గలే అజ్ఝోత్థరిత్వా "త్వమ్పి ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజితో, అహమ్పి పబ్బజితో, త్వమ్పి సీలమత్తే ఠితో, అహమ్పీ"తిఆదినా నయేన ఉప్పజ్జమానో యుగగ్గాహో. యుగగ్గాహలక్ఖణో హి పళాసో.

పరేసం సక్కారాదీని ఖీయమానా ఉసూయమానా **ఇస్సా**. అత్తనో సమ్పత్తియా నిగూహనం పరేహి సాధారణభావం అసహమానం **మచ్ఛరియం**. వఞ్చనికచరియభూతా **మాయా,** సా సకదోసపటిచ్ఛాదనలక్ఖణా. తథా హి సా అత్తనో విజ్జమానదోసపటిచ్ఛాదనతో చక్ఖుమోహనమాయా వియాతి "మాయా"తి వుచ్చతి. అత్తనో అవిజ్జమానగుణప్పకాసనలక్ఖణం కేరాటికభావేన ఉప్పజ్జమానం **సాఠేయ్యం**. అసన్తగుణదీపనఞ్హి "కేరాటియ"న్తి వుచ్చతి. కేరాటికో హి పుగ్గలో ఆయనమచ్ఛో వియ హోతి. ఆయనమచ్ఛో నామ సప్పముఖమచ్ఛవాలా ఏకా మచ్ఛజాతి. సో కిర మచ్ఛానం నఙ్గుట్ఠం దస్సేతి, సప్పానం సీసం "తుమ్హాకం సదిసో అహ"న్తి జానాపేతుం, ఏవమేవ కేరాటికో పుగ్గలో యం యం సుత్తన్తికం వా ఆభిధమ్మికం వా ఉపసఙ్కమతి, తం తం ఏవం వదతి "అహం తుమ్హాకం అన్తేవాసీ, తుమ్హే మయ్హం అనుకమ్పకా, నాహం తుమ్హే ముఞ్చామీ"తి. ఏవమేతే "సగారవో అయం అమ్హేసు సప్పతిస్సో"తి మఞ్ఞిస్సన్తి, తస్సేవం కేరాటికభావేన ఉప్పజ్జమానం సాఠేయ్యం.

సబ్బసో మద్దవాభావేన వాతభరితభస్తసదిసస్స థద్ధభావస్స అనోనమితదణ్డసదిసతాయ పగ్గహితసిరఅనివాతవుత్తికాయస్స చ కారకో **థమ్భో**. తదుత్తరికరణో **సారమ్భో**. సో దువిధేన లబ్భతి అకుసలవసేన చేవ కుసలవసేన చ. తత్థ అగారియస్స పరేన కతం అలఙ్కారాదిం దిస్వా తద్దిగుణతద్దిగుణకరణేన ఉప్పజ్జమానో, అనగారియస్స చ యత్తకం యత్తకం పరో పరియాపుణాతి వా కథేతి వా, మానవసేన తద్దిగుణతద్దిగుణకరణేన ఉప్పజ్జమానో అకుసలో. తేన హి సమన్నాగతో పుగ్గలో తద్దిగుణం తద్దిగుణం కరోతి. అగారియో సమానో ఏకేనేకస్మిం ఘరవత్థుస్మిం సజ్జితే అపరో ద్వే వత్థూని సజ్జేతి, అపరో చత్తారో, అపరో అట్ఠ, అపరో సోళస. అనగారియో సమానో ఏకేనేకస్మిం నికాయే గహితే "నాహం ఏతస్స హేట్ఠా భవిస్సామీ"తి అపరో ద్వే గణ్హాతి, అపరో తయో, అపరో చత్తారో, అపరో పఞ్చ. సారమ్భవసేన హి గణ్హితుం న వట్టతి. అకుసలపక్ఖో హేస నిరయగామిమగ్గో. అగారియస్స పన పరం ఏకం సలాకభత్తం దేన్తం దిస్వా అత్తనో ద్వే వా తీణి వా దాతుకామతాయ ఉప్పజ్జమానో, అనగారియస్స చ పరేన ఏకనికాయే గహితే మానం అనిస్సాయ కేవలం తం దిస్వా అత్తనో ఆలసియం అభిభుయ్య ద్వే నికాయే గహేతుకామతాయ ఉప్పజ్జమానో కుసలో. కుసలపక్ఖవసేన హి ఏకస్మిం ఏకం సలాకభత్తం దేన్తే ద్వే, ద్వే దేన్తే చత్తారి దాతుం వట్టతి. భిక్ఖునాపి పరేన ఏకస్మిం నికాయే గహితే "ద్వే నికాయే గహేత్వా

సజ్ఝాయన్తస్స మే ఫాసు హోతీ”తి వివట్టపక్ఖే ఠత్వా తదుత్తరి గణ్హితుం వట్టతి, ఇధ పన అకుసలపక్ఖియో తదుత్తరికరణో “సారమ్భో”తి వుత్తో.

జాతిఆదీని నిస్సాయ సేయ్యస్స “సేయ్యోహమస్మీ”తిఆదినా ఉన్నతివసేన పగ్గణ్హనవసేన పవత్తో **మానో**. అబ్భున్నతివసేన పవత్తో **అతిమానో**. పుబ్బే కేనచి అత్తానం సదిసం కత్వా పచ్ఛా తతో అధికతో దహతో ఉప్పజ్జమానకో అతిమానోతి వేదితబ్బో. జాతిఆదిం పటిచ్చ మజ్జనాకారో **మదో,** సోపి అత్థతో మానో ఏవ. సో పన జాతిమదో గోత్తమదో ఆరోగ్యమదో యోబ్బనమదో జీవితమదో లాభమదో సక్కారమదో గరుకారమదో పురేక్ఖారమదో పరివారమదో భోగమదో వణ్ణమదో సుతమదో పటిభానమదో రత్తఞ్ఞుమదో పిణ్డపాతికమదో అనవఞ్ఞత్తిమదో ఇరియాపథమదో ఇద్ధిమదో యసమదో సీలమదో ఝానమదో సిప్పమదో ఆరోహమదో పరిణాహమదో సణ్ఠానమదో పారిపూరిమదోతి అనేకవిధో.

తత్థ (విభ. అట్ఠ. ౮౪౩-౮౪౪) జాతిం నిస్సాయ ఉప్పన్నో మజ్జనాకారప్పవత్తో మానో **జాతిమదో,** సో ఖత్తియాదీనం చతున్నమ్పి వణ్ణానం ఉప్పజ్జతి. జాతిసమ్పన్నో హి ఖత్తియో “మాదిసో అఞ్ఞో నత్థి, అవసేసా అన్తరా ఉట్ఠాయ ఖత్తియా జాతా, అహం పన వంసాగతఖత్తియో”తి మానం కరోతి. బ్రాహ్మణాదీసుపి ఏసేవ నయో. గోత్తం నిస్సాయ ఉప్పన్నో మజ్జనాకారప్పవత్తో మానో **గోత్తమదో,** సోపి ఖత్తియాదీనం చతున్నమ్పి వణ్ణానం ఉప్పజ్జతి. ఖత్తియోపి హి “అహం కోణ్డఞ్ఞగోత్తో, అహం ఆదిచ్చగోత్తో”తి మానం కరోతి. బ్రాహ్మణోపి “అహం కస్సపగోత్తో, అహం భారద్వాజగోత్తో”తి మానం కరోతి. వేస్సోపి సుద్దోపి అత్తనో అత్తనో కులగోత్తం నిస్సాయ మానం కరోతి. ఆరోగ్యమదాదీసుపి “అహం అరోగో, సేసా రోగబహులా, కణ్డువనమత్తమ్పి మయ్హం బ్యాధి నామ నత్థీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **ఆరోగ్యమదో** నామ. “అహం తరుణో, అవసేససత్తానం అత్తభావో పపాతే ఠితరుక్ఖసదిసో, అహం పన పఠమవయే ఠితో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **యోబ్బనమదో**. “అహం చిరం జీవిం, చిరం జీవామి, చిరం జీవిస్సామి, సుఖం జీవిం, సుఖం జీవామి, సుఖం జీవిస్సామీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **జీవితమదో** నామ. “అహం లాభీ, అవసేసా సత్తా అప్పలాభా, మయ్హం పన లాభస్స పమాణం నత్థీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **లాభమదో** నామ.

“అవసేసా సత్తా యం వా తం వా లభన్తి, అహం పన సుకతం పణీతం చీవరాదిపచ్చయం లభామీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **సక్కారమదో** నామ. “అవసేసభిక్ఖూనం పాదపిట్ఠియం అక్కమిత్వా గచ్ఛన్తా మనుస్సా ‘అయం సమణో’తిపి న వన్దన్తి, మం పన దిస్వా వన్దన్తి, పాసాణచ్ఛత్తం వియ గరుకం కత్వా అగ్గిక్ఖన్ధం వియ చ దురాసదం కత్వా మఞ్ఞన్తీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **గరుకారమదో** నామ. “ఉప్పన్నో పఞ్హో మయ్హమేవ ముఖేన ఛిజ్జతి, భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తాపి ఆగచ్ఛన్తాపి మమేవ పురతో కత్వా పరివారేత్వా గచ్ఛన్తీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **పురేక్ఖారమదో** నామ. అగారియస్స తావ మహాపరివారస్స “పురిససతమ్పి పురిససహస్సమ్పి మం పరివారేతీ”తి, అనగారియస్స “సమణసతమ్పి సమణసహస్సమ్పి మం పరివారేతి, సేసా అప్పపరివారా, అహం మహాపరివారో చేవ సుచిపరివారో చా”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **పరివారమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా అత్తనో పరిభోగమత్తకమ్పి న లభన్తి, మయ్హం పన నిధానగతస్సేవ ధనస్స పమాణం నత్థీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **భోగమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా దుబ్బణ్ణా దురూపా, అహం అభిరూపో పాసాదికో”తిపి “అవసేససత్తా నిగ్గుణా పత్థటఅకిత్తినో, మయ్హం పన కిత్తిసద్దో దేవమనుస్సేసు పాకటో ‘ఇతిపి థేరో బహుస్సుతో, ఇతిపి సీలవా, ఇతిపి ధుతగుణయుత్తో’”తి, ఏవం సరీరవణ్ణం గుణవణ్ణఞ్చ పటిచ్చ మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **వణ్ణమదో** నామ.

“అవసేసా సత్తా అప్పస్సుతా, అహం పన బహుస్సుతో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **సుతమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా అప్పటిభానా, మయ్హం పన పటిభానస్స పమాణం నత్థీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **పటిభానమదో** నామ. “అహం రత్తఞ్ఞూ అసుకం బుద్ధవంసం రాజవంసం జనపదవంసం గామవంసం రత్తిన్దివపరిచ్ఛేదం నక్ఖత్తముహుత్తయోగం జానామీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **రత్తఞ్ఞుమదో** నామ. “అవసేసా భిక్ఖూ అన్తరా పిణ్డపాతికా జాతా, అహం పన జాతిపిణ్డపాతికో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **పిణ్డపాతికమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా ఉఞ్ఞాతా అవఞ్ఞాతా, అహం పన అనవఞ్ఞాతో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **అనవఞ్ఞత్తిమదో** నామ. “అవసేసానం సత్తానం ఇరియాపథో అపాసాదికో, మయ్హం పన పాసాదికో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **ఇరియాపథమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా ఛిన్నపక్ఖకాకసదిసా, అహం పన మహిద్ధికో మహానుభావో”తి వా “అహం యం యం కమ్మం కరోమి, తం తం ఇజ్ఝతీ”తి వా మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **ఇద్ధిమదో** నామ.

యసమదో పన అగారికేనపి అనగారికేనపి దీపేతబ్బో. అగారికోపి హి ఏకచ్చో అట్ఠారససు సేణీసు ఏకిస్సా జేట్ఠకో హోతి, తస్స “అవసేసే పురిసే అహం పట్ఠపేమి, అహం విచారేమీ”తి, అనగారికోపి ఏకచ్చో కత్థచి జేట్ఠకో హోతి, తస్స “అవసేసా భిక్ఖూ మయ్హం ఓవాదే వత్తన్తి, అహం జేట్ఠకో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **యసమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా దుస్సీలా, అహం పన సీలవా”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **సీలమదో** నామ. “అవసేసానం సత్తానం కుక్కుటస్స ఉదకపానమత్తేపి కాలే చిత్తేకగ్గతా నత్థి, అహం పన ఉపచారప్పనానం లాభీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **ఝానమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా నిస్సిప్పా, అహం సిప్పవా”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **సిప్పమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా రస్సా, అహం దీఘో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **ఆరోహమదో** నామ. “అవసేసా సత్తా రస్సా వా హోన్తి దీఘా వా, అహం నిగ్రోధపరిమణ్డలో”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **పరిణాహమదో** నామ. “అవసేసానం సత్తానం సరీరసణ్ఠానం విరూపం బీభచ్ఛం, మయ్హం పన మనాపం పాసాదిక”న్తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **సణ్ఠానమదో** నామ. “అవసేసానం సత్తానం సరీరే బహూ దోసా, మయ్హం పన సరీరే కేసగ్గమత్తమ్పి వజ్జం నత్థీ”తి మజ్జనవసేన ఉప్పన్నో మానో **పారిపూరిమదో** నామ. ఏవమయం సబ్బోపి జాతిఆదిం నిస్సాయ మజ్జనాకారవసప్పవత్తో మానో ఇధ “మదో”తి వుత్తో. కామగుణేసు చిత్తస్స వోస్సగ్గో **పమాదో,** పఞ్చసు కామగుణేసు సతియా అనిగ్గణ్హిత్వా చిత్తస్స వోస్సజ్జనం, సతివిరహోతి వుత్తం హోతి. **తణ్హావిజ్జా** పాకటాయేవ.

లోభాదయో చ పున **తివిధాకుసలమూలన్తి** తికవసేన గహితా. దుచ్చరితాదీసుపి **తివిధ**-సద్దో పచ్చేకం యోజేతబ్బో. తత్థ కాయదుచ్చరితాదీని **తివిధదుచ్చరితాని**. తణ్హాసంకిలేసాదయో **తివిధసంకిలేసా**. రాగమలాదయో మలీనభావకరత్తా **తివిధమలాని**. రాగాదయో హి చిత్తం మలీనం కరోన్తి, మలం గాహాపేన్తి, తస్మా “మలానీ”తి వుచ్చన్తి. “రాగో విసమం, దోసో విసమం, మోహో విసమ”న్తి (విభ. ౯౨౪) ఏవం వుత్తా రాగాదయో “కాయవిసమం వచీవిసమం మనోవిసమ”న్తి (విభ. ౯౨౪) ఏవమాగతా కాయదుచ్చరితాదయో చ **తివిధవిసమాని**. తాని పన యస్మా రాగాదీసు చేవ కాయదుచ్చరితాదీసు చ సత్తా పక్ఖలన్తి, పక్ఖలితా చ సాసనతోపి సుగతితోపి పతన్తి, తస్మా పక్ఖలనపాతహేతుభావతో “విసమానీ”తి వుచ్చన్తి. “కామసఞ్ఞా బ్యాపాదసఞ్ఞా విహింసాసఞ్ఞా”తి (విభ. ౯౧౧) ఏవమాగతా కామాదిపటిసంయుత్తా సఞ్ఞా **తివిధసఞ్ఞా**. తథా “కామవితక్కో బ్యాపాదవితక్కో విహింసావితక్కో”తి ఏవమాగతా **తివిధవితక్కా**. తణ్హాపపఞ్చో దిట్ఠిపపఞ్చో మానపపఞ్చోతి ఇమే **తివిధపపఞ్చా**. వట్టస్మిం సత్తే పపఞ్చేన్తీతి తణ్హాదయో “పపఞ్చా”తి వుచ్చన్తి.

చతుబ్బిధవిపరియేసాతిఆదీసు **చతుబ్బిధ**-సద్దో పచ్చేకం యోజేతబ్బో. తత్థ అనిచ్చాదీని వత్థూని నిచ్చన్తిఆదినా నయేన విపరీతతో ఏసన్తీతి విపరియేసా. “అనిచ్చే నిచ్చన్తి సఞ్ఞావిపరియేసో చిత్తవిపరియేసో దిట్ఠివిపరియేసో , దుక్ఖే సుఖన్తి

సఞ్ఞావిపరియేసో చిత్తవిపరియేసో దిట్ఠివిపరియేసో, అసుభే సుభన్తి సఞ్ఞావిపరియేసో చిత్తవిపరియేసో దిట్ఠివిపరియేసో , అనత్తని అత్తాతి సఞ్ఞావిపరియేసో చిత్తవిపరియేసో దిట్ఠివిపరియేసో"తి ఏవమాగతా ద్వాదస విపల్లాసా చతున్నం అనిచ్చాదివత్థూనం వసేన "చతుబ్బిధవిపరియేసా"తి వుత్తా. ఏత్థ పన చిత్తకిచ్చస్స దుబ్బలట్ఠానే దిట్ఠివిరహితాయ అకుసలసఞ్ఞాయ సకకిచ్చస్స బలవకాలే సఞ్ఞావిపల్లాసో వేదితబ్బో, దిట్ఠివిరహితస్సేవ అకుసలచిత్తస్స సకకిచ్చస్స బలవకాలే చిత్తవిపల్లాసో, దిట్ఠిసమ్పయుత్తచిత్తే దిట్ఠివిపల్లాసో. తస్మా సబ్బదుబ్బలో సఞ్ఞావిపల్లాసో, తతో బలవతరో చిత్తవిపల్లాసో, సబ్బబలవతరో దిట్ఠివిపల్లాసో. అజాతబుద్ధిదారకస్స కహాపణదస్సనం వియ సఞ్ఞా ఆరమ్మణస్స ఉపట్ఠానాకారమత్తగహణతో. గామికపురిసస్స కహాపణదస్సనం వియ చిత్తం లక్ఖణప్పటివేధస్సపి సమ్పాదనతో. కమ్మారస్స మహాసణ్డాసేన అయోగహణం వియ దిట్ఠి అభినివేసపరామసనతో. తత్థ చత్తారో దిట్ఠివిపల్లాసా, అనిచ్చానత్తేసు నిచ్చన్తిఆదివసప్పవత్తా చత్తారో సఞ్ఞాచిత్తవిపల్లాసాతి ఇమే అట్ఠ విపల్లాసా సోతాపత్తిమగ్గేన పహీయన్తి. అసుభే సుభన్తి సఞ్ఞాచిత్తవిపల్లాసా సకదాగామిమగ్గేన తనుకా హోన్తి, అనాగామిమగ్గేన పహీయన్తి. దుక్ఖే సుఖన్తి సఞ్ఞాచిత్తవిపల్లాసా అరహత్తమగ్గేన పహీయన్తీతి వేదితబ్బా.

"కామాసవో భవాసవో దిట్ఠాసవో అవిజ్జాసవో"తి (చూళని. జతుకణ్ణిమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౬౮) ఏవమాగతా కామతణ్హాదయో చత్తారో ఆసవన్తి చక్ఖుఆదితో సన్దన్తి పవత్తన్తీతి **ఆసవా**. కిఞ్చాపి చక్ఖుఆదితో కుసలాదీనమ్పి పవత్తి అత్థి, కామాసవాదయో ఏవ పన వణతో యూసం వియ పగ్ఘరణకఅసుచిభావేన సన్దన్తి, తస్మా తే ఏవ "ఆసవా"తి వుచ్చన్తి. తత్థ హి పగ్ఘరణకఅసుచిమ్హి నిరుళ్హో ఆసవసద్దోతి. అథ వా ధమ్మతో యావ గోత్రభుం, ఓకాసతో యావ భవగ్గం సవన్తి గచ్ఛన్తి ఆరమ్మణకరణవసేన పవత్తన్తీతి ఆసవా, ఏతే ధమ్మే ఏతఞ్చ ఓకాసం అన్తోకరిత్వా పవత్తన్తీతి అత్థో. అవధిఅత్థో హి **ఆ**-కారో. అవధి చ మరియాదాభివిధిభేదతో దువిధో. తత్థ మరియాదం కిరియం బహికత్వా పవత్తతి యథా "ఆపాటలిపుత్తం వుట్ఠో దేవో"తి, అభివిధి పన కిరియం బ్యాపేత్వా పవత్తతి యథా "ఆభవగ్గం భగవతో యసో పవత్తతీ"తి, అభివిధిఅత్థో చాయం **ఆ**-కారో ఇధ గహితో, తస్మా తే ధమ్మే తఞ్చ ఓకాసం అన్తోకరిత్వా ఆరమ్మణకరణవసేన సవన్తీతి "ఆసవా"తి వుచ్చన్తి. చిరపారివాసియట్ఠేన మదిరాదయో ఆసవా వియాతిపి ఆసవా. లోకస్మిఞ్హి చిరపారివాసికా మదిరాదయో "ఆసవా"తి వుచ్చన్తి. యది చ చిరపారివాసియట్ఠేన ఆసవా, ఏతేయేవ భవితుమరహన్తి. వుత్తఞ్హేతం "పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జాయ, ఇతో పుబ్బే అవిజ్జా నాహోసీ"తిఆది (అం. ని. ౧౦.౬౧). అఞ్ఞేసు పన యథావుత్తే ధమ్మే ఓకాసఞ్చ ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తమానేసు మానాదీసు చ విజ్జమానేసు అత్తత్తనియాదిగ్గాహవసేన అభిబ్యాపనం మదనకరణవసేన ఆసవసదిసతా చ ఏతేసంయేవ, న అఞ్ఞేసన్తి ద్వీసుపి అత్థవికప్పేసు ఏతేసుయేవ ఆసవసద్దో నిరుళ్హోతి దట్ఠబ్బో. ఆయతం వా సంసారదుక్ఖం సవన్తి పసవన్తీతిపి ఆసవా. న హి తం కిఞ్చి సంసారదుక్ఖం అత్థి, యం ఆసవేహి వినా ఉప్పజ్జేయ్య.

"అభిజ్ఝా కాయగన్థో బ్యాపాదో కాయగన్థో సీలబ్బతపరామాసో కాయగన్థో ఇదంసచ్చాభినివేసో కాయగన్థో"తి (సం. ని. ౫.౧౭౫; మహాని. ౪౮, ౧౪౭) ఏవమాగతా అభిజ్ఝాదయో చత్తారో యస్స సంవిజ్జన్తి, తం చుతిపటిసన్ధివసేన వట్టస్మిం గన్థేన్తి ఘటేన్తీతి **గన్థా**. "కామోఘో భవోఘో దిట్ఠోఘో అవిజ్జోఘో"తి (సం. ని. ౫.౧౭౨; మహాని. ౧౪; చూళని. మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨౧) ఏవమాగతా చత్తారో కామతణ్హాదయో యస్స సంవిజ్జన్తి, తం వట్టస్మిం ఓహనన్తి ఓసీదాపేన్తీతి **ఓఘా**. తేయేవ "కామయోగో భవయోగో దిట్ఠియోగో అవిజ్జాయోగో"తి (సం. ని. ౫.౧౭౩; అం. ని. ౪.౧౦) ఏవమాగతా వట్టస్మిం యోజేన్తీతి **యోగా**. అరియా ఏతాయ న గచ్ఛన్తీతి **అగతి**, సా ఛన్దాదివసేన చతుబ్బిధా. "చీవరహేతు వా భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి, పిణ్డపాత, సేనాసన, ఇతిభవాభవహేతు వా భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతీ"తి

(అం. ని. ౪.౯) ఏవమాగతా చత్తారో **తణ్హుప్పాదా**. తత్థ **ఇతిభవాభవహేతూ**తి ఏత్థ **ఇతీ**తి నిదస్సనే నిపాతో, యథా చీవరాదిహేతు, ఏవం భవాభవహేతుపీతి అత్థో. **భవాభవో**తి చేత్థ పణీతపణీతతరాని తేలమధుఫాణితాదీని అధిప్పేతాని. కాముపాదానాదీని చత్తారి ఉపాదానాని.

పఞ్చ చేతోఖిలాతిఆదీసు "బుద్ధే కఙ్ఖతి, ధమ్మే, సఙ్ఘే, సిక్ఖాయ కఙ్ఖతి, సబ్రహ్మచారీసు కుపితో హోతి అనత్తమనో ఆహతచిత్తో ఖిలజాతో"తి (మ. ని. ౧.౧౮౫; దీ. ని. ౩.౩౧౯) ఏవమాగతాని పఞ్చ చేతోఖిలాని, చేతో ఖిలయతి థద్ధభావం ఆపజ్జతి ఏతేహీతి **చేతోఖిలాని**. **వినిబన్ధాదీసుపి పఞ్చ**-సద్దో పచ్చేకం యోజేతబ్బో. "కామే అవీతరాగో హోతి, కాయే అవీతరాగో, రూపే అవీతరాగో, యావదత్థం ఉదరావదేహకం భుఞ్జిత్వా సేయ్యసుఖం పస్ససుఖం మిద్ధసుఖం అనుయుత్తో విహరతి, అఞ్ఞతరం దేవనికాయం పణిధాయ బ్రహ్మచరియం చరతీ"తి (మ. ని. ౧.౧౮౬; దీ. ని. ౩.౩౨౦) ఆగతా పఞ్చ చిత్తం బన్ధిత్వా ముట్ఠియం కత్వా వియ గణ్హన్తీతి **చేతోవినిబన్ధా**. ఏతే హి తణ్హాప్పవత్తిభావతో కుసలప్పవత్తియా అవసరాప్పదానవసేన చిత్తం బన్ధం వియ సమోరోధేత్వా గణ్హన్తి. సద్దత్థతో పన చేతో విరూపం నిబన్ధీయతి సంయమీయతి ఏతేహీతి చేతోవినిబన్ధా. కామచ్ఛన్దాదీని పఞ్చ కుసలధమ్మే నీవారేన్తి ఆవరన్తీతి **నీవరణాని**. రూపాభినన్దనాదయో **పఞ్చాభినన్దనా**.

ఛ వివాదమూలాతిఆదీసు కోధో మక్ఖో ఇస్సా సాఠేయ్యం పాపిచ్ఛతా సన్దిట్ఠిపరామాసోతి ఇమాని **ఛ వివాదమూలాని**. యస్మా కుద్ధో వా కోధవసేన…పే… సన్దిట్ఠిపరామాసీ వా సన్దిట్ఠిపరామసితాయ కలహం విగ్గహం వివాదం ఆపజ్జతి, తస్మా కోధాదయో "ఛ వివాదమూలానీ"తి వుచ్చన్తి. రూపతణ్హాసద్దతణ్హాదయో **ఛ తణ్హాకాయా**. కామరాగపటిఘదిట్ఠివిచికిచ్ఛాభవరాగమానావిజ్జా **సత్తానుసయా**. థామగతట్ఠేన అప్పహీనట్ఠేన చ అనుసేన్తీతి అనుసయా. మిచ్ఛాదిట్ఠిమిచ్ఛాసఙ్కప్పమిచ్ఛావాచామిచ్ఛాకమ్మన్తమిచ్ఛాఆజీవమిచ్ఛావాయామమిచ్ఛాసతిమిచ్ఛాసమాధీ **అట్ఠ మిచ్ఛత్తా**.

"తణ్హం పటిచ్చ పరియేసనా, పరియేసనం పటిచ్చ లాభో, లాభం పటిచ్చ వినిచ్ఛయో, వినిచ్ఛయం పటిచ్చ ఛన్దరాగో, ఛన్దరాగం పటిచ్చ అజ్ఝోసానం, అజ్ఝోసానం పటిచ్చ పరిగ్గహో, పరిగ్గహం పటిచ్చ మచ్ఛరియం, మచ్ఛరియం పటిచ్చ ఆరక్ఖో, ఆరక్ఖాధికరణం దణ్డాదానసత్థాదానకలహవిగ్గహవివాదతువంతువంపేసుఞ్ఞముసావాదా అనేకే పాపకా అకుసలా ధమ్మా సమ్భవన్తీ"తి (దీ. ని. ౨.౧౦౩; ౩.౩౫౯) ఏవమాగతా పరియేసనాదయో **నవ తణ్హామూలకా**. తత్థ (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౧౦౩) **తణ్హం పటిచ్చా**తి తణ్హం నిస్సాయ. **పరియేసనా**తి రూపాదిఆరమ్మణపరియేసనా. సా హి తణ్హాయ సతి హోతి. **లాభో**తి రూపాదిఆరమ్మణపటిలాభో. సో హి పరియేసనాయ సతి హోతి. **వినిచ్ఛయో**తి ఇధ వితక్కో అధిప్పేతో. లాభం లభిత్వా హి ఇట్ఠానిట్ఠం సున్దరాసున్దరఞ్చ వితక్కేనేవ వినిచ్ఛినతి "ఏత్తకం మే రూపారమ్మణత్థాయ భవిస్సతి, ఏత్తకం సద్దాదిఆరమ్మణత్థాయ, ఏత్తకం మయ్హం భవిస్సతి, ఏత్తకం పరస్స, ఏత్తకం పరిభుఞ్జిస్సామి, ఏత్తకం నిదహిస్సామీ"తి. తేన వుత్తం "లాభం పటిచ్చ వినిచ్ఛయో"తి. **ఛన్దరాగో**తి ఏవం అకుసలవితక్కేన వితక్కితే వత్థుస్మిం దుబ్బలరాగో చ బలవరాగో చ ఉప్పజ్జతి. **ఛన్దో**తి హి ఇధ దుబ్బలరాగస్సాధివచనం. **అజ్ఝోసాన**న్తి అహం మమన్తి బలవసన్నిట్ఠానం. **పరిగ్గహో**తి తణ్హాదిట్ఠివసేన పరిగ్గహకరణం. **మచ్ఛరియ**న్తి పరేహి సాధారణభావస్స అసహనతా. తేనేవస్స పోరాణా ఏవం వచనత్థం వదన్తి "ఇదం అచ్ఛరియం మయ్హమేవ హోతు, మా అఞ్ఞస్స అచ్ఛరియం హోతూతి పవత్తత్తా మచ్ఛరియన్తి వుచ్చతీ"తి. **ఆరక్ఖో**తి ద్వారపిదహనమఞ్జూసగోపనాదివసేన సుట్ఠు రక్ఖణం. అధికరోతీతి **అధికరణం,** కారణస్సేతం నామం. **ఆరక్ఖాధికరణ**న్తి

భావనపుంసకం, ఆరక్ఖహేతూతి అత్థో. దణ్డాదానాదీసు పరనిసేధనత్థం దణ్డస్స ఆదానం **దణ్డాదానం**. ఏకతోధారాదినో సత్థస్స ఆదానం **సత్థాదానం. కలహో**తి కాయకలహోపి వాచాకలహోపి. పురిమో పురిమో విరోధో **విగ్గహో**. పచ్ఛిమో పచ్ఛిమో **వివాదో**. **తువం తువ**న్తి అగారవవచనం, త్వం త్వన్తి అత్థో.

పాణాతిపాతఅదిన్నాదానకామేసుమిచ్ఛాచారముసావాదపిసుణవాచాఫరుసవాచాసమ్ఫప్పలాపఅభిజ్ఝాబ్యాపాదమిచ్ఛాదిట్ఠీ **దస అకుసలకమ్మపథా**. చత్తారో సస్సతవాదా చత్తారో ఏకచ్చసస్సతవాదా చత్తారో అన్తానన్తికా చత్తారో అమరావిక్ఖేపికా ద్వే అధిచ్చసముప్పన్నికా సోళస సఞ్ఞీవాదా అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా అట్ఠ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా సత్త ఉచ్ఛేదవాదా పఞ్చ పరమదిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదాతి ఏతాని **ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని**. రూపతణ్హాదిఛతణ్హాయేవ పచ్చేకం కామతణ్హాభవతణ్హావిభవతణ్హావసేన అట్ఠారస హోన్తి. తథా హి రూపారమ్మణా తణ్హా, రూపే వా తణ్హాతి రూపతణ్హా, సా కామరాగభావేన రూపం అస్సాదేన్తీ పవత్తమానా కామతణ్హా, సస్సతదిట్ఠిసహగతరాగభావేన "రూపం నిచ్చం ధువం సస్సత"న్తి ఏవం అస్సాదేన్తీ పవత్తమానా భవతణ్హా, ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతరాగభావేన "రూపం ఉచ్ఛిజ్జతి వినస్సతి పేచ్చ న భవతీ"తి ఏవం అస్సాదేన్తీ పవత్తమానా విభవతణ్హాతి ఏవం తివిధా హోతి. యథా చ రూపతణ్హా, ఏవం సద్దతణ్హాదయోపీతి ఏతాని అట్ఠారస తణ్హావిచరితాని హోన్తి, తాని అజ్ఝత్తరూపాదీసు అట్ఠారస, బహిద్ధారూపాదీసు అట్ఠారసాతి ఛత్తింస, ఇతి అతీతాని ఛత్తింస, అనాగతాని ఛత్తింస, పచ్చుప్పన్నాని ఛత్తింసాతి **అట్ఠసతతణ్హావిచరితాని,** అట్ఠుత్తరసతతణ్హావిచరితానీతి అత్థో. **పభేద**-సద్దో పచ్చేకం సమ్బన్ధితబ్బో. తత్థాయం యోజనా "లోభప్పభేదో దోసప్పభేదో యావ అట్ఠసతతణ్హావిచరితప్పభేదో"తి. **సబ్బదరథపరిళాహకిలేససతసహస్సానీ**తి సబ్బాని సత్తానం దరథపరిళాహకరాని కిలేసానం అనేకాని సతసహస్సాని. ఆరమ్మణాదివిభాగతో హి పవత్తిఆకారవిభాగతో చ అనన్తప్పభేదా కిలేసా.

సఙ్ఖేపతో వాతిఆదీసు సమ్పతి ఆయతిఞ్చ సత్తానం అనత్థావహత్తా మారణట్ఠేన విబాధనట్ఠేన కిలేసావ మారోతి **కిలేసమారో**. వధకట్ఠేన ఖన్ధావ మారోతి **ఖన్ధమారో**. తథా హి వుత్తం "వధకం రూపం, వధకం రూపన్తి యథాభూతం నప్పజానాతీ"తిఆది. జాతిజరాదిమహాబ్యసననిబ్బత్తనేన అభిసఙ్ఖారోవ మారో **అభిసఙ్ఖారమారో**. సంకిలేసనిమిత్తం హుత్వా గుణమారణట్ఠేన దేవపుత్తోవ మారోతి **దేవపుత్తమారో**. సత్తానం జీవితస్స జీవితపరిక్ఖారానఞ్చ జానికరణేన మహాబాధరూపత్తా మచ్చు ఏవ మారోతి **మచ్చుమారో**. తత్థ సముచ్ఛేదప్పహానవసేన సబ్బసో అప్పవత్తికరణేన కిలేసమారం, సముదయప్పహానపరిఞ్ఞావసేన ఖన్ధమారం, సహాయవేకల్లకరణవసేన సబ్బసో అప్పవత్తికరణేన అభిసఙ్ఖారమారం, బలవిధమనవిసయాతిక్కమనవసేన దేవపుత్తమచ్చుమారఞ్చ అభఞ్జి, భగ్గే అకాసీతి అత్థో. **పరిస్సయాన**న్తి ఉపద్దవానం.

సతపుఞ్ఞజలక్ఖణధరస్సాతి అనేక సత పుఞ్ఞ నిబ్బత్తమహా పురిసలక్ఖణధరస్స. ఏత్థ హి "కేవలం సతమత్తేన పుఞ్ఞకమ్మేన ఏకేకలక్ఖణం నిబ్బత్త"న్తి ఇమమత్థం న రోచయింసు అట్ఠకథాచరియా "ఏవం సన్తే యో కోచి బుద్ధో భవేయ్యా"తి, అనన్తాసు పన లోకధాతూసు యత్తకా సత్తా, తేహి సబ్బేహి పచ్చేకం సతక్ఖత్తుం కతాని దానాదీని పుఞ్ఞకమ్మాని యత్తకాని, తతో ఏకేకం పుఞ్ఞకమ్మం మహాసత్తేన సతగుణం కతం సతన్తి అధిప్పేతన్తి ఇమమత్థం రోచయింసు. తస్మా ఇధ **సత**-సద్దో బహుభావపరియాయో, న సఙ్ఖ్యావిసేసవచనోతి దట్ఠబ్బో "సతగ్ఘం సతం దేవమనుస్సా"తిఆదీసు వియ. **రూపకాయసమ్పత్తి దీపితా హోతి** ఇతరాసం ఫలసమ్పదానం మూలభావతో అధిట్ఠానభావతో చ. **దీపితా హోతీ**తి ఇదం ధమ్మకాయసమ్పత్తీతిఆదీసుపి యోజేతబ్బం. తత్థ పహానసమ్పదాపుబ్బకత్తా ఞాణసమ్పదాదీనం ధమ్మకాయసమ్పత్తి దీపితా హోతీతి వేదితబ్బం. **లోకియసరిక్ఖకానం బహుమతభావో**తి ఏత్థ భాగ్యవన్తతాయ లోకియానం బహుమతభావో, భగ్గదోసతాయ సరిక్ఖకానం బహుమతభావోతి యోజేతబ్బం. ఏవం ఇతో పరేసుపి యథాక్కమం యోజనా వేదితబ్బా.

పుఞ్ఞవన్తం గహట్ఠా ఖత్తియాదయో అభిగచ్ఛన్తి, పహీనదోసం దోసవినయాయ ధమ్మం దేసేతీతి పబ్బజితా తాపసపరిబ్బాజకాదయో అభిగచ్ఛన్తీతి ఆహ ''**గహట్ఠపబ్బజితేహి అభిగమనీయతా**''తి. అభిగతానఞ్చ తేసం కాయచిత్తదుక్ఖాపనయనే పటిబలభావో ఆమిసదానధమ్మదానేహి ఉపకారసబ్భావతో రూపకాయం తస్స పసాదచక్ఖునా, ధమ్మకాయం పఞ్ఞాచక్ఖునా దిస్వా దుక్ఖద్వయస్స పటిప్పస్సమ్భనతోతి వేదితబ్బో. భాగ్యవన్తతాయ ఉపగతానం ఆమిసదానం దేతి, భగ్గదోసతాయ ధమ్మదానం దేతీతి ఆహ ''**ఆమిసదానధమ్మదానేహి ఉపకారితా**''తి. **లోకియలోకుత్తరసుఖేహి చ సంయోజనసమత్థతా దీపితా హోతీ**తి "పుబ్బే ఆమిసదానధమ్మదానేహి మయా అయం లోకగ్గభావో అధిగతో, తస్మా తుమ్హేహిపి ఏవమేవ పటిపజ్జితబ్బ"న్తి ఏవం సమ్మాపటిపత్తియం నియోజనేన అభిగతానం లోకియలోకుత్తరసుఖేహి సంయోజనసమత్థతా చ దీపితా హోతి.

సకచిత్తే ఇస్సరియం నామ అత్తనో చిత్తస్స వసీభావాపాదనంయేవ, పటికూలాదీసు అప్పటికూలసఞ్ఞితాదివిహారసిద్ధి, అధిట్ఠానిద్ధిఆదికో ఇద్ధివిధోపి చిత్తిస్సరియమేవ చిత్తభావనాయ వసీభావప్పత్తియా ఇజ్ఝనతో. **అణిమాలఘిమాదికన్తి ఆది**-సద్దేన మహిమా పత్తి పాకమ్మం ఈసితా వసితా యత్థకామావసాయితాతి ఇమే ఛపి సఙ్గహితా. తత్థ కాయస్స అణుభావకరణం **అణిమా**. ఆకాసే పదసా గమనాదీనం అరహభావేన లహుభావో **లఘిమా**. మహత్తం **మహిమా** కాయస్స మహన్తతాపాదనం. ఇట్ఠదేసస్స పాపుణనం **పత్తి**. అధిట్ఠానాదివసేన ఇచ్ఛితనిప్ఫాదనం **పాకమ్మం**. సయంవసితా ఇస్సరభావో **ఈసితా**. ఇద్ధివిధే వసీభావో **వసితా**. ఆకాసేన వా గచ్ఛతో అఞ్ఞం వా కిఞ్చి కరోతో యత్థ కత్థచి వోసానప్పత్తి **యత్థకామావసాయితా** . "కుమారకరూపాదిదస్సన"న్తిపి వదన్తి. ఏవమిదం అట్ఠవిధం లోకియసమ్మతం ఇస్సరియం. తం పన భగవతో ఇద్ధివిధన్తోగధం అనఞ్ఞసాధారణఞ్చాతి ఆహ ''**సబ్బాకారపరిపూరం అత్థీ**''తి. తథా లోకుత్తరో ధమ్మో అత్థీతి సమ్బన్ధో. ఏవం యసాదీసుపి **అత్థి**-సద్దో యోజేతబ్బో.

కేసఞ్చి యసో పదేసవుత్తి అయథాభూతగుణసన్నిస్సయత్తా అపరిసుద్ధో చ హోతి, న ఏవం తథాగతస్సాతి దస్సేతుం ''**లోకత్తయబ్యాపకో**''తి వుత్తం. తత్థ ఇధ అధిగతసత్థుగుణానం ఆరుప్పే ఉప్పన్నానం "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదినా భగవతో యసో పాకటో హోతీతి ఆహ "లోకత్తయబ్యాపకో"తి. **యథాభుచ్చగుణాధిగతోతి** యథాభూతగుణేహి అధిగతో. **అతివియ పరిసుద్ధో**తి యథాభూతగుణాధిగతత్తా ఏవ అచ్చన్తపరిసుద్ధో. **సబ్బాకారపరిపూరా**తి అనవసేసలక్ఖణానుబ్యఞ్జనాదిసమ్పత్తియా సబ్బాకారేహి పరిపుణ్ణా. **సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గసిరీ**తి సబ్బేసం అఙ్గపచ్చఙ్గానం సోభా. **యం యం ఏతేన ఇచ్ఛితం పత్థిత**న్తి "తిణ్ణో తారేయ్య"న్తిఆదినా యం యం ఏతేన లోకనాథేన మనోవచీపణిధానవసేన ఇచ్ఛితం కాయపణిధానవసేన పత్థితం. **తథేవా**తి పణిధానానురూపమేవ. **సమ్మావాయామసఙ్ఖాతో పయత్తో**తి వీరియపారమిభావప్పత్తో అరియమగ్గపరియాపన్నో చ సమ్మావాయామసఙ్ఖాతో ఉస్సాహో.

కుసలాదీహి భేదేహీతి సబ్బత్తికదుకపదసఙ్గహితేహి కుసలాదిప్పభేదేహి. **పటిచ్చసముప్పాదాదీహీ**తి **ఆది**-సద్దేన న కేవలం విభఙ్గపాళియం ఆగతా సతిపట్ఠానాదయోవ సఙ్గహితా, అథ ఖో సఙ్గహాదయో సమయవిముత్తాదయో ఠపనాదయో తికపట్ఠానాదయో చ సఙ్గహితాతి వేదితబ్బం. **పీళనసఙ్ఖతసన్తాపవిపరిణామట్ఠేన వా దుక్ఖమరియసచ్చన్తిఆదీసు పీళనట్ఠో** తంసమఙ్గినో సత్తస్స హింసనం అవిప్ఫారికతాకరణం. **సఙ్ఖతట్ఠో** సమేచ్చ సఙ్గమ్మ సమ్భూయ పచ్చయేహి కతభావో. **సన్తాపట్ఠో** దుక్ఖదుక్ఖతాదీహి సన్తాపనం పరిదహనం. **విపరిణామట్ఠో** జరాయ మరణేన చాతి ద్విధా విపరిణామేతబ్బతా. సముదయస్స **ఆయూహనట్ఠో** దుక్ఖస్స నిబ్బత్తనవసేన సమ్పిణ్డనం. **నిదానట్ఠో** "ఇదం తం దుక్ఖ"న్తి నిదస్సేన్తస్స వియ సముట్ఠాపనం. **సంయోగట్ఠో** సంసారదుక్ఖేన సంయోజనం. **పలిబోధట్ఠో** మగ్గాధిగమస్స నివారణం. నిరోధస్స **నిస్సరణట్ఠో**

సబ్బూపధీనం పటినిస్సగ్గసభావత్తా తతో వినిస్సటతా, తంనిస్సరణనిమిత్తతా వా. **వివేకట్ఠో** సబ్బసఙ్ఖారవిసంయుత్తతా. **అసఙ్ఖతట్ఠో** కేనచిపి పచ్చయేన అనభిసఙ్ఖతతా. **అమతట్ఠో** నిచ్చసభావత్తా మరణాభావో, సత్తానం మరణాభావహేతుతా వా. **మగ్గస్స నియ్యానట్ఠో** వట్టదుక్ఖతో నిక్కమనట్ఠో. **హేతుఅత్థో** నిబ్బానస్స సమ్పాపకభావో. **దస్సనట్ఠో** అచ్చన్తసుఖుమస్స నిబ్బానస్స సచ్ఛికరణం. **ఆధిపతేయ్యట్ఠో** చతుసచ్చదస్సనే సమ్పయుత్తానం ఆధిపచ్చకరణం, ఆరమ్మణాధిపతిభావో వా విసేసతో మగ్గాధిపతివచనతో . సతిపి హి ఝానాదీనం ఆరమ్మణాధిపతిభావే "ఝానాధిపతినో ధమ్మా"తి ఏవమాదిం అవత్వా "మగ్గాధిపతినో ధమ్మా"ఇచ్చేవ వుత్తం, తస్మా విఞ్ఞాయతి "అత్థి మగ్గస్స ఆరమ్మణాధిపతిభావే విసేసో"తి. ఏతేయేవ చ పీళనాదయో సోళసాకారాతి వుచ్చన్తి.

దిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారేతిఆదీసు కసిణాదిఆరమ్మణాని రూపావచరజ్ఝానాని **దిబ్బవిహారో**. మేత్తాదిజ్ఝానాని **బ్రహ్మవిహారో**. ఫలసమాపత్తి **అరియవిహారో**. కామేహి వివేకట్ఠకాయతావసేన ఏకీభావో **కాయవివేకో**. పఠమజ్ఝానాదినా నీవరణాదీహి వివిత్తచిత్తతా **చిత్తవివేకో**. **ఉపధివివేకో** నిబ్బానం. **ఉపధీ**తి చేత్థ చత్తారో ఉపధీ కాముపధి ఖన్ధుపధి కిలేసుపధి అభిసఙ్ఖారుపధీతి. కామాపి హి "యం పఞ్చ కామగుణే పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, అయం కామానం అస్సాదో"తి (మ. ని. ౧.౧౬౬) ఏవం వుత్తస్స సుఖస్స అధిట్ఠానభావతో ఉపధీయతి ఏత్థ సుఖన్తి ఇమినా వచనత్థేన "ఉపధీ"తి వుచ్చన్తి, ఖన్ధాపి ఖన్ధమూలకస్స దుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతో, కిలేసాపి అపాయదుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతో, అభిసఙ్ఖారాపి భవదుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతో వుత్తనయేన "ఉపధీ"తి వుచ్చన్తి. ఇమేహి పన చతూహి ఉపధీహి వివిత్తతాయ నిబ్బానం "ఉపధివివేకో"తి వుచ్చతి.

సుఞ్ఞతాకారేన నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తో అరియమగ్గో **సుఞ్ఞతవిమోక్ఖో**. సో హి సుఞ్ఞతాయ ధాతుయా ఉప్పన్నత్తా సుఞ్ఞతో, కిలేసేహి చ విముత్తత్తా విమోక్ఖో. ఏతేనేవ నయేన అప్పణిహితాకారేన నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తో **అప్పణిహితవిమోక్ఖో**. అనిమిత్తాకారేన నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తో **అనిమిత్తవిమోక్ఖో**. అథ వా సుఞ్ఞతానుపస్సనాసఙ్ఖాతాయ అనత్తానుపస్సనాయ వసేన పటిలద్ధో అరియమగ్గో ఆగమనవసేన "సుఞ్ఞతవిమోక్ఖో"తి వుచ్చతి. తథా అప్పణిహితానుపస్సనాసఙ్ఖాతాయ దుక్ఖానుపస్సనాయ వసేన పటిలద్ధో అప్పణిహితవిమోక్ఖో. అనిమిత్తానుపస్సనాసఙ్ఖాతాయ అనిచ్చానుపస్సనాయ వసేన పటిలద్ధో "అనిమిత్తవిమోక్ఖో"తి వేదితబ్బో. వుత్తఞ్హేతం –

> "అనిచ్చతో మనసికరోన్తో అధిమోక్ఖబహులో అనిమిత్తవిమోక్ఖం పటిలభతి, దుక్ఖతో మనసికరోన్తో పస్సద్ధిబహులో అప్పణిహితవిమోక్ఖం పటిలభతి, అనత్తతో మనసికరోన్తో వేదబహులో సుఞ్ఞతవిమోక్ఖం పటిలభతీ"తి (పటి. మ. ౧.౨౨౩).

అఞ్ఞేతి లోకియఅభిఞ్ఞాదికే.

కిలేసాభిసఙ్ఖారవసేన భవేసు పరిబ్భమనం, తఞ్చ తణ్హాపధానన్తి ఆహ ''**తణ్హాసఙ్ఖాతం గమన**''న్తి. **వన్తన్తి** అరియమగ్గముఖేన ఉగ్గిరితం పున అపచ్చాగమనవసేన ఛడ్డితం. భగవాతి వుచ్చతి నిరుత్తినయేనాతి దస్సేన్తో ఆహ ''**యథా లోకే**''తిఆది. యథా లోకే నిరుత్తినయేన ఏకేకపదతో ఏకేకమక్ఖరం గహేత్వా "మేఖలా"తి వుత్తం, ఏవమిధాపీతి అత్థో. **మేహనస్సా**తి గుయ్హప్పదేసస్స. **ఖస్సా**తి ఓకాసస్స.

అపరో నయో (ఇతివు॰ అట్ఠ॰ నిదానవణ్ణనా) – భాగవాతి భగవా. భతవాతి భగవా. భాగే వనీతి భగవా. భగే వనీతి భగవా. భత్తవాతి భగవా. భగే వమీతి భగవా. భాగే వమీతి భగవా.

భాగవా భతవా భాగే, భగే చ వని భత్తవా;

భగే వమి తథా భాగే, వమీతి భగవా జినో.

తత్థ కథం **భాగవాతి భగవా**? యే తే సీలాదయో ధమ్మక్ఖన్ధా గుణకోట్ఠాసా, తే అనఞ్ఞసాధారణా నిరతిసయా తథాగతస్స అత్థి ఉపలబ్భన్తి. తథా హిస్స సీలం సమాధి పఞ్ఞా విముత్తి విముత్తిఞాణదస్సనం, హిరీ ఓత్తప్పం, సద్ధా వీరియం, సతి సమ్పజఞ్ఞం, సీలవిసుద్ధి దిట్ఠివిసుద్ధి, సమథో విపస్సనా, తీణి కుసలమూలాని, తీణి సుచరితాని, తయో సమ్మావితక్కా, తిస్సో అనవజ్జసఞ్ఞా, తిస్సో ధాతుయో, చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, చత్తారో అరియమగ్గా, చత్తారి అరియఫలాని, చతస్సో పటిసమ్భిదా, చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణాని, చత్తారో అరియవంసా, చత్తారి వేసారజ్జఞాణాని, పఞ్చ పధానియఙ్గాని, పఞ్చఙ్గికో సమ్మాసమాధి, పఞ్చఞాణికో సమ్మాసమాధి, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, పఞ్చ నిస్సారణీయా ధాతుయో, పఞ్చ విముత్తాయతనఞాణాని, పఞ్చ విముత్తిపరిపాచనీయా సఞ్ఞా, ఛ అనుస్సతిట్ఠానాని, ఛ గారవా, ఛ నిస్సారణీయా ధాతుయో, ఛ సతతవిహారా, ఛ అనుత్తరియాని, ఛనిబ్బేధభాగియా సఞ్ఞా, ఛ అభిఞ్ఞా, ఛ అసాధారణఞాణాని, సత్త అపరిహానీయా ధమ్మా, సత్త అరియధనాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గాని, సత్త సప్పురిసధమ్మా, సత్త నిజ్జరవత్థూని, సత్త సఞ్ఞా, సత్తదక్ఖిణేయ్యపుగ్గలదేసనా, సత్తఖీణాసవబలదేసనా, అట్ఠపఞ్ఞాపటిలాభహేతుదేసనా, అట్ఠ సమ్మత్తాని, అట్ఠలోకధమ్మాతిక్కమో, అట్ఠ ఆరమ్భవత్థూని, అట్ఠఅక్ఖణదేసనా, అట్ఠ మహాపురిసవితక్కా, అట్ఠఅభిభాయతనదేసనా, అట్ఠ విమోక్ఖా, నవ యోనిసోమనసికారమూలకా ధమ్మా, నవ పారిసుద్ధిపధానియఙ్గాని, నవసత్తావాసదేసనా, నవ ఆఘాతప్పటివినయా, నవ సఞ్ఞా, నవ నానత్తా, నవ అనుపుబ్బవిహారా, దస నాథకరణా ధమ్మా, దస కసిణాయతనాని, దస కుసలకమ్మపథా, దస సమ్మత్తాని, దస అరియవాసా, దస అసేక్ఖధమ్మా, దస తథాగతబలాని, ఏకాదస మేత్తానిసంసా, ద్వాదస ధమ్మచక్కాకారా, తేరస ధుతగుణా, చుద్దస బుద్ధఞాణాని, పఞ్చదస విముత్తిపరిపాచనీయా ధమ్మా, సోళసవిధా ఆనాపానస్సతి, సోళస అపరన్తపనీయా ధమ్మా, అట్ఠారస బుద్ధధమ్మా, ఏకూనవీసతి పచ్చవేక్ఖణఞాణాని, చతుచత్తాలీస ఞాణవత్థూని, పఞ్ఞాస ఉదయబ్బయఞాణాని, పరోపణ్ణాస కుసలధమ్మా, సత్తసత్తతి ఞాణవత్థూని, చతువీసతికోటిసతసహస్ససమాపత్తిసఞ్చారిమహావజిరఞాణం, అనన్తనయసమన్తపట్ఠానపవిచయపచ్చవేక్ఖణదేసనాఞాణాని, తథా అనన్తాసు లోకధాతూసు అనన్తానం సత్తానం ఆసయాదివిభావనఞాణాని చాతి ఏవమాదయో అనన్తాపరిమాణభేదా అనఞ్ఞసాధారణా నిరతిసయా గుణభాగా గుణకోట్ఠాసా సంవిజ్జన్తి ఉపలబ్భన్తి, తస్మా యథావుత్తవిభాగా గుణభాగా అస్స అత్థీతి భాగవాతి వత్తబ్బే ఆకారస్స రస్సత్తం కత్వా “భగవా”తి వుత్తో. ఏవం తావ భాగవాతి భగవా.

యస్మా సీలాదయో సబ్బే, గుణభాగా అసేసతో;

విజ్జన్తి సుగతే తస్మా, భగవాతి పవుచ్చతి.

కథం **భతవాతి భగవా**? యే తే సబ్బలోకహితాయ ఉస్సుక్కమాపన్నేహి మనుస్సత్తాదికే అట్ఠ ధమ్మే సమోధానేత్వా సమ్మాసమ్బోధియా కతమహాభినీహారేహి మహాబోధిసత్తేహి పరిపూరేతబ్బా దానపారమీ సీలనేక్ఖమ్మపఞ్ఞావీరియఖన్తిసచ్చఅధిట్ఠానమేత్తాఉపేక్ఖాపారమీతి దస పారమియో దస ఉపపారమియో దస పరమత్థపారమియోతి సమతింస పారమియో, దానాదీని చత్తారి సఙ్గహవత్థూని, చత్తారి అధిట్ఠానాని, అత్తపరిచ్చాగో

నయనధనరజ్జపుత్తదారపరిచ్చాగోతి పఞ్చ మహాపరిచ్చాగా, పుబ్బయోగో, పుబ్బచరియా, ధమ్మక్ఖానం, ఞాతత్థచరియా, లోకత్థచరియా, బుద్ధత్థచరియాతి ఏవమాదయో సఙ్ఖేపతో వా పుఞ్ఞసమ్భారఞాణసమ్భారా బుద్ధకరా ధమ్మా, తే మహాభినీహారతో పట్ఠాయ కప్పానం సతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని యథా హానభాగియా సంకిలేసభాగియా ఠితిభాగియా వా న హోన్తి, అథ ఖో ఉత్తరుత్తరి విసేసభాగియావ హోన్తి, ఏవం సక్కచ్చం నిరన్తరం అనవసేసతో భతా సమ్భతా అస్స అత్థీతి భతవాతి భగవా నిరుత్తినయేన త-కారస్స గ-కారం కత్వా. అథ వా **భతవా**తి తేయేవ యథావుత్తే బుద్ధకరే ధమ్మే వుత్తనయేన భరి సమ్భరి, పరిపూరేసీతి అత్థో. ఏవమ్పి భతవాతి భగవా.

యస్మా సమ్బోధియా సబ్బే, దానపారమిఆదికే;
సమ్భరే భతవా నాథో, తస్మాపి భగవా మతో.

కథం **భాగే వనీతి భగవా**? యే తే చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖా దేవసికం వళఞ్జనకసమాపత్తిభాగా, తే అనవసేసతో లోకహితత్థం అత్తనో చ దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం నిచ్చకప్పం వని భజి సేవి బహులమకాసీతి భాగే వనీతి భగవా. అథ వా అభిఞ్ఞేయ్యధమ్మేసు కుసలాదీసు ఖన్ధాదీసు చ యే తే పరిఞ్ఞేయ్యాదివసేన సఙ్ఖేపతో వా చతుబ్బిధా అభిసమయభాగా, విత్థారతో పన "చక్ఖు పరిఞ్ఞేయ్యం, సోతం పరిఞ్ఞేయ్యం…పే.… జరామరణం పరిఞ్ఞేయ్య"న్తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧) అనేకే పరిఞ్ఞేయ్యభాగా, "చక్ఖుస్స సముదయో పహాతబ్బో…పే.… జరామరణస్స సముదయో పహాతబ్బో"తిఆదినా నయేన పహాతబ్బభాగా, "చక్ఖుస్స నిరోధో…పే.… జరామరణస్స నిరోధో సచ్ఛికాతబ్బో"తిఆదినా సచ్ఛికాతబ్బభాగా, "చక్ఖుస్స నిరోధగామినీ పటిపదా"తిఆదినా "చత్తారో సతిపట్ఠానా"తిఆదినా చ అనేకభేదా భావేతబ్బభాగా చ ధమ్మా వుత్తా, తే సబ్బే వని భజి యథారహం గోచరభావనాసేవనానం వసేన సేవి. ఏవమ్పి భాగే వనీతి భగవా. అథ వా యే ఇమే సీలాదయో ధమ్మక్ఖన్ధా సావకేహి సాధారణా గుణకోట్ఠాసా గుణభాగా, కిన్తి ను ఖో తే వినేయ్యసన్తానేసు పతిట్ఠపేయ్యన్తి మహాకరుణాయ వని అభిపత్థయి, సా చస్స అభిపత్థనా యథాధిప్పేతఫలావహా అహోసి. ఏవమ్పి భాగే వనీతి భగవా.

యస్మా ఞేయ్యసమాపత్తి-గుణభాగే తథాగతో;
భజి పత్థయి సత్తానం, హితాయ భగవా తతో.

కథం **భగే వనీతి భగవా**? సమాసతో తావ కతపుఞ్ఞేహి పయోగసమ్పన్నేహి యథావిభవం భజీయన్తీతి భగా, లోకియలోకుత్తరసమ్పత్తియో. తత్థ లోకియే తావ తథాగతో సమ్బోధితో పుబ్బే బోధిసత్తభూతో పరముక్కంసగతే వని భజి సేవి, యత్థ పతిట్ఠాయ నిరవసేసతో బుద్ధకరధమ్మే సమన్నానేన్తో బుద్ధధమ్మే పరిపాచేసి. బుద్ధభూతో పన తే నిరవజ్జసుఖూపసంహితే అనఞ్ఞసాధారణే లోకుత్తరేపి వని భజి సేవి. విత్థారతో పన పదేసరజ్జఇస్సరియచక్కవత్తిసమ్పత్తిదేవరజ్జసమ్పత్తిఆదివసేన ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తిఞాణదస్సనమగ్గభావనాఫలసచ్ఛికిరియాదిఉత్తరిమనుస్సధమ్మవసేన చ అనేకవిహితే అనఞ్ఞసాధారణే భగే వని భజి సేవి. ఏవం భగే వనీతి భగవా.

యా తా సమ్పత్తియో లోకే, యా చ లోకుత్తరా పుథు;
సబ్బా తా భజి సమ్బుద్ధో, తస్మాపి భగవా మతో.

కథం **భత్తవాతి భగవా**? భత్తా దళ్హభత్తికా అస్స బహూ అత్థీతి భత్తవా. తథాగతో హి మహాకరుణాసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅపరిమితనిరుపమప్పభావగుణవిసేససమఙ్గీభావతో సబ్బసత్తాఉత్తమో, సబ్బానత్థపరిహారపుబ్బఙ్గమాయ నిరవసేసహితసుఖవిధానతప్పరాయ నిరతిసయాయ పయోగసమ్పత్తియా సదేవమనుస్సాయ పజాయ అచ్చన్తుపకారితాయ ద్వత్తింస మహాపురిసలక్ఖణాసీతి అనుబ్యఞ్జన బ్యామప్పభాది అనఞ్ఞసాధారణవిసేసపటిమణ్డితరూపకాయతాయ యథాభుచ్చగుణాధిగతేన “ఇతిపి సో భగవా”తిఆదినయప్పవత్తేన లోకత్తయబ్యాపినా సువిపులేన సువిసుద్ధేన చ థుతిఘోసేన సమన్నాగతత్తా ఉక్కంసపారమిప్పత్తాసు అప్పిచ్ఛతాసన్తుట్ఠితాఆదీసు సుప్పతిట్ఠితభావతో దసబలచతువేసారజ్జాదినిరతిసయగుణవిసేససమఙ్గీభావతో చ రూపప్పమాణో రూపప్పసన్నో, ఘోసప్పమాణో ఘోసప్పసన్నో, లూఖప్పమాణో లూఖప్పసన్నో, ధమ్మప్పమాణో ధమ్మప్పసన్నోతి ఏవం చతుప్పమాణికే లోకసన్నివాసే సబ్బథాపి పసాదావహభావేన సమన్తపాసాదికత్తా అపరిమాణానం సత్తానం సదేవమనుస్సానం ఆదరబహుమానగారవాయతనతాయ పరమపేమసమ్భత్తిట్ఠానం. యే చస్స ఓవాదే పతిట్ఠితా అవేచ్చప్పసాదేన సమన్నాగతా హోన్తి, కేనచి అసంహారియా తేసం సమ్భత్తి సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా దేవేన వా మారేన వా బ్రహ్మునా వాతి. తథా హి తే అత్తనో జీవితపరిచ్చాగేపి తత్థ పసాదం న పరిచ్చజన్తి తస్స వా ఆణం దళ్హభత్తిభావతో. తేనేవాహ –

> “యో వే కతఞ్ఞూ కతవేది ధీరో,
> కల్యాణమిత్తో దళ్హభత్తి చ హోతీ”తి. (జా. ౨.౧౭.౭౮);

> “సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, మహాసముద్దో ఠితధమ్మో వేలం నాతివత్తతి, ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యం మయా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, తం మమ సావకా జీవితహేతుపి నాతిక్కమన్తీ”తి (ఉదా. ౪౫; చూళవ. ౩౮౫) చ.

ఏవం భత్తవాతి భగవా నిరుత్తినయేన ఏకస్స త-కారస్స లోపం కత్వా ఇతరస్స త-కారస్స గ-కారం కత్వా.

> గుణాతిసయయుత్తస్స, యస్మా లోకహితేసినో;
> సమ్భత్తా బహవో సత్థు, భగవా తేన వుచ్చతి.

కథం **భగే వమీతి భగవా**? యస్మా తథాగతో బోధిసత్తభూతోపి పురిమాసు జాతీసు పారమియో పూరేన్తో భగసఙ్ఖాతం సిరిం ఇస్సరియం యసఞ్చ వమి ఉగ్గిరి, ఖేళపిణ్డం వియ అనపేక్ఖో ఛడ్డయి. తథా హిస్స **సోమనస్సకుమారకాలే**(జా. ౧.౧౫.౨౧౧ ఆదయో) **హత్థిపాలకుమారకాలే** (జా. ౧.౧౫.౩౩౭ ఆదయో) **అయోఘరపణ్డితకాలే**(జా. ౧.౧౫.౩౬౩ ఆదయో) **మూగపక్ఖపణ్డితకాలే** (జా. ౨.౨౨.౧ ఆదయో) **చూళసుతసోమకాలేతి** (జా. ౨.౧౭.౧౯౫ ఆదయో) ఏవమాదీసు నేక్ఖమ్మపారమీపూరణవసేన దేవరజ్జసదిసాయ రజ్జసిరియా పరిచ్చత్తత్తభావానం పమాణం నత్థి, చరిమత్తభావేపి హత్థగతం చక్కవత్తిసిరిం దేవలోకాధిపచ్చసదిసం చతుదీపిస్సరియం చక్కవత్తిసమ్పత్తిసన్నిస్సయం సత్తరతనసముజ్జలం యసఞ్చ తిణాయపి అమఞ్ఞమానో నిరపేక్ఖో పహాయ అభినిక్ఖమిత్వా సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, తస్మా ఇమే సిరిఆదికే భగే వమీతి భగవా. అథ వా భాని నామ నక్ఖత్తాని, తేహి సమం గచ్ఛన్తి పవత్తన్తీతి భగా, సినేరుయుగన్ధరఉత్తరకురుహిమవన్తాదిభాజనలోకవిసేససన్నిస్సయా సోభా కప్పట్ఠాయిభావతో, తేపి భగవా వమి తంనివాసిసత్తావాససమతిక్కమనతో తప్పటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానేన పజహీతి. ఏవమ్పి భగే వమీతి భగవా.

చక్కవత్తిసిరిం యస్మా, యసం ఇస్సరియం సుఖం;
పహాసి లోకచిత్తఞ్చ, సుగతో భగవా తతో.

కథం **భాగే వమీతి భగవా**? భాగా నామ సభాగధమ్మకోట్ఠాసా, తే ఖన్ధాయతనధాతాదివసేన, తత్థాపి రూపవేదనాదివసేన అతీతాదివసేన చ అనేకవిధా, తే చ భగవా సబ్బం పపఞ్చం సబ్బం యోగం సబ్బం గన్థం సబ్బం సంయోజనం సముచ్ఛిన్దిత్వా అమతధాతుం సమధిగచ్ఛన్తో వమి ఉగ్గిరి, అనపేక్ఖో ఛడ్డయి న పచ్చాగమి. తథా హేస సబ్బత్థికమేవ పథవిం ఆపం తేజం వాయం, చక్ఖుం సోతం ఘానం జివ్హం కాయం మనం, రూపే సద్దే గన్ధే రసే ఫోట్ఠబ్బే ధమ్మే, చక్ఖువిఞ్ఞాణం…పే… మనోవిఞ్ఞాణం, చక్ఖుసమ్ఫస్సం…పే… మనోసమ్ఫస్సం, చక్ఖుసమ్ఫస్సజం వేదనం…పే… మనోసమ్ఫస్సజం వేదనం, చక్ఖుసమ్ఫస్సజం సఞ్ఞం…పే… మనోసమ్ఫస్సజం సఞ్ఞం, చక్ఖుసమ్ఫస్సజం చేతనం…పే… మనోసమ్ఫస్సజం చేతనం, రూపతణ్హం…పే… ధమ్మతణ్హం, రూపవితక్కం…పే… ధమ్మవితక్కం, రూపవిచారం…పే… ధమ్మవిచారన్తిఆదినా అనుపదధమ్మవిభాగవసేనపి సబ్బేవ ధమ్మకోట్ఠాసే అనవసేసతో వమి ఉగ్గిరి, అనపేక్ఖపరిచ్చాగేన ఛడ్డయి. వుత్తఞ్హేతం "యం తం, ఆనన్ద, చత్తం వన్తం ముత్తం పహీనం పటినిస్సట్ఠం, తం తథాగతో పున పచ్చాగమిస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతీ"తి (దీ. ని. ౨.౧౮౩). ఏవమ్పి భాగే వమీతి భగవా. అథ వా **భాగే వమీ**తి సబ్బేపి కుసలాకుసలే సావజ్జానవజ్జే హీనపణీతే కణ్హసుక్కసప్పటిభాగే ధమ్మే అరియమగ్గఞాణముఖేన వమి ఉగ్గిరి, అనపేక్ఖో పరిచ్చజి పజహి, పరేసఞ్చ తథత్తాయ ధమ్మం దేసేసి. వుత్తమ్పి చేతం "ధమ్మాపి వో, భిక్ఖవే , పహాతబ్బా పగేవ అధమ్మా (మ. ని. ౨౪౦). కుల్లూపమం వో, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేస్సామి నిత్థరణత్థాయ, నో గహణత్థాయా"తిఆది (మ. ని. ౧.౨౪౦). ఏవమ్పి భాగే వమీతి భగవా.

ఖన్ధాయతనధాతాది ధమ్మభేదా మహేసినా;
కణ్హా సుక్కా యతో వన్తా, తతోపి భగవా మతో.

తేన వుత్తం –

"భాగవా భతవా భాగే, భగే చ వని భత్తవా;
భగే వమి తథా భాగే, వమీతి భగవా జినో"తి.

ఏత్థ చ యస్మా సఙ్ఖేపతో అత్తహితసమ్పత్తిపరహితపటిపత్తివసేన దువిధా బుద్ధగుణా, తాసు అత్తహితసమ్పత్తి పహానసమ్పదాఞాణసమ్పదాభేదతో దువిధా ఆనుభావసమ్పదాదీనం తదవినాభావేన తదన్తోగధత్తా. పరహితపటిపత్తి పయోగాసయభేదతో దువిధా. తత్థ పయోగతో లాభసక్కారాదినిరపేక్ఖచిత్తస్స సబ్బదుక్ఖనియ్యానికధమ్మూపదేసో, ఆసయతో పటివిరుద్ధేసుపి నిచ్చం హితేసితా ఞాణపరిపాకకాలాగమనాదిపరహితప్పటిపత్తి. ఆమిసపటిగ్గహణాదినాపి అత్థచరియా పరహితపఅపత్తి హోతియేవ, తస్మా తేసమ్పి విభావనవసేన **పాళియం** "అరహ"న్తిఆదీనం పదానం గహణం వేదితబ్బం.

తత్థ **అరహన్తి** ఇమినా పదేన పహానసమ్పదావసేన భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి విభావితా, **సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకవిదూ**తి చ ఇమేహి పదేహి ఞాణసమ్పదావసేన. నను చ "లోకవిదూ"తి ఇమినాపి సమ్మాసమ్బుద్ధతా విభావీయతీతి? సచ్చం విభావీయతి, అత్థి పన విసేసో "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి ఇమినా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణానుభావో విభావితో, "లోకవిదూ"తి పన ఇమినా ఆసయానుసయఞాణాదీనమ్పి ఆనుభావో విభావితోతి. **విజ్జాచరణసమ్పన్నో**తి ఇమినా సబ్బాపి భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి

విభావితా. **సుగతో**తి పన ఇమినా సముదాగమతో పట్ఠాయ భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి పరహితపటిపత్తి చ విభావితా. **అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సాన**న్తి ఇమేహి పదేహి భగవతో పరహితపటిపత్తి విభావితా. **బుద్ధో**తి ఇమినా భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి పరహితపటిపత్తి చ విభావితా. ఏవఞ్చ కత్వా "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి వత్వా "బుద్ధో"తి వచనం సమత్థితం హోతి. తేనేవాహ "అత్తనాపి బుజ్ఝి, అఞ్ఞేపి సత్తే బోధేసీ"తిఆది . **భగవా**తి చ ఇమినాపి సముదాగమతో పట్ఠాయ భగవతో సబ్బా అత్తహితసమ్పత్తి పరహితపటిపత్తి చ విభావితా.

అపరో నయో – హేతుఫలసత్తుపకారవసేన సఙ్ఖేపతో తివిధా బుద్ధగుణా. తత్థ **అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో విజ్జాచరణసమ్పన్నో లోకవిదూ**తి ఇమేహి పదేహి ఫలసమ్పత్తివసేన బుద్ధగుణా విభావితా. **అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సాన**న్తి ఇమేహి సత్తుపకారవసేన బుద్ధగుణా పకాసితా. **బుద్ధో**తి ఇమినా ఫలవసేన సత్తుపకారవసేన చ బుద్ధగుణా విభావితా. **సుగతో భగవా**తి పన ఇమేహి పదేహి హేతుఫలసత్తుపకారవసేన బుద్ధగుణా విభావితాతి వేదితబ్బం.

సో ఇమం లోకన్తిఆదీసు **సో భగవా**తి యో "అరహ"న్తిఆదినా కిత్తితగుణో, సో భగవా. **ఇమం లోక**న్తి నయిదం మహాజనస్స సమ్ముఖామత్తం సన్ధాయ వుత్తం, అథ ఖో అనవసేసం పరియాదాయాతి దస్సేతుం ''**సదేవక**''న్తిఆది వుత్తం. తేనాహ ''**ఇదాని వత్తబ్బం నిదస్సేతీ**''తి. **పజాతత్తా**తి యథాసకం కమ్మకిలేసేహి నిబ్బత్తత్తా. **సదేవకవచనేన పఞ్చకామావచరదేవగ్గహణం** పారిసేసఞాయేనాతి వేదితబ్బం ఇతరేసం పదన్తరేహి సఙ్గహితత్తా. **సదేవక**న్తి చ అవయవేన విగ్గహో సముదాయో సమాసత్థో. **సమారకవచనేన ఛట్ఠకామావచరదేవగ్గహణం** పచ్చాసత్తిఞాయేనాతి దట్ఠబ్బం. తత్థ హి సో జాతో తంనివాసీ చ. **సబ్రహ్మకవచనేన బ్రహ్మకాయికాదిబ్రహ్మగ్గహణ**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పచ్చత్థికా...పే.... సమణబ్రాహ్మణగ్గహణ**న్తి నిదస్సనమత్తమేతం అపచ్చత్థికానం అసమితాబాహితపాపానఞ్చ సమణబ్రాహ్మణానం సస్సమణబ్రాహ్మణీవచనేన గహితత్తా. కామం "సదేవక"న్తిఆదివిసేసనానం వసేన సత్తవిసయో లోకసద్దోతి విఞ్ఞాయతి తుల్యయోగవిసయత్తా తేసం, "సలోమకో సపక్ఖకో"తిఆదీసు పన అతుల్యయోగేపి అయం సమాసో లబ్భతీతి బ్యభిచారదస్సనతో పజాగహణన్తి ఆహ ''**పజావచనేన సత్తలోకగ్గహణ**''న్తి. సదేవకాదివచనేన ఉపపత్తిదేవానం, సస్సమణబ్రాహ్మణీవచనేన విసుద్ధిదేవానఞ్చ గహితత్తా ఆహ ''**సదేవమనుస్సవచనేన సమ్ముతిదేవఅవసేసమనుస్సగ్గహణ**''న్తి. తత్థ **సమ్ముతిదేవా** రాజానో. **అవసేసమనుస్సగ్గహణ**న్తి సమణబ్రాహ్మణేహి అవసేసమనుస్సగ్గహణం. **తీహి పదేహీ**తి సదేవకసమారకసబ్రహ్మకవచనేహి. **ద్వీహీ**తి సస్సమణబ్రాహ్మణిం సదేవమనుస్సన్తి ఇమేహి ద్వీహి పదేహి.

అరూపీ సత్తా అత్తనో ఆనేఞ్జవిహారేన విహరన్తా దిబ్బన్తీతి దేవాతి ఇమం నిబ్బచనం లభన్తీతి ఆహ ''**సదేవకగ్గహణేన అరూపావచరలోకో గహితో**''తి. తేనేవాహ భగవా "ఆకాసానఞ్చాయతనూపగానం దేవానం సహబ్యత"న్తిఆది (అ॰ ని॰ ౩.౧౧౭). ఛకామావచరదేవలోకస్స సవిసేసం మారస్స వసే వత్తనతో ఆహ ''**సమారకగ్గహణేన ఛకామావచరదేవలోకో**''తి . అరూపీబ్రహ్మలోకస్స విసుం గహితత్తా ఆహ ''**రూపీ బ్రహ్మలోకో**''తి. **చతుపరిసవసేనా**తి ఖత్తియపరిసా, బ్రాహ్మణగహపతిసమణచాతుమహారాజికతావతింసమారబ్రహ్మపరిసాతి ఇమాసు అట్ఠసు పరిసాసు ఖత్తియాదిచతుపరిసవసేన. ఇతరా పన చతస్సో పరిసా సమారకగ్గహణేన గహితా ఏవాతి.

కథం పనేత్థ చతుపరిసవసేన మనుస్సలోకో గహితో? "సస్సమణబ్రాహ్మణి"న్తి ఇమినా సమణపరిసా బ్రాహ్మణపరిసా చ గహితా హోన్తి, "సదేవమనుస్స"న్తి ఇమినా ఖత్తియపరిసా గహపతిపరిసా చ గహితా, "పజ"న్తి ఇమినా పన ఇమాయేవ

చతస్సో పరిసా వుత్తా, చతుపరిససఙ్ఖాతం పజన్తి వుత్తం హోతి, కథం పన సమ్ముతిదేవేహి సహ మనుస్సలోకో గహితో? ఏత్థాపి "సస్సమణబ్రాహ్మణి"న్తి ఇమినా సమణబ్రాహ్మణా గహితా, "సదేవమనుస్స"న్తి ఇమినా సమ్ముతిదేవసఙ్ఖాతా ఖత్తియా, గహపతిసుద్దసఙ్ఖాతా అవసేసమనుస్సా చ గహితా హోన్తి. ఇతో పన అఞ్ఞోసం మనుస్ససత్తానం అభావతో "పజ"న్తి ఇమినా చతూహి పకారేహి ఠితా ఏతేయేవ మనుస్ససత్తా వుత్తాతి దట్ఠబ్బం. ఏవం వికప్పద్వయేపి పజాగ్గహణేన చతుపరిసాదివసేన ఠితానం మనుస్సానంయేవ గహితత్తా ఇదాని "పజ"న్తి ఇమినా అవసేససత్తే సఙ్గహేత్వా దస్సేతుకామో ఆహ **''అవసేససబ్బసత్తలోకో వా''**తి. తత్థ నాగగరుళాదివసేన అవసేససత్తలోకో వేదితబ్బో. ఏత్థాపి చతుపరిసవసేన సమ్ముతిదేవేహి వా సహ అవసేససబ్బసత్తలోకో వాతి యోజేతబ్బం. చతుపరిససహితో అవసేససుద్ధనాగసుపణ్ణనేరయికాదిసత్తలోకో, చతుధా ఠితమనుస్ససహితో వా అవసేసనాగసుపణ్ణనేరయికాదిసత్తలోకో గహితోతి వుత్తం హోతి.

ఏత్తావతా భాగసో లోకం గహేత్వా యోజనం దస్సేత్వా ఇదాని తేన తేన విసేసేన అభాగసో లోకం గహేత్వా యోజనం దస్సేతుం **''అపిచేత్థా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదతో**తి ఉక్కంసగతివిజాననేన. పఞ్చసు హి గతీసు దేవగతిపరియాపన్నావ సేట్ఠా, తత్థాపి అరూపినో దూరసముస్సారితకిలేసదుక్ఖతాయ సన్తపణీతఆనేఞ్జవిహారసమఙ్గితాయ అతివియ దీఘాయుకతాయాతి ఏవమాదీహి విసేసేహి అతివియ ఉక్కట్ఠా. **బ్రహ్మా మహానుభావో**తి దససహస్సియం మహాబ్రహ్మునో వసేన వదతి. "ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదతో"తి హి వుత్తం. **అనుత్తర**న్తి సేట్ఠం నవలోకుత్తరం. **అనుసన్ధిక్కమో**తి అత్థానఞ్చేవ పదానఞ్చ అనుసన్ధానుక్కమో. పోరాణా పనేత్థ ఏవం వణ్ణయన్తి – **సదేవక**న్తి దేవతాహి సద్ధిం అవసేసం లోకం. **సమారక**న్తి మారేన సద్ధిం అవసేసం లోకం. **సబ్రహ్మక**న్తి బ్రహ్మేహి సద్ధిం అవసేసం లోకం. ఏవం సబ్బేపి తిభవూపగే సత్తే దేవమారబ్రహ్మసహితతాసఙ్ఖాతేహి తీహి పకారేహి "సదేవక"న్తిఆదీసు తీసు పదేసు పక్ఖిపిత్వా పున ద్వీహి పదేహి పరియాదియన్తో **''సస్సమణబ్రాహ్మణిం పజం సదేవమనుస్స''**న్తి ఆహ. ఏవం పఞ్చహిపి పదేహి సదేవకత్తాదినా తేన తేన పకారేన తేధాతుకమేవ పరియాదిన్నన్తి.

అభిఞ్ఞాతి యకారలోపేనాయం నిద్దేసో, అభిజానిత్వాతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ **''అభిఞ్ఞాయ అధికేన ఞాణేన ఞత్వా''**తి. **అనుమానాదిపటిక్ఖేపో**తి అనుమానఉపమానఅత్థాపత్తిఆదిపటిక్ఖేపో ఏకప్పమాణత్తా. సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణచారతాయ హి సబ్బపచ్చక్ఖా బుద్ధా భగవన్తో. **అనుత్తరం వివేకసుఖ**న్తి ఫలసమాపత్తిసుఖం. తేన వీథిమిస్సాపి కదాచి భగవతో ధమ్మదేసనా హోతీతి **హిత్వాపీ**తి పిసద్దగ్గహణం. భగవా హి ధమ్మం దేసేన్తో యస్మిం ఖణే పరిసా సాధుకారం వా దేతి, యథాసుతం వా ధమ్మం పచ్చవేక్ఖతి, తం ఖణం పుబ్బభాగేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, యథాపరిచ్ఛేదఞ్చ సమాపత్తితో వుట్ఠాయ ఠితట్ఠానతో పట్ఠాయ ధమ్మం దేసేతి. **అప్పం వా బహుం వా దేసేన్తో**తి ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్స వసేన అప్పం వా, విపఞ్చితఞ్ఞుస్స నేయ్యస్స వా వసేన బహుం వా దేసేన్తో. **ఆదికల్యాణాదిప్పకారమేవ దేసేతీ**తి ఆదిమ్హిపి కల్యాణం భద్దకం అనవజ్జమేవ కత్వా దేసేతి. మజ్ఝేపి పరియోసానేపి కల్యాణం భద్దకం అనవజ్జమేవ కత్వా దేసేతీతి వుత్తం హోతి. ధమ్మస్స హి కల్యాణతా నియ్యానికతాయ నియ్యానికతా చ సబ్బసో అనవజ్జభావేన.

సమన్తభద్దకత్తాతి సబ్బభాగేహి సున్దరత్తా. **ధమ్మస్సా**తి పరియత్తిధమ్మస్స. కిఞ్చాపి అవయవవినిముత్తో సముదాయో నామ పరమత్థతో కోచి నత్థి, యేసు పన అవయవేసు సముదాయరూపేన అపేక్ఖితేసు గాథాతి సమఞ్ఞా, తం తతో భిన్నం వియ కత్వా సంసామివోహారం ఆరోపేత్వా దస్సేన్తో **''పఠమపాదేన ఆదికల్యాణా''**తిఆదిమాహ. **ఏకానుసన్ధిక**న్తి ఇదం నాతిబహువిభాగం యథానుసన్ధినా ఏకానుసన్ధికం సన్ధాయ వుత్తం. ఇతరస్స పన తేనేవ దేసేతబ్బధమ్మవిభాగేన

ఆదిమజ్ఝపరియోసానభాగా లబ్భన్తీతి. **నిదానేనాతి** ఆనన్దత్థేరేన ఠపితకాలదేసదేసకపరిసాదిఅపదిసనలక్ఖణేన నిదానగన్థేన. **నిగమేనాతి** "ఇదమవోచా"తిఆదికేన "ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త"న్తి వా యథావుత్తత్థనిగమనేన. సఙ్గీతికారకేహి ఠపితానిపి హి నిదాననిగమనాని దస్సేత్వా తీణి పిటకాని సత్థు దేసనాయ అనువిధానతో తదన్తోగధానేవ. తేనేవ **దీఘనికాయట్ఠకథాయం** "ఏకానుసన్ధికస్స సుత్తస్స నిదానం ఆది, ఇదమవోచాతి పరియోసానం, ఉభిన్నమన్తరా మజ్ఝ"న్తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౯౦) వుత్తం.

ఏవం సుత్తన్తపిటకవసేన ధమ్మస్స ఆదికల్యాణాదితం దస్సేత్వా ఇదాని తీణి పిటకాని ఏకజ్ఝం గహేత్వా తం దస్సేతుం **''సకలోపీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సాసనధమ్మోతి** –

"సబ్బపాపస్స అకరణం, కుసలస్స ఉపసమ్పదా;

సచిత్తపరియోదపనం, ఏతం బుద్ధాన సాసన"న్తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౯౦; ధ॰ ప॰ ౧౮౩; నేత్తి॰ ౩౦, ౫౦) –

ఏవం వుత్తస్స సత్థుసాసనస్స పకాసకో పరియత్తిధమ్మో. సీలమూలకత్తా సాసనస్స **''సీలేన ఆదికల్యాణో''**తి వుత్తం. సమథాదీనం సాసనసమ్పత్తియా వేమజ్ఝభావతో ఆహ **''సమథవిపస్సనామగ్గఫలేహి మజ్ఝేకల్యాణో''**తి. నిబ్బానాధిగమతో ఉత్తరి కరణీయాభావతో వుత్తం **''నిబ్బానేన పరియోసానకల్యాణో''**తి. సాసనే సమ్మాపటిపత్తి నామ పఞ్ఞాయ హోతి, తస్సా చ సీలం సమాధి చ మూలన్తి ఆహ **''సీలసమాధీహి వా ఆదికల్యాణో''**తి. పఞ్ఞా పన అనుబోధపటివేధవసేన దువిధాతి తదుభయమ్పి గణ్హన్తో **''విపస్సనామగ్గేహి మజ్ఝేకల్యాణో''**తి ఆహ. తస్సా నిప్ఫత్తిఫలకిచ్చం నిబ్బానసచ్ఛికిరియా, తతో పరం కత్తబ్బం నత్థీతి దస్సేన్తో ఆహ **''ఫలనిబ్బానేహి పరియోసానకల్యాణో''**తి. ఫలగ్గహణేన వా సఉపాదిసేసం నిబ్బానమాహ, ఇతరేన ఇతరం తదుభయఞ్చ సాసనసమ్పత్తియా ఓసానన్తి ఆహ "ఫలనిబ్బానేహి పరియోసానకల్యాణో"తి.

బుద్ధసుబోధితాయ వా ఆదికల్యాణోతి బుద్ధస్స సుబోధితా సమ్మాసమ్బుద్ధతా, తాయ ఆదికల్యాణో తప్పభవత్తా. సబ్బసో సంకిలేసప్పహానం వోదానపారిపూరీ చ ధమ్మసుధమ్మతా, తాయ **మజ్ఝేకల్యాణో** తంసరీరత్తా. సత్థారా యథానుసిట్ఠం తథా పటిపత్తి సఙ్ఘసుప్పటిపత్తి, తాయ **పరియోసానకల్యాణో** తాయ సాసనస్స లోకే సుప్పతిట్ఠితభావతో. **తన్తి** సాసనధమ్మం. **తథత్తాయాతి** యథత్తాయ భగవతా ధమ్మో దేసితో, తథత్తాయ తథభావాయ. సో పన అభిసమ్బోధి పచ్చేకబోధి సావకబోధీతి తివిధో ఇతో అఞ్ఞథా నిబ్బానాధిగమస్స అభావతో. తత్థ సబ్బగుణేహి అగ్గభావతో ఇతరబోధిద్వయమూలతాయ చ పఠమాయ బోధియా ఆదికల్యాణతా, గుణేహి వేమజ్ఝభావతో దుతియాయ మజ్ఝేకల్యాణతా, తదుభయతాయ వా వోసానతాయ చ సాసనధమ్మస్స తతియాయ పరియోసానకల్యాణతా వుత్తా.

ఏసోతి సాసనధమ్మో. **నీవరణవిక్ఖమ్భనతోతి** విముత్తాయతనసీసే ఠత్వా సద్ధమ్మం సుణన్తస్స నీవరణానం విక్ఖమ్భనసబ్భావతో. వుత్తఞ్హేతం –

"యథా యథావుసో, భిక్ఖునో సత్థా వా ధమ్మం దేసేతి, అఞ్ఞతరో వా గరుట్ఠానీయో సబ్రహ్మచారీ, తథా తథా సో తత్థ లభతి అత్థవేదం లభతి ధమ్మవేద"న్తి.

"యస్మిం , భిక్ఖవే, సమయే అరియసావకో ఓహితసోతో ధమ్మం సుణాతి, పఞ్చస్స నీవరణాని తస్మిం సమయే పహీనాని హోన్తీ"తి –

చ ఆది. **సమథవిపస్సనాసుఖావహనతో**తి సమథసుఖస్స విపస్సనాసుఖస్స చ సమ్పాపనతో. వుత్తమ్పి చేతం "సో వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖ"న్తిఆది, తథా –

> "యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
> లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానతం.
> అమానుసీ రతీ హోతి, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతో"తి చ. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪-౩౭౩);

తథా పటిపన్నోతి యథా సమథవిపస్సనాసుఖం ఆవహతి, యథా వా సత్థారా అనుసిట్ఠం, తథా పటిపన్నో సాసనధమ్మో. **తాదిభావావహనతో**తి ఛళఙ్గుపేక్ఖావసేన ఇట్ఠాదీసు తాదిభావస్స లోకధమ్మేహి అనుపలేపస్స ఆవహనతో. **నాథప్పభవత్తా**తి పభవతి ఏతస్మాతి పభవో, ఉప్పత్తిట్ఠానం, నాథోవ పభవో ఏతస్సాతి నాథప్పభవో, తస్స భావో నాథప్పభవత్తం, తస్మా సాసనధమ్మస్స నాథహేతుకత్తాతి అత్థో. **అత్థసుద్ధియా మజ్ఝేకల్యాణో**తి నిరుపక్కిలేసతాయ నియ్యానికతా అత్థసుద్ధి, తాయ మజ్ఝేకల్యాణో. **కిచ్చసుద్ధియా పరియోసానకల్యాణో**తి సుప్పటిపత్తిసఙ్ఖాతకిచ్చస్స సుద్ధియా పరియోసానకల్యాణో సుప్పటిపత్తిపరియోసానత్తా సాసనధమ్మస్స. యథావుత్తమత్థం నిగమేన్తో ఆహ "**తస్మా**"తిఆది.

సాసనబ్రహ్మచరియన్తిఆదీసు అవిసేసేన తిస్సో సిక్ఖా సకలో చ తన్తిధమ్మో సాసనబ్రహ్మచరియం. యం సన్ధాయ వుత్తం "కతమేసానం ఖో, భన్తే, బుద్ధానం భగవన్తానం బ్రహ్మచరియం న చిరట్ఠితికమహోసీ"తిఆది (పారా॰ ౧౮). అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో మగ్గబ్రహ్మచరియం. యం సన్ధాయ వుత్తం "ఖీణా జాతి, వుసితం బ్రహ్మచరియం, కతం కరణీయ"న్తి (పారా॰ ౧౪). **యథానురూప**న్తి యథారహం. సిక్ఖత్తయసఙ్గహఞ్హి సాసనబ్రహ్మచరియం అత్థసమ్పత్తియా **సాత్థం,** తథా మగ్గబ్రహ్మచరియం. ఇతరం పన తన్తిధమ్మసఙ్ఖాతం సాసనబ్రహ్మచరియం యథావుత్తేనత్థేన **సాత్థం సబ్యఞ్జనఞ్చ. అత్థసమ్పత్తియా**తి సమ్పన్నత్థతాయ. సమ్పత్తిఅత్థో హి ఇధ సహసద్దో. **బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. యస్స హి యాగుభత్తాదిఇత్థిపురిసాదివణ్ణనానిస్సితా దేసనా హోతి, న సో సాత్థం దేసేతి నియ్యానత్థవిరహతో తస్సా దేసనాయ. భగవా పన తథారూపం దేసనం పహాయ చతుసతిపట్ఠానాదినిస్సితం దేసనం దేసేతి, తస్మా "అత్థసమ్పత్తియా సాత్థం దేసేతీ"తి వుచ్చతి . యస్స పన దేసనా సిథిలధనితాదిభేదేసు బ్యఞ్జనేసు ఏకప్పకారేనేవ ద్విప్పకారేనేవ వా బ్యఞ్జనేన యుత్తతాయ ఏకబ్యఞ్జనాదియుత్తా వా దమిళభాసా వియ, వివటకరణతాయ ఓట్ఠే అఫుసాపేత్వా ఉచ్చారేతబ్బతో సబ్బనిరోట్ఠబ్యఞ్జనా వా కిరాతభాసా వియ, సబ్బత్థేవ విస్సజ్జనీయయుత్తతాయ సబ్బవిస్సట్ఠబ్యఞ్జనా వా యవనభాసా వియ, సబ్బత్థేవ సానుసారతాయ సబ్బనిగ్గహీతబ్యఞ్జనా వా పాదసికాది మిలక్ఖుభాసా వియ, తస్స బ్యఞ్జనపారిపూరియా అభావతో అబ్యఞ్జనా నామ దేసనా హోతి. సబ్బాపి హి ఏసా బ్యఞ్జనేకదేసవసేనేవ పవత్తియా అపరిపుణ్ణబ్యఞ్జనాతి కత్వా "అబ్యఞ్జనా"తి వుచ్చతి. భగవా పన –

> "సిథిలం ధనితఞ్చ దీఘరస్సం, గరుకం లహుకఞ్చ నిగ్గహీతం;
> సమ్బన్ధం వవత్థితం విముత్తం, దసధా బ్యఞ్జనబుద్ధియా పభేదో"తి. (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౯౦; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౯౧; పరి॰ అట్ఠ॰ ౪౮౫) –

ఏవం వుత్తం దసవిధం బ్యఞ్జనం అమక్ఖేత్వా పరిపుణ్ణబ్యఞ్జనమేవ కత్వా ధమ్మం దేసేతి, తస్మా "బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా సబ్యఞ్జనం దేసేతీ"తి వుచ్చతి.

ఇదాని "సాత్థం సబ్యఞ్జన"న్తి ఏత్థ నేత్తినయేనపి అత్థం దస్సేతుం "**సఙ్కాసనం...పే.... సబ్యఞ్జన**"న్తి వుత్తం. తత్థ యదిపి **నేత్తియం** "బ్యఞ్జనముఖేన బ్యఞ్జనత్థగ్గహణం హోతీతి అక్ఖరం పద"న్తిఆదినా బ్యఞ్జనపదాని పఠమం ఉద్దిట్ఠాని, ఇధ పన పాళియం "సాత్థం సబ్యఞ్జన"న్తి ఆగతత్తా అత్థపదానియేవ పఠమం దస్సేతుం "**సఙ్కాసనపకాసనా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ సఙ్ఖేపతో కాసనం దీపనం **సఙ్కాసనం. కాసన**న్తి చ కాసీయతి దీపీయతి విభావీయతీతి అత్థో. "మఞ్ఞమానో ఖో భిక్ఖు బద్ధో మారస్స అమఞ్ఞమానో ముత్తో"తిఆదీసు వియ సఙ్ఖేపేన దీపనం సఙ్కాసనం నామ. తత్తకేన హి తేన భిక్ఖునా పటివిద్ధం. తేనాహ "అఞ్ఞాతం భగవా"తిఆది. పఠమం కాసనం **పకాసనం**. "సబ్బం, భిక్ఖవే, ఆదిత్త"న్తి ఏవమాదీసు పచ్ఛా కథితబ్బమత్థం పఠమం వచనేన దీపనం పకాసనం నామ. ఆదికమ్మస్మిఞ్హి అయం ప-సద్దో "పఞ్ఞపేతి పట్ఠపేతీ"తిఆదీసు వియ. తిక్ఖిన్ద్రియాపేక్ఖఞ్చేతం పదద్వయం ఉద్దేసభావతో. తిక్ఖిన్ద్రియో హి సఙ్ఖేపతో పఠమఞ్చ వుత్తమత్థం పటిపజ్జతి. సంఖిత్తస్స విత్థారవచనం సకిం వుత్తస్స పున వచనఞ్చ **వివరణవిభజనాని,** యథా "కుసలా ధమ్మా"తి సఙ్ఖేపతో సకింయేవ చ వుత్తస్స అత్థస్స "కతమే ధమ్మా కుసలా? యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్త"న్తిఆదినా విత్థారతో వివరణవసేన విభజనవసేన చ పున వచనం. మజ్ఝిమిన్ద్రియాపేక్ఖమేతం పదద్వయం నిద్దేసభావతో. వివటస్స విత్థారతరాభిధానం విభత్తస్స చ పకారేహి ఞాపనం వినేయ్యానం చిత్తపరితోసనం **ఉత్తానీకరణపఞ్ఞాపనాని,** యథా "ఫస్సో హోతీ"తిఆదినా వివటవిభత్తస్స అత్థస్స "కతమో తస్మిం సమయే ఫస్సో హోతి? యో తస్మిం సమయే ఫస్సో ఫుసనా సంఫుసనా"తిఆదినా ఉత్తానీకిరియా పఞ్ఞాపనా చ. ముదిన్ద్రియాపేక్ఖమేతం పదద్వయం పటినిద్దేసభావతో.

అథ వా "సబ్బం, భిక్ఖవే, ఆదిత్త"న్తి ఏవం పఠమం దీపితమత్థం పున పాకటం కత్వా దీపనేన "కిఞ్చ, భిక్ఖవే, సబ్బం ఆదిత్తం? చక్ఖు, భిక్ఖవే, ఆదిత్తం, రూపా ఆదిత్తా"తి ఏవమాదినా సంఖిత్తస్స విత్థారాభిధానేన సకిం వుత్తస్స పునపి అభిధానేన విత్థారేత్వా దేసనం **వివరణం** నామ. "కుసలా ధమ్మా"తి సఙ్ఖేపేన నిక్ఖిత్తస్స "కతమే ధమ్మా కుసలా? యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతీ"తి నిద్దేసవసేన వివరితే కుసలే ధమ్మే "తస్మిం సమయే ఫస్సో హోతి వేదనా హోతీ"తి విభాగకరణం **విభజనం** నామ. వివటస్స విత్థారాభిధానేన విభత్తస్స చ ఉపమాభిధానేన ఉత్తానిం కరోతీతి వివరణేన వివరితత్థస్స "కతమో తస్మిం సమయే ఫస్సో హోతి? యో తస్మిం సమయే ఫస్సో ఫుసనా సంఫుసనా"తి అతివివరిత్వా కథనం, విభజనేన విభత్తస్స "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, గావీ నిచ్చమ్మా, ఏవమేవ ఖ్వాయం భిక్ఖవే ఫస్సాహారో దట్ఠబ్బోతి వదామీ"తి ఏవమాదిఉపమాకథనఞ్చ **ఉత్తానీకరణం** నామ. ధమ్మం సుణన్తానం ధమ్మదేసనేన విచిత్తేన అనేకవిధేన సోమనస్సస్స ఉప్పాదనం అతిఖిణబుద్ధీనం అనేకవిధేన ఞాణతిఖిణకరణఞ్చ **పఞ్ఞత్తి** నామ సోతూనం చిత్తతోసనేన చిత్తనిసానేన చ పఞ్ఞాపనం పఞ్ఞత్తీతి కత్వా. **అత్థపదసమాయోగతో సాత్థ**న్తి పరియత్తిఅత్థస్స సఙ్కాసనాదిఅత్థపదరూపత్తా యథావుత్తఛఅత్థపదసమాయోగతో **సాత్థం**. సఙ్కాసనపకాసనాదయో హి అత్థాకారత్తా "**అత్థపదానీ**"తి వుచ్చన్తి. అత్థోయేవ హి బ్యఞ్జనపదేహి సఙ్కాసీయతి పకాసీయతి వివరీయతి విభజీయతి ఉత్తానీ కరీయతి పఞ్ఞాపీయతి.

అక్ఖరపదబ్యఞ్జనాకారనిరుత్తినిద్దేససమ్పత్తియాతి ఏత్థ "సట్ఠి వస్ససహస్సానీ"తి ఏవమాదీసు స-కార దు-కార సో-కారాది వియ ఉచ్చారణవేలాయ అపరియోసితే పదే వణ్ణో **అక్ఖరం** పరియాయవసేన అక్ఖరణతో అవేవచనతో. న హి వణ్ణస్స పరియాయో విజ్జతి. యథా హి పదం సవేవచనతాయ అత్థవసేన పరియాయం చరన్తం సఞ్చరన్తం వియ హోతి, న ఏవం వణ్ణో అవేవచనత్తా. ఏకక్ఖరం వా పదం అక్ఖరం "మా ఏవం కిర త"న్తిఆదీసు మా-కారాదయో వియ. కేచి పన "తీసు ద్వారేసు పరిసుద్ధపయోగభావేన విసుద్ధకరణట్ఠానానం చిత్తేన పవత్తితదేసనావాచాహి అక్ఖరణతో అవేవచనతో అకథితత్తా అక్ఖరన్తి సఞ్ఞితా. తం పారాయనికబ్రాహ్మణానం మనసా పుచ్ఛితపఞ్హానం వసేన భగవతా రతనఘరే నిసీదిత్వా

సమ్మిస్సితపట్ఠానమహాపకరణవసేన చ గహేతబ్బ”న్తి వదన్తి. విభత్తియన్తం అత్థస్స ఞాపనతో **పదం**. పజ్జతి అత్థో ఏతేనాతి హి పదం. తం నామపదం ఆఖ్యాతపదం ఉపసగ్గపదం నిపాతపదన్తి చతుబ్బిధం. తత్థ ఫస్సో వేదనా చిత్తన్తి ఏవమాదికం దబ్బపధానం **నామపదం**. నామపదేహి దబ్బమావిభూతరూపం, కిరియా అనావిభూతరూపా. ఫుసతి వేదయతి విజానాతీతి ఏవమాదికం కిరియాపధానం **ఆఖ్యాతపదం**. ఆఖ్యాతపదేహి కిరియా ఆవిభూతరూపా, దబ్బమనావిభూతరూపం. యథా “చిరప్పవాసి”న్తి ఏత్థ ప-సద్దో వసనకిరియాయ వియోగవిసిట్ఠతం దీపేతి, ఏవం కిరియావిసేసదీపనతో కిరియావిసేసావబోధనిమిత్తం. ప-ఇతి ఏవమాదికం **ఉపసగ్గపదం**. కిరియాయ దబ్బస్స చ సరూపవిసేసప్పకాసనహేతుభూతం ఏవన్తి ఏవమాదికం **నిపాతపదం**. “ఏవం మనసి కరోథ, మా ఏవం మనసాకత్థా”తిఆదీసు హి కిరియావిసేసదీపనతో కిరియావిసేసస్స జోతకో ఏవంసద్దో, “ఏవంసీలా ఏవంధమ్మా”తిఆదీసు దబ్బవిసేసస్స. సఙ్ఖేపతో వుత్తం పదాభిహితం అత్థం బ్యఞ్జేతీతి **బ్యఞ్జనం**, వాక్యం. “చత్తారో ఇద్ధిపాదా”తి సఙ్ఖేపేన కథితమత్థం “కతమే చత్తారో? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఛన్దసమాధిపధానసఙ్ఖారసమన్నాగతం ఇద్ధిపాదం భావేతి, వీరియ, చిత్త, వీమంససమాధిపధానసఙ్ఖారసమన్నాగతం ఇద్ధిపాదం భావేతీ”తిఆదినా పాకటం కరోతీతి వాక్యమేవ బ్యఞ్జనం, తం పన అత్థతో పదసముదాయోతి దట్ఠబ్బం. సఆఖ్యాతం సనిపాతం సకారకం సవిసేసనం వాక్యన్తి హి వదన్తి. నను చ పదేనపి అత్థో బ్యఞ్జీయతీతి పదమ్పి బ్యఞ్జనన్తి ఆపజ్జతీతి? తం న. పదమత్తసవనేపి హి అధికారాదివసేన లబ్భమానేహి పదన్తరేహి అనుసన్ధానం కత్వావ అత్థసమ్పటిపత్తి హోతీతి వాక్యమేవ అత్థం బ్యఞ్జయతీతి.

పకారతో వాక్యవిభాగో **ఆకారో**. “తత్థ కతమో ఛన్దో? యో ఛన్దో ఛన్దికతా కత్తుకమ్యతా”తి ఏవమాదీసు కథితస్సేవ వాక్యస్స అనేకవిధేన విభాగకరణం ఆకారో నామ. ఆకారాభిహితం నిబ్బచనం **నిరుత్తి**. “ఫస్సో వేదనా”తి ఏవమాదీసు ఆకారేన కథితం “ఫుసతీతి ఫస్సో, వేదయతీతి వేదనా”తి నీహరిత్వా విత్థారవచనం నిరుత్తి నామ. “నిబ్బానం మగ్గతి, నిబ్బానత్థికేహి వా మగ్గీయతి, కిలేసే వా మారేన్తో గచ్ఛతీతి మగ్గో”తిఆదినా నిబ్బచనవిత్థారో నిరవసేసదేసనత్తా **నిద్దేసో**. అథ వా వేదయతీతి వేదనాతి నిబ్బచనలద్ధపదేసు సుఖదుక్ఖఅదుక్ఖమసుఖాసు సుఖయతీతి సుఖా, దుక్ఖయతీతి దుక్ఖా, నేవ దుక్ఖయతి న సుఖయతీతి అదుక్ఖమసుఖాతి అత్థవిత్థారో నిరవసేసేన కథితత్తా **నిద్దేసో** నామ. ఏతేసం అక్ఖరాదీనం బ్యఞ్జనపదానం సమ్పత్తియా సమ్పన్నతాయ **సబ్యఞ్జనం**.

ఏవం పనస్స అత్థపదసమాయోగో బ్యఞ్జనపదసమ్పత్తి చ వేదితబ్బా. తత్థ భగవా అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతి, పదేహి పకాసేతి, బ్యఞ్జనేహి వివరతి, ఆకారేహి విభజతి, నిరుత్తీహి ఉత్తానిం కరోతి, నిద్దేసేహి పఞ్ఞపేతి. తథా హి పదావయవగ్గహణముఖేన పదగ్గహణం, గహితేన చ పదేన పదత్థావబోధో గహితపుబ్బసఙ్కేతస్స హోతీతి భగవా అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతి. యస్మా పన అక్ఖరేహి సంఖిత్తేన దీపియమానో అత్థో పదపరియోసానే వాక్యస్స అపరియోసితత్తా పదేన పఠమం పకాసితో దీపితో హోతి, తస్మా పదేహి పకాసేతి. వాక్యపరియోసానే పన సో అత్థో వివరితో వివటో కతో హోతీతి బ్యఞ్జనేహి వివరతి. యస్మా చ పకారేహి వాక్యభేదే కతే తదత్థో విభత్తో నామ హోతి, తస్మా ఆకారేహి విభజతి. తథా వాక్యావయవానం పచ్చేకం నిబ్బచనవిభాగే కతే సో అత్థో పాకటో హోతీతి నిరుత్తీహి ఉత్తానిం కరోతి. కతనిబ్బచనేహి పన వాక్యావయవేహి విత్థారవసేన నిరవసేసతో దేసితేహి వేనేయ్యానం చిత్తపరితోసనం బుద్ధినిసానఞ్చ కతం హోతీతి నిద్దేసేహి పఞ్ఞపేతి. అపిచ భగవా అక్ఖరేహి ఉగ్ఘటేత్వా పదేహి వినేతి ఉగ్ఘటితఞ్ఞుం, బ్యఞ్జనేహి విపఞ్చేత్వా ఆకారేహి వినేతి విపఞ్చితఞ్ఞుం, నిరుత్తీహి నేత్వా నిద్దేసేహి వినేతి నేయ్యం. ఏవఞ్చాయం ధమ్మో ఉగ్ఘటియమానో ఉగ్ఘటితఞ్ఞుం వినేతి, విపఞ్చియమానో విపఞ్చితఞ్ఞుం, నీయమానో నేయ్యం. తత్థ ఉగ్ఘటనా ఆది, విపఞ్చనా మజ్ఝే, నయనం అన్తే. ఏవం తీసు కాలేసు తిధా దేసితో దేసత్తయవిధమనో గుణత్తయావహో

తివిధవినేయ్యవినయనోతి ఏవమ్పి తివిధకల్యాణోయం ధమ్మో అత్థబ్యఞ్జనపారిపూరియా సాత్థో సబ్యఞ్జనోతి వేదితబ్బో. వుత్తఞ్హేతం **నేత్తిపకరణే** (నేత్తి॰ ౯) –

> “తత్థ భగవా అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతి, పదేహి పకాసేతి, బ్యఞ్జనేహి వివరతి, ఆకారేహి విభజతి, నిరుత్తీహి ఉత్తానిం కరోతి, నిద్దేసేహి పఞ్ఞపేతి. తత్థ భగవా అక్ఖరేహి చ పదేహి చ ఉగ్ఘటేతి, బ్యఞ్జనేహి చ ఆకారేహి చ విపఞ్చేతి, నిరుత్తీహి చ నిద్దేసేహి చ విత్థారేతి. తత్థ ఉగ్ఘటనా ఆది, విపఞ్చనా మజ్ఝే, విత్థారనా పరియోసానం. సోయం ధమ్మవినయో ఉగ్ఘటియన్తో ఉగ్ఘటితఞ్ఞుం పుగ్గలం వినేతి, తేన నం ఆహు ఆదికల్యాణోతి. విపఞ్చియన్తో విపఞ్చితఞ్ఞుం పుగ్గలం వినేతి, తేన నం ఆహు మజ్ఝేకల్యాణోతి. విత్థారియన్తో నేయ్యం పుగ్గలం వినేతి, తేన నం ఆహు పరియోసానకల్యాణో”తి.

అత్థగమ్భీరతాతిఆదీసు **అత్థో** నామ తన్తిఅత్థో. **ధమ్మో** తన్తి. **పటివేధో** తన్తియా తన్తిఅత్థస్స చ యథాభూతావబోధో. **దేసనా** నామ మనసా వవత్థాపితాయ తన్తియా దేసనా. తే పనేతే అత్థాదయో యస్మా ససాదీహి వియ మహాసముద్దో మన్దబుద్ధీహి దుక్ఖోగాహా అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చ, తస్మా **గమ్భీరా**. అథ వా **అత్థో** నామ హేతుఫలం. **ధమ్మో** హేతు. **దేసనా** పఞ్ఞత్తి, యథాధమ్మం ధమ్మాభిలాపో. అనులోమపటిలోమసఙ్ఖేపవిత్థారాదివసేన వా కథనం. **పటివేధో** అభిసమయో, అత్థానురూపం ధమ్మేసు, ధమ్మానురూపం అత్థేసు, పఞ్ఞత్తిపథానురూపం పఞ్ఞత్తీసు అవబోధో. తేసం తేసం వా ధమ్మానం పటివిజ్ఝితబ్బో లక్ఖణసఙ్ఖాతో అవిపరీతసభావో. తేపి చేతే అత్థాదయో యస్మా అనుపచితకుసలసమ్భారేహి దుప్పఞ్ఞేహి ససాదీహి వియ మహాసముద్దో దుక్ఖోగాహా అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చ, తస్మా **గమ్భీరా**. తేసు పటివేధస్సపి అత్థసన్నిస్సితత్తా వుత్తం “**అత్థగమ్భీరతాపటివేధగమ్భీరతాహి సాత్థ**”న్తి అత్థగుణదీపనతో. తాసం ధమ్మదేసనానం బ్యఞ్జనసన్నిస్సితత్తా వుత్తం “**ధమ్మగమ్భీరతాదేసనాగమ్భీరతాహి సబ్యఞ్జన**”న్తి తాసం బ్యఞ్జనసమ్పత్తిదీపనతో. అత్థేసు పభేదగతం ఞాణం అత్థపటిసమ్భిదా, అత్థధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదాసు పభేదగతం ఞాణం పటిభానపటిసమ్భిదాతి ఇమిస్సాపి పటిసమ్భిదాయ అత్థవిసయత్తా ఆహ “**అత్థపటిభానపటిసమ్భిదావిసయతో సాత్థ**”న్తి అత్థసమ్పత్తియా అసతి తదభావతో. **ధమ్మో**తి తన్తి. **నిరుత్తీ**తి తన్తిపదానం నిద్ధారేత్వా వచనం. తత్థ పభేదగతాని ఞాణాని ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదాతి ఆహ “**ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదావిసయతో సబ్యఞ్జన**”న్తి అసతి బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా తదభావతో.

పరిక్ఖకజనప్పసాదకన్తీతి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో హేతుఅత్థో. యస్మా పరిక్ఖకజనానం కింకుసలగవేసీనం పసాదావహం, తస్మా **సాత్థం**. అత్థసమ్పన్నన్తి ఫలేన హేతునో అనుమానం నదీపూరేన వియ ఉపరి వుట్ఠిపవత్తియా. సాత్థకతా పనస్స **పణ్డితవేదనీయతాయ,** సా పరమగమ్భీరసణ్హసుఖుమభావతో వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం “గమ్భీరో దుద్దసో”తిఆది. **లోకియజనప్పసాదకన్తి సబ్యఞ్జనన్తి** యస్మా లోకియజనస్స పసాదావహం, తస్మా **సబ్యఞ్జనం.** లోకియజనో హి బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా తుస్సతి. ఇధాపి ఫలేన హేతునో అనుమానం. సబ్యఞ్జనతా పనస్స **సద్ధేయ్యతాయ,** సా ఆదికల్యాణాదిభావతో వేదితబ్బా. అథ వా **పణ్డితవేదనీయతో సాత్థ**న్తి పఞ్ఞాపదట్ఠానతాయ అత్థసమ్పన్నతం ఆహ, తతో **పరిక్ఖకజనప్పసాదకం సద్ధేయ్యతో సబ్యఞ్జన**న్తి సద్ధాపదట్ఠానతాయ బ్యఞ్జనసమ్పన్నతం, తతో లోకియజనప్పసాదతన్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **గమ్భీరాధిప్పాయతో సాత్థ**న్తి అధిప్పాయతో అగాధాపారతాయ అత్థసమ్పన్నం అఞ్ఞథా తదభావతో. **ఉత్తానపదతో సబ్యఞ్జన**న్తి సుబోధసద్దకతాయ బ్యఞ్జనసమ్పన్నం పరమగమ్భీరస్సపి అత్థస్స వినేయ్యానం సువిఞ్ఞేయ్యభావాపాదనతో. సబ్బోపేస అత్థసమ్పత్తియా సాత్థం, బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా సబ్యఞ్జనన్తి సబ్బపఠమం వుత్తస్సేవ అత్థద్వయస్స పపఞ్చోతి దట్ఠబ్బో. తథా చేవ తత్థ తత్థ సంవణ్ణితం. తథా హేత్థ వికప్పస్స సముచ్చయస్స వా అగ్గహణం.

ఉపనేతబ్బస్స అభావతోతి పక్ఖిపితబ్బస్స వోదానత్థస్స అవుత్తస్స అభావతో. **కేవల**సద్దో సకలాధివచనన్తి ఆహ "**సకలపరిపుణ్ణభావేనా**"తి , సబ్బభాగేహి పరిపుణ్ణతాయాతి అత్థో. **అపనేతబ్బస్సా**తి సంకిలేసధమ్మస్స.

బ్రహ్మచరియం పకాసేతీతి ఏత్థ పన అయం **బ్రహ్మచరియ**-సద్దో దానే వేయ్యావచ్చే పఞ్చసిక్ఖాపదసీలే అప్పమఞ్ఞాసు మేథునవిరతియం సదారసన్తోసే వీరియే ఉపోసథఙ్గేసు అరియమగ్గే సాసనేతి ఇమేసు అత్థేసు దిస్సతి.

"కిం తే వతం కిం పన బ్రహ్మచరియం,
కిస్స సుచిణ్ణస్స అయం విపాకో;
ఇద్ధీ జుతీ బలవీరియూపపత్తి,
ఇదఞ్చ తే నాగమహావిమానం.

"అహఞ్చ భరియా చ మనుస్సలోకే,
సద్ధా ఉభో దానపతీ అహువ్హా;
ఓపానభూతం మే ఘరం తదాసి,
సన్తప్పితా సమణబ్రాహ్మణా చ.

"తం మే వతం తం పన బ్రహ్మచరియం,
తస్స సుచిణ్ణస్స అయం విపాకో;
ఇద్ధీ జుతీ బలవీరియూపపత్తి,
ఇదఞ్చ మే ధీర మహావిమాన"న్తి. –

ఇమస్మిఞ్హి **పుణ్ణకజాతకే** (జా. ౨.౨౨.౧౫౯౨-౧౫౯౩, ౧౫౯౭) దానం "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తం.

"కేన పాణి కామదదో, కేన పాణి మధుస్సవో;
కేన తే బ్రహ్మచరియేన, పుఞ్ఞం పాణిమ్హి ఇజ్ఝతి.

"తేన పాణి కామదదో, తేన పాణి మధుస్సవో;
తేన మే బ్రహ్మచరియేన, పుఞ్ఞం పాణిమ్హి ఇజ్ఝతీ"తి. –

ఇమస్మిం **అఙ్కురపేతవత్థుమ్హి** (పే. వ. ౨౭౫, ౨౭౭) వేయ్యావచ్చం "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తం. "ఏవం ఖో తం భిక్ఖవే తిత్తిరియం నామ బ్రహ్మచరియం అహోసీ"తి (చూళవ. ౩౧౧) ఇమస్మిం **తిత్తిరజాతకే** పఞ్చసిక్ఖాపదసీలం "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తం. "తం ఖో పన మే పఞ్చసిఖ బ్రహ్మచరియం నేవ నిబ్బిదాయ న విరాగాయ న నిరోధాయ యావదేవ బ్రహ్మలోకూపపత్తియా"తి ఇమస్మిం **మహాగోవిన్దసుత్తే** (దీ. ని. ౨.౩౨౯) చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయో "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తా. "పరే అబ్రహ్మచారీ భవిస్సన్తి, మయమేత్థ బ్రహ్మచారీ భవిస్సామా"తి ఇమస్మిం **సల్లేఖసుత్తే** (మ. ని. ౧.౮౩) మేథునవిరతి "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తా.

"మయఞ్చ భరియా నాతిక్కమామ,
అమ్హే చ భరియా నాతిక్కమన్తి;

అఞ్ఞత్ర తాహి బ్రహ్మచరియం చరామ,

తస్మా హి అమ్హం దహరా న మీయరే"తి. –

మహాధమ్మపాలజాతకే (జా. ౧.౧౦.౯౭) సదారసన్తోసో "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తో. "అభిజానామి ఖో పనాహం, సారిపుత్త, చతురఙ్గసమన్నాగతం బ్రహ్మచరియం చరితా, తపస్సీ సుదం హోమీ"తి **లోమహంసనసుత్తే** (మ. ని. ౧.౧౫౫) వీరియం "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తం.

"హీనేన బ్రహ్మచరియేన, ఖత్తియే ఉపపజ్జతి;

మజ్ఝిమేన చ దేవత్తం, ఉత్తమేన విసుజ్ఝతీ"తి. –

ఏవం (జా. ౨.౨౨.౪౨౯) **నిమిజాతకే** అత్తదమనవసేన కతో అట్ఠఙ్గికో ఉపోసథో "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తో. "ఇదం ఖో పన మే, పఞ్చసిఖ, బ్రహ్మచరియం ఏకన్తనిబ్బిదాయ విరాగాయ...పే.... అయమేవ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో"తి **మహాగోవిన్దసుత్తస్మింయేవ** (దీ. ని. ౨.౩౨౯) అరియమగ్గో "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తో. "తయిదం బ్రహ్మచరియం ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చ విత్థారికం బాహుజఞ్ఞం పుథుభూతం యావదేవ మనుస్సేహి సుప్పకాసిత"న్తి **పాసాదికసుత్తే** (దీ. ని. ౩.౧౭౪) సిక్ఖత్తయసఙ్గహం సకలసాసనం "బ్రహ్మచరియ"న్తి వుత్తం. ఇమస్మిమ్పి ఠానే ఇదమేవ "బ్రహ్మచరియ"న్తి అధిప్పేతన్తి ఆహ **"సిక్ఖత్తయపరిగ్గహితత్తా"**తిఆది. **సేట్ఠేహీతి** బుద్ధాదీహి సేట్ఠేహి. సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మభూతం వా చరియం **బ్రహ్మచరియం**.

సనిదానన్తి హేట్ఠా వుత్తలక్ఖణేన నిదానేన సనిదానం. **సఉప్పత్తికన్తి** సఅట్ఠుప్పత్తికం. **వేనేయ్యానం అనురూపతోతి** వేనేయ్యానం చరియాదిఅనురూపతో. **అత్థస్సాతి** దేసియమానస్స సీలాదిఅత్థస్స. **హేతుదాహరణయుత్తతోతి** "తం కిస్స హేతు సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే"తి చ ఆదినా తత్థ తత్థ హేతుపమగ్గహణేన హేతుదాహరణేహి యుత్తతో. **సద్ధాపటిలాభేనాతి** "తే తం ధమ్మం సుత్వా తథాగతే సద్ధం పటిలభన్తీ"తిఆదినా వుత్తసద్ధాపటిలాభేన. **పటిపత్తియాతి** సీలవిసుద్ధియాదిసమ్మాపటిపత్తియా, పటిపత్తినిమిత్తన్తి అత్థో. **అధిగమబ్యత్తితోతి** సచ్చప్పటివేధేన అధిగమవేయ్యత్తియసబ్భావతో సాత్థం కపిలమతాది వియ తుచ్ఛం నిరత్థకం అహుత్వా అత్థసమ్పన్నన్తి కత్వా. **పరియత్తియాతి** పరియత్తిధమ్మపరిచయేన. **ఆగమబ్యత్తితోతి** దురక్ఖాతధమ్మేసు పరిచయం కరోన్తస్స వియ సమ్మోహం అజనేత్వా బాహుసచ్చవేయ్యత్తియసబ్భావతో **సబ్యఞ్జనం**. బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా హి సతి ఆగమబ్యత్తీతి. **సీలాదిపఞ్చధమ్మక్ఖన్ధయుత్తతోతి** సీలాదీహి పఞ్చహి ధమ్మకోట్ఠాసేహి అవిరహితత్తా. **కేవలపరిపుణ్ణన్తి** అనవసేసేన సమన్తతో పుణ్ణం పూరితం. **నిరుపక్కిలేసతోతి** దిట్ఠిమానాదిఉపక్కిలేసాభావతో. **నిత్థరణత్థాయాతి** వట్టదుక్ఖతో నిస్సరణాయ. **లోకామిసనిరపేక్ఖతోతి** కథఞ్చిపి తణ్హాసన్నిస్సయస్స అనిస్సయతో **పరిసుద్ధం**. ఇదం వుత్తం హోతి – యో "ఇమం ధమ్మదేసనం నిస్సాయ లాభం వా సక్కారం వా లభిస్సామీ"తి దేసేతి, తస్స అపరిసుద్ధా దేసనా హోతి. భగవా పన లోకామిసనిరపేక్ఖో హితఫరణేన మేత్తాభావనాయ ముదుహదయో ఉల్లుమ్పనసభావసణ్ఠితేన చిత్తేన దేసేతి, తస్మా తస్స దేసనా పరిసుద్ధాతి.

సాధూతి అయం సద్దో "సాధు మే భన్తే భగవా సంఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ"తిఆదీసు (సం. ని. ౪.౯౫) ఆయాచనే దిస్సతి. "సాధు భన్తేతి ఖో సో భిక్ఖు భగవతో భాసితం అభినన్దిత్వా అనుమోదిత్వా"తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౮౬) సమ్పటిచ్ఛనే.

“సాధు సాధు సారిపుత్తా”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౯) సమ్పహంసనే. “తేన హి బ్రాహ్మణ సాధుకం సుణోహీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౨) దళ్హీకమ్మే ఆణత్తియఞ్చ దిస్సతి.

> “సాధు ధమ్మరుచి రాజా, సాధు పఞ్ఞాణవా నరో;
> సాధు మిత్తానమద్దుబ్భో, పాపస్సాకరణం సుఖ”న్తి. –

ఆదీసు (జా॰ ౨.౧౮.౧౦౧) సున్దరే. ఇధాపి సున్దరేయేవ దట్ఠబ్బోతి ఆహ ‘‘**సాధు ఖో పనాతి సున్దరం ఖో పన**’’తి. తత్థ **సున్దర**న్తి భద్దకం. భద్దకతా చ పస్సన్తస్స హితసుఖావహభావేనాతి ఆహ ‘‘**అత్థావహం సుఖావహ**’’న్తి. తత్థ **అత్థావహ**న్తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థసఙ్ఖాతహితావహం. **సుఖావహ**న్తి యథావుత్తతివిధసుఖావహం. **తథారూపాన**న్తి తాదిసానం . యాదిసేహి పన గుణేహి భగవా సమన్నాగతో, తేహి చతుప్పమాణికస్స లోకస్స సబ్బకాలేపి అచ్చన్తాయ పసాదనీయో తేసం యథాభూతసభావత్తాతి దస్సేన్తో ‘‘**యథారూపో**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **యథాభుచ్చ…పే॰… అరహత**న్తి ఇమినా ధమ్మప్పమాణానం లూఖప్పమాణానఞ్చ సత్తానం భగవతో పసాదావహతం దస్సేతి, తందస్సనేన చ ఇతరేసమ్పి రూపప్పమాణఘోసప్పమాణానం పసాదావహతా దస్సితా హోతీతి దట్ఠబ్బం తదవినాభావతో. బ్రహ్మచరియం పకాసేతీతి కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గతోతి ఏవమేత్థ సమ్బన్ధోతి ఆహ ‘‘**దస్సనమత్తమ్పి సాధు హోతీతి ఏవమజ్ఝాసయం కత్వా**’’తిఆది. తత్థ **దస్సనమత్తమ్పి సాధు హోతీతి** ఏత్థ **కోసియసకుణవత్థు** కథేతబ్బం.

౨. యేన వా కారణేనాతి హేతుమ్హి ఇదం కరణవచనం. హేతుఅత్థో హి కిరియాకారణం, న కరణం వియ కిరియత్థో, తస్మా నానప్పకారగుణవిసేసాధిగమత్థా ఇధ ఉపసఙ్కమనకిరియాతి “అన్నేన వసతీ”తిఆదీసు వియ హేతుఅత్థమేవేతం కరణవచనం యుత్తం, న కరణత్థం తస్స అయుజ్జమానత్తాతి వుత్తం “యేన వా కారణేనా”తి. అవిభాగతో హి సతతప్పవత్తనిరతిసయసాదువిపులామతరససద్ధమ్మఫలతాయస్స సాదుఫలనిచ్చఫలితమహారుక్ఖేన భగవా ఉపమితో. సాదుఫలూపభోగాధిప్పాయగ్గహణేనేవ హి మహారుక్ఖస్స సాదుఫలతా గహితాతి. **ఉపసఙ్కమీ**తి ఉపసఙ్కమన్తో. సమ్పత్తకామతాయ హి కిఞ్చి ఠానం గచ్ఛన్తో తంతంపదేసాతిక్కమనేన ఉపసఙ్కమి ఉపసఙ్కమన్తోతి వత్తబ్బతం లభతి. తేనాహ ‘‘**గతోతి వుత్తం హోతీ**’’తి, ఉపగతోతి అత్థో. **ఉపసఙ్కమిత్వా**తి పుబ్బకాలకిరియానిద్దేసోతి ఆహ ‘‘**ఉపసఙ్కమనపరియోసానదీపన**’’న్తి. **తతో**తి యం ఠానం పత్తో ఉపసఙ్కమీతి వుత్తో, తతో ఉపగతట్ఠానతో. **ఆసన్నతరం ఠాన**న్తి పఞ్హం వా పుచ్ఛితుం ధమ్మం వా సోతుం సక్కుణేయ్యట్ఠానం.

యథా ఖమనీయాదీని పుచ్ఛన్తోతి యథా భగవా “కచ్చి తే బ్రాహ్మణ ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయ”న్తిఆదినా ఖమనీయాదీని పుచ్ఛన్తో తేన బ్రాహ్మణేన సద్ధిం సమప్పవత్తమోదో అహోసి. పుబ్బభాసితాయ తదనుకరణేన ఏవం సోపి బ్రాహ్మణో భగవతా సద్ధిం సమప్పవత్తమోదో అహోసీతి యోజనా. తం పన సమప్పవత్తమోదతం ఉపమాయ దస్సేతుం ‘‘**సీతోదకం వియా**’’తిఆది వుత్తం. **సమ్మోదిత**న్తి సంసన్దితం. **ఏకీభావ**న్తి సమ్మోదనకిరియాయ సమానతం ఏకరూపతం. **ఖమనీయ**న్తి “ఇదం చతుచక్కం నవద్వారం సరీరయన్తం దుక్ఖబహులతాయ సభావతో దుస్సహం, కచ్చి ఖమితుం సక్కుణేయ్య”న్తి పుచ్ఛతి. **యాపనీయ**న్తి పచ్చయాయత్తవుత్తికం చిరప్పబన్ధసఙ్ఖాతాయ యాపనాయ కచ్చి యాపేతుం సక్కుణేయ్యం. సీసరోగాదిఆబాధాభావేన **కచ్చి అప్పాబాధం**. దుక్ఖజీవికాభావేన **కచ్చి అప్పాతఙ్కం**. తంతంకిచ్చకరణే ఉట్ఠానసుఖతాయ **కచ్చి లహుట్ఠానం**. తదనురూపబలయోగతో **కచ్చి బలం**. సుఖవిహారసమ్భవేన **కచ్చి ఫాసువిహారో** అత్థీతి తత్థ తత్థ కచ్చిసద్దం యోజేత్వా అత్థో వేదితబ్బో . బలప్పత్తా పీతి **పీతియేవ**. తరుణపీతి **పామోజ్జం**. సమ్మోదం జనేతి కరోతీతి

సమ్మోదనికం, తదేవ సమ్మోదనీయన్తి ఆహ "**సమ్మోదజననతో**"తి. సమ్మోదితబ్బతో సమ్మోదనీయన్తి ఇదం పన అత్థం దస్సేన్తో "**సమ్మోదితుం యుత్తభావతో**"తి ఆహ. **సరితబ్బభావతో**తి అనుస్సరితబ్బభావతో. "సరణీయ"న్తి వత్తబ్బే దీఘం కత్వా "**సారణీయ**"న్తి వుత్తం. **సుయ్యమానసుఖతో**తి ఆపాథమధురతమాహ. **అనుస్సరియమానసుఖతో**తి విమద్దరమణీయతం. **బ్యఞ్జనపరిసుద్ధతాయా**తి సభావనిరుత్తిభావేన తస్సా కథాయ వచనచాతురియమాహ. **అత్థపరిసుద్ధతాయా**తి అత్థస్స నిరుపక్కిలేసతం. **అనేకేహి పరియాయేహీ**తి అనేకేహి కారణేహి.

అతిదూరఅచ్చాసన్నపటిక్ఖేపేన నాతిదూరనాచ్చాసన్నం నామ గహితం, తం పన అవకంసతో ఉభిన్నం పసారితహత్థాసఙ్ఘట్టనేన దట్ఠబ్బం. **గీవం పసారేత్వా**తి గీవం పరివత్తనవసేన పసారేత్వా. **మే**తి కత్తుఅత్థే సామివచనన్తి ఆహ "**మయా సుత**"న్తి. **జాతిబ్రాహ్మణే**తి జాతియా బ్రాహ్మణే, న బాహితపాపతాయాతి వుత్తం హోతి. **ఖణ్డిచ్చాదిభావం ఆపాదితే**తి ఖణ్డితదన్తపలితకేసాదిభావం సమ్పాపితే. **వుడ్ఢిమరియాదప్పత్తే**తి వుడ్ఢిపరిచ్ఛేదం సమ్పత్తే, వుడ్ఢిపరియన్తప్పత్తేతి వుత్తం హోతి. **జాతిమహల్లకతాయా**తి ఉప్పత్తియా మహల్లకభావేన. మహత్తం లాతి గణ్హాతీతి మహల్లకో, జాతియా మహల్లకో, న విభవాదినాతి జాతిమహల్లకో. **అద్ధాన**న్తి దీఘకాలం. కిత్తకో పన సోతి ఆహ "**ద్వే తయో రాజపరివట్టే**"తి, ద్విన్నం తిణ్ణం రాజూనం రజ్జపసాసనపటిపాటియోతి అత్థో. "అద్ధగతే"తి వత్వా కథం వయోగహణం ఓసానవయాపేక్ఖన్తి ఆహ "**పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తే**"తి. **పచ్ఛిమో తతియభాగో**తి సత్తసట్ఠితో పట్ఠాయ పచ్ఛిమవయో కోట్ఠాసో.

దుతియే అత్థవికప్పే **జిణ్ణే**తి నాయం జిణ్ణతా వయోమత్తేన, అథ ఖో కులపరివట్టేన పురాణతాయాతి ఆహ "**జిణ్ణేతి పోరాణే**"తిఆది. తేన తేసం బ్రాహ్మణానం కులవసేన ఉదితోదితభావమాహ. "వయోఅనుప్పత్తే"తి ఇమినా జాతివుడ్ఢియా వక్ఖమానత్తా గుణవుడ్ఢియా తతో సాతిసయత్తా చ "**వుడ్ఢేతి సీలాచారాదిగుణవుడ్ఢియుత్తే**"తి ఆహ. తథా జాతిమహల్లకతాయపి తేనేవ వక్ఖమానత్తా **మహల్లకే**తి పదేన విభవమహత్తతా యోజితా. **మగ్గపటిపన్నే**తి బ్రాహ్మణానం పటిపత్తివిధిం ఉపగతే తం అవోక్కమ్మ చరణతో. **అన్తిమవయ**న్తి పచ్ఛిమవయం.

పచ్చుట్ఠానం నామ ఆసనా వుట్ఠానన్తి ఆహ "**నాసనా వుట్ఠహతీ**"తి, నిసిన్నాసనతో న వుట్ఠాతీతి అత్థో. ఏత్థ చ జిణ్ణే... పే.... వయోఅనుప్పత్తేతి ఉపయోగవచనం ఆసనా వుట్ఠానకిరియాపేక్ఖం న హోతి, తస్మా జిణ్ణే...పే.... వయోఅనుప్పత్తే దిస్వాతి అజ్ఝాహారం కత్వా అత్థో వేదితబ్బో. అథ వా పచ్చుగ్గమనకిరియాపేక్ఖం ఉపయోగవచనం, తస్మా **న పచ్చుట్ఠేతీ**తి ఉట్ఠాయ పచ్చుగ్గమనం న కరోతీతి అత్థో వేదితబ్బో. పచ్చుగ్గమనమ్పి హి పచ్చుట్ఠానన్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం "ఆచరియం పన దూరతోవ దిస్వా పచ్చుట్ఠాయ పచ్చుగ్గమనకరణం పచ్చుట్ఠానం నామా"తి. నాసనా వుట్ఠాతీతి ఇమినా పన పచ్చుగ్గమనాభావస్స ఉపలక్ఖణమత్తం దస్సితన్తి దట్ఠబ్బం. **విభావనే నామ అత్థే**తి పకతివిభావనసఙ్ఖాతే అత్థే, **న అభివాదేతి వా**తి న అభివాదేతబ్బన్తి సల్లక్ఖేతీతి వుత్తం హోతి.

తం అఞ్ఞాణన్తి "అయం మమ అభివాదనాదీని కాతుం అరహరూపో న హోతీ"తి అజాననవసేన పవత్తం అఞ్ఞాణం. **ఓలోకేన్తో**తి "దుక్ఖం ఖో అగారవో విహరతి అప్పతిస్సో, కిం ను ఖో అహం సమణం వా బ్రాహ్మణం వా సక్కరేయ్యం, గరుం కరేయ్య"న్తిఆదిసుత్తవసేన (అం. ని. ౪.౨౧) ఞాణచక్ఖునా ఓలోకేన్తో. **నిపచ్చకారారహ**న్తి పణిపాతారహం. **సమ్పతిజాతో**తి ముహుత్తజాతో, జాతసమనన్తరమేవాతి వుత్తం హోతి. ఉత్తరేన ముఖోతి **ఉత్తరాభిముఖో,** ఉత్తరదిసాభిముఖోతి వుత్తం హోతి. **సత్తపదవీతిహారేన గన్త్వా సకలం దససహస్సిలోకధాతుం ఓలోకేసి**న్తి ఇదం "ధమ్మతా ఏసా, భిక్ఖవే, సమ్పతిజాతో బోధిసత్తో సమేహి పాదేహి పతిట్ఠహిత్వా ఉత్తరాభిముఖో సత్తపదవీతిహారేన గచ్ఛతి, సేతమ్హి ఛత్తే అనుధారియమానే సబ్బా దిసా

విలోకేతి, ఆసభిఞ్చ వాచం భాసతీ"తి ఏవం పాళియం (దీ. ని. ౨.౩౧) సత్తపదవీతిహారూపరిట్ఠితస్స వియ సబ్బదిసానువిలోకనస్స కథితత్తా వుత్తం, న పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం, సత్తపదవీతిహారతో పగేవ దిసావిలోకనస్స కతత్తా. మహాసత్తో హి మనుస్సానం హత్థతో ముచ్చిత్వా పురత్థిమదిసం ఓలోకేసి, అనేకాని చక్కవాళసహస్సాని ఏకఙ్గణాని అహేసుం. తత్థ దేవమనుస్సా గన్ధమాలాదీహి పూజయమానా "మహాపురిస ఇధ తుమ్హేహి సదిసోపి నత్థి, కుతో ఉత్తరితరో"తి ఆహంసు. ఏవం చతస్సో దిసా చతస్సో అనుదిసా హేట్ఠా ఉపరీతి దసపి దిసా అనువిలోకేత్వా అత్తనో సదిసం అదిస్వా "అయం ఉత్తరా దిసా"తి సత్తపదవీతిహారేన అగమాసీతి వేదితబ్బో. **ఓలోకేసి**న్తి మమ పుఞ్ఞానుభావేన లోకవివరణపాటిహారియే జాతే పఞ్ఞాయమానం దససహస్సిలోకధాతుం మంసచక్ఖునావ ఓలోకేసిన్తి అత్థో.

మహాపురిసోతి జాతిగోత్తకులప్పదేసాదివసేన మహన్తపురిసో. **అగ్గో**తి గుణేహి సబ్బపధానో. **జేట్ఠో**తి గుణవసేనేవ సబ్బేసం వుడ్ఢతమో, గుణేహి మహల్లకతమోతి వుత్తం హోతి. **సేట్ఠో**తి గుణవసేనేవ సబ్బేసం పసత్థతమో. అత్థతో పన పచ్ఛిమాని ద్వే పురిమస్సేవ వేవచనానీతి వేదితబ్బం. **తయా**తి నిస్సక్కే కరణవచనం. **ఉత్తరితరో**తి అధికతరో. **పతిమానేసీ**తి పూజేసి. **ఆసభి**న్తి ఉత్తమం. **మయ్హం అభివాదనాదిరహో పుగ్గలో**తి మయ్హం అభివాదనాదికిరియాయ అరహో అనుచ్ఛవికో పుగ్గలో. నిచ్చసాపేక్ఖతాయ పనేత్థ సమాసో దట్ఠబ్బో. **తథాగతా**తి తథాగతతో, తథాగతస్స సన్తికాతి వుత్తం హోతి. **ఏవరూప**న్తి అభివాదనాదిసభావం. **పరిపాకసిథిలబన్ధన**న్తి పరిపాకేన సిథిలబన్ధనం.

౩. తం వచనన్తి "నాహం తం బ్రాహ్మణా"తిఆదివచనం. "నాహం అరసరూపో, మాదిసా వా అరసరూపా"తి వుత్తే బ్రాహ్మణో థద్ధో భవేయ్య. తేన వుత్తం **"చిత్తముదుభావజననత్థ"**న్తి. **అయఞ్హి పరియాయసద్దో దేసనావారకారణేసు వత్తతీ**తి ఏత్థ పరియాయేతి దేసేతబ్బమత్థం అవగమేతి బోధేతీతి **పరియాయో,** దేసనా. పరియాయతి అపరాపరం పరివత్తేతీతి **పరియాయో**, వారో. పరియాయతి అత్తనో ఫలం పరిగ్గహేత్వా వత్తతి, తస్స వా కారణభావం గచ్ఛతీతి **పరియాయో,** కారణన్తి ఏవం పరియాయసద్దస్స దేసనావారకారణేసు పవత్తి వేదితబ్బా. **అఞ్ఞాయ సణ్ఠహేయ్యా**తి అరహత్తే పతిట్ఠహేయ్య. **కతమో పన సో**తి పరియాయాపేక్ఖో పుల్లిఙ్గనిద్దేసో, కతమో సో పరియాయోతి అత్థో. **జాతివసేనా**తి ఖత్తియాదిజాతివసేన. **ఉపపత్తివసేనా**తి దేవేసు ఉపపత్తివసేన. **సేట్ఠసమ్మతానమ్పీ**తి **అపి**-సద్దేన పగేవ అసేట్ఠసమ్మతానన్తి దస్సేతి. **అభినన్దన్తాన**న్తి సప్పీతికతణ్హావసేన పమోదమానానం. **రజ్జన్తాన**న్తి బలవరాగవసేన రజ్జన్తానం. రూపాదిపరిభోగేన ఉప్పన్నతణ్హాయుత్తసోమనస్సవేదనా రూపతో నిబ్బత్తిత్వా హదయతప్పనతో అమ్బరసాదయో వియ **"రూపరసా"**తి వుచ్చన్తి. **ఆవిఞ్ఛన్తీ**తి ఆకడ్ఢన్తి. **వత్థారమ్మణాదిసామగ్గియ**న్తి వత్థుఆరమ్మణాదికారణసామగ్గియం. **అనుక్ఖిపన్తో**తి అత్తుక్కంసనవసేన కథితే బ్రాహ్మణస్స అసప్పాయభావతో అత్తానం అనుక్ఖిపన్తో అనుక్కంసేన్తో.

ఏతస్మిం పనత్థే కరణే సామివచనన్తి "జహితా"తి ఏతస్మిం అత్థే. **తథాగతస్సా**తి కరణే సామివచనం, తథాగతేన జహితాతి అత్థో. **మూల**న్తి భవమూలం. "తాలవత్థువత్థుకతా"తి వత్తబ్బే "ఓట్ఠముఖో"తిఆదీసు వియ మజ్ఝేపదలోపం కత్వా అకారఞ్చ దీఘం కత్వా "తాలావత్థుకతా"తి వుత్తన్తి ఆహ **"తాలవత్థు వియ నేసం వత్థు కతన్తి తాలావత్థుకతా"**తి. తత్థ తాలస్స వత్థు తాలవత్థు. యథా ఆరామస్స వత్థుభూతపుబ్బో పదేసో ఆరామస్స అభావే "ఆరామవత్థూ"తి వుచ్చతి, ఏవం తాలస్స పతిట్ఠితోకాసో సమూలం ఉద్ధరితే తాలే పదేసమత్తే ఠితే తాలస్స వత్థుభూతపుబ్బత్తా "తాలవత్థూ"తి వుచ్చతి. **నేస**న్తి రూపరసాదీనం. కథం పన తాలవత్థు వియ నేసం వత్థు కతన్తి ఆహ **"యథా హీ"**తిఆది. రూపాదిపరిభోగేన ఉప్పన్నతణ్హాయుత్తసోమనస్సవేదనాసఙ్ఖాతరూపరసాదీనం చిత్తసన్తానస్స అధిట్ఠానభావతో వుత్తం **"తేసం పుబ్బే ఉప్పన్నపుబ్బభావేన వత్థుమత్తే చిత్తసన్తానే కతే"**తి. తత్థ **పుబ్బే**తి పురే, సరాగకాలేతి వుత్తం హోతి. **తాలావత్థుకతా**తి

వుచ్చన్తీతి తాలవత్థు వియ అత్తనో వత్థుస్స కతత్తా రూపరసాదయో “తాలావత్థుకతా”తి వుచ్చన్తి. ఏతేన పహీనకిలేసానం పున ఉప్పత్తియా అభావో దస్సితో.

అవిరుళ్హిధమ్మత్తాతి అవిరుళ్హిసభావతాయ. మత్థకచ్ఛిన్నో తాలో పత్తఫలాదీనం అవత్థుభూతో తాలావత్థూతి ఆహ **‘‘మత్థకచ్ఛిన్నతాలో వియ కతా’’**తి. ఏతేన “తాలావత్థు వియ కతాతి తాలావత్థుకతా”తి అయం విగ్గహో దస్సితో. ఏత్థ పన అవత్థుభూతో తాలో వియ కతాతి అవత్థుతాలాకతాతి వత్తబ్బే విసేసనస్స పదస్స పరనిపాతం కత్వా “తాలావత్థుకతా”తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఇమినా పనత్థేన ఇదం దస్సేతి – రూపరసాదివచనేన విపాకధమ్మధమ్మా హుత్వా పుబ్బే ఉప్పన్నా కుసలాకుసలధమ్మా గహితా, తే ఉప్పన్నాపి మత్థకసదిసానం తణ్హావిజ్జానం మగ్గసత్థేన ఛిన్నత్తా ఆయతిం తాలపత్తసదిసే విపాకక్ఖన్ధే నిబ్బత్తేతుం అసమత్థా జాతా, తస్మా తాలావత్థు వియ కతాతి తాలావత్థుకతా రూపరసాదయోతి. ఇమస్మిఞ్హి అత్థే “అభినన్దన్తాన”న్తి ఇమినా పదేన కుసలసోమనస్సమ్పి సఙ్గహితన్తి వదన్తి.

అనభావంకతాతి ఏత్థ **అను**-సద్దో పచ్ఛా-సద్దేన సమానత్థోతి ఆహ **‘‘యథా నేసం పచ్ఛాభావో న హోతీ’’**తిఆది. **అనుఅభావం గతాతి** పచ్ఛా అనుప్పత్తిధమ్మతావసేన అభావం గతా వినాసముపగతా, పహీనాతి అత్థో. “ఇమా అనచ్ఛరియా గాథాయో పటిభంసూ”తి (మహావ. ౭, ౮) ఏత్థ అనచ్ఛరియసద్దం ఉదాహరణవసేన దస్సేన్తో ఆహ **‘‘యథా అనుఅచ్ఛరియా అనచ్ఛరియా’’**తి. తత్థ **అనుఅచ్ఛరియాతి** సవనకాలే ఉపరూపరి విమ్హయకరాతి అత్థో.

యఞ్చ ఖో త్వం వదేసి, సో పరియాయో న హోతీతి యం వన్దనాదిసామగ్గిరసాభావసఙ్ఖాతం కారణం అరసరూపతాయ వదేసి, తం కారణం న హోతి, న విజ్జతీతి అత్థో. నను చ బ్రాహ్మణో యం వన్దనాదిసామగ్గిరసాభావసఙ్ఖాతం పరియాయం సన్ధాయ “అరసరూపో భవం గోతమో”తి ఆహ, సో పరియాయో నత్థీతి వుత్తే వన్దనాదీని భగవా కరోతీతి ఆపజ్జతీతి ఇమం అనిట్ఠప్పసఙ్గం దస్సేన్తో ఆహ **‘‘కస్మా పన భగవా ఏవమాహా’’**తిఆది.

౪. సబ్బపరియాయేసూతి సబ్బవారేసు. **సన్ధాయ భాసితమత్తన్తి** యం సన్ధాయ బ్రాహ్మణో “నిబ్భోగో భవం గోతమో”తిఆదిమాహ, భగవా చ యం సన్ధాయ నిబ్భోగతాదిం అత్తని అనుజానాతి, తం సన్ధాయ భాసితమత్తం . **ఛన్దరాగపరిభోగోతి** ఛన్దరాగవసేన పరిభోగో. **అపరం పరియాయన్తి** అఞ్ఞం కారణం.

౫. కులసముదాచారకమ్మన్తి కులాచారసఙ్ఖాతం కమ్మం, కులచారిత్తన్తి వుత్తం హోతి. **అకిరియన్తి** అకరణభావం. దుట్ఠు చరితం దుచ్చరితం, కాయద్వారే బాహుల్లవుత్తితో కాయతో పవత్తం దుచ్చరితన్తి **కాయదుచ్చరితం**. తం సరూపతో దస్సేన్తో **‘‘తత్థ చా’’**తిఆదిమాహ. **పాణాతిపాతఅదిన్నాదానమిచ్ఛాచారచేతనా వేదితబ్బాతి** ఏత్థ (ఇతివు. అట్ఠ. ౭౪) **పాణోతి** పరమత్థతో జీవితిన్ద్రియం, వోహారతో సత్తో. జీవితిన్ద్రియఞ్చేత్థ రూపారూపవసేన వేదితబ్బం. రూపజీవితిన్ద్రియే హి వికోపితే ఇతరమ్పి తంసమ్బన్ధతాయ వినస్సతి. **సత్తోతి** చ ఖన్ధసన్తానో గహేతబ్బో. తత్థ హి సత్తపఞ్ఞత్తి. సరసేనేవ పతనసభావస్స అన్తరా ఏవ అతీవ పాతనం అతిపాతో, సణికం పతితుం అదత్వా సీఘం పాతనన్తి అత్థో. అతిక్కమ్మ వా సత్థాదీహి అభిభవిత్వా పాతనం అతిపాతో, పాణస్స అతిపాతో **పాణాతిపాతో,** పాణవధో పాణఘాతోతి వుత్తం హోతి. అత్థతో పన పాణే పాణసఞ్ఞినో పరస్స జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకపయోగసముట్ఠాపికా కాయవచీద్వారానమఞ్ఞతరప్పవత్తా వధకచేతనా. యాయ హి చేతనాయ వత్తమానస్స జీవితిన్ద్రియస్స నిస్సయభూతేసు మహాభూతేసు ఉపక్కమకరణహేతుకమహాభూతపచ్చయా

ఉప్పజ్జనకమహాభూతా నుప్పజ్జిస్సన్తి, సా తాదిసప్పయోగసముట్ఠాపికా చేతనా పాణాతిపాతో. లద్ధుపక్కమాని హి భూతాని ఇతరభూతాని వియ న విసదానీతి సమానజాతియానం కారణాని న హోన్తి.

ఏత్థాహ – ఖణే ఖణే నిరుజ్ఝనసభావేసు సఙ్ఖారేసు కో హన్తా, కో వా హఞ్ఞతి, యది చిత్తచేతసికసన్తానో, సో అరూపతాయ న ఛేదనభేదనాదివసేన వికోపనసమత్థో, నపి వికోపనీయో. అథ రూపసన్తానో, సో అచేతనతాయ కట్ఠకలిఙ్గరూపమోతి న తత్థ ఛేదనాదినా పాణాతిపాతో లబ్భతి యథా మతసరీరే. పయోగోపి పాణాతిపాతస్స పహరణప్పహారాది అతీతేసు వా సఙ్ఖారేసు భవేయ్య అనాగతేసు వా పచ్చుప్పన్నేసు వా, తత్థ న తావ అతీతానాగతేసు సమ్భవతి తేసం అభావతో, పచ్చుప్పన్నేసు చ సఙ్ఖారానం ఖణికత్తా సరసేనేవ నిరుజ్ఝనసభావతాయ వినాసాభిముఖేసు నిప్పయోజనో పయోగో సియా, వినాసస్స చ కారణరహితత్తా న పహరణప్పహారాదిప్పయోగహేతుకం మరణం, నిరీహకతాయ చ సఙ్ఖారానం కస్స సో పయోగో, ఖణికత్తా వధాధిప్పాయసమకాలభిజ్జనతో కస్స కిరియా, పరియోసానకాలానవట్ఠానతో కస్స వా పాణాతిపాతకమ్మబద్ధోతి?

వుచ్చతే – యథావుత్తవధకచేతనాసహితో సఙ్ఖారానం పుఞ్జో సత్తసఙ్ఖాతో హన్తా. తేన పవత్తితవధప్పయోగనిమిత్తం అపగతుస్మావిఞ్ఞాణజీవితిన్ద్రియో మతవోహారప్పవత్తినిబన్ధనో యథావుత్తవధప్పయోగకరణే ఉప్పజ్జనారహో రూపారూపధమ్మసమూహో హఞ్ఞతి, కేవలో వా చిత్తచేతసికసన్తానో. వధప్పయోగావిసయభావేపి తస్స పఞ్చవోకారభవే రూపసన్తానాధీనవుత్తితాయ రూపసన్తానే పరేన పయోజితజీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకపయోగవసేన తన్నిబ్బత్తివినిబన్ధకవిసదిసరూపుప్పత్తియా విహతే విచ్ఛేదో హోతీతి న పాణాతిపాతస్స అసమ్భవో, నపి అహేతుకో పాణాతిపాతో, న చ పయోగో నిప్పయోజనో. పచ్చుప్పన్నేసు సఙ్ఖారేసు కతపయోగవసేన తదనన్తరం ఉప్పజ్జనారహస్స సఙ్ఖారకలాపస్స తథా అనుప్పత్తితో ఖణికానం సఙ్ఖారానం ఖణికమరణస్స ఇధ మరణభావేన అనధిప్పేతత్తా సన్తతిమరణస్స చ యథావుత్తనయేన సహేతుకభావతో న అహేతుకం మరణం, న చ కత్తురహితో పాణాతిపాతపయోగో నిరీహకేసుపి సఙ్ఖారేసు సన్నిహితతామత్తేన ఉపకారకేసు అత్తనో అత్తనో అనురూపఫలుప్పాదనియతేసు కారణేసు కత్తువోహారసిద్ధితో యథా "పదీపో పకాసేతి, నిసాకరోవ చన్దిమా"తి. న చ కేవలస్స వధాధిప్పాయసహభునో చిత్తచేతసికకలాపస్స పాణాతిపాతో ఇచ్ఛితబ్బో సన్తానవసేన అవట్ఠితస్సేవ పటిజాననతో. సన్తానవసేన వత్తమానానఞ్చ పదీపాదీనం అత్థకిరియా దిస్సతీతి అత్థేవ పాణాతిపాతేన కమ్మబద్ధో. అయఞ్చ విచారో అదిన్నాదానాదీసుపి యథాసమ్భవం విభావేతబ్బో.

సో (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౮౯; ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ అకుసలకమ్మపథకథా) చ పాణాతిపాతో గుణవిరహితేసు తిరచ్ఛానగతాదీసు పాణేసు ఖుద్దకే పాణే అప్పసావజ్జో, మహన్తే మహాసావజ్జో. కస్మా? పయోగమహన్తతాయ, పయోగసమత్తేపి వత్థుమహన్తతాయ. గుణవన్తేసు మనుస్సాదీసు అప్పగుణే పాణే అప్పసావజ్జో, మహాగుణే మహాసావజ్జో. సరీరగుణానం పన సమభావే సతిపి కిలేసానం ఉపక్కమానఞ్చ ముదుతాయ అప్పసావజ్జో, తిబ్బతాయ మహాసావజ్జోతి వేదితబ్బో.

కాయవాచాహి న దిన్నన్తి అదిన్నం, పరసన్తకం, తస్స ఆదానం **అదిన్నాదానం**. పరస్సహరణం థేయ్యం, చోరికాతి వుత్తం హోతి. అత్థతో పన పరపరిగ్గహే పరపరిగ్గహితసఞ్ఞినో తదాదాయకఉపక్కమసముట్ఠాపికా కాయవచీద్వారానమఞ్ఞతరద్వారప్పవత్తా థేయ్యచేతనా. తం హీనే పరసన్తకే అప్పసావజ్జం, పణీతే మహాసావజ్జం. కస్మా? వత్థుపణీతతాయ. వత్థుసమత్తే సతి గుణాధికానం సన్తకే వత్థుస్మిం మహాసావజ్జం, తంతంగుణాధికం ఉపాదాయ తతో తతో హీనగుణస్స సన్తకే వత్థుస్మిం అప్పసావజ్జం.

మిచ్ఛా చరణం **మిచ్ఛాచారో,** మేథునసమాచారేసు ఏకన్తనిన్దితో లామకాచారో. సో పన లక్ఖణతో అసద్ధమ్మాధిప్పాయేన కాయద్వారప్పవత్తా అగమనీయట్ఠానవీతిక్కమచేతనా. సో పనేస మిచ్ఛాచారో సీలాదిగుణవిరహితే అగమనీయట్ఠానే అప్పసావజ్జో, సీలాదిగుణసమ్పన్నే మహాసావజ్జో. తస్స చత్తారో సమ్భారా – అగమనీయవత్థు, తస్మిం సేవనచిత్తం, సేవనపయోగో, మగ్గేనమగ్గప్పటిపత్తిఅధివాసనన్తి. ఏకో పయోగో సాహత్థికో ఏవ.

వచీద్వారే బాహుల్లవుత్తితో వాచతో పవత్తం దుచ్చరితన్తి **వచీదుచ్చరితం**. తం సరూపతో దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ముసావాదపిసుణవాచాఫరుసవాచాసమ్ఫప్పలాపచేతనా వేదితబ్బా**’’తి. తత్థ **ముసా**తి అభూతం అతచ్ఛం వత్థు. ముసా వదీయతి వుచ్చతి ఏతాయాతి **ముసావాదో,** అతథం వత్థుం తథతో పరం విఞ్ఞాపేతుకామస్స తథావిఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపికా చేతనా. సో యమత్థం భఞ్జతి, తస్స అప్పతాయ అప్పసావజ్జో, మహన్తతాయ మహాసావజ్జో. అపిచ గహట్ఠానం అత్తనో సన్తకం అదాతుకామతాయ నత్థీతి ఆదినయప్పవత్తో అప్పసావజ్జో, సక్ఖినా హుత్వా అత్థభఞ్జనత్థం వుత్తో మహాసావజ్జో. పబ్బజితానం అప్పకమ్పి తేలం వా సప్పిం వా లభిత్వా హసాధిప్పాయేన “అజ్జ గామే తేలం నదీ మఞ్ఞే సన్దతీ”తి పూరణకథానయేన పవత్తో అప్పసావజ్జో, అదిట్ఠంయేవ పన దిట్ఠన్తిఆదినా నయేన వదన్తానం మహాసావజ్జో. తస్స చత్తారో సమ్భారా హోన్తి – అతథం వత్థు, విసంవాదనచిత్తం, తజ్జో వాయామో, పరస్స తదత్థవిఞ్ఞాపనన్తి. ఏకో పయోగో సాహత్థికోవ. సో కాయేన వా కాయపటిబద్ధేన వా వాచాయ వా పరవిసంవాదకకిరియాకరణే దట్ఠబ్బో. తాయ చే కిరియాయ పరో తమత్థం జానాతి, అయం కిరియాసముట్ఠాపికచేతనాక్ఖణేయేవ ముసావాదకమ్మునా బజ్ఝతి. యస్మా పన యథా కాయకాయపటిబద్ధవాచాహి పరం విసంవాదేతి, తథా “ఇదమస్స భణాహీ”తి ఆణాపేన్తోపి, పణ్ణం లిఖిత్వా పురతో నిస్సజ్జన్తోపి, “అయం అత్థో ఏవం వేదితబ్బో”తి కుట్టాదీసు లిఖిత్వా ఠపేన్తోపి, తస్మా ఏత్థ ఆణత్తికనిస్సగ్గియథావరాపి పయోగా యుజ్జన్తి. అట్ఠకథాసు పన అనాగతత్తా వీమంసిత్వా గహేతబ్బా.

పిసతీతి **పిసుణా,** సమగ్గే సత్తే అవయవభూతే వగ్గే భిన్నే కరోతీతి అత్థో. నిరుత్తినయేన వా పియసుఞ్ఞకరణతో **పిసుణా.** యాయ హి వాచాయ యస్స తం వాచం భాసతి, తస్స హదయే అత్తనో పియభావం, పరస్స చ పియసుఞ్ఞభావం కరోతి, సా **పిసుణవాచా**. లక్ఖణతో పన సంకిలిట్ఠచిత్తస్స పరేసం వా భేదాయ అత్తనో పియకమ్యతాయ వా కాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా చేతనా పిసుణవాచా పిసుణం వదతి ఏతాయాతి కత్వా. సా యస్స భేదం కరోతి, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జా, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జా. తస్సా చత్తారో సమ్భారా – భిన్దితబ్బో పరో, “ఇతి ఇమే నానా భవిస్సన్తి వినా భవిస్సన్తీ”తి భేదపురేక్ఖారతా వా “ఇతి అహం పియో భవిస్సామి విస్సాసికో”తి పియకమ్యతా వా, తజ్జో వాయామో, తస్స తదత్థవిజాననన్తి. పరే పన అభిన్నే కమ్మపథభేదో నత్థి, భిన్నే ఏవ హోతి.

ఫరుసయతీతి **ఫరుసా,** వాచా. యాయ హి వాచాయ అత్తానమ్పి పరమ్పి ఫరుసం సినేహాభావేన లూఖం కరోతి, సా **ఫరుసవాచా**. అథ వా సయమ్పి ఫరుసా దోమనస్ససముట్ఠితత్తా సభావేనపి కక్కసా నేవ కణ్ణసుఖా న హదయసుఖాతి **ఫరుసవాచా**. ఏత్థ పన పరేసం మమ్మచ్ఛేదనవసేన పవత్తియా ఏకన్తనిట్ఠురతాయ సభావేన కారణవోహారేన చ వాచాయ ఫరుససద్దప్పవత్తి దట్ఠబ్బా. తం ఫరుసం వదతి ఏతాయాతి ఫరుసవాచా, పరస్స మమ్మచ్ఛేదకకాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా ఏకన్తఫరుసా చేతనా. తస్సా ఆవిభావత్థమిదం వత్థు – ఏకో కిర దారకో మాతు వచనం అనాదియిత్వా అరఞ్ఞం గచ్ఛతి, తం మాతా నివత్తేతుం అసక్కోన్తీ “చణ్డా తం మహింసీ అనుబన్ధతూ”తి అక్కోసి. అథస్స తథేవ అరఞ్ఞే మహింసీ ఉట్ఠాసి. దారకో “యం మమ మాతా ముఖేన కథేసి, తం మా హోతు. యం చిత్తేన చిన్తేసి, తం హోతూ”తి సచ్చకిరియమకాసి. మహింసీ తత్థేవ బద్ధా వియ అట్ఠాసి . ఏవం మమ్మచ్ఛేదకోపి పయోగో చిత్తసణ్హతాయ

ఫరుసవాచా న హోతి. మాతాపితరో హి కదాచి పుత్తకే ఏవమ్పి వదన్తి “చోరా వో ఖణ్డాఖణ్డికం కరోన్తూ”తి, ఉప్పలపత్తమ్పి చ నేసం ఉపరి పతన్తం న ఇచ్ఛన్తి. ఆచరియుపజ్ఝాయా చ కదాచి నిస్సితకే ఏవం వదన్తి “కిం ఇమే అహిరికా అనోత్తప్పినో చరన్తి, నిద్ధమథ నే”తి. అథ చ నేసం ఆగమాధిగమసమ్పత్తిం ఇచ్ఛన్తి, యథా చిత్తసణ్హతాయ ఫరుసవాచా న హోతి, ఏవం వచనసణ్హతాయ అఫరుసవాచాపి న హోతి. న హి మారాపేతుకామస్స “ఇమం సుఖం సయాపేథా”తి వచనం అఫరుసవాచా హోతి, చిత్తఫరుసతాయ పన ఏసా ఫరుసవాచావ. సా యం సన్ధాయ పవత్తితా, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జా, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జా. తస్సా తయో సమ్భారా – అక్కోసితబ్బో పరో, కుపితచిత్తం, అక్కోసనాతి.

సం సుఖం హితఞ్చ ఫలతి విసరతి వినాసేతీతి సమ్ఫం, అత్తనో పరేసఞ్చ అనుపకారకం యం కిఞ్చి, సమ్ఫం పలపతి ఏతాయాతి **సమ్ఫప్పలాపో,** అనత్థవిఞ్ఞాపికకాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా అకుసలచేతనా. సో ఆసేవనమన్దతాయ అప్పసావజ్జో, ఆసేవనమహన్తతాయ మహాసావజ్జో. తస్స ద్వే సమ్భారా – భారతయుద్ధసీతాహరణాదినిరత్థకకథాపురేక్ఖారతా, తథారూపీకథాకథనఞ్చ. పరే పన తం కథం అగణ్హన్తే కమ్మపథభేదో నత్థి, పరేన పన సమ్ఫప్పలాపే గహితేయేవ హోతి.

అభిజ్ఝాబ్యాపాదమిచ్ఛాదిట్ఠియోతి ఏత్థ పరసమ్పత్తిం అభిముఖం ఝాయతీతి **అభిజ్ఝా,** పరసమ్పత్తీసు లోభో. సా పన “అహో వత ఇదం మమస్సా”తి ఏవం పరభణ్డాభిజ్ఝాయనలక్ఖణా. అదిన్నాదానం వియ అప్పసావజ్జా మహాసావజ్జా చ. తస్సా ద్వే సమ్భారా – పరభణ్డం, అత్తనో పరిణామనఞ్చ. పరభణ్డవత్థుకే హి లోభే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి, యావ “అహో వత ఇదం మమస్సా”తి అత్తనో న పరిణామేతి.

హితసుఖం బ్యాపాదేతి వినాసేతీతి **బ్యాపాదో,** పటిఘో. సో పరవినాసాయ మనోపదోసలక్ఖణో . సో ఫరుసవాచా వియ అప్పసావజ్జో మహాసావజ్జో చ. తస్స ద్వే సమ్భారా – పరసత్తో, తస్స చ వినాసనచిన్తా. పరసత్తవత్థుకే హి కోధే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి, యావ “అహో వతాయం ఉచ్ఛిజ్జేయ్య వినస్సేయ్యా”తి తస్స వినాసనం న చిన్తేతి.

యథాభుచ్చగహణాభావేన మిచ్ఛా పస్సతీతి **మిచ్ఛాదిట్ఠి**. సా “నత్థి దిన్న”న్తిఆదినా నయేన విపరీతదస్సనలక్ఖణా. సమ్ఫప్పలాపో వియ అప్పసావజ్జా మహాసావజ్జా చ. అపిచ అనియతా అప్పసావజ్జా, నియతా మహాసావజ్జా. తస్స ద్వే సమ్భారా – వత్థునో గహితాకారవిపరీతతా, యథా చ తం గణ్హాతి, తథాభావేన తస్సుపట్ఠానన్తి. తత్థ నత్థికాహేతుకఅకిరియదిట్ఠీహి ఏవ కమ్మపథభేదో హోతి.

“అనేకవిహితానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మాన”న్తి సామఞ్ఞవచనేపి పారిసేసఞాయతో వుత్తావసేసా అకుసలా ధమ్మా గహేతబ్బాతి ఆహ **''రపేత్వా తే ధమ్మే''**తిఆది. తే యథావుత్తకాయదుచ్చరితాదికే అకుసలధమ్మే ఠపేత్వాతి అత్థో. **అనేకవిహితా**తి అనేకప్పకారా.

౬. అయం లోకతన్తీతి అయం వుడ్ఢానం అభివాదనాదికిరియాలక్ఖణా లోకప్పవేణీ. అనాగామిబ్రహ్మానం అలఙ్కారాదీసు అనాగామిభిక్ఖూనఞ్చ చీవరాదీసు నికన్తివసేన రాగుప్పత్తి హోతీతి అనాగామిమగ్గేన పఞ్చకామగుణికరాగస్సేవ పహానం వేదితబ్బన్తి ఆహ **''పఞ్చకామగుణికరాగస్సా''**తి. రూపాదీసు పఞ్చసు కామగుణేసు వత్థుకామకోట్ఠాసేసు ఉప్పజ్జమానో రాగో “పఞ్చకామగుణికరాగో”తి వేదితబ్బో. కోట్ఠాసవచనో హేత్థ గుణసద్దో “వయోగుణా అనుపుబ్బం జహన్తీ”తిఆదీసు (సం. ని. ౧.౪) వియ. **ద్వీసు అకుసలచిత్తేసూ**తి దోమనస్ససహగతేసు ద్వీసు అకుసలచిత్తేసు. మోహస్స సబ్బాకుసలసాధారణత్తా ఆహ **''సబ్బాకుసలసమ్భవస్సా''**తి. **అవసేసాన**న్తి సక్కాయదిట్ఠిఆదీనం.

౭. **జిగుచ్ఛతి మఞ్ఞే**తి “అహమభిజాతో రూపవా పఞ్ఞవా, కథం నామ అఞ్ఞేసం అభివాదనాదిం కరేయ్య”న్తి జిగుచ్ఛతి వియ జిగుచ్ఛతీతి వా సల్లక్ఖేమి. **అకోసల్లసమ్భూతట్ఠేనా**తి అఞ్ఞాణసమ్భూతట్ఠేన. అకుసలే ధమ్మే జిగుచ్ఛమానో తేసం సమఙ్గీభావమ్పి జిగుచ్ఛతీతి వుత్తం **“అకుసలానం ధమ్మానం సమాపత్తీ”**తి. **సమాపత్తీ**తి ఏతస్సేవ వేవచనం **సమాపజ్జనా సమఙ్గిభావో**తి. **మణ్డనకజాతియో**తి మణ్డనసభావో, మణ్డనసీలోతి అత్థో. **జేగుచ్ఛిత**న్తి జిగుచ్ఛనసీలతం.

౮. **లోకజేట్ఠకకమ్మ**న్తి లోకే జేట్ఠకానం కత్తబ్బకమ్మం, లోకే వా సేట్ఠసమ్మతం కమ్మం. **తత్రా**తి యథావుత్తేసు ద్వీసుపి అత్థవికప్పేసు. పదాభిహితో అత్థో **పదత్థో**, బ్యఞ్జనత్థోతి వుత్తం హోతి. **వినయం వా అరహతీ**తి ఏత్థ వినయనం వినయో, నిగ్గణ్హనన్తి అత్థో. తేనాహ **“నిగ్గహం అరహతీతి వుత్తం హోతీ”**తి. నను చ పఠమం వుత్తేసు ద్వీసుపి అత్థవికప్పేసు సకత్థే అరహత్థే చ భద్ధితపచ్చయో సద్దలక్ఖణతో దిస్సతి, న పన “వినయాయ ధమ్మం దేసేతీ”తి ఇమస్మిం అత్థే, తస్మా కథమేత్థ తద్ధితపచ్చయోతి ఆహ **“విచిత్రా హి తద్ధితవుత్తీ”**తి. విచిత్రతా చేత్థ లోకప్పమాణతో వేదితబ్బా. తథా హి యస్మిం యస్మిం అత్థే తద్ధితప్పయోగో లోకస్స, తత్థ తత్థ తద్ధితవుత్తి లోకతో సిద్ధాతి విచిత్రా తద్ధితవుత్తి. తస్మా యథా “మా సద్దమకాసీ”తి వదన్తో “మాసద్దికో”తి వుచ్చతి, ఏవం వినయాయ ధమ్మం దేసేతీతి వేనయికోతి వుచ్చతీతి అధిప్పాయో.

౯. **కపణపురిసో**తి గుణవిరహితతాయ దీనమనుస్సో. **బ్యఞ్జనాని అవిచారేత్వా**తి తిస్సదత్తాదిసద్దేసు వియ “ఇమస్మిం అత్థే అయం నామ పచ్చయో”తి ఏవం బ్యఞ్జనం విచారం అకత్వా, అనిప్ఫన్నపాటిపదికవసేనాతి వుత్తం హోతి.

౧౦. **దేవలోకగబ్భసమ్పత్తియా**తి వత్వా ఠపేత్వా భుమ్మదేవే సేసేసు దేవేసు గబ్భగ్గహణస్స అభావతో పటిసన్ధియేవేత్థ గబ్భసమ్పత్తీతి వేదితబ్బాతి వుత్తమేవత్థం వివరిత్వా దస్సేన్తో ఆహ **“దేవలోకపటిసన్ధిపటిలాభాయ సంవత్తతీ”**తి. **అస్సా**తి అభివాదనాదిసామీచికమ్మస్స. **మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిగ్గహణే దోసం దస్సేన్తో**తి మాతితో అపరిసుద్ధభావం దస్సేన్తో, అక్కోసితుకామస్స దాసియా పుత్తోతి దాసికుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తభావే దోసం దస్సేత్వా అక్కోసనం వియ భగవతో మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిగ్గహణే దోసం దస్సేత్వా అక్కోసన్తోపి ఏవమాహాతి అధిప్పాయో. **గబ్భతో**తి దేవలోకపటిసన్ధితో. తేనేవాహ **“అభబ్బో దేవలోకూపపత్తిం పాపుణితున్తి అధిప్పాయో”**తి. **హీనో వా గబ్భో అస్సా**తి **అపగబ్భో**తి ఇమస్స విగ్గహస్స ఏకేన పరియాయేన అధిప్పాయం దస్సేన్తో ఆహ **“దేవలోకగబ్భపరిబాహిరత్తా ఆయతిం హీనగబ్భపటిలాభభాగీ”**తి. **ఇతి-సద్దో** ఏ హేతుఅత్థో, యస్మా ఆయతిమ్పి హీనగబ్భపటిలాభభాగీ, తస్మా హీనో వా గబ్భో అస్సాతి అపగబ్భోతి అధిప్పాయో.

పున తస్సేవ విగ్గహస్స **కోధవసేన...పే.... దస్సేన్తో**తి హేట్ఠా వుత్తనయస్స అనురూపం కత్వా అధిప్పాయం దస్సేన్తో ఆహ **“హీనో వాస్స మాతుకుచ్ఛిస్మిం గబ్భవాసో అహోసీతి అధిప్పాయో”**తి. గబ్భ-సద్దో అత్థి మాతుకుచ్ఛిపరియాయో “గబ్భే వసతి మాణవో”తిఆదీసు (జా. ౧.౧౫.౩౬౩) వియ . అత్థి మాతుకుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తసత్తపరియాయో “అన్తమసో గబ్భపాతనం ఉపాదాయా”తిఆదీసు (మహావ. ౧౨౯) వియ. తత్థ మాతుకుచ్ఛిపరియాయం గహేత్వా అత్థం దస్సేన్తో ఆహ **“అనాగతే గబ్భసేయ్యా”**తి. గబ్భే సేయ్యా **గబ్భసేయ్యా. అనుత్తరేన మగ్గేనా**తి అగ్గమగ్గేన. కమ్మకిలేసానం మగ్గేన విహతత్తా ఆహ **“విహతకారణత్తా”**తి. **ఇతరా తిస్సోపీ**తి అణ్డజసంసేదజఓపపాతికా. ఏత్థ చ యదిపి “అపగబ్భో”తి ఇమస్స అనురూపతో గబ్భసేయ్యా ఏవ వత్తబ్బా, పసఙ్గతో పన లబ్భమానం సబ్బమ్పి వత్తుం వట్టతీతి పునబ్భవాభినిబ్బత్తిపి వుత్తాతి వేదితబ్బా.

ఇదాని సత్తపరియాయస్స గబ్భసద్దస్స వసేన విగ్గహనానత్తం దస్సేన్తో ఆహ **“అపిచా”**తిఆది. ఇమస్మిం పన వికప్పే **గబ్భసేయ్యా పునబ్భవాభినిబ్బత్తీ**తి ఉభయమ్పి గబ్భసేయ్యవసేనేవ వుత్తన్తిపి వదన్తి. నను చ “ఆయతిం గబ్భసేయ్యా

పహీనా”తి (పారా. ౧౦) వుత్తత్తా గబ్భస్స సేయ్యా ఏవ పహీనా, న పన గబ్భోతి ఆపజ్జతీతి ఆహ ‘‘**యథా చా**’’తిఆది. అథ “అభినిబ్బత్తీ”తి ఏత్తకమేవ అవత్వా పునబ్భవగ్గహణం కిమత్థన్తి ఆహ ‘‘**అభినిబ్బత్తి చ నామా**’’తిఆది. **అపునబ్భవభూతాతి** ఖణే ఖణే ఉప్పజ్జమానానం ధమ్మానం అభినిబ్బత్తి.

౧౧. **ధమ్మధాతు**న్తి ఏత్థ ధమ్మే అనవసేసే ధారేతి యాథావతో ఉపధారేతీతి ధమ్మధాతు, ధమ్మానం యథాసభావతో అవబుజ్ఝనసభావో, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సేతం అధివచనం. **పటివిజ్ఝిత్వా**తి సచ్ఛికత్వా, పటిలభిత్వాతి అత్థో, పటిలాభహేతూతి వుత్తం హోతి. **దేసనావిలాసప్పత్తో హోతీ**తి రుచివసేన పరివత్తేత్వా దేసేతుం సమత్థతా దేసనావిలాసో, తం పత్తో అధిగతోతి అత్థో. **కరుణావిప్ఫార**న్తి సబ్బసత్తేసు మహాకరుణాయ ఫరణం. తాదిగుణలక్ఖణమేవ పున ఉపమాయ విభావేత్వా దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**పథవీసమచిత్తత**’’న్తి. యథా పథవీ సుచిఅసుచినిక్ఖేపఛేదనభేదనాదీసు న వికమ్పతి, అనురోధవిరోధం న పాపుణాతి, ఏవం ఇట్ఠానిట్ఠేసు లాభాలాభాదీసు అనురోధవిరోధప్పహానతో అవికమ్పితచిత్తతాయ పథవీసమచిత్తతన్తి అత్థో. **అకుప్పధమ్మత**న్తి ఏత్థ “అకుప్పధమ్మో నామ ఫలసమాపత్తీ”తి తీసుపి **గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. “పరేసు పన అక్కోసన్తేసుపి అత్తనో పథవీసమచిత్తతాలక్ఖణం అకుజ్ఝనసభావతన్తి ఏవమేత్థ అత్థో గహేతబ్బో”తి అమ్హాకం ఖన్తి. **జరాయ అనుసట**న్తి జరాయ పలివేఠితం. **వట్టఖాణుభూత**న్తి అనేకేసం అనయబ్యసనానం నిపాతలక్ఖణత్థమ్భభూతతాయ సంసారఖాణుభూతం. బ్రాహ్మణస్స వుడ్ఢతాయ ఆసన్నవుత్తిమరణన్తి సమ్భావనవసేన ‘‘**అజ్జ మరిత్వా**’’తిఆది వుత్తం. **మహన్తేన ఖో పన ఉస్సాహేనా**తి “సాధు ఖో పన తథారూపానం అరహతం దస్సనం హోతీ”తి ఏవం సఞ్జాతమహుస్సాహేన. **అప్పటిసమం పురేజాతభావ**న్తి అనఞ్ఞసాధారణం పురేజాతభావం. నత్థి ఏతస్స పటిసమోతి **అప్పటిసమో,** పురేజాతభావో.

“అపీ”తి అవత్వా “పీ”తి వదన్తో పి-సద్దోపి విసుం అత్థి నిపాతోతి దస్సేతి. **సమ్భావనత్థే**తి “అపి నామేవం సియా”తి వికప్పనత్థో సమ్భావనత్థో, తస్మిం జోతకతాయ పిసద్దో వత్తతి. **వచనసిలిట్ఠతాయా**తి వచనస్స మధురభావత్థం, ముదుభావత్థన్తి అత్థో. **ఏవఞ్హి లోకే సిలిట్ఠవచనం హోతీ**తి ఏవం ఏకమేవ గణనం అవత్వా అపరాయ గణనాయ సద్ధిం వచనం లోకే సిలిట్ఠవచనం హోతి యథా “ద్వే వా తీణి వా ఉదకఫుసితానీ”తి. **సమ్మా అధిసయితానీ**తి పాదాదీహి అత్తనా నేసం కిఞ్చి ఉపఘాతం అకరోన్తియా బహివాతాదిపరిస్సయపరిహారత్థం సమ్మదేవ ఉపరి సయితాని. ఉపరిఅత్థో హేత్థ **అధి**-సద్దో. **ఉతుం గణ్హాపేన్తియా**తి తేసం అల్లసినేహపరియాదానత్థం అత్తనో కాయుస్మావసేన ఉతుం గణ్హాపేన్తియా. తేనాహ ‘‘**ఉస్మీకతానీ**’’తి. **సమ్మా పరిభావితానీ**తి సమ్మదేవ సబ్బసో కుక్కుటవాసనాయ వాసితాని. తేనాహ ‘‘**కుక్కుటగన్ధం గాహాపితానీ**’’తి.

ఏత్థ చ సమ్మా పరిసేదనం కుక్కుటగన్ధపరిభావనఞ్చ సమ్మా అధిసయననిప్ఫత్తియా ఆనుభావనిప్ఫాదితన్తి దట్ఠబ్బం. సమ్మా అధిసయనేనేవ హి ఇతరద్వయం ఇజ్ఝతి . న హి సమ్మా అధిసయనతో విసుం సమ్మా పరిసేదనస్స సమ్మా పరిభావనస్స చ కరణం అత్థి, తేన పన సద్ధింయేవ ఇతరేసం ద్విన్నమ్పి ఇజ్ఝనతో వుత్తం ‘‘**ఏవం తీహి పకారేహి తాని అణ్డాని పరిపాలియమానానీ**’’తి. **నఖసిఖా**తి నఖగ్గాని. **ముఖతుణ్డక**న్తి ముఖగ్గం. **కపాలస్స తనుకత్తా**తి ఏత్థ యథా కపాలస్స తనుతా ఆలోకస్స అన్తో పఞ్ఞాయమానస్స కారణం, తథా కపాలస్స తనుతాయ నఖసిఖాముఖతుణ్డకానం ఖరతాయ చ అల్లసినేహపరియాదానం కారణవచనన్తి దట్ఠబ్బం. **సఞ్జాతితహత్థపాదా**తి ఏత్థ **హత్థా**తి పక్ఖా. న హి కుక్కుటానం పక్ఖతో అఞ్ఞో హత్థో నామ అత్థి. **ఏత్థా**తి ఆలోకట్ఠానే. **పక్ఖే విధునన్తా**తి పక్ఖే చాలేన్తా. **నిక్ఖమన్తాన**న్తి నిద్ధారణే సామివచనం, నిక్ఖమన్తేసూతి అత్థో.

నో జేట్ఠో ఇతి అస్స వచనీయోతి యో పఠమతరం అణ్డకోసతో నిక్ఖన్తో కుక్కుటపోతకో, సోయేవ జేట్ఠోతి వచనీయో అస్స, భవేయ్యాతి అత్థో. **సమ్పటిపాదేన్తోతి** సంసన్దేన్తో. తిభూమకపరియాపన్నాపి సత్తా అవిజ్జాకోసస్స అన్తో పవిట్ఠా తత్థ తత్థ అప్పహీనాయ అవిజ్జాయ వేఠితత్తాతి ఆహ "**అవిజ్జాకోసస్స అన్తో పవిట్ఠేసు సత్తేసూ**"తి. **అణ్డకోసన్తి** బీజకపాలం. **లోకసన్నివాసేతి** లోకో ఏవ లోకసన్నివాసో. **సమ్మాసమ్బోధిన్తి** ఏత్థ **సమ్మాతి** అవిపరీతత్థో, **సం**-సద్దో సామన్తి ఇమమత్థం దీపేతి, తస్మా సమ్మా అవిపరీతేనాకారేన సయమేవ చత్తారి సచ్చాని బుజ్ఝతి పటివిజ్ఝతీతి సమ్మాసమ్బోధీతి మగ్గో వుచ్చతి. తేనాహ "**సమ్మా సామఞ్చ బోధి**"న్తి, సమ్మా సయమేవ చ బుజ్ఝనకన్తి అత్థో. **సమ్మాతి** వా పసత్థవచనో, **సం**-సద్దో సున్దరవచనోతి ఆహ "**అథ వా పసత్థం సున్దరఞ్చ బోధి**"న్తి. బోధిసద్దస్స అనేకత్థతం దస్సేత్వా ఇధాధిప్పేతమత్థం నిద్ధారేత్వా దస్సేతుకామో ఆహ "**బోధీతి రుక్ఖోపి మగ్గోపీ**"తిఆది. తత్థ అబుజ్ఝి ఏత్థాతి **రుక్ఖో** బోధి. సయం బుజ్ఝతి, బుజ్ఝన్తి వా తేన అరియాతి **మగ్గో** బోధి. సబ్బధమ్మే సబ్బాకారతో బుజ్ఝతి పటివిజ్ఝతీతి **సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం** బోధి. బుజ్ఝీయతి సచ్ఛికరీయతీతి **నిబ్బానం** బోధి. **అన్తరా చ బోధిన్తి** దుతియముదాహరణం వినాపి రుక్ఖసద్దేన బోధిసద్దస్స రుక్ఖే పవత్తిదస్సనత్థం వుత్తం. **వరభూరిమేధసోతి** మహాపథవీ వియ పత్థటవరపఞ్ఞోతి అత్థో. **అసబ్బగుణదాయకత్తాతి** సబ్బగుణానం అదాయకత్తా. సబ్బగుణే న దదాతీతి హి అసబ్బగుణదాయకో, అయుత్తసమాసోయం గమకత్తా యథా "అసూరియంపస్సాని ముఖానీ"తి.

తిస్సో విజ్జాతి ఉపనిస్సయవతో సహేవ అరహత్తఫలేన తిస్సో విజ్జా దేతి. నను చేత్థ తీసు విజ్జాసు ఆసవక్ఖయఞాణస్స మగ్గపరియాపన్నత్తా కథమేతం యుజ్జతి "మగ్గో తిస్సో విజ్జా దేతీ"తి? నాయం దోసో. సతిపి ఆసవక్ఖయఞాణస్స మగ్గపరియాపన్నభావే అట్ఠఙ్గికే మగ్గే సతి మగ్గఞాణేన సద్ధిం తిస్సో విజ్జా పరిపుణ్ణా హోన్తీతి "మగ్గో తిస్సో విజ్జా దేతీ"తి వుచ్చతి. **ఛ అభిఞ్ఞాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **సావకపారమిఞాణన్తి** అగ్గసావకేహి పటిలభితబ్బం సబ్బమేవ లోకియలోకుత్తరఞాణం. **పచ్చేకబోధిఞాణన్తి** ఏత్థాపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **అబ్భఞ్ఞాసిన్తి** జానిం. జాననఞ్చ న అనుస్సవాదివసేనాతి ఆహ "**పటివిజ్ఝి**"న్తి, పచ్చక్ఖమకాసిన్తి అత్థో. పటివేధోపి న దూరే ఠితస్స లక్ఖణప్పటివేధో వియాతి ఆహ "**పత్తోమ్హీ**"తి, పాపుణిన్తి అత్థో. పాపుణనఞ్చ న సయం గన్త్వాతి ఆహ "**అధిగతోమ్హీ**"తి, సకసన్తానే ఉప్పాదనవసేన పటిలభిన్తి అత్థో.

ఓపమ్మసమ్పటిపాదనన్తి ఓపమ్మత్థస్స ఉపమేయ్యేన సమ్మదేవ పటిపాదనం. **అత్థేనాతి** ఉపమేయ్యత్థేన. యథా కుక్కుటియా అణ్డేసు తివిధకిరియాకరణం కుక్కుటచ్ఛాపకానం అణ్డకోసతో నిక్ఖమనస్స మూలకారణం, ఏవం బోధిసత్తభూతస్స భగవతో తివిధానుపస్సనాకరణం అవిజ్జణ్డకోసతో నిక్ఖమనస్స మూలకారణన్తి ఆహ "**యథా హి తస్సా కుక్కుటియా...పే.... తివిధానుపస్సనాకరణ**"న్తి. "సన్తానే"తి వుత్తత్తా అణ్డసదిసతా సన్తానస్స బహి నిక్ఖన్తకుక్కుటచ్ఛాపకసదిసతా బుద్ధగుణానం, బుద్ధగుణాతి చ అత్థతో బుద్ధోయేవ "తథాగతస్స ఖో ఏతం, వాసేట్ఠ, అధివచనం ధమ్మకాయో ఇతిపీ"తి వచనతో. **అవిజ్జణ్డకోసస్స తనుభావోతి** బలవవిపస్సనావసేన అవిజ్జణ్డకోసస్స తనుభావో, పటిచ్ఛాదనసామత్థియాభావేన చ అవిజ్జాయ అణ్డకోససదిసతా. ముదుభూతస్సపి ఖరభావాపత్తి హోతీతి తన్నివత్తనత్థం "**థద్ధఖరభావో**"తి వుత్తం. **తిక్ఖఖరవిప్పసన్నసూరభావోతి** ఏత్థ పరిగ్గయ్హమానేసు సఙ్ఖారేసు విపస్సనాఞాణస్స సమాధిన్ద్రియవసేన సుఖానుప్పవేసో **తిక్ఖతా,** అనుపవిసిత్వాపి సతిన్ద్రియవసేన అనతిక్కమనతో అకుణ్ఠతా **ఖరభావో.** తిక్ఖోపి హి ఏకచ్చో సరో లక్ఖం పత్వా కుణ్ఠో హోతి, న తథా ఇదం. సతిపి ఖరభావే సుఖుమప్పవత్తివసేన కిలేససముదాచారసఙ్ఖోభరహితతాయ సద్ధిన్ద్రియవసేన **పసన్నభావో,** సతిపి చ పసన్నభావే అన్తరా అనోసక్కిత్వా కిలేసపచ్చత్థికానం సుట్ఠు అభిభవనతో వీరియిన్ద్రియవసేన **సూరభావో** వేదితబ్బో. ఏవమిమేహి పకారేహి

సఙ్ఖారుపేక్ఖాఞాణమేవ గహితన్తి దట్ఠబ్బం. **విపస్సనాఞాణస్స పరిణామకాలో**తి విపస్సనాయ వుట్ఠానగామినిభావప్పత్తి, తదా చ సా మగ్గఞాణగబ్భం ధారేన్తీ వియ హోతీతి ఆహ ''**గబ్భగ్గహణకాలో**''తి. **గబ్భం గణ్హాపేత్వా**తి సఙ్ఖారుపేక్ఖాయ అనన్తరం సిఖాప్పత్తఅనులోమవిపస్సనావసేన మగ్గవిజాయనత్థం గబ్భం గణ్హాపేత్వా. **అనుపుబ్బాధిగతేనా**తి పఠమమగ్గపటిపాటియా అధిగతేన. **అభిఞ్ఞాపక్ఖే**తి లోకియాభిఞ్ఞాపక్ఖే. లోకుత్తరాభిఞ్ఞా హి అవిజ్జణ్డకోసం పదాలితా. పోత్థకేసు పన కత్థచి "ఛఅభిఞ్ఞాపక్ఖే"తి లిఖన్తి, సో అపాఠోతి వేదితబ్బో. **జేట్ఠో సేట్ఠో**తి వుద్ధతమత్తా **జేట్ఠో**, సబ్బగుణేహి ఉత్తమత్తా పసత్థతమోతి **సేట్ఠో**.

ఇదాని "ఆరద్ధం ఖో పన మే బ్రాహ్మణ వీరియ"న్తిఆదికాయ దేసనాయ అనుసన్ధిం దస్సేన్తో ఆహ ''**ఏవం భగవా**''తిఆది. తత్థ **పుబ్బభాగతో పభుతీ**తి భావనాయ పుబ్బభాగియవీరియారమ్భాదితో పట్ఠాయ. **చిత్తమేవముప్పన్న**న్తి ఏవం ఉపరి వక్ఖమానపరివితక్కవసేన చిత్తముప్పన్నన్తి అత్థో. "చిత్తమేవ ఉప్పన్న"న్తిపి పాఠో, తత్థ చిత్తమేవ ఉప్పన్నం, న తావ భగవతి పసాదోతి అత్థో. **ముట్ఠస్సతినా**తి వినట్ఠస్సతినా, సతివిరహితేనాతి అత్థో. **సారద్ధకాయేనా**తి సదరథకాయేన. **బోధిమణ్డే**తి బోధిసఙ్ఖాతస్స ఞాణస్స మణ్డభావప్పత్తే ఠానే. బోధీతి హి పఞ్ఞా వుచ్చతి, సా ఏత్థ మణ్డా పసన్నా జాతాతి సో పదేసో "బోధిమణ్డో"తి పఞ్ఞాతో. **చతురఙ్గసమన్నాగత**న్తి "కామం తచో చ న్హారు చ అట్ఠి చ అవసిస్సతు, సరీరే ఉపసుస్సతు మంసలోహిత"న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౪; సం॰ ని॰ ౨.౨౨; అ॰ ని॰ ౨.౫; మహాని॰ ౧౯౬) ఏవం వుత్తచతురఙ్గసమన్నాగతం వీరియం. తత్థ తచోతి ఏకం అఙ్గం న్హారు ఏకం అఙ్గం అట్ఠి ఏకం అఙ్గం మంసలోహితం ఏకం అఙ్గన్తి వేదితబ్బం. **తచో ఏకం అఙ్గ**న్తి చ తచే నిరపేక్ఖభావో ఏకం అఙ్గన్తి గహేతబ్బం. పధానం అనుయుఞ్జన్తస్స హి తచే పలుజ్జమానేపి తంనిమిత్తం అవోసానాపజ్జనం తస్స వీరియస్స ఏకం అఙ్గం ఏకం కారణం. ఏవం సేసేసుపి అత్థో వేదితబ్బో. **పగ్గహిత**న్తి ఆరమ్భం సిథిలం అకత్వా దళ్హపరక్కమసఙ్ఖాతుస్సాహనభావేన గహితం. తేనాహ ''**అసిథిలప్పవత్తితన్తి వుత్తం హోతీ**''తి.

అసల్లీనన్తి అసఙ్కుచితం కోసజ్జవసేన సఙ్కోచం అనాపన్నం. **ఉపట్ఠితా**తి ఓగాహనసఙ్ఖాతేన అపిలాపభావేన ఆరమ్మణం ఉపగన్త్వా ఠితా. తేనాహ ''**ఆరమ్మణాభిముఖీభావేనా**''తి. సమ్మోసస్స విద్ధంసనవసేన పవత్తియా న సమ్ముట్ఠాతి **అసమ్ముట్ఠా**. కిఞ్చాపి చిత్తపస్సద్ధివసేనేవ చిత్తమేవ పస్సద్ధం, కాయపస్సద్ధివసేనేవ చ కాయో పస్సద్ధో హోతి, తథాపి యస్మా కాయపస్సద్ధి ఉప్పజ్జమానా చిత్తపస్సద్ధియా సహేవ ఉప్పజ్జతి, న వినా, తస్మా వుత్తం ''**కాయచిత్తపస్సద్ధివసేనా**''తి. కాయపస్సద్ధియా ఉభయేసమ్పి కాయానం పస్సమ్భనావహత్తా వుత్తం ''**రూపకాయోపి పస్సద్ధోయేవ హోతీ**''తి. **సో చ ఖో**తి సో చ ఖో కాయో. **విగతదరథో**తి విగతకిలేసదరథో. నామకాయే హి విగతదరథే రూపకాయోపి వూపసన్తదరథపరిళాహో హోతి. **సమ్మా ఆహిత**న్తి నానారమ్మణేసు విధావనసఙ్ఖాతం విక్ఖేపం విచ్ఛిన్దిత్వా ఏకస్మింయేవ ఆరమ్మణే అవిక్ఖిత్తభావాపాదనేన సమ్మదేవ ఆహితం ఠపితం. తేనాహ ''**సుట్ఠు ఠపిత**''న్తిఆది. చిత్తస్స అనేకగ్గభావో విక్ఖేపవసేన చఞ్చలతా, సా సతి ఏకగ్గతాయ న హోతీతి ఆహ ''**ఏకగ్గం అచలం నిప్ఫన్దన**''న్తి. **ఏత్తావతా**తి "ఆరద్ధం ఖో పనా"తిఆదినా వీరియసతిపస్సద్ధిసమాధీనం కిచ్చసిద్ధిదస్సనేన.

నను చ సద్ధాపఞ్ఞానమ్పి కిచ్చసిద్ధి ఝానస్స పుబ్బపటిపదాయ ఇచ్ఛితబ్బాతి? సచ్చం ఇచ్ఛితబ్బా, సా పన నానన్తరికభావేన అవుత్తసిద్ధాతి న గహితా. అసతి హి సద్ధాయ వీరియారమ్భాదీనం అసమ్భవోయేవ, పఞ్ఞాపరిగ్గహే చ నేసం అసతి ఞాయారమ్భాదిభావో న సియా, తథా అసల్లీనాసమ్మోసతాదయో వీరియాదీనన్తి అసల్లీనతాదిగ్గహణేనేవేత్థ పఞ్ఞాకిచ్చసిద్ధి గహితాతి దట్ఠబ్బం. ఝానభావనాయం వా సమాధికిచ్చం అధికం ఇచ్ఛితబ్బన్తి దస్సేతుం సమాధిపరియోసానావ ఝానస్స పుబ్బపటిపదా కథితాతి దట్ఠబ్బం.

పఠమజ్ఝానకథా

ఇదాని “వివిచ్చేవ కామేహీ”తిఆదినయప్పవత్తాయ పాళియా ఝానవిభఙ్గే (విభ॰ ౫౦౮) వుత్తమ్పి అత్థం అట్ఠకథానయేనేవ సంవణ్ణేతుకామో విభఙ్గపాళియం వుత్తనయేన అవచనే కారణం దస్సేతుం ‘‘**కిఞ్చాపి తత్థ కతమే కామా**’’తిఆదిమాహ . తత్థ పత్థనాకారేన పవత్తో దుబ్బలో లోభో ఛన్దనట్ఠేన **ఛన్దో,** తతో బలవా రఞ్జనట్ఠేన **రాగో,** తతోపి బలవతరో బహలరాగో **ఛన్దరాగో**. నిమిత్తానుబ్యఞ్జనాని సఙ్కప్పేతి ఏతేనాతి **సఙ్కప్పో,** తథాపవత్తో లోభో. తత్థ **నిమిత్తసఙ్కప్పనా** నామ అవయవే సమోధానేత్వా “ఇత్థీ పురిసో”తిఆదినా ఏకజ్ఝం కత్వా ఉపరూపరి కిలేసుప్పత్తియా నిమిత్తస్స కప్పనా. **అనుబ్యఞ్జనసఙ్కప్పనా** పన “హత్థా సోభనా, పాదా సోభనా”తి ఏవం అనుబ్యఞ్జనవసేన విభజిత్వా కప్పనాతి. కిలేసానఞ్హి అను అను బ్యఞ్జనతో పరిబ్యఞ్జనతో పరిబ్యత్తివసేన ఉప్పత్తియా పచ్చయభావతో అనుబ్యఞ్జనం హత్థపాదాదిఅవయవా వుచ్చన్తి. తతో బలవా రఞ్జనట్ఠేన **రాగో,** సఙ్కప్పవసేనేవ పవత్తో తతోపి బలవతరో **సఙ్కప్పరాగో.** స్వాయం పభేదో ఏకస్సేవ లోభస్స పవత్తిఆకారవసేన అవత్థాభేదవసేన చ వేదితబ్బో యథా “వచ్ఛో దమ్మో బలీబద్దో”తి. **కామా**తి కిలేసకామా, కామేన్తీతి కామా, కామేన్తి ఏతేహీతి వా.

సేయ్యథిదన్తి ఇమస్స తం కతమం, తం కథన్తి వా అత్థో. **వివిచ్చిత్వాతి** విసుం హుత్వా. తేనాహ ‘‘**వినా హుత్వా అపసక్కిత్వా**’’తి, పజహనవసేన అపక్కమిత్వాతి అత్థో. **వివిచ్చేవ కామేహీతి** ఏత్థ **వివిచ్చాతి** ఇమినా వివేచనం ఝానక్ఖణే కామానం అభావమత్తం వుత్తం. **వివిచ్చేవాతి** పన ఇమినా ఏకంసతో కామానం వివేచేతబ్బతాదీపనేన తప్పటిపక్ఖతా ఝానస్స కామవివేకప్పహానస్స చ ఝానాధిగమూపాయతా దస్సితా హోతీతి ఇమమత్థం దస్సేతుం ‘‘**పఠమజ్ఝాన**’’న్తిఆదిం వత్వా తమేవత్థం పాకటతరం కాతుం ‘‘**కథ**’’న్తిఆది వుత్తం. **అన్ధకారే సతి పదీపో వియాతి** ఏతేన యథా పదీపాభావేన రత్తియం అన్ధకారాభిభవో, ఏవం ఝానాభావేన చిత్తసన్తతియం కామాభిభవోతి దస్సేతి.

ఏతన్తి పుబ్బపదేయేవ అవధారణవచనం, న ఖో పన ఏవం దట్ఠబ్బం “కామేహి ఏవా”తి అవధారణస్స అకతత్తా. **తన్నిస్సరణతోతి** నిస్సరన్తి నిగ్గచ్ఛన్తి ఏతేన, ఏత్థ వాతి నిస్సరణం. కే నిగ్గచ్ఛన్తి? కామా. తేసం కామానం నిస్సరణం పహానం **తన్నిస్సరణం,** తతో కామనిస్సరణతోతి అత్థో. కథం పన సమానే విక్ఖమ్భనే కామానమేవేతం నిస్సరణం, న బ్యాపాదాదీనన్తి చోదనం యుత్తితో ఆగమతో చ సాధేతుం ‘‘**కామధాతూ**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **కామధాతుసమతిక్కమనతోతి** సకలస్సపి కామభవస్స సమతిక్కమపటిపదాభావతో. తేన ఇమస్స ఝానస్స కామపరిఞ్ఞాభావమాహ . **కామరాగపటిపక్ఖతోతి** “ఛన్దో కామో”తిఆదినా (మహాని॰ ౧) వుత్తవిభాగస్స కిలేసకామస్స పచ్చత్థికభావతో. తేన యథా మేత్తా బ్యాపాదస్స, కరుణా విహింసాయ, ఏవమిదం ఝానం కామరాగస్స ఉజువిపచ్చనీకభూతన్తి దస్సేతి. విపాకేన చేత్థ కామధాతుసమతిక్కమో అత్తనో పవత్తిక్ఖణే కామరాగపటిపక్ఖతా చ వేదితబ్బా. ఏవమత్తనో పవత్తియా విపాకప్పవత్తియా చ కామరాగతో కామధాతుతో చ వినివత్తసభావత్తా ఇదం ఝానం విసేసతో కామానమేవ నిస్సరణం, స్వాయమత్థో పాఠాగతో ఏవాతి ఆహ ‘‘**యథాహ**’’తిఆది. **నేక్ఖమ్మన్తి** పఠమజ్ఝానం.

కామఞ్చేత్థ తమత్థం దీపేతుం పురిమపదేయేవ అవధారణం గహితం, ఉత్తరపదేపి పన తం గహేతబ్బమేవ తథా అత్థసమ్భవతోతి దస్సేతుం ‘‘**ఉత్తరపదేపీ**’’తిఆది వుత్తం. **ఇతోతి** కామచ్ఛన్దతో. **ఏస దట్ఠబ్బోతి** ఏస నియమో దట్ఠబ్బో. **సాధారణవచనేనాతి** సబ్బవివేకసాధారణవచనేన. తదఙ్గవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదపటిప్పస్సద్ధినిస్సరణవివేకా **తదఙ్గవివేకాదయో.** కాయచిత్తఉపధివివేకా **కాయవివేకాదయో. తయో ఏవ ఇధ దట్ఠబ్బాతి** తయో ఏవ ఇధ ఝానకథాయం దట్ఠబ్బా

సముచ్ఛేదవివేకాదీనం అసమ్భవతో. **నిద్దేసేతి** మహానిద్దేసే (మహాని॰ ౧). తత్థ హి “ఉద్దానతో ద్వే కామా వత్థుకామా కిలేసకామా చా”తి ఉద్దిసిత్వా తత్థ “కతమే వత్థుకామా మనాపియా రూపా...పే.... మనాపియా ఫోట్ఠబ్బా”తిఆదినా వత్థుకామా నిద్దిట్ఠా. తే పన కామీయన్తీతి కామాతి వేదితబ్బా. **తత్థేవాతి** నిద్దేసేయేవ. **విభఙ్గేతి** ఝానవిభఙ్గే. **ఏవఞ్హి సతీతి** ఏవం ఉభయేసమ్పి కామానం సఙ్గహే సతి. **వత్థుకామేహిపీతి** వత్థుకామేహి వివిచ్చేవాతిపి అత్థో యుజ్జతీతి ఏవం యుజ్జమానత్థన్తరసముచ్చయత్థో **పి**-సద్దో, న కిలేసకామసముచ్చయత్థో. కస్మా? ఇమస్మిం అత్థే కిలేసకామేహి వివేకస్స దుతియపదేన వుత్తత్తా. **తేనాతి** వత్థుకామవివేకేన. **కాయవివేకో వుత్తో హోతీతి** పుత్తదారాదిపరిగ్గహవివేకదీపనతో కాయవివేకో వుత్తో హోతి.

పురిమేనాతి కాయవివేకేన. **ఏత్థాతి** “వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహీ”తి ఏతస్మిం పదద్వయే. ఇతో వా నిద్ధారితే వివేకద్వయే, అకుసలసద్దేన యది కిలేసకామా, సబ్బాకుసలాపి వా గహితా, సబ్బథా కిలేసకామేహి వివేకో వుత్తోతి ఆహ **“దుతియేన కిలేసకామేహి వివేకవచనతో”**తి. **దుతియేనాతి** చ చిత్తవివేకేనాతి అత్థో. **ఏతేసన్తి** యథావుత్తానం ద్విన్నం పదానం. నిద్ధారణే చేతం సామివచనం. తణ్హాదిసంకిలేసానం వత్థునో పహానం **సంకిలేసవత్థుప్పహానం. లోలభావో** నామ తత్థ తత్థ రూపాదీసు తణ్హుప్పాదో, తస్స హేతూ వత్థుకామా ఏవ వేదితబ్బా. బాలభావస్స హేతుపరిచ్చాగోతి సమ్బన్ధో. **బాలభావో** నామ అవిజ్జా, దుచిన్తితచిన్తితాది వా, తస్స అయోనిసోమనసికారో, సబ్బేపి వా అకుసలా ధమ్మా హేతూ. కామగుణాధిగమహేతు పాణాతిపాతాదిఅసుద్ధప్పయోగో హోతీతి తబ్బివేకేన **పయోగసుద్ధి** విభావితా. తణ్హాసంకిలేససోధనేన వివట్టూపనిస్సయసంవడ్ఢనేన చ అజ్ఝాసయవిసోధనం **ఆసయపోసనం. ఆసయపోసనన్తి** చ ఝానభావనాయ పచ్చయభూతా పుబ్బయోగాదివసేన సిద్ధా అజ్ఝాసయసమ్పదా , సా పన తణ్హుపతాపవిగమేన హోతి. తేన వుత్తం “తణ్హాసంకిలేసవిసోధనేనా”తి. **కామేసూతి** నిద్ధారణే భుమ్మం.

అనేకభేదోతి కామాసవకామరాగసంయోజనాదివసేన రూపతణ్హాదివసేన చ అనేకప్పభేదో. **కామచ్ఛన్దోయేవాతి** కామసభావోయేవ ఛన్దో, న కత్తుకమ్యతాఛన్దో నపి కుసలచ్ఛన్దోతి అధిప్పాయో. **అకుసలపరియాపన్నోపీతి** “వివిచ్చ అకుసలేహీ”తి ఏత్థ వుత్తఅకుసలేసు అన్తోగధోపి. **ఝానపటిపక్ఖతోతి** ఝానస్స పటిపక్ఖభావతో తంహేతు తంనిమిత్తం విసుం వుత్తో, అకుసలభావసామఞ్ఞేన అగ్గహేత్వా విసుం సరూపేన గహితో. యది కిలేసకామోవ పురిమపదే వుత్తో, తం కథం బహువచనన్తి ఆహ **“అనేకభేదతో”**తిఆది. **అఞ్ఞేసమ్పీతి** దిట్ఠిమానఅహిరికానోత్తప్పాదీనం తంసహితఫస్సాదీనఞ్చ. **ఉపరిఝానఙ్గపచ్చనీకపటిపక్ఖభావదస్సనతోతి** “సవితక్కం సవిచార”న్తిఆదినా ఉపరి వుచ్చమానాని ఝానఙ్గాని ఉపరిఝానఙ్గాని, తేసం అత్తనో పచ్చనీకానం పటిపక్ఖభావదస్సనతో తప్పచ్చనీకనీవరణవచనం. “ఉపరిఝానఙ్గానం పచ్చనీకపటిపక్ఖభావదస్సనతో”తిపి పాఠో. తత్థ **పచ్చనీకపటిపక్ఖభావదస్సనతోతి** ఉపరి వుచ్చమానఝానఙ్గానం ఉజువిపచ్చనీకవసేన పటిపక్ఖభావదస్సనతోతి అత్థం వదన్తి. **ఝానఙ్గపచ్చనీకానీతి** ఝానఙ్గానం పవత్తినివారణతో ఝానఙ్గపచ్చనీకాని. **విద్ధంసకానీతి** విఘాతకాని. **సమాధి కామచ్ఛన్దస్స పటిపక్ఖోతి** రాగపణిధియా ఉజువిపచ్చనీకభావతో నానారమ్మణేహి పలోభితస్స పరిబ్భమన్తస్స చిత్తస్స సమాధానతో కామచ్ఛన్దస్స సమాధి పటిపక్ఖో. **పీతి బ్యాపాదస్సాతి** పామోజ్జేన సమానయోగక్ఖేమత్తా బ్యాపాదస్స పీతి పటిపక్ఖా. **వితక్కో థినమిద్ధస్సాతి** యోనిసో సఙ్కప్పనవసేన సవిప్ఫారప్పవత్తితో వితక్కో థినమిద్ధస్స పటిపక్ఖో. **సుఖం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్సాతి** సుఖం వూపసన్తసీతలసభావత్తా అవూపసమానుతాపసభావస్స ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స పటిపక్ఖం. **విచారో విచికిచ్ఛాయాతి** విచారో ఆరమ్మణే అనుమజ్జనవసేన పఞ్ఞాపతిరూపసభావత్తా విచికిచ్ఛాయ పటిపక్ఖో. మహాకచ్చానత్థేరేన దేసితా పిటకానం సంవణ్ణనా పేటకం, తస్మిం **పేటకే**.

పఞ్చకామగుణభేదవిసయస్సాతి రూపాదిపఞ్చకామగుణవిసేసవిసయస్స. **ఆఘాతవత్థుభేదాదివిసయానన్తి** బ్యాపాదవివేకవచనేన "అనత్థం మే అచరీ"తిఆదిఆఘాతవత్థుభేదవిసయస్స దోసస్స, మోహాధికేహి థినమిద్ధాదీహి వివేకవచనేన పటిచ్ఛాదనవసేన దుక్ఖాదిపుబ్బన్తాదిభేదవిసయస్స మోహస్స విక్ఖమ్భనవివేకో వుత్తో. కామరాగబ్యాపాదతదేకట్ఠథినమిద్ధాదివిక్ఖమ్భకఞ్చేతం సబ్బాకుసలపటిపక్ఖసభావత్తా సబ్బకుసలానం, తేన సభావేన సబ్బాకుసలప్పహాయకం హోన్తమ్పి కామరాగాదివిక్ఖమ్భనసభావమేవ హోతి తంసభావత్తాతి అవిసేసేత్వా నీవరణాకుసలమూలాదీనం విక్ఖమ్భనవివేకో వుత్తో హోతీతి ఆహ.

యథాపచ్చయం పవత్తమానానం సభావధమ్మానం నత్థి కాచి వసవత్తితాతి వసవత్తిభావనివారణత్థం **"వితక్కనం వితక్కో"**తి వుత్తం. **వితక్కనన్తి** హి వితక్కనకిరియా, సా చ వితక్కస్స అత్తనో పచ్చయేహి పవత్తిమత్తమేవాతి భావనిద్దేసో వసవత్తిభావనివారణాయ హోతి. తయిదం వితక్కనం "ఈదిసమిద"న్తి ఆరమ్మణపరికప్పనన్తి ఆహ **"ఊహనన్తి వుత్తం హోతీ"**తి. యస్మా చిత్తం వితక్కబలేన ఆరమ్మణం అభినిరుళ్హం వియ హోతి, తస్మా సో ఆరమ్మణాభినిరోపనలక్ఖణో వుత్తో. యథా హి కోచి రాజవల్లభం ఞాతిం వా మిత్తం వా నిస్సాయ రాజగేహం ఆరోహతి అనుపవిసతి, ఏవం వితక్కం నిస్సాయ చిత్తం ఆరమ్మణం ఆరోహతి. యది ఏవం కథం అవితక్కం చిత్తం ఆరమ్మణం ఆరోహతీతి? వితక్కబలేనేవ. యథా హి సో పురిసో పరిచయేన తేన వినాపి నిరాసఙ్కో రాజగేహం పవిసతి, ఏవం పరిచయేన వితక్కేన వినాపి అవితక్కం చిత్తం ఆరమ్మణం ఆరోహతి. **పరిచయేనాతి** చ సన్తానే పవత్తవితక్కభావనాసఙ్ఖాతేన పరిచయేన. వితక్కస్స హి సన్తానే అభిణ్హం పవత్తస్స వసేన చిత్తస్స ఆరమ్మణాభిరుహనం చిరపరిచితం, తేన తం కదాచి వితక్కేన వినాపి తత్థ పవత్తతేవ. యథా తం ఞాణసహితం హుత్వా సమ్మసనవసేన చిరపరిచితం కదాచి ఞాణరహితమ్పి సమ్మసనవసేన పవత్తతి, యథా వా కిలేససహితం హుత్వా పవత్తం సబ్బసో కిలేసరహితమ్పి పరిచయేన కిలేసవాసనావసేన పవత్తతి, ఏవంసమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం.

ఆహననపరియాహననరసోతి ఆదితో, అభిముఖం వా హననం **ఆహననం**. పరితో, పరివత్తిత్వా వా ఆహననం **పరియాహననం**. "రూపం రూపం, పథవీ పథవీ"తి ఆకోటేన్తస్స వియ పవత్తి ఆహననం పరియాహననన్తి చ వేదితబ్బం. యస్మిఞ్హి ఆరమ్మణే చిత్తం అభినిరోపేతి, తం తస్స గహణయోగ్యం కరోన్తో వితక్కో ఆకోటేన్తో వియ హోతి. యది ఏవం నాగసేనత్థేరేన "ఆకోటనలక్ఖణో వితక్కో. యథా, మహారాజ, భేరీ ఆకోటితా అథ పచ్ఛా అనురవతి అనుసద్దాయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యథా ఆకోటనా, ఏవం వితక్కో దట్ఠబ్బో. అథ పచ్ఛా అనురవనా అనుసద్దనా, ఏవం విచారో దట్ఠబ్బో"తి ఆకోటనలక్ఖణతా వితక్కస్స కస్మా వుత్తా? నాయం విరోధో. థేరేన హి కిచ్చసన్నిస్సితం కత్వా లక్ఖణం వుత్తం. ధమ్మానఞ్హి సభావవినిముత్తా కాచి కిరియా నామ నత్థి తథా గహేతబ్బాకారో చ. బోధనేయ్యజనానురోధేన పన పరమత్థతో ఏకీభావోపి సభావధమ్మో పరియాయవచనేహి వియ సమారోపితరూపేహి బహూహి పకారేహి పకాసీయతి. ఏవఞ్హి సో సుట్ఠు పకాసితో హోతి. **ఆనయనపచ్చుపట్ఠానోతి** ఏత్థ **ఆనయనం** చిత్తే ఆరమ్మణస్స ఉపనయనం, ఆకడ్ఢనం వా.

అనుసఞ్చరణం అనుపరిబ్భమనం. స్వాయం విసేసో సన్తానమ్హి లబ్భమానో ఏవ సన్తానే పాకటో హోతీతి దట్ఠబ్బో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **అనుమజ్జనన్తి** ఆరమ్మణే చిత్తస్స అనుమసనం, పరిమజ్జనన్తి అత్థో. తథా హి "విచారో పరిమజ్జనహత్థో వియ సఞ్చరణహత్థో వియా"తి చ వుత్తో. **తత్థాతి** ఆరమ్మణే. సహజాతానం అనుయోజనం ఆరమ్మణే అనువిచరణసఙ్ఖాతఅనుమజ్జనవసేనేవ వేదితబ్బం. అనుప్పబన్ధనం ఆరమ్మణే చిత్తస్స అవిచ్ఛిన్నస్స వియ పవత్తి. తథా హి సో "అనుప్పబన్ధనతా"తి నిద్దిట్ఠో. తేనేవ చ "ఘణ్టానురవో వియ, పరిబ్భమనం వియా"తి చ వుత్తో. **కత్థచీతి** పఠమజ్ఝానే

పరిత్తచిత్తుప్పాదేసు చ. **ఓళారికట్ఠేనా**తి విచారతో ఓళారికట్ఠేన. యథా ఘణ్టాభిఘాతసద్దో పఠమాభినిపాతో హోతి, ఏవం ఆరమ్మణాభిముఖనిరోపనట్ఠేన వితక్కో చేతసో పఠమాభినిపాతో వియ హోతీతి ఆహ ''**ఘణ్టాభిఘాతసద్దో వియా**''తిఆది. **విప్ఫారవా**తి ఏత్థ **విప్ఫారో** నామ వితక్కస్స థినమిద్ధపటిపక్ఖో ఆరమ్మణే అనోలీనతా అసఙ్కోచో, సో పన అభినిరోపనభావేన చలనం వియ హోతీతి అధిప్పాయేనాహ ''**పరిప్ఫన్దనభావో చిత్తస్సా**''తి. **పరిబ్భమనం వియా**తి ఏత్థ పరిస్సయాభావవీమంసనత్థం పరిబ్భమనన్తి వేదితబ్బం. **దుకనిపాతట్ఠకథాయం** పన –

> "ఆకాసే గచ్ఛతో మహాసకుణస్స ఉభోహి పక్ఖేహి వాతం గహేత్వా పక్ఖే సన్నిసీదాపేత్వా గమనం వియ ఆరమ్మణే చేతసో అభినిరోపనభావేన పవత్తో వితక్కో, వాతగ్గహణత్థం పక్ఖే ఫన్దాపయమానస్స గమనం వియ అనుమజ్జనభావేన పవత్తో విచారో"తి –

వుత్తం, తం అనుప్పబన్ధనేన పవత్తియం యుజ్జతి. తథా హి ఉపచారే వా అప్పనాయం వా సన్తానేన పవత్తియం వితక్కో నిచ్చలో హుత్వా ఆరమ్మణం అనుపవిసిత్వా వియ పవత్తతి, న పఠమాభినిపాతే పాకటో హోతి. యథా హి అపుబ్బారమ్మణే పఠమాభినిపాతభూతో వితక్కో విప్ఫారవా హోతి, న తథా ఏకస్మింయేవ ఆరమ్మణే నిరన్తరం అనుప్పబన్ధవసేన పవత్తియం, నాతివిప్ఫారవా పన తత్థ హోతి సన్నిసిన్నభావతో. **పఠమదుతియజ్ఝానేసు పాకటో హోతీ**తి వితక్కస్స విసేసో అభినిరోపనాకారో ఓళారికత్తా పఠమజ్ఝానే పాకటో హోతి, తదభావతో పఞ్చకనయే దుతియజ్ఝానే విచారస్స విసేసో అనుమజ్జనాకారో పాకటో హోతి.

అయం పనేత్థ అపరో నయో – మలగ్గహితం కంసభాజనం ఏకేన హత్థేన దళ్హం గహేత్వా ఇతరేన హత్థేన చుణ్ణతేలఏళకలోమాదికతచుమ్బటకేన పరిమజ్జన్తస్స దళ్హం గహణహత్థో వియ వితక్కో, పరిమజ్జనహత్థో వియ విచారో. తథా కుమ్భకారస్స దణ్డప్పహారేన చక్కం భమయిత్వా భాజనం కరోన్తస్స పిణ్డస్స ఉప్పీళనహత్థో వియ వితక్కో, తస్సేవ ఇతో చితో చ సఞ్చరణహత్థో వియ విచారో. తథా కంసభాజనాదీసు కిఞ్చి మణ్డలం వట్టలేఖం కరోన్తస్స మజ్ఝే సన్నిరుమ్భిత్వా ఠితకణ్టకో వియ అభినిరోపనో వితక్కో, బహి పరిబ్భమనకణ్టకో వియ అనుమజ్జనో విచారోతి వేదితబ్బం.

యథా పుప్ఫఫలసాఖాదిఅవయవవినిముత్తో అవిజ్జమానోపి రుక్ఖో "సపుప్ఫో సఫలో"తి వోహరీయతి, ఏవం వితక్కాదిఅఙ్గవినిముత్తం అవిజ్జమానమ్పి ఝానం "సవితక్కం సవిచార"న్తి వోహరీయతీతి దస్సేతుం ''**రుక్ఖో వియా**''తిఆది వుత్తం. **విభఙ్గే పనా**తిఆదీసు ఝానభావనాయ పుగ్గలవసేన దేసేతబ్బత్తా "ఇధ భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహీ"తిఆదినా (విభం. ౨౦౮) పుగ్గలాధిట్ఠానేన ఝానాని ఉద్దిట్ఠానీతి. యదిపి విభఙ్గే పుగ్గలాధిట్ఠానా దేసనా కతా, అత్థో పన తత్రాపి విభఙ్గేపి యథా ఇధ "ఇమినా చ వితక్కేనా"తిఆదినా ధమ్మవసేన వుత్తో, ఏవమేవ దట్ఠబ్బో, పరమత్థతో పుగ్గలస్సేవ అభావతోతి అధిప్పాయో. అథ వా ఝానసమఙ్గినో వితక్కవిచారసమఙ్గితాదస్సనేన ఝానస్సేవ సవితక్కసవిచారతా వుత్తాతి ఆహ ''**అత్థో పన తత్రాపి ఏవమేవ దట్ఠబ్బో**''తి.

వివేకసద్దస్స భావసాధనతం సన్ధాయాహ ''**తస్మా వివేకా**''తి. హేతుఅత్థే చేతం నిస్సక్కవచనం, తస్మా వివేకా హేతుభూతాతి అత్థో. **వివేక**సద్దస్స కత్తుసాధనతం కమ్మసాధనతం వా సన్ధాయాహ ''**తస్మిం వా వివేకే**''తి. "వివిత్తో"తి హి ఇమినా నీవరణేహి వినాభూతో తేహి వివేచితోతి చ సాధనద్వయమ్పి సఙ్గహితమేవాతి. **పినయతీ**తి తప్పేతి వడ్ఢేతి వా. **సమ్పియాయనలక్ఖణా**తి పరితుస్సనలక్ఖణా. **పీననరసా**తి పరిబ్రూహనరసా. **ఫరణరసా**తి పణీతరూపేహి కాయస్స

బ్యాపనరసా. ఉదగ్గభావో **ఓదగ్యం.** సుఖయతీతి **సుఖం,** అత్తనా సమ్పయుత్తధమ్మే లద్ధస్సాదే కరోతీతి అత్థో. స్వాయం కత్తునిద్దేసో పరియాయలద్ధో ధమ్మతో అఞ్ఞస్స కత్తునివత్తనత్థో, నిప్పరియాయేన పన భావసాధనమేవ లబ్భతీతి ''**సుఖనం సుఖ**''న్తి వుత్తం. **సాతలక్ఖణ**న్తి ఇట్ఠసభావత్తా తంసమఙ్గీపుగ్గలం, సమ్పయుత్తధమ్మే వా అత్తని సాదయతీతి సాతం ద-కారస్స త-కారం కత్వా. సాతం మధురన్తి వదన్తి, సాతం లక్ఖణం ఏతస్సాతి సాతలక్ఖణం. **ఉపబ్రూహనరస**న్తిఆదీసు **ఉపబ్రూహనం** సమ్పయుత్తధమ్మానం సంవద్ధనం, దుక్ఖం వియ అవిస్సజ్జేత్వా అదుక్ఖమసుఖా వియ అనజ్ఝుపేక్ఖిత్వా అను అను గణ్హనం ఉపకారితా వా అనుగ్గహో. **కత్థచీ**తి పఠమజ్ఝానాదికే. **పటిలాభతుట్ఠీ**తి పటిలాభవసేన ఉప్పజ్జనకతుట్ఠి. **పటిలద్ధరసానుభవన**న్తి పటిలద్ధస్స ఆరమ్మణరసస్స అనుభవనం. ఏతేన పీతిసుఖాని సభావతో విభజిత్వా దస్సితాని. **యత్థ పీతి, తత్థ సుఖ**న్తి వితక్కస్స వియ విచారేన పీతియా సుఖేన అచ్చన్తసంయోగమాహ. **యత్థ సుఖం, తత్థ న నియమతో పీతీ**తి విచారస్స వియ వితక్కేన, సుఖస్స పీతియా అనచ్చన్తసంయోగం. తేన అచ్చన్తానచ్చన్తసంయోగితాయ పీతిసుఖానం విసేసం దస్సేతి.

కం ఉదకం తారేన్తి ఏత్థాతి **కన్తారం,** నిరుదకమరుట్ఠానం. వనమేవ **వనన్తం. వనచ్ఛాయప్పవేసనఉదకపరిభోగేసు వియ సుఖ**న్తి యథా హి పురిసో మహాకన్తారమగ్గం పటిపన్నో ఘమ్మపరేతో తసితో పిపాసితో పటిపథే పురిసం దిస్వా "కత్థ పానీయం అత్థీ"తి పుచ్ఛేయ్య, సో "అటవిం ఉత్తరిత్వావ జాతస్సరవనసణ్డో అత్థి, తత్థ గన్త్వా లభిస్ససీ"తి వదేయ్య, సో తస్స కథం సుత్వావ హట్ఠపహట్ఠో భవేయ్య, తతో గచ్ఛన్తో భూమియం పతితాని ఉప్పలదలనాళపత్తాదీని దిస్వా సుట్ఠుతరం హట్ఠపహట్ఠో హుత్వా గచ్ఛన్తో అల్లవత్థే అల్లకేసే పురిసే పస్సేయ్య, వనకుక్కుటవనమోరాదీనం సద్దం సుణేయ్య, జాతస్సరపరియన్తే జాతమణిజాలసదిసం నీలవనసణ్డం పస్సేయ్య, సరే జాతాని ఉప్పలపదుమకుముదాని పస్సేయ్య, అచ్ఛం విప్పసన్నం ఉదకమ్పి పస్సేయ్య, సో భియ్యో భియ్యో హట్ఠపహట్ఠో హుత్వా జాతస్సరం ఓతరిత్వా యథారుచి న్హత్వా చ పివిత్వా చ పస్సద్ధదరథో భిసముళాలపోక్ఖరాదీని ఖాదిత్వా నీలుప్పలాదీని పిళన్ధిత్వా మన్దాలవమూలాని ఖన్ధే ఖిపిత్వా ఉత్తరిత్వా సాటకం నివాసేత్వా ఉదకసాటకం ఆతపే కత్వా సీతచ్ఛాయాయ మన్దమన్దే వాతే పహరన్తే నిపన్నోవ "అహో సుఖం అహో సుఖ"న్తి వదేయ్య, ఏవంసమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. తస్స హి పురిసస్స జాతస్సరవనసణ్డసవనతో పట్ఠాయ యావ ఉదకదస్సనా హట్ఠపహట్ఠకాలో వియ పుబ్బభాగారమ్మణే హట్ఠపహట్ఠాకారా పీతి, న్హాయిత్వా చ పివిత్వా చ సీతచ్ఛాయాయ మన్దమన్దే వాతే పహరన్తే "అహో సుఖం అహో సుఖ"న్తి వదన్తో నిపన్నకాలో వియ బలప్పత్తం ఆరమ్మణరసానుభవనాకారసణ్ఠితం సుఖం.

తస్మిం తస్మిం సమయేతి ఇట్ఠారమ్మణస్స పటిలాభసమయే పటిలద్ధస్స రసానుభవనసమయే వనచ్ఛాయాదీనం సవనదస్సనసమయే పరిభోగసమయే చ. **పాకటభావతో**తి యథాక్కమం పీతిసుఖానం విభూతభావతో. **వివేకజం పీతిసుఖ**న్తి ఏత్థ పురిమస్మిం అత్థే వివేకజన్తి ఝానం వుత్తం. పీతిసుఖసద్దతో చ అత్థిఅత్థవిసేసవతో **అస్స ఝానస్స, అస్మిం వా ఝానే**తి ఏత్థ అకారో దట్ఠబ్బో యథా అరిససోతి. దుతియే పీతిసుఖమేవ వివేకజం, వివేకజంపీతిసుఖన్తి చ అఞ్ఞపదత్థసమాసో పచ్చత్తనిద్దేసస్స చ అలోపో కతో, లోపే వా సతి "వివేకజపీతిసుఖ"న్తి పాఠోతి అయం విసేసో.

గణనానుపుబ్బతో పఠమన్తి ఇమినా దేసనాక్కమం ఉల్లిఙ్గేతి. "గణనానుపుబ్బతా పఠమ"న్తిపి పాఠో, తత్థాపి గణనానుపుబ్బతాయాతి అత్థో, గణనానుపుబ్బతామత్తం వా పఠమన్తి ఇదం వచనన్తి అత్థో. **పఠమం సమాపజ్జతీతి పఠమ**న్తి ఇదం పన న ఏకన్తలక్ఖణం. చిణ్ణవసీభావో హి అట్ఠసమాపత్తిలాభీ ఆదితో పట్ఠాయ మత్థకం పాపేన్తోపి సమాపజ్జితుం సక్కోతి, మత్థకతో పట్ఠాయ ఆదిం పాపేన్తోపి సమాపజ్జితుం సక్కోతి, అన్తరన్తరా ఓక్కమన్తోపి సక్కోతి. ఏవం పుబ్బుప్పత్తియట్ఠేన పన పఠమం ఉప్పన్నన్తిపి పఠమం. తేనేవ **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౭౫) "గణనానుపుబ్బతా పఠమం, పఠమం ఉప్పన్నన్తిపి

పఠమ"న్తి ఏత్తకమేవ వుత్తం. **పచ్చనీకధమ్మే ఝాపేతీతి** నీవరణాదిపచ్చనీకధమ్మే దహతి, విక్ఖమ్భనవసేన పజహతీతి అత్థో. **గోచరన్తి** కసిణాదిఆలమ్బనం. **తన్తి** తం గోచరం. **ఉపనిజ్ఝాయతీతి** పస్సతి. **సహ ఉపచారేనాతి** సద్ధిం ఉపచారజ్ఝానేన. **కసిణారమ్మణూపనిజ్ఝాయనతోతి** పఠవీకసిణాదినో అత్తనో ఆరమ్మణస్స రూపం వియ చక్ఖునా ఉపనిజ్ఝాయనతో. **లక్ఖణూపనిజ్ఝాయనతోతి** యథాసమ్భవం అనిచ్చాదిలక్ఖణత్తయస్స నిబ్బానధాతుయా తథలక్ఖణస్స చ ఉపనిజ్ఝాయనతో. తేనేవాహ "**ఏత్థ హీ**"తిఆది. నిచ్చాదివిపల్లాసప్పహానేన మగ్గో అసమ్మోహతో అనిచ్చాదిలక్ఖణాని ఉపనిజ్ఝాయతీతి లక్ఖణూపనిజ్ఝానన్తి ఆహ "**విపస్సనాయ ఉపనిజ్ఝాయనకిచ్చ**"న్తిఆది. **తథలక్ఖణన్తి** అవినాసధమ్మస్స నిబ్బానస్స అనఞ్ఞథాభావతో అవిపరీతసభావో తథలక్ఖణం, మగ్గస్సపి వా నిబ్బానారమ్మణతో తథలక్ఖణూపనిజ్ఝానతా యోజేతబ్బా.

విసదినోదాహరణం తావ దస్సేన్తో ఆహ "**యథా సధనో**"తిఆది. **అఞ్ఞో అపదేసారహో హోతీతి** ధనతో పరిజనతో చ అఞ్ఞో ధనవా పరిజనవా చ పురిసో సహ ధనేన వత్తతి పరిజనేన చాతి సధనో సపరిజనోతి అపదేసం అరహతీతి అపదేసారహో హోతి , అపదిసితబ్బో హోతీతి వుత్తం హోతి. **సేనఙ్గేసు ఏవ సేనాసమ్ముతీతి** రథాదిసేనఙ్గవినిముత్తాయ సేనాయ అభావేపి రథేహి పత్తీహి చ సహ వత్తనతో సరథా సపత్తి సేనాతి రథాదిసేనఙ్గేసుయేవ సేనావోహారోతి అత్థో. కస్మా పనేత్థ ఝానపాఠే అగ్గహితా చిత్తేకగ్గతా గహితాతి అనుయోగం సన్ధాయాహ "**అవుత్తత్తా**"తిఆది. **ఏవం వుత్తాయేవాతి** ఏవం సరూపతో విభఙ్గే వుత్తాయేవ. **సచిత్తేకగ్గతన్తి ఇధ అవుత్తేపీతి** "సచిత్తేకగ్గత"న్తి ఏవం సరూపతో ఇమస్మిం ఝానపాఠే అవుత్తేపీతి అత్థో, సామఞ్ఞతో పన ఝానగ్గహణేన గహితా ఏవ. తేనేవాహ "**యేన హీ**"తిఆది . ఇదం వుత్తం హోతి – యేన వితక్కాదీహి సహ వత్తబ్బం, తం ధమ్మం దీపేతుం తస్స పకాసనాధిప్పాయేన "సవితక్కం సవిచార"న్తిఆదినా ఉద్దేసో కతో, సో ఏవ అధిప్పాయో తేన భగవతా విభఙ్గే (విభ. ౫౭౪) "చిత్తస్సేకగ్గతా"తి నిద్దిసన్తేన పకాసితో, తస్మా సా ఝానపాఠే అగ్గహితాతి న చిన్తేతబ్బన్తి.

ఉపసమ్పజ్జాతి ఏత్థ **ఉప-సం**సద్దా "ఉపలబ్భతీ"తిఆదీసు వియ నిరత్థకాతి దస్సేతుం "ఉపగన్త్వా"తిఆదిం వత్వా పున తేసం సాత్థకభావం దస్సేతుం "**ఉపసమ్పాదయిత్వా**"తిఆది వుత్తం, తస్మా **ఉపసమ్పజ్జాతి** ఏత్థ పత్వా సాధేత్వాతి వా అత్థో. **ఇరియన్తి** కిరియం. **వుత్తిన్తిఆదీని** తస్సేవ వేవచనాని. ఏకం ఇరియాపథబాధనం ఇరియాపథన్తరేహి రక్ఖణం **పాలనం**. సబ్బబుద్ధానం ఆచిణ్ణత్తా ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానమేవ వుత్తం. తఞ్హి సబ్బబుద్ధానం ఆచిణ్ణన్తి వదన్తి.

పఠమజ్ఝానకథా నిట్ఠితా.

దుతియజ్ఝానకథా

వూపసమాతి వూపసమహేతు. వూపసమోతి చేత్థ పహానం అధిప్పేతం, తఞ్చ వితక్కవిచారానం అతిక్కమో అత్థతో దుతియజ్ఝానక్ఖణే అనుప్పాదోతి ఆహ "**సమతిక్కమా**"తిఆది. కతమేసం పనేత్థ వితక్కవిచారానం వూపసమో అధిప్పేతో, కిం పఠమజ్ఝానికానం, ఉదాహు దుతియజ్ఝానికానన్తి, కిఞ్చేత్థ – యది పఠమజ్ఝానికానం, నత్థి తేసం వూపసమో. న హి కదాచి పఠమజ్ఝానం వితక్కవిచారరహితం అత్థి. అథ దుతియజ్ఝానికానం, ఏవమ్పి నత్థేవ వూపసమో సబ్బేన సబ్బం తేసం తత్థ అభావతోతి ఇమం అనుయోగం సన్ధాయాహ "**తత్థ కిఞ్చాపీ**"తిఆది. యస్మా దిట్ఠాదీనవస్స తంతంఝానక్ఖణే అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనం వూపసమనం అధిప్పేతం, వితక్కాదయో ఏవ చ ఝానఙ్గభూతా తథా కరీయన్తి, న తంసమ్పయుత్తా ఫస్సాదయో, తస్మా వితక్కాదీనంయేవ వూపసమాధివచనం ఝానే ఆగతం. యస్మా పన వితక్కాదీనం వియ తంసమ్పయుత్తధమ్మానమ్పి "ఏతేన ఏతం ఓళారిక"న్తి ఆదీనవదస్సనం సుత్తే ఆగతం, తస్మా అవిసేసేన వితక్కాదీనం

తంసహగతానఞ్చ వూపసమాదికే వత్తబ్బే వితక్కాదీనంయేవ వూపసమో వుచ్చమానో అధికవచనం అఞ్ఞమత్థం బోధేతీతి కత్వా కఞ్చి విసేసం దీపేతీతి దస్సేన్తో "**ఓళారికస్స పనా**"తిఆదిమాహ. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – యేహి వితక్కవిచారేహి పఠమజ్ఝానస్స ఓళారికతా, తేసం సమతిక్కమా దుతియజ్ఝానస్స సమధిగమో, న సభావతో అనోళారికానం ఫస్సాదీనం సమతిక్కమాతి అయమత్థో "వితక్కవిచారానం వూపసమా"తి ఏతేన దీపితో , తస్మా "కిం పఠమజ్ఝానికానం వితక్కవిచారానం వూపసమో ఇధాధిప్పేతో, ఉదాహు దుతియజ్ఝానికాన"న్తి ఏదిసీ చోదనా అనోకాసావ. "పీతియా చ విరాగా"తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. తస్మా వితక్కవిచారపీతిసుఖసమతిక్కమవచనాని ఓళారికోళారికఙ్గసమతిక్కమా దుతియాదిఅధిగమదీపకానీతి తేసం ఏకదేసభూతం వితక్కవిచారసమతిక్కమవచనం అవయవేన సముదాయోపలక్ఖణనయేన తం దీపకం వుత్తం. విసుం విసుం ఠితేపి హి వితక్కవిచారసమతిక్కమవచనాదికే పహేయ్యఙ్గనిద్దేసతాసామఞ్ఞేన చిత్తేన సమూహతో గహితే వితక్కవిచారవూపసమవచనస్స తదేకదేసతా హోతీతి. అథ వా వితక్కవిచారవూపసమవచనేనేవ తంసమతిక్కమా దుతియాదిఅధిగమదీపకేన పీతివిరాగాదివచనానం పీతిఆదిసమతిక్కమా తతియాదిఅధిగమదీపకతా దీపితా హోతీతి తస్స తందీపకతా వుత్తా. ఏవఞ్హి అవయవేన సముదాయోపలక్ఖణం వినా వితక్కవిచారవూపసమవచనేన పీతివిరాగాదివచనానం సవిసయే సమానబ్యాపారతా దస్సితా హోతి.

అజ్ఝత్తన్తి నియకజ్ఝత్తం అధిప్పేతం, న అజ్ఝత్తజ్ఝత్తాదీతి దస్సేన్తో ఆహ "**అజ్ఝత్తన్తి నియకజ్ఝత్తం అధిప్పేత**"న్తి. తత్థ కారణమాహ "**విభఙ్గే పనా**"తిఆది. **పన**-సద్దోపి అపిసద్దత్థో, విభఙ్గేపీతి అత్థో. అయమేవ వా పాఠో.

నీలవణ్ణయోగతో నీలవత్థం వియాతి నీలయోగతో వత్థం నీలం వియాతి అధిప్పాయో. **ఇమస్మిఞ్చ అత్థవికప్పే**తి "చేతో సమ్పసాదయతీ"తి ఏతస్మిం పక్ఖే. **చేతసో**తి చ ఉపయోగత్థే సామివచనం. **పురిమస్మి**న్తి "సమ్పసాదనయోగతో ఝానమ్పి సమ్పసాదన"న్తి వుత్తపక్ఖే. **చేతసో**తి సమ్బన్ధే సామివచనం. "యావ న పరే ఏకగతే కరోమీ"తిఆదీసు సేట్ఠవచనోపి ఏకసద్దో లోకే దిస్సతీతి ఆహ "**సేట్ఠోపి హి లోకే ఏకోతి వుచ్చతీ**"తి. "ఏకాకీహి ఖుద్దకేహి జిత"న్తిఆదీసు అసహాయత్థోపి ఏకసద్దో దిట్ఠోతి ఆహ "**ఏకో అసహాయో హుత్వా**"తి. సద్ధాదయోపి కామం సమ్పయుత్తధమ్మానం సాధారణతో చ అసాధారణతో చ పచ్చయా హోన్తియేవ, సమాధి పన ఝానక్ఖణే సమ్పయుత్తధమ్మానం అవిక్ఖేపలక్ఖణే ఇన్దట్ఠకరణేన సాతిసయం పచ్చయో హోతీతి దస్సేన్తో "**సమ్పయుత్తధమ్మే...పే.... అధివచన**"న్తి ఆహ.

"సమ్పసాదనం చేతసో ఏకోదిభావ"న్తి విసేసనద్వయం ఝానస్స అతిసయవచనిచ్ఛావసేన గహితం. స్వాయమతిసయో యథా ఇమస్మిం ఝానే లబ్భతి, న తథా పఠమజ్ఝానేతి ఇమం విసేసం దస్సేతుం "**నను చా**"తిఆది వుత్తం. ఆరమ్మణే ఆహననపరియాహననవసేన అనుమజ్జనఅనుయుఞ్జనవసేన చ పవత్తమానా ధమ్మా సతిపి నీవరణప్పహానేన కిలేసకాలుస్సియాపగమే సమ్పయుత్తానం కిఞ్చి ఖోభం కరోన్తా వియ తేహి చ తే న సన్నిసిన్నా హోన్తీతి వుత్తం "**వితక్కవిచారక్ఖోభేన...పే.... న సుప్పసన్న**"న్తి. తత్థ ఖుద్దికా ఊమియో **వీచియో,** మహతియో **తరఙ్గా. సమాధిపి న సుట్ఠు పాకటో**తి సతిపి ఇన్ద్రియసమత్తే వీరియసమతాయ చ తేనేవ ఖోతేన సమ్పసాదాభావేన చ బహలే వియ జలే మచ్ఛో సమాధిపి న సుట్ఠు పాకటో. **వితక్కవిచారపలిబోధాభావేనాతి** ఏత్థ యథావుత్తఖోభో ఏవ పలిబోధో. **ఏవం వుత్తేనాతి** యస్సా సద్ధాయ వసేన సమ్పసాదనం, యస్సా చ చిత్తేకగ్గతాయ వసేన ఏకోదిభావన్తి చ ఝానం వుత్తం, తాసం ఏవ "సద్దహనా"తిఆదినా (విభ॰ ౨౮౪) పవత్తిఆకారవిసేసవిభావనవసేన వుత్తేన తేన విభఙ్గపాఠేన. **అయం అత్థవణ్ణనాతి** "సమ్పసాదనయోగతో, సమ్పసాదనతో వా సమ్పసాదనం. ఏకోదిం భావేతీతి ఏకోదిభావన్తి ఝానం వుత్త"న్తి ఏవం పవత్తా

అయం అత్థవణ్ణనా. **అఞ్ఞదత్థు సంసన్దతి చేవ సమేతి చ, ఏవం వేదితబ్బాతి** కథం పనాయం అత్థవణ్ణనా తేన విభఙ్గపాఠేన సద్ధిం సంసన్దతి సమేతి, నను ఝానవిభఙ్గే "సమ్పసాదన"న్తి పదం ఉద్ధరిత్వా "యా సద్ధా సద్దహనా"తిఆదినా (విభ. ౫౮౫) సద్ధాయేవ వుత్తా, "చేతసో ఏకోదిభావ"న్తి చ పదం ఉద్ధరిత్వా "యా చిత్తస్స ఠితి సణ్ఠితి అవట్ఠితి"తిఆదినా సమాధిస్సేవ నిద్దేసో కతో, అట్ఠకథాయం పన "సమ్పసాదనం ఏకోదిభావ"న్తి ఝానమేవ వుత్తన్తి అట్ఠకథాయ విభఙ్గపాఠేన సద్ధిం విరోధో ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి విభఙ్గేపి ఇమినావ అధిప్పాయేన నిద్దేసస్స కతత్తా. తథా హి యేన సమ్పసాదనేన యోగా ఝానం "సమ్పసాదన"న్తి వుచ్చతి, తస్మిం "యా సద్ధా సద్దహనా"తిఆదినా దస్సితే సమ్పసాదనం ఝానన్తి సమానాధికరణనిద్దేసేనేవ తంయోగా ఝానే తంసద్దప్పవత్తి దస్సితా హోతి. "ఏకోదిభావ"న్తి చ పదం ఉద్ధరిత్వా ఏకోదిమ్హి దస్సితే ఏకోదిభావం ఝానన్తి సమానాధికరణనిద్దేసేనేవ ఝానస్స ఏకోదివడ్ఢనతా వుత్తావ హోతీతి ఇమినా అధిప్పాయేన బ్యఞ్జనవిచారం అకత్వా ధమ్మమత్తమేవ నిద్దిట్ఠన్తి అవిరోధో యుత్తో.

యం పన వుత్తం టీకాకారేహి ఆచరియధమ్మపాలత్థేరాదీహి "యది ఏకోదీతి సమాధిస్స గహణం అధిప్పేతం, తదా 'ఏకోదిభావ'న్తి పదం ఉద్ధరిత్వా సమాధిస్స నిద్దేసో న కత్తబ్బో సియా. తస్మా ఏకోదిభావసద్దో ఏవ సమాధిమ్హి పవత్తో సమ్పసాదనసద్దో వియ ఝానే పవత్తతీతి యుత్త"న్తి, తం అట్ఠకథాయ విరుజ్ఝతి. తస్మా సో అట్ఠకథానిరపేక్ఖో విసుంయేవేకో అత్థవికప్పోతి గహేతబ్బం. అయఞ్హి నేసం అధిప్పాయో – వితక్కవిచారేహి అనజ్ఝారుళ్హత్తా ఏకం ఉదేతీతి ఏకోదీతి తథావిధసమాధియుత్తం ఝానచిత్తమేవ గహేత్వా ఏకోదిస్స భావో ఏకోదిభావోతి సమాధిస్స గహణం సక్కా వత్తున్తి. యో పనాయం తేసమభినివేసో "ఏకోదీతి సమాధిస్స గహణే సతి 'ఏకోదిభావ'న్తి పదం ఉద్ధరిత్వా సమాధిస్స నిద్దేసో న కత్తబ్బో సియా"తి , సో అనేకన్తికత్తా అయుత్తో. అఞ్ఞత్థపి హి బ్యఞ్జనవిచారం అకత్వా అత్థమత్తస్సేవ బాహుల్లేన విభఙ్గే నిద్దేసో దిస్సతి.

సన్తాతి సమం నిరోధం గతా. **సమితాతి** భావనాయ సమం గమితా నిరోధితా. **వూపసన్తాతి** తతో ఏవ సుట్ఠు ఉపసన్తా. **అత్థఙ్గతాతి** అత్థం వినాసం గతా. **అబ్భత్థఙ్గతాతి** ఉపసగ్గేన పదం వడ్ఢేత్వా వుత్తం. **అప్పితాతి** గమితా వినాసం గతా. **సోసితాతి** పవత్తిసఙ్ఖాతస్స సన్తానస్స అభావేన సోసం సుక్ఖభావం గతా. **బ్యన్తీకతాతి** విగతన్తా కతా.

అయమత్థోతి భావనాయ పహీనత్తా వితక్కవిచారానం అభావసఙ్ఖాతో అత్థో. చోదకేన వుత్తమత్థం సమ్పటిచ్ఛిత్వా పరిహరితుం "**ఏవమేతం సిద్ధోవాయమత్థో**"తి వత్వా "**న పనేత**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏత**న్తి "వితక్కవిచారానం వూపసమా"తి ఏతం వచనం. **తదత్థదీపక**న్తి తస్స వితక్కవిచారాభావమత్తసఙ్ఖాతస్స అత్థస్స దీపకం. **న కిలేసకాలుస్సియస్సాతి** ఉపచారక్ఖణే వియ నీవరణసఙ్ఖాతస్స కిలేససఙ్ఖోభస్స వూపసమా న సమ్పసాదనన్తి అత్థో. నను చ "**పురిమం వత్వాపి వత్తబ్బమేవా**"తి ఇదం కస్మా వుత్తం. తథా హి దుతియజ్ఝానాదిఅధిగమూపాయదీపకేన అజ్ఝత్తం సమ్పసాదనతాయ చేతసో ఏకోదిభావతాయ చ హేతుదీపకేన అవితక్కఅవిచారభావహేతుదీపకేన చ వితక్కవిచారవూపసమవచనేనేవ వితక్కవిచారాభావో దీపితోతి, కిం పున అవితక్కఅవిచారవచనేన కతేనాతి? న, అదీపితత్తా. న హి వితక్కవిచారవూపసమవచనేన వితక్కవిచారానం అప్పవత్తి వుత్తా హోతి. వితక్కవిచారేసు హి తణ్హాప్పహానం ఏతేసం వూపసమనం. ఓళారికఙ్గముఖేన హి తంతంఝాననికన్తియా విక్ఖమ్భనం వితక్కవిచారవూపసమవచనాదీహి పకాసితం. యతో వితక్కవిచారేసు విరత్తభావదీపకం వితక్కవిచారవూపసమవచనం, యే చ సఙ్ఖారేసు తణ్హాప్పహానం కరోన్తి, తేసు మగ్గేసు పహీనతణ్హేసు చ ఫలేసు సఙ్ఖారప్పవత్తి హోతి, ఏవమిధాపి విక్ఖమ్భితవితక్కవిచారతణ్హస్స దుతియజ్ఝానస్స వితక్కవిచారసమ్పయోగో పురిమేన న నివారితో సియాతి తన్నివారణత్థం ఆవజ్జితుకామతాదిఅతిక్కమో చ తేసం వూపసమోతి దస్సనత్థఞ్చ "**అవితక్కం అవిచార**"న్తి వుత్తం.

పఠమజ్ఝానం దుతియజ్ఝానస్స ఉపనిస్సయపచ్చయేన పచ్చయో హోతీతి ఆహ ''**పఠమజ్ఝానసమాధితో**''తి. **పఠమమ్హీ**తి పఠమజ్ఝానమ్హి.

గణనానుపుబ్బతోతిఆది హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏత్థాపి "దుతియం ఉప్పన్నన్తిపి దుతియ"న్తి వత్తుం వట్టతియేవ. వుత్తమేవత్థం విభఙ్గపాఠేన సాధేన్తో ఆహ ''**యథాహ**''తిఆది. యం పన **విభఙ్గే** (విభ॰ ౫౮౦) "ఝానన్తి సమ్పసాదో పీతి సుఖం చిత్తస్సేకగ్గతా"తి వుత్తం, తం సపరిక్ఖారం ఝానం దస్సేతుం పరియాయేన వుత్తం. రథస్స పణ్డుకమ్బలం వియ హి సమ్పసాదో ఝానస్స పరిక్ఖారో, న ఝానఙ్గన్తి ఆహ ''**పరియాయోయేవ చేసో**''తి. నిప్పరియాయతో పన ఉపనిజ్ఝానలక్ఖణప్పత్తానం అఙ్గానం వసేన తివఙ్గికమేవేతం హోతీతి ఆహ ''**సమ్పసాదనం పన ఠపేత్వా**''తిఆది.

దుతియజ్ఝానకథా నిట్ఠితా.

తతియజ్ఝానకథా

విరజ్జనం విరాగో. తం పన విరజ్జనం నిబ్బిన్దనముఖేన హీళనం వా తప్పటిబద్ధరాగప్పహానం వాతి దస్సేతుం ''**తస్సా పీతియా జిగుచ్ఛనం వా సమతిక్కమో వా**''తి వుత్తం. **ఉభిన్నమన్తరా**తి పీతియా విరాగాతి ఇమేసం ద్విన్నం పదానం అన్తరా, మజ్ఝేతి అత్థో. **సమ్పిణ్డనం** సముచ్చయో. **మగ్గో**తి ఉపాయో. దుతియజ్ఝానస్స హి పటిలాభం వినా తతియజ్ఝానస్స అధిగమో న హోతీతి వితక్కవిచారానం వూపసమో తతియజ్ఝానాధిగమస్స ఉపాయో. **తదధిగమాయా**తి తతియమగ్గాధిగమాయ.

ఉపపత్తితోతి సమవాహితభావేన పతిరూపతో ఝానుపేక్ఖాపి సమవాహితమేవ అన్తోనీతం కత్వా పవత్తతీతి ఆహ ''**సమం పస్సతీ**''తి. **విసదాయా**తి సంకిలేసవిగమేన పరిబ్యత్తాయ. **విపులాయా**తి సాతిసయం మహగ్గతభావప్పత్తితో మహతియా. **థామగతాయా**తి పీతివిగమేన థిరభావప్పత్తాయ. నను చేత్థ ఉపేక్ఖావేదనావ న సమ్భవతి, తస్మా కథమయం తతియజ్ఝానసమఙ్గీ ఉపేక్ఖాయ సమన్నాగతత్తా "ఉపేక్ఖకో"తి వుచ్చతీతి చే? న కేవలం వేదనుపేక్ఖావ ఉపేక్ఖాతి వుచ్చతి, అథ ఖో అఞ్ఞాపి ఉపేక్ఖా విజ్జన్తీతి దస్సేన్తో ఆహ ''**ఉపేక్ఖా పన దసవిధా హోతీ**''తిఆది. తత్థ (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౧౬౩; విసుద్ధి॰ ౧.౮౪) "ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు చక్ఖునా రూపం దిస్వా నేవ సుమనో హోతి న దుమ్మనో, ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో"తి (అ॰ ని॰ ౬.౧) ఏవమాగతా ఖీణాసవస్స ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠానిట్ఠఛళారమ్మణాపాథే పరిసుద్ధపకతిభావావిజహనాకారభూతా ఉపేక్ఖా **ఛళఙ్గుపేక్ఖా** నామ.

యా పన "ఉపేక్ఖాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౮) ఏవమాగతా సత్తేసు మజ్ఝత్తాకారభూతా ఉపేక్ఖా, అయం **బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా** నామ.

యా "ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతి వివేకనిస్సిత"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౭; సం॰ ని॰ ౫.౧౮౨, ౧౯౦-౧౯౧) ఏవమాగతా సహజాతధమ్మానం మజ్ఝత్తాకారభూతా ఉపేక్ఖా, అయం **బోజ్ఝఙ్గుపేక్ఖా** నామ.

యా పన "కాలేన కాలం ఉపేక్ఖానిమిత్తం మనసి కరోతీ"తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౦౩) ఏవమాగతా అనచ్చారద్ధనాతిసిథిలవీరియసఙ్ఖాతా ఉపేక్ఖా, అయం **వీరియుపేక్ఖా** నామ.

యా –

“కతి సఙ్ఖారుపేక్ఖా సమథవసేన ఉప్పజ్జన్తి, కతి సఙ్ఖారుపేక్ఖా విపస్సనావసేన ఉప్పజ్జన్తి? అట్ఠ సఙ్ఖారుపేక్ఖా సమథవసేన ఉప్పజ్జన్తి, దస సఙ్ఖారుపేక్ఖా విపస్సనావసేన ఉప్పజ్జన్తి.

“కతమా అట్ఠ సఙ్ఖారుపేక్ఖా సమథవసేన ఉప్పజ్జన్తి? పఠమజ్ఝానపటిలాభత్థాయ నీవరణే పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, దుతియజ్ఝానపటిలాభత్థాయ వితక్కవిచారే పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, తతియజ్ఝానపటిలాభత్థాయ పీతిం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, చతుత్థజ్ఝానపటిలాభత్థాయ సుఖదుక్ఖే పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తిపటిలాభత్థాయ రూపసఞ్ఞం పటిఘసఞ్ఞం నానత్తసఞ్ఞం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తిపటిలాభత్థాయ ఆకాసానఞ్చాయతనసఞ్ఞం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిపటిలాభత్థాయ విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసఞ్ఞం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిపటిలాభత్థాయ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, ఇమా అట్ఠ సఙ్ఖారుపేక్ఖా సమథవసేన ఉప్పజ్జన్తి.

“కతమా దస సఙ్ఖారుపేక్ఖా విపస్సనావసేన ఉప్పజ్జన్తి? సోతాపత్తిమగ్గపటిలాభత్థాయ ఉప్పాదం పవత్తం నిమిత్తం ఆయూహనం పటిసన్ధిం గతిం నిబ్బత్తిం ఉపపత్తిం జాతిం జరం బ్యాధిం మరణం సోకం పరిదేవం ఉపాయాసం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, సోతాపత్తిఫలసమాపత్తత్థాయ ఉప్పాదం పవత్తం నిమిత్తం ఆయూహనం పటిసన్ధిం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, సకదాగామిమగ్గపఅలాభత్థాయ…పే॰… సకదాగామిఫలసమాపత్తత్థాయ…పే॰… అనాగామిమగ్గపటిలాభత్థాయ…పే॰… అనాగామిఫలసమాపత్తత్థాయ…పే॰… అరహత్తమగ్గపటిలాభత్థాయ ఉప్పాదం పవత్తం నిమిత్తం ఆయూహనం పటిసన్ధిం గతిం నిబ్బత్తిం ఉపపత్తిం జాతిం జరం బ్యాధిం మరణం సోకం పరిదేవం ఉపాయాసం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, అరహత్తఫలసమాపత్తత్థాయ…పే॰… సుఞ్ఞతవిహారసమాపత్తత్థాయ…పే॰… అనిమిత్తవిహారసమఆపత్తత్థాయ ఉప్పాదం పవత్తం నిమిత్తం ఆయూహనం పటిసన్ధిం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణం, ఇమా దస సఙ్ఖారుపేక్ఖా విపస్సనావసేన ఉప్పజ్జన్తీ”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౫౭) –

ఏవమాగతా నీవరణాదిపటిసఙ్ఖాసన్తిట్ఠనాకారభూతా ఉపేక్ఖా, అయం **సఙ్ఖారుపేక్ఖా** నామ.

తత్థ **నీవరణే పటిసఙ్ఖా**తి పఞ్చ నీవరణాని పహాతబ్బభావేన పటిసఙ్ఖాయ, పరిగ్గహేత్వాతి అత్థో. **సన్తిట్ఠనా**తి నీవరణానం పహానాభిముఖీభూతత్తా తేసం పహానేపి అబ్యాపారభావూపగమనేన మజ్ఝత్తతాయ సన్తిట్ఠనా. **సఙ్ఖారుపేక్ఖాసూ**తి నీవరణప్పహానే బ్యాపారాకరణేన నీవరణసఙ్ఖాతానం సఙ్ఖారానం ఉపేక్ఖనాసూతి అత్థో. ఏస నయో **వితక్కవిచారాదీసు ఉప్పాదాదీసు** చ. తత్థ **ఉప్పాద**న్తి పురిమకమ్మపచ్చయా ఖన్ధానం ఇధ ఉప్పత్తిమాహ. **పవత్త**న్తి తథాఉప్పన్నస్స పవత్తిం. **నిమిత్త**న్తి సబ్బమ్పి తేభూమకం సఙ్ఖారగతం నిమిత్తభావేన ఉపట్ఠానతో. **ఆయూహన**న్తి ఆయతిం పటిసన్ధిహేతుభూతం కమ్మం. **పటిసన్ధి**న్తి ఆయతిం ఉపపత్తిం. **గతి**న్తి యాయ గతియా సా పటిసన్ధి హోతి. **నిబ్బత్తి**న్తి ఖన్ధానం నిబ్బత్తనం. **ఉపపత్తి**న్తి విపాకప్పవత్తిం. **జాతి**న్తి జరాదీనం పచ్చయభూతం భవపచ్చయా జాతిం. **జరామరణా**దయో పాకటా ఏవ.

ఏత్థ చ ఉప్పాదాదయో పఞ్చేవ సఙ్ఖారుపేక్ఖాఞాణస్స విసయవసేన వుత్తా, సేసా తేసం వేవచనవసేన. నిబ్బత్తి జాతీతి ఇదఞ్హి ద్వయం ఉప్పాదస్స చేవ పటిసన్ధియా చ వేవచనం. గతి ఉపపత్తి చాతి ఇదం ద్వయం పవత్తస్స, జరాదయో నిమిత్తస్సాతి వేదితబ్బం. నను చేత్థ చతూసు మగ్గవారేసు "ఉప్పాద"న్తిఆదీని పఞ్చ మూలపదాని, "గతీ"తిఆదీని దస వేవచనపదానీతి పన్నరస పదాని వుత్తాని, ఛసు పన ఫలసమాపత్తివారేసు పఞ్చ మూలపదానేవ వుత్తాని, తం కస్మాతి చే? సఙ్ఖారుపేక్ఖాయ తిక్ఖభావే సతి కిలేసప్పహానసమత్థస్స మగ్గస్స సబ్భావతో తస్సా తిక్ఖభావదస్సనత్థం వేవచనపదేహి సహ దళ్హం కత్వా మూలపదాని వుత్తాని, ఫలస్స నిరుస్సాహభావేన సన్తసభావత్తా మగ్గాయత్తత్తా చ మన్దభూతాపి సఙ్ఖారుపేక్ఖా ఫలస్స పచ్చయో హోతీతి దస్సనత్థం మూలపదానేవ వుత్తానీతి వేదితబ్బాని.

తత్థ "సోతాపత్తిమగ్గపటిలాభత్థాయా"తిఆదీసు చతూసు మగ్గవారేసు సుఞ్ఞతానిమిత్తప్పణిహితమగ్గానం అఞ్ఞతరో వుత్తో. "సోతాపత్తిఫలసమాపత్తత్థాయా"తిఆదీసు చతూసు ఫలవారేసు పన అప్పణిహితఫలసమాపత్తి వేదితబ్బా. కస్మా? సుఞ్ఞతవిహారసమాపత్తత్థాయ అనిమిత్తవిహారసమాపత్తత్థాయాతి ఇతరాసం ద్విన్నం ఫలసమాపత్తీనం విసుం వుత్తత్తా. అనిచ్చానుపస్సనావుట్ఠానవసేన హి అనిమిత్తమగ్గో, తథేవ ఫలసమాపత్తికాలే అనిమిత్తఫలసమాపత్తి, దుక్ఖానుపస్సనావుట్ఠానవసేన అప్పణిహితమగ్గఫలసమాపత్తియో, అనత్తానుపస్సనావుట్ఠానవసఏన సుఞ్ఞతమగ్గఫలసమాపత్తియో సుత్తన్తనయేన వేదితబ్బా. ఏవఞ్చ కత్వా సుఞ్ఞతాదివిమోక్ఖవసేన మగ్గుప్పత్తిహేతుభూతా చతస్సో, తథా అప్పణిహితఫలసమాపత్తియా చతస్సో, సుఞ్ఞతవిహారఅనిమిత్తవిహారవసేన ద్వేతి దస సఙ్ఖారుపేక్ఖావిపస్సనాపఞ్ఞా వుత్తా, సమథసఙ్ఖారుపేక్ఖా పన అప్పనావీథియా ఆసన్నపుబ్బభాగే బలప్పత్తం భావనామయఞాణం.

యా పన "యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి ఉపేక్ఖాసహగత"న్తి (ధ॰ స॰ ౧౫౦) ఏవమాగతా అదుక్ఖమసుఖసఙ్ఖాతా ఉపేక్ఖా, అయం **వేదనుపేక్ఖా** నామ.

యా "యదత్థి యం భూతం, తం పజహతి, ఉపేక్ఖం పటిలభతీ"తి (మ॰ ని॰ ౩.౭౧; అ॰ ని॰ ౭.౫౫) ఏవమాగతా విచిననే మజ్ఝత్తభూతా ఉపేక్ఖా, అయం **విపస్సనుపేక్ఖా** నామ.

తత్థ **యదత్థి యం భూత**న్తి ఖన్ధపఞ్చకం, తం ముఞ్చితుకమ్యతాఞాణేన పజహతి. **ఉపేక్ఖం పటిలభతీ**తి దిట్ఠసోవత్థికత్తయస్స సప్పస్స లక్ఖణవిచిననే వియ దిట్ఠలక్ఖణత్తయస్స ఖన్ధపఞ్చకస్స సఙ్ఖారలక్ఖణవిచిననే ఉపేక్ఖం పటిలభతీతి అత్థో.

యా పన ఛన్దాదీసు యేవాపనకేసు ఆగతా సహజాతానం సమప్పవత్తిహేతుభూతా ఉపేక్ఖా, అయం **తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖా** నామ.

యా "ఉపేక్ఖకో చ విహరతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౨౩౦; ధ॰ స॰ ౧౬౩) ఏవమాగతా అగ్గసుఖేపి తస్మిం అపక్ఖపాతజననీ ఉపేక్ఖా, అయం **ఝానుపేక్ఖా** నామ.

యా పన "ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిం చతుత్థం ఝాన"న్తి (దీ॰ ని॰ ౧.౨౩౨; ధ॰ స॰ ౧౬౫) ఏవమాగతా సబ్బపచ్చనీకపరిసుద్ధా పచ్చనీకవూపసమనేపి అబ్యాపారభూతా ఉపేక్ఖా, అయం **పారిసుద్ధుపేక్ఖా** నామ.

తత్థ ఛళఙ్గుపేక్ఖా చ బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా చ బోజ్ఝఙ్గుపేక్ఖా చ తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖా చ ఝానుపేక్ఖా చ పారిసుద్ధుపేక్ఖా చ అత్థతో ఏకా తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖావ హోతి. తేన తేన అవత్థాభేదేన పనస్సా అయం భేదో ఏకస్సాపి సతో సత్తస్స కుమారయువథేరసేనాపతిరాజాదివసేన భేదో వియ. తస్మా తాసు యత్థ ఛళఙ్గుపేక్ఖా, న తత్థ బోజ్ఝఙ్గుపేక్ఖాదయో. యత్థ వా పన బోజ్ఝఙ్గుపేక్ఖా, న తత్థ ఛళఙ్గుపేక్ఖాదయో హోన్తీతి వేదితబ్బా. యథా చేతాసం అత్థతో ఏకీభావో, ఏవం సఙ్ఖారుపేక్ఖావిపస్సనుపేక్ఖానమ్పి. పఞ్ఞా ఏవ హి సా కిచ్చవసేన ద్విధా భిన్నా. యథా హి పురిసస్స సాయం గేహం పవిట్ఠం సప్పం అజపదదణ్డం గహేత్వా పరియేసమానస్స తం థుసకోట్ఠకే నిపన్నం దిస్వా "సప్పో ను ఖో, నో"తి అవలోకేన్తస్స సోవత్థికత్తయం దిస్వా నిబ్బేమతికస్స "సప్పో, న సప్పో"తి విచిననే మజ్ఝత్తతా హోతి, ఏవమేవ యా ఆరద్ధవిపస్సకస్స విపస్సనాఞాణేన లక్ఖణత్తయే దిట్ఠే సఙ్ఖారానం అనిచ్చభావాదివిచిననే మజ్ఝత్తతా ఉప్పజ్జతి, అయం **విపస్సనుపేక్ఖా**. యథా పన తస్స పురిసస్స అజపదేన దణ్డేన గాళ్హం సప్పం గహేత్వా "కిన్తాహం ఇమం సప్పం అవిహేఠేన్తో అత్తానఞ్చ ఇమినా అడంసాపేన్తో ముఞ్చేయ్య"న్తి ముఞ్చనాకారమేవ పరియేసతో గహణే మజ్ఝత్తతా హోతి, ఏవమేవ యా లక్ఖణత్తయస్స దిట్ఠత్తా ఆదిత్తే వియ తయో భవే పస్సతో సఙ్ఖారగ్గహణే మజ్ఝత్తతా, అయం **సఙ్ఖారుపేక్ఖా**. ఇతి విపస్సనుపేక్ఖాయ సిద్ధాయ సఙ్ఖారుపేక్ఖాపి సిద్ధావ హోతి. ఇమినా పనేసా విచిననగహణేసు మజ్ఝత్తసఙ్ఖాతేన కిచ్చేన ద్విధా భిన్నా. వీరియుపేక్ఖా పన వేదనుపేక్ఖా చ అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ అవసేసాహి చ అత్థతో భిన్నా ఏవాతి.

ఇమాసం పన దసన్నమ్పి ఉపేక్ఖానం భూమిపుగ్గలాదివసేన విభాగో తత్థ తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బోతి దస్సేన్తో ఆహ "**ఏవమయం దసవిధాపీ**"తిఆది. తత్థ **భూమిపుగ్గలచిత్తారమ్మణతో**తి "ఛళఙ్గుపేక్ఖా కామావచరా, బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా రూపావచరా"తి ఏవమాదినా **భూమితో**. "ఛళఙ్గుపేక్ఖా ఖీణాసవస్సేవ, బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా తిణ్ణమ్పి పుథుజ్జనసేక్ఖాసేక్ఖాన"న్తి ఏవమాదినా **పుగ్గలతో**. "ఛళఙ్గుపేక్ఖా సోమనస్సుపేక్ఖాసహగతచిత్తసమ్పయుత్తా"తిఆదినా **చిత్తతో**. "ఛళఙ్గుపేక్ఖా ఛళారమ్మణా, బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా ధమ్మారమ్మణా"తిఆదినా **ఆరమ్మణతో**. **ఖన్ధసఙ్గహఏకక్ఖణకుసలత్తికసఙ్ఖేపవసేనా**తి "వేదనుపేక్ఖా వేదనాక్ఖన్ధేన సఙ్గహితా, ఇతరా నవ సఙ్ఖారక్ఖన్ధేనా"తి **ఖన్ధసఙ్గహవసేన**. ఛళఙ్గుపేక్ఖా బ్రహ్మవిహారబోజ్ఝఙ్గఝానపారిసుద్ధితత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖా చ అత్థతో ఏకా, తస్మా ఏకక్ఖణే తాసు ఏకాయ సతి న ఇతరా, తథా సఙ్ఖారుపేక్ఖావిపస్సనుపేక్ఖాపి వేదితబ్బా, వేదనావీరియుపేక్ఖానం ఏకక్ఖణే సియా ఉప్పత్తీతి ఏవం **ఏకక్ఖణవసేన**. ఛళఙ్గుపేక్ఖా అబ్యాకతా, బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా కుసలాబ్యాకతా, తథా సేసా, వేదనుపేక్ఖా పన సియా అకుసలాపీతి ఏవం **కుసలత్తికవసేన**. దసపేతా సఙ్ఖేపతో చత్తారోవ ధమ్మా వీరియవేదనాతత్రమజ్ఝత్తతాఞాణవసేనాతి ఏవం **సఙ్ఖేపవసేన**.

ఇదాని ఇధాధిప్పేతాయ ఝానుపేక్ఖాయ లక్ఖణాదిం నిద్ధారేత్వా దస్సేన్తో ఆహ "**లక్ఖణాదితో పనా**"తిఆది. తత్థ **అనాభోగరసా**తి పణీతసుఖేపి తస్మిం అవనతిపటిపక్ఖకిచ్చాతి అత్థో. **అబ్యాపారపచ్చుపట్ఠానా**తి సతిపి సుఖపారమిప్పత్తియం తస్మిం సుఖే అబ్యావటా హుత్వా పచ్చుపతిట్ఠతి, సమ్పయుత్తానం వా తత్థ అబ్యాపారం పచ్చుపట్ఠపేతీతి అత్థో. సమ్పయుత్తధమ్మానం ఖోభం ఉప్పిలవఞ్చ ఆవహన్తేహి వితక్కాదీహి అభిభూతత్తా అపరిబ్యత్తం తత్థ తత్రమజ్ఝత్తతాయ కిచ్చం, తదభావతో ఇధ పరిబ్యత్తన్తి ఆహ "**అపరిబ్యత్తకిచ్చతో**"తి. తేనేవాహ "అపరిబ్యత్తం హీ"తిఆది.

ఇదాని సతో చ సమ్పజానోతి ఏత్థ "వుచ్చతీ"తి అజ్ఝాహరితబ్బం. **సరతీ**తి ఇమినా "సతో"తి పదస్స కత్తుసాధనతమాహ. **సమ్పజానాతీ**తి సమ్మదేవ పజానాతి. **పుగ్గలేనా**తి పుగ్గలాధిట్ఠానేన. సరణం చిన్తనం ఉపట్ఠానం లక్ఖణమేతిస్సాతి **సరణలక్ఖణా**. సమ్ముస్సనపటిపక్ఖో అసమ్ముస్సనం కిచ్చం ఏతిస్సాతి **అసమ్ముస్సనరసా**. కిలేసేహి ఆరక్ఖా హుత్వా పచ్చుపతిట్ఠతి, తతో వా ఆరక్ఖం పచ్చుపట్ఠపేతీతి **ఆరక్ఖపచ్చుపట్ఠానా**. అసమ్మోహో వా అసమ్మోహనం సమ్మదేవ పజాననం, సమ్మోహపటిపక్ఖో వా అసమ్మోహో

లక్ఖణమేతస్సాతి **అసమ్మోహలక్ఖణం. తీరణం** కిచ్చస్స పారగమనం. **పవిచయో** వీమంసా. కామం ఉపచారజ్ఝానాదిం ఉపాదాయ పఠమదుతియజ్ఝానానిపి సుఖుమానేవ, ఇమం పన ఉపరిమజ్ఝానం ఉపాదాయ ''**ఓళారికత్తా పన తేసం ఝానాన**''న్తి వుత్తం, సా చ ఓళారికతా వితక్కాదిథూలఙ్గతాయ వేదితబ్బా. కేచి "బహుచేతసికతాయా"తి చ వదన్తి. **భూమియం వియ పురిసస్సాతి** పురిసస్స భూమియం గతి వియాతి వుత్తం హోతి. **గతి సుఖా హోతీతి** తేసు ఝానేసు గతి సుఖా హోతి. **అబ్యత్తం తత్థ సతిసమ్పజఞ్ఞకిచ్చన్తి** "ఇదం నామ దుక్కరం కరీయతీ"తి వత్తబ్బస్స అభావతో వుత్తం. **ఓళారికఙ్గప్పహానేన పన సుఖుమత్తాతి** అయమత్థో కామం దుతియజ్ఝానేపి సమ్భవతి, తథాపి యేభుయ్యేన అవిప్పయోగీభావేన వత్తమానేసు పీతిసుఖేసు పీతిసఙ్ఖాతస్స ఓళారికఙ్గస్స పహానేన సుఖుమతాయ ఇధ సాతిసయో సతిపఞ్ఞాబ్యాపారోతి వుత్తం ''**పురిసస్సా**''తిఆది. ధేనుం పివతీతి **ధేనుపగో,** ధేనుయా ఖీరం పివన్తోతి వుత్తం హోతి. **పునదేవ పీతిం ఉపగచ్ఛేయ్యాతి** హానభాగియం ఝానం సియా , దుతియజ్ఝానమేవ సమ్పజ్జేయ్యాతి అత్థో. తేనాహ ''**పీతిసమ్పయుత్తమేవ సియా**''తి. **ఇదఞ్చ అతిమధురం సుఖన్తి** తతియజ్ఝానే సుఖం సన్ధాయాహ, అతిమధురతా చస్స పహానోదగ్యసభావాయ పీతియా అభావేనేవ వేదితబ్బా. **ఇదన్తి** "సతో సమ్పజానో"తి పదద్వయం.

సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేసిన్తి ఏత్థ కథమాభోగేన వినా సుఖపటిసంవేదనాతి ఆహ ''**కిఞ్చాపీ**''తిఆది. యస్మా తస్స నామకాయేన సమ్పయుత్తం సుఖం, తస్మా ఏతమత్థం దస్సేన్తో "సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేసి"న్తి ఆహాతి యోజేతబ్బం. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – "సుఖం వేదయామీ"తి ఏవమాభోగే అసతిపి నామకాయేన చేతసికసుఖం, కాయికసుఖహేతురూపసముట్ఠాపనేన కాయికసుఖఞ్చ ఝానసమఙ్గీ పటిసంవేదేతీతి వుచ్చతీతి. **తస్సాతి** ఝానసమఙ్గినో. **యం వా తన్తి** యం వా తం యథావుత్తం నామకాయసమ్పయుత్తం సుఖం. **తంసముట్ఠానేనాతి** తతో సముట్ఠితేన అతిపణీతేన రూపేన అస్స ఝానసమఙ్గినో రూపకాయో యస్మా ఫుటో, తస్మా ఏతమత్థం దస్సేన్తోతి సమ్బన్ధితబ్బం. **యస్సాతి** రూపకాయస్స. **ఫుటత్తాతి** బ్యాపితత్తాతి అత్థో. యథా హి ఉదకేన ఫుట్ఠసరీరస్స తాదిసే ఫోట్ఠబ్బే ఫుట్ఠే సుఖం ఉప్పజ్జతి, ఏవం ఏతేహి ఝానచిత్తసముట్ఠితేహి రూపేహి ఫుట్ఠసరీరస్స. **ఝానా వుట్ఠితోపీతి** ఝానమ్హా వుట్ఠితోపి. **సుఖం పటిసంవేదేయ్యాతి** చిత్తసముట్ఠితరూపేహి అవసేసతిసముట్ఠితరూపసఙ్ఘట్టనేన ఉప్పన్నకాయవిఞ్ఞాణేన కాయికం సుఖం పటిసంవేదేయ్య. **ఏతమత్థన్తి** వుత్తనయేన చేతసికకాయికసుఖపటిసంవేదనసఙ్ఖాతం అత్థం.

యన్తి హేతుఅత్థే నిపాతో, యస్మాతి అత్థో. తేనాహ ''**యంఝానహేతూ**''తి. **ఆచిక్ఖన్తీతిఆదీని** పదాని కిత్తనత్థానీతి అధిప్పాయేనాహ ''**పసంసన్తీతి అధిప్పాయో**''తి. **కిన్తీతి** పసంసనాకారపుచ్ఛా. **సుఖపారమిప్పత్తేతి** సుఖస్స పరమం పరియన్తం పత్తే. **సుఖాభిసఙ్గేనాతి** సుఖస్మిం ఆలయేన. ఏదిసేసు ఠానేసు సతిగ్గహణేనేవ సమ్పజఞ్ఞమ్పి గహితం హోతీతి ఇధ పాళియం సతియా ఏవ గహితత్తా ఏవం ఉపట్ఠితస్సతితాయ సతిమా ఇచ్చేవ వుత్తం, సమ్పజానోతి హేట్ఠా వుత్తత్తా వా. **అసంకిలిట్ఠన్తి** కిలేసేహి అసమ్మిస్సత్తా అసంకిలిట్ఠం. ఝానక్ఖణే నిప్పరియాయతో చేతసికసుఖమేవ లబ్భతీతి ''**సుఖం నామకాయేన పటిసంవేదేతీ**''తి వుత్తం. **తతియన్తి గణనానుపుబ్బతో తతియన్తిఆది** హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం.

తతియజ్ఝానకథా నిట్ఠితా.

చతుత్థజ్ఝానకథా

''**పుబ్బేవా**''తి వుత్తత్తా ''**కదా పన నేసం పహానం హోతీ**''తి చోదనం సముట్ఠాపేత్వా ఆహ ''**చతున్నం ఝానానం ఉపచారక్ఖణే**''తి. ఏవం వేదితబ్బన్తి సమ్బన్ధో. **పహానక్కమేన అవుత్తానన్తి** ఏత్థ **పహానక్కమో** నామ పహాయకధమ్మానం

ఉప్పత్తిపటిపాటి. తేన పన వుచ్చమానే “దుక్ఖం దోమనస్సం సుఖం సోమనస్స”న్తి వత్తబ్బం సియా, కస్మా ఇతో అఞ్ఞథా వచనన్తి ఆహ ‘‘**ఇన్ద్రియవిభఙ్గే**’’తిఆది . **ఉద్దేసక్కమేనా**తి “సుఖిన్ద్రియం దుక్ఖిన్ద్రియం సోమనస్సిన్ద్రియం దోమనస్సిన్ద్రియ”న్తి ఏవం పవత్తఉద్దేసక్కమేన.

అథ కస్మా ఝానేస్వేవ నిరోధో వుత్తోతి సమ్బన్ధో. **కత్థ చుప్పన్నం దుక్ఖిన్ద్రియన్తి** అత్తనో పచ్చయేహి ఉప్పన్నం అవిక్ఖమ్భితం దుక్ఖిన్ద్రియం. **కత్థ చ అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీ**తి నిరోధట్ఠానం నిరోధకారణం పుచ్ఛతి. తేన **కత్థా**తి పుచ్ఛాయ **ఏత్థా**తి విస్సజ్జనేపి హేతుమ్హి భుమ్మవచనం దట్ఠబ్బం. ఝానానుభావనిమిత్తఞ్హి అనుప్పజ్జన్తం దుక్ఖిన్ద్రియం అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీతి వుత్తం. **అతిసయనిరోధో** సుట్ఠు పహానం ఉజుపటిపక్ఖేన వూపసమో. **నిరోధో** పహానమత్తం. **నానావజ్జనే**తి యేన ఆవజ్జనేన అప్పనావీథి, తతో భిన్నావజ్జనే అనేకావజ్జనే వా. అప్పనావీథియఞ్హి ఉపచారో ఏకావజ్జనో, ఇతరో అనేకావజ్జనో అనేకక్ఖత్తుం పవత్తనతో. విసమనిసజ్జాయ ఉప్పన్నకిలమథో **విసమాసనుపతాపో. పీతిఫరణేనా**తి పీతియా ఫరణరసత్తా పీతిసముట్ఠానానం వా పణీతరూపానం కాయస్స బ్యాపనతో వుత్తం. తేనాహ ‘‘**సబ్బో కాయో సుఖోక్కన్తో హోతీ**’’తి. పణీతరూపఫుట్ఠసరీరస్స సుఖోక్కన్తకాయత్తా కుతో దుక్ఖుప్పత్తి విసమాసనుపతాపాదినాతి ఆహ ‘‘**పటిపక్ఖేన అవిహతత్తా**’’తి. **వితక్కవిచారపచ్చయేపీతి పి**-సద్దో అట్ఠానప్పయుత్తో, సో “పహీనస్సా”తి ఏత్థ ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బో. **పహీనస్సపి దోమనస్సిన్ద్రియస్సా**తి ఇదఞ్చ “సియా ఉప్పత్తీ”తి ఇమినా సమ్బన్ధితబ్బం. **ఏత**న్తి దోమనస్సిన్ద్రియం. “ఉప్పజ్జతీ”తి ఇమినా సమ్బన్ధో. “తస్స మయ్హం అతిచిరం వితక్కయతో విచారయతో కాయోపి కిలమి, చిత్తమ్పి ఊహఞ్ఞీ”తి వచనతో కాయచిత్తఖేదానం వితక్కవిచారపచ్చయతా వేదితబ్బా. **వితక్కవిచారభావే**తి ఏత్థ “ఉప్పజ్జతి దోమనస్సిన్ద్రియ”న్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **తత్థస్స సియా ఉప్పత్తీ**తి తత్థ దుతియజ్ఝానూపచారే అస్స పహీనస్సపి దోమనస్సిన్ద్రియస్స ఉప్పత్తి భవేయ్య.

ఏత్థ చ యదేకే వదన్తి “తత్థస్స సియా ఉప్పత్తీతి వదన్తేన ఝానలాభీనమ్పి దోమనస్సుప్పత్తి అత్థీతి దస్సితం హోతి, తేన చ అనీవరణసభావో లోభో వియ దోసోపి అత్థీతి దీపేతి. న హి దోసేన వినా దోమనస్సం పవత్తతి, న చేత్థ పట్ఠానపాళియా విరోధో చిన్తేతబ్బో. యస్మా తత్థ పరిహీనజ్ఝానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తమానం దోమనస్సం దస్సితం, అపరిహీనజ్ఝానం ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జమానస్స దోమనస్సస్స అసమ్భవతో ఝానలాభీనం సబ్బసో దోమనస్సం నుప్పజ్జతీతి చ న సక్కా వత్తుం అట్ఠసమాపత్తిలాభినో అపి తస్స ఉప్పన్నత్తా, న హేవ ఖో సో పరిహీనజ్ఝానో అహోసీ”తి, తం అయుత్తం అనీవరణసభావస్స దోమనస్సస్స అభావతో. యది సియా, రూపారూపావచరసత్తానమ్పి ఉప్పజ్జేయ్య, న చ ఉప్పజ్జతి. తథా హి ఆరుప్పే కామచ్ఛన్దనీవరణం పటిచ్చ థినమిద్ధనీవరణం ఉద్ధచ్చనీవరణం అవిజ్జానీవరణన్తిఆదీసు బ్యాపాదకుక్కుచ్చనీవరణాని అనుద్ధటాని, న చేత్థ అనీవరణతాపరియాయో కామచ్ఛన్దాదీనమ్పి అనీవరణానంయేవ నీవరణసదిసతాయ నీవరణపరియాయస్స వుత్తత్తా. యం పన వుత్తం “అట్ఠసమాపత్తిలాభినో అపి తస్స ఉప్పన్నత్తా”తి, తమ్పి అకారణం ఉప్పజ్జమానేన చ దోమనస్సేన ఝానతో పరిహాయనతో. లహుకేన పన పచ్చయేన పరిహీనం తాదిసా నం అప్పకసిరేనేవ పటిపాకతికం కరోన్తీతి దట్ఠబ్బం. “తత్థస్స సియా ఉప్పత్తీ”తి ఇదం పన పరికప్పనవచనం ఉపచారక్ఖణే దోమనస్సస్స అప్పహీనభావదస్సనత్థం. తథా హి వుత్తం ‘‘**న త్వేవ అన్తోఅప్పనాయ**’’న్తి. యది పన తదా దోమనస్సం ఉప్పజ్జేయ్య, పఠమజ్ఝానమ్పిస్స పరిహీనమేవాతి దట్ఠబ్బం. పహీనమ్పి సోమనస్సిన్ద్రియం పీతి వియ న దూరేతి కత్వా ‘‘**ఆసన్నత్తా**’’తి వుత్తం. నానావజ్జనూపచారే పహీనమ్పి పహానఙ్గం పటిపక్ఖేన అవిహతత్తా అన్తరన్తరా ఉప్పజ్జేయ్య వాతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో ‘‘**అప్పనాప్పత్తాయా**’’తిఆదిమాహ. తాదిసాయ ఆసేవనాయ ఇచ్ఛితబ్బత్తా యథా మగ్గవీథితో పుబ్బే ద్వే

తయో జవనవారా సదిసానుపస్సనావ పవత్తన్తి, ఏవమిధాపి అప్పనావారతో పుబ్బే ద్వే తయో జవనవారా ఉపేక్ఖాసహగతావ పవత్తన్తీతి వదన్తి.

సమాహరీతి సమానేసి, సఙ్గహేత్వా అభాసీతి అత్థో. **సుఖుమాతి** సుఖదుక్ఖాని వియ అనోళారికత్తా అవిభూతతాయ సుఖుమా, తతో ఏవ అనుమినితబ్బసభావత్తా **దుబ్బిఞ్ఞేయ్యా. దుట్ఠస్సాతి** దుట్ఠపయోగస్స, దుద్దమస్సాతి అత్థో. **సక్కా హోతి ఏసా గాహయితున్తి** అఞ్ఞాపోహననయేన సక్కా గాహయితున్తి అధిప్పాయో. **అదుక్ఖమసుఖాయ చేతోవిముత్తియాతి** ఇదమేవ చతుత్థం ఝానం దట్ఠబ్బం. **పచ్చయదస్సనత్థన్తి** అధిగమస్స ఉపాయభూతపచ్చయదస్సనత్థం. తేనాహ ''**దుక్ఖప్పహానాదయో హి తస్సా పచ్చయా**''తి. **దుక్ఖప్పహానాదయోతి** చ సోపచారా పఠమజ్ఝానాదయోపేత్థ అధిప్పేతా. **పహీనాతి వుత్తాతి** ''పఞ్చన్నం ఓరమ్భాగియానం సంయోజనానం పరిక్ఖయా''తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౪౭; సం॰ ని॰ ౫.౧౦౫౧) వుత్తత్తా. **ఏతాతి** సుఖాదయో వేదనా. **సుఖం సోమనస్సస్స పచ్చయోతి** వసనగన్ధాలేపనపుప్ఫాభరణసమాలేపనాదినిబ్బత్తం కాయికసుఖం సోమనస్సస్స పచ్చయో. ''సుఖాయ ఖో, ఆవుసో విసాఖ వేదనాయ, రాగానుసయో అనుసేతీ''తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౫) వచనతో ఆహ ''**సోమనస్సం రాగస్స పచ్చయో**''తి. ''దుక్ఖాయ ఖో, ఆవుసో విసాఖ, వేదనాయ పటిఘానుసయో అనుసేతీ''తి వచనతో వుత్తం ''**దోమనస్సం దోసస్స పచ్చయో**''తి. **సుఖాదిఘాతేనాతి** సుఖాదీనం పహానేన.

అదుక్ఖమసుఖన్తి ఏత్థ న దుక్ఖన్తి అదుక్ఖం, దుక్ఖవిదూరం. యస్మా తత్థ దుక్ఖం నత్థి, తస్మా వుత్తం ''**దుక్ఖాభావేనా**''తి. **అసుఖన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **ఏతేనాతి** దుక్ఖసుఖపటిక్ఖేపవచనేన. **పటిపక్ఖభూతన్తి** ఇదం ఇధ తతియవేదనాయ దుక్ఖాదీనం సమతిక్కమవసేన పత్తబ్బత్తా వుత్తం, న కుసలాకుసలానం వియ ఉజువిపచ్చనీకతాయ. **ఇట్ఠానిట్ఠవిపరీతానుభవనలక్ఖణాతి** ఇట్ఠానిట్ఠవిపరీతస్స మజ్ఝత్తారమ్మణస్స, ఇట్ఠానిట్ఠవిపరీతం వా మజ్ఝత్తాకారేన అనుభవనలక్ఖణా. తతో ఏవ **మజ్ఝత్తరసా. అవిభూతపచ్చుపట్ఠానాతి** సుఖదుక్ఖాని వియ న విభూతాకారా పిట్ఠిపాసాణే మిగగతమగ్గో వియ తేహి అనుమాతబ్బావిభూతాకారోపట్ఠానా. సుఖనిరోధో నామ ఇధ చతుత్థజ్ఝానూపచారో, సో పదట్ఠానం ఏతిస్సాతి **సుఖనిరోధపదట్ఠానా. ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిన్తి** పురిమపదే ఉత్తరపదలోపేనేతం సమాసపదన్తి ఆహ ''**ఉపేక్ఖాయ జనితసతిపారిసుద్ధి**''న్తి. సబ్బపచ్చనీకధమ్మపరిసుద్ధాయ పచ్చనీకసమనేపి అబ్యావటాయ పారిసుద్ధుపేక్ఖాయ వత్తమానాయ చతుత్థజ్ఝానే సతి సమ్పహంసనపఞ్ఞా వియ సుపరిసుద్ధా సువిసదా చ హోతీతి ఆహ ''**సతియా పారిసుద్ధి, సా ఉపేక్ఖాయ కతా న అఞ్ఞేనా**''తి. యది తత్రమజ్ఝత్తతా ఇధ ''ఉపేక్ఖా''తి అధిప్పేతా, కథం సతియేవ పారిసుద్ధాతి వుత్తాతి ఆహ ''**న కేవల**''న్తిఆది. **సతిసీసేనాతి** సతిం ఉత్తమఙ్గం కత్వా, పధానం కత్వాతి వుత్తం హోతి.

ఏవమపి కస్మా ఇధేవ సతి ''ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధీ''తి వుత్తాతి అనుయోగం సన్ధాయ ''**తత్థ కిఞ్చాపీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ హేట్ఠా తీసు ఝానేసు విజ్జమానాయపి తత్రమజ్ఝత్తతాయ పచ్చనీకాభిభవనతో సహాయపచ్చయవేకల్లతో చ అపారిసుద్ధి, తథా తంసమ్పయుత్తానం తదభావతో ఇధ పారిసుద్ధీతి ఇమమత్థం ఉపమావసేన దస్సేతుం ''**యథా పనా**''తిఆది వుత్తం. **సూరియప్పభాభిభవాతి** సూరియప్పభాయ అభిభుయ్యమానత్తా. అతిక్ఖతాయ చన్దలేఖా వియ రత్తిపి సోమ్మసభావా సభాగాయ రత్తియమేవ చ చన్దలేఖా సముజ్జలతీతి సా తస్సా సఙ్గయ్హతీతి దస్సేన్తో ''**సోమ్మభావేన చ అత్తనో ఉపకారకత్తేన వా సభాగాయ రత్తియా**''తి ఆహ. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ.

చతుత్థజ్ఝానకథా నిట్ఠితా.

పుబ్బేనివాసకథా

౧౨. రూపవిరాగభావనావసేన పవత్తం చతుబ్బిధమ్పి అరూపజ్ఝానం చతుత్థజ్ఝానసఙ్గహమేవాతి ఆహ "**చత్తారి ఝానానీ**"తి. యుత్తం తావ చిత్తేకగ్గతా భవోక్కమనత్థతా వియ విపస్సనాపాదకతాపి చతున్నం ఝానానం సాధారణాతి తేసం వసేన "చత్తారి ఝానానీ"తి వచనం, అభిఞ్ఞాపాదకతా పన నిరోధపాదకతా చ చతుత్థస్సేవ ఝానస్స ఆవేణికా, సా కథం చతున్నం ఝానానం సాధారణా వుత్తాతి? పరమ్పరాధిట్ఠానభావతో. పదట్ఠానపదట్ఠానమ్పి హి పదట్ఠానన్త్వేవ వుచ్చతి, కారణకారణమ్పి కారణన్తి యథా "తిణేహి భత్తం సిద్ధ"న్తి. ఏవఞ్చ కత్వా పయోజననిద్దేసే అట్ఠసమాపత్తిగ్గహణం సమత్థితం హోతి. **చిత్తేకగ్గతత్థానీ**తి ఇత్తసమాధత్థాని, దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థానీతి అత్థో. చిత్తేకగ్గతాసీసేన హి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో వుత్తో, సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవవసేన చేతం వుత్తం. తేనాహ "**ఏకగ్గచిత్తా సుఖం దివసం విహరిస్సామా**"తి. **భవోక్కమనత్థానీ**తి భవేసు నిబ్బత్తిఅత్థాని. సత్తాహం నిరోధసమాపత్తియా సమాపజ్జనతో ఆహ "**సత్తాహం అచిత్తకా హుత్వా**"తి. కస్మా పన సత్తాహమేవ నిరోధం సమాపజ్జన్తీతి? తథాకాలపరిచ్ఛేదకరణతో, తఞ్చ యేభుయ్యేన ఆహారూపజీవీనం సత్తానం ఉపాదిన్నకప్పవత్తస్స ఏకదివసం భుత్తాహారస్స సత్తాహమేవ యాపనతో.

కా (విసుద్ధి॰ ౨.౮౬౭-౮౬౮) పనాయం నిరోధసమాపత్తి నామ, కే తం సమాపజ్జన్తి, కే న సమాపజ్జన్తి, కత్థ సమాపజ్జన్తి, కస్మా సమాపజ్జన్తి, కథఞ్చస్సా సమాపజ్జనం హోతీతి? వుచ్చతే – తత్థ **కా పనాయం నిరోధసమాపత్తి నామా**తి యా అనుపుబ్బనిరోధవసేన చిత్తచేతసికానం ధమ్మానం అప్పవత్తి. **కే తం సమాపజ్జన్తి , కే న సమాపజ్జన్తీ**తి సబ్బేపి పుథుజ్జనసోతాపన్నసకదాగామినో సుక్ఖవిపస్సకా చ అనాగామిఅరహన్తో న సమాపజ్జన్తి, అట్ఠసమాపత్తిలాభినో పన అనాగామినో ఖీణాసవా చ సమాపజ్జన్తి. **కత్థ సమాపజ్జన్తీ**తి పఞ్చవోకారభవే. కస్మా? అనుపుబ్బసమాపత్తిసబ్భావతో. చతువోకారభవే పన పఠమజ్ఝానాదీనం ఉప్పత్తియేవ నత్థి, తస్మా న సక్కా తత్థ సమాపజ్జితుం. **కస్మా సమాపజ్జన్తీ**తి సఙ్ఖారానం పవత్తిభేదే ఉక్కణ్ఠిత్వా "దిట్ఠధమ్మే అచిత్తకా హుత్వా నిరోధం నిబ్బానం పత్వా సుఖం విహరిస్సామా"తి. **కథఞ్చస్సా సమాపజ్జనం హోతీ**తి సమథవిపస్సనావసేన ఉస్సక్కిత్వా కతపుబ్బకిచ్చస్స నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం నిరోధయతో ఏవమస్సా సమాపజ్జనం హోతి. యో హి సమథవసేనేవ ఉస్సక్కతి, సో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం పత్వా తిట్ఠతి. యోపి విపస్సనావసేనేవ ఉస్సక్కతి, సో ఫలసమాపత్తిం పత్వా తిట్ఠతి. యో పన ఉభయవసేనేవ ఉస్సక్కిత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం నిరోధేతి, సో తం సమాపజ్జతీతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో.

అయం పన విత్థారో – ఇధ భిక్ఖు నిరోధం సమాపజ్జితుకామో పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తత్థ సఙ్ఖారే అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో విపస్సతి. విపస్సనా చ పనేసా తివిధా సఙ్ఖారపరిగ్గణ్హనకవిపస్సనా ఫలసమాపత్తివిపస్సనా నిరోధసమాపత్తివిపస్సనాతి. తత్థ **సఙ్ఖారపరిగ్గణ్హనకవిపస్సనా** మన్దా వా తిక్ఖా వా మగ్గస్స పదట్ఠానం హోతియేవ. **ఫలసమాపత్తివిపస్సనా** తిక్ఖావ వట్టతి మగ్గభావనాసదిసా. **నిరోధసమాపత్తివిపస్సనా** పన నాతిమన్దనాతితిక్ఖా వట్టతి, తస్మా ఏస నాతిమన్దాయ నాతితిక్ఖాయ విపస్సనాయ తే సఙ్ఖారే విపస్సతి. తతో దుతియజ్ఝానం...పే॰... తతో విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తత్థ సఙ్ఖారే తథేవ విపస్సతి. అథ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ చతుబ్బిధం పుబ్బకిచ్చం కరోతి నానాబద్ధఅవికోపనం సఙ్ఘపతిమాననం సత్థుపక్కోసనం అద్ధానపరిచ్ఛేదన్తి.

తత్థ **నానాబద్ధఅవికోపనన్తి** యం ఇమినా భిక్ఖునా సద్ధిం ఏకాబద్ధం న హోతి, నానాబద్ధం హుత్వా ఠితం పత్తచీవరం వా మఞ్చపీఠం వా నివాసగేహం వా అఞ్ఞం వా పన యం కిఞ్చి పరిక్ఖారజాతం, తం యథా న వికుప్పతి,

అగ్గిఉదకవాతచోరఉన్దూరాదీనం వసేన న వినస్సతి, ఏవం అధిట్ఠాతబ్బం. తత్రిదం అధిట్ఠానవిధానం "ఇదఞ్చిదఞ్చ ఇమస్మిం సత్తాహబ్భన్తరే మా అగ్గినా ఝాయతు, మా ఉదకేన వుయ్హతు, మా వాతేన విద్ధంసతు, మా చోరేహి హరీయతు, మా ఉన్దూరాదీహి ఖజ్జతూ"తి. ఏవం అధిట్ఠితే తం సత్తాహం తస్స న కోచి పరిస్సయో హోతి, అనధిట్ఠహతో పన అగ్గిఆదీహి నస్సతి, ఇదం నానాబద్ధఅవికోపనం నామ. యం పన ఏకాబద్ధం హోతి నివాసనపారుపనం వా నిసిన్నాసనం వా, తత్థ విసుం అధిట్ఠానకిచ్చం నత్థి, సమాపత్తియేవ నం రక్ఖతి.

సఙ్ఘపతిమాననన్తి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పతిమాననం ఉదిక్ఖనం, యావ సో భిక్ఖు ఆగచ్ఛతి, తావ సఙ్ఘకమ్మస్స అకరణన్తి అత్థో. ఏత్థ చ పతిమాననం ఏతస్స న పుబ్బకిచ్చం, పతిమాననావజ్జనం పన పుబ్బకిచ్చం. తస్మా ఏవం ఆవజ్జితబ్బం "సచే మయి సత్తాహం నిరోధం సమాపజ్జిత్వా నిసిన్నే సఙ్ఘో అపలోకనకమ్మాదీసు కిఞ్చిదేవ కమ్మం కత్తుకామో హోతి, యావ మం కోచి భిక్ఖు ఆగన్త్వా న పక్కోసతి, తావదేవ వుట్ఠహిస్సామీ"తి. ఏవం కత్వా సమాపన్నో హి తస్మిం సమయే వుట్ఠహతియేవ. యో పన ఏవం న కరోతి, సఙ్ఘో చే సన్నిపతిత్వా తం అపస్సన్తో "అసుకో భిక్ఖు కుహి"న్తి పుచ్ఛిత్వా "నిరోధం సమాపన్నో"తి వుత్తే కఞ్చి భిక్ఖుం పేసేతి "తం పక్కోసాహీ"తి, అథస్స తేన భిక్ఖునా సవనూపచారే ఠత్వా "సఙ్ఘో తం ఆవుసో పతిమానేతీ"తి వుత్తమత్తేయేవ వుట్ఠానం హోతి. ఏవం గరుకా హి సఙ్ఘస్స ఆణా నామ, తస్మా తం ఆవజ్జిత్వా యథా పఠమమేవ వుట్ఠాతి, ఏవం సమాపజ్జితబ్బం.

సత్థుపక్కోసనన్తి ఇధాపి సత్థుపక్కోసనావజ్జనమేవ ఇమస్స పుబ్బకిచ్చం, తస్మా తమ్పి ఏవం ఆవజ్జితబ్బం. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

అద్ధానపరిచ్ఛేదోతి జీవితద్ధానస్స పరిచ్ఛేదో. ఇమినా భిక్ఖునా అద్ధానపరిచ్ఛేదేసు కుసలేన భవితబ్బం, "అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారా సత్తాహం పవత్తిస్సన్తి న పవత్తిస్సన్తీ"తి ఆవజ్జిత్వావ సమాపజ్జితబ్బం. సచే హి సత్తాహబ్భన్తరే నిరుజ్ఝనకే ఆయుసఙ్ఖారే అనావజ్జిత్వావ సమాపజ్జతి, తస్స నిరోధసమాపత్తి మరణం పటిబాహితుం న సక్కోతి, అన్తోనిరోధే మరణస్స నత్థితాయ అన్తరావ సమాపత్తితో వుట్ఠాతి, తస్మా ఏతం ఆవజ్జిత్వావ సమాపజ్జితబ్బం. అవసేసఞ్హి అనావజ్జితుమ్పి వట్టతి, ఇదం పన ఆవజ్జితబ్బమేవాతి వుత్తం. సో ఏవం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ ఇదం పుబ్బకిచ్చం కత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జతి, అథేకం వా ద్వే వా చిత్తవారే అతిక్కమిత్వా అచిత్తకో హోతి, నిరోధం ఫుసతి . కస్మా పనస్స ద్విన్నం చిత్తానం ఉపరి చిత్తాని న పవత్తన్తీతి? నిరోధస్స పయోగత్తా. ఇదఞ్హి ఇమస్స భిక్ఖునో ద్వే సమథవిపస్సనాధమ్మే యుగనద్ధే కత్వా అట్ఠసమాపత్తిఆరోహనం అనుపుబ్బనిరోధస్స పయోగో, న నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియాతి నిరోధస్స పయోగత్తా ద్విన్నం చిత్తానం ఉపరి చిత్తాని న పవత్తన్తీతి.

యస్మా బోధిసత్తేన బోధిమణ్డుపసఙ్కమనతో పుబ్బేపి చరిమభవే చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తితపుబ్బం, తదా పన తం నిబ్బత్తితమత్తమేవ అహోసి, న విపస్సనాదిపాదకం. తస్మా "బోధిరుక్ఖమూలే నిబ్బత్తిత"న్తి తతో విసేసేత్వా వుత్తం. **విపస్సనాపాదకన్తి** విపస్సనారమ్భే విపస్సనాయ పాదకం. **అభిఞ్ఞాపాదకన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. బుద్ధానఞ్హి పఠమారమ్భే ఏవ పాదకజ్ఝానేన పయోజనం అహోసి, న తతో పరం ఉపరిమగ్గాధిగమఫలసమాపత్తిఅభిఞ్ఞావళఞ్జనాదిఅత్థం. అభిసమ్బోధిసమధిగమతో పట్ఠాయ హి సబ్బం ఞాణసమాధికిచ్చం ఆకఙ్ఖామత్తపటిబద్ధమేవాతి. **సబ్బకిచ్చసాధకన్తి** అనుపుబ్బవిహారాదిసబ్బకిచ్చసాధకం. **సబ్బలోకియలోకుత్తరగుణదాయకన్తి** ఏత్థ విపస్సనాభిఞ్ఞాపాదకత్తా ఏవ చతుత్థస్స ఝానస్స భగవతో సబ్బలోకియలోకుత్తరగుణదాయకతా వేదితబ్బా. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానఞ్హి మగ్గఞాణం తంపదట్ఠానఞ్చ

సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం అభిసమ్బోధి, తదధిగమసమకాలమేవ చ భగవతో సబ్బే బుద్ధగుణా హత్థగతా అహేసుం, చతుత్థజ్ఝానసన్నిస్సయో చ మగ్గాధిగమోతి.

“చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహాసి”న్తి వత్వా “సో”తి వుత్తత్తా ఆహ **“సో అహ”**న్తి. **ఏవం సమాహితేతి** ఏత్థ **ఏవం**-సద్దో హేట్ఠా ఝానత్తయాధిగమపటిపాటిసిద్ధస్స చతుత్థజ్ఝానసమాధానస్స నిదస్సనత్థోతి ఆహ **“ఏవన్తి చతుత్థజ్ఝానక్కమనిదస్సనమేత”**న్తి. చతుత్థజ్ఝానస్స తస్స చ అధిగమమగ్గస్స నిదస్సనం, యేన సమాధానానుక్కమేన చతుత్థజ్ఝానసమాధి లద్ధో, తదుభయనిదస్సనన్తి అత్థో. తేనాహ **“ఇమినా…పే.… వుత్తం హోతీ”**తి. తత్థ **ఇమినా కమేనాతి** ఇమినా పఠమజ్ఝానాధిగమాదినా కమేన. యదిపి “ఏవ”న్తి ఇదం ఆగమనసమాధినా సద్ధిం చతుత్థజ్ఝానసమాధానం దీపేతి, సతిపారిసుద్ధిసమాధి ఏవ పన ఇద్ధియా అధిట్ఠానభావతో పధానన్తి ఆహ **“చతుత్థజ్ఝానసమాధినా సమాహితే”**తి. సబ్బపచ్చనీకధమ్ముపక్కిలేసపరిసుద్ధాయ పచ్చనీకసమనేపి అబ్యావటాయ పారిసుద్ధుపేక్ఖాయ వత్తమానాయ చతుత్థజ్ఝానం తంసమ్పయుత్తా చ ధమ్మా సుపరిసుద్ధా సువిసదా చ హోన్తి, సతిసీసేన పన తత్థ దేసనా కతాతి ఆహ **“ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిభావేన పరిసుద్ధే”**తి, ఉపేక్ఖాయ జనితసతిపారిసుద్ధిసమ్భవేనాతి అత్థో. పరిసుద్ధియా ఏవ పచ్చయవిసేసేన పవత్తివిసేసో పరియోదాతతా సుధన్తసువణ్ణస్స నిఘంసనేన పభస్సరతా వియాతి ఆహ **“పరిసుద్ధత్తాయేవ పరియోదాతే, పభస్సరేతి వుత్తం హోతీ”**తి.

సుఖాదీనం పచ్చయానం ఘాతేనాతి సుఖసోమనస్సానం దుక్ఖదోమనస్సానఞ్చ యథాక్కమం రాగదోసపచ్చయానం విక్ఖమ్భనేన. “సుఖం సోమనస్సస్స పచ్చయో, సోమనస్సం రాగస్స, దుక్ఖం దోమనస్సస్స పచ్చయో, దోమనస్సం దోసస్సా”తి వుత్తం. యథా రాగాదయో చేతసో మలాసుచిభావేన “అఙ్గణానీ”తి వుచ్చన్తి, ఏవం ఉపగన్త్వా కిలేసనట్ఠేన ఉపక్కిలేసాతి ఆహ **“అనఙ్గణత్తా ఏవ చ విగతుపక్కిలేసే”**తి. తేనాహ **“అఙ్గణేన హి చిత్తం ఉపక్కిలిస్సతీ”**తి, విబాధీయతి ఉపతాపీయతీతి అత్థో. **సుభావితత్తాతి** పగుణభావాపాదనేన సుట్ఠు భావితత్తా. తేనాహ **“వసీభావప్పత్తే”**తి, ఆవజ్జనాదినా పఞ్చధా చుద్దసవిధేన వా పరిదమనేన వసం వత్తితుం ఉపగతేతి అత్థో. **వసే వత్తమానఞ్హి చిత్తం ముదూతి వుచ్చతీతి** వసే వత్తమానం చిత్తం పగుణభావాపత్తియా సుపరిమద్దితం వియ చమ్మం సుపరికమ్మకతా వియ చ లాఖా ముదూతి వుచ్చతి. **కమ్మక్ఖమేతి** వికుబ్బనాదిఇద్ధికమ్మక్ఖమే. **తదుభయన్తి** ముదుతాకమ్మనియద్వయం.

నాహన్తిఆదీసు (అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౧) **న**-కారో పటిసేధత్థో. **అహన్తి** సత్థా అత్తానం నిద్దిసతి. **భిక్ఖవేతి** భిక్ఖూ ఆలపతి. **అఞ్ఞన్తి** ఇదాని వుచ్చమానచిత్తతో అఞ్ఞం. **ఏకధమ్మమ్పీతి** ఏకమ్పి సభావధమ్మం. న సమనుపస్సామీతి సమ్బన్ధో. అయఞ్హేత్థ అత్థో – అహం, భిక్ఖవే, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన ఓలోకేన్తోపి అఞ్ఞం ఏకధమ్మమ్పి న సమనుపస్సామి, యం వసీభావాపాదనేన భావితం తథా పునప్పునం కరణేన బహులీకతం ఏవం సవిసేసముదుభావప్పత్తియా ముదు కమ్మక్ఖమతాయ కమ్మనియఞ్చ హోతి యథా ఇదం చిత్తన్తి. **ఇదం చిత్తన్తి** చ అత్తనో తేసఞ్చ పచ్చక్ఖతాయ ఏవమాహ.

యథా యథావుత్తా పరిసుద్ధతాదయో న విగచ్ఛన్తి, ఏవం సుభావితం చిత్తం తత్థ అవట్ఠితం ఇధ “ఠితం ఆనేఞ్జప్పత్త”న్తి చ వుత్తన్తి ఆహ **“ఏతేసు పరిసుద్ధభావాదీసు ఠితత్తా ఠితే, ఠితత్తాయేవ ఆనేఞ్జప్పత్తే”**తి. యథా ముదుకమ్మఞ్ఞతా వసీభావప్పత్తియా లక్ఖీయతి, ఏవం వసీభావప్పత్తిపి ముదుకమ్మఞ్ఞతాహి లక్ఖీయతీతి **“ముదుకమ్మఞ్ఞభావేన వా అత్తనో వసే ఠితత్తా ఠితే”**తి వుత్తం. యథా హి కారణేన ఫలం నిద్ధారీయతి, ఏవం ఫలేనపి కారణం నిద్ధారీయతీతి నిచ్చలభావేన అవట్ఠానం

ఆనేఞ్జప్పత్తియా చ సమ్పయుత్తధమ్మేసు థిరభావేన పటిపక్ఖేహి అకమ్మనియతాయ చ సమ్భవతం సద్ధాదిబలానం ఆనుభావేన హోతీతి ఆహ ''**సద్ధాదీహి పరిగ్గహితత్తా ఆనేఞ్జప్పత్తే**''తి.

ఇదాని సఙ్ఖేపతో వుత్తమేవత్థం వివరితుం ''**సద్ధాపరిగ్గహితం హి**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **సద్ధాపరిగ్గహితన్తి** ఏవం సుభావితం వసీభావప్పత్తం చిత్తం ఏకంసేన అభిఞ్ఞాసచ్ఛికరణీయానం ధమ్మానం అభిఞ్ఞాసచ్ఛికిరియాయ సంవత్తతీతి ఏవం పవత్తాయ సద్ధాయ పరిగ్గహితం యథావుత్తసద్ధాబలేన ఉపత్థమ్భితం. **అస్సద్ధియేనాతి** తప్పటిపక్ఖేన అస్సద్ధియేన హేతునా. **న ఇఞ్జతీతి** న చలతి న కమ్పతి, అఞ్ఞదత్థు ఉపరివిసేసావహభావేనేవ తిట్ఠతి. **వీరియపరిగ్గహితన్తిఆదీసుపి** ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. అయం పన విసేసో – **వీరియపరిగ్గహితన్తి** వసీభావాపాదనపరిదమనసాధనేన వీరియేన ఉపత్థమ్భితం. **సతిపరిగ్గహితన్తి** యథావుత్తే భావనాబహులీకారే అసమ్మోసాదికాయ కుసలానఞ్చ ధమ్మానం గతియో సమన్వేసమానాయ సతియా ఉపత్థమ్భితం. **సమాధిపరిగ్గహితన్తి** తత్థేవ అవిక్ఖేపసాధనేన సమాధానేన ఉపత్థమ్భితం. **పఞ్ఞాపరిగ్గహితన్తి** తస్సా ఏవ భావనాయ ఉపకారానుపకారధమ్మానం పజాననలక్ఖణాయ పఞ్ఞాయ ఉపత్థమ్భితం. **ఓభాసగతన్తి** ఞాణోభాససహగతం. ఓభాసభూతేన హి యథావుత్తసమాధానసంవద్ధితేన ఞాణేన సంకిలేసపక్ఖం యాథావతో పస్సన్తో తతో ఉత్రాసన్తో ఓత్తప్పన్తో తం అభిభవతి, న తేన అభిభుయ్యతి. తేనాహ ''**కిలేసన్ధకారేన న ఇఞ్జతీ**''తి. ఏతేన ఞాణపరిగ్గహితం హిరోత్తప్పబలం దస్సేతి. **అట్ఠఙ్గసమన్నాగతన్తి** చతుత్థజ్ఝానసమాధినా సమాహితతా పరిసుద్ధతా పరియోదాతతా అనఙ్గణతా విగతుపక్కిలేసతా ముదుభావో కమ్మనియతా ఆనేఞ్జప్పత్తియా ఠితతాతి ఇమేహి అట్ఠహి అఙ్గేహి సమన్నాగతం. అథ వా సమాహితస్స చిత్తస్స ఇమాని అఙ్గానీతి "సమాహితే"తి ఇమం అఙ్గభావేన అగ్గహేత్వా ఠితిఆనేఞ్జప్పత్తియో విసుం గహేత్వా యథావుత్తేహి అట్ఠహి అఙ్గేహి సమన్నాగతన్తి అత్థో దట్ఠబ్బో. **అభినీహారక్ఖమన్తి** ఇద్ధివిధాదిఅత్థం అభినీహారక్ఖమం తదభిముఖకరణయోగ్గం. తేనాహ ''**అభిఞ్ఞాసచ్ఛికరణీయానం ధమ్మానం అభిఞ్ఞాసచ్ఛికిరియాయా**''తి.

కామం నీవరణాని విక్ఖమ్భేత్వా ఏవ పఠమజ్ఝానసమధిగమో, వితక్కాదివూపసమా ఏవ చ దుతియజ్ఝానాదిసమధిగమో, తథాపి న తథా తే తేహి దూరీభూతా, అపేతా వా యథా చతుత్థజ్ఝానతో, తస్మా చేతసో మలీనభావసఙ్ఖోభఉప్పిలాభావకరేహి నీవరణాదీహి సుట్ఠు విముత్తియా తస్స పరిసుద్ధిపరియోదాతతా చ వుత్తాతి ఆహ ''**నీవరణ...పే.... పరియోదాతే**''తి. **ఝానపటిలాభపచ్చనీకానన్తి** ఏత్థ **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** "ఝానపటిలాభపచ్చయాన"న్తి పాఠం గహేత్వా "ఝానపటిలాభపచ్చనీకాన"న్తి అయం పాఠో పటిక్ఖిత్తో. వుత్తఞ్హి తేన –

> ''**ఝానపటిలాభపచ్చయానన్తి** ఝానపటిలాభహేతుకానం ఝానపటిలాభం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకానం. **పాపకానన్తి** లామకానం. **ఇచ్ఛావచరానన్తి** ఇచ్ఛాయ అవచరానం ఇచ్ఛావసేన ఓతిణ్ణానం 'అహో వత మమేవ సత్థా పటిపుచ్ఛిత్వా భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేయ్యా'తిఆదినయప్పవత్తానం మానమాయాసాఠేయ్యాదీనం. **అభిజ్ఝాదీనన్తి ఆది**-సద్దేనపి తేసంయేవ సఙ్గహో. అభిజ్ఝా చేత్థ పఠమజ్ఝానేన అవిక్ఖమ్భనేయ్యా మానాదయో చ తదేకట్ఠా దట్ఠబ్బా ఝానపటిలాభపచ్చయానన్తి అనువత్తమానత్తా. విక్ఖమ్భనేయ్యా పన నీవరణగ్గహణేన గహితా. కథం పన పఠమజ్ఝానేన అవిక్ఖమ్భనేయ్యా ఇధ విగచ్ఛన్తీతి? 'సబ్బే కుసలా ధమ్మా సబ్బాకుసలానం పటిపక్ఖా'తి సల్లేఖపటిపత్తివసేన ఏవం వుత్తం ఝానస్స అపరామట్ఠభావదస్సనతో. యే పనేత్థ 'ఇచ్ఛావచరానం అభిజ్ఝాదీన'న్తి ఇమేహి పదేహి కోపఅప్పచ్చయకామరాగబ్యాపాదాదయో గహితాతి అధిప్పాయేన 'ఝానపటిలాభపచ్చయాన'న్తి పాఠం పటిక్ఖిపిత్వా 'ఝానపటిలాభపచ్చనీకాన'న్తి పాఠోతి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం తథా పాఠస్సేవ అభావతో, ఝానపటిలాభపచ్చనీకా చ నీవరణా చేవ తదేకట్ఠా చ, తేసం దూరీభావం వత్వా పున తేసంయేవ

అభావవిగమచోదనాయ అయుజ్జమానత్తా. నను చ అనఙ్గణసుత్తవత్థసుత్తేసు అయమత్థో లబ్భతి ఓళారికానంయేవ పాపధమ్మానం తత్థ అధిప్పేతత్తాతి. సచ్చమేతం, ఇధ పన అధిగతచతుత్థజ్ఝానస్స వసేన వుత్తత్తా సుఖుమాయేవ తే గహితా, అఙ్గణుపక్కిలేసతాసామఞ్ఞేన పనేత్థ సుత్తానం అపదిసనం. తథా హి 'సుత్తానుసారేనా'తి వుత్తం, న పన సుత్తవసేనా"తి.

అవస్సఞ్చేతమేవం సమ్పటిచ్ఛితబ్బం అధిగతజ్ఝానానమ్పి కేసఞ్చి ఇచ్ఛావచరానం పవత్తిసబ్భావతోతి . తేనేవ **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** "ఝానపటిలాభపచ్చయాన"న్తి పాఠం గహేత్వా "ఝానపటిలాభపచ్చనీకాన"న్తి అయం పాఠో పటిక్ఖిత్తో. **మహాగణ్ఠిపదే** విసుద్ధిమగ్గస్స **సీహళగణ్ఠిపదేపి** చ "ఝానపటిలాభపచ్చయాన"న్తి ఇమస్సేవ పాఠస్స అత్థో వుత్తో, తస్మా అయమేవ పాఠో గహేతబ్బో, అత్థోపి చేత్థ యథావుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. తేన "ఇచ్ఛావచరానన్తి ఇచ్ఛాయ అవచరానం ఇచ్ఛావసేన ఓతిణ్ణానం పవత్తానం నానప్పకారానం కోపఅప్పచ్చయానన్తి అత్థో"తి అయమ్పి పాఠో అయుత్తోయేవాతి గహేతబ్బం, తతోయేవ చ **విసుద్ధిమగ్గే** అయం పాఠో సబ్బేన సబ్బం న దస్సితోతి.

ఇద్ధిపాదకభావూపగమనేనాతి ఇద్ధియా పాదకభావస్స పదట్ఠానభావస్స ఉపగమనేన. **భావనాపారిపూరియా**తి ఇతో పరం కత్తబ్బస్స అభావవసేన అభినీహారక్ఖమభావనాయ పరిపుణ్ణత్తా. **పణీతభావూపగమనేనా**తి తతో ఏవ పధానభావం నీతతాయ ఉత్తమట్ఠేన అతిత్తికరట్ఠేన చ పణీతభావస్స ఉపగమనేన. ఉభయఞ్చేతం భావనాయ ఠితియా కారణవచనం, పరిపుణ్ణాయ భావనాయ పణీతభావప్పత్తియా ఠితేతి. **ఆనేఞ్జప్పత్తే**తి ఇదం ఠితియా విసేసనం. తేనాహ "**యథా ఆనేఞ్జప్పత్తం హోతి, ఏవం ఠితే**"తి. ఇమస్మిం పక్ఖే "ఠితే ఆనేఞ్జప్పత్తే"తి ఉభయమేకం అఙ్గం, "సమాహితే"తి పన ఇదమ్పి ఏకమఙ్గం. తేనేవస్స పఠమవికప్పతో విసేసం సన్ధాయాహ "**ఏవమ్పి అట్ఠఙ్గసమన్నాగత**"న్తి.

పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి, తస్స వా అనుస్సరణం **పుబ్బేనివాసానుస్సతి** తంనిస్సయాదిపచ్చయభూతం పటిచ్చ ఉప్పజ్జనతో. **పుబ్బేనివాసానుస్సతిమ్హి యం ఞాణం తదత్థాయా**తి సఙ్ఖేపేన వుత్తమత్థం వివరన్తో పుబ్బేనివాసం తావ దస్సేత్వా తత్థ సతిఞాణాని దస్సేతుం "**పుబ్బేనివాసో**"తిఆదిమాహ. తత్థ "పుబ్బే"తి ఇదం పదం "ఏకమ్పి జాతి"న్తిఆదివచనతో అతీతభవవిసయం ఇధాధిప్పేతన్తి ఆహ "**అతీతజాతీసూ**"తి. **నివాససద్దో** కమ్మసాధనో, ఖన్ధవినిముత్తో చ నివసితధమ్మో నత్థీతి ఆహ "**నివుత్థక్ఖన్ధా**"తి. నివుత్థతా చేత్థ సన్తానే పవత్తతా, తథాభూతా చ తే అను అను భూతా జాతా పవత్తా, తత్థ ఉప్పజ్జిత్వా విగతా చ హోన్తీతి ఆహ "**నివుత్థాతి అజ్ఝావుత్థా అనుభూతా అత్తనో సన్తానే ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధా**"తి. ఏవం ససన్తతిపరియాపన్నధమ్మవసేన నివాససద్దస్స అత్థం వత్వా ఇదాని అవిసేసేన వత్తుం "**నివుత్థధమ్మా వా నివుత్థా**"తి వత్వా తం వివరితుం "**గోచరనివాసేనా**"తిఆది వుత్తం. గోచరభూతాపి హి గోచరాసేవనాయ ఆసేవితా ఆరమ్మణకరణవసేన అనుభూతా నివుత్థా నామ హోన్తి. తే పన దువిధా సపరవిఞ్ఞాణగోచరతాయాతి ఉభయేపి తే దస్సేతుం "**అత్తనో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ "**అత్తనో విఞ్ఞాణేన విఞ్ఞాతా**"తి వత్వా "**పరిచ్ఛిన్నా**"తి వచనం యే తే గోచరనివాసేన నివుత్థధమ్మా, న తే కేవలం విఞ్ఞాణేన విఞ్ఞాతమత్తా, అథ ఖో యథా పుబ్బే నామగోత్తవణ్ణలిఙ్గాహారాదీహి విసేసేహి పరిచ్ఛేదకారికాయ పఞ్ఞాయ పరిచ్ఛిజ్జ గహితా, తథేవేతం ఞాణం పరిచ్ఛిజ్జ గణ్హాతీతి ఇమస్స అత్థస్స దీపనత్థం వుత్తం. పరవిఞ్ఞాణవిఞ్ఞాతాపి వా నివుత్థాతి సమ్బన్ధో. న కేవలం అత్తనోవ విఞ్ఞాణేన, అథ ఖో పరేసం విఞ్ఞాణేన విఞ్ఞాతాపీతి అత్థో. ఇధాపి "పరిచ్ఛిన్నా"తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం, పరేసమ్పి వా విఞ్ఞాణేన విఞ్ఞాతా పరిచ్ఛిన్నాతి. తస్స చ గహణే పయోజనం వుత్తనయేనేవ వత్తబ్బం.

తే చ ఖో యస్మా అతీతాసు ఏవ జాతీసు అఞ్ఞేహి విఞ్ఞాతా పరిచ్ఛిన్నా, తే చ పరినిబ్బుతాపి హోన్తి, యేహి తే విఞ్ఞాతా, తేసం తదా వత్తమానసన్తానానుసారేన తేసమ్పి అతీతే పవత్తి విఞ్ఞాయతీతి సిఖాప్పత్తం పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణస్స విసయభూతం పుబ్బేనివాసం దస్సేతుం "**ఛిన్నవటుమకానుస్సరణాదీసూ**"తి వుత్తం. ఛిన్నవటుమకా సమ్మాసమ్బుద్ధా, తేసం అనుస్సరణం **ఛిన్నవటుమకానుస్సరణం**. "ఆదిసద్దేన పచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకానుస్సరణాని గయ్హన్తీ"తి కేచి వదన్తి. ఛిన్నవటుమకా పన సబ్బేవ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతా ఛిన్నసంసారమగ్గత్తా, తేసం అనుస్సరణం నామ తేసం పటిపత్తియా అనుస్సరణం. సా పన పటిపత్తి సఙ్ఖేపతో ఛళారమ్మణగ్గహణలక్ఖణాతి తాని ఇధ పరవిఞ్ఞాణవిఞ్ఞాతగ్గహణేన గహితాని. తస్మా పురిమాసు జాతీసు అత్తనో విఞ్ఞాణేన అవిఞ్ఞాతానం పరినిబ్బుతానం సబ్బేసమ్పి బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం అనుస్సరణం ఛిన్నవటుమకానుస్సరణన్తి వేదితబ్బం. **ఆది**-సద్దేన పనేత్థ పురిమాసు జాతీసు అత్తనో విఞ్ఞాణేన అవిఞ్ఞాతానం అపరినిబ్బుతానమ్పి వత్తమానక్ఖన్ధపటిపాటియా అగన్త్వా సీహోక్కన్తికవసేన అనుస్సరణం గహితం, ఇమే పన యథావుత్తఛిన్నవటుమకానుస్సరణాదయో బుద్ధానంయేవ లబ్భన్తి. న హి అతీతే బుద్ధా భగవన్తో ఏవం విపస్సింసు, ఏవం మగ్గం భావేసుం, ఫలనిబ్బానాని సచ్ఛాకంసు, ఏవం వేనేయ్యే వినేసున్తి ఏత్థ సబ్బథా అఞ్ఞేసం ఞాణస్స గతి అత్థీతి. యే పన పురిమాసు జాతీసు అత్తనోవ విఞ్ఞాణేన విఞ్ఞాతా, తే పరినిబ్బుతేపి ఖన్ధపటిబద్ధత్తా సావకా అనుస్సరన్తియేవ. యాయ సతియా పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి, సా పుబ్బేనివాసానుస్సతీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **అభినీహరి**న్తి చిత్తం ఝానారమ్మణతో అపనేత్వా పుబ్బేనివాసాభిముఖం పేసేసిం, పుబ్బేనివాసనిన్నం పుబ్బేనివాసపోణం పుబ్బేనివాసపబ్భారం అకాసిన్తి అత్థో.

పాళియం "అభినిన్నామేసి"న్తి ఉత్తమపురిసప్పయోగత్తా "సో"తి ఏత్థ అహంసద్దో ఆనేత్వా వుచ్చమానో తదత్థో పాకటో హోతీతి "**సో అహ**"న్తి వుత్తం. **అనేకవిధ**న్తి నానాభవయోనిగతివిఞ్ఞాణట్ఠితిసత్తావాసాదివసేన బహువిధం. **పకారేహీ**తి నామగోత్తాదిఆకారేహి సద్ధిం. సహయోగే చేతం కరణవచనం. **పవత్తిత**న్తి దేసనావసేన పవత్తితం. తేనాహ "**సంవణ్ణిత**"న్తి, విత్థారితన్తి అత్థో. **నివాస**న్తి అన్తోగధభేదసామఞ్ఞవచనమేతన్తి తే భేదే బ్యాపనిచ్ఛావసేన సఙ్గహేత్వా దస్సేన్తో "**తత్థ తత్థ నివుత్థసన్తాన**"న్తి ఆహ. **అనుగన్త్వా అనుగన్త్వా**తి ఞాణగతియా అనుగన్త్వా అనుగన్త్వా. **అనుదేవా**తి అను ఏవ, ద-కారో పదసన్ధివసేన ఆగతో. "అభినిన్నామేసి"న్తి వత్వా "అనుస్సరామీ"తి వుత్తత్తా చిత్తస్స అభినీహారసమనన్తరభావసరణం అనుసద్దో దీపేతీతి ఆహ "**చిత్తే అభినిన్నామితమత్తే ఏవ సరామీతి దస్సేతీ**"తి. **పరికమ్మం వత్తబ్బం సియా**తి "పుబ్బేనివాసం అనుస్సరితుకామేన ఆదికమ్మికేన భిక్ఖునా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తేన రహోగతేన పటిసల్లీనేన పటిపాటియా చత్తారి ఝానాని సమాపజ్జిత్వా అభిఞ్ఞాపాదకచతుత్థజ్ఝానతో వుట్ఠాయ సబ్బపచ్ఛిమా నిసజ్జా ఆవజ్జితబ్బా"తి ఏవమాదినా పుబ్బేనివాసఞాణస్స పరికమ్మభూతం పుబ్బకరణం వత్తబ్బం భవేయ్య.

ఆరద్ధప్పకారదస్సనత్థేతి అనుస్సరితుం ఆరద్ధస్స పుబ్బేనివాసస్స పభేదదస్సనత్థే. **ఏకమ్పి జాతి**న్తి ఏకమ్పి భవం. సో హి ఏకకమ్మనిబ్బత్తో ఆదాననిక్ఖేపపరిచ్ఛిన్నో అన్తోగధధమ్మప్పభేదో ఖన్ధప్పబన్ధో ఇధ "జాతీ"తి అధిప్పేతో జాయతీతి జాతీతి కత్వా. తేనాహ "**ఏకమ్పి...పే.... ఖన్ధసన్తాన**"న్తి. **పరిహాయమానో**తి ఖీయమానో వినస్సమానో. **కప్పో**తి అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పో. సో పన అత్థతో కాలో, తదా పవత్తమానసఙ్ఖారవసేనస్స పరిహాని వేదితబ్బా. **వడ్ఢమానో వివట్టకప్పో**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. యో పన "కాలం ఖేపేతి, కాలో ఘసతి భూతాని, సబ్బానేవ సహత్తనా"తి (జా॰ ౧.౨.౧౯౦) ఆదీసు కాలస్సపి ఖయో వుచ్చతి, సో ఇధ నాధిప్పేతో అనిట్ఠప్పసఙ్గతో. సంవట్టనం వినస్సనం సంవట్టో, సంవట్టతో ఉద్ధం తథాఠాయీ **సంవట్టట్ఠాయీ**. **తమ్మూలకత్తా**తి తంపుబ్బకత్తా. వివట్టనం నిబ్బత్తనం, వడ్ఢనం వా **వివట్టో**.

తేజేన సంవట్టో **తేజోసంవట్టో**. **సంవట్టసీమాతి** సంవట్టనమరియాదా. **సంవట్టతీతి** వినస్సతి. **సదాతి** సబ్బకాలం, తీసుపి సంవట్టకాలేసూతి అత్థో. **ఏకం బుద్ధక్ఖేత్తన్తి** ఇధ యం సన్ధాయ వుత్తం, తం నియమేత్వా దస్సేతుం "**బుద్ధక్ఖేత్తం నామ తివిధ**"న్తిఆది వుత్తం. యత్తకే ఠానే తథాగతస్స పటిసన్ధిఞాణాదిఞాణానుభావో పుఞ్ఞఫలసముత్తేజితో సరసేనేవ పరిజమ్భతి, తం సబ్బమ్పి బుద్ధఙ్కురస్స నిబ్బత్తనక్ఖేత్తం నామాతి ఆహ "**జాతిక్ఖేత్తం దససహస్సచక్కవాళపరియన్త**"న్తి. **ఆనుభావో పవత్తతీతి** ఇధ ఇద్ధిమా చేతోవసిప్పత్తో ఆణాక్ఖేత్తపరియాపన్నే యత్థ కత్థచి చక్కవాళే ఠత్వా అత్తనో అత్థాయ పరిత్తం కత్వా తత్థేవ అఞ్ఞం చక్కవాళం గతోపి కతపరిత్తో ఏవ హోతీతి కత్వా వుత్తం. అథ వా తత్థ ఏకస్మిం చక్కవాళే ఠత్వా సబ్బసత్తానం అత్థాయ పరిత్తే కతే ఆణాక్ఖేత్తే సబ్బసత్తానం అభిసమ్భుణాత్వేవ పరిత్తానుభావో తత్థ దేవతాహి పరిత్తానం సమ్పటిచ్ఛితబ్బతోతి వుత్తం "ఆనుభావో పవత్తతీ"తి. **యం యావతా వా పన ఆకఙ్ఖేయ్యాతి వుత్తన్తి** యం విసయక్ఖేత్తం సన్ధాయ ఏకస్మింయేవ ఖణే సరేన అభివిఞ్ఞాపనం అత్తనో రూపదస్సనఞ్చ పటిజానన్తేన భగవతా "యావతా వా పన ఆకఙ్ఖేయ్యా"తి వుత్తం. **యత్థాతి** యస్మిం పదేసే అనన్తాపరిమాణే విసయక్ఖేత్తే. **యం యం ఆకఙ్ఖతి, తం తం అనుస్సరతీతి** ఆకఙ్ఖమత్తపటిబద్ధవుత్తితాయ బుద్ధఞాణస్స యం యం అనుస్సరితుం ఇచ్ఛతి, తం తం అనుస్సరతి. **ఏకం ఆణాక్ఖేత్తం వినస్సతీతి** ఇమినా తిరియతో సంవట్టమానపరిచ్ఛేదో వుత్తో. **సణ్ఠహన్తన్తి** వివట్టమానం జాయమానం. **తస్స వినాసో చ సణ్ఠహనఞ్చ విసుద్ధిమగ్గే వుత్తన్తి** అమ్హేహిపి హేట్ఠా "లోకవిదూ"తి ఇమస్స అత్థసంవణ్ణనాధికారే పసఙ్గతో వుత్తత్తా ఇధ న వుచ్చతి.

ఏవం పసఙ్గేన సంవట్టాదికే పకాసేత్వా ఇదాని యథాధిగతం తేసం అనుస్సరణాకారం దస్సేతుం "**యే పనేతే సంవట్టవివట్టా వుత్తా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏతేసూతి** నిద్ధారణే భుమ్మం సంవట్టవివట్టకప్పసముదాయతో అనేకేసం సంవట్టకప్పాదీనం నిద్ధారియమానత్తా. **అముమ్హి సంవట్టకప్పేతి** ఏత్థ **వా**-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠో దట్ఠబ్బో. తేన చ అనియమత్థేన ఇతరాసం అసఙ్ఖ్యేయ్యానమ్పి సఙ్గహో సిద్ధోతి. అథ వా **అముమ్హి సంవట్టకప్పేతి** ఇదం సంవట్టకప్పస్స ఆదితో పాళియం గహితత్తా వుత్తం. తత్థాపి హి ఇమస్స కతిపయకాలం భవాదీసు సంసరణం ఉపలబ్భతీతి. సంవట్టకప్పే వా వత్తమానే యేసు భవాదీసు ఇమస్స ఉపపత్తి అహోసి, తందస్సనమేతం దట్ఠబ్బం. **భవే వాతిఆదీసు** కామాదిభవే వా అణ్డజాదియోనియా వా దేవాదిగతియా వా నానత్తకాయనానత్తసఞ్ఞీఆదివిఞ్ఞాణట్ఠితియా వా సత్తావాసే వా ఖత్తియాదిసత్తనికాయే వా. యస్మా ఇదం భగవతో వసేన పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం ఆగతం, తస్మా తస్సేవ నామాదివసేన అత్థం యోజేత్వా దస్సేన్తో ఆహ "**ఏవంనామోతి వేస్సన్తరో వా జోతిపాలో వా**"తిఆది. **సాలిమంసోదనాహారో వాతి** గిహికాలం సన్ధాయ వుత్తం. **పవత్తఫలభోజనో వాతి** తాపసాదికాలం సన్ధాయ. **పవత్తఫలభోజనోతి** సయమ్పతితఫలాహారో. **సామిసనిరామిసాదిప్పభేదానన్తి** ఏత్థ **సామిసా** గేహస్సితసోమనస్సాదయో, **నిరామిసా** నేక్ఖమ్మస్సితసోమనస్సాదయో. **ఆది**-సద్దేన వివేకజసమాధిజసుఖాదీనం సఙ్గహో.

హేట్ఠా సామఞ్ఞతో వుత్తమేవత్థం విభజిత్వా దస్సేతుకామో "**అథ వా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **అముత్రాసిన్తి** సామఞ్ఞనిద్దేసోయం, బ్యాపనిచ్ఛాలోపో వా, అముత్ర అముత్ర ఆసిన్తి వుత్తం హోతి. **అనుపుబ్బేన ఆరోహన్తస్స యావదిచ్ఛకం అనుస్సరణన్తి** ఏత్థ **ఆరోహన్తస్సాతి** పటిలోమతో ఞాణేన పుబ్బేనివాసం ఆరోహన్తస్స. **పటినివత్తన్తస్సాతి** పుబ్బేనివాసం అనుస్సరణవసేన యావదిచ్ఛకం గన్త్వా పచ్చాగచ్ఛన్తస్స. **పచ్చవేక్ఖణన్తి** అనుస్సరితానుస్సరితస్స పచ్చవేక్ఖణం. **తస్మాతి** వుత్తస్సేవత్థస్స కారణభావేన పచ్చామసనం, పటినివత్తన్తస్స పచ్చవేక్ఖణభావతోతి వుత్తం హోతి. **ఇధూపపత్తియాతి** ఇధ చరిమభవే ఉపపత్తియా. **అనన్తరన్తి** అతీతానన్తరమాహ. **అముత్రాతి** అముకస్మిం భవేతి అత్థో. **ఉదపాదిన్తి** ఉప్పజ్జిం. **తాహి దేవతాహీతి** తుసితదేవతాహి. **ఏకగోత్తోతి** తుసితగోత్తేన ఏకగోత్తో. మహాబోధిసత్తానం సన్తానస్స పరియోసానావత్థాయం

దేవలోకూపపత్తిజనకం నామ అకుసలేన కమ్మునా అనుపద్దుతమేవ హోతీతి అధిప్పాయేన "**దుక్ఖం పన సఙ్ఖారదుక్ఖమత్తమేవా**"తి వుత్తం. మహాపుఞ్ఞానమ్పి పన దేవపుత్తానం పుబ్బనిమిత్తుప్పత్తికాలాదీసు అనిట్ఠారమ్మణసమాయోగో హోతియేవాతి "కదాచి దుక్ఖదుక్ఖస్సపి సమ్భవో నత్థీ"తి న సక్కా వత్తుం, ధమ్మానం ఉప్పాదనిరోధసఙ్ఖారదుక్ఖన్తి వేదితబ్బం. **సత్తపఞ్ఞాస...పే.... పరియన్తో**తి ఇదం మనుస్సవస్సగణనావసేన వుత్తం. తత్థ దేవానం వస్సగణనాయ పన చతుసహస్సమేవ.

ఇతీతి వుత్తత్థనిదస్సనమేతం, తఞ్చ ఖో యథారహతో, న యథానుపుబ్బతోతి దస్సేన్తో "**నామగోత్తవసేనా**"తిఆదిమాహ. **ఉద్దిసీయతీ**తి దిస్వావ అవిఞ్ఞేయ్యత్తా "అయం కో నామో"తి పుచ్ఛితే "తిస్సో గోతమో"తి నామగోత్తేన ఉద్దిసీయతి. **వణ్ణాదీహీ**తి వణ్ణాహారవేదయితాయుపరిచ్ఛేదేహి. **సామోతీ**తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా. తేన ఏవమాదిఏవంపకారనానత్తతోతి దస్సితం హోతి. **నామగోత్తం ఉద్దేసో**తి ఉద్దిసీయతి సత్తో ఏతేనాతి ఉద్దేసో నామగోత్తం. **ఇతరే ఆకారా**తి ఆకరీయతి దిస్వావ సత్తో విఞ్ఞాయతి ఏతేహీతి ఇతరే వణ్ణాదయో ఆకారా. "**నో చ ఖో అవిసేసేనా**"తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమేవత్థం విత్థారేన దస్సేన్తో ఆహ "**తిత్థియా హీ**"తిఆది. తత్థ **తిత్థియా**తి అఞ్ఞతిత్థియా. తే పన కమ్మవాదినో కిరియవాదినో తాపసాదయో. యస్మా తిత్థియానం **బ్రహ్మజాలా**దీసు చత్తాలీసాయ ఏవ సంవట్టవివట్టానం అనుస్సరణం ఆగతం, తస్మా "**న తతో పర**"న్తి వత్వా తత్థ కారణం వదన్తో "**దుబ్బలపఞ్ఞత్తా**"తిఆదిమాహ. తేన విపస్సనాభియోగో పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణస్స విసేసకారణన్తి దస్సేతి. తతోయేవ చ బలవపఞ్ఞత్తా ఠపేత్వా అగ్గసావకమహాసావకే ఇతరే పకతిసావకా కప్పసతమ్పి కప్పసహస్సమ్పి అనుస్సరన్తియేవాతి దట్ఠబ్బం. తేనేవ వుత్తం **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౨.౪౦౨) "పకతిసావకా కప్పసతమ్పి కప్పసహస్సమ్పి అనుస్సరన్తియేవ బలవపఞ్ఞత్తా"తి. **ఏత్తకో హి తేసం అభినీహారో**తి కప్పానం సతసహస్సమ్పి తదధికం ఏకం ద్వే చ అసఙ్ఖ్యేయ్యానీతి కాలవసేన ఏవంపరిమాణో యథాక్కమం తేసం మహాసావకఅగ్గసావకపచ్చేకబుద్ధానం పుఞ్ఞఞాణాభినీహారో, సావకపచ్చేకబోధిపారమితా సిద్ధా. యది బోధిసమ్భారసమ్భరణకాలపరిచ్ఛిన్నో తేసం తేసం అరియానం అభిఞ్ఞాఞాణవిభవో, ఏవం సన్తే బుద్ధానమ్పిస్స పరిచ్ఛేదతా ఆపన్నాతి ఆహ "**బుద్ధానం పన పరిచ్ఛేదో నత్థీ**"తి. "యావతకం ఞేయ్యం, తావతకం ఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ ౩.౫) వచనతో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స వియ బుద్ధానం అభిఞ్ఞాఞాణానమ్పి సవిసయే పరిచ్ఛేదో నామ నత్థీతి తత్థ యం యం ఞాతుం ఇచ్ఛన్తి, తం తం జానన్తి ఏవ. అథ వా సతిపి కాలపరిచ్ఛేదే కారణూపాయకోసల్లపరిగ్గహాదినా సాతిసయత్తా మహాబోధిసమ్భారానం పఞ్ఞాపారమితాయ పవత్తిఆనుభావస్స పరిచ్ఛేదో నామ నత్థి, కుతో తంనిబ్బత్తానం అభిఞ్ఞాఞాణానన్తి ఆహ "**బుద్ధానం పన పరిచ్ఛేదో నత్థీ**"తి. అతీతే "ఏత్తకానం కప్పానం అసఙ్ఖ్యేయ్యానీ"తి ఏవం కాలపరిచ్ఛేదో నత్థి అనాగతే అనాగతంసఞాణస్స వియ. తేనాహ "**యావ ఇచ్ఛన్తి తావ సరన్తీ**"తి.

ఏవం పఞ్చన్నం జనానం పుబ్బేనివాసానుస్సరణం కాలవిభాగతో దస్సేత్వా ఇదాని ఆరమ్మణగ్గహణవసేనస్స పవత్తివిసేసం దస్సేన్తో "**తిత్థియా చా**"తిఆదిమాహ. **ఖన్ధపటిపాటిమేవ సరన్తీ**తి ఏత్థ **ఖన్ధపటిపాటి** ఖన్ధానం అనుక్కమో, సా చ ఖో చుతితో పట్ఠాయ ఉప్పటిపాటివసేన. కేచి పనేత్థ "ఇరియాపథపటిపాటి ఖన్ధపటిపాటీ"తి వదన్తి. వుత్తమేవత్థం బ్యతిరేకతో విభావేన్తో ఆహ "**పటిపాటిం ముఞ్చిత్వా**"తిఆది. తత్థ **చుతిపటిసన్ధివసేనా**తి అత్తనో పరస్స వా తస్మిం తస్మిం అత్తభావే చుతిం దిస్వా అన్తరా కిఞ్చి అనామసిత్వా పటిసన్ధియా ఏవ గహణవసేన. యథా పన అన్ధా యట్ఠిం అముఞ్చిత్వా గచ్ఛన్తి, ఏవం తే ఖన్ధపటిపాటిం అముఞ్చిత్వావ సరన్తీతి ఆహ "**తేసఞ్హి అన్ధానం వియ ఇచ్ఛితప్పదేసోక్కమనం నత్థీ**"తి. **సావకా**తి పకతిసావకాపి మహాసావకాపి అగ్గసావకాపి సామఞ్ఞతో వుత్తా. పకతిసావకాపి హి ఖన్ధపటిపాటియాపి అనుస్సరన్తి , చుతిపటిసన్ధివసేనపి సఙ్కమన్తి బలవపఞ్ఞత్తా, తథా అసీతిమహాసావకా. ద్విన్నం పన అగ్గసావకానం ఖన్ధపటిపాటికిచ్చం

నత్థి. ఏకస్స అత్తభావస్స చుతిం దిస్వా పటిసన్ధిం పస్సన్తి, పున అపరస్స చుతిం దిస్వా పటిసన్ధిన్తి ఏవం చుతిపటిసన్ధివసేనపి సఙ్కమన్తా గచ్ఛన్తి. యథా నామ సరదసమయే రత్తిమజ్ఝన్హికవేలాయం చతురతనికే గేహే చక్ఖుమతో పురిసస్స రూపగతం సుపాకటమేవ హోతీతి లోకసిద్ధమేతం. సియా పన తస్స సుఖుమతరతిరోకుట్టాదిభేదస్స రూపగతస్స అగోచరతా, న త్వేవ బుద్ధానం ఞాతుం ఇచ్ఛితస్స ఞేయ్యస్స అగోచరతా, అథ ఖో తం ఞాణాలోకేన ఓభాసితం హత్థతలే ఆమలకం వియ సుపాకటం సువిభూతమేవ హోతి, తథా ఞేయ్యావరణస్స సుప్పహీనత్తాతి ఆహ ''**బుద్ధా పనా**''తిఆది.

తత్థ **సీహోక్కన్తవసేనాతి** సీహగతిపతనవసేన. **యం యం ఠానం ఆకఙ్ఖన్తీ**తి యస్మిం కప్పే యస్మిం భవే యం యం ఠానం జానితుం ఇచ్ఛన్తి. **తం సబ్బం సరన్తియేవాతి** ఞాతుం ఇచ్ఛితం తం సబ్బం సరన్తియేవ, న న సరన్తి. బుద్ధానఞ్హి నేవ ఖన్ధపటిపాటికిచ్చం, న చ చుతిపటిసన్ధివసేన సఙ్కమనకిచ్చం అత్థి. తేసఞ్హి అనేకాసు కప్పకోటీసు హేట్ఠా వా ఉపరి వా యం యం ఠానం ఇచ్ఛన్తి, తం తం పాకటమేవ హోతి. తస్మా యథా పేయ్యాలపాళిం పఠన్తా "పఠమం ఝానం…పే.… పఞ్చమం ఝాన"న్తిఆదిపరియోసానమేవ గణ్హన్తా సఙ్ఖిపిత్వా సజ్ఝాయన్తి, న అనుపదం, ఏవం అనేకాపి కప్పకోటియో పేయ్యాలపాళిం వియ సఙ్ఖిపిత్వా యం యం ఇచ్ఛన్తి, తత్థ తత్థేవ ఞాణేన ఓక్కమన్తా సీహోక్కన్తవసేన గచ్ఛన్తి. ఏవం గచ్ఛన్తానఞ్చ తేసం ఞాణం యథా నామ కతవాలవేధిపరిచయస్స సరభఙ్గసదిసస్స ధనుగ్గహస్స ఖిత్తో సరో అన్తరన్తరా రుక్ఖలతాదీసు అసజ్జమానో లక్ఖేయేవ పతతి న సజ్జతి న విరజ్ఝతి, ఏవం అన్తరన్తరాసు జాతీసు న సజ్జతి న విరజ్ఝతి, అసజ్జమానం అవిరజ్ఝమానం ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానంయేవ గణ్హాతి.

అతీతభవే ఖన్ధా తప్పటిబద్ధనామగోత్తాని చ సబ్బం పుబ్బేనివాసన్త్వేవ సఙ్గహితానీతి ఆహ ''**కిం విదితం కరోతి? పుబ్బేనివాస**''న్తి. మోహో పటిచ్ఛాదకట్ఠేన తమో వియ తమోతి ఆహ ''**స్వేవ మోహో**''తిఆది. **ఓభాసకరణట్ఠేనాతి** కాతబ్బతో కరణం, ఓభాసోవ కరణం ఓభాసకరణం, అత్తనో పచ్చయేహి ఓభాసభావేన నిబ్బత్తేతబ్బట్ఠేనాతి అత్థో. **సేసం పసంసావచన**న్తి పటిపక్ఖవిధమనపవత్తివిసేసానం బోధనతో వుత్తం. **అవిజ్జా విహతాతి** ఏతేన విజాననట్ఠేన విజ్జాతి అయమ్పి అత్థో దీపితోతి దట్ఠబ్బం. **కస్మా? యస్మా విజ్జా ఉప్పన్నా**తి ఏతేన విజ్జాపటిపక్ఖా అవిజ్జా, పటిపక్ఖతా చస్సా పహాతబ్బభావేన విజ్జాయ చ పహాయకభావేనాతి దస్సేతి. **ఏస నయో ఇతరస్మిమ్పి పదద్వయే**తి ఇమినా తమో విహతో వినట్ఠో. కస్మా? యస్మా ఆలోకో ఉప్పన్నోతి ఇమమత్థం అతిదిసతి. కిలేసానం ఆతాపనపరితాపనట్ఠేన వీరియం ఆతాపోతి ఆహ ''**వీరియాతాపేన ఆతాపినో**''తి, వీరియవతోతి అత్థో. **పేసితచిత్తస్సా**తి యథాధిప్పేతత్థసిద్ధిం పతివిస్సట్ఠచిత్తస్స. **యథా అప్పమత్తస్స ఆతాపినో పహితత్తస్స విహరతో**తి అఞ్ఞస్సపి కస్సచి మాదిసస్సాతి అధిప్పాయో. **పధానానుయోగస్సా**తి సమ్మప్పధానమనుయుత్తస్స. సేసమేత్థ ఉత్తానత్తా వుత్తనయత్తా చ సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

పుబ్బేనివాసకథా నిట్ఠితా.

దిబ్బచక్ఖుఞాణకథా

౧౩. **చుతియా**తి చవనే. **ఉపపాతే**తి ఉపపజ్జనే. సమీపత్థే చేతం భుమ్మవచనం, చుతిక్ఖణసామన్తా ఉపపత్తిక్ఖణసామన్తా చాతి వుత్తం హోతి. తథా హి వక్ఖతి "యే పన ఆసన్నచుతికా"తిఆది. **యేన ఞాణేనా**తి యేన దిబ్బచక్ఖుఞాణేన. దిబ్బచక్ఖుఞాణేనేవ హి సత్తానం చుతి చ ఉపపత్తి చ ఞాయతి. **పరికమ్మం వత్తబ్బం సియా**తి "దిబ్బచక్ఖుఞాణం ఉప్పాదేతుకామేన ఆదికమ్మికేన కులపుత్తేన కసిణారమ్మణం అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం సబ్బాకారేన అభినీహారక్ఖమం కత్వా

తేజోకసిణం ఓదాతకసిణం ఆలోకకసిణన్తి ఇమేసు తీసు కసిణేసు అఞ్ఞతరం ఆసన్నం కాతబ్బం, ఉపచారజ్ఝానగోచరం కత్వా వడ్ఢేత్వా ఠపేతబ్బ"న్తిఆదినా దిబ్బచక్ఖుఞాణస్స పరికమ్మం వత్తబ్బం భవేయ్య.

సో అహన్తి సో కతచిత్తాభినీహారో అహం. **దిబ్బసదిసత్తా**తి దివి భవన్తి దిబ్బం, దేవానం పసాదచక్ఖు, తేన దిబ్బేన చక్ఖునా సదిసత్తాతి అత్థో. **దిబ్బసదిసత్తా**తి చ హీనూపమాదస్సనం దేవతానం దిబ్బచక్ఖుతోపి ఇమస్స మహానుభావత్తా. ఇదాని తం దిబ్బసదిసత్తం విభావేతుం ''**దేవతానఞ్హీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **సుచరితకమ్మనిబ్బత్త**న్తి సద్ధాబహులతావిసుద్ధదిట్ఠితాఆనిసంసదస్సావితాదిసమ్పత్తియా సుట్ఠు చరితత్తా సుచరితేన దేవూపపత్తిజనకేన పుఞ్ఞకమ్మేన నిబ్బత్తం. **పిత్తసేమ్హరుహిరాదీహీతి ఆది**-సద్దేన వాతరోగాదీనం సఙ్గహో. **అపలిబుద్ధ**న్తి అనుపద్దుతం. పిత్తాదీహి అనుపద్దుతత్తా కమ్మస్స చ ఉళారతాయ ఉపక్కిలేసవిముత్తి వేదితబ్బా. ఉపక్కిలేసదోసరహితఞ్హి కమ్మం తిణాదిదోసరహితం వియ సస్సం ఉళారఫలం అనుపక్కిలిట్ఠం హోతి. కారణూపచారేన చస్స ఫలం తథా వోహరీయతి యథా "సుక్కం సుక్కవిపాక"న్తి. **దూరేపీతి పి**-సద్దేన సుఖుమస్సపి ఆరమ్మణస్స సమ్పటిచ్ఛనసమత్థతం సఙ్గణ్హాతి. **పసాదచక్ఖూ**తి చతున్నం మహాభూతానం పసాదలక్ఖణం చక్ఖు. **వీరియభావనాబలనిబ్బత్త**న్తి వీరియారమ్భవసేనేవ ఇజ్ఝనతో సబ్బాపి కుసలభావనా వీరియభావనా, పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతా వా ఇద్ధిపాదభావనా విసేసతో వీరియభావనా, తస్సా ఆనుభావేన నిబ్బత్తం వీరియభావనాబలనిబ్బత్తం. ఞాణమయం చక్ఖు **ఞాణచక్ఖు. తాదిసమేవా**తి ఉపక్కిలేసవిముత్తతాయ దూరేపి సుఖుమస్సపి ఆరమ్మణస్స సమ్పటిచ్ఛనసమత్థతాయ చ తంసదిసమేవ.

దిబ్బవిహారవసేన పటిలద్ధత్తాతి దిబ్బవిహారసఙ్ఖాతానం చతున్నం ఝానానం వసేన పటిలద్ధత్తా. ఇమినా కారణవసేనస్స దిబ్బభావమాహ. **దిబ్బవిహారసన్నిస్సితత్తా**తి అట్ఠఙ్గసమన్నాగమేన ఉక్కంసగతం పాదకజ్ఝానసఙ్ఖాతం దిబ్బవిహారం సన్నిస్సాయ పవత్తత్తా, దిబ్బవిహారపరియాపన్నం వా అత్తనా సమ్పయుత్తం రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం నిస్సాయ పచ్చయభూతం సన్నిస్సితత్తాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **ఆలోకపరిగ్గహేన మహాజుతికత్తాపి దిబ్బ**న్తి కసిణాలోకానుగ్గహేన పత్తబ్బత్తా సయం ఞాణాలోకఫరణభావేన చ మహాజుతికభావతోపి దిబ్బన్తి అత్థో. మహాజుతికమ్పి హి దిబ్బన్తి వుచ్చతి "దిబ్బమిదం బ్యమ్హ"న్తిఆదీసు. **మహాగతికత్తా**తి మహనీయగమనత్తా, విమ్హయనీయప్పవత్తికత్తాతి అత్థో. విమ్హయనీయా హిస్స పవత్తి తిరోకుట్టాదిగతరూపదస్సనతో. **తం సబ్బ**న్తి "హేట్ఠా వుత్తం అత్థపఞ్చకమపేక్ఖిత్వా వుత్త"న్తి వదన్తి. కేచి పన "జుతిగతిఅత్థేసుపి సద్దవిదూ దివుసద్దం ఇచ్ఛన్తీతి మహాజుతికత్తా మహాగతికత్తాతి ఇదమేవ ద్వయం సన్ధాయ వుత్తం, తస్మా 'సద్దసత్థానుసారేన వేదితబ్బ'న్తి ఇదం దిబ్బతి జోతయతీతి దిబ్బం, దిబ్బతి గచ్ఛతి అసజ్జమానం పవత్తతీతి దిబ్బన్తి ఇమమత్థం దస్సేతుం వుత్త"న్తి వదన్తి. **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరో** పన –

> "దిబ్బచక్ఖులాభాయ యోగినో పరికమ్మకరణం తప్పటిపక్ఖాభిభవస్స అత్థితో తస్స విజయిచ్ఛా నామ హోతి, దిబ్బచక్ఖులాభీ చ ఇద్ధిమా దేవతానం వచనగహణక్ఖమనధమ్మదానవసేన మహామోగ్గల్లానత్థేరాదయో వియ దానగ్గహణలక్ఖణే వోహారే చ పవత్తేయ్యాతి ఏవం విహారవిజయిచ్ఛావోహారజుతిగతిసఙ్ఖాతానం అత్థానం వసేన ఇమస్స అభిఞ్ఞాఞాణస్స దిబ్బచక్ఖుభావసిద్ధితో సద్దవిదూ చ తేసు ఏవ అత్థేసు దివుసద్దం ఇచ్ఛన్తీతి 'తం సబ్బం సద్దసత్థానుసారేన వేదితబ్బ'న్తి వుత్త"న్తి –

ఆహ.

దస్సనట్ఠేనాతి రూపదస్సనభావేన. చక్ఖునా హి సత్తా రూపం పస్సన్తి. యథా మంసచక్ఖు విఞ్ఞాణాధిట్ఠితం సమవిసమం ఆచిక్ఖన్తం వియ పవత్తతి, న తథా ఇదం. ఇదం పన సయమేవ తతో సాతిసయం చక్ఖుకిచ్చకారీతి ఆహ ''**చక్ఖుకిచ్చకరణేన చక్ఖుమివాతిపి చక్ఖూ**''తి. **దిట్ఠివిసుద్ధిహేతుత్తా**తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం వివరితుం ''**యో హి**''తిఆది వుత్తం. **ఉచ్ఛేదదిట్ఠిం గణ్హాతీ**తి పరతో ఉప్పత్తియా అదస్సనతో "ఏత్థే వాయం సత్తో ఉచ్ఛిన్నో, ఏవమితరేపీ"తి ఉచ్ఛేదదిట్ఠిం గణ్హాతి. **నవసత్తపాతుభావదిట్ఠిం గణ్హాతీ**తి ఝానలాభీ అధిచ్చసముప్పన్నికో వియ గణ్హాతి. యథా హి సో అసఞ్ఞసత్తా చవిత్వా ఇధూపపన్నో పబ్బజితో సమానో అభిఞ్ఞాలాభీ హుత్వా పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తో ఇధూపపత్తిమేవ దిస్వా తతో పరం అసఞ్ఞభవే ఉప్పత్తిం అనుస్సరితుమసక్కోన్తో "అహం అధిచ్చసముప్పన్నో పుబ్బే నాహోసిం, సోమ్హి ఏతరహి అహుత్వా సత్తతాయ పరిణతో, సేసాపి సత్తా తాదిసాయేవా"తి అభినవసత్తపాతుభావదిట్ఠిం గణ్హాతి, ఏవమయమ్పి ఉపపాతమత్తమేవ దిస్వా చుతిం అపస్సన్తో నవసత్తపాతుభావదిట్ఠిం గణ్హాతి.

ఇదాని అఞ్ఞథాపి విసుద్ధికారణం దస్సేన్తో ఆహ ''**ఏకాదసఉపక్కిలేసవిరహతో వా**''తిఆది. **యథాహా**తి ఉపక్కిలేససుత్తే ఆగతపాళిం నిదస్సేతి. తత్థ హి అనురుద్ధో నన్దియో కిమిలోతి ఇమే తయో కులపుత్తే ఆమన్తేత్వా ధమ్మం దస్సేన్తేన "అనురుద్ధా తుమ్హే కిం ఇమేహి న ఆలులిస్సన్తి, అహమ్పి ఇమేహి ఉపాదాయ ఏకాదసహి ఉపక్కిలేసేహి ఆలులితపుబ్బో"తి దస్సేతుం –

> "అహమ్పి సుదం అనురుద్ధా పుబ్బేవ సమ్బోధా అనభిసమ్బుద్ధో బోధిసత్తోవ సమానో ఓభాసఞ్చేవ సఞ్జానామి దస్సనఞ్చ రూపానం, సో ఖో పన మే ఓభాసో న చిరస్సేవ అన్తరధాయతి దస్సనఞ్చ రూపానం. తస్స మయ్హం అనురుద్ధా ఏతదహోసి 'కో ను ఖో హేతు, కో పచ్చయో, యేన మే ఓభాసో అన్తరధాయతి దస్సనఞ్చ రూపాన'న్తి. తస్స మయ్హం అనురుద్ధా ఏతదహోసి 'విచికిచ్ఛా ఖో మే ఉదపాది, విచికిచ్ఛాధికరణఞ్చ మే సమాధి చవి, సమాధిమ్హి చుతే ఓభాసో అన్తరధాయతి దస్సనఞ్చ రూపానం, సోహం తథా కరిస్సామి, యథా మే పున న విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జిస్సతీ'తి.
>
> "సో ఖో అహం అనురుద్ధా అప్పమత్తో ఆతాపీ పహితత్తో విహరన్తో ఓభాసఞ్చేవ సఞ్జానామి దస్సనఞ్చ రూపానం, సో ఖో పన మే ఓభాసో న చిరస్సేవ అన్తరధాయతి దస్సనఞ్చ రూపానం. తస్స మయ్హం అనురుద్ధా ఏతదహోసి 'కో ను ఖో హేతు, కో పచ్చయో, యేన మే ఓభాసో అన్తరధాయతి దస్సనఞ్చ రూపాన'న్తి. తస్స మయ్హం అనురుద్ధా ఏతదహోసి 'అమనసికారో ఖో మే ఉదపాది, అమనసికారాధికరణఞ్చ పన మే సమాధి చవి, సమాధిమ్హి చుతే ఓభాసో అన్తరధాయతి దస్సనఞ్చ రూపానం, సోహం తథా కరిస్సామి, యథా మే పున న విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జిస్సతి న అమనసికారో'"తి –

ఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౪౧) దేసనం ఆరభిత్వా ఇదం వుత్తం "సో ఖో అహం అనురుద్ధా విచికిచ్ఛా చిత్తస్స ఉపక్కిలేసోతి ఇతి విదిత్వా"తిఆది.

తత్థ (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౨౪౧) **విచికిచ్ఛా**తి మహాసత్తస్స ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దిబ్బచక్ఖునా నానావిధాని రూపాని పస్సన్తస్స "ఇదం ను ఖో కి"న్తి ఉప్పన్నా విచికిచ్ఛా. మనసికారవసేన పన మే రూపాని ఉపట్ఠహింసు, రూపాని పస్సతో విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జతి, తస్మా ఇదాని కిఞ్చి న మనసి కరిస్సామీతి తుణ్హీ భవతి, తం తుణ్హీభావప్పత్తిం సన్ధాయాహ ''**అమనసికారో**''తి.

థినమిద్ధన్తి కిఞ్చి అమనసికరోన్తస్స ఉప్పన్నం థినమిద్ధం. తథాభూతస్స హి సవిప్ఫారికమనసికారస్స అభావతో థినమిద్ధం ఉప్పజ్జతి. **ఛమ్భితత్త**న్తి థినమిద్ధం వినోదేత్వా యథారద్ధమనసికారవసేన హిమవన్తాభిముఖం ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దానవరక్ఖసఅజగరాదయో పస్సన్తస్స ఉప్పన్నం ఛమ్భితత్తం. **ఉప్పిల**న్తి "మయా దిట్ఠభయం పకతియా చక్ఖువిఞ్ఞాణేన ఓలోకియమానం న పస్సతి, అదిట్ఠే పరికప్పితసదిసే కింనామ భయ"న్తి భయస్స వినోదనవసేన చిన్తేన్తస్స అత్తనో పచ్చవేక్ఖణాకోసల్లం నిస్సాయ ఉప్పన్నం ఉప్పిలావితత్తం. **దుట్ఠుల్ల**న్తి కాయాలసియం. "మయా థినమిద్ధం ఛమ్భితత్తానం వూపసమనత్థం గాళ్హం వీరియం పగ్గహితం, తేన మే ఉప్పిలసఙ్ఖాతా చిత్తసమాధిదూసితా గేహస్సితా బలవపీతి ఉప్పన్నా"తి వీరియం సిథిలం కరోన్తస్స హి కాయదుట్ఠుల్లం కాయదరథో కాయాలసియం ఉదపాది.

అచ్చారద్ధవీరియన్తి "మమ వీరియం సిథిలం కరోతో దుట్ఠుల్లం ఉప్పన్న"న్తి పున వీరియం పగ్గణ్హతో ఉప్పన్నం అచ్చారద్ధవీరియం. **అతిలీనవీరియ**న్తి "మమ వీరియం పగ్గణ్హతో ఏవం జాత"న్తి పున వీరియం సిథిలయతో ఉప్పన్నం అతిలీనవీరియం. **అభిజప్పా**తి దేవలోకాభిముఖం ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దేవసఙ్ఘం పస్సతో ఉప్పన్నా తణ్హా. "ఏవం మే హోతూ"తి హి అభినివిసనవసేన జప్పతీతి అభిజప్పా, తణ్హా. **నానత్తసఞ్ఞా**తి "మయ్హం ఏకజాతికం రూపం మనసికరోన్తస్స అభిజప్పా ఉప్పన్నా, నానావిధం రూపం మనసికారం కరిస్సామీ"తి కాలేన దేవలోకాభిముఖం కాలేన మనుస్సలోకాభిముఖం వడ్ఢేత్వా నానావిధాని రూపాని మనసికరోతో ఉప్పన్నా నానత్తసఞ్ఞా, నానత్తే నానాసభావే సఞ్ఞాతి నానత్తసఞ్ఞా. **అతినిజ్ఝాయితత్త**న్తి "మయ్హం నానావిధాని రూపాని మనసికరోన్తస్స నానత్తసఞ్ఞా ఉదపాది, ఇట్ఠం వా అనిట్ఠం వా ఏకజాతికమేవ రూపం మనసి కరిస్సామీ"తి తథా మనసికరోతో ఉప్పన్నం రూపానం అతినిజ్ఝాయితత్తం, అతివియ ఉత్తరి కత్వా నిజ్ఝానం పేక్ఖనం అతినిజ్ఝాయితత్తం. **ఓభాస**న్తి పరికమ్మసముట్ఠితం ఓభాసం. **న చ రూపాని పస్సామీ**తి పరికమ్మోభాసమనసికారప్పసుతతాయ దిబ్బచక్ఖునా రూపాని న పస్సామి. **రూపాని హి ఖో పస్సామీ**తి తేన పరికమ్మోభాసేన ఫరిత్వా ఠితట్ఠానే దిబ్బచక్ఖునో విసయభూతాని రూపగతాని పస్సామి.

ఏవమాదీతి ఆది-సద్దేన –

> "కేవలమ్పి రత్తిం కేవలమ్పి దివం కేవలమ్పి రత్తిన్దివం తస్స మయ్హం అనురుద్ధా ఏతదహోసి 'కో ను ఖో హేతు, కో పచ్చయో, య్వాహం ఓభాసఞ్హి ఖో సఞ్జానామి, న చ రూపాని పస్సామి, రూపాని ఖో పస్సామి, న చ ఓభాసం సఞ్జానామి కేవలమ్పి రత్తిం కేవలమ్పి దివం కేవలమ్పి రత్తిన్దివ'న్తి. తస్స మయ్హం అనురుద్ధా ఏతదహోసి 'యస్మిఞ్హి ఖో అహం సమయే రూపనిమిత్తం అమనసికరిత్వా ఓభాసనిమిత్తం మనసి కరోమి. ఓభాసఞ్హి ఖో తస్మిం సమయే సఞ్జానామి, న చ రూపాని పస్సామి. యస్మిం పనాహం సమయే ఓభాసనిమిత్తం అమనసికరిత్వా రూపనిమిత్తం మనసి కరోమి. రూపాని హి ఖో తస్మిం సమయే పస్సామి, న చ ఓభాసం సఞ్జానామి కేవలమ్పి రత్తిం కేవలమ్పి దివం కేవలమ్పి రత్తిన్దివ"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౪౩) –

ఏవమాదిపాళిం సఙ్గణ్హాతి.

మనుస్సానం ఇదన్తి మానుసకం, మనుస్సానం గోచరభూతం రూపారమ్మణం. తదఞ్ఞస్స పన దిబ్బతిరోకుట్టసుఖుమాదిభేదస్స రూపస్స దస్సనతో అతిక్కన్తమానుసకం. ఏవరూపం తఞ్చ మనుస్సూపచారం అతిక్కన్తం నామ హోతీతి ఆహ "**మనుస్సూపచారం అతిక్కమిత్వా రూపదస్సనేనా**"తి. తత్థ **మనుస్సూపచార**న్తి మనుస్సేహి

ఉపచరితబ్బట్ఠానం, పకతియా చక్ఖుద్వారేన గహేతబ్బం విసయన్తి అధిప్పాయో. ఏవం విసయముఖేన దస్సేత్వా ఇదాని విసయిముఖేన దస్సేతుం "**మానుసకం వా**"తిఆది వుత్తం. తత్థాపి మంసచక్ఖాతిక్కమో తస్స కిచ్చాతిక్కమేనేవ దట్ఠబ్బో. **దిబ్బేన చక్ఖునాతి** దిబ్బచక్ఖుఞాణేనపి దట్ఠుం న సక్కా ఖణస్స అతిఇత్తరతాయ అతిసుఖుమతాయ కేసఞ్చి రూపస్స, అపిచ దిబ్బచక్ఖుస్స పచ్చుప్పన్నం రూపారమ్మణం, తఞ్చ పురేజాతపచ్చయభూతం, న చ ఆవజ్జనపరికమ్మేహి వినా మహగ్గతస్స పవత్తి అత్థి, నాపి ఉప్పజ్జమానమేవ రూపం ఆరమ్మణపచ్చయో భవితుం సక్కోతి, భిజ్జమానం వా, తస్మా చుతూపపాతక్ఖణే రూపం దిబ్బచక్ఖునా దట్ఠుం న సక్కాతి సువుత్తమేతం.

యది దిబ్బచక్ఖుఞాణం రూపారమ్మణమేవ, అథ కస్మా "సత్తే పస్సామీ"తి వుత్తన్తి? యేభుయ్యేన సత్తసన్తానగతరూపదస్సనతో ఏవం వుత్తం. సత్తగహణస్స వా కారణభావతో వోహారవసేన వుత్తన్తిపి వదన్తి. తే చవమానాతి అధిప్పేతాతి సమ్బన్ధో. **ఏవరూపేతి** న చుతూపపాతక్ఖణసమఙ్గినోతి అధిప్పాయో. మోహూపనిస్సయం నామ కమ్మం నిహీనం నిహీనఫలం హోతీతి ఆహ "**మోహనిస్సన్దయుత్తత్తా**"తి. మోహూపనిస్సయతా చ కుసలకమ్మస్స పుబ్బభాగే మోహప్పవత్తిబహులతాయ వేదితబ్బా. తాయ పన మోహప్పవత్తియా సంకిలిట్ఠం కుసలకమ్మం నిహీనమేవ జాతిఆదిం నిప్ఫాదేతీతి నిహీనజాతిఆదయో మోహస్స నిస్సన్దఫలానీతి ఆహ "**హీనానం జాతికులభోగాదీన**"న్తిఆది. **హీళితేతి** గరహితే. **ఓహీళితేతి** విసేసతో గరహితే. **ఉఞ్ఞాతేతి** లామకభావేన ఞాతే. **అవఞ్ఞాతేతి** విసేసతో లామకభావేన విదితే. **అమోహనిస్సన్దయుత్తత్తాతి** ఏత్థ అమోహో సమ్పయుత్తవసేన పుబ్బభాగవసేన చ పవత్తో కథితో, తేన చ తిహేతుకపటిసన్ధికే దస్సేతి. **తబ్బిపరీతేతి** తస్స హీళితాదిభావస్స విపరీతే, అహీళితే అనోహీళితే అనుఞ్ఞాతే అనవఞ్ఞాతే చిత్తీకతేతి అత్థో.

సువణ్ణేతి సున్దరవణ్ణే. **దుబ్బణ్ణేతి** అసున్దరవణ్ణే. సా పనాయం సువణ్ణదుబ్బణ్ణతా యథాక్కమం కమ్మస్స అదోసదోసూపనిస్సయతాయ హోతీతి ఆహ "**అదోసనిస్సన్దయుత్తత్తా**"తిఆది. అదోసూపనిస్సయతా చ కమ్మస్స మేత్తాదీహి పరిభావితసన్తానప్పవత్తియా వేదితబ్బా. **అభిరూపే విరూపేతి** ఇదం సణ్ఠానవసేన వుత్తం. సణ్ఠానవచనోపి హి వణ్ణసద్దో హోతి "మహన్తం హత్థివణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౧౩౮) వియ. పఠమం వుత్తో పన అత్థో వణ్ణవసేనేవ వుత్తో. సున్దరం గతిం గతా సుగతాతి ఆహ "**సుగతిగతే**"తి, సుగతిం ఉపపన్నేతి అత్థో. అలోభజ్ఝాసయా సత్తా వదఞ్ఞూ విగతమచ్ఛేరా అలోభూపనిస్సయేన కమ్మునా సుగతా సమిద్ధా హోన్తీతి ఆహ "**అలోభనిస్సన్దయుత్తత్తా వా అడ్ఢే మహద్ధనే**"తి. దుక్ఖం గతిం గతా దుగ్గతాతి ఆహ "**దుగ్గతిగతే**"తి. లోభజ్ఝాసయా సత్తా లుద్ధా మచ్ఛరినో లోభూపనిస్సయేన కమ్మునా దుగ్గతా దురూపా హోన్తీతి ఆహ "**లోభనిస్సన్దయుత్తత్తా వా దలిద్దే అప్పన్నపానే**"తి. **ఉపచితన్తి** ఫలావహభావేన కతం. యథా కతఞ్హి కమ్మం ఫలదానసమత్థం హోతి, తథా కతం ఉపచితం. **చవమానేతిఆదీహి దిబ్బచక్ఖుకిచ్చం వుత్తన్తి** విసయముఖేన విసయిబ్యాపారమాహ. **పురిమేహీతి** "దిబ్బేన చక్ఖునా"తిఆదీని పదాని సన్ధాయ వుత్తం. **ఆదీహీతి** ఏత్థ **చ**-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠో, తస్మా "దిబ్బేన...పే॰... పస్సామీ"తి ఇమేహి "చవమానే"తిఆదీహి చ దిబ్బచక్ఖుకిచ్చం వుత్తన్తి అత్థో. **ఇమినా పన పదేనాతి** "యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానామీ"తి ఇమినా వాక్యేన. పజ్జతి ఞాయతి అత్థో ఇమినాతి హి పదం వాక్యం.

మహన్తం దుక్ఖమనుభవమానేతి ఏత్థ దిబ్బచక్ఖుఞాణేన రూపం దిస్వా తేసం దుక్ఖానుభవనం కామావచరచిత్తేనేవ జానాతీతి వేదితబ్బం. **నోతి** నేరయికసత్తే పచ్చక్ఖతో దిస్వా రితో దిబ్బచక్ఖుఞాణలాభీ. **ఏవం మనసి కరోతీతి** తేసం నేరయికానం నిరయసంవత్తనికస్స కమ్మస్స ఞాతుకామతావసేన పాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ పరికమ్మవసేన మనసి కరోతి. **కిం ను ఖోతిఆది** మనసికారవిధిదస్సనం. ఏవం పన పరికమ్మం కత్వా పాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠితస్స తం కమ్మం ఆరమ్మణం కత్వా ఆవజ్జనం ఉప్పజ్జతి, తస్మిం నిరుద్ధే చత్తారి పఞ్చ వా జవనాని జవన్తి. యేసం పురిమాని తీణి చత్తారి వా

పరికమ్మఉపచారానులోమగోత్రభునామకాని కామావచరాని, చతుత్థం పఞ్చమం వా అప్పనాచిత్తం రూపావచరం చతుత్థజ్ఝానికం, తత్థ యం తేన అప్పనాచిత్తేన సద్ధిం ఉప్పన్నం ఞాణం, తం యథాకమ్మూపగఞాణన్తి వేదితబ్బం. ''**విసుం పరికమ్మం నత్థీ**''తి ఇదం పన దిబ్బచక్ఖుఞాణేన వినా యథాకమ్మూపగఞాణస్స విసుం పరికమ్మం నత్థీతి అధిప్పాయేన వుత్తం. ఏవఞ్చేతం ఇచ్ఛితబ్బం, అఞ్ఞథా యథాకమ్మూపగఞాణస్స మహగ్గతభావో ఏవ న సియా. దేవానం దస్సనేపి ఏసేవ నయో. నేరయికదేవగ్గహణఞ్చేత్థ నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం. ఆకఙ్ఖమానో హి దిబ్బచక్ఖులాభీ అఞ్ఞగతికేసుపి ఏవం పటిపజ్జతియేవ. తథా హి వక్ఖతి "అపాయగ్గహణేన తిరచ్ఛానయోనిం దీపేతీ"తిఆది, "సుగతిగ్గహణేన మనుస్సగతిపి సఙ్గయ్హతీ"తి చ. తం నిరయసంవత్తనియకమ్మం ఆరమ్మణమేతస్సాతి **తంకమ్మారమ్మణం. ఫారుసకవనాదీసూతి ఆది**-సద్దేన చిత్తలతావనాదీనం సఙ్గహో.

యథా చిమస్సాతి యథా చ ఇమస్స యథాకమ్మూపగఞాణస్స విసుం పరికమ్మం నత్థి, ఏవం అనాగతంసఞాణస్సపీతి విసుం పరికమ్మాభావఞ్చ నిదస్సేతి. తత్థ కారణమాహ ''**దిబ్బచక్ఖుపాదకానేవ హి ఇమానీ**''తి. తత్రాయమధిప్పాయో – యథా దిబ్బచక్ఖులాభీ నిరయాదిఅభిముఖం ఆలోకం వడ్ఢేత్వా నేరయికాదికే సత్తే దిస్వా తేహి పుబ్బే ఆయూహితం నిరయసంవత్తనియాదికం కమ్మం తాదిసేన సమాదానేన తజ్జేన చ మనసికారేన పరిక్ఖతే చిత్తే యాథావతో జానాతి, ఏవం యస్స యస్స సత్తస్స సమనన్తరం అనాగతం అత్తభావం ఞాతుకామో, తం తం ఓదిస్స ఆలోకం వడ్ఢేత్వా తేన తేన అతీతే ఏతరహి వా ఆయూహితం తస్స నిబ్బత్తకం కమ్మం యథాకమ్మూపగఞాణేన దిస్వా తేన తేన నిబ్బత్తేతబ్బం అనాగతం అత్తభావం ఞాతుకామో తాదిసేన సమాదానేన తజ్జేన చ మనసికారేన పరిక్ఖతే చిత్తే యాథావతో జానాతి. ఏస నయో తతో పరేసుపి అత్తభావేసు. ఏతం అనాగతంసఞాణం నామ. యస్మా ఏతం ద్వయం దిబ్బచక్ఖుఞాణే సతి ఏవ సిజ్ఝతి, నాసతి. తేన వుత్తం ''**ఇమాని దిబ్బచక్ఖునా సహేవ ఇజ్ఝన్తీ**''తి.

కాయేన దుచ్చరితం, కాయతో వా ఉప్పన్నం దుచ్చరితన్తి కాయేన దుట్ఠు చరితం, కాయతో వా ఉప్పన్నం కిలేసపూతికత్తా దుట్ఠు చరితం కాయదుచ్చరితన్తి ఏవం యథాక్కమం యోజేతబ్బం. **కాయోతి** చేత్థ చోపనకాయో అధిప్పేతో. కాయవిఞ్ఞత్తివసేన పవత్తం అకుసలం కాయకమ్మం కాయదుచ్చరితం. యస్మిం సన్తానే కమ్మం కతుపచితం, అసతి ఆహారుపచ్ఛేదే విపాకారహసభావస్స అవిగచ్ఛనతో సో తేన సహితోయేవాతి వత్తబ్బోతి ఆహ ''**సమన్నాగతాతి సమఙ్గీభూతా**''తి. **అనత్థకామా హుత్వాతి** ఏతేన మాతాపితరో వియ పుత్తానం, ఆచరియుపజ్ఝాయా వియ చ నిస్సితకానం అత్థకామా హుత్వా గరహకా ఉపవాదకా న హోన్తీతి దస్సేతి. **గుణపరిధంసనేనాతి** విజ్జమానానం గుణానం విద్ధంసనేన, వినాసనేనాతి అత్థో. నను చ అన్తిమవత్థునాపి ఉపవాదో గుణపరిధంసనమేవాతి? సచ్చమేతం, గుణాతి పనేత్థ ఝానాదివిసేసా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా అధిప్పేతాతి సీలపరిధంసనం విసుం గహితం. తేనాహ ''**నత్థి ఇమేసం సమణధమ్మో**''తిఆది. **సమణధమ్మోతి** చ సీలసంయమం సన్ధాయ వదతి. **జానం వాతి** యం ఉపవదతి, తస్స అరియభావం జానన్తో వా. **అజానం వాతి** అజానన్తో వా. జాననాజాననఞ్చేత్థ అప్పమాణం, అరియభావో ఏవ పమాణం. తేనాహ ''**ఉభయథాపి అరియూపవాదోవ హోతీ**''తి. "అరియోతి పన అజానతో అదుట్ఠచిత్తస్సేవ తత్థ అరియగుణభావం పవేదేన్తస్స గుణపరిధంసనం న హోతీతి తస్స అరియూపవాదో నత్థీ"తి వదన్తి. **భారియం కమ్మన్తి** ఆనన్తరియసదిసత్తా భారియం కమ్మం, సతేకిచ్ఛం పన హోతి ఖమాపనేన, న ఆనన్తరియం వియ అతేకిచ్ఛం.

తస్స చ ఆవిభావత్థన్తి భారియాదిసభావస్స పకాసనత్థం. **తం జిగుచ్ఛీతి** తం థేరం, తం వా కిరియం జిగుచ్ఛి. **అతిచ్ఛాతోతి** అతివియ ఖుదాభిభూతో. **మహల్లకోతి** సమణానం సారుప్పమసారుప్పం, లోకసముదాచారమత్తం వా న

జానాతీతి అధిప్పాయేన వుత్తత్తా గుణపరిధంసనేన గరహతీతి వేదితబ్బం. **అమ్హాకం లజ్జితబ్బకం అకాసీతి** "సమణేన నామ ఏవం కత"న్తి వుత్తే మయం సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్కోమాతి అధిప్పాయో. జానన్తో ఏవ థేరో **"అత్థి తే ఆవుసో ఇమస్మిం సాసనే పతిట్ఠా"**తి పుచ్ఛి. ఇతరోపి సచ్చాభిసమయో సాసనే పతిట్ఠాతి ఆహ **"సోతాపన్నో అహ"**న్తి. థేరో తం కరుణాయమానో **"ఖీణాసవో తయా ఉపవదితో"**తి అత్తానం ఆవి అకాసి. **తేనస్స తం పాకతికం అహోసీతి** తేన అస్స తం కమ్మం మగ్గావరణం నాహోసీతి అధిప్పాయో. పుబ్బేవ పన సోతాపన్నత్తా అపాయగామీనం సుప్పహీనభావతో సగ్గావరణమస్స కాతుమసమత్థమేవ తం కమ్మం. **అత్తనా వుడ్ఢతరో హోతీతి** ఏత్థ "ఉక్కుటికం నిసీదిత్వా ఖమాపేతబ్బో"తి **విసుద్ధిమగ్గే** వుత్తం. సోతాపన్నసకదాగామినో దోసేనపి నక్ఖమన్తి, సేసఅరియా వా తస్స అత్థకామా హుత్వా ఆయతిం సంవరణత్థాయ న ఖమాపేయ్యున్తి ఆహ **"సచే సో నక్ఖమతీ"**తి. **అత్తనా వుడ్ఢతరో హోతి, రితకేసేవాతి** ఏత్థాపి "ఉక్కుటికం నిసీదిత్వా"తి **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౨.౪౧౧) వుత్తం. ఏవఞ్హి తత్థ వుత్తం –

> "సచే దిసాపక్కన్తో హోతి, సయం వా గన్త్వా సద్ధివిహారికే వా పేసేత్వా ఖమాపేతబ్బో. సచే నాపి గన్తుం, న పేసేతుం సక్కా హోతి, యే తస్మిం విహారే భిక్ఖూ వసన్తి, తేసం సన్తికం గన్త్వా సచే నవకతరా హోన్తి, ఉక్కుటికం నిసీదిత్వా, సచే వుడ్ఢతరా, వుడ్ఢేసు వుత్తనయేనేవ పటిపజ్జిత్వా 'అహం, భన్తే, అసుకం నామ ఆయస్మన్తం ఇదఞ్చిదఞ్చ అవచం, ఖమతు మే సో ఆయస్మా'తి వత్వా ఖమాపేతబ్బం. సమ్ముఖా అఖమన్తేపి ఏతదేవ కాతబ్బ"న్తి.

ఇదం పన పరమ్పి తత్థ (విసుద్ధి॰ ౨.౪౧౧) వుత్తం –

> "సచే ఏకచారికభిక్ఖు హోతి, నేవస్స వసనట్ఠానం, న గతట్ఠానం పఞ్ఞాయతి, ఏకస్స పణ్డితస్స భిక్ఖునో సన్తికం గన్త్వా 'అహం, భన్తే, అసుకం నామ ఆయస్మన్తం ఇదఞ్చిదఞ్చ అవచం, తం మే అనుస్సరతో అనుస్సరతో విప్పటిసారో హోతి, కిం కరోమీ'తి వత్తబ్బం. సో వక్ఖతి 'తుమ్హే మా చిన్తయిత్థ, థేరో తుమ్హాకం ఖమతి, చిత్తం వూపసమేథా'తి. తేనపి అరియస్స గతదిసాభిముఖేన అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా 'ఖమతూ'తి వత్తబ్బ"న్తి.

పరినిబ్బుతమఞ్చట్ఠానన్తి పూజాకరణట్ఠానం సన్ధాయాహ. **పాకతికమేవ హోతీతి** ఏవం కతే అత్తనో చిత్తం పసీదతీతి తం కమ్మం సగ్గావరణం మగ్గావరణఞ్చ న హోతీతి అధిప్పాయోతి కేచి వదన్తి. **చరియాపిటకే మాతఙ్గచరితసంవణ్ణనాయం** (చరియా॰ అట్ఠ॰ ౨.౬౪) –

> "పారమితాపరిభావనసమిద్ధాహి నానాసమాపత్తివిహారపరిపూరితాహి సీలదిట్ఠిసమ్పదాహి సుసఙ్ఖతసన్తానే మహాకరుణాధివాసే మహాసత్తే అరియూపవాదకమ్మఅభిసపసఙ్ఖాతం ఫరుసవచనం సంయుత్తం మహాసత్తస్స ఖేత్తవిసేసభావతో తస్స చ అజ్ఝాసయఫరుసతాయ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం హుత్వా సచే సో మహాసత్తం న ఖమాపేతి, సత్తమే దివసే విపచ్చనసభావం జాతం. ఖమాపితే పన మహాసత్తే పయోగసమ్పత్తియా విపాకస్స పటిబాహితత్తా అవిపాకధమ్మతం ఆపజ్జి అహోసికమ్మభావతో. అయఞ్హి అరియూపవాదపాపస్స దిట్ఠధమ్మవేదనీయస్స చ ధమ్మతా"తి –

ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన వుత్తత్తా ఏవం ఖమాపితే తం కమ్మం పయోగసమ్పత్తియా విపాకస్స పటిబాహితత్తా అహోసికమ్మభావేన అవిపాకధమ్మతం ఆపన్నన్తి నేవ సగ్గావరణం న మోక్ఖావరణఞ్చ హోతీతి ఏవమేత్థ అత్థో గహేతబ్బో.

విపరీతం దస్సనమేతేసన్తి **విపరీతదస్సనా**. సమాదాతబ్బట్ఠేన సమాదానాని, కమ్మాని సమాదానాని యేసం తే కమ్మసమాదానా, మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన కమ్మసమాదానా **మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా,** హేతుఅత్థం వా అన్తోగధం కత్వా మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన పరే కమ్మేసు సమాదాపకా **మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా**. తయిమం అత్థం దస్సేన్తో ''**మిచ్ఛాదిట్ఠివసేనా**''తిఆదిమాహ. యే చ...పే.... సమాదపేన్తి, తేపి మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానాతి యోజేతబ్బం. **సీలసమ్పన్నో**తిఆది పరిపక్కిన్ద్రియస్స మగ్గసమఙ్గినో వసేన వుత్తం, అగ్గమగ్గట్ఠే పన వత్తబ్బమేవ నత్థి. అథ వా అగ్గమగ్గపరియాపన్నా ఏవ సీలాదయో వేదితబ్బా. అగ్గమగ్గట్ఠస్స హి దిట్ఠేవ ధమ్మే ఏకంసికా అఞ్ఞారాధనా, ఇతరేసం అనేకంసికా. **అఞ్ఞ**న్తి అరహత్తం. **ఏవంసమ్పదమిద**న్తి ఏత్థ సమ్పజ్జనం సమ్పదా, నిప్ఫత్తి, ఏవం అవిరజ్ఝనకనిప్ఫత్తికన్తి అత్థో, యథా తం అవస్సమ్భావీ, ఏవమిదమ్పీతి వుత్తం హోతి . యథా హి మగ్గానన్తరం అవిరజ్ఝిత్వావ ఫలం నిబ్బత్తం, ఏవమేతం ఇమస్సపి పుగ్గలస్స చుతిఅనన్తరం అవిరజ్ఝిత్వావ నిరయే పటిసన్ధి హోతీతి దస్సేతి. సకలస్మిఞ్హి బుద్ధవచనే న ఇమాయ ఉపమాయ గాళ్హతరం కత్వా వుత్తఉపమా అత్థి. **తం వాచం అప్పహాయా**తిఆదీసు (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౪౯) అరియూపవాదం సన్ధాయ "పున ఏవరూపిం వాచం న వక్ఖామీ"తి వదన్తో వాచం పజహతి నామ, "పున ఏవరూపం చిత్తం న ఉప్పాదేస్సామీ"తి చిన్తేన్తో చిత్తం పజహతి నామ, "పున ఏవరూపిం దిట్ఠిం న గణ్హిస్సామీ"తి పజహన్తో దిట్ఠిం పజహతి నామ. తథా అకరోన్తో నేవ పజహతి న పటినిస్సజ్జతి. **యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం నిరయే**తి యథా నిరయపాలేహి ఆహరిత్వా నిరయే ఠపితో, ఏవం నిరయే ఠపితోయేవ, నాస్స నిరయూపపత్తియా కోచి విబన్ధో. తత్రాయం యుత్తి – నిరయూపగో అరియూపవాదీ తదాదాయకస్స అవిజహనతో సేయ్యథాపి మిచ్ఛాదిట్ఠీతి. ఏత్థ చ "తం వాచం అప్పహాయా"తి ఏవమాదివచనేన తదాదాయకస్స అప్పహానేనేవ అరియూపవాదో అన్తరాయికో అనత్థావహోవ, పహానేన పన అచ్చయం దేసేత్వా ఖమాపనేన న అన్తరాయికో అనత్థావహో యథా తం వుట్ఠితా దేసితా చ ఆపత్తీతి దస్సేతి. మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన అకత్తబ్బం నామ పాపం నత్థి, యతో సంసారఖాణుభావోపి నామ హోతీతి ఆహ ''**మిచ్ఛాదిట్ఠిపరమాని, భిక్ఖవే, వజ్జానీ**''తి.

"ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో, భిక్ఖవే, తథాగతస్స కాయో తిట్ఠతి (దీ॰ ని॰ ౧. ౧౪౭), అయఞ్చేవ కాయో బహిద్ధా చ నామరూప"న్తి చ ఏవమాదీసు వియ ఇధ **కాయ**-సద్దో ఖన్ధపఞ్చకవిసయోతి ఆహ ''**కాయస్స భేదాతి ఉపాదిన్నక్ఖన్ధపరిచ్చాగా**''తి. అవీతరాగస్స మరణతో పరం నామ భవన్తరూపాదానమేవాతి ఆహ ''**పరం మరణాతి తదనన్తరం అభినిబ్బత్తక్ఖన్ధగ్గహణే**''తి. యేన తిట్ఠతి, తస్స ఉపచ్ఛేదేనేవ కాయో భిజ్జతీతి ఆహ ''**కాయస్స భేదాతి జీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదా**''తి. ఏతి ఇమస్మా సుఖన్తి అయో, పుఞ్ఞన్తి ఆహ ''**పుఞ్ఞసమ్మతా అయా**''తి. ఆయన్తి ఏతస్మా సుఖానీతి ఆయో, పుఞ్ఞకమ్మాదీనం సుఖసాధనం. తేనాహ ''**సుఖానం వా ఆయస్స అభావా**''తి. **వివసా**తి కమ్మస్స వసే వత్తనతో అత్తనో వసే వత్తితుం న సక్కోన్తీతి విగతో వసో ఏతేసన్తి వివసా, అవసవత్తినోతి అత్థో. ఇయతి అస్సాదీయతీతి అయో, అస్సాదోతి ఆహ ''**అస్సాదసఞ్ఞితో అయో**''తి.

నాగరాజాదీనన్తి **ఆది**-సద్దేన సుపణ్ణాదీనం సఙ్గహో. **అసురసదిస**న్తి పేతాసురసదిసం. **సో హీ**తి సో అసురకాయో. **సబ్బసముస్సయేహీ**తి సబ్బేహి సమ్పత్తిసముస్సయేహి, సబ్బసమ్పత్తిరాసితోతి వుత్తం హోతి. **వుత్తవిపరియాయేనా**తి "సుట్ఠు చరితం, సోభనం వా చరితం అనవజ్జత్తాతి సుచరిత"న్తిఆదినా కాయదుచ్చరితేనాతిఆదీనం పదానం వుత్తస్స అత్థస్స విపరియాయేన. "ఇతో భో సుగతిం గచ్ఛా"తి (ఇతివు॰ ౮౩) వచనతో మనుస్సగతిపి సుగతియేవాతి ఆహ ''**సుగతిగ్గహణేన మనుస్సగతిపి సఙ్గయ్హతీ**''తి. సేసమేత్థ వుత్తనయత్తా ఉత్తానత్థతో చ సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

దిబ్బచక్ఖుఞాణకథా నిట్ఠితా.

ఆసవక్ఖయఞాణకథా

౧౪. **విపస్సనాపాదకన్తి** విపస్సనాయ పదట్ఠానభూతం. విపస్సనా చ తివిధా విపస్సకపుగ్గలభేదేన. మహాబోధిసత్తానఞ్హి పచ్చేకబోధిసత్తానఞ్చ చిన్తామయఞాణసంవద్ధితత్తా సయమ్భూఞాణభూతా, ఇతరేసం సుతమయఞాణసంవద్ధితత్తా పరోపదేససమ్భూతా. సా "ఠపేత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం అవసేసరూపారూపజ్ఝానానం అఞ్ఞతరతో వుట్ఠాయా"తిఆదినా అనేకధా అరూపముఖవసేన చతుధాతువవత్థానే వుత్తానం తేసం తేసం ధాతుపరిగ్గహముఖానం అఞ్ఞతరముఖవసేన అనేకధావ **విసుద్ధిమగ్గే** నానానయతో విభావితా. మహాబోధిసత్తానం పన చతువీసతికోటిసతసహస్సముఖేన పభేదగమనతో నానానయం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసన్నిస్సయస్స అరియమగ్గఞాణస్స అధిట్ఠానభూతం పుబ్బభాగఞాణగబ్భం గణ్హాపేన్తం పరిపాకం గచ్ఛన్తం పరమగమ్భీరం సణ్హసుఖుమతరం అనఞ్ఞసాధారణం విపస్సనాఞాణం హోతి. యం అట్ఠకథాసు మహావజిరఞ్ఞాణన్తి వుచ్చతి. యస్స చ పవత్తివిభాగేన చతువీసతికోటిసతసహస్సపభేదస్స పాదకభావేన సమాపజ్జియమానా చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖ్యా దేవసికం సత్థు వళఞ్జనకసమాపత్తియో వుచ్చన్తి, స్వాయం బుద్ధానం విపస్సనాచారో **పరమత్థమఞ్జూసాయం** విసుద్ధిమగ్గవణ్ణనాయం ఉద్దేసతో దస్సితో, అత్థికేహి తతో గహేతబ్బో.

ఆసవానం ఖేపనతో సముచ్ఛిన్దనతో ఆసవక్ఖయో అరియమగ్గో, ఉక్కట్ఠనిద్దేసవసేన అరహత్తమగ్గగ్గహణం. ఆసవానం ఖయే ఞాణం ఆసవక్ఖయఞాణన్తి దస్సేన్తో "**తత్ర చేతం ఞాణ**"న్తి వత్వా **ఖయేతి** చ ఆధారే భుమ్మం, న విసయేతి దస్సేన్తో "**తప్పరియాపన్నత్తా**"తి ఆహ. **ఇదం దుక్ఖన్తి** దుక్ఖస్స అరియసచ్చస్స తదా పచ్చక్ఖతో గహితభావదస్సనం. **ఏత్తకం దుక్ఖన్తి** తస్స పరిచ్ఛిజ్జ గహితభావదస్సనం. **న ఇతో భియ్యోతి** అనవసేసేత్వా గహితభావదస్సనం. తేనాహ "**సబ్బమ్పి దుక్ఖసచ్చ**"న్తిఆది. **సరసలక్ఖణపటివేధేనాతి** సభావసఙ్ఖాతస్స లక్ఖణస్స అసమ్మోహతో పటివిజ్ఝనేన. అసమ్మోహపటివేధోతి చ యథా తస్మిం ఞాణే పవత్తే పచ్ఛా దుక్ఖస్స సరూపాదిపరిచ్ఛేదే సమ్మోహో న హోతి, తథా పవత్తి. తేనాహ "**యథాభూతం అబ్భఞ్ఞాసి**"న్తి. **నిబ్బత్తికన్తి** నిప్ఫాదేన్తం. **యం ఠానం పత్వాతి** యం నిబ్బానం మగ్గస్స ఆరమ్మణపచ్చయట్ఠేన కారణభూతం ఆగమ్మ. తదుభయవతో హి పుగ్గలస్స పత్తి తదుభయస్స పత్తీతి వుత్తం. **పత్వాతి** వా పాపుణనహేతు. **అప్పవత్తిన్తి** అప్పవత్తినిమిత్తం. తే వా న పవత్తన్తి ఏత్థాతి అప్పవత్తి, నిబ్బానం. **తస్సాతి** దుక్ఖనిరోధస్స. **సమ్పాపకన్తి** సచ్ఛికిరియావసేన సమ్మదేవ పాపకం.

కిలేసవసేనాతి ఆసవసఙ్ఖాతకిలేసవసేన. యస్మా ఆసవానం దుక్ఖసచ్చపరియాయో, తప్పరియాపన్నత్తా, సేససచ్చానఞ్చ తంసముదయాదిపరియాయో అత్థి, తస్మా వుత్తం "**పరియాయతో**"తి. దస్సేన్తో సచ్చానీతి యోజనా. ఆసవానంయేవ చేత్థ గహణం "ఆసవానం ఖయఞాణాయా"తి ఆరద్ధత్తా. తథా హి ఆసవవిముత్తిసీసేనేవ సబ్బసంకిలేసవిముత్తి వుత్తా. **ఇదం దుక్ఖన్తి యథాభూతం అబ్భఞ్ఞాసిన్తి**ఆదినా మిస్సకమగ్గో ఇధ కథితోతి "**సహ విపస్సనాయ కోటిప్పత్తం మగ్గం కథేతీ**"తి వుత్తం. ఏత్థ చ సచ్చప్పటివేధస్స తదా అతీతకాలికత్తా "యథాభూతం అబ్భఞ్ఞాసి"న్తి వత్వాపి అభిసమయకాలే తస్స పచ్చుప్పన్నతం ఉపాదాయ "ఏవం జానతో ఏవం పస్సతో"తి వత్తమానకాలేన నిద్దేసో కతో. సో చ కామం మగ్గక్ఖణతో పరం యావజ్జతనా అతీతకాలికో ఏవ, సబ్బపఠమం పనస్స అతీతకాలికత్తం ఫలక్ఖణేనేవ వేదితబ్బన్తి ఆహ "**విముచ్చిత్థాతి ఇమినా ఫలక్ఖణం దస్సేతీ**"తి. **జానతో పస్సతోతి** వా హేతునిద్దేసోయం. జాననహేతు దస్సనహేతు

కామాసవాపి చిత్తం విముచ్చిత్థాతి యోజనా. భవాసవగ్గహణేనేవ చేత్థ భవరాగస్స వియ భవదిట్ఠియాపి సమవరోధోతి దిట్ఠాసవస్సపి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

యస్మా పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖణేన విజ్జమానస్సపి కమ్మస్స ఆయతిం అప్పటిసన్ధికభావతో “ఖీణా జాతీ”తి జానాతి, యస్మా చ మగ్గపచ్చవేక్ఖణాదీహి వుసితం బ్రహ్మచరియన్తిఆదిం పజానాతి, తస్మా వుత్తం **“ఖీణా జాతీతి ఆదీహి తస్స భూమి”**న్తి. తత్థ **తస్సాతి** పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స. **భూమిన్తి** పవత్తిట్ఠానం. యేనాధిప్పాయేన **“కతమా పనా”**తిఆదినా చోదనా కతా, తం పకాసేత్వా పరిహారం వత్తుకామో ఆహ **“న తావస్సా”**తిఆది. **న తావస్స అతీతా జాతి ఖీణాతి** మగ్గభావనాయ న ఖీణాతి అధిప్పాయో. తత్థ కారణమాహ **“పుబ్బేవ ఖీణత్తా”**తి. న అనాగతా అస్స జాతి ఖీణాతి యోజనా. **న అనాగతాతి** చ అనాగతత్తసామఞ్ఞం గహేత్వా లేసేన వదతి. తేనాహ **“అనాగతే వాయామాభావతో”**తి. విజ్జమానేయేవ హి పయోగో సమ్భవతి, నావిజ్జమానేతి అధిప్పాయో. అనాగతవిసేసో పనేత్థ అధిప్పేతో, తస్స చ ఖేపనే వాయామోపి లబ్భతేవ. తేనాహ **“యా పన మగ్గస్సా”**తిఆది. “యా పనా”తి హి ఆదినా మగ్గభావనాయ అనాగతజాతియా ఏవ హేతువినాసనద్వారేన ఖీణభావో పకాసీయతి. **ఏకచతుపఞ్చవోకారభవేసూతి** భవత్తయగ్గహణం వుత్తనయేన అనవసేసతో జాతియా ఖీణభావదస్సనత్థం. **తన్తి** యథావుత్తజాతిం. **సోతి** భగవా.

బ్రహ్మచరియవాసో నామ ఇధ మగ్గబ్రహ్మచరియస్స నిబ్బత్తనమేవాతి ఆహ **“నిట్ఠిత”**న్తి. సమ్మాదిట్ఠియా చతూసు సచ్చేసు పరిఞ్ఞాదికిచ్చసాధనవసేన పవత్తమానాయ సమ్మాసఙ్కప్పాదీనమ్పి దుక్ఖసచ్చే పరిఞ్ఞాభిసమయానుగుణా పవత్తి, ఇతరసచ్చేసు చ నేసం పహానాభిసమయాదివసేన పవత్తి పాకటా ఏవ. తేన వుత్తం **“చతూహి మగ్గేహి పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనాభిసమయవసేనా”**తి. **నాపరం ఇత్థత్తాయాతి** ఇమే పకారా ఇత్థం, తబ్భావో ఇత్థత్తం, తదత్థన్తి వుత్తం హోతి. తే పన పకారా అరియమగ్గబ్యాపారభూతా పరిఞ్ఞాదయో ఇధాధిప్పేతాతి ఆహ **“ఏవంసోళసకిచ్చభావాయా”**తి. తే హి మగ్గం పచ్చవేక్ఖతో మగ్గానుభావేన పాకటా హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి , పరిఞ్ఞాదీసు చ పహానమేవ పధానం, తదత్థత్తాయ ఇతరేసన్తి ఆహ **“కిలేసక్ఖయాయ వా”**తి. పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖణవసేన వా ఏతం వుత్తం. “నాపరం ఇత్థత్తాయాతి అబ్భఞ్ఞాసి”న్తి ఏత్థాయమపరో నయో – **ఇత్థత్తాయాతి** నిస్సక్కే సమ్పదానవచనం. తేనాయమత్థో – ఇత్థత్తాయ ఇత్థమ్భావతో ఇమస్మా ఏవంపకారా ఇదాని వత్తమానక్ఖన్ధసన్తానా అపరం అనాగతక్ఖన్ధసన్తానం మయ్హం నత్థి, ఇమే పన చరిమత్తభావసఙ్ఖాతా పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా అప్పతిట్ఠా తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా రుక్ఖా వియ. అపరిఞ్ఞాతమూలకా హి పతిట్ఠా. యథాహ “కబళీకారే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే అత్థి రాగో అత్థి నన్దీ అత్థి తణ్హా, పతిట్ఠితం తత్థ విఞ్ఞాణం విరుళ్హ”న్తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౬౪; కథా॰ ౨౯౬; మహాని॰ ౭). తే పన పఞ్చక్ఖన్ధా చరిమకవిఞ్ఞాణనిరోధేన అనుపాదానో వియ జాతవేదో నిబ్బాయిస్సన్తీతి అబ్భఞ్ఞాసిన్తి.

పచ్చవేక్ఖణఞాణపరిగ్గహితన్తి న పఠమదుతియఞాణద్వయాధిగమం వియ కేవలన్తి అధిప్పాయో. **దస్సేన్తోతి** నిగమనవసేన దస్సేన్తో. సరూపతో హి పుబ్బే దస్సితమేవాతి. సేసమేత్థ వుత్తనయత్తా సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

తిక్ఖత్తుం జాతోతి ఇమినా పన ఇదం దస్సేతి “అహం, బ్రాహ్మణ, పఠమవిజ్జాయ జాతోయేవ పురేజాతస్స సహజాతస్స వా అభావతో సబ్బేసం వుడ్ఢో మహల్లకో, కిమఙ్గం పన తీహి విజ్జాహి తిక్ఖత్తుం జాతోతి. **పుబ్బేనివాసఞాణేన అతీతంసఞాణన్తి** అతీతారమ్మణసభాగతాయ తబ్భావీభావతో చ పుబ్బేనివాసఞాణేన అతీతంసఞాణం పకాసేత్వాతి యోజేతబ్బం. తత్థ **అతీతంసఞాణన్తి** అతీతక్ఖన్ధాయతనధాతుసఙ్ఖాతే అతీతకోట్ఠాసే అప్పటిహతఞాణం. దిబ్బచక్ఖుఞాణస్స పచ్చుప్పన్నారమ్మణత్తా యథాకమ్మూపగఞాణస్స అనాగతంసఞాణస్స చ దిబ్బచక్ఖువసేనేవ ఇజ్ఝనతో దిబ్బచక్ఖునో పరిభణ్డఞాణత్తా దిబ్బచక్ఖుమ్హియేవ

చ ఠితస్స చేతోపరియఞాణసిద్ధితో వుత్తం “**దిబ్బచక్ఖునా పచ్చుప్పన్నానాగతంసఞాణ**”న్తి. తత్థ **దిబ్బచక్ఖునా**తి సపరిభణ్డేన దిబ్బచక్ఖుఞాణేన. పచ్చుప్పన్నంసో చ అనాగతంసో చ పచ్చుప్పన్నానాగతంసం, తత్థ ఞాణం **పచ్చుప్పన్నానాగతంసఞాణం.** ఆసవక్ఖయఞాణాధిగమేనేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స వియ సేసాసాధారణఞాణదసబలఞాణఆవేణికబుద్ధధమ్మాదీనమ్పి అనఞ్ఞసాధారణానం బుద్ధగుణానం ఇజ్ఝనతో వుత్తం “**ఆసవక్ఖయేన సకలలోకియలోకుత్తరగుణ**”న్తి. తేనాహ “**సబ్బేపి సబ్బఞ్ఞుగుణే పకాసేత్వా**”తి.

ఆసవక్ఖయఞాణకథా నిట్ఠితా.

దేసనానుమోదనకథా

౧౨. **పీతివిప్ఫారపరిపుణ్ణగత్తచిత్తో**తి పీతిఫరణేన పరిపుణ్ణకాయచిత్తో. **అఞ్ఞాణ**న్తి అఞ్ఞాణస్సాతి అత్థో. **ధీ**సద్దస్స యోగతో హి సామిఅత్థే ఏతం ఉపయోగవచనం. **అభిక్కన్తా**తి ఏత్థ అతిక్కన్తా, విగతాతి అత్థోతి ఆహ “**ఖయే దిస్సతీ**”తి. తేనేవ హి “**నిక్ఖన్తో పఠమో యామో**”తి వుత్తం. **అభిక్కన్తతరో చా**తి అతివియ కన్తతరో మనోరమో, తాదిసో చ సున్దరో భద్దకో నామ హోతీతి ఆహ “**సున్దరే దిస్సతీ**”తి. **కో**తి దేవనాగయక్ఖగన్ధబ్బాదీసు కో కతమో. **మే**తి మమ. **పాదానీ**తి పాదే. **ఇద్ధియా**తి ఇమాయ ఏవరూపాయ దేవిద్ధియా. **యససా**తి ఇమినా ఏదిసేన పరివారేన పరిచ్ఛేదేన. **జల**న్తి విజ్జోతమానో. **అభిక్కన్తేనా**తి అతివియ కన్తేన కమనీయేన అభిరూపేన. **వణ్ణేనా**తి ఛవివణ్ణేన సరీరవణ్ణనిభాయ. **సబ్బా ఓభాసయం దిసా**తి దసపి దిసా పభాసేన్తో చన్దో వియ సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకాలోకం కరోన్తోతి గాథాయ అత్థో. **అభిరూపే**తి ఉళారరూపే సమ్పన్నరూపే.

అభిక్కన్తం భో గోతమ, అభిక్కన్తం భో గోతమాతి వచనద్వయస్స “**సాధు సాధు భో గోతమా**”తి ఆమేడితవసేన అత్థం దస్సేత్వా తస్స విసయం నిద్ధారేన్తో ఆహ “**భయే కోధే**”తిఆది. తత్థ “చోరో చోరో, సప్పో సప్పో”తిఆదీసు **భయే** ఆమేడితం. “విజ్ఝ విజ్ఝ, పహర పహరా”తిఆదీసు **కోధే**. “సాధు సాధూ”తిఆదీసు **పసంసాయం**. “గచ్ఛ గచ్ఛ, లునాహి లునాహీ”తిఆదీసు **తురితే**. “ఆగచ్ఛ ఆగచ్ఛా”తిఆదీసు **కోతూహలే**. “బుద్ధో బుద్ధోతి చిన్తేన్తో”తిఆదీసు (బు॰ వం॰ ౨.౪౪) **అచ్ఛరే**. “అభిక్కమథాయస్మన్తో, అభిక్కమథాయస్మన్తో”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౨౦; అ॰ ని॰ ౯.౧౧) **హాసే**. “కహం ఏకపుత్తక, కహం ఏకపుత్తకా”తిఆదీసు **సోకే**. “అహో సుఖం, అహో సుఖ”న్తిఆదీసు (ఉదా॰ ౨౦; చూళవ॰ ౩౩౨) **పసాదే**. **చ**-సద్దో అవుత్తసముచ్చయత్థో . తేన గరహాఅసమ్మానాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తత్థ “పాపో పాపో”తిఆదీసు **గరహాయం**. “అభిరూపక అభిరూపకా”తిఆదీసు **అసమ్మానే** దట్ఠబ్బం.

నయిదం ఆమేడితవసేన ద్విక్ఖత్తుం వుత్తం, అథ ఖో అత్థద్వయవసేనాతి దస్సేన్తో “**అథ వా**”తిఆదిమాహ. **అభిక్కన్త**న్తి వచనం అపేక్ఖిత్వా నపుంసకలిఙ్గవసేన వుత్తం. తం పన భగవతో వచనం ధమ్మస్స దేసనాతి కత్వా వుత్తం “**యదిదం భోతో గోతమస్స ధమ్మదేసనా**”తి. అత్థమత్తదస్సనం వా ఏతం, తస్మా అత్థవసేన లిఙ్గవిభత్తివిపరిణామో వేదితబ్బో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **దోసనాసనతో**తి రాగాదికిలేసవిద్ధంసనతో. **గుణాధిగమనతో**తి సీలాదిగుణానం సమ్పాపనతో. యే గుణే దేసనా అధిగమేతి, తేసు పధానభూతా గుణా దస్సేతబ్బాతి తే పధానభూతే గుణే తావ దస్సేతుం “**సద్ధాజననతో పఞ్ఞాజననతో**”తి వుత్తం. సద్ధాపముఖా హి లోకియా గుణా, పఞ్ఞాపముఖా లోకుత్తరా. **సాత్థతో**తిఆదీసు సీలాదిఅత్థసమ్పత్తియా **సాత్థతో,** సభావనిరుత్తిసమ్పత్తియా **సబ్యఞ్జనతో**. సువిఞ్ఞేయ్యసద్దప్పయోగతాయ **ఉత్తానపదతో,** సణ్హసుఖుమభావేన దువిఞ్ఞేయ్యత్థతాయ **గమ్భీరత్థతో**. సినిద్ధముదుమధురసద్దప్పయోగతాయ **కణ్ణసుఖతో,** విపులవిసుద్ధపేమనీయత్థతాయ

హదయఙ్గమతో. మానాతిమానవిధమనేన **అనత్తుక్కంసనతో**, ధమ్మసారమ్మనిమ్మద్దనేన **అపరవమ్భనతో**. హితాధిప్పాయప్పవత్తియా పరేసం రాగపరిళాహాదివూపసమనేన **కరుణాసీతలతో**, కిలేసన్ధకారవిధమనేన **పఞ్ఞావదాతతో**. కరవీకరుతమఞ్జుతాయ **ఆపాథరమణీయతో**, పుబ్బాపరావిరుద్ధసువిసుద్ధత్థతాయ **విమద్దక్ఖమతో**. ఆపాథరమణీయతాయ ఏవ **సుయ్యమానసుఖతో**, విమద్దక్ఖమతాయ హితజ్ఝాసయప్పవత్తితాయ చ **వీమంసియమానహితతో**తి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. **ఏవమాదీహీతి ఆది**-సద్దేన సంసారచక్కనివత్తనతో, సద్ధమ్మచక్కప్పవత్తనతో, మిచ్ఛావాదవిధమనతో, సమ్మావాదపతిట్ఠాపనతో, అకుసలమూలసముద్ధరణతో, కుసలమూలసంరోపనతో, అపాయద్వారపిధానతో, సగ్గమగ్గద్వారవివరణతో, పరియుట్ఠానవూపసమనతో, అనుసయసముగ్ఘాతనతోతి ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

అధోముఖఠపితన్తి కేనచి అధోముఖం ఠపితం. **హేట్ఠాముఖజాత**న్తి సభావేనేవ హేట్ఠాముఖం జాతం. **ఉగ్ఘాటేయ్యాతి** వివటం కరేయ్య. **హత్థే గహేత్వాతి** "పురత్థాభిముఖో ఉత్తరాభిముఖో వా గచ్ఛా"తిఆదీని అవత్వా హత్థే గహేత్వా "నిస్సన్దేహం ఏస మగ్గో, ఏవం గచ్ఛా"తి దస్సేయ్య. **కాళపక్ఖచాతుద్దసీ**తి కాళపక్ఖే చాతుద్దసీ కాళపక్ఖచాతుద్దసీ. **నిక్కుజ్జితం ఉక్కుజ్జేయ్యాతి** ఆధేయ్యస్స అనాధారభూతం భాజనం ఆధారభావాపాదనవసేన ఉక్కుజ్జేయ్య. హేట్ఠాముఖజాతతాయ **సద్ధమ్మవిముఖం** అధోముఖఠపితతాయ **అసద్ధమ్మే పతిట్ఠిత**న్తి ఏవం పదద్వయం యథారహం యోజేతబ్బం, న యథాసఙ్ఖ్యం. కామం కామచ్ఛన్దాదయోపి పటిచ్ఛాదకా నీవరణభావతో, మిచ్ఛాదిట్ఠి పన సవిసేసం పటిచ్ఛాదికా సత్తే మిచ్ఛాభినివేసనేనాతి ఆహ "**మిచ్ఛాదిట్ఠిగహనపటిచ్ఛన్న**"న్తి. తేనాహ భగవా – "మిచ్ఛాదిట్ఠిపరమాహం, భిక్ఖవే, వజ్జం వదామీ"తి. సబ్బో అపాయగామిమగ్గో **కుమ్మగ్గో** కుచ్ఛితో మగ్గోతి కత్వా, సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం ఉజుపటిపక్ఖతాయ మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదయో అట్ఠ మిచ్ఛత్తధమ్మా **మిచ్ఛామగ్గో**. తేనేవ హి తదుభయపటిపక్ఖతం సన్ధాయ "**సగ్గమోక్ఖమగ్గం ఆచిక్ఖన్తేనా**"తి వుత్తం. సప్పిఆదిసన్నిస్సయో పదీపో న తథా, ఉజ్జలో యథా తేలసన్నిస్సయోతి తేలపజ్జోతగ్గహణం. **ఏతేహి పరియాయేహీతి** ఏతేహి నిక్కుజ్జితుక్కుజ్జనపటిచ్ఛన్నవివరణాదిఉపమోపమితబ్బప్పకారేహి, ఏతేహి వా యథావుత్తేహి అరసరూపతాదీనం అత్తని అఞ్ఞథా పటిపాదనపరియాయేహి అత్తనో దిబ్బవిహారవిభావనపరియాయేహి విజ్జత్తయవిభావనాపదేసేన అత్తనో సబ్బఞ్ఞుగుణవిభావనపరియాయేహి చ. తేనాహ "**అనేకపరియాయేన ధమ్మో పకాసితో**"తి.

దేసనానుమోదనకథా నిట్ఠితా.

పసన్నాకారకథా

పసన్నాకారన్తి పసన్నేహి కాతబ్బం సక్కారం. **సరణం గచ్ఛామీతి** ఏత్థ ఇతి-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠోతి ఆహ "**సరణన్తి గచ్ఛామీ**"తి. ఏత్థ హి నాయం గమిసద్దో నీసద్దాదయో వియ ద్వికమ్మకో, తస్మా యథా అజం గామం నేతీతి వుచ్చతి, ఏవం "గోతమం సరణం గచ్ఛామీ"తి వత్తుం న సక్కా, "సరణన్తి గచ్ఛామీ"తి పన వత్తబ్బం, తస్మా ఏత్థ ఇతి-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠోతి వేదితబ్బం. **సరణ**న్తి పటిసరణం. తేనాహ "**పరాయణ**"న్తి. పరాయణభావో చ అనత్థనిసేధనేన అత్థసమ్పటిపాదనేన చ హోతీతి ఆహ "**అఘస్స తాతా హితస్స చ విధాతా**"తి. **అఘస్సాతి** దుక్ఖతోతి వదన్తి, పాపతోతి పన అత్థో యుత్తో, నిస్సక్కే చేతం సామివచనం. సరణన్తి గమనఞ్చేత్థ తదధిప్పాయేన భజనం తథా జాననం వాతి దస్సేన్తో "**ఇతి ఇమినా అధిప్పాయేనా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **గచ్ఛామీ**తిఆదీసు పురిమస్స పురిమస్స పచ్ఛిమం పచ్ఛిమం అత్థవచనం. **భజనం** వా సరణాధిప్పాయేన ఉపసఙ్కమనం, **సేవనా** సన్తికావచరతా, **పయిరుపాసనం** వత్తప్పటివత్తకరణేన ఉపట్ఠానన్తి ఏవం సబ్బథాపి అనఞ్ఞసరణతంయేవ దీపేతి. **గచ్ఛామీ**తి పదస్స కథం బుజ్ఝామీతి అయమత్థో లబ్భతీతి ఆహ "**యేసం హీ**"తిఆది.

అధిగతమగ్గే సచ్ఛికతనిరోధేతి పదద్వయేనపి ఫలట్ఠా ఏవ దస్సితా, న మగ్గట్ఠాతి తే దస్సేన్తో "**యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే చా**"తి ఆహ. నను చ కల్యాణపుథుజ్జనోపి యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జతీతి వుచ్చతీతి? కిఞ్చాపి వుచ్చతి, నిప్పరియాయేన పన మగ్గట్ఠా ఏవ తథా వత్తబ్బా, న ఇతరే నియామోక్కమనాభావతో. తథా హి తే ఏవ "**అపాయేసు అపతమానే ధారేతీ**"తి వుత్తా. సమ్మత్తనియామోక్కమనేన హి అపాయవినిముత్తసమ్భవో. **అక్ఖాయతీతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా. తేన "యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా వా అసఙ్ఖతా వా, విరాగో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ"తి (ఇతివు. ౯౦; అం. ని. ౪.౩౪) **సుత్తపదం** సఙ్గణ్హాతి, "**విత్థారో**"తి వా ఇమినా. ఏత్థ చ అరియమగ్గో నియ్యానికతాయ, నిబ్బానం తస్స తదత్థసిద్ధిహేతుతాయాతి ఉభయమేవ నిప్పరియాయేన ధమ్మోతి వుత్తో. నిబ్బానఞ్హి ఆరమ్మణపచ్చయభూతం లభిత్వా అరియమగ్గస్స తదత్థసిద్ధి, తథాపి అరియఫలానం "యస్మా తాయ సద్ధాయ అవూపసన్తాయా"తిఆదివచనతో మగ్గేన సముచ్ఛిన్నానం కిలేసానం పటిప్పస్సద్ధిప్పహానకిచ్చతాయ నియ్యానానుగుణతాయ నియ్యానపరియోసానతాయ చ. పరియత్తిధమ్మస్స పన నియ్యానధమ్మసమధిగమహేతుతాయాతి ఇమినా పరియాయేన వుత్తనయేన ధమ్మభావో లబ్భతి ఏవ, స్వాయమత్థో పాఠారుళ్హో ఏవాతి దస్సేన్తో "**న కేవల**"న్తిఆదిమాహ.

రాగవిరాగోతి మగ్గో కథితోతి కామరాగో భవరాగోతి ఏవమాదిభేదో సబ్బోపి రాగో విరజ్జతి పహీయతి ఏతేనాతి రాగవిరాగోతి మగ్గో కథితో. **అనేజమసోకన్తి ఫల**న్తి ఏజాసఙ్ఖాతాయ తణ్హాయ అన్తోనిజ్ఝానలక్ఖణస్స సోకస్స చ తదుప్పత్తియం సబ్బసో పరిక్ఖీణత్తా అనేజమసోకన్తి ఫలం కథితం. **అప్పటికూల**న్తి అవిరోధదీపనతో కేనచి అవిరుద్ధం, ఇట్ఠం పణీతన్తి వా అత్థో. పగుణరూపేన పవత్తితత్తా, పకట్ఠగుణవిభావనతో వా **పగుణం.** యథాహ "విహింససఞ్ఞీ పగుణం నభాసిం, ధమ్మం పణీతం మనుజేసు బ్రహ్మే"తి (మ. ని. ౧.౨౮౩; మహావ. ౯). సబ్బధమ్మక్ఖన్ధా కథితాతి యోజనా. **దిట్ఠిసీలసఙ్ఘాతేనాతి** "యాయం దిట్ఠి అరియా నియ్యానికా నియ్యాతి తక్కరస్స సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయ, తథారూపాయ దిట్ఠియా దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో విహరతీ"తి (దీ. ని. ౩.౩౨౪, ౩౫౬; మ. ని. ౧.౪౯౨; ౩.౫౪) ఏవం వుత్తాయ దిట్ఠియా "యాని తాని సీలాని అఖణ్డాని అచ్ఛిద్దాని అసబలాని అకమ్మాసాని భుజిస్సాని విఞ్ఞుప్పసత్థాని అపరామట్ఠాని సమాధిసంవత్తనికాని, తథారూపేహి సీలేహి సీలసామఞ్ఞగతో విహరతీ"తి (దీ. ని. ౩.౩౨౪, ౩౫౬; మ. ని. ౧.౪౯౨; ౩.౫౪; అం. ని. ౬.౧౨) ఏవం వుత్తానం సీలానఞ్చ సంహతభావేన, దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేనాతి అత్థో. **సంహతో**తి ఘటితో, సమేతోతి అత్థో. అరియపుగ్గలా హి యత్థ కత్థచి దూరే ఠితాపి అత్తనో గుణసామగ్గియా సంహతా ఏవ. **అట్ఠ చ పుగ్గలా ధమ్మదసా తే**తి పురిసయుగళవసేన చత్తారోపి పుగ్గలవసేన అట్ఠేవ అరియధమ్మస్స పచ్చక్ఖదస్సావితాయ ధమ్మదసా. తీణి వత్థూని సరణన్తి గమనేన తిక్ఖత్తుం గమనేన చ **తీణి సరణగమనాని. పటివేదేసీ**తి అత్తనో హదయఙ్గతం వాచాయ పవేదేసి.

పసన్నాకారకథా నిట్ఠితా.

సరణగమనకథా

సరణగమనస్స విసయప్పభేదఫలసంకిలేసభేదానం వియ కత్తు చ విభావనా తత్థ కోసల్లాయ హోతీతి "**సరణగమనేసు కోసల్లత్థం సరణం...పే.... వేదితబ్బో**"తి వుత్తం తేన వినా సరణగమనస్సేవ అసమ్భవతో. తత్థ **సరణ**న్తి పదత్థతో తావ హింసతీతి సరణం. హింసత్థస్స హి సరసద్దస్స వసేనేతం పదం దట్ఠబ్బం, తస్మా సరణగతానం తేనేవ సరణగమనేన వట్టభయం చిత్తుత్రాసం కాయికం దుక్ఖం దుగ్గతిపరియాపన్నం సబ్బమ్పి దుక్ఖం హనతి, వినాసేతీతి అత్థో. రతనత్తయస్సేవేతం

అధివచనం . అథ వా హితే పవత్తనేన “సమ్పన్నసీలా, భిక్ఖవే, విహరథా”తిఆదినా (మ. ని. ౧.౬౪) అత్థే నియోజనేన అహితా చ నివత్తనేన “పాణాతిపాతస్స ఖో పన పాపకో విపాకో, పాపకం అభిసమ్పరాయ”న్తిఆదినా ఆదీనవదస్సనాదిముఖేన అనత్థతో నివత్తనేన సత్తానం భయం హింసతి, హితాహితేసు అప్పవత్తిపవత్తిహేతుకం బ్యసనం అపవత్తికరణేన వినాసేతి బుద్ధో. భవకన్తారఉత్తరణేన మగ్గసఙ్ఖాతో ధమ్మో సత్తానం భయం హింసతి, ఇతరో అస్సాసదానేన. అప్పకానమ్పి దానవసేన పూజావసేన చ ఉపనీతానం సక్కారానం విపులఫలపటిలాభకరణేన సత్తానం భయం హింసతి సఙ్ఘో అనుత్తరదక్ఖిణేయ్యభావతో, తస్మా ఇమినాపి విభజిత్వా వుత్తపరియాయేన రతనత్తయం సరణం. “సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో”తి ఏవం పవత్తరతనత్తయపసాదతగ్గరుకతాహి విధుతదిట్ఠివిచికిచ్ఛాసమ్మోహఅస్సద్ధియాదితాయ విహతకిలేసో తదేవ రతనత్తయం సరణం పరాయణం గతి తాణం లేణన్తి ఏవం పవత్తియా తప్పరాయణతాకారప్పవత్తో చిత్తుప్పాదో **సరణగమనం** సరణన్తి గచ్ఛతి ఏతేనాతి కత్వా. తేన యథావుత్తచిత్తుప్పాదేన సమన్నాగతో సత్తో సరణన్తి గచ్ఛతి, వుత్తప్పకారేన చిత్తుప్పాదేన “ఏతాని మే తీణి రతనాని సరణం, ఏతాని పరాయణ”న్తి ఏవం ఉపేతి భజతి సేవతి పయిరుపాసతి, ఏవం వా జానాతి, బుజ్ఝతీతి అత్థో. ఏవం తావ సరణం, సరణగమనం, యో చ సరణం గచ్ఛతి, ఇదం తయం వేదితబ్బం.

సరణగమనప్పభేదే పన దువిధం సరణగమనం లోకుత్తరం లోకియఞ్చ. తత్థ లోకుత్తరం దిట్ఠసచ్చానం మగ్గక్ఖణే సరణగమనుపక్కిలేససముచ్ఛేదనేన ఆరమ్మణతో నిబ్బానారమ్మణం హుత్వా కిచ్చతో సకలేపి రతనత్తయే ఇజ్ఝతి. అత్థతో చతుసచ్చాధిగమో ఏవ హి లోకుత్తరసరణగమనం. తత్థ హి నిబ్బానధమ్మో సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన, మగ్గధమ్మో భావనాభిసమయవసేన పటివిజ్ఝియమానోయేవ సరణగమనత్థం సాధేతి, బుద్ధగుణా పన సావకగోచరభూతా పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన, తథా అరియసఙ్ఘగుణా. తేన వుత్తం “కిచ్చతో సకలేపి రతనత్తయే ఇజ్ఝతీ”తి . ఇజ్ఝన్తఞ్చ సహేవ ఇజ్ఝతి, న లోకియం వియ పటిపాటియా అసమ్మోహపటివేధేన పటివిద్ధత్తా. యే పన వదన్తి “న సరణగమనం నిబ్బానారమ్మణం హుత్వా పవత్తతి, మగ్గస్స అధిగతత్తా పన అధిగతమేవ హోతి ఏకచ్చానం తేవిజ్జాదీనం లోకియవిజ్జాదయో వియా”తి, తేసం లోకియమేవ సరణగమనం సియా, న లోకుత్తరం. తఞ్చ అయుత్తం దువిధస్సపి ఇచ్ఛితబ్బత్తా. లోకియం పన సరణగమనం పుథుజ్జనానం సరణగమనుపక్కిలేసవిక్ఖమ్భనేన ఆరమ్మణతో బుద్ధాదిగుణారమ్మణం హుత్వా ఇజ్ఝతి. తం అత్థతో బుద్ధాదీసు వత్థూసు “సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా”తిఆదినా సద్ధాపటిలాభో యథావుత్తసద్ధాపుబ్బఙ్గమా చ సమ్మాదిట్ఠి, దససు పుఞ్ఞకిరియవత్థూసు దిట్ఠిజుకమ్మన్తి వుచ్చతి. ఏత్థ చ “సద్ధాపటిలాభో”తి ఇమినా మాతాదీహి ఉస్సాహితదారకాదీనం వియ ఞాణవిప్పయుత్తసరణగమనం దస్సితన్తి వేదితబ్బం. “సమ్మాదిట్ఠీ”తి ఇమినా పన ఞాణసమ్పయుత్తం సరణగమనం దస్సితం బుద్ధసుబుద్ధతం ధమ్మసుధమ్మతం సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిఞ్చ లోకియావబోధవసేనేవ సమ్మా ఞాయేన దస్సనతో.

తయిదం లోకియసరణగమనం చతుధా పవత్తతి అత్తసన్నియ్యాతనేన తప్పరాయణతాయ సిస్సభావూపగమనేన పణిపాతేనాతి. తత్థ **అత్తసన్నియ్యాతనం** నామ “అజ్జ ఆదిం కత్వా అహం అత్తానం బుద్ధస్స నియ్యాతేమి, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్సా”తి ఏవం బుద్ధాదీనంయేవ సంసారదుక్ఖనిత్థరణత్థం అత్తనో అత్తభావస్స పరిచ్చజనం. **తప్పరాయణతా** నామ “అజ్జ ఆదిం కత్వా అహం బుద్ధపరాయణో ధమ్మపరాయణో సఙ్ఘపరాయణోతి మం ధారేథా”తి ఏవం తప్పరాయణభావో. **సిస్సభావూపగమనం** నామ “అజ్జ ఆదిం కత్వా ‘అహం బుద్ధస్స అన్తేవాసికో, ధమ్మస్స, సఙ్ఘస్సా’తి మం ధారేథా”తి ఏవం సిస్సభావూపగమో. **పణిపాతో** నామ “అజ్జ ఆదిం కత్వా ‘అహం అభివాదనం పచ్చుట్ఠానం అఞ్జలికమ్మం సామీచికమ్మం

బుద్ధాదీనంయేవ తిణ్ణం వత్థూనం కరోమీ’తి మం ధారేథా”తి ఏవం బుద్ధాదీసు పరమనిపచ్చకారో. ఇమేసఞ్హి చతున్నం ఆకారానం అఞ్ఞతరమ్పి కరోన్తేన గహితంయేవ హోతి సరణగమనం.

అపిచ “భగవతో అత్తానం పరిచ్చజామి, ధమ్మస్స సఙ్ఘస్స అత్తానం పరిచ్చజామి, జీవితం పరిచ్చజామి, పరిచ్చత్తోయేవ మే అత్తా, పరిచ్చత్తంయేవ మే జీవితం, జీవితపరియన్తికం బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి, బుద్ధో మే సరణం లేణం తాణ”న్తి ఏవమ్పి **అత్తసన్నియ్యాతనం** వేదితబ్బం. “సత్థారఞ్చ వతాహం పస్సామి, భగవన్తమేవ పస్సామి, సుగతఞ్చ వతాహం పస్సామి, భగవన్తమేవ పస్సామి, సమ్మాసమ్బుద్ధఞ్చ వతాహం పస్సామి, భగవన్తమేవ పస్సామీ”తి (సం. ని. ౨.౧౫౪) ఏవం మహాకస్సపత్థేరస్స సరణగమనం వియ **సిస్సభావూపగమనం** దట్ఠబ్బం.

“సో అహం విచరిస్సామి, గామా గామం పురా పురం;

నమస్సమానో సమ్బుద్ధం, ధమ్మస్స చ సుధమ్మతం. (సం. ని. ౧.౨౪౬; సు. ని. ౧౯౪);

“తే మయం విచరిస్సామ, గామా గామం నగా నగం…పే.… సుధమ్మత”న్తి. (సు. ని. ౧౮౨) –

ఏవమ్పి ఆళవకసాతాగిరహేమవతాదీనం సరణగమనం వియ **తప్పరాయణతా** వేదితబ్బా. నను చేతే ఆళవకాదయో మగ్గేనేవ ఆగతసరణగమనా, కథం తేసం తప్పరాయణతాసరణగమనం వుత్తన్తి? మగ్గేనాగతసరణగమనేహిపి “సోహం విచరిస్సామి గామా గామ”న్తిఆదినా (సం. ని. ౧.౨౪౬; సు. ని. ౧౯౪) తేహి తప్పరాయణతాకారస్స పవేదితత్తా తథా వుత్తం. అథ ఖో బ్రహ్మాయు బ్రాహ్మణో ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం ఉత్తరాసఙ్గం కరిత్వా భగవతో పాదేసు సిరసా నిపతిత్వా భగవతో పాదాని ముఖేన చ పరిచుమ్బతి, పాణీహి చ పరిసమ్బాహతి, నామఞ్చ సావేతి “బ్రహ్మాయు అహం, భో గోతమ, బ్రాహ్మణో, బ్రహ్మాయు అహం, భో గోతమ, బ్రాహ్మణో”తి (మ. ని. ౨.౩౯౪) ఏవమ్పి **పణిపాతో** దట్ఠబ్బో.

సో పనేస ఞాతిభయాచరియదక్ఖిణేయ్యతావసేన చతుబ్బిధో హోతి. తత్థ దక్ఖిణేయ్యతాహేతుకేన పణిపాతేన సరణగమనం హోతి, న ఇతరేహి ఞాతిభయాదివసప్పవత్తేహి తీహి పణిపాతేహి. సేట్ఠవసేనేవ హి సరణం గయ్హతి, సేట్ఠవసేన భిజ్జతి, తస్మా యో సాకియో వా కోలియో వా “బుద్ధో అమ్హాకం ఞాతకో”తి వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యో వా “సమణో గోతమో రాజపూజితో మహానుభావో అవన్దియమానో అనత్థమ్పి కరేయ్యా”తి భయేన వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం. యోపి బోధిసత్తకాలే భగవతో సన్తికే కిఞ్చి ఉగ్గహితం సరమానో బుద్ధకాలే వా –

“ఏకేన భోగం భుఞ్జేయ్య, ద్వీహి కమ్మం పయోజయే;

చతుత్థఞ్చ నిధాపేయ్య, ఆపదాసు భవిస్సతీ”తి. (దీ. ని. ౩.౨౬౫) –

ఏవరూపిం దిట్ఠధమ్మికం అనుసాసనిం ఉగ్గహేత్వా “ఆచరియో మే”తి వన్దతి, అగ్గహితమేవ హోతి సరణం, సమ్పరాయికం పన నియ్యానికం వా అనుసాసనిం పచ్చాసీసన్తో దక్ఖిణేయ్యపణిపాతమేవ కరోతి. యో పన “అయం లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యో”తి వన్దతి, తేనేవ గహితం హోతి సరణం.

ఏవం గహితసరణస్స చ ఉపాసకస్స వా ఉపాసికాయ వా అఞ్ఞతిత్థియేసు పబ్బజితమ్పి ఞాతిం “ఞాతకో మే అయ”న్తి వన్దతోపి సరణగమనం న భిజ్జతి, పగేవ అపబ్బజితం. తథా రాజానం భయవసేన వన్దతో. సో హి రట్ఠపూజితత్తా

అవన్దియమానో అనత్థమ్పి కరేయ్యాతి. తథా యం కిఞ్చి సిప్పసిక్ఖాపకం తిత్థియమ్పి “ఆచరియో మే అయ”న్తి వన్దతోపి న భిజ్జతి. ఏవం **సరణగమనస్స పభేదో** వేదితబ్బో.

సరణగమనకథా నిట్ఠితా.

సరణగమనఫలకథా

ఏత్థ చ లోకుత్తరస్స సరణగమనస్స చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని విపాకఫలం అరియమగ్గస్సేవ లోకుత్తరసరణగమనన్తి అధిప్పేతత్తా. సకలస్స పన వట్టదుక్ఖస్స అనుప్పాదనిరోధో ఆనిసంసఫలం. వుత్తఞ్హేతం –

“యో చ బుద్ధఞ్చ ధమ్మఞ్చ, సఙ్ఘఞ్చ సరణం గతో;
చత్తారి అరియసచ్చాని, సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతి.

“దుక్ఖం దుక్ఖసముప్పాదం, దుక్ఖస్స చ అతిక్కమం;
అరియఞ్చట్ఠఙ్గికం మగ్గం, దుక్ఖూపసమగామినం.

“ఏతం ఖో సరణం ఖేమం, ఏతం సరణముత్తమం;
ఏతం సరణమాగమ్మ, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ”తి. (ధ. ప. ౧౯౦-౧౯౨);

అపిచ నిచ్చతో అనుపగమనాదివసేన పేతస్స ఆనిసంసఫలం వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం –

“అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో కఞ్చి సఙ్ఖారం నిచ్చతో ఉపగచ్ఛేయ్య, సుఖతో ఉపగచ్ఛేయ్య, కఞ్చి ధమ్మం అత్తతో ఉపగచ్ఛేయ్య, మాతరం జీవితా వోరోపేయ్య, పితరం జీవితా వోరోపేయ్య, అరహన్తం జీవితా వోరోపేయ్య, పదుట్ఠచిత్తో తథాగతస్స లోహితం ఉప్పాదేయ్య, సఙ్ఘం భిన్దేయ్య, అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీ”తి (మ. ని. ౩.౧౨౮; అ. ని. ౧.౨౬౮).

లోకియస్స పన సరణగమనస్స భవసమ్పదాపి భోగసమ్పదాపి ఫలమేవ. వుత్తఞ్హేతం –

“యే కేచి బుద్ధం సరణం గతాసే,
న తే గమిస్సన్తి అపాయభూమిం;
పహాయ మానుసం దేహం,
దేవకాయం పరిపూరేస్సన్తీ”తి.(దీ. ని. ౨.౩౩౨; సం. ని. ౧.౩౭);

అపరమ్పి వుత్తం –

“అథ ఖో సక్కో దేవానమిన్దో అసీతియా దేవతాసహస్సేహి సద్ధిం యేనాయస్మా మహామోగ్గల్లానో తేనుపసఙ్కమి...పే.... ఏకమన్తం ఠితం ఖో సక్కం దేవానమిన్దం ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో ఏతదవోచ ‘సాధు ఖో, దేవానమిన్ద, బుద్ధసరణగమనం హోతి, బుద్ధసరణగమనహేతు ఖో, దేవానమిన్ద, ఏవమిధేకచ్చే సత్తా కాయస్స భేదా

పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జన్తి. తే అఞ్ఞే దేవే దసహి ఠానేహి అధిగణ్హన్తి దిబ్బేన ఆయునా దిబ్బేన వణ్ణేన సుఖేన యసేన ఆధిపతేయ్యేన దిబ్బేహి రూపేహి సద్దేహి గన్ధేహి రసేహి ఫోట్ఠబ్బేహీ’’తి (సం. ని. ౪.౩౪౧).

ఏస నయో ధమ్మే సఙ్ఘే చ.

అపిచ వేలామసుత్తాదివసేనపి సరణగమనస్స ఫలవిసేసో వేదితబ్బో. తథా హి **వేలామసుత్తే** (అ. ని. ౯.౨౦) ‘‘కరీసస్స చతుత్థభాగప్పమాణానం చతురాసీతిసహస్ససఙ్ఖ్యానం సువణ్ణపాతిరూపియపాతికంసపాతీనం యథాక్కమం రూపియసువణ్ణహిరఞ్ఞపూరానం సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితానం చతురాసీతియా హత్థిసహస్సానం చతురాసీతియా అస్ససహస్సానం చతురాసీతియా రథసహస్సానం చతురాసీతియా ధేనుసహస్సానం చతురాసీతియా కఞ్ఞాసహస్సానం చతురాసీతియా పల్లఙ్కసహస్సానం చతురాసీతియా వత్థకోటిసహస్సానం అపరిమాణస్స చ ఖజ్జభోజ్జాదిభేదస్స ఆహారస్స పరిచ్చజనవసేన సత్తమాసాధికాని సత్త సంవచ్ఛరాని నిరన్తరం పవత్తవేలామమహాదానతో ఏకస్స సోతాపన్నస్స దిన్నం మహప్ఫలతరం, తతో సతం సోతాపన్నానం దిన్నదానతో ఏకస్స సకదాగామినో, తతో ఏకస్స అనాగామినో, తతో ఏకస్స అరహతో, తతో ఏకస్స పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స, తతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స, తతో బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స దిన్నదానం మహప్ఫలతరం, తతో చాతుద్దిసం సఙ్ఘం ఉద్దిస్స విహారకరణం, తతో సరణగమనం మహప్ఫలతర’’న్తి పకాసితం. వుత్తఞ్హేతం –

‘‘యం, గహపతి, వేలామో బ్రాహ్మణో దానం అదాసి మహాదానం, యో చేకం దిట్ఠిసమ్పన్నం భోజేయ్య, ఇదం తతో మహప్ఫలతర’’న్తి (అ. ని. ౯.౨౦) –

ఆది. ఏవం **సరణగమనఫలం** వేదితబ్బం.

సరణగమనఫలకథా నిట్ఠితా.

సరణగమనసంకిలేసభేదకథా

తత్థ చ లోకియసరణగమనం తీసు వత్థూసు అఞ్ఞాణసంసయమిచ్ఛాఞాణాదీహి సంకిలిస్సతి, న మహాజుతికం, న ఉజ్జలం అపరిసుద్ధం అపరియోదాతం హోతి, న మహావిప్ఫారం అనుళారం. ఏత్థ చ **అఞ్ఞాణం** నామ వత్థుత్తయస్స గుణానం అజాననం తత్థ సమ్మోహో. ‘‘బుద్ధో ను ఖో, న ను ఖో’’తిఆదినా విచికిచ్ఛా **సంసయో. మిచ్ఛాఞాణం** నామ తస్స గుణానం అగుణభావపరికప్పనేన విపరీతగ్గాహోతి వేదితబ్బం. లోకుత్తరస్స పన సరణగమనస్స నత్థి సంకిలేసో. లోకియస్స చ సరణగమనస్స దువిధో భేదో సావజ్జో అనవజ్జో చ. తత్థ **సావజ్జో** అఞ్ఞసత్థారాదీసు అత్తనియ్యాతనాదీహి హోతి, సో అనిట్ఠఫలో. **అనవజ్జో** పన కాలకిరియాయ హోతి. లోకియఞ్హి సరణగమనం సిక్ఖాపదసమాదానం వియ అగ్గహితకాలపరిచ్ఛేదకం జీవితపరియన్తమేవ హోతి, తస్మా తస్స ఖన్ధభేదేన భేదో, సో అవిపాకత్తా అఫలో. లోకుత్తరస్స పన నేవత్థి భేదో. భవన్తరేపి హి అరియసావకో అఞ్ఞం సత్థారం న ఉద్దిసతీతి. ఏవం సరణగమనస్స **సంకిలేసో** చ **భేదో** చ వేదితబ్బో.

కస్మా పనేత్థ వోదానం న గహితం, నను వోదానవిభావనాపి తత్థ కోసల్లాయ హోతీతి? సచ్చమేతం, తం పన సంకిలేసగ్గహణేన అత్థతో దీపితం హోతీతి న గహితం. యాని హి తేసం సంకిలేసకారణాని అఞ్ఞాణాదీని , తేసం సబ్బేన సబ్బం అనుప్పాదనేన ఉప్పన్నానఞ్చ పహానేన వోదానం హోతీతి. ఏవమేత్థ ‘‘సరణం సరణగమన’’న్తిఆదీనం పపఞ్చో వేదితబ్బో.

ఇమస్స పన యథావుత్తపపఞ్చస్స ఇధ అవచనే కారణం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**సో పన ఇధ వుచ్చమానో**’’తిఆది. తత్థ **సరణవణ్ణనతో**తి సామఞ్ఞఫలసుత్తే వుత్తసరణవణ్ణనతో.

సరణగమనసంకిలేసభేదకథా నిట్ఠితా.

ఉపాసకత్తపటివేదనాకథా

ఏవం ధారేతూతి ఏవం జానాతూతి అత్థో. ఏత్థ **కో ఉపాసకో**తి సరూపపుచ్ఛా, తస్మా కింలక్ఖణో ఉపాసకోతి వుత్తం హోతి. **కస్మా**తి హేతుపుచ్ఛా. తేన కేన పవత్తినిమిత్తేన ఉపాసకసద్దో తస్మిం పుగ్గలే నిరుళ్హోతి దస్సేతి. తేనాహ ‘‘**కస్మా ఉపాసకోతి వుచ్చతీ**’’తి. సద్దస్స హి అభిధేయ్యపవత్తినిమిత్తం తదత్థస్స తబ్భావకారణం. **కిమస్స సీల**న్తి కీదిసం అస్స ఉపాసకస్స సీలం, కిత్తకేన సీలేనాయం సీలసమ్పన్నో నామ హోతీతి అత్థో. **కో ఆజీవో**తి కో అస్స సమ్మాఆజీవో. సో పన మిచ్ఛాజీవస్స పరివజ్జనేన హోతీతి సోపి విభజీయతి. **కా విపత్తీ**తి కస్స సీలస్స ఆజీవస్స వా విపత్తి. అనన్తరస్స హి విధి వా పటిసేధో వా. **సమ్పత్తీ**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

ఇదం పకిణ్ణకం వేదితబ్బన్తి కథం వేదితబ్బం? వుచ్చతే – **కో ఉపాసకో**తి ఖత్తియాదీసు యో కోచి తిసరణం గతో గహట్ఠో. సరణగమనమేవ హేత్థ కారణం, న జాతిఆదివిసేసో. వుత్తఞ్హేతం ‘‘యతో ఖో, మహానామ, బుద్ధం సరణం గతో హోతి, ధమ్మం, సఙ్ఘం సరణం గతో హోతి. ఏత్తావతా ఖో, మహానామ, ఉపాసకో హోతీ’’తి (సం. ని. ౫.౧౦౩౩).

కస్మా ఉపాసకోతి రతనత్తయఉపాసనతో. తేనేవ సరణగమనేన తత్థ చ సక్కచ్చకిరియాయ ఆదరగారవబహుమానాదియోగేన పయిరుపాసనతోతి వుత్తం హోతి. సో హి బుద్ధం ఉపాసతీతి ఉపాసకో. ధమ్మం, సఙ్ఘం ఉపాసతీతి ఉపాసకో.

కిమస్స సీలన్తి పఞ్చ వేరమణియో. **వేరమణియో**తి చేత్థ వేరం వుచ్చతి పాణాతిపాతాదీసు దుస్సీల్యం, తస్స మననతో హననతో వినాసనతో వేరమణియో పఞ్చ విరతియో విరతిప్పధానత్తా తస్స సీలస్స. వుత్తఞ్హేతం ‘‘యతో ఖో, మహానామ, ఉపాసకో పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతి, అదిన్నాదానా, కామేసుమిచ్ఛాచారా, ముసావాదా, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతో హోతి. ఏత్తావతా ఖో, మహానామ, ఉపాసకో సీలవా హోతీ’’తి (సం. ని. ౫.౧౦౩౩).

కో ఆజీవోతి పఞ్చ మిచ్ఛావణిజ్జా పహాయ ధమ్మేన సమేన జీవితకప్పనం. వుత్తఞ్హేతం – ‘‘పఞ్చిమా, భిక్ఖవే, వణిజ్జా ఉపాసకేన అకరణీయా. కతమా పఞ్చ? సత్థవణిజ్జా సత్తవణిజ్జా మంసవణిజ్జా మజ్జవణిజ్జా విసవణిజ్జా. ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చ వణిజ్జా ఉపాసకేన అకరణీయా’’తి (అ. ని. ౫.౧౭౭).

ఏత్థ చ **సత్థవణిజ్జా**తి ఆవుధభణ్డం కత్వా వా కారేత్వా వా యథాకతం వా పటిలభిత్వా తస్స విక్కయో. **సత్తవణిజ్జా**తి మనుస్సవిక్కయో. **మంసవణిజ్జా**తి సూనకారాదయో వియ మిగసూకరాదికే పోసేత్వా మంసం సమ్పాదేత్వా విక్కయో. **మజ్జవణిజ్జా**తి యం కిఞ్చి మజ్జం యోజేత్వా తస్స విక్కయో. **విసవణిజ్జా**తి విసం యోజేత్వా సఙ్గహేత్వా వా తస్స విక్కయో. తత్థ సత్థవణిజ్జా పరోపరోధనిమిత్తతాయ అకరణీయా వుత్తా, సత్తవణిజ్జా అభుజిస్సభావకరణతో, మంసవిసవణిజ్జా వధహేతుతో, మజ్జవణిజ్జా పమాదట్ఠానతోతి వేదితబ్బా.

కా విపత్తీతి యా తస్సేవ సీలస్స చ ఆజీవస్స చ విపత్తి భేదో కోపో పకోపో చ, అయమస్స విపత్తి. అపిచ యాయ ఏస చణ్డాలో చేవ హోతి మలఞ్చ పటికుట్ఠో చ, సాపిస్స విపత్తీతి వేదితబ్బా. తే చ అత్థతో అస్సద్ధియాదయో పఞ్చ ధమ్మా హోన్తి. యథాహ –

> "పఞ్చహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో ఉపాసకో ఉపాసకచణ్డాలో చ హోతి ఉపాసకమలఞ్చ ఉపాసకపటికుట్ఠో చ. కతమేహి పఞ్చహి? అస్సద్ధో హోతి, దుస్సీలో హోతి, కోతూహలమఙ్గలికో హోతి, మఙ్గలం పచ్చేతి, నో కమ్మం , ఇతో చ బహిద్ధా దక్ఖిణేయ్యం పరియేసతి, తత్థ చ పుబ్బకారం కరోతీ"తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౭౫).

ఏత్థ చ **ఉపాసకపటికుట్ఠో**తి ఉపాసకనిహీనో. బుద్ధాదీసు కమ్మకమ్మఫలేసు చ సద్ధావిపరియాయో అస్సద్ధియం మిచ్ఛాధిమోక్ఖో, యథావుత్తేన అస్సద్ధియేన సమన్నాగతో **అస్సద్ధో**. యథావుత్తసీలవిపత్తిఆజీవవిపత్తివసేన **దుస్సీలో**. "ఇమినా దిట్ఠాదినా ఇదం నామ మఙ్గలం హోతీ"తి ఏవం బాలజనపరికప్పితకోతూహలసఙ్ఖాతేన దిట్ఠసుతముతమఙ్గలేన సమన్నాగతో **కోతూహలమఙ్గలికో. మఙ్గలం పచ్చేతీ**తి దిట్ఠమఙ్గలాదిభేదం మఙ్గలమేవ పత్తియాయతి. **నో కమ్మ**న్తి కమ్మస్సకతం నో పత్తియాయతి. **ఇతోబహిద్ధా**తి ఇతో సబ్బఞ్ఞుబుద్ధసాసనతో బహిద్ధా బాహిరకసమయే. **దక్ఖిణేయ్యం పరియేసతీ**తి దుప్పటిపన్నం దక్ఖిణారహసఞ్ఞీ గవేసతి. **పుబ్బకారం కరోతీ**తి దానమాననాదికం కుసలకిరియం పఠమతరం కరోతి. ఏత్థ చ దక్ఖిణేయ్యపరియేసనపుబ్బకారే ఏకం కత్వా పఞ్చ ధమ్మా వేదితబ్బా.

కా సమ్పత్తీతి సావ తస్స సీలసమ్పదా చ ఆజీవసమ్పదా చ సమ్పత్తి, యే చస్స రతనభావాదికరా సద్ధాదయో పఞ్చ ధమ్మా. యథాహ –

> "పఞ్చహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో ఉపాసకో ఉపాసకరతనఞ్చ హోతి ఉపాసకపదుమఞ్చ ఉపాసకపుణ్డరీకో చ. కతమేహి పఞ్చహి? సద్ధో హోతి, సీలవా హోతి, న కోతూహలమఙ్గలికో హోతి, కమ్మం పచ్చేతి, నో మఙ్గలం, న ఇతో బహిద్ధా దక్ఖిణేయ్యం పరియేసతి, ఇధ చ పుబ్బకారం కరోతీ"తి.

ఏత్థ చ చతున్నమ్పి పరిసానం రతిజననట్ఠేన ఉపాసకోవ రతనం **ఉపాసకరతనం,** గుణసోభాకిత్తిసద్దసుగన్ధతాహి ఉపాసకోవ పదుమం **ఉపాసకపదుమం,** తథా **ఉపాసకపుణ్డరీకో** చ వేదితబ్బో. సేసమేత్థ విపత్తియం వుత్తవిపరియాయేన విఞ్ఞేయ్యం. ఏవమిదం "కో ఉపాసకో"తిఆదికం పకిణ్ణకం విత్థారతో వేదితబ్బం. ఇమస్స పన పకిణ్ణకస్స ఇధ విత్థారేత్వా అవచనే కారణం దస్సేన్తో ఆహ **"తం అతిభారియకరణతో"**తిఆది.

ఆదిమ్హీతి ఆదిఅత్థే. **కోటియ**న్తి పరియన్తకోటియం. **విహారగ్గేనా**తి ఓవరకకోట్ఠాసేన, "ఇమస్మిం గబ్భే వసన్తానం ఇదం పనసఫలం పాపుణాతీ"తిఆదినా తంతంవసనట్ఠానకోట్ఠాసేనాతి అత్థో. **అజ్జత**న్తి అజ్జ ఇచ్చేవ అత్థో. **పాణేహి ఉపేత**న్తి ఇమినా తస్స సరణగమనస్స ఆపాణకోటికతం దస్సేన్తో **"యావ మే జీవితం పవత్తతీ"**తిఆదీని వత్వా పున జీవితేనపి వత్థుత్తయం పటిపూజేన్తో సరణగమనఞ్చ రక్ఖామీతి ఉప్పన్నం తస్స బ్రాహ్మణస్స అధిప్పాయం విభావేన్తో **"అహఞ్హీ"**తిఆదిమాహ. **పాణేహి ఉపేత**న్తి హి యావ మే పాణా ధరన్తి, తావ సరణం ఉపేతం, ఉపేన్తో న వాచామత్తేన న ఏకవారం చిత్తుప్పాదనమత్తేన, అథ ఖో పాణానం పరిచ్చజనవసేన యావజీవం ఉపేతన్తి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అధివాసేతూతి సాదియతు, తం పన సాదియనం మనసా సమ్పటిగ్గహో హోతీతి ఆహ ‘‘**సమ్పటిచ్ఛతూ**’’తి. **కాయఙ్గ**న్తి కాయమేవ అఙ్గన్తి వదన్తి, కాయస్స వా అఙ్గం సీసాది కాయఙ్గం, సీసాది సరీరావయవన్తి వుత్తం హోతి. **వాచఙ్గ**న్తి ‘‘హోతు సాధూ’’తి ఏవమాదివాచాయ అఙ్గం అవయవం. వాచఙ్గస్స చోపనం వాచాయ పవత్తనమేవాతి వేదితబ్బం. **అబ్భన్తరేయేవా**తి అత్తనో చిత్తసన్తానేయేవ. **ఖన్తిం చారేత్వా**తి ఖన్తిం పవత్తేత్వా, రుచిం ఉప్పాదేత్వాతి వుత్తం హోతి. ‘‘ఖన్తిం ధారేత్వా’’తిపి పాఠో, ఉప్పన్నం రుచిం అబ్భన్తరేయేవ ధారేత్వా వచీభేదేన అపకాసేత్వాతి వుత్తం హోతి.

కథం పన వేరఞ్జో బ్రాహ్మణో భగవతో అధివాసనం అఞ్ఞాసి. న హి తేన సక్కా భగవతో చిత్తప్పవత్తి పచ్చక్ఖతో విఞ్ఞాతుం, తస్మా ‘‘భగవతో అధివాసనం విదిత్వా’’తి కస్మా వుత్తన్తి చే? కిఞ్చాపి తేన న సక్కా చిత్తప్పవత్తి పచ్చక్ఖతో విఞ్ఞాతుం, తథాపి ఆకారసల్లక్ఖణకుసలతాయ అన్వయబ్యతిరేకవసేన అనుమానతో అఞ్ఞాసీతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**సచే మే సమణో గోతమో**’’తిఆది. **ఆకారసల్లక్ఖణకుసలతాయా**తి చిత్తప్పవత్తిఆకారవిజాననే ఛేకతాయ, అధిప్పాయవిజాననే కుసలతాయాతి వుత్తం హోతి. **దసనఖసమోధానసముజ్జల**న్తి ద్వీసు హత్థేసు దసన్నం నఖానం సమోధానేన ఏకీభావేన సముజ్జలన్తం. **అఞ్జలి**న్తి హత్థపుటం. **పటిముఖోయేవా**తి అభిముఖోయేవ, న భగవతో పిట్ఠిం దస్సేత్వాతి అత్థో. **వన్దిత్వా**తి పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా.

ఉపాసకత్తపటివేదనాకథా నిట్ఠితా.

దుబ్భిక్ఖకథా

౧౬. **సుసస్సకాలేపీ**తి సమ్పన్నసస్సకాలేపి. **అతిసమగ్ఘేపీ**తి అతిసయేన అప్పగ్ఘేపి, యదా కిఞ్చిదేవ దత్వా బహుం పుబ్బణ్ణాపరణ్ణం గణ్హన్తి, తాదిసే కాలేపీతి అత్థో. సాలిఆది ధఞ్ఞం **పుబ్బణ్ణం,** ముగ్గమాసాది **అపరణ్ణం**. ద్విధా పవత్తం ఈహితం ఏత్థాతి ద్వీహితికాతి మజ్ఝపదలోపీబాహిరత్థసమాసోయమీతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ద్విధా పవత్తఈహితికా**’’తి. ఈహనం ఈహితన్తి ఈహితసద్దోయం భావసాధనోతి ఆహ ‘‘**ఈహితం నామ ఇరియా**’’తి. తత్థ **ఇరియా**తి కిరియా. కస్స పనేసా కిరియాతి ఆహ ‘‘**చిత్తఇరియా**’’తి, చిత్తకిరియా చిత్తప్పయోగోతి అత్థో. తేనేవాహ ‘‘**చిత్తఈహా**’’తి. కథం పనేత్థ ఈహితస్స ద్విధా పవత్తీతి ఆహ ‘‘**లచ్ఛామ ను ఖో**’’తిఆది. తత్థ **లచ్ఛామ ను ఖో**తి ఇదం దుగ్గతానం వసేన వుత్తం. **జీవితుం వా సక్ఖిస్సామ ను ఖో, నో**తి ఇదం పన ఇస్సరానం వసేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. **భిక్ఖమానా**తి యాచమానా. ‘‘దుహితికా’’తిపి పాఠో. తత్థాపి వుత్తనయేనేవత్థో వేదితబ్బో. ద్వి-సద్దస్స హి దు-సద్దాదేసేనాయం నిద్దేసో హోతి. దుక్ఖం వా ఈహితం ఏత్థ న సక్కా కోచి పయోగో సుఖేన కాతున్తి **దుహితికా,** దుక్కరజీవితప్పయోగాతి అత్థో.

దు-సద్దే వా ఉకారస్స వకారం కత్వా ద్వీహితికాతి అయం నిద్దేసోతి ఆహ ‘‘**అథ వా**’’తిఆది. **బ్యాధి రోగో**తి ఏతాని ‘‘ఆతురతా’’తి ఇమస్స వేవచనాని. తేన సేతట్టికా నామ ఏకా రోగజాతీతి దస్సేతి. సో పన రోగో పాణకదోసేన సమ్భవతి. ఏకో కిర పాణకో నాళమజ్ఝగతం గణ్ఠిం విజ్ఝతి, యేన విద్ధత్తా నిక్ఖన్తమ్పి సాలిసీసం ఖీరం గహేతుం న సక్కోతి. తేనాహ ‘‘**పచ్ఛిన్నఖీర**’’న్తిఆది.

వుత్తసస్సన్తి వపితసస్సం. **తత్థా**తి వేరఞ్జాయం. సలాకామత్తం వుత్తం ఏత్థాతి **సలాకావుత్తా,** పురిమపదే ఉత్తరపదలోపేనాయం నిద్దేసో. తేనాహ ‘‘**సలాకా ఏవ సమ్పజ్జతీ**’’తి. యం తత్థ వుత్తం వాపితం, తం సలాకామత్తమేవ అహోసి, ఫలం న జాయతీతి అత్థో. **సమ్పజ్జతీ**తి చ ఇమినా ‘‘సలాకావుత్తా’’తి ఏత్థాయం వుత్తసద్దో నిప్ఫత్తిఅత్థోతి దస్సేతి. **సలాకాయా**తి వేళువిలీవతాలపణ్ణాదీహి కతసలాకాయ. **ధఞ్ఞవిక్కయకానం సన్తిక**న్తి ధఞ్ఞం విక్కిణన్తీతి ధఞ్ఞవిక్కయకా, తేసం

సమీపన్తి అత్థో. **కయకేసూతి** ధఞ్ఞగణ్హనకేసు. **కిణిత్వాతి** గహేత్వా. **ధఞ్ఞకరణట్ఠానేతి** కోట్ఠాగారస్స సమీపట్ఠానే, ధఞ్ఞమిననట్ఠానేతి వుత్తం హోతి . **వణ్ణజ్ఝక్ఖన్తి** కహాపణపరిక్ఖకం. **నసుకరా ఉఞ్ఛేన పగ్గహేన యాపేతున్తి** పగ్గయ్హతీతి పగ్గహో, పత్తో. తేన పగ్గహేన పత్తేనాతి అత్థో, పత్తం గహేత్వా భిక్ఖాచరియాయ యాపేతుం న సక్కాతి వుత్తం హోతి. తేనేవాహ "**పగ్గహేన యో ఉఞ్ఛో**"తిఆది. **నసుకరాతి** సుకరభావో ఏత్థ నత్థీతి నసుకరా. **పిణ్డాయ చరిత్వాతి** పిణ్డాయ చరణహేతు. హేతుఅత్థేపి హి త్వాసద్దమిచ్ఛన్తి.

ఉత్తరాపథతో ఆగతా, ఉత్తరాపథో వా నివాసో ఏతేసన్తి ఉత్తరాపథకాతి వత్తబ్బే నిరుత్తినయేన "ఉత్తరాహకా"తి వుత్తం. తేనాహ "**ఉత్తరాపథవాసికా**"తిఆది. "ఉత్తరాపథకా"ఇచ్చేవ వా పాళిపాఠో వేదితబ్బో. కేచి పన "ఉత్తరం విసిట్ఠం భణ్డం ఆహరన్తీతి ఉత్తరాహకా, ఉత్తరం వా అధికం అగ్ఘం నేన్తీతి ఉత్తరాహకా"తిఆదినా అఞ్ఞేన పకారేన అత్థం వణ్ణయన్తి. **అస్సానం ఉట్ఠానట్ఠానేతి** అస్సానం ఆకరట్ఠానే. **వేరఞ్జన్తి** వేరఞ్జాయం. భుమ్మత్థే హేతం ఉపయోగవచనం. **మన్దిరన్తి** అస్ససాలం. **అస్సమణ్డలికాయోతి పఞ్ఞాయింసూతి** పరిమణ్డలాకారేన కతత్తా అస్సమణ్డలికాయోతి పాకటా అహేసుం. ఏవం కతానఞ్చ అస్ససాలానం బహుత్తా బహువచననిద్దేసో కతో. దసన్నం దసన్నం అస్సానం వసనోకాసో ఏకేకా అస్సమణ్డలికాతిపి వదన్తి. **అద్ధానక్ఖమా న హోన్తీతి** దీఘకాలం పవత్తేతుం ఖమా న హోన్తి, న చిరకాలప్పవత్తినోతి వుత్తం హోతి.

గఙ్గాయ దక్ఖిణా దిసా అప్పతిరూపదేసో, ఉత్తరా దిసా పతిరూపదేసోతి అధిప్పాయేనాహ "**న హి తే**"తిఆది. గఙ్గాయ దక్ఖిణతీరజాతా **దక్ఖిణాపథమనుస్సా**. "అమ్హాకం బుద్ధో"తి ఏవం బుద్ధం మమాయన్తీతి **బుద్ధమామకా**. ఏవం సేసేసుపి. **పటియాదేతున్తి** సమ్పాదేతుం. **నిచ్చభత్తసఙ్ఖేపేనాతి** నిచ్చభత్తాకారేన. **పుబ్బణ్హసమయన్తి** ఇదం భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఆహ "**పుబ్బణ్హసమయేతి అత్థో**"తి. అచ్చన్తసంయోగే వా ఇదం ఉపయోగవచనన్తి దస్సేతుం యథా అచ్చన్తసంయోగత్థో సమ్భవతి, తథా అత్థం దస్సేన్తో ఆహ "**పుబ్బణ్హే వా సమయ**"న్తిఆది. **ఏవన్తి** ఏవం పచ్ఛా వుత్తనయేన అత్థే వుచ్చమానే. నను చ విహారే నిసీదన్తాపి అన్తరవాసకం నివాసేత్వావ నిసీదన్తి, తస్మా "నివాసేత్వా"తి ఇదం కస్మా వుత్తన్తి ఆహ "**విహారనివాసనపరివత్తనవసేనా**"తిఆది. విహారనివాసనపరివత్తనఞ్చ విహారే నిసిన్నకాలే నివత్థమ్పి పున గామప్పవేసనసమయే చాలేత్వా ఇతో చితో చ సణ్ఠపేత్వా సక్కచ్చం నివాసనమేవాతి వేదితబ్బం. తేనేవాహ "**న హి తే తతో పుబ్బే అనివత్థా అహేసు**"న్తి. **పత్తచీవరమాదాయాతి** పత్తఞ్చ చీవరఞ్చ గహేత్వా. గహణఞ్చేత్థ న కేవలం హత్థేనేవ, అథ ఖో యేన కేనచి ఆకారేన ధారణమేవాతి దస్సేన్తో యథాసమ్భవమత్థయోజనం కరోతి "**పత్తం హత్థేహి**"తిఆదినా.

గతగతట్ఠానేతి అస్సమణ్డలికాసు సమ్పత్తసమ్పత్తట్ఠానే. **ఉదుక్ఖలే కోట్టేత్వా కోట్టేత్వా పరిభుఞ్జన్తీతి** ఏత్థ కస్మా పన తే భిక్ఖూ సయమేవ ఏవం కత్వా పరిభుఞ్జన్తి, కిమేవం లద్ధం కప్పియకారకేహి యాగుం వా భత్తం వా పచాపేత్వా సయం వా పచిత్వా పరిభుఞ్జితుం న వట్టతీతి ఆహ "**థేరానం కోచి కప్పియకారకో నత్థీ**"తిఆది. కప్పియాకప్పియభావం అనపేక్ఖిత్వా భిక్ఖూనం ఏవం కాతుం సారుప్పం న హోతీతి వత్వా పున అకప్పియభావమ్పి దస్సేన్తో ఆహ "**న చ వట్టతీ**"తి. భాజనాదిపరిహారణవసేన బహుభణ్డికతాయ అభావతో వుత్తం "**సల్లహుకవుత్తితా**"తి. **సకం సకం పటివీసన్తి** అత్తనో అత్తనో కోట్ఠాసం. **అప్పోస్సుక్కాతి** సమణధమ్మతో అఞ్ఞత్థ నిరుస్సాహా. **తదుపియన్తి** తదనురూపం. **పిసతీతి** చుణ్ణేతి. పుఞ్ఞఞాణవిసేసేహి కత్తబ్బకమ్మస్స మనాపతా హోతీతి ఆహ "**పుఞ్ఞవతా**"తిఆది. **నన్తి** నం పత్థపులకం. "న తతో పట్ఠాయా"తి వచనతో తతో పుబ్బే భగవతో పిణ్డాయ చరణమ్పి దస్సితన్తి వేదితబ్బం.

లద్ధాతి లభిత్వా. "లద్ధో"తి వా పాఠో, ఉపట్ఠాకట్ఠానం నేవ లద్ధోతి అత్థో. కదా పన థేరో ఉపట్ఠాకట్ఠానం లద్ధోతి? వుచ్చతే (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౧౧; అ. ని. అట్ఠ. ౧.౧.౨౧౯-౨౨౩) – ఏకదా కిర భగవా నాగసమాలత్థేరేన సద్ధిం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో ద్వేధాపథం పత్తో. థేరో మగ్గా ఉక్కమ్మ "భగవా అహం ఇమినా మగ్గేన గచ్ఛామీ"తి ఆహ. అథ నం భగవా "ఏహి భిక్ఖు, ఇమినా గచ్ఛామా"తి ఆహ. సో "హన్ద భగవా తుమ్హాకం పత్తచీవరం గణ్హథ, అహం ఇమినా గచ్ఛామీ"తి వత్వా పత్తచీవరం ఛమాయం ఠపేతుం ఆరద్ధో. అథ భగవా "ఆహర భిక్ఖూ"తి వత్వా పత్తచీవరం గహేత్వా గతో. తస్సపి భిక్ఖునో ఇతరేన మగ్గేన గచ్ఛతో చోరా పత్తచీవరఞ్చేవ హరింసు, సీసఞ్చ భిన్దింసు. సో "భగవా దాని మే పటిసరణం, న అఞ్ఞో"తి చిన్తేత్వా లోహితేన గళన్తేన భగవతో సన్తికం ఆగమి. "కిమిదం భిక్ఖూ"తి చ వుత్తే తం పవత్తిం ఆరోచేసి. అథ నం భగవా "మా చిన్తయి భిక్ఖు, ఏతం కారణంయేవ తే నివారయిమ్హా"తి వత్వా సమస్సాసేసి.

ఏకదా పన భగవా మేఘియత్థేరేన సద్ధిం పాచీనవంసమిగదాయే జన్తుగామం అగమాసి. తత్రాపి మేఘియో జన్తుగామే పిణ్డాయ చరిత్వా నదీతీరే పాసాదికం అమ్బవనం దిస్వా "భగవా తుమ్హాకం పత్తచీవరం గణ్హథ, అహం ఏతస్మిం అమ్బవనే సమణధమ్మం కరోమీ"తి వత్వా భగవతా తిక్ఖత్తుం నివారియమానోపి గన్త్వా అకుసలవితక్కేహి అన్వాసత్తో పచ్చాగన్త్వా తం పవత్తిం ఆరోచేసి. తమ్పి భగవా "ఇదమేవ తే కారణం సల్లక్ఖయిత్వా నివారయిమ్హా"తి వత్వా అనుపుబ్బేన సావత్థిం అగమాసి. తత్థ గన్ధకుటిపరివేణే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – "భిక్ఖవే, ఇదానిమ్హి మహల్లకో, ఏకచ్చే భిక్ఖూ 'ఇమినా మగ్గేన గచ్ఛామా'తి వుత్తే అఞ్ఞేన గచ్ఛన్తి, ఏకచ్చే మయ్హం పత్తచీవరం భూమియం నిక్ఖిపన్తి, మయ్హం నిబద్ధుపట్ఠాకం భిక్ఖుం జానాథా"తి. భిక్ఖూనం ధమ్మసంవేగో ఉదపాది. అథాయస్మా సారిపుత్తో ఉట్ఠాయ భగవన్తం వన్దిత్వా "అహం, భన్తే, తుమ్హేయేవ పత్థయమానో సతసహస్సకప్పాధికం అసఙ్ఖ్యేయ్యం పారమియో పూరేసిం, నను మాదిసో మహాపఞ్ఞో ఉపట్ఠాకో నామ వట్టతి, అహం ఉపట్ఠహిస్సామీ"తి ఆహ. తం భగవా "అలం, సారిపుత్త, యస్సం దిసాయం త్వం విహరసి, అసుఞ్ఞాయేవ సా దిసా, తవ ఓవాదో బుద్ధానం ఓవాదసదిసో, న మే తయా ఉపట్ఠాకకిచ్చం అత్థీ"తి పటిక్ఖిపి. ఏతేనేవుపాయేన మహామోగ్గల్లానం ఆదిం కత్వా అసీతిమహాసావకా ఉట్ఠహింసు. సబ్బే భగవా పటిక్ఖిపి.

ఆనన్దత్థేరో పన తుణ్హీయేవ నిసీది. అథ నం భిక్ఖూ ఆహంసు "ఆవుసో, భిక్ఖుసఙ్ఘో ఉపట్ఠాకట్ఠానం యాచతి, త్వమ్పి యాచాహీ"తి. యాచిత్వా లద్ధట్ఠానం నామ ఆవుసో కీదిసం హోతి, కిం మం సత్థా న పస్సతి, సచే రోచేస్సతి, "ఆనన్దో మం ఉపట్ఠాతూ"తి వక్ఖతీతి. అథ భగవా "న, భిక్ఖవే, ఆనన్దో అఞ్ఞేన ఉస్సాహేతబ్బో, సయమేవ జానిత్వా మం ఉపట్ఠహిస్సతీ"తి ఆహ. తతో భిక్ఖూ "ఉట్ఠేహి ఆవుసో ఆనన్ద, ఉట్ఠేహి, ఆవుసో ఆనన్ద, దసబలం ఉపట్ఠాకట్ఠానం యాచాహీ"తి ఆహంసు. థేరో ఉట్ఠహిత్వా చత్తారో పటిక్ఖేపే చ చతస్సో చ ఆయాచనాతి అట్ఠ వరే యాచి.

చత్తారో పటిక్ఖేపా నామ "సచే మే, భన్తే భగవా, అత్తనా లద్ధం పణీతం చీవరం న దస్సతి , పిణ్డపాతం న దస్సతి, ఏకగన్ధకుటియం వసితుం న దస్సతి, నిమన్తనం గహేత్వా న గమిస్సతి, ఏవాహం భగవన్తం ఉపట్ఠహిస్సామీ"తి వత్వా "కం పనేత్థ, ఆనన్ద, ఆదీనవం అద్దసా"తి వుత్తే ఆహ "సచాహం, భన్తే, ఇమాని వత్థూని లభిస్సామి, భవిస్సన్తి వత్తారో 'ఆనన్దో దసబలేన లద్ధం పణీతం చీవరం పరిభుఞ్జతి, పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జతి, ఏకగన్ధకుటియం వసతి, ఏకనిమన్తనం గచ్ఛతి, ఏతం లాభం లభన్తో తథాగతం ఉపట్ఠాతి, కో ఏవం ఉపట్ఠహతో భారో'"తి. ఇమే చత్తారో పటిక్ఖేపే యాచి.

చతస్సో ఆయాచనా నామ "సచే, భన్తే భగవా, మయా గహితం నిమన్తనం గమిస్సతి, సచాహం తిరోరట్ఠా తిరోజనపదా భగవన్తం దట్ఠుం ఆగతపరిసం ఆగతక్ఖణే ఏవ భగవన్తం దస్సేతుం లచ్ఛామి, యదా మే కఙ్ఖా ఉప్పజ్జతి, తస్మింయేవ ఖణే

భగవన్తం ఉపసఙ్కమితుం లచ్ఛామి, తథా యం భగవా మయ్హం పరమ్ముఖం ధమ్మం దేసేతి, తం ఆగన్త్వా మయ్హం కథేస్సతి, ఏవాహం భగవన్తం ఉపట్ఠహిస్సామీ"తి వత్వా "కం పనేత్థ, ఆనన్ద, ఆనిసంసం పస్ససీ"తి వుత్తే ఆహ "ఇధ, భన్తే, సద్ధా కులపుత్తా భగవతో ఓకాసం అలభన్తా మం ఏవం వదన్తి 'స్వేవ, భన్తే ఆనన్ద, భగవతా సద్ధిం అమ్హాకం ఘరే భిక్ఖం గణ్హేయ్యాథా'తి. సచే భగవా తత్థ న గమిస్సతి, ఇచ్ఛితక్ఖణేయేవ పరిసం దస్సేతుం కఙ్ఖఞ్చ వినోదేతుం ఓకాసం న లచ్ఛామి, భవిస్సన్తి వత్తారో 'కిం ఆనన్దో దసబలం ఉపట్ఠాతి, ఏత్తకమ్పిస్స అనుగ్గహం భగవా న కరోతీ'తి. భగవతో చ పరమ్ముఖా మం పుచ్ఛిస్సన్తి 'అయం, ఆవుసో ఆనన్ద, గాథా ఇదం సుత్తం ఇదం జాతకం కత్థ దేసిత'న్తి. సచాహం తం న సమ్పాయిస్సామి, భవిస్సన్తి వత్తారో 'ఏత్తకమ్పి, ఆవుసో, న జానాసి, కస్మా త్వం ఛాయా వియ భగవన్తం న విజహన్తో దీఘరత్తం చిరం విచరీ'తి. తేనాహం పరమ్ముఖా దేసితస్సపి ధమ్మస్స పున కథనం ఇచ్ఛామీ"తి. ఇమా చతస్సో ఆయాచనా యాచి. భగవాపిస్స అదాసి. ఏవం ఇమే అట్ఠ వరే గహేత్వా నిబద్ధుపట్ఠాకో అహోసి.

తస్సేవ ఠానన్తరస్స అత్థాయ కప్పసతసహస్సం పూరితానం పారమీనం ఫలం పాపుణి, పాపుణిత్వా చ ఉపట్ఠాకానం అగ్గో హుత్వా భగవన్తం ఉపట్ఠహి. థేరో హి ఉపట్ఠాకట్ఠానం లద్ధకాలతో పట్ఠాయ భగవన్తం దువిధేన ఉదకేన తివిధేన దన్తకట్ఠేన పాదపరికమ్మేన పిట్ఠిపరికమ్మేన గన్ధకుటిపరివేణసమ్మజ్జనేనాతి ఏవమాదీహి కిచ్చేహి ఉపట్ఠహన్తో "ఇమాయ నామ వేలాయ సత్థు ఇదం నామ లద్ధుం వట్టతి, ఇదం నామ కాతుం వట్టతీ"తి చిన్తేత్వా తం తం నిప్ఫాదేన్తో మహతిం దణ్డదీపికం గహేత్వా ఏకరత్తిం గన్ధకుటిపరివేణం నవ వారే అనుపరియాయతి. ఏవఞ్హిస్స అహోసి "సచే మే థినమిద్ధం ఓక్కమేయ్య, భగవతి పక్కోసన్తే పటివచనం దాతుం నాహం సక్కుణేయ్య"న్తి. తస్మా సబ్బరత్తిం దణ్డదీపికం హత్థేన న ముఞ్చతి, ఏవమేతస్స నిబద్ధుపట్ఠాకట్ఠానస్స అలద్ధభావం సన్ధాయ వుత్తం **''నో చ ఖో ఉపట్ఠాకట్ఠానం లద్ధా''**తి. **నిబద్ధుపట్ఠాకో నామ నత్థీతి** నియతుపట్ఠాకో నామ నత్థి. అనియతుపట్ఠాకా పన భగవతో పఠమబోధియం బహూ అహేసుం, తే దస్సేన్తో ఆహ **''కదాచి నాగసమాలత్థేరో''**తిఆది. ఞాతి చ సో పసత్థతమగుణయోగతో సేట్ఠో చాతి **ఞాతిసేట్ఠో**. **ఏవరూపేసు ఠానేసు అయమేవ పతిరూపోతి** ఆపదాసు ఆమిసస్స అభిసఙ్ఖరిత్వా దానం నామ ఞాతకేనేవ కాతుం యుత్తతరన్తి అధిప్పాయో.

మారావట్టనాయాతి మారేన కతచిత్తావట్టనాయ, మారానుభావేన సఞ్జాతచిత్తసమ్మోహేనాతి వుత్తం హోతి. తేనేవాహ **''ఆవట్టేత్వా మోహేత్వా''**తిఆది. **తిట్ఠన్తు...పే.... తమ్పి మారో ఆవట్టేయ్యాతి** ఫుస్సస్స భగవతో కాలే కతుపచితస్స అకుసలకమ్మస్స తదా లద్ధోకాసవసేన ఉపట్ఠితత్తా. వుత్తఞ్హేతం **అపదానే** –

> "ఫుస్సస్సాహం పావచనే, సావకే పరిభాసయిం;
> యవం ఖాదథ భుఞ్జథ, మా చ భుఞ్జథ సాలయో.
>
> "తేన కమ్మవిపాకేన, తేమాసం ఖాదితం యవం;
> నిమన్తితో బ్రాహ్మణేన, వేరఞ్జాయం వసిం తదా"తి. (అప. థేర ౧.౩౯.౮౮-౮౯);

పరియుట్ఠితచిత్తోతి పరియోనద్ధచిత్తో, అభిభూతచిత్తోతి అత్థో. **ఆవట్టితపరియోసానే ఆగమింసూతి** మారేన ఆవట్టేత్వా గతే పచ్ఛా ఆగమింసు. **అవిసహతాయాతి** అసక్కుణేయ్యతాయ. **అభిహటభిక్ఖాయాతి** పచిత్వా అభిహరియమానభిక్ఖాయ. **నిబద్ధదానస్సాతి** "ఏత్తకం కాలం భగవతో దస్సామా"తి నిచ్చభత్తవసేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఠపితదానస్స. **అప్పితవత్థస్సాతి** "ఇదం బుద్ధస్స చతుపచ్చయపరిభోగత్థ"న్తి విహారం నేత్వా దిన్నవత్థునో. **న విసహతీతి** న సక్కోతి. **అభిహటభిక్ఖాసఙ్ఖేపేనాతి**

అభిహటభిక్ఖానీహారేన . **బ్యామప్పభాయాతి** సమన్తతో బ్యామమత్తాయ పభాయ. ఏత్థ చ అనుబ్యఞ్జనానం బ్యామప్పభాయ చ నిప్పభాకరణం అన్తరాయోతి దట్ఠబ్బం. తేనేవాహ ''**చన్దిమసూరియదేవబ్రహ్మానమ్పి హీ**''తిఆది. అనుబ్యఞ్జనానం బ్యామప్పభాయ ఏకాబద్ధత్తా వుత్తం ''**అనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాప్పదేసం పత్వా**''తి. **సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స అన్తరాయో** నామ ఞేయ్యధమ్మేసు ఆవరణం.

అనోసి ఖో భగవా ఉదుక్ఖలసద్దన్తి కిం సయమేవ ఉప్పన్నం ఉదుక్ఖలసద్దం అస్సోసీతి చేతి ఆహ ''**పత్థపత్థపులకం కోట్టేన్తాన**''న్తిఆది. **అత్థసఞ్హితన్తి** పయోజనసాధకం. **అనత్థసఞ్హితేతి** అనత్థనిస్సితే వచనే. ఘాతాపేక్ఖం భుమ్మవచనం. యస్మిఞ్చ యేన ఘాతో నిప్ఫాదీయతి, తస్సేవ తేన ఘాతో కతో నామ హోతీతి ఆహ ''**మగ్గేనేవ తాదిసస్స వచనస్స ఘాతో సముచ్ఛేదోతి వుత్తం హోతీ**''తి. సామిఅత్థే వా భుమ్మవచనన్తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహాతి దట్ఠబ్బం. వచనస్స చ సముగ్ఘాతో తమ్మూలకిలేసానం సముగ్ఘాతేనాతి వేదితబ్బం.

ఆకరోతి అత్తనో అనురూపతాయ సమరియాదం సపరిచ్ఛేదం ఫలం నిప్ఫత్తేతీతి ఆకారో కారణన్తి ఆహ ''**ఆకారేహీతి కారణేహీ**''తి. **అట్ఠుప్పత్తియుత్తన్తి** పచ్చుప్పన్నవత్థుం నిస్సాయ పవత్తం. **తాయ పుచ్ఛాయ వీతిక్కమం పాకటం కత్వాతి** ''సచ్చం కిర త్వం భిక్ఖూ''తిఆదిపుచ్ఛాయ తేన భిక్ఖునా కతవీతిక్కమం పకాసేత్వా, వీతిక్కమప్పకాసనఞ్చ కిమత్థమిదం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతీతి అనుజాననత్థం.

నత్థి కిఞ్చి వత్తబ్బన్తి పుబ్బే వుత్తనయత్తా న కిఞ్చి ఏత్థ అపుబ్బం వత్తబ్బమత్థీతి దస్సేతి. తేనాహ ''**పుబ్బే వుత్తమేవ హీ**''తిఆది. **సాధు సాధూతి** ఇదం పసంసాయం ఆమేడితవచనన్తి ఆహ ''**ఆయస్మన్తం ఆనన్దం సమ్పహంసేన్తో**''తి. **ద్వీసు ఆకారేసూతి** ధమ్మదేసనసిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతేసు ద్వీసు కారణేసు. **ఏకం గహేత్వాతి** ధమ్మం వా దేసేస్సామాతి ఏవం వుత్తకారణం గహేత్వా. **ఏవందుబ్భిక్ఖేతి** ఏవం దుక్ఖేన లభితబ్బా భిక్ఖా ఏత్థాతి ఏవందుబ్భిక్ఖే కాలే, దేసే వా. **దుల్లభపిణ్డేతి** ఏతస్సేవ అత్థదీపనం. భాజనాదిపరిహారణవసేన బహుభణ్డికతాయ అభావతో వుత్తం ''**ఇమాయ సల్లహుకవుత్తితాయా**''తి. ఏత్తకమేవ అలం యాపేతున్తి ఉత్తరి పత్థనాభావతో పన ''**ఇమినా చ సల్లేఖేనా**''తి వుత్తం. **దుబ్భిక్ఖం విజితన్తి** ఏత్థ హి భిక్ఖానం అభావో **దుబ్భిక్ఖం** ''నిమ్మక్ఖిక''న్తిఆదీసు వియ. భిక్ఖాభావోయేవ హి తంనిమిత్తచిత్తవిఘాతానం అభావతో భిక్ఖూహి విజితో వసే వత్తితో. **లోభో విజితోతి** ఆమిసహేతు రత్తిచ్ఛేదవస్సచ్ఛేదసముట్ఠాపకో లోలుప్పాదోపి తేసం నాహోసీతి ఆమిసలోలతాసఙ్ఖాతో లోభో విజితో. **ఇచ్ఛాచారో విజితోతి** ''ఆమిసహేతు అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ఉత్తరిమనుస్సధమ్మప్పకాసనవసేన గుణవణిజ్జం కత్వా జీవికం కప్పేస్సామా''తి ఏవం పవత్తఇచ్ఛాచారస్స అభావతో యథావుత్తో ఇచ్ఛాచారో విజితో. చిత్తుప్పాదమత్తస్సపి అనుప్పన్నభావం సన్ధాయ ''**చిన్తా వా**''తి వుత్తం. పునప్పునానుసోచనవసేన పన చిత్తపీళాపి నాహోసీతి దస్సనత్థం ''**విఘాతో వా**''తి వుత్తం.

రత్తిచ్ఛేదో వాతి సత్తాహకరణీయవసేన గన్త్వా బహి అరుణుట్ఠాపనవసేన రత్తిచ్ఛేదో వా న కతో సత్తాహకిచ్చవసేనపి కత్థచి అగతత్తా. సత్తాహకిచ్చవసేన విప్పవాసఞ్హి సన్ధాయ రత్తిచ్ఛేదోతి అట్ఠకథావోహారో, తతోయేవ చ

వస్సూపనాయికక్ఖన్ధకవణ్ణనాయం (మహావ॰ అట్ఠ॰ ౧౯౯) ''అయం పనేత్థ పాళిముత్తకరత్తిచ్ఛేదవినిచ్ఛయో''తి వత్వా ''ధమ్మస్సవనత్థాయ అనిమన్తితేన గన్తుం న వట్టతీ''తిఆదినా సత్తాహకరణీయమేవ విభత్తం. **మహాఅట్ఠకథాయమ్పి** వుత్తం ''సత్తాహకిచ్చేన గన్త్వా ఏకభిక్ఖునాపి రత్తిచ్ఛేదో వా న కతో''తి. ఏవఞ్చ కత్వా రత్తిచ్ఛేదో నామ సత్తాహకరణీయవసేన హోతి, న అఞ్ఞథాతి రత్తిచ్ఛేదలక్ఖణఞ్చ కథితన్తి దట్ఠబ్బం. ఏత్థ చ పచ్చయవేకల్లసఙ్ఖాతే వస్సచ్ఛేదకారణే సతి రత్తిచ్ఛేదస్సపి వుత్తత్తా

యత్థ వస్సచ్ఛేదకారణం లబ్భతి, తత్థ సత్తాహకిచ్చేన గన్తుమ్పి వట్టతీతి సిద్ధన్తి **చూళగణ్ఠిపదే మజ్ఝిమగణ్ఠిపదే** చ వుత్తం, తం సువుత్తం వస్సూపనాయికక్ఖన్ధకే వస్సచ్ఛేదాధికారే –

> "తేన ఖో పన సమయేన అఞ్ఞతరస్మిం ఆవాసే వస్సూపగతానం భిక్ఖూనం గామో చోరేహి వుట్ఠాసి. భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసుం. అనుజానామి, భిక్ఖవే, యేన గామో తేన గన్తు"న్తి (మహావ॰ ౨౦౧) –

ఏత్థ "సచే గామో అవిదూరగతో హోతి, తత్థ పిణ్డాయ చరిత్వా విహారమేవ ఆగన్త్వా వసితబ్బం. సచే దూరగతో, సత్తాహవారేన అరుణో ఉట్ఠాపేతబ్బో. న సక్కా చే హోతి, తత్థేవ సభాగట్ఠానే వసితబ్బ"న్తి (మహావ॰ అట్ఠ॰ ౨౦౧) ఇమినా అట్ఠకథావచనేనపి సంసన్దనతో. తథా హి గామే వుట్ఠితే భిక్ఖాయ అభావతో వస్సచ్ఛేదేపి అనాపత్తిం వదన్తేన భగవతా "అనుజానామి, భిక్ఖవే, యేన గామో తేన గన్తు"న్తి (మహావ॰ ౨౦౧) వుత్తత్తా భిక్ఖాయ అభావో వస్సచ్ఛేదకారణం. తత్థ "సచే దూరగతో, సత్తాహవారేన అరుణో ఉట్ఠాపేతబ్బో"తి (మహావ॰ అట్ఠ॰ ౨౦౧) ఇదం అట్ఠకథావచనం వస్సచ్ఛేదకారణే సతి సత్తాహకిచ్చేన గన్తుమ్పి వట్టతీతి ఇమమత్థం సాధేతి.

యం పన వుత్తం **కేనచి** –

> "**రత్తిచ్ఛేదో**తి సత్తాహకిచ్చం సన్ధాయ వుత్తో, సత్తాహకరణీయేన గన్త్వా రత్తిచ్ఛేదో వా వస్సచ్ఛేదో వా ఏకభిక్ఖునాపి న కతోతి వుత్తం కిర మహాఅట్ఠకథాయం, తస్మా వస్సచ్ఛేదస్స కారణే సతి సత్తాహకిచ్చం కాతుం వట్టతీతి ఏకే. వినయధరా పన న ఇచ్ఛన్తి, తస్మా అట్ఠకథాధిప్పాయో వీమంసితబ్బో"తి.

తం పన సయం సమ్మూళ్హస్స పరేసం మోహుప్పాదనమత్తం. న హి వినయధరానం అనిచ్ఛాయ కారణం దిస్సతి అట్ఠకథాయ విరుజ్ఝనతో యుత్తిఅభావతో చ. యఞ్హి కారణం వస్సచ్ఛేదేపి అనాపత్తిం సాధేతి, తస్మిం సతి వినా వస్సచ్ఛేదం సత్తాహకిచ్చేన గన్తుం న వట్టతీతి కా నామ యుత్తి. "పచ్ఛిమికాయ తత్థ వస్సం ఉపగచ్ఛామా"తి ఇదం తేసం భిక్ఖూనం అనురూపపరివితక్కనపదీపనం, న పన విసేసత్థపరిదీపనం. తథా హి దుబ్భిక్ఖతాయ వస్సచ్ఛేదకరణసబ్భావతో పురిమికాయ తావ వస్సచ్ఛేదేపి అనాపత్తి. పచ్ఛిమికాయం అనుపగన్తుకామతాయ గమనేపి నత్థి దోసో పచ్ఛిమికాయ వస్సూపనాయికదివసస్స అసమ్పత్తభావతో.

న కిస్మిఞ్చి మఞ్ఞన్తీతి కిస్మిఞ్చి గుణే సమ్భావనవసేన న మఞ్ఞన్తి. **పకాసేత్వా**తి పటిలద్ధఝానాదిగుణవసేన పకాసేత్వా. "పచ్ఛా సీలం అధిట్ఠహేయ్యామా"తి వుత్తనయేన కుచ్ఛిపటిజగ్గనే సతి తథాపవత్తఇచ్ఛాచారస్స అపరిసుద్ధభావతో ఆజీవసుద్ధియా చ అభావతో పున వాయమిత్వా సంవరే పతిట్ఠాతబ్బన్తి ఆహ "**పచ్ఛా సీలం అధిట్ఠహేయ్యామా**"తి.

కిం ఇదన్తి గరహణవసేన వుత్తం. సాలితణ్డులేహి సమ్పాదితం మంసేన ఉపసిత్తం ఓదనం **సాలిమంసోదనం**. **అతిమఞ్ఞిస్సతీ**తి అవఞ్ఞాతకరణవసేన అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞిస్సతి, లామకం నిహీనం కత్వా మఞ్ఞిస్సతీతి వుత్తం హోతి . తేనాహ "**ఓఞ్ఞాతం అవఞ్ఞాతం కరిస్సతీ**"తి. హేట్ఠా కత్వా నిహీనం కత్వా ఞాతం **ఓఞ్ఞాతం**. **అవఞ్ఞాత**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **స్వాయ**న్తి సో అయం జనపదో. **ఇమాయ పటిపత్తియా**తి వేరఞ్జాయం పూరితాయ సుదుక్కరాయ పటిపత్తియా. **తుమ్హే నిస్సాయా**తి తుమ్హాకం ఇమం అప్పిచ్ఛపటిపదం నిస్సాయ. **సబ్రహ్మచారీసఙ్ఖాతా**తి ఛబ్బగ్గియాదయో వుత్తా. **తుమ్హాకం అన్తరే నిసీదిత్వా**తి తుమ్హాకం మజ్ఝే నిసీదిత్వా, తుమ్హేహి సద్ధిం నిసీదిత్వాతి వుత్తం హోతి. **ఓమానన్తి** అతిమానం. అతిమానోయేవ

హేత్థ నిహీనతాయ “ఓమాన”న్తి వుత్తో, న పన హీళేత్వా మఞ్ఞనం. తుమ్హేహి, ఆనన్ద, సప్పురిసేహి విజితం సాలిమంసోదనం పచ్ఛిమా జనతా అతిమఞ్ఞిస్సతీతి ఏవమేత్థ పాళిం యోజేత్వా అత్థం వణ్ణయన్తి. ఇదం వుత్తం హోతి – యం లద్ధం, తేనేవ తుస్సిత్వా సాలిమంసోదనపత్థనాయ ఛిన్నత్తా చ తుమ్హేహి విజితం అభిభూతం సాలిమంసోదనం పచ్ఛిమా జనతా తత్థ పత్థనం ఛిన్దితుం అసమత్థతాయ అతిమఞ్ఞిస్సతీతి.

దుబ్భిక్ఖకథా నిట్ఠితా.

మహామోగ్గల్లానస్స సీహనాదకథా

౧౭. ఆయస్మాతి వా దేవానంపియాతి వా భద్రభవన్తి వా పియసముదాచారో ఏసోతి ఆహ **‘‘ఆయస్మాతి పియవచనమేత’’**న్తి. విఞ్ఞుజాతికా హి పరం పియేన సముదాచరన్తా “భవ”న్తి వా “దేవానంపియా”తి వా “ఆయస్మా”తి వా సముదాచరన్తి, తస్మా సమ్ముఖా సమ్బోధనవసేన ఆవుసోతి, తిరోక్ఖం ఆయస్మాతి అయమ్పి సముదాచారో. తయిదం పియవచనం గరుగారవసప్పతిస్సవసేన వుచ్చతీతి ఆహ **‘‘గరుగారవసప్పతిస్సాధివచనమేత’’**న్తి. గుణమహత్తతాయ మహామోగ్గల్లానో, న చూళమోగ్గల్లానస్స అత్థితాయాతి ఆహ **‘‘మహా చ సో గుణమహన్తతాయా’’**తి. **పప్పటకోజన్తి** పథవీసన్ధారకం ఉదకం ఆహచ్చ ఠితే మహాపథవియా హేట్ఠిమతలే సముట్ఠితం ఉదకోఘేన అజ్ఝోత్థటే భూమిప్పదేసే సఞ్జాతకద్దమపటలసదిసం అతిమధురపథవీమణ్డం. **న మే తం అస్స పతిరూప**న్తి తం అనాపుచ్ఛా కరణం న మే అనుచ్ఛవికం భవేయ్యాతి అత్థో. అనాపుచ్ఛా కరోన్తేన చ యథా భగవా ఇచ్ఛితిచ్ఛితం కిఞ్చి అనాపుచ్ఛా కరోతి, ఏవమహమ్పీతి భగవతా సమానం కత్వా అత్తానం మానేన కతం వియ భవిస్సతీతి ఆహ **‘‘యుగగ్గాహో వియ భగవతా సద్ధిం కతో భవేయ్యా’’**తి. పరేన హి సద్ధిం అత్తానం యుగం యుగళం సమానం కత్వా గాహో, తస్స మమ వా కో విసేసోతి గహణం **యుగగ్గాహో**.

సమ్పన్నన్తి సమ్పత్తియుత్తం. సా పనేత్థ రససమ్పత్తి అధిప్పేతా సామఞ్ఞజోతనాయ విసేసే అవట్ఠానతో. తేనాహ **‘‘సమ్పన్నన్తి మధురం సాదురసన్తి అత్థో’’**తి. తివిధఞ్హి సమ్పన్నం పరిపుణ్ణసమఙ్గీమధురవసేన. తత్థ –

> “సమ్పన్నం సాలికేదారం, సువా భుఞ్జన్తి కోసియ;
> పటివేదేమి తే బ్రహ్మే, న నే వారేతుముస్సహే”తి. (జా. ౧.౧౪.౧) –

ఇదం **పరిపుణ్ణసమ్పన్నం** నామ. పరిపుణ్ణమ్పి హి సమన్తతో పన్నం పత్తన్తి సమ్పన్నన్తి వుచ్చతి. “ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరేన ఉపేతో హోతి సముపేతో ఉపగతో సముపగతో సమ్పన్నో సమన్నాగతో”తి (విభ. ౨౧౧) ఇదం **సమఙ్గీసమ్పన్నం** నామ. సమఙ్గీపి హి సమ్మదేవ పన్నో గతో ఉపగతోతి సమ్పన్నోతి వుచ్చతి. “తత్రస్స రుక్ఖో సమ్పన్నఫలో చ ఉపపన్నఫలో చా”తి (మ. ని. ౨.౪౮) ఇదం **మధురసమ్పన్నం** నామ. తత్థ మధురసమ్పన్నం ఇధాధిప్పేతన్తి వేదితబ్బం. **ఉపపన్నఫలోతి** బహుఫలో. **అస్సాతి** పథవియా హేట్ఠిమతలస్స. **ఓపమ్మనిదస్సనత్థ**న్తి ఉపమాయ నిదస్సనత్థం. **అనీళకన్తి** నిద్దోసం. నిద్దోసతా చేత్థ మక్ఖికాదిరహితతాయాతి ఆహ **‘‘నిమ్మక్ఖిక’’**న్తిఆది. నత్థి ఏత్థ మక్ఖికాతి నిమ్మక్ఖికం. మక్ఖికాసద్దేన చేత్థ మక్ఖికణ్డకమ్పి సామఞ్ఞతో గహితన్తి వదన్తి. తేనేవ **తీసుపి గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం “నిమ్మక్ఖికన్తి ఇమస్సేవత్థం పకాసేతుం నిమ్మక్ఖికణ్డకన్తి వుత్తం, మక్ఖికాహి తాసం అణ్డకేహి చ విరహితన్తి అత్థో”తి. అయం పనేత్థ అమ్హాకం ఖన్తి “మక్ఖికానం అణ్డాని మక్ఖికణ్డాని, నత్థి ఏత్థ మక్ఖికణ్డానీతి నిమ్మక్ఖికణ్డన్తి. ఇమినా మక్ఖికానం అణ్డేహి రహితతా వుత్తా, ‘నిమ్మక్ఖిక’న్తి ఇమినా పన

మక్ఖికానంయేవ అభావో వుత్తో”తి. **ఏతం కిర మధూ**తి ఖుద్దకమక్ఖికాహి కతమధు. **సబ్బమధూహీ**తి మహామక్ఖికభమరమక్ఖికాదికతేహి. **అగ్గ**న్తి ఉత్తమం. **సేట్ఠ**న్తి పసత్థతమం. **సురస**న్తి సోభనరసం. **ఓజవన్త**న్తి అచ్చన్తమోజసమ్పన్నం.

ఆయాచనవచనమేతన్తి ఇమినా సమ్పటిచ్ఛనసమ్పహంసనాదిఅత్థం నివత్తేతి. **ఏకం హత్థ**న్తి ఏకం పాణితలం. “**అభినిమ్మినిస్సామీ**”తి వుత్తమత్థం పకాసేతుం “**పథవీసదిసం కరిస్సామీ**”తి వుత్తం. **అయం ను ఖో పథవీ, ఉదాహు న అయ**న్తి ఇమినా నిమ్మితపథవియా పకతిపథవియా చ సన్దిస్సమానత్తా “ఏసా ను ఖో అమ్హాకం పథవీ, ఉదాహు అఞ్ఞా”తి ఉప్పజ్జమానకుక్కుచ్చం దస్సేతి. నిబద్ధవిపులాగమో గామో **నిగమో,** పవత్తితమహాఆయో మహాగామోతి వుత్తం హోతి. **న వా ఏస విపల్లాసో**తి పుబ్బపక్ఖం నిదస్సేతి. కస్మా పనేస విపల్లాసో న హోతీతి ఆహ “**అచిన్తేయ్యో హి ఇద్ధిమతో ఇద్ధివిసయో**”తి. ఇద్ధిబలేనేవ తేసం సత్తానం తాదిసో విపల్లాసో న భవిస్సతీతి అధిప్పాయో. ఇదాని అఞ్ఞథా విపల్లాసప్పటిలాభం దస్సేన్తో ఆహ “**ఏవం పనా**”తిఆది. **గరహన్తా**తి సమ్ముఖా గరహన్తా. **ఉపవదన్తా**తి పరమ్ముఖా అక్కోసన్తా.

నను చ ఉత్తరకురుం పిణ్డాయ గమనం పటిసేధేత్వా విపల్లాసమ్పి సత్తా పటిలభేయ్యున్తి కారణం న వుత్తం, తస్మా కిమేత్థ కారణన్తి ఆహ “**తత్థ కిఞ్చాపీ**”తిఆది. యదిపి న వుత్తం, తథాపి “విపల్లాసమ్పి సత్తా పటిలభేయ్యు”న్తి పుబ్బే అధికతత్తా తేనేవ కారణేన పిణ్డాయ ఉత్తరకురుగమనమ్పి భగవతా పటిసిద్ధన్తి విఞ్ఞాయతి, తస్మా తదేవ కారణం ఇధాపి గహేతబ్బన్తి దస్సేన్తో ఆహ “**పుబ్బే వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బ**”న్తి. **విపల్లాసమ్పి సత్తా పటిలభేయ్యు**న్తి ఇదం ఇధ అవుత్తమ్పి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బన్తి అధిప్పాయో. అత్థోపి చస్స వుత్తసదిసమేవ వేదితబ్బోతి. “ఏవం పన విపల్లాసం పటిలభేయ్యు”న్తిఆదినా పచ్ఛా వుత్తమేవ అత్థవికప్పం సన్ధాయ వదతి. యం పన తత్థ వుత్తం “తే గుణే నిబ్బత్తేత్వా దుబ్భిక్ఖకాలే పథవిం పరివత్తేత్వా పప్పటకోజం పరిభుఞ్జింసూ”తి, తం అపనేత్వా తే గుణే నిబ్బత్తేత్వా దుబ్భిక్ఖకాలే ఉత్తరకురుం గన్త్వా పిణ్డాయ చరిత్వా పరిభుఞ్జింసూతి ఏవమేత్థ యోజనా కాతబ్బా. **ఏకేన పదవీతిహారేనా**తి ఏత్థ పదస్స వీతిహరణం నిక్ఖిపనం పదవీతిహారో, పదనిక్ఖేపో, తస్మా ఏకేన పదనిక్ఖేపేనాతి వుత్తం హోతి. ఏకేన పదవీతిహారేన అతిక్కమితబ్బట్ఠానఞ్చ సమగమనేన ద్విన్నం పదానం అన్తరే ముట్ఠిరతనమత్తం, తస్మా. **మాతికామత్తం అధిట్ఠహిత్వా**తి ముట్ఠిరతనప్పమాణం మాతికామత్తం అధిట్ఠాయాతి అత్థో.

నిట్ఠితా మహామోగ్గల్లానస్స సీహనాదకథా.

వినయపఞ్ఞత్తియాచనకథా

౧౮. వినయపఞ్ఞత్తియాతి పుబ్బే అపఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదం సన్ధాయ వుత్తం. థేరో హి పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదాని ఠపేత్వా ఇదాని పఞ్ఞపేతబ్బసిక్ఖాపదాని పాతిమోక్ఖుద్దేసఞ్చ సన్ధాయ “ఏతస్స భగవా కాలో, ఏతస్స సుగత కాలో, యం భగవా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేయ్య, ఉద్దిసేయ్య పాతిమోక్ఖ”న్తి (పారా. ౨౧) ఆహ. భగవతాపి –

> “కో ను ఖో, భన్తే, హేతు, కో పచ్చయో, యేన పుబ్బే అప్పతరాని చేవ సిక్ఖాపదాని అహేసుం, బహుతరా చ భిక్ఖూ అఞ్ఞాయ సణ్ఠహింసు. కో పన, భన్తే, హేతు, కో పచ్చయో, యేన ఏతరహి బహుతరాని చేవ సిక్ఖాపదాని హోన్తి, అప్పతరా చ భిక్ఖూ అఞ్ఞాయ సణ్ఠహన్తీతి. ఏవమేతం, భద్దాలి, హోతి, సత్తేసు హాయమానేసు సద్ధమ్మే

అన్తరధాయమానే బహుతరాని చేవ సిక్ఖాపదాని హోన్తి, అప్పతరా చ భిక్ఖూ అఞ్ఞాయ సణ్ఠహన్తీతి. న తావ, భద్దాలి, సత్థా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి, యావ న ఇధేకచ్చే ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మా సఙ్ఘే పాతుభవన్తీ"తి –

ఇమస్మిం **భద్దాలిసుత్తే** (మ॰ ని॰ ౨.౧౪౫) వియ ఏకచ్చేసు పఞ్ఞత్తేసుపి తతో పరం పఞ్ఞపేతబ్బాని సన్ధాయ "న తావ, సారిపుత్త, సత్థా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతీ"తి వుత్తం. ఇధేవ చ అట్ఠకథాయం "సామమ్పి పచనం సమణసారుప్పం న హోతి, న చ వట్టతీ"తి వచనం "రత్తిచ్ఛేదో వా వస్సచ్ఛేదో వా న కతో"తి వచనఞ్చ పుబ్బే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదానం సబ్భావే పమాణన్తి దట్ఠబ్బం. సేససిక్ఖాపదానఞ్చేవ పాతిమోక్ఖుద్దేసస్స చ థేరస్స ఆయాచనేన పఞ్ఞత్తత్తా **"మూలతో పభుతి నిదానం దస్సేతు"**న్తి ఆహ. **రహోగతస్సా**తి రహో జనవివిత్తం ఠానం ఉపగతస్స. తేన గణసఙ్గణికాభావేన థేరస్స కాయవివేకమాహ. **పటిసల్లీనస్సా**తి నానారమ్మణచారతో చిత్తస్స నివత్తియా పటి సమ్మదేవ నిలీనస్స తత్థ అవిసటచిత్తస్స. తేన చిత్తసఙ్గణికాభావేనస్స పుబ్బభాగియం చిత్తవివేకమాహ. **చిర**న్తి కాలాపేక్ఖం అచ్చన్తసంయోగే ఉపయోగవచనం. **చిరా**తి చిరకాలయుత్తా ఠితి అభేదేన వుత్తా.

ఏతం న సక్కోతీతి ఏతం వినిచ్ఛినితుం న సక్కోతి. అట్ఠకథాయం వుత్తనయం దస్సేత్వా ఇదాని థేరవాదం దస్సేన్తో ఆహ **"మహాపదుమత్థేరో పనా"**తిఆది. అట్ఠకథాయమ్పి "న సక్కోతీ"తి ఇదం యస్మా జానమానోపి సమ్మదేవ పరిచ్ఛిన్దితుం న సక్కోతి, తస్మా వుత్తన్తి వదన్తి. **సోళసవిధాయ పఞ్ఞాయ మత్థకం పత్తస్సా**తి **మజ్ఝిమనికాయే అనుపదసుత్తన్తదేసనాయ** (మ॰ ని॰ ౩.౯౩) –

"మహాపఞ్ఞో భిక్ఖవే సారిపుత్తో, పుథుపఞ్ఞో భిక్ఖవే సారిపుత్తో, హాసపఞ్ఞో భిక్ఖవే సారిపుత్తో, జవనపఞ్ఞో భిక్ఖవే సారిపుత్తో, తిక్ఖపఞ్ఞో భిక్ఖవే సారిపుత్తో, నిబ్బేధికపఞ్ఞో భిక్ఖవే సారిపుత్తో"తి –

ఏవమాగతా మహాపఞ్ఞాదికా ఛ, తస్మింయేవ సుత్తే ఆగతా నవానుపుబ్బవిహారసమాపత్తిపఞ్ఞా, అరహత్తమగ్గపఞ్ఞాతి ఇమాసం సోళసప్పభేదానం పఞ్ఞానం సావకవిసయే ఉక్కట్ఠకోటిప్పత్తస్స.

కస్మా పనేత్థ భగవా విపస్సీఆదీనం సత్తన్నంయేవ బుద్ధానం బ్రహ్మచరియస్స చిరట్ఠితికాచిరట్ఠితికభావం కథేసి, న బుద్ధవంసదేసనాయం వియ పఞ్చవీసతియా బుద్ధానం, తతో వా పన భియ్యోతి? యేసం సమ్మాసమ్బుద్ధానం పటివేధసాసనం ఏకంసతో నిచ్ఛయేన అజ్జాపి ధరతి, న అన్తరహితం, తే ఏవ కిత్తేన్తో విపస్సీఆదీనంయేవ భగవన్తానం బ్రహ్మచరియస్స చిరట్ఠితికాచిరట్ఠితికభావం ఇధ కథేసి. తేసంయేవ హి సావకా తదా చేవ ఏతరహి చ సుద్ధావాసభూమియం ఠితా, న అఞ్ఞేసం పరినిబ్బుతత్తా. సిద్ధత్థతిస్సఫుస్సానం కిర బుద్ధానం సావకా సుద్ధావాసేసు ఉప్పన్నా ఉప్పత్తిసమనన్తరమేవ ఇమస్మిం సాసనే ఉపకాదయో వియ అరహత్తం అధిగన్త్వా న చిరస్సేవ పరినిబ్బాయింసు, న తత్థ తత్థ సావకా యావతాయుకం అట్ఠంసూతి వదన్తి. అపుబ్బాచరిమనియమో పన అపరాపరం సంసరణకసత్తావాసవసేన ఏకిస్సా లోకధాతుయా ఇచ్ఛితోతి న తేనేతం విరుజ్ఝతీతి దట్ఠబ్బం.

౧౮. అసాధారణో హేతు, సాధారణో పచ్చయోతి ఏవమాదివిభాగేన ఇధ పయోజనం నత్థి, విపస్సీఆదీనం పన బ్రహ్మచరియస్స అచిరట్ఠితికతాయ చిరట్ఠితికతాయ చ కారణపుచ్ఛాపరత్తా చోదనాయాతి ఆహ **"హేతు పచ్చయోతి ఉభయమేతం కారణాధివచన"**న్తి. హినోతి తేన ఫలన్తి హేతూతి కరణసాధనోయం హేతుసద్దోతి ఆహ **"తేన తస్స ఫల"**న్తిఆది.

కత్తుసాధనోపి హేతుసద్దో నో న యుజ్జతి హినోతి ఫలస్స హేతుభావం ఉపగచ్ఛతీతి హేతూతి. తం పటిచ్చ ఏతి పవత్తతీతి తం కారణం పటిచ్చ తస్స ఫలం ఏతి పవత్తతి నిబ్బత్తతీతి అత్థో.

కిలాసునో అహేసున్తి అప్పోస్సుక్కో అహేసుం, నిరుస్సాహా అహేసున్తి అత్థో. సా పన నిరుస్సాహతా న ఆలసియవసేనాతి ఆహ "**న ఆలసియకిలాసునో**"తి, ఆలసియవసేన కిలాసునో నాహేసున్తి అత్థో. తత్థ కారణమాహ "**న హీ**"తిఆది. **ఆలసియం వా**తి ఇమినా థినమిద్ధవసప్పవత్తానం అకుసలానం అభావమాహ. **ఓసన్నవీరియతా వా**తి ఇమినా పన "ఆలసియాభావేపి అన్తమసో అన్నభారనేసాదానమ్పి సక్కచ్చంయేవ ధమ్మం దేసేతీ"తి వచనతో యస్స కస్సచిపి ధమ్మదేసనాయ నిరుస్సాహతా నత్థీతి దీపేతి సబ్బేసం సమకేనేవ ఉస్సాహేన ధమ్మదేసనాయ పవత్తనతో. తేనాహ "**బుద్ధా హీ**"తిఆది. **ఓసన్నవీరియా**తి ఓహీనవీరియా, అప్పోస్సుక్కాతి అత్థో. **ఉస్సన్నవీరియా**తి అధికవీరియా, మహుస్సాహాతి అత్థో. **వేగేనా**తి జవేన. ధమ్మే గరు ఏతేసన్తి **ధమ్మగరునో**. ధమ్మే గారవమేతేసన్తి **ధమ్మగారవా**. విపస్సిస్స భగవతో కాలే అసీతి వస్ససహస్సాని ఆయుప్పమాణం సిఖిస్స సత్తతి వస్ససహస్సాని, వేస్సభుస్స సట్ఠివస్ససహస్సాని ఆయుప్పమాణన్తి ఆహ "**తేసం కిర కాలే దీఘాయుకా సత్తా**"తి. **అభిసమేన్తీ**తి పటివిజ్ఝన్తి.

నిద్దోసతాయాతి వీతిక్కమదోసస్స అభావతో. "ఇమస్మిం వీతిక్కమే అయం నామ ఆపత్తీ"తి ఏవం ఆపత్తివసేన అపఞ్ఞపేత్వా "పాణాతిపాతం పహాయ పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతీ"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౮, ౧౯౪) ధమ్మదేసనావసేన ఓవాదసిక్ఖాపదానంయేవ పఞ్ఞత్తత్తా వుత్తం "**సత్తాపత్తిక్ఖన్ధవసేన ఆణాసిక్ఖాపదం అపఞ్ఞత్త**"న్తి. ఛన్నం ఛన్నం వస్సానం అచ్చయేనాతి పారసేసో దట్ఠబ్బో. అథ వా ఛన్నం ఛన్నం వస్సానం ఓసానదివసం అపేక్ఖిత్వా "**సకిం సకి**"న్తి వుత్తత్తా తదపేక్ఖమిదం సామివచనం. సకలజమ్బుదీపే సబ్బోపి భిక్ఖుసఙ్ఘో ఏకస్మింయేవ ఠానే ఉపోసథం అకాసీతి సమ్బన్ధో. కతమం తం ఠానన్తి ఆహ "**బన్ధుమతియా రాజధానియా**"తిఆది. ఇసిపతనం తేన సమయేన ఖేమం నామ ఉయ్యానం హోతి, మిగానం పన అభయవాసత్థాయ దిన్నత్తా మిగదాయోతి వుచ్చతి. తం సన్ధాయ వుత్తం "**ఖేమే మిగదాయే**"తి.

అబ్బోకిణ్ణాని దసపి వీసతిపి భిక్ఖుసహస్సాని వసన్తీతి విసభాగపుగ్గలేహి అసంసట్ఠాని దసపి వీసతిపి భిక్ఖూనం సహస్సాని వసన్తి. **దీఘనికాయట్ఠకథాయం** పన "తే సబ్బేపి ద్వాదససహస్సభిక్ఖుగణ్హనకా మహావిహారా అభయగిరిచేతియపబ్బతచిత్తలపబ్బతవిహారసదిసా చ అహేసు"న్తి వుత్తం. **ఉపోసథారోచికా**తి ఉపోసథారోచనకా. తా కిర దేవతా ఏకమ్హి వస్సే నిక్ఖన్తే తత్థ తత్థ గన్త్వా ఆరోచేన్తి "నిక్ఖన్తం ఖో, మారిసా, ఏకం వస్సం, పఞ్చ దాని వస్సాని సేసాని, పఞ్చన్నం వస్సానం అచ్చయేన బన్ధుమతీ రాజధానీ ఉపసఙ్కమితబ్బా పాతిమోక్ఖుద్దేసాయా"తి. తథా ద్వీసు వస్సేసు నిక్ఖన్తేసు "నిక్ఖన్తాని ఖో, మారిసా, ద్వే వస్సాని , చత్తారి వస్సాని సేసాని, చతున్నం వస్సానం అచ్చయేన బన్ధుమతీ రాజధానీ ఉపసఙ్కమితబ్బా పాతిమోక్ఖుద్దేసాయా"తి ఆరోచేన్తి. ఇమినావ నయేన తీసు చతూసు పఞ్చసు వస్సేసు అతిక్కన్తేసు ఆరోచేన్తి. తేన వుత్తం "**మారిసా ఏకం వస్సం అతిక్కన్త**"న్తిఆది. **సానుభావా**తి ఇద్ధానుభావేన సానుభావా. **తే కిర భిక్ఖూ**తి యే దేవతానుభావేన గచ్ఛన్తి, తే సన్ధాయ వదతి. **పాచీనసముద్దన్తే**తి పాచీనసముద్దస్స సమీపదేసే. **గమియవత్త**న్తి గమికేహి కాతబ్బం సేనాసనపటిజగ్గనాదివత్తం. **ఉపోసథగ్గ**న్తి ఉపోసథకరణట్ఠానం. **గతావ హోన్తీ**తి దేవతానుభావేన గతా ఏవ హోన్తి. **తే**తి అత్తనో అత్తనో ఆనుభావేన దేవతానుభావేన చ గతా సబ్బేపి.

ఖన్తీ పరమన్తిఆదీసు (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౯౦; ధ. ప. అట్ఠ. ౨.౧౮౪) పరూపవాదం పరాపకారం సీతుణ్హాదిభేదఞ్చ గుణోపరోధం ఖమతి సహతి అధివాసేతీతి **ఖన్తి**. సా పన సీలాదీనం పటిపక్ఖధమ్మే సవిసేసం తపతి సన్తపతి విధమతీతి

పరమం ఉత్తమం **తపో**. తితిక్ఖనం ఖమనం **తితిక్ఖా**. ఖన్తియాయేవేతం వేవచనం. అక్ఖరచిన్తకా హి ఖమాయం తితిక్ఖాసద్దం వణ్ణేన్తి, తస్మా ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో "తితిక్ఖాసఙ్ఖాతా అధివాసనఖన్తి నామ ఉత్తమం తపో"తి. **నిబ్బానం పరమం వదన్తి బుద్ధా**తి భవేన భవన్తరం వినాతి భవనికన్తిభావేన సంసిబ్బతి, సతణ్హస్సేవ వా ఆయతిం పునబ్భవభావతో ఫలేన సద్ధిం కమ్మం వినాతి సంసిబ్బతీతి వానన్తి సఙ్ఖ్యం గతాయ తణ్హాయ నిక్ఖన్తం నిబ్బానం తత్థ తస్సా సబ్బసో అభావతో. తం నిబ్బానం పన సన్తపణీతనిపుణసివఖేమాదినా సబ్బాకారేన పరమన్తి వదన్తి బుద్ధా.

న హి పబ్బజితో పరూపఘాతీతి యో అధివాసనఖన్తిరహితత్తా పరం ఉపఘాతేతి బాధతి విహింసతి, సో పబ్బజితో నామ న హోతి పబ్బాజేతబ్బధమ్మస్స అపబ్బాజనతో. చతుత్థపాదో పన తతియపాదస్సేవ వేవచనం అనత్థన్తరత్తా. "న హి పబ్బజితో"తి ఏతస్స హి "న సమణో హోతీ"తి వేవచనం. "పరూపఘాతీ"తి ఏతస్స "పరం విహేఠయన్తో"తి వేవచనం. అథ వా **పరూపఘాతీ**తి సీలూపఘాతీ. సీలఞ్హి ఉత్తమట్ఠేన "పర"న్తి వుచ్చతి పరసద్దస్స సేట్ఠవాచకత్తా "పుగ్గలపరోపరఞ్ఞూ"తిఆదీసు వియ. యో చ సమణో పరం యం కఞ్చి సత్తం విహేఠయన్తో పరూపఘాతీ హోతి అత్తనో సీలవినాసకో, సో పబ్బజితో నామ న హోతీతి అత్థో. అథ వా యో అధివాసనఖన్తియా అభావా పరూపఘాతీ హోతి, పరం అన్తమసో డంసమకసమ్పి జీవితా వోరోపేతి, సో న హి పబ్బజితో. కిం కారణా? పాపమలస్స అపబ్బాజితత్తా అనీహటత్తా. "పబ్బాజయమత్తనో మలం, తస్మా పబ్బజితోతి వుచ్చతీ"తి (ధ. ప. ౩౮౮) ఇదఞ్హి పబ్బజితలక్ఖణం . యోపి నహేవ ఖో ఉపఘాతేతి న మారేతి, అపిచ దణ్డాదీహి విహేఠేతి, సోపి పరం విహేఠయన్తో సమణో న హోతి. కింకారణా? విహేసాయ అసమితత్తా. సమితత్తా సమణోతి వుచ్చతీతి ఇదఞ్హి సమణలక్ఖణం. "సమితత్తా హి పాపానం, సమణోతి పవుచ్చతీ"తి (ధ. ప. ౨౬౫) హి వుత్తం.

అపిచ భగవా భిక్ఖూనం పాతిమోక్ఖం ఉద్దిసన్తో పాతిమోక్ఖకథాయ చ సీలప్పధానత్తా సీలస్స చ విసేసతో దోసో పటిపక్ఖోతి తస్స నిగ్గణ్హనవిధిం దస్సేతుం ఆదితో **"ఖన్తీ పరమం తపో"**తి ఆహ. తేన అనిట్ఠస్స పటిహననూపాయో వుత్తో, తితిక్ఖాగ్గహణేన పన ఇట్ఠస్స, తదుభయేనపి ఉప్పన్నం అరతిం ఉప్పన్నం రతిం అభిభుయ్య విహరతీతి అయమత్థో దస్సితో. తణ్హావానస్స వూపసమనతో నిబ్బానం పరమం వదన్తి బుద్ధా. తత్థ ఖన్తిగ్గహణేన పయోగవిపత్తియా అభావో దస్సితో, తితిక్ఖాగ్గహణేన ఆసయవిపత్తియా అభావో. తథా ఖన్తిగ్గహణేన పరాపరాధసహతా, తితిక్ఖాగ్గహణేన పరేసు అనపరజ్ఝనా దస్సితా. ఏవం కారణముఖేన అన్వయతో పాతిమోక్ఖం దస్సేత్వా ఇదాని బ్యతిరేకతో తం దస్సేతుం **"న హీ"**తిఆది వుత్తం. తేన యథా సత్తానం జీవితా వోరోపనం పరం పాణిలేడ్డుదణ్డాదీహి విహేఠనఞ్చ "పరూపఘాతో పరం విహేఠన"న్తి వుచ్చతి, ఏవం తేసం సాపతేయ్యావహరణం పరామసనం విసంవాదనం అఞ్ఞమఞ్ఞభేదనం ఫరుసవచనేన మమ్మఘట్టనం నిరత్థకవిప్పలాపో పరసన్తకాభిజ్ఝానం ఉచ్ఛేదచిన్తనం మిచ్ఛాభినివేసనఞ్చ ఉపఘాతో పరవిహేఠనఞ్చ హోతీతి యస్స కస్సచి అకుసలస్స కమ్మపథస్స కమ్మస్స చ కరణేన పబ్బజితో సమణో చ న హోతీతి దస్సేతి.

దుతియగాథాయ **సబ్బపాపస్సా**తి సబ్బాకుసలస్స సబ్బస్సపి ద్వాదసాకుసలస్స సబ్బచిత్తుప్పాదసఙ్గహితస్స సావజ్జధమ్మస్స. **అకరణ**న్తి అనుప్పాదనం. కరణఞ్హి నామ తస్స అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదనన్తి తప్పటిక్ఖేపతో అకరణం అనుప్పాదనం. **కుసలస్సా**తి చతుభూమికకుసలస్స. "కుసలస్సా"తి హి ఇదం "ఏతం బుద్ధాన సాసన"న్తి వక్ఖమానత్తా అరియమగ్గధమ్మే తేసఞ్చ సమ్భారభూతే తేభూమికకుసలే ధమ్మే బోధేతి. **ఉపసమ్పదా**తి ఉపసమ్పాదనం. తం పన అత్థతో తస్స కుసలస్స సమధిగమో పటిలాభో. **సచిత్తపరియోదపన**న్తి అత్తనో చిత్తస్స జోతనం చిత్తస్స పభస్సరభావకరణం సబ్బసో పరిసోధనం. తం పన అరహత్తేన హోతి. ఏత్థ చ యస్మా అగ్గమగ్గసమఙ్గినో చిత్తం సబ్బసో పరియోదపీయతి నామ, అగ్గఫలక్ఖణే పన పరియోదపితం హోతి పున పరియోదపేతబ్బతాయ అభావతో, తస్మా పరినిట్ఠితపరియోదపనతం సన్ధాయ

వుత్తం “తం పన అరహత్తేన హోతీ”తి. ఇతి సీలసంవరేన సబ్బపాపం పహాయ లోకియలోకుత్తరాహి సమథవిపస్సనాహి కుసలం సమ్పాదేత్వా అరహత్తఫలేన చిత్తం పరియోదపేతబ్బన్తి ఏతం బుద్ధానం సాసనం ఓవాదో అనుసిట్ఠి.

తతియగాథాయ **అనుపవాదో**తి వాచాయ కస్సచి అనుపవదనం. **అనుపఘాతో**తి కాయేన మనసా చ కస్సచి ఉపఘాతాకరణం మనసాపి పరేసం అనత్థచిన్తనాదివసేన ఉపఘాతకరణస్స వజ్జేతబ్బత్తా. **పాతిమోక్ఖే**తి యం తం పఅతిమోక్ఖం అతిపమోక్ఖం ఉత్తమం సీలం, పాతి వా సుగతిభయేహి మోక్ఖేతి దుగ్గతిభయేహి, యో వా నం పాతి, తం మోక్ఖేతీతి పాతిమోక్ఖన్తి వుచ్చతి, తస్మిం పాతిమోక్ఖే చ. **సంవరో**తి సత్తన్నం ఆపత్తిక్ఖన్ధానం అవీతిక్కమలక్ఖణో సంవరో. **మత్తఞ్ఞుతా**తి భోజనే మత్తఞ్ఞుతా పటిగ్గహణపరిభోగవసేన పమాణఞ్ఞుతా. **పన్తఞ్చ సయనాసన**న్తి జనసఙ్ఘట్టవిరహితం నిజ్జనసమ్బాధం వివిత్తం సేనాసనఞ్చ. ఏత్థ ద్వీహియేవ పచ్చయేహి చతుపచ్చయసన్తోసో దీపితోతి వేదితబ్బో పచ్చయసన్తోససామఞ్ఞేన ఇతరద్వయస్సపి లక్ఖణహారనయేన జోతితభావతో. **అధిచిత్తే చ ఆయోగో**తి విపస్సనాపాదకం అట్ఠసమాపత్తిచిత్తం అధిచిత్తం, తతోపి చ మగ్గఫలచిత్తమేవ అధిచిత్తం, తస్మిం యథావుత్తే అధిచిత్తే ఆయోగో చ, అనుయోగోతి అత్థో. **ఏతం బుద్ధాన సాసన**న్తి ఏతం పరస్స అనుపవదనం అనుపఘాతనం పాతిమోక్ఖే సంవరో పటిగ్గహణపరిభోగేసు మత్తఞ్ఞుతా వివిత్తసేనాసనసేవనం అధిచిత్తానుయోగో చ బుద్ధానం సాసనం ఓవాదో అనుసిట్ఠి.

ఇమా పన సబ్బబుద్ధానం పాతిమోక్ఖుద్దేసగాథా హోన్తీతి వేదితబ్బా. తేనాహ “**ఏతేనేవ ఉపాయేనా**”తిఆది. **యావ సాసనపరియన్తా**తి ధరమానకబుద్ధానం అనుసాసనపరియన్తం సన్ధాయ వుత్తం, యావ బుద్ధా ధరన్తి, తావ ఉద్దిసితబ్బతం ఆగచ్ఛన్తీతి వుత్తం హోతి. ఓవాదపాతిమోక్ఖఞ్హి బుద్ధాయేవ ఉద్దిసన్తి, న సావకా. పఠమబోధియంయేవ ఉద్దేసమాగచ్ఛన్తీతి సమ్బన్ధో. పఠమబోధి చేత్థ వీసతివస్సపరిచ్ఛిన్నాతి **మహాగణ్ఠిపదే** వుత్తం. తఞ్చ హేట్ఠా అట్ఠకథాయమేవ “భగవతో హి పఠమబోధియం వీసతివస్సన్తరే నిబద్ధుపట్ఠాకో నామ నత్థీ”తి కథితత్తా “పఠమబోధి నామ వీసతివస్సానీ”తి గహేత్వా వుత్తం. **ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన** పన “పఞ్చచత్తాలీసాయ వస్సేసు ఆదితో పన్నరస వస్సాని పఠమబోధీ”తి వుత్తం. ఏవఞ్చ సతి మజ్ఝే పన్నరస వస్సాని మజ్ఝిమబోధి, అన్తే పన్నరస వస్సాని పచ్ఛిమబోధీతి తిణ్ణం బోధీనం సమప్పమాణతా సియాతి తమ్పి యుత్తం. పన్నరసత్తికేన హి పఞ్చచత్తాలీస వస్సాని పూరేన్తి. అట్ఠకథాయం పన పన్నరసవస్సప్పమాణాయ పఠమబోధియా వీసతివస్సేసుయేవ అన్తోగధత్తా “పఠమబోధియం వీసతివస్సన్తరే”తి వుత్తన్తి ఏవమ్పి సక్కా విఞ్ఞాతుం.

నను చ కానిచి సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞపేత్వాపి న తావ ఆణాపాతిమోక్ఖం అనుఞ్ఞాతం పచ్ఛా థేరస్స ఆయాచనేన అనుఞ్ఞాతత్తా, తస్మా కథమేతం వుత్తం “సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తికాలతో పన పభుతి ఆణాపాతిమోక్ఖమేవ ఉద్దిసీయతీ”తి, యదిపి కానిచి సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞపేత్వావ ఆణాపాతిమోక్ఖం న అనుఞ్ఞాతం, తథాపి అపఞ్ఞత్తే సిక్ఖాపదే ఆణాపాతిమోక్ఖం నత్థి, కిన్తు పఞ్ఞత్తేయేవాతి ఇమమత్థం దస్సేతుం “**సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తికాలతో పన పభుతీ**”తి వుత్తం. **పుబ్బారామే**తి సావత్థియా పాచీనదిసాభాగే కతత్తా ఏవంలద్ధవోహారే మహావిహారే. **మిగారమాతుపాసాదే**తి మిగారసేట్ఠినో మాతుట్ఠానియత్తా మిగారమాతాతి సఙ్ఖ్యం గతాయ విసాఖామహాఉపాసికాయ కారితే పాసాదే. **అట్ఠాన**న్తి హేతుపటిక్ఖేపో. **అనవకాసో**తి పచ్చయపటిక్ఖేపో. ఉభయేనపి కారణమేవ పటిక్ఖిపతి. **య**న్తి యేన కారణేన.

తేసన్తి భిక్ఖూనం. **సమ్ముఖసావకానం సన్తికే పబ్బజితా**తి సబ్బన్తిమానం సుభద్దసదిసానం సమ్ముఖసావకానం సన్తికే పబ్బజితే సన్ధాయ వదతి. ఖత్తియకులాదివసేనేవ వివిధా కులాతి సమ్బన్ధో. **ఉచ్చనీచఉళారుళారభోగాదికులవసేన వా**తి ఉచ్చనీచకులవసేన ఉళారుళారభోగాదికులవసేన వాతి యోజేతబ్బం. తత్థ ఖత్తియబ్రాహ్మణవసేన వా

ఖత్తియబ్రాహ్మణగహపతికానం వసేన వా **ఉచ్చకులతా** వేదితబ్బా, సేసానం వసేన **నీచకులతా**. **ఉళారుళారభోగాదికులవసేన వాతి** ఉళారతరతమఉపభోగవన్తాదికులవసేన. ఉళారాతిసయజోతనత్థఞ్హి పున ఉళారగ్గహణం "దుక్ఖదుక్ఖ"న్తిఆదీసు వియ. **ఆది**-సద్దేన ఉళారానుళారానం గహణం వేదితబ్బం.

బ్రహ్మచరియం రక్ఖన్తీతి వుత్తమేవత్థం పకాసేత్వా దస్సేన్తో ఆహ "**చిరం పరియత్తిధమ్మం పరిహరన్తీ**"తి. అపఞ్ఞత్తేపి సిక్ఖాపదే యది సమానజాతిఆదికా సియుం, అత్తనో అత్తనో కులానుగతగన్థం వియ న నాసేయ్యుం. యస్మా పన సిక్ఖాపదమ్పి అపఞ్ఞత్తం, ఇమే చ భిక్ఖూ న సమానజాతిఆదికా, తస్మా వినాసేసున్తి ఇమమత్థం దస్సేతుం "**యస్మా ఏకనామా...పే.... తస్మా అఞ్ఞమఞ్ఞం విహేఠేన్తా**"తిఆది వుత్తం. యది ఏవం కస్మా చిరట్ఠితికవారేపి "నానానామా"తిఆది వుత్తన్తి? సతిపి తేసం నానాజచ్చాదిభావే సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా ఏవ సాసనస్స చిరప్పవత్తీతి దస్సనత్థం వుత్తం. సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తివసేనేవ సాసనస్స చిరప్పవత్తి. యస్మా బుద్ధా అత్తనో పరినిబ్బానతో ఉద్ధమ్పి వినేతబ్బసత్తసమ్భవే సతి సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేన్తి, అసతి న పఞ్ఞపేన్తి, తస్మాతి వేదితబ్బో. యథా కాయవచీద్వారసఙ్ఖాతం విఞ్ఞత్తిం సముట్ఠాపేత్వా పవత్తమానమ్పి చిత్తం తస్సాయేవ విఞ్ఞత్తియా వసేన పవత్తనతో "కాయవచీద్వారేహి పవత్త"న్తి వుచ్చతి, ఏవంసమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. **యథా త**న్తి ఏత్థ **త**న్తి నిపాతమత్తం. **వగ్గసఙ్గహపణ్ణాససఙ్గహాదీహీ**తి సీలక్ఖన్ధవగ్గమహావగ్గాదివగ్గసఙ్గహవసేన మూలపణ్ణాసమజ్ఝిమపణ్ణాసాదిపణ్ణాససఙ్గహవసేన. **ఆది**-సద్దేన సంయుత్తాదిసఙ్గహో వేదితబ్బో.

ఏవం వితక్కేథ, మా ఏవం వితక్కయిత్థాతి ఏత్థ **ఏవ**న్తి యథానుసిట్ఠాయ అనుసాసనియా విధివసేన పటిసేధనవసేన చ పవత్తితాకారపరామసనం, సా చ సమ్మావితక్కానం మిచ్ఛావితక్కానఞ్చ పవత్తిఆకారదస్సనవసేన పవత్తతి అత్థఆనిసంసస్స ఆదీనవస్స చ విభావనత్థం. తేనాహ "**నేక్ఖమ్మవితక్కాదయో తయో వితక్కే వితక్కేథా**"తిఆది. ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన అబ్యాపాదవితక్కఅవిహింసావితక్కానం గహణం వేదితబ్బం. తత్థ నేక్ఖమ్మం వుచ్చతి లోభతో నిక్ఖన్తత్తా అలోభో, నీవరణేహి నిక్ఖన్తత్తా పఠమజ్ఝానం, సబ్బాకుసలేహి నిక్ఖన్తత్తా సబ్బో కుసలో ధమ్మో, సబ్బసఙ్ఖతేహి నిక్ఖన్తత్తా నిబ్బానం, ఉపనిస్సయతో సమ్పయోగతో ఆరమ్మణకరణతో చ నేక్ఖమ్మేన పటిసంయుత్తో వితక్కో **నేక్ఖమ్మవితక్కో**, సమ్మాసఙ్కప్పో. సో అసుభజ్ఝానస్స పుబ్బభాగే కామావచరో హోతి, అసుభజ్ఝానే రూపావచరో, తం ఝానం పాదకం కత్వా ఉప్పన్నమగ్గఫలకాలే లోకుత్తరో. బ్యాపాదస్స పటిపక్ఖో అబ్యాపాదో, కఞ్చిపి న బ్యాపాదేన్తి ఏతేనాతి వా అబ్యాపాదో, మేత్తా. యథావుత్తేన అబ్యాపాదేన పటిసంయుత్తో వితక్కో **అబ్యాపాదవితక్కో**. సో మేత్తాఝానస్స పుబ్బభాగే కామావచరో హోతి, మేత్తాభావనావసేన అధిగతే పఠమజ్ఝానే రూపావచరో, తం ఝానం పాదకం కత్వా ఉప్పన్నమగ్గఫలకాలే లోకుత్తరో. విహింసాయ పటిపక్ఖా, న విహింసన్తి వా ఏతాయ సత్తేతి అవిహింసా, కరుణా. తాయ పటిసంయుత్తో వితక్కో **అవిహింసావితక్కో**. సో కరుణాఝానస్స పుబ్బభాగే కామావచరో, కరుణాభావనావసేన అధిగతే పఠమజ్ఝానే రూపావచరో, తం ఝానం పాదకం కత్వా ఉప్పన్నమగ్గఫలకాలే లోకుత్తరో.

నను చ అలోభాదోసామోహానం అఞ్ఞమఞ్ఞావిరహతో నేసం వసేన ఉప్పజ్జనకానం ఇమేసం నేక్ఖమ్మవితక్కాదీనం అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో వవత్థానం న హోతీతి? నో న హోతి. యదా హి అలోభో పధానో హోతి నియమితపరిణతసముదాచారాదివసేన, తదా ఇతరే ద్వే తదన్వాయికా భవన్తి. తథా హి యదా అలోభప్పధానో నేక్ఖమ్మగరుకో చిత్తుప్పాదో హోతి, తదా లద్ధావసరో నేక్ఖమ్మవితక్కో పతిట్ఠహతి. తంసమ్పయుత్తస్స పన అదోసలక్ఖణస్స అబ్యాపాదస్స వసేన యో తస్సేవ అబ్యాపాదవితక్కభావో సమ్భవేయ్య, సతి చ అబ్యాపాదవితక్కభావే కస్సచిపి అవిహేఠనజాతికతాయ అవిహింసావితక్కభావో చ సమ్భవేయ్య. తే ఇతరే ద్వే తస్సేవ నేక్ఖమ్మవితక్కస్స అనుగామినో

సరూపతో అదిస్సనతో తస్మిం సతి హోన్తి, అసతి న హోన్తీతి అనుమానేయ్యా భవన్తి. ఏవమేవ యదా మేత్తాపధానో చిత్తుప్పాదో హోతి, తదా ఇతరే ద్వే తదన్వాయికా భవన్తి. యదా కరుణాపధానో చిత్తుప్పాదో హోతి, తదా ఇతరే ద్వే తదన్వాయికా భవన్తి.

కామవితక్కాదయోతి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన బ్యాపాదవితక్కవిహింసావితక్కానం గహణం వేదితబ్బం. తత్థ కామపటిసంయుత్తో వితక్కో **కామవితక్కో**. ఏత్థ హి ద్వే కామా వత్థుకామో చ కిలేసకామో చ. తత్థ వత్థుకామపక్ఖే ఆరమ్మణవసేన కామేహి పటిసంయుత్తో వితక్కో కామవితక్కో, కిలేసకామపక్ఖే పన సమ్పయోగవసేన కామేన పటిసంయుత్తోతి యోజేతబ్బం. బ్యాపాదపటిసంయుత్తో వితక్కో **బ్యాపాదవితక్కో**. విహింసాపటిసంయుత్తో వితక్కో **విహింసావితక్కో**. తేసు ద్వే సత్తేసుపి సఙ్ఖారేసుపి ఉప్పజ్జన్తి. కామవితక్కో హి పియే మనాపే సత్తే వా సఙ్ఖారే వా వితక్కేన్తస్స ఉప్పజ్జతి, బ్యాపాదవితక్కో అప్పియే అమనాపే సత్తే వా సఙ్ఖారే వా కుజ్ఝిత్వా ఓలోకనకాలతో పట్ఠాయ యావ వినాసనా ఉప్పజ్జతి, విహింసావితక్కో సఙ్ఖారేసు నుప్పజ్జతి. సఙ్ఖారో హి దుక్ఖాపేతబ్బో నామ నత్థి, "ఇమే సత్తా హఞ్ఞన్తు వా ఉచ్ఛిజ్జన్తు వా వినస్సన్తు వా మా వా అహేసు"న్తి చిన్తనకాలే పన సత్తేసు ఉప్పజ్జతి. అథ కస్మా వుత్తం "సఙ్ఖారో దుక్ఖాపేతబ్బో నామ నత్థీ"తి, నను యే దుక్ఖాపేతబ్బాతి ఇచ్ఛితా సత్తసఙ్ఖాతా, తేపి అత్థతో సఙ్ఖారా ఏవాతి? సచ్చమేతం, తే పన ఇన్ద్రియబద్ధా సవిఞ్ఞాణకతాయ దుక్ఖం పటిసంవేదేన్తి, తస్మా తే విహింసావితక్కస్స విసయా ఇచ్ఛితా సత్తసఙ్ఖాతా. యే పన న దుక్ఖం పటిసంవేదేన్తి వుత్తలక్ఖణాయోగతో, తే సన్ధాయ "విహింసావితక్కో సఙ్ఖారేసు నుప్పజ్జతీ"తి వుత్తం.

అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తాని విముచ్చింసూతి ఏత్థ **ఆసవేహీ**తి కత్తుఅత్థే కరణనిద్దేసో, **చిత్తానీ**తి పచ్చత్తబహువచనం, **విముచ్చింసూ**తి కమ్మసాధనం, తస్మా ఆసవేహి కత్తుభూతేహి అనుపాదాయ ఆరమ్మణవసేన అగ్గహేత్వా చిత్తాని విముచ్చితానీతి ఏవమేత్థ అత్థో గహేతబ్బోతి ఆహ "**తేసఞ్హి చిత్తానీ**"తిఆది. **యేహి ఆసవేహీ**తి ఏత్థాపి కత్తుఅత్థే ఏవ కరణనిద్దేసో. **విముచ్చింసూ**తి కమ్మసాధనం. **న తే తాని గహేత్వా విముచ్చింసూ**తి తే ఆసవా తాని చిత్తాని ఆరమ్మణవసేన న గహేత్వా విముచ్చింసు విమోచేసుం. ఏత్థ హి **చిత్తానీ**తి ఉపయోగబహువచనం, **విముచ్చింసూ**తి కత్తుసాధనం. **అనుప్పాదనిరోధేన నిరుజ్ఝమానా**తి ఆయతిం అనుప్పత్తిసఙ్ఖాతేన నిరోధేన నిరుజ్ఝమానా ఆసవా. **అగ్గహేత్వా విముచ్చింసూ**తి ఆరమ్మణకరణవసేన అగ్గహేత్వా చిత్తాని విమోచేసుం. **వికసితచిత్తా అహేసు**న్తి సాతిసయఞాణరస్మిసమ్ఫస్సేన సమ్ఫుల్లచిత్తా అహేసుం. **పురిమవచనాపేక్ఖ**న్తి "అఞ్ఞతరస్మిం భింసనకే వనసణ్డే"తి వుత్తవచనాపేక్ఖం. తేనాహ "**యం వుత్తం అఞ్ఞతరస్మిం భింసనకే వనసణ్డేతి, తత్రా**"తి. **కత**న్తి భావసాధనవాచి ఇదం పదన్తి ఆహ "**భింసనకతస్మిం హోతి, భింసనకకిరియాయా**"తి. భింసనస్స కరణం కిరియా భింసనకతం, తస్మిం **భింసనకతస్మిం**.

ఇదాని అఞ్ఞథాపి అత్థయోజనం దస్సేన్తో ఆహ "**అథ వా**"తిఆది. ఇమస్మిం అత్థవికప్పే భింసయతీతి భింసనో, భింసనో ఏవ భింసనకో, తస్స భావో భింసనకత్తన్తి వత్తబ్బే త-కారస్స లోపం కత్వా "భింసనకత"న్తి వుత్తన్తి దస్సేన్తో ఆహ "**భింసనకతస్మిన్తి భింసనకభావేతి అత్థో**"తిఆది. యేభుయ్యగ్గహణం లోమవన్తవసేనపి యోజేతబ్బం, న లోమవసేనేవాతి ఆహ "**బహుతరానం వా**"తిఆది.

పురిసయుగవసేనాతి పురిసకాలవసేన, పురిసానం ఆయుప్పమాణవసేనాతి వుత్తం హోతి. "సబ్బపచ్ఛిమకో సుభద్దసదిసో"తి **తీసుపి గణ్ఠిపదేసు** వుత్తం. తస్మిం కాలే విజ్జమానానం ద్విన్నం పురిసానం ఆయుపరిచ్ఛేదం సకలమేవ గహేత్వా "**సతసహస్సం...పే.... అట్ఠాసీ**"తి వుత్తం. **ద్వేయేవ పురిసయుగానీ**తి ఏత్థ పురిసానం యుగప్పవత్తికాలో

పురిసయుగం. అభిలాపమత్తమేవ చేతం, అత్థతో పన పురిసోవ పురిసయుగం. ధరమానే భగవతి ఏకం పురిసయుగం, పరినిబ్బుతే ఏకన్తి కత్వా “ద్వేయేవ పురిసయుగానీ”తి వుత్తం. పరినిబ్బుతే పన భగవతి ఏకమేవ పురిసయుగం అసీతియేవ వస్ససహస్సాని బ్రహ్మచరియం అట్ఠాసీతి వేదితబ్బం.

౨౦. **సావకయుగానీ**తి సావకా ఏవ సావకయుగాని. **అసమ్భుణన్తేనా**తి అపాపుణన్తేన. **గబ్భం గణ్హాపేన్తస్సా**తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స విజాయనత్థం ఞాణగబ్భం గణ్హాపేన్తస్స.

౨౧. **కో అనుసన్ధీ**తి పుబ్బాపరకథానం కిం అనుసన్ధానం, కో సమ్బన్ధోతి అత్థో. **సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియాచనాపేక్ఖన్తి** యాచీయతీతి యాచనా, సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియేవ యాచనా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియాచనా, తం అపేక్ఖతీతి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియాచనాపేక్ఖం భుమ్మవచనం, యాచియమానసిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిఅపేక్ఖం భుమ్మవచనన్తి వుత్తం హోతి. యాచనవిసిట్ఠా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియేవ హి “తత్థా”తి ఇమినా పరామట్ఠా, తేనేవ వక్ఖతి “తత్థ తస్సా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా”తి. **యం వుత్త**న్తి “సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేయ్యా”తి ఇమినా యం సిక్ఖాపదపఞ్ఞపనం వుత్తం, యాచితన్తి అత్థో. **తత్థ తస్సా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా**తి తస్సం యాచియమానసిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియన్తి అత్థో. **అకాల**న్తి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా అకాలం.

ఆసవట్ఠానీయాతి ఏత్థ అధికరణే అనీయసద్దోతి ఆహ ‘‘**ఆసవా తిట్ఠన్తి ఏతేసూ**’’తిఆది . కే పన తే ఆసవా, కే చ ధమ్మా తదధికరణభూతాతి ఆహ ‘‘**యేసు దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికా**’’తిఆది. **దిట్ఠధమ్మికా** పరూపవాదాదయో, **సమ్పరాయికా** ఆపాయికా అపాయదుక్ఖవిసేసా. తే ఆసవన్తి తేన తేన పచ్చయవసేన పవత్తన్తీతి **ఆసవా. నేస**న్తి పరూపవాదాదిఆసవానం. **తే**తి వీతిక్కమధమ్మా. అసతి ఆసవట్ఠానీయే ధమ్మే సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియం కో దోసో, యేనేవం వుత్తన్తి ఆహ ‘‘**యది హి పఞ్ఞపేయ్యా**’’తిఆది, వీతిక్కమదోసం అదిస్వా యది పఞ్ఞపేయ్యాతి అధిప్పాయో. పరమ్ముఖా అక్కోసనం **పరూపవాదో,** పరేహి వచనేసు దోసారోపనం **పరూపారమ్భో**, సమ్ముఖా గరహనం **గరహదోసో**.

కథఞ్హి నామ పలిపేస్సతీతి సమ్బన్ధో, కథం-సద్దయోగే అనాగతప్పయోగో దట్ఠబ్బో. **అన్వాయికో**తి అనువత్తకో. **భోగక్ఖన్ధ**న్తి భోగరాసిం. “అమ్హాకమేతే”తి ఞాయన్తీతి ఞాతీ, పితామహపితుపుత్తాదివసేన పరివట్టనట్ఠేన పరివట్టో, ఞాతీయేవ పరివట్టో **ఞాతిపరివట్టో. ఘాసచ్ఛాదనపరమతాయ సన్తుట్ఠా**తి ఘాసచ్ఛాదనే పరమతాయ ఉత్తమతాయ సన్తుట్ఠా, ఘాసచ్ఛాదనపరియేసనే సల్లేఖవసేన పరమతాయ ఉక్కట్ఠభావే సణ్ఠితాతి అత్థో. ఘాసచ్ఛాదనమేవ వా పరమం పరమా కోటి ఏతేసం న తతో పరం కిఞ్చి అసామిసజాతం పరియేసన్తి పచ్చాసీసన్తి చాతి ఘాసచ్ఛాదనపరమా, తేసం భావో ఘాసచ్ఛాదనపరమతా, తస్సం **ఘాసచ్ఛాదనపరమతాయ సన్తుట్ఠా. తేసు నామ కో**తి యథావుత్తగుణవిసిట్ఠేసు తేసు భిక్ఖూసు కో నామ. **లోకామిసభూత**న్తి లోకపరియాపన్నం హుత్వా కిలేసేహి ఆమసితబ్బత్తా లోకామిసభూతం. **పబ్బజ్జాసఙ్ఖేపేనేవా**తి “పాణాతిపాతా వేరమణీ”తిఆదినా పబ్బజ్జాముఖేనేవ. **ఏత**న్తి మేథునాదీనం అకరణం. **థామ**న్తి సిక్ఖాపదానం పఞ్ఞాపనకిరియాయ సామత్థియం. **బల**న్తి యాథావతో సబ్బధమ్మానం పటివేధసమత్థం ఞాణబలం. **కుప్పేయ్యా**తి కుప్పం భవేయ్య. ఏతస్సేవత్థస్స పాకటకరణం **న యథాఠానే తిట్ఠేయ్యా**తి, పఞ్ఞత్తిట్ఠానే న తిట్ఠేయ్యాతి అత్థో. **అకుసలో**తి తికిచ్ఛితుం యుత్తకాలస్స అపరిజాననతో అకుసలో అఛేకో. అవుద్ధి **అనయో, బ్యసనం** దుక్ఖం. **పటికచ్చేవా**తి గణ్డుప్పాదనతో పరమమేవ. **సఞ్ఛవిం కత్వా**తి సోభనచ్ఛవిం కత్వా. **బాలవేజ్జో**తి అపణ్డితవేజ్జో. **లోహితక్ఖయఞ్చ మం పాపేతీ**తి విభత్తివిపరిణామం కత్వా యోజేతబ్బం.

అకాలం దస్సేత్వాతి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా అకాలం దస్సేత్వా. **రోగం వూపసమేత్వా**తి ఫాసుం కత్వా. **సకే ఆచరియకే**తి ఆచరియస్స భావో, కమ్మం వా ఆచరియకం, తస్మిం అత్తనో ఆచరియభావే, ఆచరియకమ్మే వా. నిమిత్తత్థే చేతం భుమ్మవచనం. **విదితానుభావో**తి పాకటానుభావో.

విపులభావేనాతి పబ్బజితానం బహుభావేన. **సాసనే ఏకచ్చే ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మా న ఉప్పజ్జన్తీ**తి యస్మా సేనాసనాని పహోన్తి, తస్మా ఆవాసమచ్ఛరియాదిహేతుకా సాసనే ఏకచ్చే ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మా న ఉప్పజ్జన్తి. **ఇమినా నయేనా**తి ఏతేన పదసోధమ్మసిక్ఖాపదాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

లాభగ్గమహత్తన్తి చీవరాదిలభితబ్బపచ్చయో లాభో, తస్స అగ్గం మహత్తం పణీతతా బహుభావో వా. బహుస్సుతస్స భావో **బాహుసచ్చం. అయోనిసో ఉమ్ముజ్జమానా**తి అనుపాయేన అభినివిసమానా, విపరీతతో జానమానాతి అత్థో. **రసేన రసం సంసన్దిత్వా**తి సభావేన సభావం సంసన్దిత్వా, అనుఞ్ఞాతపచ్చత్థరణాదీసు సుఖసమ్ఫస్ససామఞ్ఞతో ఉపాదిన్నఫస్సరసేపి అనవజ్జసఞ్ఞితాయ అనుపాదిన్నఫస్సరసేన ఉపాదిన్నఫస్సరసం సంసన్దిత్వా, సమానభావం ఉపనేత్వాతి అత్థో. **ఉద్ధమ్మం ఉబ్బినయం సత్థుసాసనం దీపేన్తీ**తి "తథాహం భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామీ"తిఆదినా (పాచి॰ ౪౧౭) సత్థుసాసనం ఉద్ధమ్మం ఉబ్బినయం కత్వా దీపేన్తి.

ఇమస్మిం అత్థేతి "నిరబ్బుదో హి, సారిపుత్త, భిక్ఖుసఙ్ఘో"తి (పారా॰ ౨౧) ఏవం వుత్తభిక్ఖుసఙ్ఘసఙ్ఖాతే అత్థే. కథం పన దుస్సీలానం చోరభావోతి ఆహ "**తే హి అస్సమణావ హుత్వా**"తిఆది. **కాళకధమ్మయోగా**తి దుస్సీలతాసఙ్ఖాతపాపధమ్మయోగతో. **పభస్సరో**తి పభస్సరసీలో. **సారోతి వుచ్చన్తీ**తి సాసనబ్రహ్మచరియస్స సారభూతత్తా సీలాదయో గుణా "సారో"తి వుచ్చన్తి.

సబ్బపరిత్తగుణోతి సబ్బేహి నిహీనగుణో, అప్పగుణో వా. **సో సోతాపన్నో**తి ఆనన్దత్థేరం సన్ధాయ వదతి. **సోతం ఆపన్నో**తి మగ్గసోతం ఆపన్నో. పటిపక్ఖధమ్మానం అనవసేసతో సవనతో పేల్లనతో సోతో అరియమగ్గోతి ఆహ "**సోతోతి చ మగ్గస్సేతం అధివచన**"న్తి. **సోతాపన్నోతి తేన సమన్నాగతస్స పుగ్గలస్సా**తి ఇమినా మగ్గసమఙ్గీ సోతాపన్నోతి వత్వా తమేవత్థం ఉదాహరణేన సాధేత్వా ఇదాని ఇధాధిప్పేతపుగ్గలం నిద్ధారేత్వా దస్సేన్తో ఆహ "**ఇధ పనా**"తిఆది. ఇధ ఆపన్నసద్దో "ఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౪౮౮) వియ వత్తమానకాలికోతి ఆహ "**మగ్గేన ఫలస్స నామం దిన్న**"న్తి. మగ్గేన హి అత్తనా సదిసస్స అట్ఠఙ్గికస్స వా సత్తఙ్గికస్స వా ఫలస్స సోతోతి నామం దిన్నం, అతీతకాలికత్తే పన సరసతోవ నామలాభో సియా. మగ్గక్ఖణే హి మగ్గసోతం ఆపజ్జతి నామ, ఫలక్ఖణే ఆపన్నో.

విరూపం సదుక్ఖం సఉపాయాసం నిపాతేతీతి **వినిపాతో,** అపాయదుక్ఖే ఖిపనకో. **ధమ్మో**తి సభావో. తేనాహ "**న అత్తానం అపాయేసు వినిపాతనసభావో**"తి. అథ వా **ధమ్మో**తి అపాయేసు ఖిపనకో సక్కాయదిట్ఠిఆదికో అకుసలధమ్మో. యస్స పన సో అకుసలధమ్మో నత్థి సబ్బసో పహీనత్తా, సో యస్మా అపాయేసు అత్తానం వినిపాతనసభావో న హోతి, తస్మా వుత్తం "**న అత్తానం అపాయేసు వినిపాతనసభావోతి వుత్తం హోతీ**"తి. **కస్మా**తి అవినిపాతనధమ్మతాయ కారణం పుచ్ఛతి. అపాయం గమేన్తీతి **అపాయగమనీయా. వినిపాతనసభావో**తి ఉప్పజ్జనసభావో. **సమ్మత్తనియామేన మగ్గేనా**తి సమ్మా భవనియామకేన పటిలద్ధమగ్గేన. **నియతో**తి వా హేట్ఠిమన్తతో సత్తమభవతో ఉపరి అనుప్పజ్జనధమ్మతాయ నియతో. **సమ్బోధీ**తి ఉపరిమగ్గత్తయసఙ్ఖాతా సమ్బోధి. సమ్బుజ్ఝతీతి హి సమ్బోధి, అరియమగ్గో. సో చ ఇధ పఠమమగ్గస్స అధిగతత్తా అవసిట్ఠో

ఏవ అధిగన్తబ్బభావేన ఇచ్ఛితబ్బోతి. తేనాహ ‘‘**ఉపరిమగ్గత్తయం అవస్సం సమ్పాపకో**’’తి. ఉపరిమగ్గత్తయం అవస్సం సమ్పాపుణాతీతి **సమ్పాపకో**, సోతాపన్నో.

వినయపఞ్ఞత్తియాచనకథా నిట్ఠితా.

బుద్ధాచిణ్ణకథా

౨౨. అనుధమ్మతాతి లోకుత్తరధమ్మానుగతో ధమ్మో. **అనపలోకేత్వా**తి పదస్స వివరణం ‘‘**అనాపుచ్ఛిత్వా**’’తి. **జనపదచారికం పక్కమన్తీ**తి ఏత్థ ఇతి-సద్దో గమ్యమానతాయ న వుత్తో, ఏవం అఞ్ఞత్థాపి ఈదిసేసు ఠానేసు. తత్థ **జనపదచారిక**న్తి జనపదేసు చరణం, చరణం వా చారో, సో ఏవ చారికా, జనపదేసు చారికా జనపదచారికా. తం పక్కమన్తి, జనపదగమనం గచ్ఛన్తీతి అత్థో. **పక్కమన్తియేవా**తి అవధారణేన నో న పక్కమన్తీతి దస్సేతి. ‘‘జనపదచారికం పక్కమన్తీ’’తి ఏత్థ ఠత్వా భగవతో చారికాపక్కమనవిధిం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**జనపదచారికం చరన్తా చా**’’తిఆది. చారికా చ నామేసా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౫౪; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౯౪) దువిధా తురితచారికా చేవ అతురితచారికా చ. తత్థ దూరేపి బోధనేయ్యపుగ్గలం దిస్వా తస్స బోధనత్థాయ సహసా గమనం **తురితచారికా** నామ, సా మహాకస్సపత్థేరపచ్చుగ్గమనాదీసు దట్ఠబ్బా. భగవా హి మహాకస్సపత్థేరం పచ్చుగ్గచ్ఛన్తో ముహుత్తేన తిగావుతమగమాసి, ఆళవకస్సత్థాయ తింసయోజనం, తథా అఙ్గులిమాలస్స, పుక్కుసాతిస్స పన పఞ్చచత్తాలీసయోజనం, మహాకప్పినస్స వీసయోజనసతం, ధనియస్సత్థాయ సత్తయోజనసతాని అగమాసి, ధమ్మసేనాపతినో సద్ధివిహారికస్స వనవాసీతిస్ససామణేరస్స తిగావుతాధికం వీసయోజనసతం అగమాసి, అయం తురితచారికా. యం పన గామనిగమనగరపటిపాటియా దేవసికం యోజనఅడ్ఢయోజనవసేన పిణ్డపాతచరియాదీహి లోకం అనుగ్గణ్హన్తస్స గమనం, అయం **అతురితచారికా** నామ. ఇమం పన చారికం చరన్తో భగవా మహామణ్డలం మజ్ఝిమమణ్డలం అన్తిమమణ్డలన్తి ఇమేసం తిణ్ణం మణ్డలానం అఞ్ఞతరస్మిం చరతి. తత్థ ‘‘జనపదచారిక’’న్తి వుత్తత్తా అతురితచారికావ ఇధాధిప్పేతా. తమేవ విభజిత్వా దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**మహామణ్డలం మజ్ఝిమమణ్డల**’’న్తిఆది.

తత్థ **అన్తిమమణ్డల**న్తి ఖుద్దకమణ్డలం, ఇతరేసం వా మణ్డలానం అన్తోగధత్తా అన్తిమమణ్డలం, అబ్భన్తరిమమణ్డలన్తి వుత్తం హోతి. ఇమేసం పన మణ్డలానం కిం పమాణన్తి ఆహ ‘‘**తత్థ మహామణ్డలం నవయోజనసతిక**’’న్తిఆది. నవయోజనసతికమ్పి ఠానం మజ్ఝిమదేసపరియాపన్నమేవ, తతో పరం నాధిప్పేతం తురితచారికావసేన అగమనతో. యస్మా నిక్ఖన్తకాలతో పట్ఠాయ గతగతట్ఠానస్స చతూసు పస్సేసు సమన్తతో యోజనసతం ఏకకోలాహలం హోతి, పురిమం పురిమం ఆగతా నిమన్తేతుం లభన్తి, ఇతరేసు ద్వీసు మణ్డలేసు సక్కారో మహామణ్డలం ఓసరతి, తత్థ బుద్ధా భగవన్తో తేసు తేసు గామనిగమేసు ఏకాహం ద్వీహం వసన్తా మహాజనం ఆమిసపటిగ్గహేన అనుగ్గణ్హన్తి, ధమ్మదానేన చ వివట్టూపనిస్సితం కుసలం వడ్ఢేన్తి, తస్మా వుత్తం ‘‘**గామనిగమాదీసు మహాజనం ఆమిసపటిగ్గహేన అనుగ్గణ్హన్తా**’’తిఆది. **సమథవిపస్సనా తరుణా హోన్తీ**తి ఏత్థ తరుణా విపస్సనాతి సఙ్ఖారపరిచ్ఛేదనే ఞాణం కఙ్ఖావితరణే ఞాణం సమ్మసనే ఞాణం మగ్గామగ్గే ఞాణన్తి చతున్నం ఞాణానం అధివచనం. సమథస్స తరుణభావో పన ఉపచారసమాధివసేన వేదితబ్బో. ‘‘సచే పన అన్తోవస్సే భిక్ఖూనం సమథవిపస్సనా తరుణా హోన్తీ’’తి ఇదం నిదస్సనమత్తన్తి దట్ఠబ్బం. అఞ్ఞేనపి మజ్ఝిమమణ్డలే వేనేయ్యానం ఞాణపరిపాకాదికారణేన మజ్ఝిమమణ్డలే చారికం చరితుకామా చాతుమాసం వసిత్వావ నిక్ఖమన్తి.

పవారణాసఙ్గహం దత్వాతి అనుమతిదానవసేన దత్వా. **మాగసిరస్స పఠమదివసేతి** మాగసిరమాసస్స పఠమదివసే. ఇదఞ్చేతరహి పవత్తవోహారవసేన కత్తికమాసస్స అపరపక్ఖపాటిపదదివసం సన్ధాయ వుత్తం. **తేసన్తి** తేసం బుద్ధానం. తేహి వినేతబ్బత్తా "తేసం వినేయ్యసత్తా"తి వుత్తం. **వినేయ్యసత్తాతి** చ చారికాయ వినేతబ్బసత్తా. **మాగసిరమాసమ్పి తత్థేవ వసిత్వా ఫుస్సమాసస్స పఠమదివసేతి** ఇదమ్పి నిదస్సనమత్తన్తి దట్ఠబ్బం. చతుమాసవుత్థానమ్పి బుద్ధానం వినేయ్యసత్తా అపరిపక్కిన్ద్రియా హోన్తి, తేసం ఇన్ద్రియపరిపాకం ఆగమయమానా అపరమ్పి ఏకమాసం వా ద్వితిచతుమాసం వా తత్థేవవసిత్వా మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారా నిక్ఖమిత్వా పురిమనయేనేవ లోకం అనుగ్గణ్హన్తా సత్తహి వా ఛహి వా పఞ్చహి వా చతూహి వా మాసేహి చారికం పరియోసాపేన్తి. **వేనేయ్యవసేనేవాతి** అవధారణేన న చీవరాదిహేతు చరన్తీతి దస్సేతి. తథా హి ఇమేసు తీసు మణ్డలేసు యత్థ కత్థచి చారికం చరన్తా న చీవరాదిహేతు చరన్తి, అథ ఖో యే దుగ్గతబాలజిణ్ణబ్యాధికా, తే "కదా తథాగతం ఆగన్త్వా పస్సిస్సన్తి, మయి పన చారికం చరన్తే మహాజనో తథాగతదస్సనం లభిస్సతి, తత్థ కేచి చిత్తాని పసాదేస్సన్తి, కేచి మాలాదీహి పూజేస్సన్తి, కేచి కటచ్ఛుభిక్ఖం దస్సన్తి, కేచి మిచ్ఛాదస్సనం పహాయ సమ్మాదిట్ఠికా భవిస్సన్తి, తం నేసం భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా"తి ఏవం లోకానుకమ్పాయ చారికం చరన్తి.

అపిచ చతూహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి జఙ్ఘవిహారవసేన సరీరఫాసుకత్థాయ, అట్ఠుప్పత్తికాలాభికఙ్ఖనత్థాయ, భిక్ఖూనం సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనత్థాయ, తత్థ తత్థ పరిపాకగతిన్ద్రియే బోధనేయ్యసత్తే బోధనత్థాయాతి. అపరేహిపి చతూహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి బుద్ధం సరణం గచ్ఛిస్సన్తీతి వా, ధమ్మం, సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛిస్సన్తీతి వా, మహతా ధమ్మవస్సేన చతస్సో పరిసా సన్తప్పేస్సామాతి వా. అపరేహిపి పఞ్చహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి పాణాతిపాతా విరమిస్సన్తీతి వా, అదిన్నాదానా, కామేసుమిచ్ఛాచారా, ముసావాదా, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా విరమిస్సన్తీతి వా. అపరేహిపి అట్ఠహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి పఠమం ఝానం పటిలభిస్సన్తీతి వా, దుతియం…పే… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం పటిలభిస్సన్తీతి వా. అపరేహిపి అట్ఠహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో చారికం చరన్తి సోతాపత్తిమగ్గం అధిగమిస్సన్తీతి వా, సోతాపత్తిఫలం…పే… అరహత్తఫలం సచ్ఛికరిస్సన్తీతి వాతి.

పుప్ఫాని ఓచినన్తా వియ చరన్తీతి ఇమినా యథా మాలాకారో బహుం పుప్ఫగచ్ఛం దిస్వా తత్థ చిరమ్పి ఠత్వా పుప్ఫాని ఓచినిత్వా పుప్ఫసుఞ్ఞం గచ్ఛం దిస్వా తత్థ పపఞ్చం అకత్వా తం పహాయ అఞ్ఞత్థ గన్త్వా పుప్ఫాని ఓచినన్తో విచరతి, ఏవమేవ బుద్ధాపి యత్థ గామనిగమాదీసు వినేయ్యసత్తా బహూ హోన్తి, తత్థ చిరమ్పి వసన్తా తే వినేత్వా వినేయ్యసుఞ్ఞగామాదీసు పపఞ్చం అకత్వా తం పహాయ అఞ్ఞత్థ బహువినేయ్యకేసు గామాదీసు వసన్తా విచరన్తీతి దస్సేతి. తతోయేవ చ అతిఖుద్దకేపి అన్తిమమణ్డలే ఉపనిస్సయవన్తానం బహుభావతో తావ బహుమ్పి కాలం సత్తమాసపరియన్తం చారికం చరన్తి.

సన్తసభావత్తా కిలేససమణహేతుతాయ వా సన్తం నిబ్బానం, సుఖకారణతాయ చ సుఖన్తి ఆహ ''**సన్తం సుఖం నిబ్బానమారమ్మణం కత్వా**''తి. **దససహస్సచక్కవాళేతి** జాతిక్ఖేత్తభూతాయ దససహస్సిలోకధాతుయా. ఇదఞ్చ దేవబ్రహ్మానం వసేన వుత్తం, మనుస్సా పన ఇమస్మింయేవ చక్కవాళే బోధనేయ్యా హోన్తి. **బోధనేయ్యసత్తసమవలోకనన్తి** పఠమం మహాకరుణాయ ఫరిత్వా పచ్ఛా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణజాలం పత్థరిత్వా తస్స అన్తో పవిట్ఠానం బోధనేయ్యసత్తానం సమోలోకనం. బుద్ధా కిర మహాకరుణాసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠాయ "యే సత్తా భబ్బా పరిపాకఞాణా అజ్జయేవ మయా వినేతబ్బా, తే మయ్హం ఞాణస్స ఉపట్ఠహన్తూ"తి చిత్తం అధిట్ఠాయ సమన్నాహరన్తి. తేసం సహ సమన్నాహారా ఏకో వా ద్వే వా బహూ వా తదా వినయూపగా వేనేయ్యా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స ఆపాథమాగచ్ఛన్తి, అయమేత్థ బుద్ధానుభావో. ఏవం

అపాథమాగతానం పన నేసం ఉపనిస్సయం పుబ్బచరియం పుబ్బహేతుం సమ్పతివత్తమానఞ్చ పటిపత్తిం ఓలోకేన్తి. వేనేయ్యసత్తపరిగ్గణ్హనత్థఞ్హి సమన్నాహారే కతే పఠమం నేసం వేనేయ్యభావేనేవ ఉపట్ఠానం హోతి. అథ "కిం ను ఖో భవిస్సతీ"తి సరణగమనాదివసేన కఞ్చి నిప్ఫత్తిం వీమంసమానా పుబ్బుపనిస్సయాని ఓలోకేన్తి.

ఓతిణ్ణేతి ఆరోచితే, పరిసమజ్ఝం వా ఓతిణ్ణే. **ద్విక్ఖత్తు**న్తి ఏకస్మిం సంవచ్ఛరే ద్విక్ఖత్తుం. బుద్ధకాలే కిర ఏకేకస్మిం సంవచ్ఛరే ద్వే వారే భిక్ఖూ సన్నిపతన్తి ఉపకట్ఠవస్సూపనాయికకాలే చ పవారణాకాలే చ. ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి భిక్ఖూ వగ్గవగ్గా హుత్వా కమ్మట్ఠానత్థాయ ఆగచ్ఛన్తి. భగవా తేహి సద్ధిం సమ్మోదిత్వా "కస్మా, భిక్ఖవే, ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ విచరథా"తి పుచ్ఛతి. అథ తే "భగవా కమ్మట్ఠానత్థం ఆగతమ్హా, కమ్మట్ఠానం నో దేథా"తి యాచన్తి. సత్థా తేసం చరియవసేన రాగచరితస్స అసుభకమ్మట్ఠానం దేతి, దోసచరితస్స మేత్తాకమ్మట్ఠానం, మోహచరితస్స "ఉద్దేసో పరిపుచ్ఛా కాలేన ధమ్మస్సవనం కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛా ఇదం తుయ్హం సప్పాయ"న్తి ఆచిక్ఖతి. కిఞ్చాపి హి మోహచరితస్స ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం సప్పాయం, కమ్మట్ఠానభావనాయ పన భాజనభూతం కాతుం సమ్మోహవిగమాయ పఠమం ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాధమ్మస్సవనధమ్మసాకచ్ఛాసు నియోజేతి. వితక్కచరితస్స ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం దేతి. సద్ధాచరితస్స విసేసతో పురిమా ఛ అనుస్సతియో సప్పాయా, తాసం పన అనుయుఞ్జనే అయం పుబ్బభాగపటిపత్తీతి దస్సేతుం పసాదనీయసుత్తన్తేన బుద్ధసుబోధితం ధమ్మసుధమ్మతం సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిఞ్చ పకాసేతి. ఞాణచరితస్స పన మరణస్సతి ఉపసమానుస్సతి చతుధాతువవత్థానం ఆహారేపటికూలసఞ్ఞా విసేసతో సప్పాయా, తేసం ఉపకారధమ్మదస్సనత్థం అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తే గమ్భీరే సుత్తన్తే కథేతి. తే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సచే సప్పాయం హోతి, సత్థు సన్తికే ఏవ వసన్తి. నో చే హోతి, సప్పాయం సేనాసనం పుచ్ఛన్తా గచ్ఛన్తి. తేపి తత్థ వసన్తా తేమాసికం పటిపదం గహేత్వా ఘటేన్తా వాయమన్తా సోతాపన్నాపి హోన్తి సకదాగామినోపి అనాగామినోపి అరహన్తోపి. తతో వుత్థవస్సా పవారేత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా "భగవా అహం తుమ్హాకం సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సోతాపత్తిఫలం పత్తో... పే.... అహం అగ్గఫలం అరహత్త"న్తి పటిలద్ధగుణం ఆరోచేన్తి, ఉపరి అనధిగతస్స అధిగమాయ కమ్మట్ఠానఞ్చ యాచన్తి. తేన వుత్తం **"పురే వస్సూపనాయికాయ చ కమ్మట్ఠానగ్గహణత్థం...పే.... ఉపరి కమ్మట్ఠానగ్గహణత్థఞ్చా"**తి.

ఆయామాతి ఏత్థ **ఆ**-సద్దో "ఆగచ్ఛా"తి ఇమినా సమానత్థోతి ఆహ **"ఆయామాతి ఆగచ్ఛ యామా"**తి, ఏహి గచ్ఛామాతి అత్థో. **ఆనన్దా**తి భగవా సన్తికావచరత్తా థేరం ఆలపతి, న పన తదా సత్థు సన్తికే వసన్తానం భిక్ఖూనం అభావతో. పఞ్చసతపరిమాణో హి తదా భగవతో సన్తికే భిక్ఖుసఙ్ఘో. థేరో పన "గణ్హథావుసో పత్తచీవరాని, భగవా అసుకట్ఠానం గన్తుకామో"తి భిక్ఖూనం ఆరోచేతి. "అథ ఖో భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేసీ"తి వుత్తత్తా **"భగవతో పచ్చస్సోసీ"**తి ఇధ **భగవతో**తి సామివచనం ఆమన్తనవచనమేవ సమ్బన్ధీఅన్తరం అపేక్ఖతీతి ఇమినా అధిప్పాయేన **"భగవతో వచనం పటిఅస్సోసీ"**తి వుత్తం. **భగవతో**తి పన ఇదం పతిస్సవసమ్బన్ధేన సమ్పదానవచనం యథా "దేవదత్తస్స పటిస్సుణోతీ"తి. **పచ్చస్సోసీ**తి ఏత్థ **పటి**-సద్దో అభిముఖవచనోతి ఆహ **"అభిముఖో హుత్వా సుణీ"**తి. భగవతో ముఖాభిముఖో హుత్వా అధివాసేత్వా సుణి, న ఉదాసినో హుత్వాతి అధిప్పాయో.

తస్స పాటిహారియస్స ఆగన్తుకవసేన కతత్తా వుత్తం **"నగరద్వారతో పట్ఠాయా"**తి. **సువణ్ణరసపిఞ్జరాహి రస్మీహీ**తి ఏత్థ **రస**-సద్దో ఉదకపరియాయో, **పిఞ్జర**-సద్దో హేమవణ్ణపరియాయో, తస్మా సువణ్ణజలధారా వియ సువణ్ణవణ్ణాహి రస్మీహీతి అత్థో. **సముజ్జోతయమానో**తి ఓభాసయమానో. **అస్సా**తి వేరఞ్జస్స బ్రాహ్మణస్స. **భగవన్తం ఉపనిసీదితుకామో**తి భగవన్తం ఉపగన్త్వా నిసీదితుకామో, భగవతో సమీపే నిసీదితుకామోతి వుత్తం హోతి.

బ్రాహ్మణ తయా నిమన్తితా వస్సంవుత్థా అమ్హాతి పాళియం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **దాతబ్బో అస్సా**తి దాతబ్బో భవేయ్య. **నో అసన్తో**తి నేవ అవిజ్జమానో, కిన్తు విజ్జమానోయేవాతి దీపేతి. వినా వా లిఙ్గవిపల్లాసేనేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బోతి ఆహ ‘‘**అథ వా**’’తిఆది. ఇమినా సామఞ్ఞవచనతో ఏత్థ నపుంసకలిఙ్గనిద్దేసోతి దస్సేతి. **నో నత్థీ**తి నో అమ్హాకం నత్థి. **నో**తి వా ఏతస్స వివరణం **నత్థీ**తి. కేసం అదాతుకామతా వియాతి ఆహ ‘‘**యథా**’’తిఆది. **పహూతవిత్తూపకరణాన**న్తి ఏత్థ **విత్తీ**తి తుట్ఠి, విత్తియా ఉపకరణం విత్తూపకరణం, తుట్ఠికారణన్తి అత్థో. పహూతం ధనధఞ్ఞజాతరూపరజతనానావిధాలఙ్కారసువణ్ణభాజనాదిభేదం విత్తూపకరణమేతేసన్తి పహూతవిత్తూపకరణా, తేసం పహూతవిత్తూపకరణానం మచ్ఛరీనం యథా అదాతుకామతా, ఏవం నో అదాతుకామతాపి నత్థీతి సమ్బన్ధో. **తం కుతేత్థ లబ్భా**తి ఏత్థ **త**న్తి తం కారణం, తం కిచ్చం వా. **ఏత్థా**తి ఘరావాసే. దుతియే పన అత్థవికప్పే **త**న్తి దేయ్యధమ్మస్స పరామసనం. **ఏత్థా**తి ఇమస్మిం తేమాసబ్భన్తరేతి అత్థో. **య**న్తి యేన కారణేన, కిరియాపరామసనం వా. దుతియే పన అత్థవికప్పే **య**న్తి యం దేయ్యధమ్మన్తి అత్థో.

అలం ఘరావాసపలిబోధచిన్తాయాతి సఞ్ఞాపేత్వాతి బ్రాహ్మణ నేతం ఘరావాసపలిబోధేన కతం, అథ ఖో మారావట్టనేనాతి బ్రాహ్మణం సఞ్ఞాపేత్వా. **తఙ్ఖణానురూపాయా**తి యాదిసీ తదా తస్స అజ్ఝాసయప్పవత్తి, తదనురూపాయాతి అత్థో. తస్స తదా తాదిసస్స వివట్టసన్నిస్సితస్స ఞాణపరిపాకస్స అభావతో కేవలం అబ్భన్తరసన్నిస్సితో ఏవ అత్థో దస్సితోతి ఆహ ‘‘**దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికం అత్థం సన్దస్సేత్వా**’’తి, పచ్చక్ఖతో విభావేత్వాతి అత్థో. **కుసలే ధమ్మే**తి తేభూమకే కుసలే ధమ్మే. **తత్థా**తి కుసలధమ్మే యథాసమాదపితే. **న**న్తి బ్రాహ్మణం. **సముత్తేజేత్వా**తి సమ్మదేవ ఉపరూపరి నిసేసేత్వా పుఞ్ఞకిరియాయ తిక్ఖవిసదభావం ఆపాదేత్వా. తం పన అత్థతో తస్స ఉస్సాహజననం హోతీతి ఆహ ‘‘**సఉస్సాహం కత్వా**’’తి. ఏవం పుఞ్ఞకిరియాయ సఉస్సాహతో ఏవరూపగుణసమఙ్గితా చ నియమతో దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థసమ్పాదనన్తి ఏవం సఉస్సాహతాయ అఞ్ఞేహి చ తస్మిం విజ్జమానగుణేహి **సమ్పహంసేత్వా** సమ్మదేవ హట్ఠతుట్ఠభావం ఆపాదేత్వా.

యది భగవా ధమ్మరతనవస్సం వస్సి, అథ కస్మా నో విసేసం నాధిగచ్ఛి? ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా అభావతో. యది ఏవం కస్మా భగవా తస్స తథా ధమ్మరతనవస్సం వస్సీతి? వుచ్చతే – యదిపి తస్స విసేసాధిగమో నత్థి, ఆయతిం పన నిబ్బానాధిగమత్థాయ వాసనాభాగియా చ సబ్బా పురిమపచ్ఛిమధమ్మకథా అహోసీతి దట్ఠబ్బా. న హి భగవతో నిరత్థకా ధమ్మదేసనా అత్థి. **తేమాసికోపి దేయ్యధమ్మో**తి తేమాసం దాతబ్బోపి దేయ్యధమ్మో. **యం దివస**న్తి యస్మిం దివసే.

౨౩. **బుద్ధపరిణాయక**న్తి బుద్ధో పరిణాయకో ఏతస్సాతి బుద్ధపరిణాయకో, భిక్ఖుసఙ్ఘో. తం బుద్ధపరిణాయకం, బుద్ధజేట్ఠకన్తి అత్థో. **యావదత్థం కత్వా**తి యావ అత్థో, తావ భోజనేన తదా కతన్తి అధిప్పాయో. దాతుం ఉపనీతభిక్ఖాయ పటిక్ఖేపో నామ హత్థసఞ్ఞాయ ముఖవికారేన వచీభేదేన వా హోతీతి ఆహ ‘‘**హత్థసఞ్ఞాయా**’’తిఆది. **ఓనీతపత్తపాణి**న్తి ఏత్థ ఓనీతో పత్తతో పాణి ఏతస్సాతి ఓనీతపత్తపాణీతి భిన్నాధికరణవిసయోయం సద్దో బాహిరత్థసమాసోతి ఆహ ‘‘**పత్తతో ఓనీతపాణి**’’న్తిఆది. “ఓనిత్తపత్తపాణి”న్తిపి పాఠో, తస్సత్థో ఓనిత్తం నానాభూతం వినాభూతం ఆమిసాపనయనేన వా సుచికతం పత్తం పాణితో అస్సాతి ఓనిత్తపత్తపాణి , తం ఓనిత్తపత్తపాణిం, హత్థే చ పత్తఞ్చ ధోవిత్వా ఏకమన్తే పత్తం నిక్ఖిపిత్వా నిసిన్నన్తి అత్థో. **పత్తుణ్ణపట్టపటే చా**తి పత్తుణ్ణపటే చ పట్టపటే చ. తత్థ పత్తుణ్ణపదేసే భవా పత్తుణ్ణా, కోసియవిసేసాతిపి వదన్తి. పట్టాని పన చీనపటాని. **ఆయోగాదీసు ఆయోగో**తి పటిఆయోగో, **అంసబద్ధకం** పత్తత్థవికాదీసు. **భేసజ్జతేలాన**న్తి భేసజ్జసమ్పాకేన సాధితతేలానం. **తుమ్బానీ**తి చమ్మమయతేలభాజనాని. ఏకమేకస్స భిక్ఖునో సహస్సగ్ఘనకం తేలమదాసీతి సమ్బన్ధో.

మహాయాగం యజిత్వాతి మహాదానం దత్వా. **సపుత్తదారం వన్దిత్వా నిసిన్న**న్తి పుత్తదారేహి సద్ధిం వన్దిత్వా నిసిన్నం. **తేమాస**న్తి అచ్చన్తసంయోగే ఉపయోగవచనం. "తేమాసం సోతబ్బధమ్మం అజ్జేవ సుణిస్సామీ"తి నిసిన్నస్స తం అజ్ఝాసయం పూరేత్వా దేసితత్తా వుత్తం "**పరిపుణ్ణసఙ్కప్పం కురుమానో**"తి. **అనుబన్ధిత్వా**తి అనుగన్త్వా.

బుద్ధానం అనభిరతిపరితస్సితా నామ నత్థీతి ఆహ "**యథాజ్ఝాసయం యథారుచితం వాసం వసిత్వా**"తి. అభిరన్తం అభిరతీతి హి అత్థతో ఏకం. అభిరన్తసద్దో చాయం అభిరుచిపరియాయో, న అస్సాదపరియాయో. అస్సాదవసేన చ కత్థచి వసన్తస్స అస్సాదవత్థువిగమనేన సియా తస్స తత్థ అనభిరతి, తయిదం ఖీణాసవానం నత్థి, పగేవ బుద్ధానం, తస్మా అభిరతివసేన కత్థచి వసిత్వా తదభావతో అఞ్ఞత్థ గమనం నామ బుద్ధానం నత్థి, వినేయ్యవినయనత్థం పన కత్థచి వసిత్వా తస్మిం సిద్ధే వినేయ్యవినయత్థమేవ తతో అఞ్ఞత్థ గచ్ఛన్తి, అయమేత్థ యథారుచి. **సోరేయ్యాదీని అనుపగమ్మా**తి మహామణ్డలచారికాయ వీథిభూతాని సోరేయ్యనగరాదీని అనుపగన్త్వా. **పయాగపతిట్ఠాన**న్తి గామస్సపి అధివచనం తిత్థస్సపి. **గఙ్గం నది**న్తి గఙ్గం నామ నదిం. **తదవసరీ**తి ఏత్థ **త**న్తి కరణత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఆహ "**తేన అవసరి తదవసరీ**"తి.

బుద్ధాచిణ్ణకథా నిట్ఠితా.

సమన్తపాసాదికాయాతి సమన్తతో సబ్బసో పసాదం జనేతీతి సమన్తపాసాదికా, తస్సా సమన్తపాసాదికాయ. **తత్రిదం సమన్తపాసాదికాయ సమన్తపాసాదికత్తస్మి**న్తి ఏత్థ **తత్రా**తి పురిమవచనాపేక్ఖం, **ఇద**న్తి వక్ఖమానకారణవచనాపేక్ఖం. తత్రాయం యోజనా – యం వుత్తం "సమన్తపాసాదికాయ వినయసంవణ్ణనాయా"తి, తత్ర యా సా సమన్తపాసాదికాతి సంవణ్ణనా వుత్తా , తస్సా సమన్తపాసాదికాయ సంవణ్ణనాయ సమన్తపాసాదికత్తస్మిం సమన్తపాసాదికభావే సబ్బసో పసాదజనకత్తే ఇదం హోతి. కిం హోతీతి ఆహ "**ఆచరియపరమ్పరతో**"తిఆది.

ఆచరియపరమ్పరతోతి "ఉపాలి దాసకో"తిఆదినా (పరి॰ ౩). వుత్తఆచరియపరమ్పరతో. **నిదానవత్థుప్పభేదదీపనతో**తి నిదానప్పభేదదీపనతో వత్థుప్పభేదదీపనతో చ. తత్థ బాహిరనిదానఅబ్భన్తరనిదానసిక్ఖాపదనిదానదస్సనవసేన **నిదాన**ప్పభేదదీపనం వేదితబ్బం, థేరవాదప్పకాసనం పన **వత్థు**ప్పభేదదీపనం. **పరసమయవివజ్జనతో**తి "సకాయ పటిఞ్ఞాయ మేత్తియం భిక్ఖునిం నాసేథా"తిఆదీసు (పారా॰ ౩౮౪) మిచ్ఛాపటిపన్నానం పరేసం లద్ధినిరాకరణతో, తతోయేవ చ అత్తనో సమయపతిట్ఠాపనేన సకసమయవిసుద్ధితో.

బ్యఞ్జనపరిసోధనతోతి పాఠసోధనేన బ్యఞ్జనపరిసోధనం వేదితబ్బం, సద్దసత్థానుసారేన వా నిబ్బచనం దస్సేత్వా పదనిప్ఫత్తిదస్సనం బ్యఞ్జనపరిసోధనం. **విభఙ్గనయభేదదస్సనతో**తి "తిస్సో ఇత్థియో"తిఆదిపదభాజనస్స అనురూపవసేన నయభేదదస్సనతో. **సమ్పస్సత**న్తి ఞాణచక్ఖునా సమ్మా పస్సన్తానం, ఉపపరిక్ఖన్తానన్తి అత్థో. **అపాసాదిక**న్తి అప్పసాదావహం. **ఏత్థా**తి సమన్తపాసాదికాయ. సమ్పస్సతం విఞ్ఞూనన్తి సమ్బన్ధో. తస్మా అయం సంవణ్ణనా సమన్తపాసాదికాత్వేవ పవత్తాతి యోజేతబ్బం. కస్స కేన దేసితస్స సంవణ్ణనాతి ఆహ "**వినయస్సా**"తిఆది.

ఇతి సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ సారత్థదీపనియం

వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనా సమత్తా.

పఠమో భాగో నిట్ఠితో.